

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**«ІНФОРМАЦІЯ ТА КУЛЬТУРА
В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА»**

Збірник матеріалів
Міжнародної Інтернет-конференції

15 листопада 2017 року

Маріуполь 2018

УДК 316.7(063)

Редакційна колегія:

Г. І. Батичко, кандидат наук з мистецтвознавства, доцент (голова),
Ю. М. Нікольченко, доцент; С. В. Янковський, к. ф. н., доцент.

Затверджено на засіданні кафедри культурології та інформаційної діяльності
(протокол №8 від 18.12.2017)

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою історичного
факультету Маріупольського державного університету (протокол № 6 від 18.01.2018)

Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства : зб. матеріалів Міжнар. Інтернет- конференції, м. Маріуполь, 15 листоп. 2017 р. / Маріуп. держ. ун-т ; за заг. ред. Г. І. Батичко. – Маріуполь : МДУ, 2018. – 278 с.

Збірник містить матеріали Міжнародної Інтернет-конференції «Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства», яка відбулася 15 листопада 2017 року, в якій прийняли участь освітяни, науковці, громадські активісти з України та зарубіжних країн

У наукових виступах і доповідях учасників конференції висвітлені актуальні питання з проблеми забезпечення сталого розвитку людства, зумовленої розширенням впливу інформаційних та комп'ютерних технологій на соціальні інституції, сферу управління, інтенсивність міжкультурної взаємодії, творення нових, креативних практик соціальної взаємодії.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та студентам, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

© Автори тез, 2017
©МДУ, 2018

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

- Балабанов К. В. доктор політичних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор МДУ, Почесний Генеральний консул Республіки Кіпр у Маріуполі, голова оргкомітету
- Булатова О. В. доктор економічних наук, професор, перший проректор МДУ
- Лисак В. Ф. доктор історичних наук, професор, декан історичного факультету МДУ
- Курбатов С. В. доктор філософських наук, завідувач відділом лідерства та інституціонального розвитку Інституту вищої освіти НАПН України, афілійований науковий співробітник Центру російських та євразійських досліджень Університету Уппсала
- Батичко Г. І. кандидат наук з мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ
- Янковський С.В. кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ

ВІТАННЯ
учасникам Міжнародної Інтернет - конференції
«Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства»
Маріупольський державний університет
15 листопада 2017 року

Шановні пані та панове!

Від імені ректорату, викладачів і студентів Маріупольського державного університету і від себе особисто щиро вітаю учасників Міжнародної Інтернет-конференції «Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства» – досвідчених науковців і дослідників-початківців, керівників і працівників державних структур, громадських діячів з України, Великобританії, Нідерландів, Польщі та Казахстану.

Виключна актуальність і важливість проблеми розвитку інформації і культури у сучасному світі обумовили необхідність постійного розширення напрямків наукового форуму, проведення якого стало у Маріупольському державному університеті доброю традицією.

Я переконаний, що в цей складний для нашої країни час науково-практична конференція «Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства» зробить вагомий внесок у розвиток творчих і дружніх зв'язків вітчизняних науковців з колегами з інших країн Європи, а результати її роботи позитивно вплинуть на пошук шляхів реалізації цілей сталого розвитку, концепції, спрямованої на спільні зусилля заради існування людської цивілізації.

Висловлюю впевненість, що результати роботи конференції позитивно вплинуть на пошук нових прогресивних шляхів інформаційної і культурницької діяльності в Україні з метою прискорення її інтеграції до Європейського Союзу.

Щиро бажаю учасникам конференції плідної роботи, творчих дискусій і дружнього спілкування!

З глибокою повагою,

ректор МДУ, доктор політичних наук,
професор, член-кореспондент
Національної академії педагогічних наук України,
Почесний Генеральний консул
Республіки Кіпр у Маріуполі

К. В. Балабанов

ДОПОВІДІ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ

УДК 378.014.6

Sergiy Kurbatov
/Ukraine, University of
Uppsala, Sweden/

THE PHENOMENON OF UNIVERSITY IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES

“University in ruins” – this title of the famous book by Bill Readings (1996) reflects the deep crisis, in which university existed during last decades. One of the oldest social institution of European civilization need to survive in contemporary world of quick changes, pragmatic attitude toward reality and expanding of informational and computational technologies. In our presentation we would try to identify the main challenges, which university as a social institution faces in our time, and to analyze the possible responses to these challenges.

The first challenge is massification of higher education. During the 20th century university was converted from elite to mass institution and currently the majority of graduates of secondary school could join it. The response to this challenge could be differentiation between elite and mass universities. In English language literature the term “world-class university” reflects this elite status. Harvard, Oxford, Cambridge, Yale, Sorbonne and other famous universities are the examples of world-class universities. They inherited the almost millennium tradition of European University and are responsible for its continuation.

The second challenge is commercialization of higher education. As Philip Altbach (2009) mentioned, university education in our time has the tendency to be interpreted more as a private good than as a public good. The result of this transformation is shortening of public and state funding for support higher education. So, universities are fostering to earn money and to be come a kind of commercial enterprises. The more pure example of this approach is such form of university as entrepreneurial university.

The third challenge is development of new technologies and expanding of different forms of online education. Currently a person could have access to any knowledge with the access to Internet and certain financial sources. Often the courses of the best professors from the leading universities are free – like in case of project MIT OpenCourseWare (<https://ocw.mit.edu/index.htm>), which gives access to 2400 course of Massachusetts Institute of Technologies and have more than 300 millions visitors.

Could contemporary Ukrainian university overcome these and other challenges? Could it provide continuation of our academic tradition? What are the relations between national and global in the life of Ukrainian university? These questions would be discussed with the conference participants at the end of presentation.

С.Курбатов

ФЕНОМЕН УНІВЕРСИТЕТУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

В статті окреслено основні завдання, що стоять перед університетами в умовах глобалізації світу, зокрема наголошено на необхідності розробки нових технологій навчання та розширення різних форм онлайн-освіти

УДК 327(477):061.1ЄС

Copen Antoine,
/Netherlands/

THE FUTURE OF UKRAINE IN THE EUROPE UNION

I will introduce myself first, I am Teun I now it is a very difficult name for Ukraine People so please call me Tony, I am from the Netherlands, I work now as an independent consultant in business

and communication. I worked for many large multinationals in my career. Stefan has asked me to tell you about how Western international companies are looking to do business in Ukraine. What obstacles are there in Ukraine and how it affects citizens in Ukraine. Of course I like to do that so Stefan thanks for this great opportunity.

In order to draw a good picture, I will firstly indicate what companies decide to invest in a country. I will also indicate what obstacles companies are now face in Ukraine. Then I will focus on the impact that this has on the Ukrainian population, and why it is so important that Ukraine has developed into a modern open economy.

What drives decisions for company's to invest in a country:

The Market, find new customers, clients, and other export markets.

To reduce production costs by gaining access to new technologies or competitively priced inputs and labor and efficiency.

3. Quality of institutions and regulations in the country is also important for the investment climate.

When we focus on the first issue:

Ukraine have a great potential for foreign company's, it is large market whit 45 million potential clients. Ukraine also has good opportunities for other markets, especially the countries between Ukraine and China, is a blind spot for many Western companies.

But to get accessing the Ukraine market is very difficult, the main reason is because it is unclear how bussinesslines is running and how to edit those lines. If they get it clear then there are many powers behind that make it very difficult specially for Western companies. Ukraine also has a huge big gray cash flow that makes it difficult to do business because big company's . Western companies are not used to it and can handle it, only the administrative reasons alone is a huge obstacle. Because black, grey money the can not book in there administration.

When we go to the second issue:

In the base they are very good, labor costs are low, the education level is generally high, the technological knowledge is at a reasonable level. This makes it possible for company's cost-effective to produce. An important obstacle is the infrastructure Ukraine is a large country with a bad infrastructure, which takes a lot of time to move products and people around and time is of course money.

The third issue is the hardest obstacle:

Ukraine has a poor functioning government, legal and other institutes system, which makes it a very high risk for business to investment in the Ukraine. There are countless examples of foreign companies they lose there assets en business in the Ukraine In some cases, the managers were removed with violence with the say never to come back again. The Ukrainian legal system can or does not want to do anything about it.

How should an open consumer market to function:

In an open and transparent consumer market, the interests of consumers are always the most important, competition ensures that it is guaranteed. If you do not meet the consumer's requirements, they simply walk away and do not buy your goods. The mechanism of competition also ensures that consumers receive products at the best price possible. It forces companies to produce costs effectively.

The situation in Ukraine and effect this your life:

When a consumer market is difficult to access foreign competitors because of the previously mentioned obstacles, there is less competition and less competition causes companies not the demands the interest of the consumer.

Because foreign companies find it very difficult to do business directly in Ukraine, some companies choose to do this via importers and exporters who do have access to the Ukrainian market. I do not have to explain that, as a product is resold 4 times before it is offered to the consumer that this has a huge price-boosting effect. In fact, consumer prices of imported goods in particular are much higher than in EU countries. A good example I saw last canned peaches off the Brand Delmonte Delmonte is world leader in canned fruit, The price in the advertisement was 3 times as high as the

normal price in the Netherlands en Belgium. This is an extreme example, but does indicate what impact the bad investment climate has in Ukraine.

Because foreign companies have so bad access to the Ukrainian market and the resulting is a lack of competition, the Ukrainian producers dominate the market. Then, the interests of the consumer are not the only ones, but the interests of the producer, which always lead to poorer quality and higher prices.

This dominance also has another detrimental effect on, among other things, the labor market it keeps wages low and stimulate working conditions. Not only the consumer has no choices, but the employee also has less supply of jobs for which he can work for. This effect is further strengthened by the fact that the large companies are in the hands of a small group of people in Ukraine, which makes it easy to make mutual arrangements.

Comparison of Ukraine with Poland:

In 1992, Ukraine had a GDP higher than Poland in Poland, Poland's GDP was four times as high as that of Ukraine. Poland has been forced by the accession of the EU's internal market and subsequent accession to the EU to reform their markets and institutions and has led to this enormous growth. Ukraine has been hanging out in the old Soviet system with the Russian pyramid system. The Ukrainian population has little to say almost not profit from the growth in their surrounding countries.

It is crucial for the Ukrainian people to succeed in the association agreement with the EU and thereby take the first step in this internal market in Europe. The problem with populations is that they expect large changes to take place quickly and that they soon notice something in a positive way. This is not realistic, a system change goes with small steps and it takes a few times a generation before it is fully integrated.

I always say step by step and eventually everything is fine, you do this not just for yourself, but for your children and grandchildren to give them a good future...

With this statement I would like to close my contribution and thank you very much for your time and interests, if you have any questions then I will do my best to answer it.

A. Копен

УКРАЇНСЬКА ПЕРСПЕКТИВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗИ

На підставі багатовекторного аналізу спрогнозовані перспективи України в контексті розвитку Євросоюзу, зазначені завдання, що необхідно вирішити Україні задля того, щоб посісти належне місце в європейській спільноті.

УДК 316.614-056.26

Zuber Małgorzata,
/Poland/

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ JAKO PODSTAWA WSPARCIA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ ORAZ ICH OTOCZENIA W PROGRAMACH FUNDACJI ARI ARI REALIZOWANYCH W KRAJACH PARTNERSTWA WSCHODNIEGO

Pośród wielostronnej działalności Fundacji Ari Ari szczególne miejsce przypada projektom wsparcia dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością w krajach Partnerstwa Wschodniego – obecnie przede wszystkim w Gruzji, Armenii i na Ukrainie. Projekty te ogniskują się wokół zagadnień edukacji, rehabilitacji i integracji społecznej. Profesjonalne wsparcie kierujemy w pierwszej kolejności do osób z deficytem wzroku – niewidomych i słabowidzących i ich najbliższego środowiska – rodziców, nauczycieli, terapeutów – jednak w swej działalności spotykamy nierzadko także dzieci i młodzież ze sprzężoną niepełnosprawnością. Realizacja tych projektów jest możliwa dzięki aktywnemu uczestnictwu naszych partnerów.

Podstawowy cel tej działalności pozostaje niezmienny: wsparcie młodych osób z niepełnosprawnością w osiągnięciu samodzielności. Samodzielność lub niezależność, jak ją

rozumiemy, to zdolność pomyślnej samorealizacji osoby i jej efektywnej działalności w świecie zgodnych z indywidualnymi dyspozycjami, talentami, dążeniami i pragnieniami.

W tej perspektywie jest zrozumiałe, iż nasz flagowy program, który od kilku lat realizujemy rokrocznie z naszymi partnerami ukraińskimi i kaukaskimi, nosi po prostu nazwę Samodzielność. Na ten fundamentalny aspekt wszelkiego rozwoju osoby zorientowany jest również projekt naszego głównego partnera ukraińskiego – Centrum Pravo Vyboru z Charkowa noszący nazwę Droga do niezależności, w którym z obopólną korzyścią i radością uczestniczymy.

Zdefiniowaną powyżej samodzielność można osiągnąć jedynie na drodze zrównoważonego, ustawicznego i wszechstronnego rozwoju jednostki i jej najbliższego otoczenia. Dlatego też bardzo instrumentalnie traktujemy działalność projektową, która wyznacza zaledwie finansowe i organizacyjne ramy naszej działalności, pozwalające zabezpieczyć ciągłość procesu rozwojowego. Inaczej mówiąc – działamy projektowo, lecz myślimy perspektywicznie i planujemy długofalowo.

Nasze podejście do młodych ludzi, z którymi pracujemy, można opisać dwoma słowami: indywidualny i uniwersalny. Indywidualny, ponieważ nie ma dwu takich samych osób z identyczną niepełnosprawnością, różni ich nawet stopień adaptacji i indywidualne funkcjonowanie, nie mówiąc o cechach osobowości. Uniwersalny, gdyż osoba z niepełnosprawnością jest przede wszystkim pełnowartościowym człowiekiem i jako taki ma prawo i możliwość wszechstronnego rozwoju. Jeśli zaś niepełnosprawność lub, częściej, opresyjne stosunki społeczne ograniczają te możliwości, należy tym usilniej wspierać go na drodze wypracowywania własnych dróg samorealizacji i i stymulować przemiany otoczenia.

Specjaliści, których zapraszamy do udziału w programie, mogą tylko profesjonalnie wesprzeć taki proces rozwojowy. Jednakże sam rozwój zakorzeniony być winien wewnątrz człowieka, w jego świadomych decyzjach, dotyczących zarówno sfery intelektualnej, aksjologicznej i emocjonalnej.

Program pracy z osobami niepełnosprawnymi składa się z kilku elementów:

1. Maksymalnie zindywidualizowanej rehabilitacji medycznej z elementami hipoterapii, dogoterapii i integracji sensorycznej;
2. Grupowe zajęcia z psychologiem nakierowane na rozwój osobowości;
3. Grupowe i indywidualne kursy zajęć samoobsługowych, orientacji przestrzennej, obsługi komputera wraz ze specjalistycznym oprogramowaniem oraz innych instrumentów elektronicznych ułatwiających samodzielne funkcjonowanie;
4. (Gdy uczestnikami jest młodzież) Dyskusja na temat samodzielności z elementami antropologii filozoficznej prakseologii.

Najczęstszą formą realizacji zajęć z dziećmi i młodzieżą jest formuła dwustronnych wymian młodzieżowych. Uczestniczą w nich przede wszystkim, chociaż nie wyłącznie, uczniowie szkół dla dzieci niewidomych i słabowidzących. Zabiegamy o to, by podczas wymiany młodzi ludzie mieli okazję poznać wzajemnie kulturę, historię i współczesność kraju partnerskiego. Dla młodzieży starszej przygotowujemy warsztaty podstaw audiodeskrypcji wraz z warsztatami tworzenia tzw. pocztówek dźwiękowych. Efekty wspólnej pracy są publikowane w Internecie i można z nich korzystać w otwartym dostępie.

Tego roku przeprowadziliśmy dwie dwustronne wymiany: pomiędzy szkołami w Kijowie i Bydgoszczy oraz w Charkowie i Łodzi.

Uzupełnieniem pracy z młodymi osobami niepełnosprawnymi są zajęcia dla ich najbliższego otoczenia – rodziców, nauczycieli, terapeutów, pracowników organizacji społecznych. W trakcie takich zajęć specjaliści polscy i z państw partnerskich mają możliwość wymiany doświadczeń, rodzice mogą skonsultować trudne sytuacje ze specjalistami, a nauczyciele, terapeuci i działacze społeczni – podwyższyć kwalifikacje zawodowe.

Obecnie prowadzimy równolegle dwa projekty, obydwa w partnerstwie ze szkołami dla dzieci niewidomych: w Kijowie kurs dla instruktorów orientacji przestrzennej, w Charkowie – kurs podwyższenia kwalifikacji zawodowych dla nauczycieli dzieci z dysfunkcją wzroku (pracujących zarówno w szkołach dla niewidomych i słabowidzących, jak i w szkołach masowych), terapeutów, pracowników organizacji społecznych.

Współczesność stawia przed nami różnorakie wyzwania modernizacji społecznej, w tym przewycięzania wszelkich form wykluczenia. Mając na względzie powyższe, szczególne miejsce w rysujących się perspektywach dalszej działalności Fundacji przynależy współpracy ze światem akademickim. Uczelnie dysponują niezbędnym potencjałem dla teoretycznego namysłu nad takimi kluczowymi ideami, jak: wykluczenie i inkluzja, równość i dyskryminacja, otwarte społeczeństwo, uniwersalne projektowanie itd., itp., jak również do edukowania w ich duchu przyszłych świadomych obywateli. Na uczelniach wyższych, w imię wierności idei universitas, spoczywa przywilej, zgodny ze społecznym oczekiwaniem, wdrażania i promowania własnym przykładem pożądaných wzorców przemian społecznych.

М.Зубер

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЯК ОСНОВА РОБОТИ ІЗ ІНВАЛІДНИМИ ЛЮДЬМИ
ТА ЇХ СЕРЕДОВИЩЕМ У ПРОЕКТАХ ФОНДУ «АРІ-АРІ»,
ЯКІ РЕАЛІЗОВАНІ У КРАЇНАХ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА**

Сучасність ставить нам різні завдання соціальної модернізації, включаючи подолання всіх форм виключення особистості із життя соціуму. Особливе значення у перспективних подальшої діяльності Фонду Арі Арі – це співпраця успільних організацій з академічним світом. Університети мають необхідний потенціал не тільки для теоретичного відображення, а також для практичного втілення таких ключових ідей, як: виключення та включення, рівність і дискримінація, відкрите суспільство, універсальний дизайн тощо, а також освіту майбутніх свідомих громадян у дусі цих цінностей. У вищих навчальних закладах, в ім'я вірності ідеї universitas, існує привілей, що відповідає соціальним очікуванням, здійсненню та просуванню бажаних моделей соціальних змін.

УДК 1:316.43(477)

Stepan Jankowski
Yuliya Fedorova
/Ukraine/

**RESOURCE VISION OF CULTURE
IN THE SOCIO-CULTURAL WORLD OF UKRAINE IN FORMER SOVIET UNION**

The phenomenon of monopoly consumption of intangible goods, which consolidates the domination of authoritarian social institutes in the modern Ukrainian society, namely, it is based on the age-old differences of the institution of seniority, parental authority in the family, “leadership (superiority)” in the process of governance, etc. The problem of revaluation of values from the point of view of social critique of resource vision determines the prospects for further discussions in the field of social and humanitarian knowledge. By definition, the concept of “monopoly”, “consumption”, “distribution” denotes the relationship of the individual and the community to the benefits that are classified in the domestic tradition as material and spiritual.

Under the material goods it is usually understood the category, which denotes the regular connections and relationships that a person uses to meet their needs. The category “material good” is used in economic theory, jurisprudence, administration and other branches of social and humanitarian knowledge.

Thus, the use of the category of material wealth corresponds to the idea that society and public institutions function according to the needs of the individual or society. A similar view of society should be considered resource-intensive, since it implies that each society controls a certain amount of resources and one of the main tasks of each government is to provide resource potential.

In our opinion, such, resource-oriented vision is the basis of Soviet social engineering. It is management of resources, natural sciences, first of all, is the main task of a planned economic model, the effect of which extends to all aspects of social life.

The category of spiritual goods is secondary in relation to the category of material goods and the residual in its epistemological nature. The fact that this category has a complementary meaning in relation to material goods is confirmed by the phenomenon of its semantic closure.

The use of this category in various spheres of social and humanitarian knowledge and theology forms a synonymic series that includes such nodal notions as “intangible goods”, “spiritual values”, “non-material good”, etc. Therefore, the meaning of this category is objectionable, since it does not refer to the reference region as such, but all that can not be classified as a material good.

As regards the use of the category of spiritual goods in the discourses of religious orientation, we must note that in Christian denominations, both explicitly and implicitly, is based on the opposition of the spiritual and the flesh, which is metaphorized in opposition to the heavenly and terrestrial.

Thus, the category of spiritual reflects the significance of excessive factors in the formation of social reality, in Soviet discourses they were denoted enigmatically as a human factor in social, technological processes, phenomena, phenomena. The concept of the human factor means that, in addition to the natural causality, one must assume the presence of anthropogenic causation, which, in contrast to the relationship between the facts and the events arising on the basis of their material substrate, includes a certain axiological, axiomatic, pricing-oriented, expedient and purposeful activity. Consequently, social reality in accordance with the Soviet myth of the intellectual framework is a correlation of material and non-material factors of production, which are due to the effect of natural laws and laws that are opposite to the activity of the source of social life.

The idea of the presentation reflects the assumption that distribution and monopolization are the consequences of the structure structures of the social field, which are determined by the opposition of material and intangible goods, which is a derivative of the epistemological device, which allows interpreting social being as the opposite of natural-physical causality and the laws of the activity-value relation to reality. Putting aside the arches of the phenomenon of Soviet social engineering, we will define only those tendencies that allow to affirm the connection between Soviet planned social engineering and modern Ukrainian practice of state formation, which is nominally not hereditary in relation to the Soviet one, and in the form of legal aspect it is directed by political decisions of decommunization.

However, to the extent that the experience of Soviet social engineering is undifferentiated, to the same extent, the social reality of modern Ukraine will remain, so to speak, in the “grips of communism”. In addition, it should be noted that there is no Soviet experience of the realization of communist ideology that is the only possible, orthodox, successful or valuable-value version of Marxism, in the sense that Karl Marx gave human responsibility for freedom.

Inherited from the Soviet social engineering trends of constructing social reality: The set of material and non-material goods is determined by the industrial potential of society. The production process is based on the use of resources that are controlled by the society itself, including through ownership, and is at its disposal through the system of labor distribution on a global scale. The process of production is influenced by the human factor, and as the technological growth of humanity increases the significance of the human factor in social, production processes. Monopoly is a historically stacked form of production organization and most effective for gaining profits and over-profits. Consequences of these tendencies: In the Ukrainian system, property ownership is not sacred, and land is not the object of sale. In the Ukrainian society, the phenomena of culture are interpreted on the basis of its material substrates, which are heterogeneous in nature. The consumption of tangible and intangible goods replaces the interpretation of the public good, and monopolies help to avoid the monetary resource monetarization.

The unforeseen consequence of resource vision is that it denies the benefits of social and cultural diversity, which ultimately reduces not only the horizons of perception of the actual problems of social progress, but also transforms the openness of the socio-cultural world of Ukraine into the projection of Soviet practices of social engineering with reciprocal values, therefore, ordinary Ukrainians gets into the tunnel as well as the famous heroine of Lewis Carol: “At the same moment Alice jerked behind him, without thinking about how she would go back. Nora first walked straight, flat, like a tunnel, and then suddenly fell steeply down”.

РЕСУРСНЕ БАЧЕННЯ КУЛЬТУРИ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ СВІТІ УКРАЇНИ КОЛИШНЬОГО СРСР

Феномен монопольного споживання нематеріальних товарів консолідує панування авторитарних соціальних інститутів у сучасному українському суспільстві, базуючись на вікових відмінностях інституту старшинства, батьківського авторитету у сім'ї, «лідерства (переваги)». У процесі управління проблема переоцінки цінностей з точки зору соціальної критики ресурсного бачення визначає перспективи подальших дискусій у галузі соціальних та гуманітарних знань. За визначенням поняття «монополія», «споживання», «розподіл» означає відносини особи та спільноти до благ класифікуються в вітчизняній традиції як матеріальну та духовну.

УДК 316.7

Батичко Г.І.
/Україна/

ВІД КРЕАТИВНИХ ПРАКТИК ДО КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ - ПОРЯДОК ДЕННИЙ ХХІ СТОЛІТТЯ

Ми живемо у швидкоплинному глобалізованому світі, де вирішення проблем стає загальною справою людства, яке прагне виживання. Не випадково, концепція сталого розвитку вже 30 років не втрачає своєї актуальності як предмет наукової дискусії і як система дій, спрямованих на сбалансований суспільний розвиток. В підсумковому документі Самміту ООН 2012 року «Майбутнє, якого ми прагнемо» окреслено нагальні завдання для урядів всіх країн світу задля досягнення збалансованого функціонування світової економіки. Втім, розв'язання цих проблем, координація зусиль ключових гравців на економічному ринку до сих пір залишається гострою нагальною проблемою.

Більше 40 років поспіль роль своєрідного майданчика для вироблення нових підходів до вирішення економічних проблем в глобалізованому світі відіграє Всесвітній економічний форум, заснований в 1971 році з ініціативи Клауса Шваба. На щорічних засіданнях форуму визначається колективна стратегія, що сприятиме стабілізації світової економіки, і оприлюднюються списки обізнаностей, професійних компетенцій та особистісних якостей необхідних для успішного виконання виробничих завдань на майбутнє. Аналіз матеріалів форуму за останні 5 років свідчить, що однією з необхідних компетенцій, яка дозволить успішно реалізовувати особистісні сценарії є креативність - здатність до нестандартного мислення та поведінки, усвідомлення необхідності творчого вдосконалення власного досвіду. Динаміка в оцінці цієї якості (10 місце в прогнозі на 2015 рік - 3 місце у прогнозі на 2020 рік) свідчить про своєчасність розробки принципово нової макроекономічної стратегії [1].

Інноваційною відповіддю на означений прогноз стала концепція «креативної економіки», запропонована до наукового обговорення порівняно нещодавно Д. Хоукінсом (монографія «The Creative Economy: How People Make Money from Ideas» («Креативна економіка. Як робити гроші з ідей») 2001 р.). Цікаво, що Д.Хоукінс не є фахівцем з економіки, він архітектор та мистецтвознавець, але підхід, запропонований ним, знайшов і підтримку, і офіційне визнання (доповідь ООН «The United Nations Creative Economy Report» 2013 р.). Послугами Д Хоукінса, голови консалтингової компанії WOP Consultants, користуються сьогодні уряди, глобальні корпорації, представники крупного бізнесу, його книги розходяться мільйонними тиражами. Секрет такої популярності – в доступності викладення основних ідей.

Як зауважує автор концепції, традиційна економіка застаріла, їй на заміну повинна прийти креативна. Чим швидше світ трансформується, тим безпечніше ми вийдемо з кризи. Викладаючи послідовно власну концепцію, автор ставить перед економічним, управлінським й

творчим співтовариством завдання створення такого інтелектуального середовища, в якому можна було б надати творчості соціального та економічного виміру, а мрії перетворити на міцні прибуткові проекти [5]. Отже, креативна економіка в його розумінні – це інструмент економічного розвитку, в основі якого – генерація нових ідей.

Реалізація означеної концепції потребує принципового нових підходів до підготовки (перепідготовки) фахівців відповідно до потреб ринку праці. Якщо раніше креативність розглядалась як невід’ємна складова так званих «творчих професій», то сьогодні успішна діяльність у будь – якій сфері передбачає сформованість навичок креативної діяльності. Менеджер, який зможе успішно діяти в умовах невизначеності, повинен здобути якісну креативно-інтелектуальну підготовку. Не випадково, останнім часом широко розвиваються нові тренінгові форми (креативні практики), що спрямовані на підвищення рівня креативності. Цінний досвід в цьому сенсі накопичений фахівцями Великобританії, країни, яка є лідером з просування ідеї «креативної економіки». Як слушно зауважує Е. Грін, директор з управління Green Communication, якщо не виділяти час для творчості, то навряд чи можна реалізувати свій креативний потенціал. Для підвищення ефективності цієї діяльності варто застосовувати найбільш дієві методики, які пройшли апробацію в багатьох компаніях світу. Серед них найбільш популярні наступні:

- завдання креативного діапазону при вирішенні конкретних завдань;
- формулювання ідеї навиворіт;
- техніка довільно обраних слів;
- руйнація парадигм;
- метод метафор тощо.

Другий шлях – формування нової концепції освіти, яка б відповідала викликам XXI століття. Прикладом просування у даному напрямку став масштабний міжнародний проект з оцінки викладання «навичок XXI століття» (майже 20 країн-учасниць, бюджет в декілька сотен тисяч доларів), провідною організацією для здійснення якого обраний Мельбурнський університет, а координатором призначений професор Патрик Гріффін. Масштабна дослідницька робота призвела до обґрунтування переліку навичок XXI століття (2010 р.), розробки системи впровадження та оцінювання провідної, за думкою розробників, навички - «колективного вирішення складних завдань», в основі якої - моделювання ситуацій, наближених до практичної діяльності, що дозволяє активізувати інноваційність у вирішенні запропонованих завдань, отже й сприятиме підвищенню креативності діяльності.

Третій шлях – поширення досвіду найбільш успішних прикладів впровадження принципів креативної економіки. Як відомо, в арт-індустрії на сьогодні вже склалася група лідерів даного напрямку. Walt Disney, Viacom, Time Warner, Sony, Vivendi Universal, NBC Universal, DirecTV, Bertelsmann, Liberty Media мають найбільший прибуток від розповсюдження аудіовізуальних матеріалів, дохід найбільшого видавництва і світі (Pearson Education) в 2015 році склав більше 6,5 мільйонів доларів. Прикладом успішних креативних кластерів стали Лондон, Берлін, Барселона. Саме останній кластер координує діяльність 140 тисяч креативних підприємств, створює додану вартість на 5,7 млрд євро на рік [3].

Просування означеним шляхом відбувається завдяки запровадженню програм підтримки креативної економіки як на міжнародному, так і державному та муніципальному рівнях. Показовою в цьому плані є програма «Креативна Європа» запроваджена Європейським Союзом в 2014 році для підтримки культурного, аудіовізуального та креативного секторів. Майданчиком для обміну думками, поширення інформації щодо успішних проектів в країнах Східного партнерства, зокрема в Україні, стали інформаційні ресурси інноваційної консалтингової агенції Ecomomia Creativa, заснованої Антоніо Карлосом Руїз Сорія у 2010 році та сайт «Культура і Креативність» (2015 р.), що функціонує за підтримки Британської ради.

В Україні шлях становлення креативної економіки лише окреслюється. Перешкодами для його розвитку є низький рівень інтеграції між регіонами і недостатня підтримка ініціатив з боку державних установ. Вивчення досвіду провідних європейських країн могло б надати ті інструменти, які б дозволили реалізувати впровадження ідеї креативної економіки на

вітчизняному ґрунті повною мірою. Вийняtkово цінним в цьому плані є досвід Великобританії яка сформувала урядову програму розвитку, створила агенції підтримки, надавала приміщення на пільгових умовах, гранти і доступні кредити, досягла відчутних результатів в цій галузі – 77 мільярдів фунтів на рік та 1,7 мільйона робочих місць [2]. Порівняно з цим міжнародний форум «Креативна Україна», що здійснюється Міністерством культури та діяльність консалтингових агенцій навряд чи зможе повною мірою заповнити існуючі лакуни.

В той же час знаково, що усвідомлення важливості формування креативної економіки декларується сьогодні на рівні державотворчих ініціатив. Так, в стратегії «Україна 2030. Доктрина збалансованого розвитку» розробленій провідними українськими науковцями за ініціативи Народного депутата України С.О.Тарути міститься науково-обґрунтована концепція сбалансованого розвитку країни. Чільне місце в концепції посідає обґрунтування необхідності переходу до креативної економіки, що дозволить, на думку розробників, України вийти на новий рівень і посісти важливе місце в родині європейських країн [4]. Отже, впровадження креативних практик, як шлях до креативної економіки, стає порядком денним як на світовому, так і вітчизняному рівнях.

Література

1. Всемирный экономический форум. В авангарде мировой истории. Первые 40 лет 1971-2010 .Перевод с английского Дмитрия Маслова [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Book_RUS_Maslow.pdf
2. Культура і креативність. Офіційний сайт Режим доступу <https://www.culturepartnership.eu/ua/page/about>
3. Скиба М. Креативна економіка в Європі: 5 кроків для злету Українська правда Електронний ресурс режим доступу <https://life.pravda.com.ua/culture/2016/03/21/209710/>
4. УКРАЇНА 2030: Доктрина збалансованого розвитку.- Львів: Кальварія, 2017.- 168 с.
5. Howkins J. The Creative Economy: How People Make Money from Ideas / J. Howkins. – NY : The Penguin press. – 2001.

G.Batycho

FROM CREATIVE PRACTICES TO A CREATIVE ECONOMY THE AGENDA OF THE XXI CENTURY

In the conditions of the globalized world and crisis manifestations in the economy, the search for new approaches that meet the goals of sustainable development naturally leads to the formulation of non-standard scientific concepts. One of the most productive ideas at the crossroads of economics and culture is the concept of a creative economy. The implementation of a new concept requires a new type of thinking, where creativity, originality and innovative approaches to solving complex problems is a key competence. The development of this competence is carried out in the course of studying on new technologies that involvewidespread use of creative practices.

СЕКЦІЯ 1 КУЛЬТУРА СТАЛОГО РОЗВИТКУ:СВІТОГЛЯДНІ ОРІЄНТАЦІЇ, ОСВІТА, ВЛАДА, САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 37.014.6

Batycho D.
/Poland/

EUROPEAN PRACTICES OF SUPPORTING EDUCATIONAL QUALITY IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS ACHIEVEMENT

The sustainable development goals (SDGs) are a new, universal set of goals, targets and indicators that UN member states are expected to use to frame their agendas and political policies by 2030.

There are 17 goals loomed with the UN Summit of 2015: End poverty; End hunger; Ensure healthy lives and promote wellbeing for all at all ages; Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all; Achieve gender equality and empower all women and girls; Ensure availability and sustainable management of water and sanitation for all; Ensure access to affordable, reliable, sustainable and modern energy for all; Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment, and decent work for all; Build resilient infrastructure, promote inclusive and sustainable industrialization, and foster innovation; Reduce inequality within and among countries; Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable; Ensure sustainable consumption and production patterns; Take urgent action to combat climate change and its impacts; Conserve and sustainably use the oceans, seas and marine resources for sustainable development; Protect, restore and promote sustainable use of terrestrial ecosystems, sustainably manage forests, combat desertification and halt and reverse land degradation, and halt biodiversity loss; Advertisement; Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels; Strengthen the means of implementation and revitalize the global partnership for sustainable development[1].

According to Sustainable Development Knowledge Platform achieving inclusive and equitable quality education for all will require increasing efforts, especially in sub-Saharan Africa and Southern Asia and for vulnerable populations, including persons with disabilities, indigenous people, refugee children and poor children in rural areas [2].

As mentioned above, the main actions for Sustainable Development Goal 4 “Quality Education” are to be taken in sub-Saharan Africa and Southern Asia. Therefore, to be successful in achieving this goal in developing countries it’s good to take into account, for example, European experience even when there are still some areas to be developed in EU countries as well. So let’s see the main action points and goals for Education sector support highlighted by European Commission for this.

The EU supports education in development cooperation at country, regional and global levels:

At country level, the EU promotes a joint response strategy with Member States based on partners' own development strategies. Equity is bolstered at the level of countries, institutions and people in terms of equal access and participation in education including people from marginalized and vulnerable groups.

At regional level, the EU finances higher education programs as Erasmus+. One key aim of higher education is to take able students to the stage where they can contribute to the national development of their country; this level of education is crucial for building a strong human capital base – training professionals such as teachers, doctors and engineers.

Talking about EU supports on education at country and regional levels it's also worth to mention the policy of student support which takes place there.

Student support takes different forms and aims to meet different needs from country to country. However, the most common forms of support are grants and loans, which sometimes operate in conjunction (where the student receives loans and grants) and sometimes separately (student receives either a loan or a grant). Grants are generally considered as the most generous and direct form of public student support as, unlike loans, the funding provided does not need to be paid back, and unlike tax benefits or family allowances the payment is made directly to the student.

Grants allocated on the basis of need-based criteria dominate, with 35 systems offering such support to some or all students (Denmark, Finland and Sweden have a system of universal grants for full-time students provided that basic requirements of study performance are met). 23 systems offer grants on the basis of merit assessed in some way through academic performance. Nearly all of these systems combine need-based and merit-based grants. Greece and Montenegro are the only countries where need-based criteria do not play a role.

When it's coming to amounts of grants, according to European Commission source there are 11 systems that provide students with a maximum grant in excess of EUR 5 000 per academic year. A further 11 systems provide maximum grants of between EUR 3000 - EUR 5000. In Germany, Liechtenstein and Norway, there is a combined system of grants and loans where part of the amount is given as a grant and part of it has to be paid back as a loan [3].

At global level, the EU is supporting the Global Partnership for Education (GPE), the only existing global partnership in the sector. One of the key priorities of the partnership is education in fragile and conflict-affected states, by contributing to building capacity and to capitalizing on the potential role of education in reducing conflict and building stability.

The EU prioritizes a whole sector approach, from early childhood to higher education, including non-formal education and technical and vocational training, shifting the focus from access to quality and equity issues in education:

Access to education: half of the 57 million children of primary-school age who do not go to school in the world - a total of 28.5 million children - live in conflict-affected countries, 55% girls. In Somalia, for example, in response to gender imbalance in the education system, an EU-funded education program has accelerated female participation to primary, secondary and middle level colleges. Other examples include the EU response to the Syrian crisis and the EU Children of Peace Initiative.

Quality of education: Despite being in school, a large majority of learners do not acquire even minimal levels of learning and come out of school unprepared to integrate with the world of work. In Papua New Guinea, for example, the EU is improving the quality of pre-service female teachers from remote areas through a series of scholarships and training sessions.

Equity in education: the EU is funding projects aiming at getting girls and children from all other vulnerable groups into school and ensuring that they stay and learn [4].

Finalizing the above-mentioned it's necessary to highlight that in its 2014-2020 programming, the EU is supporting education in 40 partner countries, at least half of which in fragility contexts. EU funding for education in developing countries is expected to total €4.7 billion. As the world's larger donor, the EU and its Member States play collectively a critical role in achieving the Millennium Development education goals.

Sources

1. Sustainable development goals: all you need to know - <https://www.theguardian.com/global-development/2015/jan/19/sustainable-development-goals-united-nations>
2. Sustainable Development Knowledge Platform - <https://sustainabledevelopment.un.org/>
3. National Student Fee and Support Systems in European Higher Education – 2014/15
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/facts_and_figures/fees_support.pdf
4. European Commission - https://ec.europa.eu/europeaid/sectors/human-development/education_en

Батичко Д.

ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАКТИКА ПІДТРИМКИ ЯКОСТІ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В статті висвітлюються основні заходи підтримки якості освіти, що забезпечуються Європейським союзом в межах функціонування Глобального партнерства в галузі освіти (GPE). Наголошено, що ключовим пріоритетом партнерства є грантова підтримка розвитку освіти в нестабільних та конфліктних державах, що сприятиме нарощуванню потенціалу та використанню потенційної ролі освіти у справі зменшення конфлікту та зміцнення стабільності.

УДК 338.48 (477)

Алфьоров А. Д.
/Україна/

РАЦІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СЕРВІСІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Туризм є однією з найбільших і динамічних галузей економіки. Високі темпи його розвитку, великі обсяги валютних надходжень активно впливають на різні сектори економіки, що сприяє формуванню власної туристської індустрії.

Зараз важливо не тільки виробляти якісні товари і послуги, але й організувати їхній збут. Тому дуже велике значення приділяється формуванню системи інформаційного забезпечення діяльності туристичних підприємств.

Поширення мережі Інтернет призвело до радикальної зміни поведінки споживача, потужні ресурси апаратного забезпечення, можливості широкосмугового доступу до мережі, поява швидких і ефективних пошукових систем – усі ці технологічні чинники стимулюють колосальне зростання кількості користувачів Інтернету, які під час прийняття споживчих рішень щодо турпослуг вдаються до послуг мережі. На всіх етапах споживання, починаючи зі збору інформації, включаючи безпосередньо процес отримання послуги й закінчуючи соціалізацією емоційної складової процесу споживання, використовують пропонувані мережею можливості для поліпшення й спрощення відповідних процесів. Використання інтерактивних туристичних сервісів сьогодні незворотна тенденція не лише у світі бізнесу, а й у світі споживачів інформації [4].

Розвиток інформаційного суспільства сприяв розвитку не лише інформаційного, а й культурного обміну, пізнавального інтересу до життя інших країн, форм та видів відпочинку й оздоровлення. Сучасні соціокомунікаційні підходи до формування ресурсів мають враховувати пізнавальні, культурні потреби користувача. Велике значення мають й естетичні та психологічні критерії. Завдання розробки сучасного веб-ресурсу компанії, особливо рекламного та комерційного спрямування, передбачає у першу чергу аналіз та дослідження таких аспектів як вивчення загальних підходів до створення якісних сайтів та виявлення специфічних критеріїв для конкретної галузі бізнесу, особливостей інформаційного контенту галузі знань, характеру цільової аудиторії кінцевих споживачів інформаційного продукту.

Одним із найефективніших сучасних інформаційно-документаційних ресурсів, які дозволяють розвивати туристичну діяльність та здійснювати державне управління галуззю, є сайти та портали туристичної інфраструктури.

Сайт може ефективно функціонувати і розвиватися лише за умов, що під час його проектування і розробки було враховано всі основні критерії ефективності й якості. На відміну від традиційних інформаційних систем (орієнтованих на використання у внутрішніх інформаційних середовищах), сайти не можуть орієнтуватися лише на технічні критерії якості, надійності та ефективності. Важливими також є естетичні, психологічні та пізнавальні критерії. Завдання розробки сучасного web-ресурсу, особливо рекламного та комерційного спрямування,

передбачає у першу чергу аналіз та дослідження таких двох основних аспектів: вивчення загальних підходів до створення якісних сайтів та виявлення специфічних критеріїв для конкретної галузі бізнесу, особливостей інформаційного контенту галузі знань, характеру цільової аудиторії кінцевих споживачів інформаційного продукту [6, с. 41].

Загальні методологічні підходи до створення адаптованих до потреб користувача онлайн-інформаційних ресурсів викладено в публікаціях Ашманова І. [3], Пелешишина А.М. (2007) [7], Яцишина В.В. (2009) [8] та міжнародному стандарті ISO/IEC 9126-1:2001 [2].

Узагальнюючі підходи щодо оцінки якості програмних продуктів, вказані згаданими авторами, слід виокремити основні критерії оцінки якості сайту:

- зручність і простота використання;
- доступність;
- безпека
- функціональні можливості;
- надійність, ремонтпридатність, адаптованість;
- ілюстрації;
- графічні можливості;
- зрозумілість;
- ефективність і продуктивність;
- правильність і відсутність помилок;
- стандарти і звичні методи використання;
- зворотний зв'язок з користувачем.

Як засвідчує аналіз на професійних туристичних сайтах для сучасного клієнта-користувача послуг розміщуються такі сервіси електронної комерції: ціни, прайси, каталог; візові процедури; договори на туристичне обслуговування; терміни перебування; онлайн-бронювання; онлайн-замовлення; онлайн-платежі. Подається також відповідна електронна документація, яка регулює виконання умов договору з туристом.

Сучасні тенденції використання інтерактивних інформаційних сервісів із зворотним зв'язком свідчать про те, що одним із глобальних перспективних напрямів розвитку турбізнесу є створення споживчо-орієнтованих засобів, що реалізують технології динамічної взаємодії зі споживачами. У комерційних структурах боротьба за клієнта передбачає постійний взаємозв'язок та випереджальне інформування клієнта, підтримку та повагу до його інтересів. Тому важливою є реалізація таких сервісів на туристичних Інтернет-ресурсах як розвиток системи контактної інформації; широке застосування оглядів і рекомендацій; використання блогів; організація онлайн-консультацій; постійна підтримка новин; існування форуму. Це сучасні соціокомунікаційні засоби, які є необхідним засобом розвитку користування туристичним продуктом.

Для керування взаємовідносинами з клієнтами туристичні фірми використовують сучасні інтегровані CRM-системи (Customer Relationship Management), що дають можливість отримувати максимальну інформацію про клієнта в момент спілкування з ним [1, с.92]. Головна мета роботи CRM-системи – одержати найповнішу інформацію про покупця для найкращого його обслуговування.

Великі CRM-системи, націлені на вирішення проблеми спілкування з клієнтами в тих випадках, коли таких клієнтів дуже багато, а кількість звернень у компанію може обчислюватися багатьма тисячами протягом дня. Основою успішної роботи будь-якої CRM-системи є зберігання всієї інформації про взаємодію з клієнтами в єдиній базі даних. Чим більше термін експлуатації CRM-системи, тим більш ефективно вона працює, тим більш глибокі аналітичні залежності та зв'язку можуть бути виявлені в інформації, накопиченої в процесі її роботи [5, с. 126].

Важливим питанням є включення створеного веб-ресурсу в глобальний інформаційний простір. Адаптація сайту, його змісту й структури для кращого подання в пошукових машинах та каталогах має спиратися на глибокий аналіз користувачів туристичної інформації або цільову аудиторію сайту. Для цього слід скористатися рекомендаціями спеціалістів [7, с. 37].

Таким чином, сучасні принципи формування й оцінки документально-інформаційного забезпечення туристичних веб-ресурсів мають бути тісно пов'язаними з загальними питаннями створення користувацького інтерфейсу та аналізом вже існуючого досвіду, опрацюванням таких питань як критерії його формування й оцінки якості, склад інформації, яку очікує побачити користувач інформації або клієнт, організація зворотного зв'язку з користувачами інформації як потенціальними клієнтами, або активного спілкування з існуючими клієнтами, органічне співіснування і мережі та цілковите цільове орієнтування на користувача.

Література

1. Ардашов П.В. Методи побудови ефективних WWW систем / П.В. Ардашов // Складні системи і процеси. – 2007. – № 1. – С. 90–101
2. Астапенко Г. Бібліотечне краєзнавство в системі розвитку культури регіону // Бібл. планета. – 2005. – № 3. – С. 12–14
3. Ашманов И. Продвижение сайта в поисковых системах. // [Електронний ресурс www.di.by]. - Режим доступу: <http://di.by/programm/> (назва з екрана)
4. Конституція України. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print1329927374552031>
5. Матвієнко А.Т. Електронні ресурси державних обласних органів виконавчої влади в галузі туризму в системі соціальних інформаційних комунікацій / А.Т. Матвієнко // Наукові праці НБУВ. – К., 2011. – Вип. 32. – С. 118–128
6. Матвієнко, А. Т. Туристичні web-ресурси України: сучасні підходи та критерії інформаційно-комунікаційного забезпечення туристичної галузі [Текст] / А. Т. Матвієнко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2011. – № 3. – С. 36-41
7. Пелещишин А.М. Позиціонування сайтів у глобальному інформаційному середовищі / А.М. Пелещишин. – Л.: Вид-во нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2007. – 258 с.
Яцишин В.В. Технологія оцінювання якості web-застосувань / В. Яцишин // Вісник ТДТУ. – 2009. – Т. 14. – № 4. – С. 132–140.

УДК 004.738.5

Ангелинова І. А.
/Україна/

ПОДОЛАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ НЕРІВНОСТІ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ

Вперше питання про подолання глобальної цифрової нерівності пролунало на Всесвітньому саміті з питань інформаційного суспільства у 2003 в Женеві і в 2005 в Тунісі. Одна з головних цілей саміту – подолання, поширюючи доступ до Інтернету в країнах, що розвиваються, глобальної цифрової нерівності, яка існує між багатими і бідними країнами [1].

Цифрова нерівність має технологічну природу й характеризує різну здатність країн забезпечити доступ до сучасної інформаційної інфраструктури (телефонний зв'язок, Інтернет, бази даних)

Міжнародний союз електрозв'язку (International Telecommunication Union), спеціалізований підрозділ ООН в галузі інформаційно-комунікаційних технологій, опублікував Індекс розвитку ІКТ «Вимірювання інформаційного суспільства 2014», що містить рейтинг розвитку 166 країн у сфері ІКТ [2]. Перші 30 місць у рейтингу займають країни з високим рівнем доходу, що говорить про наявність взаємозв'язку між доходом і прогресом у сфері ІКТ. Україна у вищезгаданому рейтингу займає 73 місце.

Вдосконалення й оптимізація інформаційної інфраструктури є головною умовою невідчуження в системі інформаційного суспільства. Для цього було розроблено нормативно-правову базу: закони України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в

Україні на 2007-2015 роки», «Про доступ до публічної інформації», «Про Національну програму інформатизації». Останній включає в себе Концепцію Національної програми інформатизації» [1].

Отже, поширення ІКТ у глобальному масштабі відбувається ще надто нерівномірно. Прискорення інтернетизації країн можливе за умови здешевлення комп'ютерної техніки і поступового зниженням розцінок на користування Інтернетом, поширення нових, альтернативних способів підключення до Інтернету, використанням мобільного телефонного зв'язку.

Розвиток інформатизації в розвинутих державах розглядається в числі національних пріоритетів, тому до розв'язання проблем забезпечення доступу до інформаційних ресурсів якнайширшого кола своїх громадян залучаються як урядові, так і громадські організації.

Література

1. Цифрова нерівність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Цифрова_нерівність.

2. Миськевич Т. Подолання інформаційної нерівності як необхідна передумова розвитку інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс] / Т. Миськевич. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1896:podolannya-informatsijnoi-nerivnosti&catid=8&Itemid=350.

Anhelinova I.

SUBMISSION OF INFORMATIONAL INHERITARY: UKRAINIAN EXPERIENCE IN THE GLOBAL WORLD

As the title implies the article is dedicated to analyzing and forecasting in overcoming of informational inequality caused by global processes.

УДК 364.662(477)

Астрашенок М. О.
/Україна/

ЦІЛІ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ

У вересні 2015 р. в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН для прийняття Порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 р. Саміт розглядається світовою спільнотою як подія історичного значення. В Україні розпочалась робота зі встановлення цілей сталого розвитку на 2016-2030 рр., відповідних завдань та показників для моніторингу досягнення цілей [1]. Одна з цілей це – подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства.

Проблема бідності в Україні є на сьогодні однією з найболючіших проблем соціально-економічного життя країни. З'явившись внаслідок кризових історичних трансформацій, зумовлених переходом до економіки ринкового типу, проблема бідності залишається актуальною і зараз, навіть за наявності позитивних зрушень в економіці країни. Основними чинниками бідності в Україні є низький рівень заробітної плати, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги внаслідок неефективної системи її надання, а також високий рівень безробіття, особливо в окремих регіонах [2].

Головні цілі подолання бідності:

1. До 2030 р. покінчити з голодом і забезпечити всім, особливо малозабезпеченим і вразливим групам населення, включаючи немовлят, цілорічний доступ до безпечної, поживної та достатньої їжі.

2. До 2030 р. покінчити з усіма формами недоїдання, у тому числі досягти до 2025 року погоджених на міжнародному рівні цільових показників, що стосуються боротьби з затримкою росту і виснаженням у дітей віком до п'яти років, а також задовольняти потреби в харчуванні дівчаток підліткового віку, вагітних і жінок, які годують, та літніх людей.

3. До 2030 р. подвоїти продуктивність сільського господарства і доходи дрібних виробників продовольства, зокрема жінок, представників корінних народів, фермерських сімейних господарств, скотарів і рибалок, у тому числі шляхом забезпечення гарантованого та рівного доступу до землі, інших виробничих ресурсів і факторів сільськогосподарського виробництва, знань, фінансових послуг, ринків і можливостей для збільшення доданої вартості та зайнятості в несільськогосподарських секторах.

4. До 2030 р. забезпечити створення стійких систем виробництва продуктів харчування й упровадити методи ведення сільського господарства, які дозволяють підвищити життєстійкість і продуктивність та збільшити обсяги виробництва, сприяють збереженню екосистем, зміцнюють здатність адаптуватися до зміни клімату, екстремальних погодних явищ, засух, повеней та інших лих і поступово покращують якість земель та ґрунтів.

5. До 2020 р. забезпечити збереження генетичного різноманіття насіння і культивованих рослин, а також сільськогосподарських і домашніх тварин та відповідних ним диких видів, у тому числі шляхом належного утримання різноманітних банків насіння і рослин на національному, регіональному та міжнародному рівнях, сприяти розширенню доступу до генетичних ресурсів і пов'язаних з ними традиційних знань та спільному використанню на справедливій і рівній основі вигод від їх застосування на умовах, погоджених на міжнародному рівні.

6. Збільшити інвестування, у тому числі шляхом активізації міжнародного співробітництва, в сільську інфраструктуру, сільськогосподарські дослідження й агропропаганду, розвиток технологій і створення генетичних банків рослин і тварин з метою зміцнення потенціалу країн, що розвиваються, особливо найменш розвинених країн, у галузі сільськогосподарського виробництва.

7. Усувати та припиняти введення торгових обмежень і виникнення викривлень на світових ринках сільськогосподарської продукції, у тому числі шляхом паралельної ліквідації всіх форм субсидування експорту сільськогосподарської продукції та всіх експортних заходів, що мають аналогічні наслідки, згідно з мандатом Дохійського раунду переговорів з питань розвитку.

8. Вжити заходів для забезпечення належного функціонування ринків продовольчих товарів і продукції їх переробки та сприяти своєчасному доступу до ринкової інформації, у тому числі про продовольчі резерви, з метою допомогти обмежити надмірну волатильність цін на продовольство [1].

Істотні зрушення в проблемі боротьби з бідністю в нашій країні поки що не досягнуто. Хоча Україна – держава з величезним потенціалом, який може бути повністю реалізований при розумному їм розпорядженні. При цьому вся необхідна законодавча і нормативно-правова база для такої боротьби вже створена.

Література

1. Цілі сталого розвитку 2016–2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.

2. Ціль 1. Подолання бідності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine2015.org.ua/tsil1>

УДК 001.18:502

Білоус К. В.
/Україна/

АПОКАЛИПТИЧЕСКИЙ СЦЕНАРИЙ РАЗВИТИЯ ПРИРОДНОГО РАЗНООБРАЗИЯ БИОЛОГИЧЕСКИХ СИСТЕМ

Под биоразнообразием понимают разнообразие жизни во всех её проявлениях, а также показатель сложности биологической системы, разнокачественности её компонентов. Это разнообразие на трёх уровнях организации живого:

- генетическое разнообразие (разнообразие генов и их вариантов – аллелей);
- видовое разнообразие (разнообразие видов в экосистемах);
- экосистемное разнообразие (разнообразие самих экосистем).

Величина биоразнообразия как внутри вида, так и в рамках всей биосферы признана в биологии одним из главных показателей жизнеспособности вида и экосистемы в целом и получила название «принцип биологического разнообразия».

Предположим, что через n-лет стала возможной замена нейронных тканей мозга оптимизированными электронными, это дало возможность продлить жизнь ума и тела, из ДНК живых организмов удаляют «ненужные» гены для получения совершенных организмов с усеченным набором генетических данных. В этом случае отбрасываются принципы эволюции живых существ: естественный отбор и мутация генов, являющиеся так же факторами обеспечения биоразнообразия. Процессы генетической рекомбинации, транскрипции и репликации ДНК теперь контролируемы и автоматизированы. Клетки организма больше не нуждаются в апоптозе (программируемой смерти), процессе который ранее защищал организм от деления клеток, подвергшихся мутациям. Позитивным моментом является победа в борьбе с генетическими заболеваниями. Станет реальной возможность моделировать внешние признаки (фенотип) потомков, путем программирования генотипа.

Следует заметить, что благодаря внедрению электронных сетей в мозг, человек будет иметь неограниченный доступ к огромным базам данных, очевидно, что память отныне будет иметь «облачный» характер. Однако, при стандартизации функционирования живых клеток, посредством внедрения в нее контролируемых искусственных систем, приостанавливаются процессы эволюции, а значит человек истребляет собственные механизмы самозащиты, регуляции и приспособления к меняющимся условиям внешней среды.

Таким образом, влияние искусственного интеллекта на генетический уровень природного разнообразия. Если предположить, что клеточная стандартизация будет распространена в масштабах крупных биогеоценозов, то мы сможем сохранить видовое разнообразие, имеющихся на данном этапе развития живых организмов и лишим их возможности эволюционировать естественным путем.

Нельзя не задаться вопросом какие источники энергии будут использовать «сверхлюди», чьи физические возможности будут дополнены совершенством электронно-вычислительных схем. К тому же актуальным станет и так острый вопрос перенаселения планеты, если учесть тот факт, что благодаря искусственному интеллекту люди смогут продлевать жизнь. Либо же жизнь биологическая станет лишь промежуточной фазой, а человек будет составлять совокупность информации, свободно распространяемой в межгалактическом пространстве и времени. Очевидно, что материальная форма больше не понадобится живым организмам и мы получим новую, неизвестную до сих пор, материю способную разорвать ограничения физического тела. Развитие искусственного интеллекта неизбежно подводит человечество к очередной точке сингулярности, когда естественный ход эволюции станет полностью подконтролен человеческой воле.

Итак, проанализировав различные сценарии преобразования природных структур, мы выделили несколько ключевых моментов: создание программируемых организмов, замена существующих механизмов адаптации, «автоматизация» эволюции. Вероятно, что человечество очень скоро столкнется с последствиями стремительного развития информационных технологий и в данном случае предположения автора будут либо подтверждены, либо опровергнуты.

Литература

1. Ткаченко О. 10 новшеств в сфере биотехнологий, которые круто изменят жизнь человека [Электронный ресурс] / О. Ткаченко // Сегодня. – Опубл. 18.09.2013, 16:52. – Режим доступа: <http://www.segodnya.ua/world/Biotehnologii-kruto-izmenyat-zhizn-cheloveka-461128.html>.
2. Шевелуха В. Биотехнология и биобезопасность [Электронный ресурс] / В. Шевелуха. – Режим доступа: http://www.igrunov.ru/vin/vchk-vindiscipl/gen/topics/gene-engen/gene_engineering.html.

**APOCALYPTIC SCENARIO
DEVELOPMENT OF NATURAL DIVERSITY OF BIOLOGICAL SYSTEMS**

The development of technologies makes it possible to introduce into the deep layers of systems of functioning of living organisms, to transform them, creating new, more perfect forms. But changing the established principles, we face ethical problems of the possibility of using the results of the introduction of technologies in the natural environment and establishing a framework of responsibility for the consequences of modifications. The author considers the relationship between the concepts of «artificial intelligence» and «natural diversity», creating a futuristic concept of a symbiosis of natural structures and artificial intelligence at all levels of living organization.

УДК 316.733(477)»13/19»

Давва В. В.
/Україна/

**ЗМІНА ПАРАДИГМ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ
В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА**

.Встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь є основною ідеєю концепції сталого розвитку, затвердженої Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року. Ця концепція набуває значного поширення як одна з провідних глобальних проблем людства, має міждисциплінарний характер і розглядається в багатьох аспектах і ракурсах. Важливим також є дотримання рівноваги між різними факторами, які зумовлюють загальний рівень життя. Саме в цих процесах основне місце відводиться культурі, як важливому індикатору динаміки розвитку суспільства.

Однак, культура сама по собі є складною системою, що динамічно розвивається, має свої закономірності, цінності та механізми розвитку. Саме в цій динаміці ґрунтовним є поняття культурної парадигми як важливого соціокультурного елементу. Визначення цього поняття, його характерних рис та особливостей, а також специфіки змін в історії української культури є актуальним в умовах сталого розвитку суспільства задля ефективного моделювання різних варіантів його подальших змін та прогнозування майбутніх результатів.

Поняття «культурна парадигма» було предметом дискусій та обговорення таких науковців, як Петроченко Н., Бакач Н., Коночук Д., Ячин С., і досліджувалося з точки зору філософії та методології культури.

Саме поняття «парадигма» є доволі молодим – як окремий термін воно введено у науковий обіг американським методологом науки Томасом Куном в 1962 році у його науковій праці «Структура наукових революцій» і використовувалося ним для позначення проблем та рішень, що переважали в діяльності окремого наукового співтовариства.

Проте, поряд із визначенням парадигми, запропонованим Томасом Куном, знаходимо інші трактування цього поняття. Так, Руднев В. у «Словнику культури ХХ століття. Ключові поняття і тексти» парадигмою називає сукупність методів та прийомів, якими користується те чи інше наукове або філософське співтовариство, об'єднане спільною науковою або філософською ідеологією [5, с. 207-209]. Іонін Л. в праці «Соціологія культури» роз'яснює поняття парадигми як сукупність теоретичних та методологічних передумов, що визначають конкретне наукове дослідження. Ця сукупність, за Іоніним, втілюється в науковій практиці на окремому історичному етапі [2, с. 94].

Томас Кун, вводячи в своїй книзі поняття парадигми, мав на увазі «прикладі, які включають закон, теорію, їхнє практичне застосування і необхідне обладнання, – це все в сукупності дає нам моделі, з яких виникають конкретні традиції наукового дослідження» [4, с. 128].

Сформована парадигма закріплюється спочатку в класичних працях, потім – в підручниках. Мета підручників полягає в навчанні словнику і синтаксису сучасної наукової мови.

Якщо ж мова йде про культурну парадигму, то вона теж закріплюється в подібних «підручниках» або «текстах»: в зразках масового мистецтва, в тиражованих речах, в архітектурних типах житлових приміщень, в текстах, які можна назвати парадигмальними, – в будь-якого роду популяризаторських, масових, спрощених елементах в культурі [7].

Інший напрямок для розуміння «культурної парадигми» пов'язаний з набором «культурних універсалій», одна з яких в кожен новий період в культурі стає провідною, найбільш актуальною. «Культурні універсалії» висловлюють культурну спадщину в масштабі всього людства.

Цікаво, що частіш за все специфіка та своєрідність конкретної культурної парадигми усвідомлюється та описується філософами, соціологами та культурологами, як правило, вже у наступних поколіннях. Тобто осмислюється постфактум. При цьому, «зсередини» втілення епохи швидше за все відчувається та знаходить свої особливі форми вираження, перш за все, саме в мистецтві. У мистецтвознавчому розумінні, культурна парадигма виступає як загальностильова єдність часу, в якому в рамках мистецтва виробляється єдиний принцип духовної інтеграції [6].

Аналізуючи зміну ціннісних орієнтирів та власне парадигм в історичній динаміці розвитку української культури, необхідно зазначити, що особливою її рисою на кожному історичному етапі розвитку став синтез запозичень та віддзеркалень інших культур, а також автентичних національних особливостей, сформованих протягом проходження нею всього історичного шляху.

Беручи до уваги наявність особливих рис культурної парадигми як специфічного соціокультурного феномену, слід зауважити, що при історичній зміні парадигм відбувається зміна усіх її компонентів. Такі зміни відбуваються в різних елементах її структури, причому ці зміни є неоднорідними.

Зокрема, серйозній зміні піддається така галузь соціокультурної дійсності як мова, змінюється загальний тип семіотичних відносин, загальне семіотичне та символічне середовище. Тобто в одній культурній парадигмі її суб'єкти здатні однаково реагувати на одні й ті самі слова, явища, ключові поняття, так звані «паролі епохи» [1, с. 14]. Так, перший період розвитку української культури, який охоплює часовий відрізок від її витоків до прийняття християнства, за семіотичну мову мав сукупність символів та цінностей, що залежали від основних вірувань стародавніх народностей, як-от політеїзм, анемізм та фетишизм. Головні цінності тогочасної культурної парадигми формували символи материнства в особі Богині-матері, символ обробки землі та, відповідно, багатства в особі Бика, а також символ спритності, що уособлювався у вигляді Змії та символ неба в образі Голуба. З прийняттям християнства змінюється семіотична мова української культури, система основних символів та цінностей, що передують зміні культурної парадигми. Це відображається у переході до іншого історичного періоду української культури – періоду Княжої доби. У цей час запровадження християнства дозволило українському народу долучитися до культурно-етичних цінностей, які не тільки збагатили його духовне життя, але й вивели українську культуру на простори світової цивілізації.

Наступна зміна культурних парадигм в історії української культури відбулась з переходом до Литовсько-польської доби в історії нашого народу. Відповідно до закономірностей руйнації старих та створення нових парадигм, на зміну одним провідним ідеям та міфам епохи, що виступають в якості інтегративних елементів життя та діяльності людей, приходять нові [3, с. 218]. Так відбулося і на зламі Княжої та Литовсько-польської доби. На зміну основній ідеї про національну єдність українських земель і подолання роздробленості прийшло насильницьке насадження католицизму, а також переплетіння національно-визвольної боротьби та відродження української культури. Це було зумовлено ліквідацією основних політичних центрів, навколо яких оберталось культурне життя українського народу, та втратою політичних впливів української еліти.

Помітно змінюється при зміні культурної парадигми такий її структурний елемент, як культурний герой епохи. На емпіричному рівні це виражається, перш за все, у зміні своєрідної

моди на певний соціокультурний імідж, специфічний стиль життя [1, с. 14]. З погляду методології української культури, вихід на перший план саме цього складового елементу культурної системи відбувся при історичному переході до наступного періоду – козацько-гетьманської доби. У цей період образ українського козака став віддзеркаленням головних цінностей українського народу. Козаки асоціювалися із хоробрістю, відвагою, гордістю та любов'ю до свободи, головною життєвою прерогативою яких був захист Вітчизни та почуття патріотизму. Таким чином, збірний образ українських козаків став образом справжнього народного героя, наділеного такими особливими рисами та якостями, які складали головні цінності українського народу. При цьому, розвиток української культури у період козацько-гетьманської доби виступав як процес зародження в духовному житті українського народу нових явищ, що ґрунтувалися на ідеях гуманізму, Ренесансу, Реформації, а згодом і Просвітництва.

Наступний злам культурних парадигм в історії української культури відбувся з переходом до періоду так званого «українського відродження», що припадає на ХІХ – початок ХХ століття. У цей час при зміні культурної парадигми відбулося відчутне зрушення в системі основних ціннісних орієнтацій, в ієрархії базових цінностей для вирішення конкретних життєвих завдань людей, що виступали суб'єктами своєї культурної парадигми [6].

В українській культурі, пригнобленій з боку російського царизму, польської шляхти, румунських, угорських та австрійських сил, у цей час формується чітка та яскраво окреслена система цінностей, які стали універсальними для усіх подальших періодів розвитку української культури. Основними ціннісними категоріями цього історичного періоду стали прагнення до формування незалежної та єдиної української державності.

Як зазначалося вище, саме мистецтво швидше за інші галузі людського пізнання відчуває та виражає через власні особливі форми основні зміни та перетворення в культурному світогляді та культурній парадигмі того чи іншого історичного періоду. Власне, це відбулося у даний відрізок часу, адже у ХІХ – на початку ХХ століття українська культура зробила колосальний крок у своєму розвитку, проявляючи нову національну модель в літературі, історіософії, фольклористиці, етнографії, театрі, образотворчому мистецтві, драматургії.

Зміна культурної парадигми може також бути пов'язана із конкретною подією, яка виявилася центральною для епохи та стала невід'ємною частиною життя суб'єкта цієї культурної парадигми [1, с. 15]. Віддзеркаленням цієї закономірності став перехід до наступного історичного періоду розвитку української культури – періоду міжвоєнного та повоєнного поневолення України, який охоплює часовий відрізок від початку ХХ століття до кінця 80-х років. Перша світова війна, Українська революція, згодом Друга світова війна – ці масштабні події в житті українського народу зламали його існуючу систему культурних та світоглядних цінностей та стали невід'ємними складовими частинами його буття, спричинивши зміни в усіх галузях та напрямках подальшого розвитку культури.

Ще одним складовим елементом культурної парадигми виступає її суб'єкт – носій та творець культури, тобто народ. Отже, зміна культурної парадигми також пов'язується зі зміною її суб'єкта – нового покоління активно діючих, соціально зрілих творців культури. Саме цей новий суб'єкт формує образ нової культурної парадигми, створюючи новації в культурі, здійснюючи оцінку та аналіз духовно-практичного досвіду попередньої епохи, а також своєрідну фільтрацію її культурних цінностей [6]. Сучасником саме таких подій, а тому і творцем нової культури, є сучасне покоління. Зміна культурних парадигм відбулась з переходом до новітнього періоду історії української культури, який розпочався наприкінці ХХ століття і триває досі. Сьогодні українська культура представляє собою безперервний рух національних культурних цінностей, які охоплюють різні верстви, соціальні групи та покоління.

Підводячи підсумок поверхневому аналізу історичних періодів становлення української культури с точки зору закономірностей зміни культурних парадигм, слід зазначити, що зміна парадигми – це щось більше, ніж чергування теорій і концепцій, висунутих тими чи іншими авторами. Зміна парадигми є зміна відносин до об'єкта дослідження, що припускає зміну

дослідницьких методів і цілей, а іноді і зміну самого предмета дослідження. Нова парадигма невід’ємна також і від певних новацій в світоглядному плані [6].

Зазначимо, що сталий розвиток суспільства передбачає безперервний рух культури, а культура як динамічна система підпорядковується певним закономірностям, має сталу систему цінностей та парадигм. Більш того, культурна парадигма як особливий соціокультурний феномен є неодмінною умовою не тільки існування, але і розвитку навіть у разі творення якісно нової культури.

Таким чином, при зміні культурної парадигми відбуваються зміни в різних складових елементах її структури, причому ці зміни є неоднорідними. Тобто не завжди один і той самий елемент, змінюючись, міняє за собою всю соціокультурну цілісність. Зміна культурної парадигми характеризується змінами відносин між всіма її елементами, вона є багатофакторною, а тому проаналізувати та описати її можна лише враховуючи усі фактори та відносини.

На прикладі етапів історичного розвитку української культури можна констатувати, що поняття культурних парадигм, закономірності їх змін, руйнації та створення не носять директивний характер, а діють у реальних культурних процесах протягом всього історичного періоду існування певної культурної системи.

Література

1. Бакач Н. Б. Культурная парадигма как объект социально-философского анализа : автореф. дис. ... канд. филос. наук: спец. 09.00.11 Социальная философия / Бакач Наталья Борисовна. – Волгоград, 2008. – 26 с.
2. Ионин Л. Г. Социология культуры / Л. Г. Ионин. – Москва : Логос, 1996. – 280 с.
3. История философии: Запад – Россия – Восток (книга четвертая: Философия XX в.). – 2-изд. – Москва : Греко-латинский каб. Ю. А. Шичалина, 2000. – 448 с.
4. Кун Т. Структура научных революций. С вводной статьёй и дополнениями 1969 г. / Т. Кун. – Москва : Прогресс, 1977. – 300 с.
5. Руднев В. Словарь культуры XX века. Ключевые понятия и тексты / В. Руднев. – Москва : Аграф, 1997. – 384 с.
6. Соколов В. Г. Живая этика и новая парадигма культуры / В. Г. Соколов // Культура и время. – 2008. – № 1. – С. 4–17.
7. Швейцер А. Культура и этика / А. Швейцер; пер. с нем. Н. А. Захарченко, Г. В. Колшанского, общ. ред. и предисл. В. А. Карпушина. – Москва : Прогресс, 1973. – 343 с.

Davva V.

CHANGING PARADIGM IN THE HISTORY OF UKRAINIAN CULTURE IN CONDITIONS SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF HUMANITY

The author defines the concept of a «cultural paradigm» and its main constituent elements. Provides a brief description of the historical periods of development of Ukrainian culture in terms of regularities and mechanisms of the destruction of old and the formation of new cultural paradigms

УДК 378.091.2-051:502

Іващенко В. Ю.
/Україна/

ФОРМУВАННЯ ТЕХНІКО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ФАХІВЦЯ-МАТЕРІАЛОЗНАВЦЯ У СУСПІЛЬСТВІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сталий економічний розвиток передбачає розширення сфери використання поновлюваних ресурсів. Збільшення населення планети і зростання обсягів споживання ведуть нас до необоротного виснаження невідновлюваних ресурсів (корисні копалини, землі господарського призначення) і дефіциту сировини. Однак за 23 роки незалежності влада України так і не змогла подолати соціалістичну спадковість в організації виробництва, яка

ґрунтувалася на державному фінансуванні і необмежених сировинних ресурсах. Дублює ситуацію і академічний підхід в освітньому процесі, за традицією не дозволяючи сформувати у майбутнього фахівця техніко-екологічну компетентність, оскільки інженера готували для виробництва, пріоритетом для якого було виконання плану за всяку ціну, у тому числі - без урахування екологічних наслідків.

На мій погляд існуючий підхід в освітньому процесі має ідеологічні протиріччя: ми вчимо майбутнього інженера враховувати техніко-економічні фактори при проектуванні виробничої одиниці, але не навчаємо його аналізу та прогнозування екологічних ризиків. Однак розвиток виробничих потужностей неминуче впливає на навколишнє середовище і наше завдання - сформувати у фахівця матеріалознавця техніко-екологічну компетентність, на якій повинна ґрунтуватися його соціальна відповідальність.

Індустрія як соціальне явище тримається на трьох складових: сировинні ресурси, технологія, продукт. Вилучення ресурсів із середовища, технологічні забруднення і викинуті відпрацьовані продукти - все це порушує екологічну рівновагу. Дефіцит сировини стає головною проблемою, а значить всі побічні продукти, викиди і сміття треба перетворити на сировину. В якості сировини можна розглядати відходи рослинного і тваринного походження, обсяг яких може забезпечити промислове виробництво, а також тверді побутові та промислові відходи, тому що їх обсяги зростають зі збільшенням споживання. Таким чином виникає необхідність у створенні ефективних технологій вторинної переробки, за рахунок чого можна зберегти здатність навколишнього середовища до самопоновлення.

Чому впровадження дисципліни «Матеріали із відновлюваних ресурсів» є актуальним для університетів України? Ми можемо розглянути кілька найважливіших причин.

По-перше, Україна має великі сільськогосподарські угіддя (72% від загальної площі держави) і є постачальником зерна, соняшникової олії та багатьох харчових і нехарчових продуктів на зовнішній ринок, отже, сільське господарство виробляє багато біологічних відходів, які можна переробляти.

Розглянемо продукцію найбільших українських агрохолдерів (табл. 1). Очікуваний валовий збір зерна в Україні в 2014-2015 рр. без урахування АР Крим складе 61,7 млн тон, збір олійних - соняшнику, сої та ріпаку - очікується в обсязі 15,6 млн тон. Таким чином є можливість виробництва паливних продуктів із соломи - палетів, а також промислових рослинних олій, мастильних матеріалів, рослинних волокон і текстилю, паперу, біопластику та ін. [1].

Таблиця 1. Найбільші агрохолдери України та їх продукція

Місце у списку Forbes*	Компанія Агрохолдінг	Основна продукція / види діяльності
7	«Kernel»	кукурудза, соя, пшениця і соняшник, маслянисті і кормові культури
9	UkrLandFarming PLC	кукурудза, пшениця, соняшник, ячмінь, цукровий буряк, озимий ріпак, соя і кормові культури, яйця, цукор, продукти м'ясної промисловості
15	Cargill Ukraine	рослинна олія, насіння соняшнику, шрот, корми
17	Мироновские хлебопродукты	зернові і технічні культури, напівфабрикати та м'ясо птиці, корми
34	«NIBULON»	пшениця, ячмінь, соняшник, корми, продукти м'ясної промисловості
35	«JTI Ukraine»	Тютюн
37	«Kreativ»	рослинна олія, шрот, комбікорм, жири, маргарин, свинарство, зернові і технічні культури: пшениця, соняшник, соя, ячмінь та ін. Виробляє біопаливні пелети з: відходів сільського господарства; відходів переробки насіння соняшника (лушпиння).
46	Philip Morris Ukraine	Тютюн
52	Astarta	цукровий буряк, цукор, соя, молоко, зернові культури
56	Milkiland + Milkiland Agro	молочні продукти сільського господарства (молоко, сир), зернові культури

* Примітка:

Розглядається рейтинг Форбс, який був складений на початку 2014 р., щоб не враховувати вплив військового конфлікту 2014-2017 рр. на розвиток АПК України

Відновлювальні джерела сировини тваринного походження включають: пір'я, шкіру, тваринний жир, а також похідні продукти - мастильні матеріали, тваринний клей, сухожилля, шкаралупу. Пташине пір'я і панцирі сільськогосподарських ракоподібних є сировиною для виробництва целюлози, плівок, захисних покриттів, багатьох фармакологічних продуктів. Все це – продукти аграрного та водного господарств.

Проблема поновлювання ресурсів є для України традиційною. Яскравий приклад – кукурудзяний період в СРСР в 1955-1960 рр. Кукурудза була повинна допомогти вирішенню зернової та кормової проблеми радянського сільського господарства. Качани цієї культури мали стати додатковим джерелом зерна, а зелена маса забезпечити тваринництво кормами.

За задумом Микити Хрущева, аграрний досвід вирощування кукурудзи у США можна було б повторити в СРСР, переважно в Україні. Однак незважаючи на різноманітні перспективи переробки та отримання кукурудзяної муки, масла, комбікормів, повсюдне впровадження кукурудзи велося без урахування ґрунтово-кліматичних і господарських особливостей регіонів. В результаті шкода, що завдана землям, низькі врожаї призвели до дефіциту кормів для тваринництва і підвищення цін [2].

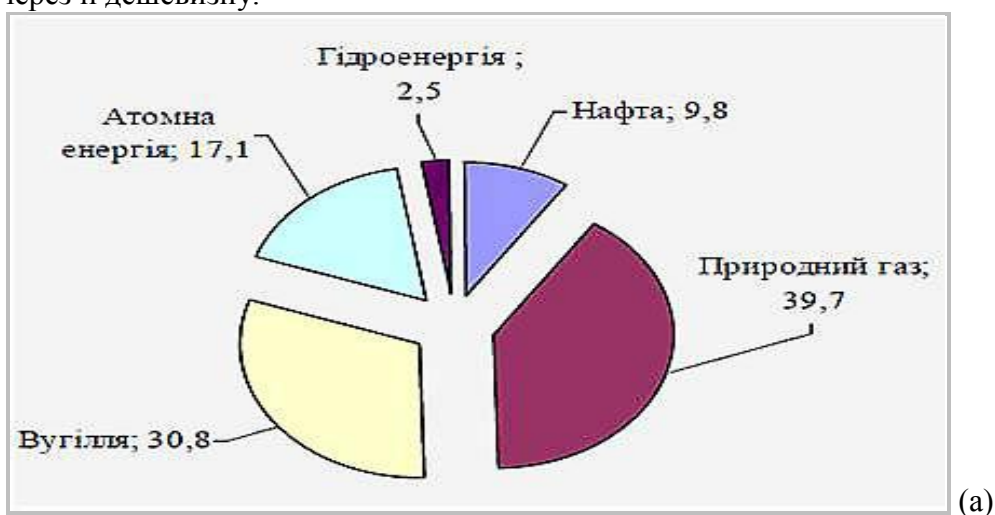
По-друге, Україна купує закордонний газ і збільшення частки виробництва біопалива на внутрішньому ринку могла би зменшити напруженість у сфері енергетичних ресурсів.

Структура споживання різних видів енергоресурсів і динаміка зміни цін на закуповуваний природний газ представлені на рис. 1.

За розрахунками громадської спілки «Біоенергетична асоціація України», загальний економічно обґрунтований потенціал виробництва біометану становить 26,5 млрд куб. м на рік. Цей обсяг може бути отриманий із відходів підприємств агропромислового комплексу, лісового господарства, із стічних вод, а також із твердих побутових відходів на міських звалищах. Для порівняння: в 2013 р. Україна імпортувала 27,974 млрд. куб. м природного газу, отже, тільки за рахунок виробництва біометану Україна цілком здатна з часом взагалі відмовитися від імпортного природного газу. В цілому ж розвиток виробництва рідкого і газоподібного біопалива (біоетанолу, біометанолу, біодизелю, біогазу та біоводню) вимагає політичного рішення [3].

По-третє, Україна знаходиться на загрозовому місці за кількістю звалищ твердих побутових відходів. У країні існує 4,5 тис. сміттєзвалищ і полігонів загальною площею 7,8 тис. га. Це становить близько 4% території країни. Протягом 2014 українці накопичили близько 59 млн куб. м або 13 млн тон сміття. Структура побутових відходів наведена на рис. 2.

Багато з відходів переробляються в малих кількостях через те, що немає переробних підприємств потрібного типу. Найкраще працює переробка макулатури, для якої сировину доводиться закуповувати за кордоном, при цьому для середнього українця збір макулатури не є нормою життя через її дешевизну.

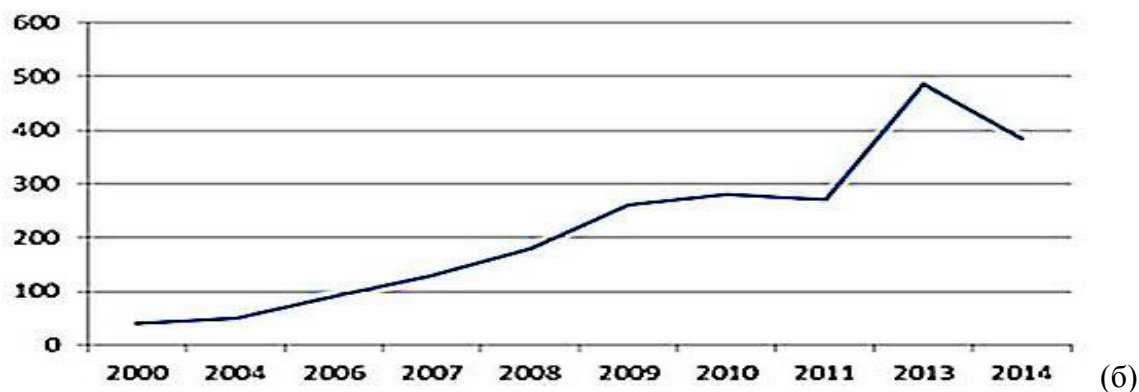

Рис. 1. Структура споживання енергоресурсів в Україні станом на 2010 р. (а); зміна цін на закупаваний природний газ протягом 2000 – 2014 рр. (б).

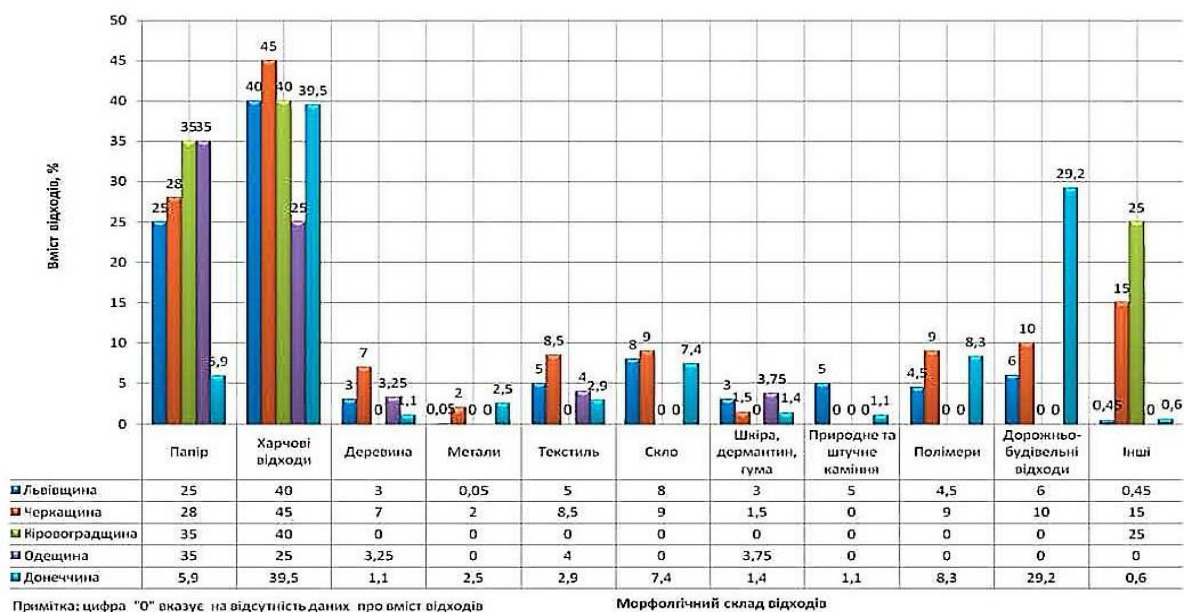

Рис. 2. Структура побутових відходів в Україні [4]

Переробка побутових відходів потребує не тільки організації виробничих потужностей, а й організації послуг із поводження з відходами: а) екологічне управління сировинними потоками – збір відходів, логістика, сортування, переробка, виробництво і збут продукції із вторинної сировини; б) розробка індивідуальних концепцій з утилізації та управління відходами; в) системні послуги, наприклад, мережа точок по прийому побутового електрообладнання в утилізацію; г) проектування, будівництво, і експлуатація смітєпереробних установок.

Отже, враховуючи наведені факти, в Україні існує запит на впровадження описаних технологій та підготовку фахівців.

Впроваджувана дисципліна «Матеріали із відновлюваних ресурсів», запропонована в рамках проекту TEMPUS-MMATENG Краківським технологічним університетом, передбачає багатопланову підготовку, оскільки зачіпає комплексну ресурсозберігаючу виробничу проблему, що включає ресурсозбереження (екологічний аспект), виробництво (технологічний і економічний аспект), кінцевий продукт (соціальний аспект). Тому загальним теоретичним завданням є - навчити студентів оцінювати різноманіття типів господарської діяльності, заснованих на використанні поновлюваних ресурсів і вторинної переробки, а надзавданням – виробити самостійне вміння студента розуміти які чинники треба врахувати при розробці технології, що використовує відповідні сировинні матеріали.

В ПДТУ дисципліна включена до плану підготовки матеріалознавців і складається з

24 годин лекцій, 12 годин семінарських занять, 36 годин самостійної роботи. Підсумкова форма контролю - залік.

При впровадженні дисципліни в ДВНЗ «ПДТУ», для умов південного сходу України припускаю зробити пріоритетною темою - виробництво композиційних матеріалів на основі біологічної сировини, у тому рахунку із використанням біокомпонентів. На другому місці - виробництво будівельних матеріалів (адоб, геокар, торф'яні блоки, композити на основі глини, деревних та інших рослинних відходів). Далі за списком - полімери на основі крохмалю, олійні продукти для техніки, фармакології та косметології та нарешті, виробництво біопалива.

Автор висловлює подяку кандидатові філософських наук С. Янковському, доценту Маріупольського державного університету (Україна), за інтерес до цієї теми та цінні доповнення.

Література

1. 200 найбільших компаній [Електронний ресурс] // Forbes Україна : веб-сайт. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/ratings/3>

2. Артем'єв О. Цю культуру всюди впроваджуй [Електронний ресурс] / О. Артем'єв // Finance.ua : веб-сайт. – Опубл. 14.10.2013, 16:00. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/310830/tsyu-kulturu-vsyudy-vprovadzhu>

3. Свирид А. Производство метана из биомассы позволит отказаться от его импорта [Электронный ресурс] / А. Свирид // Энергетика Украины : веб-сайт. – Опубл. 21.05.2014, 11:42. – Режим доступа: <http://uaenergy.com.ua/post/18726/proizvodstvo-metana-iz-biomassy-pozvolit-otkazatsya>

4. Погрібний І. Проблеми визначення морфологічного складу твердих побутових відходів з урахуванням сучасних умов переробки / І. Погрібний // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. пр. – 2012. – Вип. 22.2. – С. 59–63.

Ivashchenko V.

FORMATION OF TECHNOLOGICAL-ECOLOGICAL COMPETENCE FACTOR-MATERIAL IDENTIFYING IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Sustainable economic development involves expanding the use of renewable resources.

Industry as a social phenomenon is based on three components: raw materials, technology, product. Removing resources from the environment, technological pollution and thrown spent products - all this violates the ecological balance. The shortage of raw materials is becoming a major problem, and hence all by-products, emissions and garbage must be turned into raw materials.

УДК 316.334.56 (043)

Золотарьова О. М.
/ Україна/

СТАЛІЙ РОЗВИТОК СУЧАСНОГО МІСТА: НА ПЕРЕХРЕСТІ МИНУЛОГО ТА МАЙБУТНЬОГО

На Всесвітньому Саміті зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002г р.) учасники прийшли до погодженої думки про те, що ідея сталого розвитку може бути реалізована лише за умови побудови нового суспільства. Проте для втілення цієї сміливої концепції в життя недостатньо використовувати класичні підходи, які впродовж десятиліть застосовуються в багатьох країнах. Людству потрібні нові, нестандартні рішення. Відповідно до цілої низки міжнародних документів останніх років [1;2;3] культура починає розглядатися як чинник сталого розвитку.

Культура і творчість займають важливе місце у здійсненні кожного з трьох аспектів сталого розвитку: економічного (зростання виробництва і забезпечення гідною роботою), соціального (скорочення нерівності, заохочення гендерної рівності, побудова миролюбних і відкритих суспільств) і екологічного (захист довкілля). У свою чергу, просування по кожному з цих напрямів базується на збереженні культурної спадщини і розвитку творчого потенціалу. Таким чином, творчість, матеріальна і нематеріальна культурна спадщина можуть не лише стати

рушійною силою в справі досягнення цілей сталого розвитку, але і надати людству необхідні для цього засоби.

Яскравим прикладом того, що культурна спадщина може сприяти розвитку, є проекти по реставрації і новому використанню пошкоджених і покинутих будівель. Подібні ініціативи розкривають перед місцевим населенням нові можливості і сприяють економічному розвитку на регіональному рівні, а залучення до розробки і реалізації проектів людей з різних соціальних груп сприяє об'єднанню суспільства.

Туризм є однією з галузей економіки, що найдинамічніше розвиваються, як на національному, так і на регіональному рівнях, при цьому доля так званого культурного туризму складає 40% від загального доходу світового туристичного ринку. Розвиток туризму і ефективне управління об'єктами культурної спадщини дозволяє залучити в цю галузь інвестиції, створити можливості працевлаштування для місцевого населення і зберегти культурну спадщину для майбутніх поколінь.

Індустрія творчості і інфраструктура культури є важливим джерелом добробуту, особливо в країнах, що розвиваються, які володіють потужним творчим потенціалом. Крім того, значну долю працівників культурної сфери складають жінки, що підтверджує вклад культури в забезпечення гендерної рівності. З економічної точки зору, торгівля культурними товарами і послугами стимулює зростання місцевих і національних ринків, що, у свою чергу, сприяє створенню робочих місць і розвитку місцевого виробництва. А введення пільгового режиму відносно товарів місцевого виробництва сприяє скороченню нерівності усередині і між країнами.

Важливу роль в економіці багатьох міст грає нематеріальна спадщина – ремісництво, музика, танці, образотворче мистецтво, театр і традиційна кухня, які понад усе розвинені в історичних міських районах. Це наочно продемонстрував проект, проведений в аргентинському театрі Ла-плата в Буенос-Айресі. На засоби, виділені Міжнародним фондом культурної різноманітності, 610 безробітних різного віку пройшли підготовку за фахом «постановка спектаклю» та іншим театральним професіям, після чого змогли працевлаштуватися або зайнятися підприємництвом.

Колумбійське місто Медельїн, що входить в Мережу творчих міст ЮНЕСКО, – прекрасний приклад того, що культура здатна перетворювати міста і заохочувати культуру, освіту та інновації. Завдяки проведенню самих різних культурних заходів, створенню «міста Ботеро» (музей уродженця Медельїна — скульптора Фернандо Ботеро, парк скульптур Ботеро, картинні галереї, студії для художників, зони відпочинку), проведенню щорічного ярмарку квітів (Feria de las Flores), Медельїн щорік залучає тисячі туристів, що позитивно відбивається на його економіці і сприяє створенню робочих місць. Саме культура допомогла створити сприятливі умови для соціальної справедливості, зокрема, в молодіжному середовищі і змінити імідж міста з батьківщини горезвісного ватажка Медельїнського картеля Ескобара на культурний і художній центр Колумбії.

Також очевидний зв'язок культури і заходів в області екології. Зокрема, в основі цілого ряду професій і традиційних видів ремесел лежать знання місцевих народів про управління екосистемами, видобутку природних ресурсів і використання матеріалів місцевого виробництва. Як правило, традиційні ремесла не вимагають високих технологій і крупних інвестицій і є менш енерговитратними, завдяки чому вони допомагають створити стійкі умови до існування і сприяють винаходу нових засобів для екологічної економіки.

Наприклад, в рамках проекту по збереженню нематеріальної культурної спадщини в Уганді призначеного більшою мірою для молоді, були організовані курси професійної підготовки, які допомогли освоїти старовинну техніку виготовлення тканин з кори дерева «мутуба». Одночасно з цим було відновлено використання стійких методів лісозаготівлі, які останніми роками не застосовувалися через громадянські війни, що охопили регіон. Такі заходи дозволили Уганді не лише отримати нове джерело доходу і просунути у вирішенні екологічних проблем, але і зберегти древню традицію виготовлення тканин з цієї унікальної кори, яка є частиною нематеріальної спадщини Уганди.

Будь-які заходи щодо розвитку людського потенціалу в таких галузях, як здоров'я, благополуччя, якісна освіта, будуть ефективнішими, якщо належним чином брати до уваги їх культурний контекст і особливості конкретного співтовариства. Формування шанобливого відношення до культурної різноманітності і заохочення прав людини сприяють міжкультурному взаєморозумінню, запобіганню конфліктам і встановленню миру. Недавній досвід українського суспільства показав, наскільки важливо охороняти культуру, підтримувати культурну різноманітність і сприяти соціальній інтеграції в умовах озброєних конфліктів. На наш погляд саме культура може стати об'єднуючим фактором для нашої країни у складний період спроб зіграти на міжрегіональних відмінностях.

Північне Приазов'я яскравий приклад полікультурного регіону. За даними всеукраїнського перепису населення 2001 р. на його території проживало 399 тис. українців (54%), 276 тис. росіян (37%), 43,5 тис. греків (6%), 5 тис. білорусів (0,6%), 1,5 тис. вірмен (0,2%), 1,2 тис. євреїв (0,15%) і 334. німців (0,04%) [4].

Маріуполь достатньо складне місто: урбаністичне, індустріальне, але біля моря, що тягне за собою дуже складну екологічну ситуацію, полікультурне та різноманітне за соціальним складом, що зумовлено припливом переселенців та військових, - тому дуже важливе знайти баланс, який допоможе місту у його русі до сталого розвитку.

На сьогоднішній день у нашому місті дуже активними є громадські об'єднання таких національних меншин як греки, вірмени, євреї, німці. Ще до конфлікту доброю традицією для Маріуполя стали кулінарні виставки. Даний захід був невід'ємною частиною святкування Дня Міста, де демонструвалися кухні вищеперелічених національних меншин. В 2016 році він отримав свій розвиток в якості успішного івенту в масштабному фестивалі «З країни в Україну» і самостійному Фестивалі Вуличної Їжі (2016, 2017 рр.).

В 2015 р. на честь Дня міста відбулася фотовиставка "Happy together", де студентами МДУ були представлені громади міста, що підтримують збереження своєї культурної ідентичності, таких як українська, грецька, єврейська, німецька і вірменська [5]. На виставці була надана можливість на практиці ознайомитися з такими блюдами як єврейський фаршмак, німецькими баварськими ковбасками і пивом, вірменською пахлавою, українським салом і грецьким печивом хурабе [6].

Не дивлячись на те, що культура багато разів згадується в Плрядку менному 2030 [1], її величезний внесок до здійснення цілей сталого розвитку все ще недостатньо оцінений. У зв'язку з цим виникає потреба в ретельному вивченні і оцінці ролі культури і її реальної дії на сталий розвиток, а також в подальшому практичному використанні величезних можливостей культури.

Література

1. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://forbes.net.ua/ua/ratings/3> <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/70/L.1>

2. Декларация Ханчжоу Обеспечить центральное место культуры в политике устойчивого развития [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/final_hangzhou_declaration_russian.pdf

3. Всемирный доклад ЮНЕСКО о роли культуры в устойчивом развитии городов «Культура: будущее городов» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002459/245999e.pdf> <http://www.webcitation.org/6CURge2tu>

Zolotareva O.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF A MODERN CITY: ON THE CURRENT OF THE MINUS AND THE FUTURE

The article is devoted to the question of stable development and culture of modern town as its part. It describes culture as an integral part of regional development and unifying factor for Ukraine. The author gives examples of cultural dynamics in Mariupol characterized by two contradictory

trends: the desire to preserve the ethnic diversity of multicultural region and at the same time to introduce something new.

УДК 659.118:658.84

Калюжная А. Р.
/ Україна/

ИНФОРМАЦИОННАЯ КУЛЬТУРА ДИРЕКТ-МАРКЕТИНГОВОГО ПРОЕКТА

Прямой маркетинг в сочетании с различными медиа каналами формирует стратегию для коммуникации с потребителем. Культура общения с потребителями посредством прямого маркетинга представляет собой сложный и многогранный процесс, а также выполняет функции творческой работы. Директ-маркетинг (Direct-Marketing DM) предполагает непрерывный личный диалог, систематический интерактивный контакт с потребителем, т.е. прямой маркетинг. К средствам директ-маркетинга наряду с рассылкой рекламных писем (Mailing) (адресной/безадресной) необходимо добавить новые средства массовой коммуникации (телемаркетинг, интернет-маркетинг), кроме того классические СМИ (газеты, журналы, телевидение, радио) также используются как инструменты DM [3, с. 37]. DM сегодня, одно из востребованных направлений в украинском маркетинге и рекламе. Практическая каждая компания использует этот элемент маркетинга для продвижения своих товаров и услуг.

Спрос на услуги DM неуклонно растет, следовательно, закономерен и рост числа специализированных агентств и соответствующих служб в рекламных агентствах, которые и призваны удовлетворить этот спрос. Диапазон услуг колеблется от простой почтовой рассылки и курьерской доставки рекламных материалов, представленных заказчиком, и заканчивая разработкой и реализацией сложных многоэтапных проектов. Примеры таких проектов можно видеть на специализированных конкурсах, фестивалях, выставках. Насколько успешны, бывают DM-проекты, могут сказать только их заказчики, да и только в том случае, если была возможность точно отследить результаты.

Конечно, каждое агентство старается создавать свои проекты такими, чтобы они наилучшим образом выполняли поставленную заказчиком задачу. Помимо этого, необходимо сделать так, чтобы проект был оригинальным в своем исполнении, привлекательным для потребителя (на которого собственно и рассчитан весь информационный посыл), ведь DM очень отличается от ставшими привычными видов традиционной рекламы и продвижения. К рекламе на ТВ, радио, в прессе, наружной рекламе, потребители нашей страны привыкли. Она уже плотно вошла в повседневную жизнь, заняла свое место и выполняет свои функции. Необходимо осветить преимущества DM перед другими «классическими» способами рекламы и продвижения. Одна из основных отличительных черт DM – это персонализированное обращение к представителям выбранной целевой аудитории. Классические виды рекламы всегда настолько абстрактны для одного конкретного представителя целевой аудитории (исключая BTL-проекты). Контактируя с ТВ, радиорекламой и т.д. потребитель осознает, что это же сообщение сейчас видят, слышат миллионы других людей. И это осознание накладывает отпечаток на его восприятие рекламы, формирование отношений к сообщению.

Основная задача в формировании эффективных маркетинговых коммуникаций заключается в ориентировании маркетинговых программ на индивидуальный подход. Это значит, что чем отчетливее будет представлен облик каждого отдельного потребителя, тем больше продуктов/услуг окажется востребованными. DM – постоянная поддержка двустороннего общения с потребителями или фирмой, которые покупают или собираются приобрести товар/услугу. Следовательно, как одна из новых форм осуществления реальной конкурентной борьбы в современном бизнесе, основанная на дифференцированном подходе к освоению рынка, DM действует на основе тактики специальных маркетинговых предложений [1]. DM дает возможность адресату ощутить кое-что другое – к нему обратились лично, и не имеет значения, сколько подобных обращений получили другие – именно это – лично ему, либо

к его организации, семье – т.е. в сфере его ответственности и причастности. В этой ситуации человек гораздо больше открыт для восприятия сообщения. И теперь успех или неудача создателей проекта в каждом отдельном случае зависит только от того, каким образом это сообщение решили донести. Для успешного выполнения поставленной задачи (кроме тех случаев, когда ДМ используется в комплексе с медиа носителями), эффект от единоразового контакта сообщения должен равняться, а то и превосходить эффект от многократного повторения сообщения традиционными медиа.

Над разработкой проектов трудятся креаторы, дизайнеры стараются создать яркий, запоминающийся, ни на что не похожий образ, над текстами работают копирайтеры, стремятся сделать их оригинальными и остающимися в памяти надолго. Рекламное обращение «как элемент рекламной коммуникации, являющийся непосредственным носителем информационного, эмоционального и прагматического воздействия, оказываемого коммуникатором на получателя. Это послание имеет конкретную форму (текстовую, визуальную, символическую и т.д.) и поступает к адресату с помощью конкретного канала коммуникации» [2, с. 94]. Наряду с необычным внешним видом, оригинальными текстами, есть возможность предложить информацию в полном объеме, что не может дать традиционная реклама. Есть возможность подробнейшим образом проинформировать адресата о предложении, описать преимущества, убедить в полезности предлагаемого товара/услуги. Как бы ни казалось, что обилие информации приведет к тому, что занятой человек не станет тратить время на чтение длинного послания, короткие яркие тексты экономят время и доносят суть сообщения. Однако, это не всегда так.

Многие практики ДМ-проектов, контролируя эффективность каждого проекта, пришли к выводу, что в подавляющем большинстве случаев «низкоинформативные» рекламные сообщения приводят к увеличению количества обращений, что в свою очередь увеличивает нагрузку на торговый персонал и линии связи, и лишь незначительно влияют на рост продаж, в сравнении с результатами других проектов. Сообщения же с детальной информацией, достаточной для всестороннего анализа предложения и принятия решения, далеко не всегда вызывают резкое возрастание количества обращений, но соотношение количества обратившихся и совершивших покупку значительно изменяется, и отмечает существенный рост продаж продвигаемого продукта конкретной торговой марки.

Таким образом, применение ДМ-проектов успешно как в сегменте В2В, так и в сегменте В2С. Конечно, каждый проект индивидуален и преследует собственные цели. Но если адресат сообщения, взяв в руки стильный, оригинальный продукт коллективного творчества ДМ-компании, решил потратить время на его изучение, то задача ДМ-компании – позволить получить всю необходимую информацию, достаточную для принятия решения и формирования отношения к предложению торговой марки. Это то, что возможно с помощью ДМ-проекта. Популярность ДМ-проектов в современном бизнесе объясняется политикой индивидуального подхода к потребителям, а это в свою очередь – культура общения.

Литература

1. Орехова С. Почтовый конверт – инструмент direct marketing-проекта / С. Орехова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філософія, культурологія, соціологія / за заг. ред. К. Балабанова. – Маріуполь, 2012. – Вип. 4. – С. 66–71.
2. Ромат Е. Реклама / Е. Ромат. – 2-е изд., дораб. и доп. – Санкт-Петербург : Питер, 2007. – 208 с.
3. Холланд Г. Директ-маркетинг : пер. с нем. / Г. Холланд. – Москва : Вершина, 2006. – 368 с.

Kalyuzhnaya A.

INFORMATIONAL CULTURE OF DIRECT-MARKETING PROJECT

Direct marketing in combination with various media channels forms a strategy for communication with the consumer. The culture of communication with consumers through direct marketing is a complex and multifaceted process, fulfilling the functions of creative work

КАРТОГРАФІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

На початку 1990-х рр. в світовому масштабі постала необхідність формування нової стратегії збалансованого розвитку світу, яка отримала назву стратегії сталого розвитку. На сьогодні стало вже традиційним розглядати реалізацію стратегії сталості як просування за трьома основними напрямками: економічному, екологічному та соціальному. Економічний підхід передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів і використання екологічних – природо енерго і матеріало-зберігаючих технологій, включаючи видобуток і переробку сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку і знищення відходів [3]. Соціальна складова стійкості розвитку орієнтована на людину і спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем, в тому числі, на скорочення числа руйнівних конфліктів між людьми. Важливим аспектом цього підходу є справедливий розподіл благ. У рамках концепції людського розвитку людина є не об'єктом, а суб'єктом розвитку. Спираючись на розширення варіантів вибору людини як головну цінність, концепція сталого розвитку передбачає, що людина повинна брати участь у процесах, які формують сферу її життєдіяльності, сприяти прийняттю і реалізації рішень, контролювати їх виконання [5, с. 20].

З екологічної точки зору, сталий розвиток має забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем. Особливе значення має життєздатність екосистем, від яких залежить глобальна стабільність всієї біосфери. Основна увага приділяється збереженню здібностей до самовідновлення і динамічної адаптації таких систем до змін, а не збереження їх у деякому «ідеальному» статичному стані [4, с. 153]. Отже, сталий розвиток – це керований розвиток. Основою його керованості є системний підхід та сучасні інформаційні технології, які дозволяють дуже швидко моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їх результати та вибрати найбільш оптимальний [2, с. 411].

Ряд теоретиків і прихильників сталого розвитку (Й. Кен, Г. Шельнхубер, Дж. Медоукрофт тощо) вважають його найперспективнішою ідеологією 21 століття і навіть усього третього тисячоліття, яка, з поглибленням наукової обґрунтованості, витіснить усі наявні світоглядні ідеології, як такі, що є фрагментарними, неспроможними забезпечити збалансований розвиток цивілізації. Для реалізації заявленої доктрини кожна з країн розробляє власну стратегію задля досягнення цілей сталого розвитку. Незважаючи на унікальність кожної стратегії сталого розвитку країн Європи, існують спільні особливості їх написання та оформлення. Стратегії мають відносно неформальний стиль написання та, як правило, насичені ілюстративним матеріалом (графіки, схеми, діаграми, карти, атласи).

Нетекстові документи (графіки, діаграми, карти, атласи), що включені до національних стратегій сталого розвитку, наочно відображають соціальні, економічні та екологічні показники певних країн і спрямовані на популяризацію документа в цілому. Відсутність картографічних документів у багатьох стратегіях сталого розвитку є значним мінусом, адже карти являють собою найбільш наочний та загальнозрозумілий спосіб візуалізації інформації. Як свідчить аналіз наукової літератури з даної проблематики, при аналізі прийнятих країнами стратегій увага, здебільшого, звертається на їх змістове навантаження, а ілюстративне та картографічне забезпечення залишається поза увагою. Проте аналіз указаних складових є актуальним, оскільки саме ці компоненти слугують візуалізації інформації та полегшують сприйняття стратегій для громадськості.

Питання картографічного забезпечення стратегій сталого розвитку в науковій літературі розглядалося вкрай мало. Концептуальними підходами до картографування екологічного сталого розвитку займався В. Барановський [1, с. 19]. На його думку, незважаючи на високу якість ілюстративних матеріалів, що спостерігається у багатьох національних стратегіях країн Європи, картографічні документи або взагалі відсутні, виконані з неналежною якістю. Дійсно, картографічні документи, як повноцінний елемент візуалізації, представлені лише у стратегіях

таких країн, як Ісландія, Ірландія, Латвія, Іспанія та Велика Британія, проте кількість карт незначна: від однієї до шести [3].

Аналіз картографічних документів дозволяє констатувати, що переважну більшість з них складають карти екологічної тематики (66%), рідко зустрічаються карти соціального (21%), та економічного спрямування (13%). Якість картографічних матеріалів низька, географічна основа майже відсутня, використовуються прості способи картографічного зображення тематичного змісту (способи якісного та кількісного фону, значків і ареалів). На більшості карт відсутні підписи, а територія країни показана ізольовано. Значним недоліком є відсутність підписів масштабу. На карті, що демонструє басейни річок Ірландії, не нанесено жодної річки, не показані моря, що омивають острів, тож користувачеві без відповідної географічної підготовки складно визначити, в який океан несуть свої води річки країни.

На нашу думку, найкращим рівнем картографічного забезпечення серед стратегій сталого розвитку країн Європи відрізняється стратегія Латвії, у якій представлено 6 карт. Порівнюючи між собою карти з декількох стратегій, можна відзначити, що карти, включені до стратегії сталого розвитку Латвії, є найбільш інформативними та читабельними. Картографічні документи у межах стратегій сталого розвитку Латвії сучасні, уніфіковані й об'єктивні. Карти, входять до складу стратегій та відображають усі напрями сталого розвитку: соціальні, економічні та екологічні, а також ілюструють основні складові сталого розвитку.

Аналіз стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» дозволяє констатувати повну відсутність картографічних матеріалів. Це явище не є випадковим, оскільки у сучасних економічних умовах України пріоритетний розвиток отримали картографічні видання, розраховані на широке коло користувачів: карти й атласи автомобільних шляхів, атласи та плани міст, туристичні карти й атласи тощо. У зв'язку зі скороченням бюджетного фінансування на проведення робіт зі складання та видання картографічних документів державного значення істотно зменшилися обсяги випуску загально-географічних карт, також спостерігається обмеженість тематичного змісту розроблених і підготовлених до видання тематичних карт та атласів. Приміром, не відповідає потребам сьогодення рівень оновлення картографічної інформації на топографічних картах. Нині до випуску картографічних видань масового попиту залучаються й приватні підприємства відповідного профілю, що створює певну конкуренцію в сегменті їхнього виготовлення і розповсюдження. Та, незважаючи на це, пріоритет у розвитку картографування та випуску картографічних видань на території України зберігається за такими відомими та авторитетними карто-видавничими підприємствами, як ДНВП «Картографія», Київська військово-картографічна фабрика, «Мапа», Укргеодезкартографія, Державна картографічна фабрика, Державна геологічна служба, НПФ «Гео'с», ТОВ «Миклухо-Маклай», ЗАТ «Інститут передових технологій» тощо. Найбільша кількість картографічних видань України випускається в Києві, де зосереджено потужні картоскладальні та карто-видавничі підприємства. Аналіз картографічних документів, проведений на основі державного бібліографічного покажчика «Літопис картографічних видань», не дає повного уявлення про картографічні твори, випущені на теренах України, через недоставлення до Книжкової палати України обов'язкового примірника всіх картографічних видань [2, с. 34].

Серед регіонів світу Європа має найбільший досвід розробки та впровадження стратегій сталого розвитку. Якщо перші стратегії сталого розвитку країн ЄС фіксували увагу переважно на проблемах охорони довкілля, то зараз усі три складові сталого розвитку (економічна, соціальна, екологічна) висвітлюються більш-менш рівномірно. Незважаючи на покращення змісту європейських стратегій, рівень картографічного забезпечення залишається низьким. Вважаємо, що картографічні документи у межах стратегій сталого розвитку мають бути сучасними, більш-менш уніфікованими й об'єктивними. Бажано, щоб карти, які входять до складу стратегій, відображали усі напрями сталого розвитку: соціальний, економічний та екологічний. Карти, які будуть ілюструвати основні складові сталого розвитку, можна включати або безпосередньо до тексту стратегій, або видавати окремо у вигляді атласів або серій карт. До рекомендацій щодо створення стратегій необхідно включати не лише розділи, що

стосуються структури і змісту стратегій, але й окремі пункти, які будуть висвітлювати вимоги до кількості та якості ілюстративних і картографічних матеріалів.

Досвід створення стратегій сталого розвитку, насичених картами різної тематики, буде корисним як для держав, які вже мають стратегії сталого розвитку, так і для тих країн світу, які ще тільки їх розробляють. Проведення експериментальних робіт і теоретичних досліджень у цьому напрямі є актуальним та покликане зробити свій внесок у покращення якості стратегій, а разом з ними – інтенсифікації заходів на шляху до сталого розвитку.

Література

1. Барановський В. Стратегія екологічного сталого розвитку України / В. Барановський // Розбудова держави. – 1998. – № 9–10. – С. 18–22.

2. Поняття про стійкий розвиток // Основи стійкого розвитку: навч. посіб / Л. Г. Мельник, О. І. Карінцева, С. М. Шевченко, М. К. Шапочка; за ред. Л. Г. Мельника. – Суми: Університетська кн., 2007. – С. 411–442.

3. Рейтинг стран мира по уровню устойчивости общества [Электронный ресурс] // Гуманитарные технологии: Аналитический портал: веб-сайт. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/ratings/sustainable-society-index/info>.

4. European sustainable development network (ESDN) [Electronic resource]: website. – Mode of access: <http://www.sd-network.eu/>

5. Meadowcroft J. National Sustainable Development Strategies: Features, Challenges and Reflexivity / J. Meadowcroft // European Environment. – 2007. – № 17. – P. 152–163.

6. Harris J. M. Basic Principles of Sustainable Development / J. M. Harris. – Medford: Global Development and Environment Institute, Tufts University, 2000. – 26 p.

Karakay I.

CARTOGRAPHIC STRATEGIES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The article deals with the history of the creation of strategies for sustainable development in Europe and Ukraine. The definition of the concept of «sustainable development» is given. Cartographic provision of European and Ukrainian sustainable development strategies is considered, postulates the need to increase the level of their cartographic provision.

УДК 327:321.01

Кияниця Л. Л.
/Україна/

СТРУКТУРНИЙ РЕАЛІЗМ ТА ПРИЙНЯТТЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ: ПРОБЛЕМА СУБ'ЄКТНОСТІ

Предметом цієї доповіді є еволюція розуміння суб'єктності акторів міжнародних відносин крізь призму міжнародно-політичних концепцій структурного реалізму, визначення основні особливості структурно-реалістичного підходу до проблем суб'єктності.

Можна з упевненістю стверджувати, що проблема суб'єктності (actor agency) є одним із ключових аспектів визначення сутності процесу прийняття рішень у сфері міжнародної політики. Як зазначає в цьому зв'язку В. Хадсон, особливо гостро це питання постає в контексті спроб визначити, наскільки важливою для проходження відповідного процесу є участь індивідуальних акторів прийняття рішень [3]. Тим самим, можна вважати, що ключовим критерієм розрізнення теоретико-методологічних позицій відповідних наукових шкіл є межа, до якої їх теоретичні конструкції допускають (або ж заперечують) можливість участі індивідів у визначенні та реалізації відповідних зовнішньополітичних рішень. Саме тому структурний реалізм як теоретичний напрям, представники якого схильні применшувати потенційну роль індивідуальних учасників процесу прийняття зовнішньополітичних рішень у формуванні та здійсненні зовнішньополітичної стратегії держави [5], ставить питання про методологічну основу відповідної суб'єктності в контексті структури прийняття зовнішньополітичних рішень

як такої. Відповідно, ця доповідь ставить на меті представити деякі з основних теоретико-методологічних тез представників структурного реалізму щодо відповідного предмету дискусії, з тим щоб тим самим закласти підвалини для більш ґрунтовної розробки відповідної проблематики.

Насамперед необхідно зазначити, що теоретична перспектива, характерна для структурного реалізму (неореалізму), зазвичай розглядається як заснована на уявленні про взаємозв'язок розвитку зовнішньої політики окремо взятої держави, з одного боку, та участі останньої в структурі зв'язків та елементів системи міжнародних відносин, що є пріоритетними щодо суб'єктивних мотивів зовнішньої політики конкретної держави. Як наголошує в цьому зв'язку «батько» структурного реалізму К. Уолц, «тканина міжнародної політики постійно зберігає свою цілісність, її завитки залишаються сталими, і тому міжнародні події безкінечно повторюються, оскільки жодна з одиниць міжнародної системи, що конкурують одна з одною, неспроможна перетворити анархічний міжнародний порядок на ієрархічний» [7, р. 66].

Само собою зрозуміло, що подібна позиція виключає будь-яку постановку питання про внутрішню сутність цілеспрямованого зовнішньополітичного рішення, його основні чинники та суб'єктів, що беруть участь у його процесуальному оформленні. Сам К. Уолц неоднозначно вказує на те, що структурно-реалістичний підхід до дослідження міжнародної політики є незастосовним до студій зовнішньополітичних рішень окремих держав, адже якщо структурний реалізм зосереджує увагу на аналізі міжнародно-політичної поведінки держав у межах певної однорідної системи міжнародних відносин, то прибічники неокласичного реалізму роблять наголос на внутрішньо обумовлених відмінностях у такій поведінці відповідних держав, що не дає можливості сформулювати єдину теорію зовнішньої політики [6, р. 54-57]. Тому в цьому зв'язку можна говорити про малу значущість участі індивідуальних акторів у розробці та реалізації зовнішньої політики «своїх» держав з точки зору системно орієнтованої інтуїції структурного реалізму. У цьому контексті структурно-реалістичну позицію можна протиставити неокласично-реалістичній, що її репрезентують передусім Г. Роуз та його наукова школа.

З точки зору неокласичного реалізму, хоча «масштаб та амбіційність зовнішньої політики [держави] залежать передусім від її місця в системі міжнародних відносин», проте на рівні окремих одиниць такої системи (тобто індивідуально взятих держав) «проміжні змінні» (зокрема, структури керівництва зовнішньої політики та правлячі еліти / класи відповідних держав) багато в чому модифікують вплив системних змінних на напрям розвитку зовнішньої політики та прийняття зовнішньополітичних рішень [4, р. 144-172].

Виходячи з вищезначеного концептуального підходу, прихильники неокласичного реалізму схиляються до думки про необхідність поєднувати дослідження структурних (системних) чинників еволюції процесу прийняття зовнішньополітичних рішень у межах будь-якої окремо взятої системи міжнародних відносин із аналізом специфіки керівництва зовнішньополітичним процесом у кожній окремо взятій державі, що є елементом цієї системи [1]. На думку самого Г. Роуза, ані суто системні чинники, ані внутрішні чинники, пов'язані з внутрішньою динамікою (циркуляцією) зовнішньополітичних еліт, не можуть розглядатися як «виключні» детермінанти сутності та обсягу процесу прийняття зовнішньополітичних рішень на державному рівні [4, р. 150]. У цьому сенсі неокласичний реалізм відходить від суто структуралістських позицій неореалізму К. Уолца, при цьому в цілому та основному поділяючи системний підхід останнього.

Повертаючись до відповідних поглядів представників структурного реалізму, слід наголосити, що з точки зору останнього, «особливі властивості» окремо взятих держав – одиниць системи міжнародних відносин не можуть впливати на сутність міжнародно-політичної структури власне системи міжнародних відносин [2]. З цього цілком закономірно випливає теза про функціональну однорідність держав з точки зору їхньої зовнішньої політики, що в свою чергу ставить під питання як можливість, так і необхідність урахування внеску індивідуальних учасників процесу прийняття зовнішньополітичних рішень (політиків, урядовців, експертів та ін.) у ході дослідження зовнішньої політики відповідних держав.

В кінцевому підсумку необхідно визнати, що послідовне застосування структурно-реалістичного підходу до вивчення процесу прийняття зовнішньополітичних рішень не дає можливості всеохоплюючого (інтегративного) розуміння сутності взаємозв'язку між системним та внутрішнім (елітним) рівнями чинників відповідного процесу. Це в свою чергу ставить питання про обмеженість застосування структурного реалізму у дослідженнях зовнішньої політики.

Література

1. Carlsnaes W. *Actors, Structures and Foreign Policy Analysis* / W. Carlsnaes // *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*; ed. Steve Smith, Amelia Hadfield and Tim Dunne. – 3rd ed. – Oxford : Oxford University Press, 2016. – P. 113–130.
2. Hobson J. M. *The State and International Relations* / J. M. Hobson. – Cambridge : Cambridge University Press, 2000. – 268 p.
3. Hudson V. M. *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory* / V. M. Hudson. – New York : Rowman and Littlefield, 2007. – 234 p.
4. Rose G. *Review: Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy* / G. Rose // *World Politics*. – 1998. – Vol. 51, № 1. – P. 144–172.
5. Stern G. *The Structure of International Society: An Introduction to the Study of International Relations* / G. Stern. – 2nd ed. – London : Continuum, 2000. – 384 p.
6. Waltz K. *International Policy Is Not Foreign Policy* / K. Waltz // *Security Studies*. – 1996. – Vol. 6, № 1. – P. 54–57.
7. Waltz K. *Theory of International Politics* / K. Waltz. – Boston : Addison-Wesley, 1979. – 251 p.

Kiyannitsa L.

STRUCTURAL REALISM AND ADOPTION

FOREIGN POLICY DECISIONS: THE SUBJECT PROBLEM

The subject of this presentation concerns the evolution of the concept of actor agency in international relations as outlined in the respective conceptions of Structural Realism, with a view to explicating the fundamental traits of Structural Realist approach towards the issues of actor agency.

УДК 316.43:502

Кір'якулова Т. В.

/Україна/

ЕКОЛОГІЯ, КУЛЬТУРА, СТАЛИЙ РОЗВИТОК

Екологія, виникнувши в другій половині XIX століття як біологічна наука, в останні роки все більшою мірою визначає особливості розвитку суспільства, стає найважливішою основою формування цивілізації майбутнього. Дані екології, дослідження стану біосфери і перспектив світового розвитку послужили передумовою розробки концепції сталого розвитку, що обґрунтовує необхідність гармонізації соціально-економічного та екологічного розвитку як умови виживання людства. Що послужило основою узагальнення екології? Як забезпечити перехід до сталого розвитку? Яка роль в цьому процесі науки, освіти, культури в цілому? Ці питання в останні роки набули особливого значення.

Від адекватного осмислення цих питань і відповіді на них залежить майбутнє людства. Сенс переходу до сталого розвитку полягає у виживанні людства і збереженні біосфери. Для цього необхідно кардинальним чином трансформувати всі сфери діяльності людини в напрямку зменшення тиску на біосферу. Сталий розвиток має характеризуватися економічною ефективністю, і соціальною справедливістю при загальному зниженні антропогенного преса на біосферу. Іншими словами, сталий розвиток – не тільки екологобезпечний розвиток. Це також стабільність в соціальній і політичній сферах життя суспільства, яка повинна ґрунтуватися на дотриманні прав людини, принципів демократії, правової держави, норм міжнародного права. В такому випадку концепція сталого розвитку об'єднує в єдину систему екологічні, економічні і

соціально-політичні зв'язки і відносини. Більш того, вона диктує необхідність взаємозв'язку розуму з моральністю. Досягнення розуму, відірвані від моральних начал, історично часто набували руйнівний, антигуманний характер.

Для обмеження спонтанного розвитку суспільства стають затребуваними духовні цінності і норми високої моралі. У міру осмислення проблем і перспектив переходу сучасного суспільства до сталого розвитку стало очевидним, що такий перехід можливий при гармонійних суспільних відносинах, моральному вдосконаленні людей, зміні людських якостей на основі гуманістичних цінностей та ідеалів.

Таким чином, відбулася трансформація концепції сталого розвитку, вона, по суті, перетворилася в теорію історичного процесу, що відображає соціальну і природну (соціоприродну) дійсність в єдності і в розвитку. З екологічної точки зору, для забезпечення сталого розвитку необхідне збереження в природному вигляді значних територій на поверхні нашої планети, середина або екосистеми яких виконують стабілізуючу функцію в підтримці життєво важливих параметрів біосфери. До таких територій, наприклад, відносяться сибірська тайга, амазонська сельва, гірські і субтропічні ліси.

Руйнівний вплив людини на біосферу може бути зменшено до безпечного для неї рівня шляхом збереження заходи біосферних процесів. В цілому пріоритетними завданнями переходу до сталого розвитку на найближчі роки визнані:

- реформування системи освіти на основі парадигм сталого розвитку;
- розвиток «зеленої» економіки, високих технологій і альтернативних джерел енергії;
- підтримання на глобальному і регіональному рівнях соціальної гармонії, подолання тенденцій диференціації суспільства;
- сприяння толерантності, взаєморозуміння в різних регіонах світу, запобігання міжетнічних, міжконфесійних конфліктів.

Ці вимоги носять переважно характер цілей, які повинні лежати в основі регіональних і глобальних дій в області соціально-політичного, економічного і науково-технічного розвитку.

Реалізація стратегії сталого розвитку передбачає зміни способу мислення людей, посилення його прогностичних якостей. Висока компетентність стає однією з сутнісних характеристик людини майбутнього, тому що збиток природі наноситься не тільки навмисне, а й через незнання.

«Конструювання» стійкого майбутнього (екологічної цивілізації) в не меншій мірі залежить від домінуючих в суспільстві світоглядних установок, людських якостей людей, від системи цінностей культури. Культура, на наш погляд, - це сукупність різних способів і результатів адаптації та організації життєдіяльності людей в певному середовищі. Рухаючись з покоління в покоління досвід освоєння людиною дійсності в різних формах і видах визначає сутність конкретної культури. В цьому відношенні справедливим є твердження про те, що кожне людське суспільство має своєю культурою, складної або простої, розвиненою або нерозвиненою.

В цілому можна сказати, що культури в силу внутрішніх і зовнішніх причин змінюються в історичному масштабі часу. Ці процеси пов'язані з самоорганізацією суспільства, просторовим поширенням і взаємодією різних культур, конвергенцією їх цінностей.

При цьому не відбувається повної уніфікації форм духовного життя, певне розмаїття культур зберігається. Початкова єдність культур визначає можливість взаємодії, діалогу сучасних культур, можливість їх оцінки з гуманістичних і екологічних позицій. Найважливішим індикатором порівняння тієї чи іншої культури, слідом за К. Марксом, можна вважати характер відносини в ній людей до природи і їхнє ставлення один до одного.

В умовах глобалізації культурологічні питання значно актуалізувалися. Культурна глобалізація створює унікальні можливості для збагачення традиційних цінностей, ідей, життєвих установок. Поряд з цим окремі культури піддаються суворому випробуванню, виникає проблема збереження різноманітності культур.

Різноманітність є духовним багатством людства, найважливішим фактором розвитку, що створює передумови для творчості та інновацій. Як загальне надбання людства, культурне

розмаїття має підтримуватися, зберігатися в інтересах майбутніх поколінь. Якщо культура стала великою, технологічно багатою, в ній виникла, наприклад, писемність, з'явилися міста, то можна вважати, що вона досягла рівня цивілізації. В такому випадку цивілізація постає не тільки як показник високого рівня науково-технологічного розвитку, якості життя, ступенем відходу від примітивних способів господарювання, а й як міра свободи людини, його гармонійного, морального розвитку.

Сучасна цивілізація формувалася в процесі тривалої історичної еволюції на основі варварства. І в кожен епоху в ній в тій чи іншій мірі проявлялися його елементи. Це пояснює пильну увагу до форм варварства, які виявилися «внутрішньо імплантованими в багатотисячолітній розвиток самої цивілізації ... Настійно необхідно вести мову про рецидиви, сплесках варварства як» спадкової хвороби «всієї цивілізації ...». Як пояснити те, що культура, досягнувши цивілізаційного рівня, не тільки зберігає в собі елементи варварства, але і може йти назад і навіть повернутися на рівень варварства? З чим пов'язано спотворення справжньої функції культури?

Можна виділити три обставини, що вплинули на неадекватний розвиток культури. Перше, безумовно, пов'язано з природою людини. Друге – з недостатністю знань, обмеженістю теоретичних основ перетворюючої діяльності людини в кожен конкретно-історичний період розвитку суспільства. Третя обставина зумовлено наявністю об'єктивної невизначеності в соціальних і природних системах, яка не знімається в процесі розвитку пізнання. Відповідно до концепції сталого розвитку цінності, що сформувалися в епоху індустріального суспільства, повинні піддатися радикальним змінам. Ось чому необхідно цілеспрямовано використовувати не тільки культурні традиції, а й розвивати, пропагувати нову культуру – культуру сталого розвитку. Усвідомлення того, що люди не просто існують на Землі заради самих себе, а що вони повинні виконувати певну біосферну функцію становить головну парадигму екологічного світогляду і основну вісь культури сталого розвитку. Культура, в арсеналі якої знаходяться величезні багатства, накопичені людством у вигляді знань матеріальних і духовних цінностей, а також соціальний досвід попередніх і нинішніх поколінь дозволяє виявити найбільш прийнятні шляхи і підходи до вирішення проблем переходу суспільства до сталого розвитку.

Література

1. Арустамов Э. А. Экологические основы природопользования / Э. А. Арустамов, И. В. Левакова, Н. В. Баркалова. – Москва : Дашков и К, 2001. – 236 с.
2. Горшков В.Г. Глобальная экодинамика и устойчивое развитие: естественнонаучные аспекты и человеческое измерение / В. Г. Горшков, К. Я. Кондратьев, К. С. Лосев // Экология. – 1999. – № 2. – С. 163–170.
3. Гродзинський М. Д. Стійкість геосистем до антропогенних навантажень / М. Д. Гродзинський. – Київ : Ліцей, 1995. – 233 с.
4. Данилов-Данильян В. И. Экологический вызов и устойчивое развитие : учебное пособие / В. И. Данилов-Данильян, К. С. Лосев. – Москва : Прогресс-Традиция, 2000. – 415 с.
5. Колмогоров А.Н. Математика / А. Н. Колмогоров // Большая Советская энциклопедия. – 2 изд. – Москва : Сов. энцикл, 1954. – Т. 26. – С. 464–483.
6. Лебедев М. А. Устойчивое развитие в Украине: проблемы и возможности / М. А. Лебедев // Проблемы стійкого розвитку України : зб. доп. Міжнар. наук. конф. студентів. – Київ : Всеукр. екологічна ліга, 2004. – С. 5–18.
7. Мамедов Н. М. Грани экологического познания / Н. М. Мамедов // Философские науки. – 2011. – № 6. – С. 89–103.
8. Основные положения учения о ноосфере. Единство биосферы и человека [Электронный ресурс] // Концепции современного естествознания / А. А. Аруцев, Б. В. Ермолаев, И. О. Кутателадзе, М. С. Слущкий. – Ростов : Феникс, 2008. – Режим доступа: <http://www.allk.ru/book/275/2764.html>.
9. Юнг К.Г. К вопросу о подсознании / К. Г. Юнг // Человек и его символы : сб. / под общ. ред. С. Н. Сиренко. – Москва : Серебряные нити, 1997. – С. 13–102.

ECOLOGY, CULTURE, STEADY DEVELOPMENT

Environmental knowledge was the basis for the development of the concept of sustainable development of society, claiming the status of a modern theory of historical process. To achieve sustainable development one has to change the culture purposefully. The world community is confronted with the challenge to perform socialization of an individual, to develop education on the basis of cultural values introduced by the sustainable development.

УДК 004.056(477)

Кладовщикова Н. А.
/Україна/

КИБЕРБЕЗОПАСНОСТЬ – ГЛОБАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЫ

На сегодняшний день актуальность данной темы обусловлена, тем, что в современном мире ежедневно каждый из нас сталкивается с необходимостью использования информационных технологий. В связи с этим возникает вопрос: урегулирована ли данная проблема национальным законодательством и как себя защитить от киберпреступников. Этот материал необходимо осмыслить, структурировать, обобщить и представить как совокупность знаний об информационных системах. Анализируя законодательство Украины, можно сказать, что эта проблема не раскрыта, нет четких определений понятий «киберпреступность», «киберпространство», «кибербезопасность», «киберзащита». При этом наблюдается свободное использование значительного количества терминов, часто не согласованных между собой.

В Законе Украины «Об основах национальной безопасности Украины»[1] упоминаются «компьютерная преступность» и «компьютерный терроризм», причем ни один из этих терминов не имеет своего определения ни в этом, ни в других нормативных документах. В Законе Украины «О борьбе с терроризмом»[2] понятие «компьютерный терроризм» не упоминается вообще, а те элементы, которые могут к нему относиться, прописаны как составная часть понятия «технологический терроризм».

В «Стратегии национальной безопасности Украины» (в редакции от 12 февраля 2007 № 105/2007) [3] компьютерные угрозы не упоминаются, а «кибербезопасность» – только в контексте необходимости «разработки и внедрения национальных стандартов и технических регламентов применения информационно-коммуникационных технологий, гармонизированных с соответствующими европейскими стандартами, в том числе в соответствии с требованиями ратифицированной Верховной Радой Украины «Конвенции о киберпреступности» [4]. Однако, обнародованная редакция «Стратегии национальной безопасности» 2012 года уже использует термин «кибербезопасность». Стоит отметить, что данный вопрос решается.

Итак, в настоящее время в национальное законодательство введены новые понятия, в частности, «кибернетическая безопасность» и «кибернетическое пространство». Кибернетическая безопасность – это состояние защищенности жизненно важных интересов человека и гражданина, общества и государства в киберпространстве; кибернетическое пространство – это среда, которая возникает в результате функционирования на основе единых принципов и по общим правилам информационных, телекоммуникационных и информационно-телекоммуникационных систем. Относительно киберпреступлений уголовное законодательство Украины предусматривает общественно опасные деяния, которые закреплены в отдельном разделе XVI «Преступления в сфере использования электронно-вычислительных машин (компьютеров), систем и компьютерных сетей и сетей электросвязи» Уголовного кодекса Украины [5]. Таким образом, можно сделать вывод, что национальное законодательство в сфере информационной безопасности находится еще на начальном этапе развития, а граждане нашей страны имеют низкий уровень осведомленности об

информационной безопасности в Украине и поэтому часто становятся жертвами кибермошенников. Кибербезопасность граждан зависит от них самих, не нужно легкомысленно и неосторожно относиться к электронным платежам и своим персональным данным.

Именно персональные данные, которые люди предоставляют банку, являются наиболее востребованными мошенниками, а именно : фамилия и имя, номер мобильного телефона, адрес электронной почты. Обычно такую информацию продают на «черном» рынке, а затем используют для рассылок смс, спама, телефонных звонков рекламного характера. Очень часто указанные данные перехватываются в публичных местах с открытым Wi-Fi доступом при использовании электронной почты или социальных сетей. В этом случае специалисты советуют пользоваться средствами защиты, предлагаемыми почтовыми серверами или социальными сетями.

Что касается банковского сектора, то необходимо придерживаться некоторых правил безопасности по пользованию платежными картами. Во- первых, не следует давать посторонним в руки свою платежную карточку, даже официанту в ресторане, ведь они могут переписать номер карты или сфотографировать ее и впоследствии использовать в противоправных действиях. Во-вторых, никогда не носить вместе с картой PIN-код, лучше такую информацию держать в памяти, также необходимо время от времени менять PIN-код. В последнее время стали распространенными похищения личных данных с банкоматов. Таких мошенников называют «кардеры».

Кардеры устанавливают на банкоматы специальные устройства : скиммеры и накладки. Первые приклеивают на картоприемник банкомата, второй – на клавиатуру. В их приборах встроены специальные передатчики, которые пересылают всю полученную информацию на мобильный телефон или электронную почту. В арсенале мошенников есть и другие устройства, которые записывают считанную информацию на другую карту с магнитной лентой. Мошеннику достаточно подержать в руках чужую карту, и он перепишет ее номер и цифры CV-кода, нанесенные на обратной стороне. Этих данных достаточно, чтобы произвести любой онлайн платеж. Например, осуществить покупку в Интернет-магазине. Специалисты по IT-безопасности советуют прикрывать ладонью цифры кода, которые вы вводите в банкомат, поскольку рядом может быть вмонтированная преступниками видеочкамера. Среди организационных мероприятий предлагается пользоваться услугами смс-информирования и установить лимит на использование денежных средств, а также предоставить банку телефон, по которому с вами можно быстро связаться. Если в банке заметят необычную для вас транзакцию или чрезмерное использование средств, вам позвонят и спросят, вы ли выполняете указанные действия, если нет, то карта блокируется, а ваши средства остаются на счете и в безопасности. При использовании дистанционного обслуживания приобретите надежную антивирусную программу и не забывайте ее обновлять.

Что касается компьютерных систем, то в полной мере мы все смогли ощутить 27 июня 2017 года, в день, ставший «черным вторником» для кибербезопасности нашей страны. В течение одного дня компьютерный вирус «Ransom: Win32/Petya» атаковал частный и государственный секторы экономики Украины, в частности банки, аэропорты, государственную железнодорожную компанию, телекомпании, телекоммуникационные компании, крупные сетевые супермаркеты, энергетические компании, государственные фискальные службы, органы государственной власти и местного самоуправления и т. п. Вирусом были поражены также частные и государственные субъекты других государств, но больше всего пострадала Украина. Наше государство оказалось не в состоянии противостоять такой атаке, которая, в свою очередь, проявила незащищенность жизненно важных интересов человека и гражданина, общества и государства при использовании киберпространства и отсутствие возможности своевременного выявления, предупреждения и нейтрализации реальных и потенциальных угроз национальной безопасности в киберпространстве.

Для того, чтобы защититься от компьютерных вирусов, необходимо убедиться, что на всех компьютерных системах установлено антивирусное программное обеспечение, которое функционирует должным образом. Для уменьшения риска заражения следует внимательно

относиться ко всей электронной корреспонденции, не загружать и не открывать приложения в письмах, которые присланы из неизвестных адресов. В случае получения письма с известного адреса, который вызывает подозрение относительно его содержания, – связаться с отправителем и подтвердить факт отправки письма. Делать резервные копии всех критически важных данных.

Без преувеличения можно сказать, что сегодня киберпреступность постоянно совершенствуется и идет в ногу с технологиями. И при этом система кибербезопасности Украины находится в глубоком кризисе, а субъекты экономики вовсе не готовы противостоять современным киберугрозам. Стоит задуматься о незащищенности нашего киберпространства, об отсутствии реальных перспектив для изменения ситуации в ближайшем будущем.

Литература

1. Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс] : Закон України від 19.06.2013 р., № 964-IV // Верховна Рада України : веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

2. Про боротьбу з тероризмом [Електронний ресурс] : Закон України від 20.03.2003 р., № 638-IV // Верховна Рада України : веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

3. Про стратегію національної безпеки України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12.02.2007 р., № 105/2007 зі змінами № 389/2012 від 08.06.2012 р. – Режим доступу: <http://flot2017.com/file/show/normativeDocuments/7064>

4. Конвенція про кіберзлочинність [Електронний ресурс] : міжнар. документ прийнят. 23.11.2001 р., ратифіков. Законом від 07.09.2005 р. № 2824-IV // Верховна Рада України : веб-портал. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_575

5. Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (Розділ XVI) [Електронний ресурс] // Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III. – Режим доступу: https://urist-ua.net/кодекси/кримінальний_кодекс_україни/розділ_xvi_особ/.

Kladovshchikova N.

CYBERSECURITY - A GLOBAL PROBLEM MODERN UKRAINE

The study aims at analysis of cybersafety problems in up-to-date Ukraine. The research mainly focuses on legal and regulatory framework. The study considers the problems of national legislation concerning information system as well as main types and methods of efficient counteraction to different information security threats. ensuring.

УДК 1:316.43

Коротіч Г. В.
/Україна/

ДО ПИТАННЯ ПРО СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сучасний етап у розвитку цивілізації вирізняється особливою нестабільністю (несталістю, незбалансованістю) і суперечністю. З одного боку, людство продовжує сподіватися на виняткову роль розуму у стратегіях розвитку, а з іншого – систематичні прояви глобальних проблем свідчать про те, що дії людства в цілому розумними назвати не можна. Достатньо вказати на те, що під загрозою опинилося власне життя на нашій планеті. Люди, регіони, країни, держави та їх союзи продовжують орієнтуватися переважно на власні найближчі інтереси і нехтують довгостроковими перспективами, загальнолюдськими інтересами і цінностями. На самітах ООН зі сталого (або збалансованого) розвитку було більше декларацій, чим ефективних рішень. Але ці конференції додавали позитивний внесок до подальшої розробки концепції сталого розвитку: розглядалися питання демократизації суспільства, забезпечення основних прав і свобод людини, освітні та інші аспекти. Підсумовуючи роботу

конференцій, можна виділити такі фундаментальні характеристики концепції сталого розвитку, що зустрічаються в заключних документах: а) проголошення рівності та справедливості, забезпечення прав бідноти і майбутніх поколінь, б) урахування довгострокової перспективи, створення ефективних способів ухвалення взаємозв'язаних глобальних і локальних рішень, в) системне глобальне мислення, адекватне розуміння взаємозв'язку суспільства і природи, а також взаємозв'язку країн у процесах розвитку і безпеки.

У матеріалах міжнародних конференцій справедливо наголошується на тому, що ефективна політика зі сталого розвитку повинна передбачати залучення максимально широких верств населення, для чого слід використовувати різні освітні програми, розвиток демократії і громадянського суспільства, формування відповідної системи цінностей. Ці заходи сприятимуть формуванню усвідомлення особистої відповідальності за те, що відбувається в світі (а не тільки в приватному житті або житті регіону), здатності адекватно реагувати на глобальні проблеми, знаходити ефективні спільні рішення. Можна стверджувати, що глобальні проблеми заглиблюються своїм корінням у неадекватну систему цінностей, у неадекватне відображення проблем глобалізації в свідомості людей.

Для того, щоб з'ясувати, якою ж має бути система цінностей, яка могла б відповідати сутності сталого розвитку і бути взятою за основу для практичної діяльності, потрібно осмислити питання про філософські засади сталого розвитку. До таких засад, зокрема, належить теза про необхідність формування в людей ноосферного світогляду. Якщо врахувати те, що техніка і технології створюються людиною, яка втілює (опредмечує) в них свою сутність, свої ідеали, свій рівень розвитку, то це означає, що ідеї сталого (збалансованого) розвитку може впроваджувати в життя така людина, яка володіє особливим світоглядом, що буде відповідати таким завданням. Такий світогляд у науковій і філософській літературі часто називають ноосферним, і ґрунтується він на концепції ноосфери.

Як відомо, поняття «ноосфера» зустрічається в роботах Е. Леруа і П. Т. де Шардена. Проте особливий внесок у його розвиток зробив В. І. Вернадський, який стверджував, що ноосфера створюється, перш за все, зростанням науки, наукового розуміння і заснованої на цьому соціальної праці людства. Вчений звернув увагу на той факт, що науковий світогляд розвивається у взаємодії з іншими сторонами духовного життя людства (з релігійними уявленнями, які не суперечать фактам та твердженням науки, а також із філософією). Усі сфери духовного життя є необхідними для розвитку науки, вони є тим живильним середовищем, в якому вона черпає свої життєві сили. Існує і зворотний процес: зростання науки неминуче викликає надзвичайне розширення меж філософської і релігійної свідомості.

Не дивлячись на те, що ми, як і раніше, дуже далекі від ноосферного стану, концепція В. І. Вернадського наповнена оптимізмом із приводу видатної соціальної ролі науки, відіграє важливу методологічну роль у формуванні концепції сталого розвитку і сприяє системному дослідженню глобальних проблем, підкреслює зв'язок різних рівнів і видів людської життєдіяльності. Як Сократ був упевнений у силі морального розуму і стверджував, що люди виключно з необізнаності вчиняють зло, так і Вернадський був упевнений, що науковий світогляд допоможе людству подолати кризи, направити діяльність у творче русло. Ноосферний світогляд намагається виробити форми конструктивного діалогу між людьми різних культурних традицій, національностей, релігійних поглядів, поколінь і гендерних відмінностей. У сучасній літературі з глобалістики це поняття є тісно пов'язаним із поняттям «планетарна свідомість». Іноді їх ототожнюють, іноді уточнюють, що ноосферний світогляд є одним із проявів глобальної, або планетарної, свідомості.

Планетарна свідомість виходить із загальнолюдських інтересів і цінностей, передбачає здатність мислити категоріями планетарного масштабу і усвідомлення особистої причетності до світових процесів. Планетарний світогляд має бути діалектичним, оскільки саме у такому разі він адекватно відображатиме цей складний світ, органічну єдність природи, людини і суспільства, що постійно змінюється. Антропоцентризм гуманістів епохи Відродження і періоду Нового часу підкреслював діяльну, творчу сутність людини, яка прагне до пізнання і активного освоєння природи і себе самої. Проте тоді втручання людини в природу ще не було

таким масштабним і руйнівним. Однак вектор був заданий: головний критерій прогресивного розвитку – економічна ефективність. Цей економцентризм виявився пов'язаним із техноцентризмом, і обидва вони є особливою формою сучасного антропоцентризму.

Людство так далеко зайшло у створенні засобів для знищення себе і Землі, що починати перетворення світогляду необхідно з усвідомлення життя як вищої та вічної, універсальної цінності. Необхідно, акумулюючи весь світовий духовний досвід, виховати в собі те, що Альберт Швейцер назвав благоговінням перед життям. Він стверджував, що дійсно моральною є тільки така людина, для якої священним є життя як таке. Через моральне ставлення до всіх створінь ми вступаємо у духовний зв'язок із Універсумом. А. Швейцер писав: «Етика є безмежною відповідальністю за все, що живе» [2, с. 218]. І всі принципи, які виникають у суспільстві, переконання та ідеали повинні вимірюватися мірою цієї абсолютної етики, а всі форми діяльності на ній ґрунтуватися. Гуманність полягає в тому, що людина ніколи не повинна приноситися в жертву якій-небудь меті, ніколи не має бути принесена в жертву умовам як людина-річ. І природа також має самостійну цінність і не має розглядатися як бездонна комора, існуюча для потреб людини. Відомий сучасний український філософ Анатолій Миколайович Єрмоленко, аналізуючи екологічну кризу, підкреслює, що, перш за все, це криза етики, це криза людини, її ціннісних орієнтацій і моральних норм [1, с. 91]. Тому розробка екологічної етики – це розробка не тільки її прикладних аспектів, але й проблематики обґрунтування етики взагалі.

Література

1. Єрмоленко А. М. Екоетика у світлі парадигмального повороту в філософії (попередні зауваги до критики екологічного розуму) / А. М. Єрмоленко // Філософська думка. – 2008. – № 3. – С. 88–108.

2. Швейцер А. Благоговеніє перед життям : пер. с нем. / А. Швейцер ; сост. и послесл. А. А. Гусейнова. – Москва : Прогресс, 1992. – 576 с.

Korotich G.

TO THE QUESTION OF THE GLOBAL GOVERNMENTAL STRATEGIES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

It is emphasized on the necessity of forming a new world outlook with an renewed system of values. The task of sustainable development will correspond to the noosphere world outlook that forms a planetary consciousness and is associated with moral values.

УДК 177.72

**Лемешева Н. А.,
Коршунова І. П.**
/Україна/

БЛАГОДІЙНІСТЬ ЯК СВІТОВА СУСПІЛЬНА ЦІННІСТЬ

«Справжнє милосердя – це бажання
приносити користь іншим людям,
не думаючи про винагороду»,
Х. Келлер

«Справжнє милосердя – це бажання приносити користь іншим людям, не думаючи про винагороду». Х. Келлер У неосязному переліку свят міжнародного значення є чимало, що характеризуються як «стан душі». Серед них – День благодійності. Усвідомивши цінність безкорисливої допомоги, небайдужості до людських проблем, Генеральна Асамблея ООН 17-го грудня 2012-го року на 58-му пленарному засіданні запровадила офіційний «Міжнародний день благодійності». Як і вся світова спільнота, українське суспільство теж внесло «День благодійності» в свій офіційний календар, деяким часом раніше – 13-го грудня 2007-го року. Указом Президента України, друга неділя грудня була об'явлена офіційним днем, присвяченим благодійності на державному рівні.

Звертаючись до трактування терміну «благодійність» («доброчинність», «добродійність»), виявляється, що у загальному розумінні – це надання матеріальної допомоги нужденним людям, причому як окремими особами, так і всілякими організаціями. В енциклопедичному словнику XIX століття Ф. Брокгауза та І. Ефрона «благодійність» визначається як «прояв співчуття до ближнього і моральний обов'язок заможного поспішати на допомогу незаможному». Подібне трактування міститься у тлумачному словнику В. Даля, який оцінює особистість благодійника як «творящего, делающего добро другим».

У сучасному розумінні і в контексті Закону України «Про благодійництво та благодійні організації» під благодійністю розуміється добровільна безкорислива діяльність благодійних організацій, що не передбачає одержання прибутків від цієї діяльності.

Отже, вищезазначені тлумачення поняття «благодійність» дають підстави стверджувати, що його багатогранність залежить не від того, хто виступає у ролі благодійника, а на що вона спрямована, тобто, які мотиви побудили окремих людей або соціальні групи на меценатську та благодійну діяльність. Благодійність, як явище, має досить багато форм: це і філантропія (людинолюбство), і піклування, патронаж, покровительство, спонсорство.

У сфері культури формою благодійництва є меценатство, що пов'язано з іменем одного із сподвижників імператора Августа Гая Цильнія Мецената. Він протегував, надаючи матеріальну підтримку групі поетів, до якої входили, зокрема, Вергілій, Гораций та інші. Не можна обійти стороною питання про виникнення благодійності на Україні. Ще з часів Київської Русі це явище виявлялось, насамперед, як особистісні, приватні взаємини князів, духовенства, з одного боку та калік, жебраків, хворих – з іншого. Першими в низці благодійної діяльності слід назвати київських князів: Володимира Великого, Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха, його сина Мстислава Мономаха, Данила Галицького тощо. Польсько-литовська доба зразками доброчинності представляє відомі на ті часи братства – Львівське та Київське, які на власні кошти утримували школи, шпиталі, бібліотеки, друкарні. Серед імен благодійників зустрічаються жіночі імена: княгиня Ганна Заславська, Софія Чарторийська, Ганна Гойська, Раїна Вишневецька та ін. Не можна не відзначити рід Острозьких – Костянтина Івановича та його сина Василя Костянтинівича. Не перелічити славетних благодійних справ київського митрополита Петра Могилы, гетьмана Івана Мазепи, родини Розумовських, козака-вельможі Дмитра Трощинського, політичного діяча Петра Конашевич-Сагайдачного і багато-багато інших. Багатим на імена українських благодійників «золоте століття» (к. XIX ст. – поч. XX ст.), яке з повним правом можна назвати «вінцем українського меценатства». За радянську добу благодійність, на жаль, занепадає. Само слово «благодійність» викреслюється з підручників, хоча явище «меценатство» завжди мало місце в суспільному житті. І тільки часи державної незалежності в Україні сприяли розвитку нової хвилі доброчинності.

На Слобожанщині найбільш відомим серед меценатів був рід Харитоненків, яким тільки в Харківській губернії належало десять цукрових заводів. Батько родини Іван Герасимович виділяв величезні кошти на благодійність, а його син – Павло Іванович разом із дружиною піклувався справами навчальних закладів, допомагав в будівництві церков, робив пожертвування лікарням, дитячим притулкам тощо. За гроші Харитоненка був споруджений унікальний палацово-парковий комплекс в панському маєтку Наталіївка та Співочі тераси в Краснокутському районі. Ім'я Василя Івановича Паценка-Тряпкіна пов'язано із капіталовкладеннями, які в свій час перетворили сьогodнішній центр «першої столиці». Сучасним мешканцям Вовчанська добре знайома ім'я міністра землеробства графа Колокольцева. За кілька десятиліть Василь Григорович перетворив провінційне містечко на перлину Слобідського краю. Крім шкіл, бібліотек, лікарняних дільниць, фельдшерських пунктів, відомий меценат дав розпорядження завести саджанці з далекої Франції для посадки унікальної за розмірами лісосмуги. В наші дні хвойні масиви біля водосховища у селищі Старий Салтів вражають своєю неперевершеністю. Є привід згадати Олексія Кириловича Алчевського – видатного харківського економіста. Він не тільки спорудив перший на Україні пам'ятник великому Кобзареві, але й створив земельну іпотеку: в Харкові був відкритий перший в Російській імперії Земельний банк. До речі, просвітницька діяльність видатної

вчительки Христини Алчевської стала можливою також завдяки капіталам її батька. До визначних меценатів слобідського краю слід також братів Карпових, роду яких належала тоді майже вся Москалівка, і які безкоштовно роздавали свої землі в цій частині Харкова під забудову відставним солдатам. Не менш визначною вважається постать відомого добродія Савелія Павлова, на честь якого названий сучасний район у Харкові – Павлово поле і в минулому називалася Павловська площа. Дійсно, вищеназвана низка імен не вичерпана, ця галузь претендує на глибоке історичне дослідження.

В наші дні небайдужих і багатих людей, котрі підтримують національне мистецтво, вистачає. І якщо держава заохочуватиме меценатів, проблем із фінансуванням у вітчизняних митців не буде. Тому, є прямий сенс відновити історичну традицію, коли благодійна діяльність була обов'язком підприємців. Необхідні суттєві зміни в корпоративній психології бізнесу, утвердження у підприємців відчуття особистої відповідальності, усвідомлення ними того, що бути меценатом – це почесно і престижно. Благодійництво буде потрібне завжди, адже це не матеріальний, а духовний світ, це світ культури, науки, де можна в кожній галузі допомагати людям і всій Україні творити власне майбутнє.

Меценатство є важливим чинником підтримки культури, мистецтва, науки і освіти, розвитку творчого, духовного, інтелектуального потенціалу суспільства. Розвиток меценатства і благодійництва в сучасних умовах, за словами Катерини Ющенко, дуже важливий, адже «благодійність – це велика справа великих людей. Я знаю тисячі українців, для яких творити добро, допомагати іншим так само природно, як жити, дихати, працювати». Але в контексті сучасних соціальних та економічних подій виникає питання: чи не викликає явище благодійності в наші дні підозру та недовіру? І підстави для таких думок є: політика бізнесу міститься в тому, що мотиви благодійної діяльності спрямовані на створення, з одного боку, позитивного іміджу в суспільстві, з іншого – на уникнення від податків та приховування прибутків. В цьому випадку, слово «меценатство» повільно трансформується у поняття-синонім «спонсорство». Що їх об'єднує і чим вони різняться? Меценатство не потребує реклами, про нього не прийнято галасувати на всіх кутках, намагаючись заявити про себе завдяки своїм добрим справам. Звернувшись до історії, постає справедливе питання: що слугувало поштовхом для меценатської та благодійної діяльності? Вимальовується дуже проста на ті часи відповідь: висока релігійність слов'янської людини, яка на свою діяльність дивилася, перш за все, як на виконання місії, покладену на неї Богом або долею.

Проте не тільки релігійність була основним мотивом благодійної діяльності. Купецькі династії намагалися через благодійні вкладення у соціальну та культурну сфери набути суспільного престижу і поваги з боку дворянських сімей. Українські меценати сьогодні плідно співпрацюють у рамках міжнародної неполітичної організації ЛУМ із своїми однодумцями із різних країн. Свого часу Ліга українських меценатів започаткувала премію, названу іменем людини, яка є взірцем громадянської самовідданості і благодійництва, – українського мецената Євгена Чикаленка. Сьогодні її отримують найбільш шановані – ті, хто не байдужий до долі національної культури, науки, освіти. Сучасна форма благодійної діяльності – спонсорство – явище небезкорисливе. Будь-яка діяльність фінансується спонсором з метою власної його популяризації, з метою створення позитивного іміджу в суспільстві. Цілком слушно може виникнути питання: чи не ототожнюється таке набуття доброзичливого престижу з бажанням (як зараз кажуть) «пропіаритися»? Дуже гламурним і пробивним в наші часи є слово «піар»! З іншого боку – чи не байдуже знедоленим дітям, хто саме робить собі ім'я, допомагаючи їм. Головне, що зірки, політики, відомі люди допомагають матеріально й підбадьорюють морально, зустрічаючись з ними. Благодійництво в усіх його проявах буде потрібне завжди, адже це не матеріальний, а духовний світ, це світ культури, світ науки, де можна в кожній галузі допомагати людям. Можливо зараз, в особливих, складних соціально-політичних умовах варто відновити історичну традицію, коли благодійна діяльність була обов'язком підприємців. Для цього в наші часи потребують активізації і зміни в корпоративній психології бізнесу, утвердження у підприємців відчуття особистої відповідальності, усвідомлення ними того, що бути меценатом – це сучасно й престижно!

HAPPINESS AS A GLOBAL PUBLIC VALUE

In the article the question of charity as phenomena of worldculture is investigated taking into account activity of patrons of art on Slobozhanschyna.

УДК 316.733

І.Оніщенко
/Україна/

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛІСТИКИ

Предметом сучасної глобалістики виступає людство як інтегральний планетарний витвір. Ідея глобальності все ще поляризує погляди вчених, хоча сама глобальність сьогодні стає найважливішим параметром людського буття. Глобалістика як галузь наукового знання існує майже шістьдесят років. Вона виникла на прикладному рівні і поступово набула статусу мультидисциплінарної та теоретичної науки. Основою глобалістики як науки слугують системологія, кібернетика, теорія інформатики, семіотика, концепції глобального та універсального еволюціоналізму, діатропіка, яка акцентує роль фактору різноманітності та синергетика, яка вносить у глобалістику ідею світу, який самоорганізується.

Вчені виокремлюють три парадигми глобалістики — соціологічний, антропоєкологічний та культурологічний. Кожна з парадигм має дисциплінарно визначений профіль глобальних проблем. В межах соціологічної парадигми розглядається проблема глобалізації світових економічних зв'язків та світового політичного порядку. Антропоєкологічна парадигма дозволяє розглянути та проаналізувати проблеми виживання людства. Культурологічна парадигма вивчає проблеми глобалізації культур та можливість існування глобальної культури взагалі. Завдання останньої виявити взаємодію цивілізацій та окреслити контури світової загальнолюдської цивілізації.

Глобалістика спирається на концепцію І. Валлерстайна про походження та розвиток сучасної світової системи. Вчений зробив одиницею виміру не умовне національне суспільство або країну, навіть не зв'язки між суспільствами, а світ як цілісність. Нагадаємо, що Валлерстайн має на увазі історичну систему, яка розбита на центр, периферію та полупериферію. Проте інші дослідники, зокрема А. Бергесен, зробили наголос на проблеми культури, що призвело до становлення саме культурологічної парадигми, яка критично поставилась до світоцілісності Валлерстайна. Із середини 80-х років ХХ століття почалася дискусія о глобалізації культури або глобальній культурі. Противники ідеї Валлерстайна наголошували, що глобальна культурна взаємодія призводить до світоцілісності не стільки економічні, скільки культурні зв'язки та відносини.

Разом з цим, культурологи також як і Валлерстайн, розуміють світ як системну цілісність, в якій не частини складають ціле, а сама цілісність утворює свої частини. Так виникла культурологічна парадигма глобалістики, яка на відміну від Валлерстайна уявляє світ не як одну, а як децентралізовану множину систем. Таким чином культурологи розуміють культурну карту світу як гетерогенну та гібридну. Відомий культуролог Р. Робертсон у своїх роботах дав найбільш розгорнуту характеристику ідеї глобальності в її культурному вимірі.

Серед соціально-культурних передумов розвитку глобалізаційних процесів необхідно виокремити ослаблення ролі звичаїв та традицій, соціальних зв'язків, зростання мобільності людей як в територіальному, так і у духовному та психологічному відношенні, міжнародну міграцію. Також складовою частиною культурної глобалізації є прояви тенденції формування глобальних засобів масової інформації, культури та мистецтва.

Наслідки культурної глобалізації неоднозначні. До позитивних можна віднести зростання

можливостей людства, коли більш повно враховуються всі сторони його життєдіяльності, виникають умови для гармонізації та розширення життєвих перспектив. Разом з цим, не можна не враховувати й потенціальні проблеми та пастки культурної глобалізації. Насамперед, глобалізаційні процеси знаходять своїх прихильників не лише серед вчених, експертів, фахівців, а й мешканців у розвинутих країнах, тоді як у світі, що розвивається, ці процеси викликають певні перестороги. Звичайно це обумовлено тим, що перевагами глобалізації в основному користуються саме мешканці розвинутих країн. Отже, чи виграють від культурної глобалізації малі народи? Чи вони можуть втратити назавжди власну самобутність? І чи не збідніє тоді весь світ, втративши частину себе? Впевнено відповісти на ці питання складно. Баланс позитивних та негативних наслідків культурної глобалізації постійно змінюється і потребує всебічного вивчення.

УДК 656.801(477)''09/13''

Орехова С. Є.
/Україна/

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОШТОВИХ ІНСТИТУЦІЙ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО АПАРАТУ В КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Серед комунікаційних засобів доставки повідомлень поштовий зв'язок є найдавнішим. Протягом століть поштова служба пройшла тривалим шляхом свого розвитку – від часів «послань» князів, «ямської гоньби», земської пошти до сучасної поштової мережі. Питання розвитку і функціонування державної поштової служби у Київській Русі у різні часи привертало і продовжують привертати увагу вітчизняних і зарубіжних авторів різних наукових галузей. Безсумнівна важливість пошуку нового вирішення завдання полягає у з'ясуванні у такому аспекті як поштові інституції Київської Русі та особливості їхньої діяльності в історико-культурологічній парадигмі.

Існування Київської Русі охоплює період з останньої чверті IX ст. до 40-х рр. XIV ст. коли припинило існувати Галицько-Волинське князівство. Політична форма держави – ранньофеодальна монархія на першому етапі (до 30-х рр. XII ст.) та федерація, або конфедерація, відносно незалежних земель-князівств на чолі з Києвом – на другому (до 40-х рр. XIV ст.). Її територіальні межі простягалися від Балтійського (Варязького) до Чорного (Руського) морів та від Карпат до Волго-Окського межиріччя. Київська Русь становила собою історично важливу контактну зону між Візантією та країнами Сходу, Західної Європи і Скандинавії. Це зумовило її швидке входження до загальноєвропейського історико-культурного простору. Для вирішення політичних проблем, внутрішніх господарських і соціальних питань, укладання домовленостей з іншими країнами, виникла потреба в складанні законів, міжнародних угод, торговельних контрактів, заповітів, записах боргів, у регулярному внутрішньому і зовнішньому листуванні. І свідченням цього є слова літописців – «послали звістку», «послали сказати», що постійно зустрічаються на сторінках Іпатського літописного зводу [5]. Безперечно, що таку систему зв'язку в Київській Русі могли дозволити собі лише правляча верхівка і заможні люди, але саме ця система обміну поштовою кореспонденцією (випадкових, а в більшості випадків – постійних повідомлень), була сполучною ланкою державної влади як всередині країни, так і за її межами.

Поодинокі повідомлення, які доставляв один гонець, проїжджаючи сотні кілометрів по бездоріжжю, ще не були поштою у повному розумінні цього слова. Тільки певна система маршрутів, транспортних засобів, пунктів стабільного прийому кореспонденції та багато іншого формують єдину систему поштового зв'язку. Однак, без цих зусиль і перших спроб пошта не стала б частиною державного механізму.

В останній чверті IX ст., був закладений фундамент розвитку державної поштової служби у Київській Русі – один із найдавніших та ефективних у Європі, який за часом свого виникнення співпав із процесом утворення відповідних поштових інституцій в Англії та Іспанії [2, с. 6]. Відомий економіст Фовілл, порівнюючи шляхи, річки, канали та інші засоби сполучення з системою судин у тварин та рослин, писав: «Це – вени й артерії народу, а пошта і телеграфна мережа – його нервова система, яка є провідником його слів і думок. Якщо призупинити хоч на деякий час діяльність цих чинників, життя народу замре» [6, с. 3–4]. Але для настання цієї значної фази розвитку пошти, потрібні були сили і засоби, а головне – досвід, як власний, так й інших держав, тобто – міжнародний. На думку відомого російського дослідника поштового зв'язку на теренах Київської Русі О. Вігільова [1, с. 13] та українських науковців В. Мухіна, П. Дюкова, [2, с. 8–10] поштовий зв'язок у давньоруській державі складався поступово протягом двох основних періодів: X–XI ст. та другої половини XII ст. – першої половини XIV ст.

Вважаємо за доцільне охарактеризувати кожний період окремо, у зв'язку з тим, що вони стали фундаментом державної поштової справи. Перший період припадає на X–XI ст., коли у Київській Русі виникає система повозів. М. М. Віташевська визначає слово «повоз» не тільки як натуральну повинність переможеного племені перевозити людей і особисті речі київського князя, а як спосіб сплати данини, при якому вони самі повинні були доставляти її в певне місце [3, с. 4]. Безумовно, повоз – це примусовий порядок сильної сторони, можливо дещо негативний, але він призвів до значних прогресивних наслідків. Повоз був однією з форм підпорядкування населення центральній владі. Ця натуральна повинність зобов'язувала місцевих жителів підтримувати у належному стані шляхи, будувати і ремонтувати мости, що дозволяло, незалежно від погодних умов, регулярно і вчасно доставляти адресатам кореспонденцію. З часом повозами стали називати засоби пересування, що знаходилися у володінні самого князя. Так, в Іпатському літописному зводі під 1151 р. розповідається, що Юрій Довгорукий з Городця попрямував до Суздаля, по дорозі заїхав до князя Святослава Ольговича Чернігівського і «тот прият и с честью великою, и повозы да ему» [4, с. 241–242]. Тим самим повоз сприяв об'єднанню найбільших міст Київської Русі надійними шляхами, що формувало систему поштових трактів, які є неодмінним елементом поштового зв'язку.

Кінні гінці (термін з'явився в XIII–першій половині XIV ст.) доставляли важливі повідомлення і військові розпорядження князів зі швидкістю 100–150 км. на добу від «стану до стану» (заїжджого двору), де міняли коней. Нерідко вони мчали з терміновою звісткою і на «поводних» конях, пересідаючи з одного коня на іншого, якого мали поруч у резерві на «поводу». Такий гонець, зазвичай, віз пошту для одного отримувача, тобто одній особі. І як свідчить історія давньої пошти, не завжди князь перебував за вказаною адресою, тобто через різні обставини він міг пересуватися, але завдання гінця було у тому, щоб не тільки вручити повідомлення саме адресату, а й отримати від нього відповідь, яку потрібно було вчасно доставити відправнику. Ці прямі обов'язки гінця наприкінці XII–початку XIII ст. були головною умовою функціонування пошти, як майбутньої системи державної структури. Таким чином закладалася сучасна система поштового зв'язку, коли її державний оператор повідомляє відправникові про факт отримання кореспонденції адресатом.

І ще одне з важливих напрямків поштової справи Київської Русі, яке з часом виділилося у фельд'єгерську державну пошту – це служба військового оповіщення. В кінці XI–першій половині XII ст. великі київські князі енергійно зміцнювали південні рубежі Русі, будували укріплені поселення-міста від Трипілля до Канева. Вони зводилися переважно в місцях переправ-бродів через Дніпро, там, звідки можна було чекати проривів половців на руські землі. Фортеці будувалися переважно на природних мисах, через кожні 5–7 км. Звістка про появу ворога передавалася сигнальними вогнями. Від самої далекої південної точки Русі вона надходила до Києва не більш ніж через дві з половиною години.

Можна стверджувати, що система повозів і служба військового оповіщення, які забезпечували пересування гінців з повідомленнями офіційного характеру, були першими державними поштовими інституціями. Другий період розпочинається з другої половини XII ст.

і охоплює наступний час в історії та культурі Київської Русі включно до першої половини XIV ст., коли змінилася сама політична система держави: на зміну абсолютній владі Великого київського князя прийшла федерація, або конфедерація відносно незалежних удільних князівств на чолі з Києвом, кількість яких у різні періоди коливалася від 12 до 14. У таких умовах поштовий зв'язок, як внутрішній, так і міжнародний, набуває виключно важливого значення. Збільшується потік офіційної, фінансової, господарської, культурницької та приватної кореспонденції. Пошта у Київській Русі остаточно стає системою доставки листів від укладача до адресата. У свою чергу, княжа влада у Києві та в удільних землях розпочинають і успішно реалізують заходи щодо облаштування шляхів для швидкого проїзду гінців та заїжджих дворів для їхнього відпочинку. У таких умовах «повоз» вже не міг забезпечувати великий обсяг поштових відправлень. Так, у середині XIII ст. на Русі постає нова поштова інституція – ямська гоньба, у Київському і Галицько-Волинському літописах регулярно з'являється інформація щодо нової посади в оточенні князів – княжий посильний. М. Шедлінг визначав, що слова «ям», «ямщик» походять з татарської мови й означають – «шлях» [6 с. 125]. Проте О. Вігільов вважає, що термін «ямщик» походить від тюрського «ямчи» (поштовий наглядач), а також із перського «ямджик» – гонець [2, с. 44]. У свою чергу М. Віташевська стверджує, що східний термін «ям» означав – податок [3, с. 6].

Монголо-татарська навала на землі Київської Русі середини XIII–кінця XIV ст. закріпила цей східний термін у слов'янській мові. Він протягом століть використовувався у поштовій справі руської держави. З часом були утворені «ями» – поштові станції, підпорядковані Ямській канцелярії – важливій державній установі середньовічної Русі. Вона відповідала за стан майже усіх транспортних засобів держави; відкривала та облаштовувала нові поштові станції, видавала подорожні, призначала наглядачів за станціями, розраховувалася з ямщиками за гоньбу (виконані роботи) тощо. Ямська гоньба була утворена як установа з метою керівництва державною поштою і залишалася такою у Російській державі аж до середини XIX ст. Отже, усі вищезначені чинники життєдіяльності Київської Русі вимагали створення державної пошти, ефективного функціонування якої забезпечувалося відповідними інституціями. Протягом тисячоліть поштовий зв'язок став важливою та невід'ємною складовою державності, оскільки і на теперішній час використовує у своїй діяльності елементи з символікою влади, у такий спосіб відображаючи державну та національну приналежність.

Література

1. Вигилев А. Н. История отечественной почты. / А. Н. Вигилев. – Москва : Связь, 1977. – Ч. 1. – 160 с.
2. Від гінця до Інтернету / В. Г. Мухін, В. М. Мороз, П. А. Дюков та ін. – Київ : Аспект, 2002. – 332 с.
3. Виташевская М. Н. Старинная русская почта / М. Н. Виташевская. – Москва : Связь, 1962. – 80 с.
4. Зализняк А. А. Текстовая структура древнерусских писем на бересте / А. А. Зализняк // Исследования по структуре текста : сб. / под ред Т.В. Цивьян. – Москва : Наука, 1987. – С. 147–182.
5. Літопис Руський / пер. з давньорус. Л. Є. Махновця. – Київ : Дніпро, 1989. – 591 с.
6. Шедлинг М. Ю. Очерки по истории мировой почты : в 2 т. / М. Ю. Шедлинг. – Москва : Тип. Изд-ва «Правда», 1926. – Т. 1 : Происхождение, начало и развитие почты. – 120 с.

Orehova S.

FEATURES OF DEVELOPMENT OF POST INSTITUTIONS AS AN INDEPENDENT PART OF A STATE ADMINISTRATIVE APPARATUS IN KYIV RUSSIA

The role of postal institutions as an important element of the state, economic and sociocultural policy of the Great Kyivan prince and rulers of the autonomous principalities in the X – first half of the XIV century was determined

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Одним з проявів демократії в державі є наявність розвинутої системи місцевого самоврядування, рівень якої впливає на ефективність діяльності центральної влади.

Процес формування системи місцевого самоврядування в Україні було розпочато ще на початку 1990-х років. Так, у 1992 р. Законом України «Про внесення змін до Закону Української РСР «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» було встановлено, що обласні і районні ради є тільки представницькими органами, їх виконавчі органи ліквідувалися. Діяльність цих рад повинна була контролюватися представниками Президента. Останнім передавалася частина повноважень обласних та районних рад, що підкреслювало особливий статус нового інституту влади та визначало представників Президента найвищою посадовою особою державної виконавчої влади в області й районі. Але така система не закріпилась з різних причин, зокрема представники Президента не забезпечували зв'язок між місцевими органами влади та Кабінетом Міністрів, а також на той час спостерігалась боротьба між прихильниками та супротивниками введення інституту Президента України. У 1994 р., після прийняття Закону України «Про формування місцевих органів влади і самоврядування» змін зазнав механізм обрання голів рад усіх рівнів, які мали обиратися всім населенням, та утворення виконавчих органів ради, тобто відновлення виконкомів. 1997 рік став для інституту місцевого самоврядування значущим, оскільки саме в цей період були прийняті Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування», які встановлювали систему, гарантії, засади організації та діяльності, правовий статус місцевого самоврядування в Україні, відповідальність його органів та посадових осіб, а також орієнтованість на дотримання європейських принципів місцевої та регіональної демократії.

На сьогодні в Україні діє низка законів України, прийнятих за останні три роки та спрямованих на реформування системи місцевого самоврядування. Так, новими проявами є об'єднання територіальних громад, наділення їх більшими ресурсами та мобілізація їхніх внутрішніх резервів для самостійного вирішення питань місцевого значення, введення в систему місцевого самоврядування посади старости.

Місцеве самоврядування в Україні базується на принципах: народо-владдя; законності; гласності; колегіальності; поєднання місцевих і державних інтересів; виборності; правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених законами; підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб; державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування; судового захисту прав місцевого самоврядування.

Діяльність органів місцевого самоврядування багатовекторна. Вона спрямована на підвищення рівня розвитку економічної, соціальної, культурної сфер на підпорядкованій території, на покращення стану комунального господарства, на проведення прозорих місцевих виборів, на впровадження указів, постанов та розпоряджень, розроблених на державному рівні, на контролювання роботи установ, підприємств, організацій, розташованих в межах адміністративно-територіальної одиниці. Дії органів місцевого самоврядування, які здійснюються у визначених напрямках, обов'язково документуються. Наприклад, на території, підпорядкованій органу місцевого самоврядування, є певний об'єкт, що потребує ремонту. Вирішення цієї проблеми для органу місцевого самоврядування складається з організації ремонту, а також з посвідчення факту ремонту у формі документа або пакета необхідних документів. Спілкування з громадянами, задоволення їх прохань також ретельно документується органами місцевого самоврядування. Взагалі, робота органу місцевого

самоврядування здійснюється у відповідності з документом, в якому зафіксована інформація про заплановані терміни та заходи.

Отже, в умовах сталого розвитку українського суспільства актуальними стають принципи прозорості та відкритості через висвітлення прогнозів, планів, результатів діяльності органів місцевого самоврядування на офіційних сайтах, впровадження елементів електронного уряду, взаємодію з громадянами на підставі електронних петицій та звернень. До того ж, прийняття управлінського рішення потребує об'єктивності, повноти, достовірності інформації, що можливо на підставі дотримання принципів діяльності органів місцевого самоврядування.

Petrova I.

**PRINCIPLES OF THE ACTIVITIES OF LOCAL AUTHORITIES IN
CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN SOCIETY**The
publication reveals the main stages of the formation of the system of local self-government in Ukraine
(1990s - to this day) and the principles of the activities of this form of government in the context of
sustainable development.

УДК 1:502

Сабадаш Ю. С..
/Україна/

ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ТА ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ

У другій половині ХХ ст. світ зіткнувся з якісно новими проблемами, відмітною рисою яких став їхній глобальний характер. Загострення цих проблем по-новому поставило багато питань міжнародної політики, змусило переглянути функції і цілі науки в сучасному світі, спричинило глибоку переоцінку цінностей.

«Шукачем глобальної істини» організатором і президентом Римського клубу був відомий громадський діяч Ауреліо Печчеї (1908–1984). Яскрава особистість – визнаний спеціаліст в області керування промисловістю, він займав ключові посади в західноєвропейських приватнопромислових компаніях, він колишній учасник італійського Опору, зробив величезний внесок в моральне і промислове відродження Італії. З часом з власної ініціативи відходить від справ, для того щоб зайнявшись за його висловом «глобальною проблематикою». «Мандрую по планеті, – згадує А. Печчеї, – я бачив, як люди усього світу б'ються – і далеко не завжди успішно – над вирішенням багатьох складних проблем, і ...ці проблеми обіцяли стати в майбутньому ще складнішими для людства... Я відчував, що не зможу бути чесним перед самим собою, якщо принаймні не спробую так чи інакше попередити людей, що всі їхні теперішні зусилля недостатні і що необхідно робити щось ще, якісь приймати міри, у корені відмітні від тих, що робляться зараз» [1, с. 60].

Як відзначає А. Печчеї, початковою метою Римського клубу було привернути увагу світової громадськості до «ускладнень людства», які мають довгостроковий характер. Те, що сьогодні одержало назву «проблематика Римського клубу», автор характеризує сукупністю взаємозалежних і взаємообумовлених психологічних, соціальних, економічних, технічних і політичних проблем, у числі яких безконтрольне розростання людства і розшарування суспільства, соціальна несправедливість і голод, безробіття, інфляція, енергетична криза, нестача ресурсів, диспропорції в міжнародній торгівлі і фінансах, неписьменність і анахронізми в освіті, деградація зовнішнього середовища, спад моральних цінностей, утрата віри, а також відсутність розуміння цих проблем і їхніх взаємозв'язків.

Як вважає Печчеї, «теперішня глобальна криза є прямим наслідком нездатності людини... усвідомити свої нові обов'язки і відповідальність...» [1, с. 73]. Всеохоплюючу кризу, яка пронизує майже всі сфери життя, Римський клуб назвав «ускладненнями людства» [1, с. 119]. Як пізніше зізнавався Печчеї, чим сильніше він усвідомлював небезпеки, що загрожували людству, тим більше переконувався в необхідності почати рішучі заходи. Тому він

вирішив створити невеличке коло однодумців, з якими можна було б разом сформулювати світові проблеми, і запропонувати нові підходи до їх вивчення та вирішення [1, с. 121].

У квітні 1968 року біля тридцяти вчених одержали запрошення приїхати до Риму. У перебігу дискусій, що продовжувалися два дні, народилася ідея створити міжнародну громадську організацію «Римський клуб», яка б займалася довгостроковими і загальносвітовими проблемами. Частина присутніх і стала першими членами клубу.

Перед Клубом були поставлені дві основні мети. Перша мета – усіляко сприяти тому, щоб люди як найясніше і глибше усвідомлювали труднощі людства. Друга – використовувати всі доступні знання, щоб стимулювати встановлення нових взаємовідношень, політичних курсів і інститутів, що сприяли б виправленню теперішньої ситуації в світі.

Передусім члени організації здійснили велику кількість дослідницьких поїздок з метою краще дізнатися, як живуть, про що думають і «чим дихають» люди в різних кутках землі. На жаль, їм довелося констатувати, що глобальні проблеми, до яких Клуб намагався привернути широку увагу, не знаходять у світі належного відгуку і підтримки. Печчеї розповідав: «Склалось враження, що глобальні проблеми, до яких ми намагалися привернути загальну увагу, стосувалися зовсім не нашої, а якоїсь іншої, далекої планети... Стало цілком ясно, що прикути увагу людей до таких на перший погляд далеких від їхньої повсякденності проблем можна, лише радикально змінивши методи і засоби спілкування» [1, с. 127–128]. Тому, щоб заява Римського клубу викликала бажаний ефект, потрібно було презентувати її в якійсь новій, незвичній, образній формі. «Це мало б нагадувати лікування шоком, – писав пізніше Печчеї, – адже доти, доки люди з різними рівнями освіти не зможуть побачити дійсність такою, як вона є, а не такою, якою вона була або якою вони хотіли б її бачити, їм так і не досягнути змісту світової проблематики» [1, с. 129].

Особливий інтерес викликає аналіз робіт Римського клубу. У 1972 році в Массачусетському технологічному інституті була підготовлена перша доповідь для Римського Клубу «Межі зростання». Результати дослідження давали найпохмуріші прогнози на майбутнє: через сімдесят п'ять років, свідчила доповідь, сировинні ресурси будуть вичерпані, а брак продовольства стане катастрофічним, якщо економічний розвиток не буде зведено до простого відтворення, а приріст населення Землі не буде поставлений під жорсткий контроль. Висновки доповіді одержали назву «концепції нульового росту».

Друга доповідь Римського клубу – «Людство на роздоріжжі» – чітко характеризувала стан всього людства в середині 1970-х років. Доповідь визнає, що стихійний розвиток економіки нераціональний і потребує планового управління на глобальному рівні. Концепція «нульового росту» поступається місцем концепції «органічного зросту», що розглядає світ як живий організм, де кожна країна, кожний регіон відіграє свою особливу роль у взаємозалежному світовому співтоваристві.

Головне достоїнство третьої доповіді Римського клубу «Перебудова міжнародного порядку» (1977) – її актуальність. Керуючи розробкою цієї доповіді відомий нідерландський економіст, лауреат Нобелівської премії Ян Тінберген насамперед звернувся до соціальних аспектів глобальних проблем. Для нового економічного порядку потрібні фундаментальні зміни в політичному, соціальному і духовному житті суспільства. Проект передбачав розробку рекомендацій і принципів поведіння для тих, хто приймає рішення, пропозиції про створення нових і реорганізацію існуючих установ. Всі ці заходи мали бути орієнтовані на те, щоб забезпечити умови для більш збалансованої, стійкої еволюції людської системи. Відправним пунктом аналізу міжнародних відносин послужило положення, що головна мета світового співтовариства полягає на даний час, за словами Тінбергена, у забезпеченні «гідного життя і помірною добробуту всім громадянам світу» [1, с. 188].

Передусім треба змінити взаємини з країнами, що розвиваються: їм варто надати необхідні умови для ефективного економічного розвитку. З цією метою автори пропонують провести міжнародну валютну реформу, упорядкувати торгівлю, прийняти дійові заходи щодо збільшення виробництва продовольства, зробити більш повноправною участь країн, які розвиваються, у міжнародній системі поділу праці. Період, аналізований в проекті, охоплює

найближчі 40 років. За цей час різниця в прибутках між багатими і бідними має бути скорочена з 13:1 до 3:1, реальніша альтернатива – скоротити цю диспропорцію хоча б до 6:1. Одна з основних ідей доповіді – принцип «взаємозалежності». Міжнародний порядок потрібно перебудувати так, щоб цілі й інтереси всіх країн були єдиними. Хочуть люди того чи ні – їм доведеться жити в умовах глобальної взаємозалежності [1, с. 191].

Далі після зазначених вище доповідей пішли «Цілі людства» Е. Ласла, «За межами століття марнотратства» під керівництвом Д. Габора та У. Коломбо, «Немає меж навчанню» М. Малиці, Дж. Боткіна та М. Ельманджари, «Мікроелектроніка і суспільство» А. Шаффа та Г. Фрідрікса, «Путівники в майбутнє» під керівництвом Б. Гаврилишина й інші. І кожний з них піднімав ту або іншу глобальну проблему, пропонував можливі шляхи її вирішення і закликав уряди та світову громадськість прислухатися до голосу розуму і наукових рекомендацій.

Римський клуб видав понад 20 доповідей й сьогодні продовжує плідно працювати на благо людства.

Література

1. Печчеї А. Человеческие качества / А. Печчеї. – Москва : Прогресс, 1985. – 312 с.

Sabadash Yu.

ENVIRONMENTAL CULTURE AND GLOBAL PROBLEMS OF MODERN

The article analyzes the work by A. Peccei “Human’s features” and global problems by modern society. The article covers the transcultural character of non-political, informal organization «The Rome Club», which embodies the ideas of «the new humanism» by Aurelio Peccei. There reconstructed theoretical and practical steps by A. Peccei as for «the new humanism» to organizationally oriented «the revolution of humanism», which is aimed to settle the life of community.

УДК 331.556.4

Сальнікова Н. В.

/Україна/

ПРОБЛЕМА ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

.Глобалізація складне та суперечливе явище, наслідки якого відчуваються на різних рівнях світової системи. Глобалізація як явище розповсюджується на всі фактори і сфери нашого життя. Останнім часом картина сучасного світу почала стрімко та принципово змінюватися під впливом глобальних процесів, це насамперед пов’язано з війнами, а як наслідок цього масовими міграційними процесами.

Україна процеси глобалізації переживає гостро у зв’язку зі своїм складним історичним минулим та геополітичним розташуванням на політичній карті світу.

На початку 90-х рр. Україна здобула свою незалежність, ці часи якраз припадають на посилення глобалізаційних тенденцій у сучасному світі, а також посилюються тенденціями самостійності в економічній, політичній, культурній сферах життя.

Як держава, яка стала на шлях свого незалежного розвитку, Україна одразу опинилася в ситуації вибору свого геополітичного майбутнього. Це питання і на сьогодні важливе і треба чітко усвідомлювати і уявляти всі особливості глобальних тенденцій розвитку, оскільки від цього залежить майбутнє країни, її подальша перспектива існування.

Одним із важливих напрямків є економічна глобалізація, вона є проявом зростаючої трудової міграції населення. Сучасний світ перебуває у глобальній міграційній системі, яка складається з регіональних міграційних систем.

На сьогоднішній день актуальною є міграційна криза як у європейських країнах, так і в Україні. Міграційна ситуація зумовлена загостренням ситуації в зоні ведення бойових дій, які відбуваються на сході України, на Близькому Сході та в інших регіонах світу.

Незважаючи на тернистий шлях України до ЄС, українська присутність у європейських країнах представлена багато років через трудову міграцію. У європейських країнах зростає попит на трудових мігрантів, як на дешеву робочу силу.

Імміграція набуває популярності та стає важливим ресурсом на ринку праці у багатьох розвинених країнах, але й стає гарантією майбутнього розвитку та соціального забезпечення для кожної окремої людини та її сім'ї.

Проблеми трудової міграції для України полягають у зв'язку з питанням національної ідентичності, а для європейських країн – стратегії у мультикультурному середовищі.

Трудова міграція сьогодні є важливим засобом забезпечення необхідними кваліфікованими і некваліфікованими працівниками ринків праці. За допомогою трудової міграції швидко відстежуються зміни та попит на ринку робочої сили. Одною із складових проблем є небажання корінного населення займатися низькооплачуваною чи некваліфікованою роботою, у зв'язку з тим актуальним є рух нелегальних трудових мігрантів.

Нелегальні трудові мігранти стискаються з багатьма проблемами на чужині, наприклад, це обмеження у пересуванні, різниця у розмірі заробітної плати, відсутність загального захисту.

Інша проблема пов'язана з ростом безробіття та економічними кризами в усіх країнах. Країни Європейського Союзу спроможні вирішувати питання безробіття, вони стимулюють трудову мобільність своїх громадян. Але треба також зазначити, що у процесі трудової міграції, в регламентуванні прав працівників і обов'язках роботодавців також є недоліки. За законодавством Європейського Союзу, його громадяни мають право працювати в усіх її країнах, але вони теж стискаються часто з проблемами дискримінації з боку роботодавців.

Незважаючи на багатоплідну роботу із запровадження законодавчих реформ у сфері міграційної політики, ця сфера усе ще вимагає плідної та ретельної роботи. Норми і стандарти, що регламентують питання працевлаштування іноземців остаточно не доведені до логічного кінця, розкидані по численних підзаконних актах, також бракує механізм міжвідомчої взаємодії.

У процесі глобалізації набуває важливості питання врахування умов інтеграції трудових мігрантів, щоб забезпечити всі умови для адаптації, толерантності, терпимості. Більшість громадян необізнані у своїх правах, а це стає приводом для непорядних роботодавців для знущання над працівниками та невиконання своїх зобов'язань.

Для вирішення цих проблемних питань можна запропонувати організувати спеціалізовані служби для надання і роз'яснення інформації, прав, а також належним чином забезпечити захист інтересів іноземних працівників за кордоном.

Література

1. Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів [Електронний ресурс] : міжнар. документ ETS № 93 від 24.11.1977 р. // Верховна Рада України : веб-портал. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_307.

Salnekova N.

PROBLEM OF LABOR MIGRATION IN THE CONTEXT OF THE RELATIONS OF UKRAINE AND THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

The article is concerned with the current state of labor migration of the Ukrainians in the world, reveals the real threats, the negative consequences of international labor migration for migrants and society. The author also analyzes the socio-economic causes and consequences of international labor migration from Ukraine

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

Для сьогоденної вищої школи є вкрай актуальним виховувати особистість з урахуванням перспективних вимог і потреб, специфіки інформаційно-освітнього середовища, яке прямо чи опосередковано впливає на процес становлення та розвитку особистості. У цьому плані спираючись на позицію таких науковців, як А. В. Семенова, Р. С. Гуріна, Т. Ю. Осипової [1, с. 141]) стосовно того, що «... специфіка інформаційно-освітнього середовища має трансдисциплінарний характер, що впливає з вимог реалізації ідеї універсальності освіти в загальнокультурному контексті», вважаємо доцільним додати, що ця специфіка набуває особливого значення для тих випадків, коли інформаційне середовище виступає простором майбутньої професійної діяльності. Цими дослідниками також запропоновано таке означення інформаційного освітнього середовища (ІОС), з яким, на наш погляд, можна цілком погодитись: ІОС є «сукупністю умов, що забезпечують діяльність та інформаційну взаємодію з розподіленими інформаційними ресурсами та вилученими користувачами, на підставі сучасних інтерактивних засобів інформаційних і комунікаційних технологій, що орієнтовані на формування високоосвіченої й духовно розвиненої особистості, здатної до соціалізації у сучасних умовах» [1, с. 142]. В інформаційному суспільстві навчання і виховання в ІОС має бути природною, логічно виправданою підсистемою компетентісно орієнтованих педагогічних систем, націлених на комплексний розвиток різних видів мислення, комунікативних здібностей та вмінь, здатності до прийняття оперативних рішень, виховання загальної інформаційної культури студентів як чинників і засобів формування їхніх професійних компетентностей. У цілому приєднуючись до позиції А. В. Семенової, Р. С. Гуріна, Т. Ю. Осипової [1, с. 145], ми вважаємо, що наведений ними перелік можна певним чином доповнити (наші доповнення далі наведені курсивом):

- розвиток уявлень про інформаційну картину світу, закономірності інформаційних процесів у системах різної природи;
- розвиток здібностей до швидкої адаптації в інформаційному середовищі діяльності, що змінюється;
- формування уявлень про роль і місце інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційний зміст трудових процесів у постіндустріальному суспільстві і майбутній професійній діяльності;
- вироблення стабільних навичок одержання й обробки інформації, орієнтованої на задоволення індивідуальних особистісних запитів та вимог майбутньої професії;
- пропедевтика подальшої інформаційної підготовки протягом усього життя, формування стійких переконань щодо необхідності постійного підвищення рівня власної інформаційної культури [2].

Ми вважаємо, що саме формування стійких переконань щодо необхідності постійного підвищення рівня власної інформаційної культури засобами професійних компетентностей надають можливість студентам не тільки вдосконалювати свій досвід, а й впливають на фаховий імідж, що є загальнокультурною компетентністю.

Література

1. Семенова А. В. Основи педагогіки і психології : навч. посіб. / А. В. Семенова, Р. С. Гурін, Т. Ю. Осипова. – Київ : Знання, 2006. – 319 с.
2. Сивак О. А. Формування професійних компетентностей майбутніх документознавців у процесі навчання інформативних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти / О. А. Сивак ; Бердян. держ. пед. ун-т. – Бердянськ, 2014. – 200 с.

INFORMATION CULTURE

AS A FORM OF FORMING PROFESSIONAL COMPETITIVENESS OF STUDENTS

The paper considers the possibility of forming professional competencies of students through the means of general information culture.

УДК 37.014.53

Тімотіна Д. О.
/Україна/

ПРОБЛЕМА НЕРІВНОСТІ В ОСВІТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Однією із причин нерівності в освіті є той факт, що від народження ми нерівні за своїми здібностями: хтось має талант, хтось – велику фізичну перевагу на відміну від інших, хтось має харизму та визначні комунікативні здібності, що дозволяють йому бути на крок вперед від інших. Якщо звернутися до теорії філософії, можна побачити таку тенденцію, що багато вчених та мислителів, коли проводили аналіз суспільства, його склад, в більшості випадків здійснювали його на поділ на певні класи, групи. Так, наприклад, всі громадяни, на думку Платона, входять в один з трьох класів – правителів, воїнів і чиновників, працівників (хліборобів, ремісників, лікарів, акторів). Аристотель в праці «Політика» також розглянув питання нерівності. Він писав, що нині у всіх державах є три елементи: один клас – дуже багатий; інший – дуже бідний; третій – середній. Слід зазначити, що на сьогодні нерівність вийшла далеко за межі економічної сфери, зараз можна говорити про нерівність соціальну, політичну, етнокультурну, освітню тощо. Відповідно, що вирішення проблеми нерівності є пріоритетним завданням для кожної держави, адже посилення нерівності провокує соціальну напруженість та відповідні конфлікти, що призводить до загального погіршення ситуації в суспільстві, сприяє процвітанню корупції.

Актуальність дослідження даної теми зумовлена наступними причинами. По-перше, теоретичні уявлення про нерівність сьогодні залишаються недостатньо розвиненими стосовно різних сегментів системи освіти. Не цілком зрозуміло чи, діють відомі механізми нерівності в усіх освітніх ситуаціях і яка їхня специфіка в окремих підсистемах. По-друге, означена проблема характерна не тільки для молодих країн, розвинені держави також стикаються з нерівністю в освіті та шукають шляхи її розв'язання. По-третє, прийнято вважати, що популяризація освіти та всестороння освіченість направлена на допомогу зменшити відмінності в рівнях та забезпечити молодим людям знання, що допоможуть їм посісти гідне місце в суспільстві. Чи відповідає така мета освіти реальному стану справ?

Проблема нерівності освіти активно розглядається як вітчизняними вченими, так і за кордоном. Її всебічно аналізували Р. Гайсслер, Я. Бистронь, Х. Радлінська, Я. Щепанський, З. Квецінський, Дж. Дьюї, Дж. С. Коулман, П. Бурдье, Дж. Брунер, М. Фуллан, П. Фрейре, І. Ілліч, Г.К. Ашин, В.І. Жуков, Б.С. Гершунский, Н.Е. Гусинський, Ю.І. Турчанинова тощо. Дослідники, намагалися визначити основні чинники, що спричиняють освітню нерівність, звертаючи увагу на те, що їх необхідно шукати, не тільки в особливостях учнів, але і в зовнішніх обставинах. Наприклад, Я. Бистронь писав, що на таку нерівність впливає велика кількість чинників, зокрема:

- організація праці освітніх закладів, їх суспільна і територіальна доступність, пов'язана з матеріальними умовами родин учнів (студентів);
- расові, релігійні, політичні і демографічні ознаки;
- престиж науки і освіти у суспільстві;
- захоплення навчанням;
- пристосування чи не адаптованість учня до середовища;
- гігієнічні та умови здоров'я родини учня;

- залучення частини дітей та молоді до праці заради заробляння грошей;
- суспільне походження учня;
- міграція людей [3].

Зазначимо, що рівність доступу до освіти – це надання індивідові таких умов освіти, які найбільшою мірою відповідають його здібностям і нахилам.

Райнер Гайсслер, досліджуючи причини виникнення нерівності в освіті, виділив наступні: більше шансів отримати освіту, але зменшена рівність можливостей; відбір за соціальним станом незалежно від успішності; гендерна нерівність.

Важливим було б зазначити, що розгляд явища «освіта» в сукупності понять «рівність» та «нерівність» призвів до поділу певних філософів та соціологів на дві протилежні за поглядами групи. Згідно поширеній точці зору, освіта є інструментом встановлення рівності людей. Це пояснюється тим, що отримуючи повну середню освіту, а потім вищу освіту, навіть виходець з нижчих соціальних класів може істотно змінити своє соціальне становище. Однак така точка зору була б справедлива по відношенню до радянського періоду, в сучасній ситуації не все так однозначно. Відповідно інша група філософів і соціологів розглядають інститут освіти навпаки як інструмент утвердження соціальної нерівності. На їхню думку, освіта посилює існуючу нерівність і закріплює поділ суспільства на «еліту» і «простих працівників». Та тенденція, яка склалася зараз – платність освіти (приватні школи, вища освіта загалом), призвела до того, що сама можливість отримати освіту існує далеко не у всіх представників молоді. Деякі не можуть дозволити собі це через необхідність працевлаштування (батьки просто не в змозі фінансово забезпечувати дітей), іншим не вистачає культурного рівня або соціальних зв'язків, щоб вступити до університету. В результаті, соціальна нерівність лише закріплюється.

Нерівність в сфері освіти, на думку Гідденса, закладається вже зі шкільної пори – це поділ учнів за соціальними ознаками. Не секрет, що і в Україні діють приватні привілейовані школи та «звичайні» школи. До того, як було дозволено створення недержавних освітніх установ, школи поділялися на «елітні» і «погані». Головними критеріями такого поділу були, по-перше, якість надаваних знань, а по-друге – соціальна приналежність більшості учнів.

Ще одним прикладом, нерівності в освіті є такі зване «коулменівське» дослідження нерівності у сфері освіти в США. В рамках даного дослідження було визначено, що соціальне та родинне середовище є головними чинниками впливу на успіхи в навчанні і, відповідно, позначаються на подальших доходах. У звіті також зазначалось, що значна кількість дітей навчалася у школах, які фактично поділялися на школи для білих і школи для чорних. Майже у 80 відсотках шкіл, котрі відвідували білі учні, афроамериканці становили 10 відсотків загального числа або менше. Білі американці та американці азійського походження мали кращі результати на контрольних тестуваннях, ніж афроамериканці або інші етнічні меншості. Також в американській системі освіти простежується статеві нерівність. Згідно з соціологічними опитуваннями хлопчики користуються привілеями в США. До того ж вважається, що дівчата більше схильні до гуманітарних наук, а хлопці до технічних. Рішення такої «проблеми» американська влада побачили в поділі класів за гендерною ознакою [1].

Німецька система освіти принижує доступ до отримання знань у іммігрантів. Це означає, що значна частина молодих іммігрантів не отримує гідної професійної кваліфікації, а тому має низькі шанси на ринку праці. Відповідно до даної групи населення відзначається високий рівень безробіття. Так, походження людини, а особливо факт народження в родині іммігрантів, багато в чому обумовлює подальше соціальне положення.

Широко поширеною і на сьогодні є практика стримінгу – поділ учнів на групи різного рівня навчання на основі виявленої однорідності у здібностях чи досягненні. Такий засіб організації навчального процесу дуже суперечливий – з одного боку він дозволяє дітям, що швидко сприймають навчальний матеріал, поглиблювати свої знання та вивчати освітню програму далі, не зупиняючись. З іншого ж боку – це цілковите занесення учня до конкретної категорії, що представляє собою ярлик здібного або не достатньо здібного учня.

Варто зауважити, що у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті ведеться мова про рівний доступ громадян України до якісної освіти, незалежно від таких показників, як стать, національність, віросповідання, соціальне походження, майновий стан та місце проживання. Беззаперечно, це забезпечується доступністю дошкільної, загальної середньої освіти в обсягах державного стандарту загальноосвітньої підготовки та безоплатністю вищої освіти на конкурсних засадах у державних і комунальних навчальних закладах. Однак, наскільки забезпечується рівність доступу до отримання освіти на практиці, треба досліджувати. Все більшої ролі набуває модернізація вітчизняної середньої і вищої школи – платна форма навчання, зменшення кількості бюджетних місць. В таких умовах спостерігається диференціація можливостей різних соціальних груп щодо отримання якісної освіти [2].

Таким чином, хоча право на освіту закріплено в Міжнародній конвенції про права дитини, однак нерівність в освіті зберігається. Для подолання даної ситуації необхідний однаковий доступ до освіти представників будь-яких соціальних груп. Для сучасної людини освіта є своєрідним «джерелом» матеріальних благ та повноцінного майбутнього, що з дитинства розвиває здатність до праці. Здобута освіта визначає сферу професійної діяльності людини, рівень доходу, конкурентоспроможність і мобільність на ринку праці. Зазначені вище проблеми, що зумовлюють існування нерівності освіти, простежуються в кожній державі в наочному вигляді, або в прихованому. Розуміючи всю небезпечність, яку може ховати у собі неправильно організований освітній процес, слід вживати заходів щодо реформування освіти шляхом коригування та оновлення законодавства, впровадження програм, які дозволять покращити ситуацію нерівності. Від забезпечення рівної та справедливої доступності освіти прямо залежить сьогоднішня і майбутня будь-якої держави. Слід зрозуміти, що політика комерціалізації освіти призведе лише до її подальшого занепаду, що неминуче відобразиться і на економіці, і на науці, і на культурі країни.

Література

1. Гидденс Э. Социология / Э. Гидденс. – Москва : Эдиториал УРСС, 1999. – 704 с.
2. Левчук Н. М. Нерівність доступу до освіти в Україні: соціальні детермінанти та наслідки / Н. М. Левчук // Демографія та соціальна економіка. – 2005. – № 2. – С. 148–158.
3. Шиманська М. Нерівність в освіті крізь призму польської педагогічної думки / М. Шиманська // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2016. – Вип. 16. – С. 465–470.

УДК 005.32-026.15

Швець С. А.
/Україна/

КРЕАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСОБИСТОСТІ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В системі заходів реалізації економічної реформи важливе значення надається підвищенню рівня роботи з кадрами, використанню накопиченого вітчизняного та закордонного досвіду, застосуванню творчих методів управління. Так, З. С. Карпенко підкреслює, що «в процесі творчого акта ніхто не створює силогізмів, ніхто не працює так, як це викладається в курсі логіки, а задача зважується за допомогою прийомів, що не укладаються в рамки звичайного курсу логіки» [2]. Вона вважає, що потрібно розрізняти логіку здійснення відкриття і логіку «обробки зробленого відкриття й інформації про нього». Головна риса ефективного керівництва – гнучкість. У своїй повсякденній діяльності сучасному ефективному керівнику необхідно спиратися на свої сильні, найбільш розвинуті якості, стилеві компоненти, постійно розвиваючи при цьому слабкі, необхідно використовувати креативний (творчий) стиль управління колективом. Творчий стиль управління – це застосування різноманітних стилів залежно від виникаючої управлінської ситуації, від цілей, умов та засобів її вирішення. Сучасному керівникові потрібно мати розвинуте уявлення, оригінальні судження, ідеї, які

притаманні високорозвиненому інтуїтивному мисленню. Таку людину можна назвати творчою особистістю. А спроможність до генерування нових ідей можна віднести до важливих ознак творчої особистості [1]. Найважливішим принципом керівництва персоналом є забезпечення відповідальності кожного працівника за результати своєї праці; кожен співробітник зобов'язаний знати, кому він підлеглий і від кого може одержати наказ.

Керівник фірми покликаний точно визначати кожному підлеглому кінцеві цілі його праці. При цьому важливо докладно охарактеризувати механізм і етапи їхнього досягнення. У цьому випадку менше приходить давати доручень, пов'язаних із приватними задачами, працівником більше виявляється самостійності. Керівник зобов'язаний забезпечити розробку і застосування чітких інструкцій, вказівок, використання яких дозволяє діяти без додаткових роз'яснень і дуже ініціативно, виявляти творчу активність [4].

Головним у менеджменті стає спонукання працівників до розвитку своїх здібностей для більш інтенсивної і продуктивної праці. Керівники все частіше не наказують своїм підлеглим, а орієнтують їх на проблеми, що стоять перед компанією, ранжують їх за значущістю, спрямовують зусилля, допомагають розкриттю здібностей людей, концентрують їх на самому головному, формують навколо себе групу однодумців. В умовах компанії важливою ділянкою діяльності керівника, що визначає можливості досягнення стратегічного успіху, є створення і функціонування еластичних, самонастроювальних структур, що звичайно іменуються командою. Мова йде не просто про групу професіоналів.

Команда – це ретельно сформований, добре керований колектив, що самотійно організується, швидко й ефективно реагує на будь-які зміни ринкової ситуації, що вирішує всі задачі як єдине ціле [3]. Креативний потенціал являє собою складну підсистему, яка тісно переплітається з іншими структурними складовими психіки, які детермінують творчі процеси елементами. Креативний потенціал менеджера виявляється у здатності особистості ставити і вирішувати нові завдання у сфері своєї діяльності, підходити до вирішення конкретної справи нестандартно, самостійно, оптимально.

Література

1. Абульханова-Славська К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – Москва : Мысль, 1991. – 299 с.
2. Ананьев Б. Г. О соотношении способностей и одаренности / Б. Г. Ананьев // Проблемы способностей : сб. ст. – Москва : Изд-во АПН РСФСР, 1962. – С. 15–32.
3. Дружинин В. Н. Психология способностей: Избранные труды / В. Н. Дружинин. – Москва : Ин-т психологии РАН», 2007. – 514 с.
4. Карамушка Л. М. Психологія управління: навч. посібник / Л. М. Карамушка. – Київ : Міленіум, 2003. – 344 с.

СЕКЦІЯ 2. ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СТАЛОГО РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК В УКРАЇНІ

УДК 02:004

Акульшина А. В.
/Україна/

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ

Найявний досвід трансформації провідних бібліотечних установ України відповідно до сучасних суспільних запитів на інформаційне забезпечення показує, що бібліотеки стають ефективним суспільним інструментом задоволення необхідними інформаційними ресурсами всіх категорій вітчизняних користувачів. Однак, це відбувається при дотримванні певних послідовних умов: – впровадження електронних інформаційних технологій у сучасну бібліотечну діяльність; – змін у комплектуванні, опрацюванні та зберіганні бібліотечних фондів; – впровадження дистантних методів роботи як найбільш перспективного напрямку розвитку бібліотечних установ; – проведення роботи з оцифрування фондів бібліотек (введення в суспільний обіг насамперед тієї частини, що необхідна для вирішення актуальних проблем суспільного розвитку, вітчизняного наукового поступу, формування національних духовно-ціннісних орієнтирів, патріотичного виховання нових поколінь українців); – розробка стратегічних підходів, налагодження ефективного процесу відбору в інтересах вітчизняного користувача якісної інформації із інформаційних масивів глобального інформаційного простору (комплектування ними наявної системи інформаційних баз і підготовка для ефективного використання українськими користувачами); – об'єднання українських інформаційних ресурсів у загальнонаціональну інформаційну корпоративну систему відповідно до вимог Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» (розроблення і впровадження єдиних стандартів (форматів) обміну бібліографічними та архівними записами, їх адаптація з міжнародними правилами, визначення загальних критеріїв відбору документів для переведення їх в електронну форму, налагодження конструктивних зв'язків між закладами культури, створення єдиної інформаційної інфраструктури, яка б охоплювала бібліотечні та архівні установи, створення єдиного національного депозитарію електронних бібліотечних ресурсів) [1]; – налагодження багатопрофільної підготовки, удосконалення професійного рівня бібліотечних працівників та організація підготовки фахівців, необхідних для забезпечення вимог, пов'язаних з перебігом сучасних інформаційних процесів. У вітчизняних бібліотеках протягом останніх років електронні ресурси стають дедалі ефективнішим засобом наукової комунікації, сприяють реалізації як індивідуального творчого потенціалу, так і наукової колективної співпраці. При цьому створюється можливість обслуговування теоретично безмежної кількості користувачів, що сприяє розвитку дистантних форм бібліотечного обслуговування. Дистантні форми бібліотечної роботи розвиваються, удосконалюються і мають стати провідними в інформаційному забезпеченні користувачів.

На сьогодні існує два основних напрямки у розвитку даних форм: – розвиток традиційних дистантних форм бібліотечної роботи (наприклад, Міжбібліотечний абонемент); – створення власних електронних ресурсів бібліотек, а саме електронних каталогів, баз даних, репозиторіїв, наукових порталів. Як зазначає О. Онищенко, перший напрямок пов'язаний з традиційними формами дистантного обслуговування. В ньому поступово заміщуються традиційні носії інформації електронними. При цьому відбувається перехід міжбібліотечних обмінів із книжкової форми обігу на електронну. Другий напрям дистантного обслуговування користувачів пов'язаний з організацією власного інформаційного виробництва бібліотеками, виготовленням інформаційно-аналітичних продуктів у режимі «інформація на базі інформації», продуктів, що ефективно розкривають наявні бібліотечні фонди на рівні занурення в змістовну

глибину видань, розгляду основних ідей, висновків, прогнозів. Такий підхід сприяє ефективному донесенню матеріалу користувачу, продуктивному використанню бібліотечних ресурсів у роботі щодо реалізації народногосподарських програм, розробки наукових тем, соціальних та інших проблем. Цей напрям діяльності бібліотечних установ перебуває в процесі становлення [2, с. 5]. У результаті власного інформаційного виробництва бібліотек створюються такі електронні ресурси, як електронні каталоги, бази даних, репозиторії, наукові портали. Г. Шемаєва визначає електронний каталог, як перший результат діяльності бібліотеки зі створення електронних ресурсів з метою оперативного розкриття фондів для інформаційного забезпечення користувачів.

Бібліотеки України різних рівнів, типів та видів розпочали формування електронних каталогів у кінці 80-х – на початку 90-х років ХХ ст., представлення їх в Інтернеті було розпочато у 1997 р. Спочатку створювалися електронні каталоги нових надходжень, здійснювався аналітичний розпис статей із періодичних видань та видань, що продовжуються, котрі надходили до бібліотек (з 1993 р.). Пізніше (з 1998 р.) бібліотекарі почали вирішувати проблеми ретроконверсії та створення високоорганізованого лінгвістичного апарату, насамперед, рубрикаторів, баз даних, авторитетних файлів [3, с. 22]. Наразі бібліотечні електронні каталоги розвиваються у декількох напрямках. Першим – є інтеграція бібліотечних ресурсів шляхом створення корпоративних електронних каталогів. Незважаючи на успіхи і набутий досвід цієї роботи бібліотек світу, вітчизняні бібліотеки все ще знаходяться на початковому етапі процесів взаємодії. В Україні тенденції організації корпоративних електронних каталогів у вигляді консорціумів та корпорацій одержали певний розвиток на регіональному рівні. Наприклад, Кіровоградська, Вінницька, Черкаська ОУНБ створили Центрально- український кооперативний каталог (ЦУКК). Другим напрямом є удосконалення довідково-пошукового апарату електронних каталогів через розширення бібліографічного запису за рахунок рубрик і підрубрик рубрикаторів, термінів тезаурусів, авторитетних файлів.

Подальший розвиток електронних каталогів полягає у розширенні бібліографічного запису шляхом посилання на повний текст документа (формування електронної бібліотеки на основі електронного каталогу). Більшість бібліотек країни на всіх рівнях здійснюють інформаційне забезпечення шляхом формування та надання доступу до баз даних, зокрема таких, як реферативна база НБУВ, політематична БД статей з періодичних видань НБУ ім. Я. Мудрого, бази Державної науково-технічної бібліотеки України, а саме патентно-правової літератури, стандартів України, депонованих наукових робіт тощо, реєстраційно-аналітична БД вітчизняних та іноземних періодичних видань Національної наукової медичної бібліотеки України.

Бібліотеки ВНЗ формують та представляють в Інтернеті БД наукових праць з співробітників, тематичні та предметно орієнтовані бібліографічні БД з рефератами та без них. Враховуючи зростаючі вимоги до інформаційного забезпечення сучасної моделі функціонування науки, бібліотеки постійно шукають нові підходи до вирішення проблем представлення та транспортування знань для забезпечення доступу до них наукової спільноти. Одним із таких підходів є репозиторій як нова форма наукових комунікацій. Репозиторій дозволяє безпосередньо науково-освітнім організаціям або їхнім бібліотекам формувати інфраструктуру для самостійної публікації наукових результатів дослідницьких проектів у вигляді веб-сайтів, порталів, електронних бібліотек тощо. Науковий портал – це нова когнітивна модель наукових комунікацій, що забезпечує доступ до знань та транспортування їх електронними каналами, надає можливості як для формального, так і неформального спілкування вчених.

На регіональному рівні організація бібліотечних порталів набула широкого розвитку завдяки ініціативі та фінансовій підтримці Міжнародного фонду «Відродження» та інших міжнародних і українських установ. Регіональні портали створюють обласні універсальні наукові бібліотеки України, які на сьогодні не вирішують завдань інформаційного забезпечення регіональної науки у повному обсязі. Інформаційне наповнення порталів складається з нормативно-законодавчих документів обласних державних адміністрацій, блоків інформації

про економічний стан регіону, краєзнавчих документів, інформаційних довідково-аналітичних баз даних. Даний напрям забезпечує доступ не тільки до регіональних, а й до світових ресурсів, але представлена наукова інформація недостатня й не чітко структурована. На національному рівні формування наукового порталу «Наука України» здійснюється колективом НБУВ з метою створення середовища комунікації для українських вчених.

Інформаційно-аналітичну систему супроводження їх наукової діяльності характеризують зміст, певна структура, логічні операції з основними поняттями як науки в цілому, так і її предметних галузей.

Науковий портал НБУВ включає, з одного боку, електронні ресурси бібліотеки: каталоги та картотеки, реферативну базу даних, бібліотеку електронних наукових фахових видань, а з іншого – посилання на веб-ресурси наукових установ та організацій України, пошукові системи наукової інформації в Інтернеті, електронні бібліотеки світу та загальнодоступні наукові журнали зарубіжних видавництв. Публікації в електронних періодичних виданнях оперативно інформують наукову спільноту про нові теоретичні та практичні результати у різних галузях науки і техніки. Висновки.

Таким чином, вітчизняні бібліотеки відіграють значну роль у формуванні електронних масивів наукових знань та організації доступу до них. Вирішуючи значну кількість проблем, бібліотеки України переробляють, вилучають та надають доступ до цілком реального об'єкта – знань у вигляді інформаційного ресурсу. У свою чергу, інформаційні ресурси і технології, що реалізуються, стають основними рушійними силами суспільного прогресу.

Література

1. Державна цільова національно-культурна програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI» : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2011 р. № 956 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 71. – Ст. 2672.

2. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2011. – 235 с.

3. Шемаєва Г. Електронні ресурси бібліотек України в інформаційному забезпеченні науки: стан та перспективи розвитку / Г. Шемаєва // Бібліотечна планета. – 2006. - № 4. – С. 21–25.

Akulshina A.

FEATURES OF USE INFORMATION RESOURCES IN LIBRARIES OF UKRAINE

The conditions of formation of electronic resources libraries. The basic directions of distant forms of library service. The attention to electronic resources such as electronic catalogs, databases, repositories, scientific portals.

УДК 002:004.65]:070.486

Білоусова В. Д.
/Україна/

НАУКОМЕТРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОТОКУ У ФАХОВИХ ВИДАННЯХ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 27.00.02 «ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО, АРХІВОЗНАВСТВО» (2012 - 2016)

Стан та рівень розвитку наукових напрямів у певній сфері відображають інформаційні потоки. Їх дослідження, динаміка, моделювання є одним із найбільш інформативних методів кількісного дослідження окремих тематичних напрямів. Висновки та підсумки щодо швидкості розвитку окремих напрямів вивчення об'єкту або всього інформаційного простору здійснюються враховуючи зміну розміру інформаційних потоків. Моніторинг документних потоків та масивів – стеження за їх розвитком і функціонуванням.

На думку А. Соляник, інформаційний моніторинг полягає у бібліографічному, статистичному й концептуальному стеженню за розвитком профільних документних потоків та масивів. Стежить за зовнішнім оточенням об'єкта дослідження, оцінює та контролює стан оточення та управляє станом оточення об'єкта дослідження. Дані моніторингу дозволяють фахівцям оперативно підключитися до вивчення найважливішого фрагмента документних потоків – публікацій провідних авторів, наукових колективів, профільних журналів та ін [4]. А культуролог, Г. Гордукалов у своїх працях розглядає зміст поняття «інформаційний моніторинг» відносно документних потоків. Інформаційний моніторинг за визначенням Г. Гордукалової – технологія безперервного інформаційного спостереження за об'єктом у фіксованому інформаційному полі за вибраними індикаторами з цілю діагностики та прогнозу розвитку об'єкта [3].

Інформаційний моніторинг включає в себе аналіз фахових видань, який забезпечує можливість простежити тенденції розвитку науки. Об'єктом наукометричного аналізу виступає наукова сфера або науково-дослідницький напрям. Для такого аналізу використовують результати аналізу інформаційного потоку наукової продукції (журнальні публікації, патенти, дисертації, зареєстровані технології тощо). Журнальні статті, як наймасовіший вид публікацій, є важливим елементом для аналізу масштабів, структури і джерел розвитку досліджень. В Україні сформувалась система професійної періодики, яка направлена на освітлення практичних та теоретичних аспектів документознавства. Існує можливість відстежити інформаційні потоки з документознавства в наукометричній базі Google Scholar [40].

Для проведення наукометричного моніторингового дослідження інформаційних потоків документознавчого спрямування було опрацьовано публікації у журналах «Вісник книжкової палати», «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Студії з архівної справи та документознавства», «Вісник Харківської державної академії культури», «Бібліотечний вісник» за 2012-016 роках. Моніторингові індикатори, за якими здійснюється дослідження: теоретичні та методологічні засади документознавства; система документних комунікацій; документ як засіб комунікації; організація документообігу.

Одне з найвагоміших місць в системі професійних документознавчих комунікацій займає журнал «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія». Заснований у лютому 2004 року в Державній академії керівних кадрів культури і мистецтв. На його сторінках знайшли відображення актуальні питання бібліотекознавства, документознавства, інформології та суміжних галузей знань. Найбільший внесок у розвиток науки роблять загальні праці по документознавству, його теорії та історії. У фаховому виданні публікують свої праці: М. Слободяник «Документологія: зміст, перспективи» та «Основні напрями розвитку документознавства в Україні»; Г. Швецова-Водка «Методи документознавства» та «Місце документознавства в системі наук» тощо.

Наукометричний моніторинг показав, що у фаховому виданні у 2012 році публікуються більшість праць, теми яких пов'язані з документознавством та інформологією, а вже з 2014 р. до 2016 р. збільшилось кількість праць з теми «Соціальні комунікації». Це обумовлено питанням використання електронних ресурсів у роботі, побудови сучасної документально-інформаційних систем за допомогою хмарних технологій тощо.

Всі обрані напрями дослідження у журналі достатньо надані. Але упродовж 2012-2013 років спостерігається зріст рівня публікацій присвячених проблематики теорії та методології документознавства та системи документних комунікацій.

Щорічник «Студії з архівної справи та документознавства» - друкований орган Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства Державного комітету архівів України, який з'явився у 1996 р. У центрі уваги щорічника – документ, історичне джерело, пам'ятка історії і культури, проблематика сфери документально-комунікаційної практики, а в основі творення лежить принцип подання інформації у руслі потреб діяльності історика, архівіста, джерелознавця, документознавця, що сприймається, а потім осмислюється як частина загальнокультурного процесу, служба збереження колективної, соціальної пам'яті та функціонування суспільства.

Одна з рубрик часопису висвітлює питання документознавства – «Документознавство: історія, теорія, практика». Її активний дописувач – С. Кулешов, який розглядав питання, що стосуються сучасного стану та розвитку українського документознавства, перспективні напрями наукових досліджень у спеціальному документознавства, проблеми загального документознавства тощо. Областю розгляду Г. Швецової-Водки стала структура документознавства, його об'єкт і предмет, місце серед суміжних наукових дисциплін. Специфіку електронного документознавства як напрям в документознавства розглядав Ю.С. Ковтанюк.

Так, результати дослідження зазначають, що у 2014 р. публікації журналу відсутні в базі Google Scholar. У досліджуваній період відсутні статі за напрямом системи документних комунікацій, тому що у фаховому виданні публікуються праці, у яких документ вивчається як об'єкт дослідження документознавців, архівістів та істориків; розглядаються історичні, теоретичні, методологічні напрями. Тому, спостерігається достатньо високій рівень статей з теорії та методології документознавства.

У 1999 році Харківською державною академією культури був створений «Вісник Харківської державної академії культури». У фаховому виданні розглядаються методологічні, історичні, теоретичні, методичні й організаційні проблеми інформаційної, бібліотечної діяльності; сучасні тенденції розвитку інформатики та наук соціально-комунікаційного циклу. Головне завдання видання висвітити проблематику сучасного документознавства. Зміст видання відображається в реферативній базі даних «Україніка наукова». Найбільша кількість публікацій у журналі присвячена системі документних комунікацій, тому що у виданні активно публікуються статті соціально-комунікаційного циклу та праці, у яких розглядаються питання розвитку інформаційних технологій.

У 1996 р. Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова» почала друкувати щомісячний науково-практичний журнал «Вісник Книжкової палати». Видання орієнтоване на питання, зв'язані з книгознавством, бібліотекознавством, бібліографознавством, документознавством, видавничою діяльністю, нормативно-правовим забезпеченням книговидання та книгорозповсюдження, поданням аналітично-статистичних оглядів випуску видань в Україні.

Підсумки результатів наукометричного дослідження вказують на присутність у журналі публікацій за всіма обраними напрямками. Найбільша кількість публікацій усіх напрямків припадає на 2012 р. та з цього року не публікуються статті, пов'язані з керуванням документації. Більш високій показник мають публікації дослідження документних комунікацій. У 2015 р. у виданні почали з'являтися праці, які стосуються бібліотечної справи, але розглядаються разом з інформаційними технологіями та ресурсами. Більшість публікацій з дослідження проблем теорії та методології документознавства спостерігається у журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія».

Дослідження системи документних комунікацій на високому рівні надані в публікаціях «Вісника Харківської державної академії культури». «Вісник Книжкової палати» зосереджує свою увагу на дослідженні організації документообігу з 2012 року. З того ж року зріст кількості публікацій присвячених даному напрямку досліджень з 2012 р. спостерігається у журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», що обумовлює інтересом фахівців досліджень цього напрямку. Увагу цьому тематичному напрямку «Вісник Харківської державної академії культури» приділив у 2012 та 2014 роках. Наявний інтерес до проблематики з керування документацією у журналі «Студії з архівної справи та документознавство. З 2012 року лідирує за цим напрямком журнал «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія». Серед розглянутих фахових видань слід виділити журнали «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» та «Студії з архівної справи та документознавство», в яких спостерігається найбільш великий та стабільний рівень публікацій за всіма обраними тематичними напрямками дослідження.

Отже, наукометричні показники дозволяють позиціонувати вчених, науково-дослідні центри, навчальні заклади в світовому науковому середовищі, оцінювати продуктивність

дослідницьких програм, динаміку наукових спрямувань в локальній мережі. Вільнодоступною системою наукометричного спрямування є Google Scholar, до якої входять практично всі українські наукові часописи. Тому, було проведено наукометричне дослідження за допомогою цієї платформи, яке допомогло кількісно охарактеризувати та змодельовати документи потоки за певними тематичними напрямками у фахових виданнях документознавчого спрямування.

Література

1. Бездрабко В. В. «Студії з архівної справи та документознавства» як перше фахове вітчизняне видання з документознавства / В. В. Бездрабко // Вісник Книжкової палати. – 2007. – № 8. – С. 12–16.
2. Гордукалова Г. Ф. Анализ информации: методы, технологии, организация / Г. Ф. Гордукалова. – СПб.: Профессия, 2009. – 508 с.
3. Гордукалова Г. Ф. Мониторинг документального потока для информационной диагностики прогнозируемых объектов: учеб. пособие / Г. Ф. Гордукалова, Л. А. Юдина. – М. : ИПКИР, 1991. – 110 с.
4. Соляник А. А. Документні потоки та масиви : навч. посіб. для вищ. навч. закладів культури і мистец. / А. А. Соляник. – Х., 2000. – 112 с.
5. Google Scholar [Electronic resource]. – Electronic data. – Mode of access : <http://scholar.google.com.ua/> (date of apply: 21.05.2015). – Title from the screen.

Belousova V.

NUCOMETRIC STUDIES OF THE INFORMATION FLOW IN SPECIALTY EXPERIENCE

27.00.02 "DOCUMENTATION, ARCHIVALNOVA" (2012 - 2016)

One of the directions of the activity of archival institutions is considered - organization of the use of archival documents. Particular attention is paid to the types and forms of use of archival documents. The activity of archival institutions in popularizing archival documents is described.

УДК 021.1

Вечерківська К. А.
/Україна/

БІБЛОТЕЧНИЙ КЛУБ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК

Традиційно вважається, що головною соціальною функцією бібліотек є задоволення інформаційних потреб користувачів шляхом надання їм інформаційно-бібліотечних продуктів і послуг. Але на початку XXI століття, коли пріоритетним джерелом отримання інформації став Інтернет, стало зрозумілим, що традиційна роль бібліотек має змінитися. В умовах активної інформатизації сучасного суспільства бібліотеки поступово перетворюються на центри активного, змістовного дозвілля, і особливого значення набуває саме соціокультурна діяльність бібліотек.

Згідно з «Концепцією якісних змін бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України (до 2025 року)» бібліотеки покликані «сприяти навчанню протягом життя, отриманню знань і навичок, важливих для суспільства знань» [1]. З метою реалізації цього завдання в практиці сучасних бібліотек доречно використовувати таку популярну комунікаційно-масову форму роботи, як клуби – добровільні об'єднання читачів на основі єдності інтересів.

Клуби, як соціально-культурне явище, мають давнє історичне коріння і пройшли декілька етапів еволюції: від клубів античної доби (так звані давньогрецькі «лесхи» (Λέσχη), що поєднували всіх бажаючих, які регулярно збиралися і обговорювали різноманітні проблеми, ділилися знаннями та досвідом) до клубів, в яких члени не мали основною метою спілкування, але об'єднувалися за спільними інтересами (літературні, спортивні, музичні, художні клуби).

Клуби при бібліотеках з'явилися ще на початку ХХ століття, і сьогодні вони міцно закріпилися в практиці бібліотечної роботи і стали об'єктом наукового дослідження [2]. Питанням клубної діяльності у бібліотеках присвячені статті В. Голунової, Т. Бондарчук, Т. Ловкової. І все ж таки ця тема вивчена ще недостатньо і тому залишається актуальною на сьогоднішній день.

Автори, які досліджують діяльність бібліотечних клубів, традиційно розглядають їх як модель творчого читання або центр дозвілля. Втім, клуби виконують ряд важливих функцій: рекреаційну, комунікативну, самоосвітню (всі клубні заходи повинні стимулювати пізнавальну активність та спонукати до читання), а також функцію самовираження [2].

Особливе місце серед клубів займають дитячі клуби за інтересами, в яких юні читачі отримують можливість поєднати читання з творчою діяльністю, реалізувати свої потреби в спілкуванні, засвоєнні соціального і культурного досвіду, самовираженні. Діяльність таких клубів не лише прищеплює користувачам бібліотек культуру читання, а й сприяє їхньому морально-естетичному та інтелектуальному розвитку.

Клубна діяльність в дитячих бібліотеках не є самоціллю. При правильній і ефективній організації вона перетворюється на джерело додаткових можливостей популяризації читання, естетичного виховання та екологічної просвіти юних читачів, їхнього знайомства з історією рідного краю, зі світовим та вітчизняним культурним надбанням. Крім того, клуби за інтересами дають можливість бібліотеці залучати тих людей, які не є її читачами, але живуть поблизу. Відвідавши з тих чи інших причин засідання клубу, вони можуть зацікавитися і стати постійними читачами бібліотеки.

Розглянемо більш докладно основні вимоги до організації роботи клубів на прикладі клубу «Юний ерудит» бібліотеки ім. Т. Г. Шевченка ЦБС для дітей м. Маріуполя.

Клуб «Юний ерудит» був створений у квітні 2010 при бібліотеці ім. Т. Г. Шевченка (на той час бібліотека ім. С. М. Кірова) за ініціативою керівництва бібліотеки. Цільовою аудиторією клубу є учні 4-8 класів загальноосвітніх шкіл.

Девіз клубу: «Наш девіз – чотири слова:

Быть всезнайкой – это клёво!»

Клуб має статут, у загальних положеннях якого зазначено, що клуб «Юний ерудит» є добровільним об'єднанням читачів бібліотеки ім. Т. Г. Шевченка і в своїй діяльності керується інтересами членів клубу і принципами відкритості та рівноправ'я. [3] Статут визначає задачі клубу, а також права та обов'язки членів.

Упродовж 7 років роботи клубу «Юний ерудит» на засіданнях були розглянуті найрізноманітніші теми з різних галузей знань: мистецтва («Театр», «Леонардо да Вінчі», «Людвіг ван Бетховен»), науки («Електрика», «Океанологія», «Досліди»), країнознавства («Італія», «Англія», «Японія», «Індія»), історії («Стародавній світ», «Середньовіччя»), літератури («Джон Роналд Руел Толкін», «Детективи»), природознавства («Вода. Світовий океан», «Космос», «Рослини») та інш.

Всі ці теми були запропоновані для розгляду членами клубу та обрані шляхом голосування на організаційних зустрічах. При проведенні засідань клубу «Юний ерудит» використовуються різноманітні форми заходів, такі як: гра-подорож, квести, брейн-ринги, віртуальні подорожі, вікторини, театралізація, різноманітні змагання, в яких найбільш яскраво проявляється активність юних читачів.

Наприкінці кожного навчального року членами клубу проводиться підсумкове засідання-конкурс «Найбільш ерудований юний ерудит», на якому обираються найрозумніший та найактивніший члени клубу. Переможці конкурсу нагороджуються почесними грамотами і призами.

Всі зустрічі клубу протоколюються та знаходять відображення у вигляді фотозвітів на сторінці Facebook бібліотеки, часто публікуються прес-релізи на сайтах м. Маріуполя та на сторінках місцевих газет.

Як показує аналіз роботи клубу, засідання відвідують не лише учні 4-8 класів, а також більш молодші і дорослі користувачі бібліотеки. Це свідчить про те, що клуб виконує свої функції і дійсно є важливим чинником формування інформаційно-комунікативних навичок.

Література

1. Концепція якісних змін бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України (до 2025 року) [Електронний ресурс] : сайт «Українська бібліотечна асоціація» / документи. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://la.org.ua/252-dokumenty/dokumenty-uba/3089> (дата звернення: 09.10.2017). – Назва з екрана.
2. Клубные объединения как библиотечная модель развития читательских компетенций : методическое пособие / БУНР «Межпоселенческая библиотека», метод. отд.; сост. Н.В. Галева. – Пойковский, 2013. – 12 с.
3. Статут клубу «Юний ерудит». – Маріуполь, 2010. – 1с.
4. Бібліотека як центр спілкування : метод.-бібліогр. матеріали / ОУНБ ім. В. Г. Короленка ; підгот. О. Рижасва ; відп. за вип. О. Сльозка. – Чернігів, 2011. – 55с.
5. Ловкова Т.Б. Библиотека как центр досуга: учебно-методическое пособие. – М.: Либерия-Бибинформ, 2009. – 104 с.
7. Увлеченные. Клубы по интересам : метод. материалы в помощь библиотекарям, культработникам в организации досуга населения / Прохоровская центр. библ. система ; метод.-библиогр. отд. ; сост. Ловчакова Л.П. - Прохоровка, 2009. - 28 с.

УДК 021.1

Гагаріна Н. А.
/Україна/

РОЛЬ БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Загальносвітові суспільні трансформації змінюють традиційне існування бібліотечних установ, призводять до виникнення їх нових видів та, як наслідок, видозмінюють і функції бібліотек. Традиційні бібліотечні функції набувають нових значень, а шляхи їх реалізації вдосконалюються та розширюються.

В. Скворцов слушно зауважує, що «незалежно від того, в якій лексичній формі поняття «функція» позначається в бібліотекознавчій літературі, сутність розглянутої проблеми має зводитися до того, щоб чітко визначити: що саме бібліотека робить для суспільства, які обов'язки покладає на неї суспільство, які завдання бібліотека допомагає вирішувати суспільству» [2]. Бібліотека є частиною комунікаційної, інформаційної, пізнавальної, виховної діяльності, співпрацює з багатьма державними, громадськими організаціями та виконує документальну, інформаційну, кумулятивну, меморіальну функції.

Завдання бібліотеки – надати читачеві інформацію, яка буде підвищувати освіченість, вихованість, культурний рівень користувача. Таке завдання мають і наукові, і дитячі, і інклюзивні бібліотеки. Необхідно зазначити, що доступ до інформації повинен бути вільним для усіх громадян, етнічних спільнот та громадських об'єднань. Саме так реалізуються цілі сталого розвитку в публічних бібліотечних установах – усі громадяни, незалежно від статі, рівня матеріального забезпечення та освіти мають вільний доступ до інформації, книжкових фондів та послуг бібліотек.

Бібліотека – це система, у якій інформація постійно оновлюється, тому процес освіти та самоосвіти має безперервний характер. Результати всебічної виховної та освітньої діяльності таких культурних закладів знаходять втілення не тільки в конкретних справах читачів у навчанні, роботі, духовно-культурній сфері, а й сприяють формуванню особистості, її інтересів та потреб.

Усі зазначені функції притаманні національним, державним, обласним бібліотекам, а також бібліотекам на місцевому рівні. Розглянемо роль бібліотечних установ у забезпеченні цілей сталого розвитку на прикладі діяльності дитячих бібліотек м. Маріуполь, а саме дитячої бібліотеки-філії № 7 ім. А. П. Чехова.

Ретельне планування та різноаспектність діяльності дозволяють сучасній бібліотеці стати центром соціокультурного розвитку. У бібліотеці ім. А. П. Чехова велика увага приділяється вихованню національної самосвідомості та патріотизму – з 2014 року реалізується проект «Зростаємо патріотами та громадянами України». Проводяться години державності, патріотичні уроки, зустрічі учнів шкіл з волонтерами, воїнами-захисниками України, прикордонниками, військовими лікарями. Корисність таких зустрічей у форматі «Жива бібліотека» важко переоцінити – школярі ретельно готуються (пишуть вірші та листівки, роблять власноруч пам'ятні подарунки, готують музичні та танцювальні номери), а гості спілкуються з дітьми та підлітками, відповідають на питання, отримують подарунки та привітання.

Для того, щоб діти та підлітки у майбутньому ставали відповідальними громадянами країни бібліотека щорічно готує цикл занять з правового виховання до Тижня правових знань, Дня захисту дітей, Всеукраїнського тижня права. Творчі ігрові проекти, конкурси малюнків, тренінги, диспути, круглі столи дозволяють у невимушеній атмосфері, під час виконання цікавих завдань засвоїти основні правові норми.

З 17 Цілей сталого розвитку щонайменше 6 присвячені захисту, збереженню планети, її енергетичних, водних ресурсів та їх раціональному використанню. Бібліотечні установи регулярно проводять заходи, під час яких знайомлять користувачів з головними принципами ощадливого та дбайливого ставлення до природи. Найбільш популярними у дитячій бібліотеці-філії №7 є екологічні презентації, ігри, тренінги, під час яких діти самостійно розробляють стратегії захисту, відновлення навколишнього природного середовища. З учнями 5 – 7 класів бібліотекарі провели заняття з мікроландшафтного дизайну: вчили доглядати за кімнатними рослинами, пересаджували їх, оздоблювали горщики, розповідали про різновиди ґрунтів, створювали мініклумби в одному вазоні.

Експерти Світового економічного форуму в Давосі зазначають, що для майбутнього перспективною є модель креативної економіки, яка дозволяє використовувати людські вміння, креативні ідеї як ресурс для формування добробуту суспільства [3]. У Доктрині збалансованого розвитку «Україна 2030» креативна економіка базується на креативній культурі. Для того, щоб сформувані суспільство, яке буде спроможне генерувати ідеї для культурно-економічного розвитку держави, необхідно звернути увагу на майбутнє країни – дітей. Змалку дитина вміє фантазувати, розробляти неіснуючі моделі речей, іграшок, будівель, автомобілів та реалізовувати свої ідеї у матеріалах, які є у вільному доступі: пластилін, папір, клей, пісок та інш. Завдання дорослих – підтримувати та розвивати творчі навички дітей.

Саме тому у дитячій бібліотеці ім. А. П. Чехова постійно проводяться безкоштовні майстер-класи для дітей. Згідно річного плану на 2017 р., було заплановано проведення циклу майстер-класів з 12 занять у різних техніках. Але через те, що дітям дуже сподобався такий різновид творчої роботи, працівники бібліотеки проводили з початку року по два майстер-класи на місяць з січня по травень, а під час літніх шкільних канікул – щосуботи. Тобто, з початку року було проведено 23 заняття.

При розробці плану майстер-класу особлива увага приділяється вибору техніки, у якій створюються роботи. На заняття приходять діти як дошкільного віку, так і учні 1-4 класів, тому, зазвичай, бібліотекарі враховують вікові особливості користувачів та надають під час проведення одного майстер-класу можливість створювати роботи різних ступенів важкості.

За 2017 рік користувачі опановували різні техніки – оригамі, квілінг, пластилінографія, декупаж, малювання нетрадиційними методами. Діти створювали ляльки-мотанки з тканини та паперових серветок, дерева-топіарії з гофрованого паперу та атласних стрічок, аплікації з паперових долоньок, фоторамки та підставки для олівців з коктейльних соломинок, об'ємні паперові саморобки, карнавальні маски, іграшки з фетру, гіпсові магніти. До Великодня

проводяться майстер-класи зі створення писанок, великодніх композицій. Роботи читачів дитячої бібліотеки ім. А. П. Чехова отримали нагороди у міському конкурсі «Фестиваль писанки».

Бібліотеки мають постійно вивчати культурні та технологічні тенденції з метою вчасного оновлення та вдосконалення форм роботи з користувачем. Велика конкуренція з Інтернетом, модними вільними просторами, хабами з достатнім технічним забезпеченням (комп'ютерами, мультимедійними дошками, екранами, ігровими консолями) є поштовхом для розробки й використання власної мультимедійної продукції (буктрейлери, відеопрезентації, віртуальні мандрівки та виставки). Для популяризації своєї соціокультурної діяльності та ознайомлення громади сучасні бібліотеки ведуть активне віртуальне життя: сторінки у соціальних мережах, блоги, сайти.

Отже, досвід роботи бібліотек міста Маріуполя свідчить, що навіть під час загострення військових конфліктів, в умовах розташування у прифронтовому місті саме бібліотеки стають центрами досягнення цілей сталого розвитку, забезпечують можливості вільного та відкритого спілкування, яке сприяє гармонізації суспільства.

Література

1. Мотульский Р. С. Общее библиотековедение / Р. С. Мотульский. – Москва : Либерия, 2004. – 224 с.

2. Скворцов В. В. Бібліотекознавство, бібліотеки та інформація // Інформаційне суспільство: культурологічні аспекти та проблеми: Тез. докл. междунар. науч. конф., Краснодар-Новоросійськ, 17-19 верес. 1997 р. - Краснодар, 1997. - С. 262-264.

3. Скиба М. Креативна економіка в Європі: 5 кроків для злету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2016/03/21/209710/>

4. Френкель І. Культурна економіка – розумна стратегія розвитку громад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/blog/iryna_frenkel/370379_kulturna_ekonomika-rozumna.html

Gagarina N.

THE ROLE OF LIBRARY INSTITUTIONS PROMOTING AIMS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The article deals the functions of libraries, which ensure the implementation to the goals of society sustainable development. The author focuses on the practical work of sociocultural and creative activity of children's libraries in Mariupol, namely, the Children's Library Branch No. 7 named after. A.P. Chekhov

УДК 024:027.7(477)(043)

Головач В. В.
/Україна/

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ТА ФОРМИ ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ НБ ВНЗ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Бібліотеки України є базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави. Вони важливі для розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, формування стійкого інтересу до вивчення та розуміння національної історії та культури. Бібліотеки сприяють розбудові читаючої, мислячої та освіченої нації, яка спроможна на практиці втілювати набуті знання і досвід у розбудову незалежної України.

Сталий розвиток демократичного громадянського суспільства, дотримання прав і свобод людини, примноження людського, соціального, інтелектуального, технологічного, природного та фінансового капіталу держави, реалізація державної політики неможливі без сучасних бібліотек.

Бібліотечна справа потребує низки комплексних системних організаційних, структурних і технологічних змін згідно до сучасних загальносвітових тенденцій.

Проте незважаючи на здобутки бібліотечної науки, актуальними проблемами її розвитку залишаються: недостатня міжвідомча координація досліджень та, як наслідок, низька ефективність наукового супроводу бібліотечно-інформаційної діяльності у цілому і недосконалість механізму впровадження результатів наукових досліджень в умовах практичної діяльності; недостатня участь вітчизняних фахівців у міжнародних дослідницьких програмах і обмінах тощо [1].

Водночас існує ряд серйозних проблем, що суттєво гальмують процеси трансформації та подальшого інтенсивного розвитку бібліотечної справи України. З-поміж них слід виділити:

- недооцінку ролі бібліотек у суспільних перетвореннях та забезпеченні прав і свобод людини, що призводить до неефективної реалізації їх потенціалу як соціальних інституцій;
- невідповідність нормативно-правової бази та стандартів сучасним вимогам розвитку бібліотечної справи в цілому та діяльності окремих бібліотек, зокрема, що унеможливорює інтеграцію українських бібліотек у глобальне інформаційне середовище;
- відсутність стабільної системи фінансування бібліотек в обсягах, достатніх для ефективної діяльності і розвитку;
- невідповідність кадрового забезпечення бібліотек, а саме: старіння кадрів, недостатня кількість кваліфікованого персоналу для реалізації сучасних напрямів діяльності бібліотек;
- відставання професійної базової освіти бібліотечних працівників від сучасних вимог суспільства, загального рівня розвитку інформаційних технологій та потреб бібліотек;
- незадовільний стан матеріально-технічної бази бібліотек: більшість приміщень, обладнання та техніки не відповідає сучасним вимогам обслуговування користувачів і збереження бібліотечних фондів, зокрема цінних та рідкісних видань;
- невідповідність формування бібліотечних фондів та організації доступу до них сучасним потребам користувачів та вимогам суспільства, зокрема відсутність повноцінного комплектування новими періодичними та неперіодичними виданнями, електронними ресурсами;
- недостатні темпи та відсталість впровадження інформаційних технологій у бібліотеках, що ускладнює або унеможливорює виконання виробничих процесів та обслуговування користувачів на сучасному рівні;
- відсутність національних проектів та дослідницьких програм, що підтримуються державою, спрямованих на розвиток єдиного інформаційного простору в Україні та інтеграцію в глобальний інформаційний простір [4].

Щоб залишатись цікавими, привабливими і потрібними для користувачів, бібліотеки сьогодні намагаються йти в ногу з часом і, перш за все, не відставати у технічному оснащенні та запровадженні новітніх технологій; розширюють сферу своїх послуг; намагаються бути поміченими, вдаються до найрізноманітніших популяризаторських заходів.

Комп'ютеризовані бібліотечні процеси мають низку переваг над традиційними: при одноразовому опрацюванні документа можливе багаторазове та багатоаспектне його використання, швидкість і зручність пошуку та передачі інформації, економічність; для більшості користувачів електронна форма є єдиною можливістю отримати потрібний документ; формує новий імідж бібліотеки, яка надає інформацію не лише у друкованому вигляді, але й на нетрадиційних носіях, зростає соціальне значення бібліотечної діяльності; підвищує рівень інформаційної культури та комп'ютерної грамотності як користувачів так і бібліотекаря, а це не лише має прикладну користь, але й широке значення, оскільки людина з високим рівнем інформаційної культури легше орієнтується в мінливому світі, не боїться новацій, змін [2].

Працівники наукової бібліотеки Маріупольського державного університету поєднують у своїй роботі традиційні форми обслуговування користувачів й новітні функції. Сьогодні вони мають змогу розкрити все багатство власних фондів, пропонувати нові послуги, а також, у них з'являється можливість максимально задовольнити запити користувачів, наприклад:

- забезпечити доступ користувачів до електронної бази даних бібліотеки;

- організувати ефективну роботу з дистанційного обслуговування користувачів (тестові доступи; ЕДД; віртуальна довідка тощо).

Зупинимось на деяких формах роботи, без яких не можна уявити собі сучасну бібліотеку:

Web-сайт. Це дієвий інструмент інформування користувачів про структуру бібліотеки, її ресурси, послуги, які вона надає, допомагає знайти інформацію про бібліотечні заходи. Звернувшись до сайту можна скористатися базами даних, відвідати віртуальні виставки та отримати віртуальну довідку [2].

Віртуальна виставка. Вона є досить популярною формою сучасного обслуговування. Її метою є представлення інформації про документ у вигляді бібліографічного опису, анотації та фото обкладинки документа. Бібліотечні віртуальні виставки забезпечують користувачів ілюстрованою бібліографічною інформацією, присвяченою певним темам, особам.

Останнім часом набули поширення сучасні методи подачі інформації користувачам – блоги. Характеристиками блогу є: доступність читання, можливість читачам залишати щодо записів (постів) свої коментарі. Відмінність блогу від звичайного web-сайту полягає в тому, що він постійно змінюється в часі – читач бачить першим найновіші пости, у той час як зміст сайту більш сталий. Блоги стали новим інструментом, за допомогою якого можна знайти нового потенційного користувача. На відміну від сайту, який є офіційним джерелом бібліотеки, блог – неофіційний майданчик для спілкування з друзями та користувачами [2].

Наукова бібліотека Маріупольського державного університету, окрім власного сайту, має два авторські блоги:

- «Біблію.net» (професійно-методичного напрямку);
- «БиблиОпус» (основна мета – ознайомлення читачів з сучасною українською літературою, активізація інтересу до класичної та сучасної літератури (української та світової), знайомство з окремими художніми творами класиків та сучасників);
- електронний літературний журнал «Догори сторінками/Вверх страницами», основна мета якого - залучення читачів до художньої творчості, самореалізації авторів та їх подальшого творчого розвитку).
- Також бібліотека представлена у таких соціальних мережах, як:
- Facebook (офіційна сторінка НБ МДУ) – сповіщення про роботу та події бібліотеки, просування бібліотечної продукції, взаємодія з читачем у формі діалогу;
- Бібліотека-науковцю (спеціалізована сторінка НБ МДУ у Facebook);
- Slideshare – мультимедійна презентація подій та роботи бібліотеки;
- Instagram – підтримка комунікації з користувачами бібліотеки шляхом розміщення фотографій з життя бібліотеки;
- Pinterest та Pinme – просування бібліотечної продукції та збереження фото визначних подій, виставок НБ МДУ.

Отже, реалії сучасного життя спонукають бібліотеки до постійного пошуку нових форм і технологій роботи з користувачами, вимагають бути націленими на якісні зміни відповідно до їхніх потреб. Ці зміни можливі за рахунок надання актуальних електронно-бібліотечних послуг користувачам, що забезпечать їм можливість легко, швидко та в зручний час отримувати інформацію, знання й ресурси незалежно від місця перебування. За ідеальних умов бібліотека має бути тим першим місцем, про яке згадає наш користувач для отримання певної інформації. Сьогодні бібліотека має не тільки задовольняти запити користувачів, але потрібно намагатись їх передбачати і діяти на випередження.

Література

1. Богун Н. Сучасна бібліотека : нові пріоритети (За матеріалами зарубіжної фахової періодики) / Н. Богун // Бібліотечна планета. – 2011. – № 1. – С. 25–28.
2. Назаренко Т. Сучасному користувачу – сучасний рівень обслуговування [Електронний ресурс] / Т. Назаренко. – Режим доступу: <http://jpv.s.donnu.edu.ua/article/view/3834>.

3. Павленко Т. Сучасні тенденції розвитку бібліотек вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / Т. Павленко. – Режим доступу: http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/134/6/Тенденции_Павленко.pdf.

4. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.pedrada.com.ua/regulations/8451/485387>.

Golovach V.

**PERSPECTIVE DIRECTIONS AND FORMS OF SERVICE
USE OF NATIONAL RESEARCH INSTITUTIONS IN THE CONDITIONS OF
SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SOCIETY**

The thesis analyzed ways and forms of university's scientific library readers service in conditions of sustainable development.

УДК 025.7/9:027.7

Гроздова І. В.
/Україна/

**РЕПОЗИТОРІЙ ФОНДУ БІБЛІОТЕК ВНЗ
ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ**

Бурхливий розвиток інформаційних і теле- комунікаційних технологій надав широкі можливості для поширення наукової інформації шляхом її розміщення в мережі Інтернет. Однак ці можливості використовуються не в повній мірі, тому що часто доступ до розміщених матеріалів обмежений – він може бути відкритий тільки для певної категорії користувачів або тільки на платній основі.

У зв'язку з цим в 90-х роках ХХ століття в США і в багатьох європейських країнах розгорнувся потужний громадський рух за відкритий доступ до результатів досліджень для підвищення оперативності обміну науковими знаннями. Відкритий доступ (ВД) – це спосіб наукового спілкування шляхом реалізації права автора надавати безкоштовний доступ до його твору будь-якому користувачеві мережі Інтернет з будь-якого місця і в будь-який час. Розміщуючи публікації у відкритому доступі, їх автори отримують можливість для більш швидкого і широкого ознайомлення інших вчених з досягнутими результатами досліджень. Один із способів забезпечення ВД – розміщення наукової літератури у відкритих електронних архівах. Відкриті архіви (ВА) – це розподілена сукупність інформаційних об'єктів, доступних в середовищі Інтернету.

14 лютого 2002 р. у Будапешті на зборах інституту «Відкрите суспільство» був прийнятий документ, в якому вперше сформульовані основні принципи відкритого доступу: Будапештська ініціатива «Відкритий доступ» (Budapest Open Access Initiative – BOAI). У документі вказано, що «відкритий доступ – це право користувача читати, вивантажувати, копіювати, поширювати, друкувати, шукати або проставляти гіперзв'язки до повного тексту статей» [3]. Другий документ, який визначає основні принципи відкритого доступу, прийнятий в жовтні 2003 р. – це Берлінська декларація про відкритий доступ до наукових і гуманітарних знань (Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities) [2]. Правовласники і автори, які підписали Берлінську декларацію, надають користувачам необмежене право доступу, право на копіювання, розповсюдження, використання, передачу і публічну демонстрацію. Користувачі також мають право на тиражування з відповідною вказівкою авторства, а також на друк копій для особистого використання.

У вересні 2012 р. BOAI констатувала, що відкритий доступ – це вже сформована і все зростаюча даність в багатьох областях наук. Ґрунтуючись на десятирічному досвіді, BOAI запропонувала нові рекомендації з організації ВД до результатів наукових досліджень на

наступні десять років. Науково-дослідним установам, зокрема, рекомендовано підтримувати інструменти та ресурси, необхідні для прогресу та сталого розвитку ВД, щоб кожен вчений, який публікується в кожній області наук і кожній країні мав право на розміщення своїх робіт в репозиторії ВД, тому що:

- ВД допомагає дослідженням і дослідникам, а відсутність ВД перешкоджає їм;
- ВД вигідний платникам податків і збільшує віддачу від державних інвестицій в дослідження. Він має економічні, академічні та наукові переваги;
- ВД підсилює соціальну цінність дослідження, а політика ВД підсилює соціальне значення науково-дослідних інститутів і організацій, які фінансують дослідження;
- ВД знаходиться у відповідності з законом про авторське право у всьому світі, і дає як авторам, так і читачам більше прав, ніж вони мають в рамках звичайних угод про публікації.
- Існують два способи або шляхи, за допомогою яких автор може забезпечити відкритий доступ до своїх наукових статей:
 - «золотий шлях» (golden road) – публікація в on-line журналах, що забезпечують вільний доступ до статей безпосередньо в момент публікації;
 - «зелений шлях» (green road) – депонування через самоархівування, тобто самостійне розміщення дослідниками своїх власних робіт у вільному доступі в мережі Інтернет. Автори публікуються в журналі, що поширюється за передплатою, а на додаток до цього роблять свої статті доступними в режимі реального часу і безкоштовно, звичайно поміщаючи їх в репозиторій своєї установи або будь-який інший репозиторій [5, с. 31].

Визначення поняття «репозиторій» звучить наступним чином: «Інституційний репозиторій (IP) – електронний архів для тривалого зберігання, накопичення та забезпечення довготривалого та надійного відкритого доступу до результатів наукових досліджень, що проводяться в установі» [7, с. 5]. У статті «Моделі відкритого доступу: історія, види, особливості, термінологія» Я. Л. Шрайберг та А. Земсков наводять наступне визначення: «IP – це набір сервісів, які університет пропонує членам своєї спільноти, з управління та поширення цифрових матеріалів, створених в даній організації» [6, с. 71]. Основні цілі IP: забезпечення вільного доступу до результатів наукових досліджень; забезпечення їх архівації і збереження; гарантія незмінності електронних публікацій; можливість обміну метаданими по об'єктах сховища; організація пошуку по розподілених репозиторіях.

На даний момент розроблено безліч програмних продуктів для створення відкритих архівів – EPrints, DSpace, CDS Invenio, Greenstone та ін.

Науково-технічна бібліотека ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» (НТБ ПДТУ) формує віртуальні бази даних власної генерації, а також забезпечує доступ до вітчизняних і міжнародних баз даних наукової інформації.

У 2011 р. бібліотека розпочала роботу над створенням колекції наукових публікацій викладачів вузу. Для створення архіву була обрана система з відкритим вихідним кодом – DSpace.

Система DSpace є результатом спільної розробки бібліотеки Массачусетського технологічного інституту і Hewlett Packard Laboratories [1, с. 214]. Первинною метою розробників була побудова відкритого інституційного архіву для підтримки досліджень Массачусетського технологічного інституту.

DSpace має у своєму розпорядженні інструменти для завантаження, управління, поширення та опису цифрових матеріалів. Ці інструменти включають в себе інтегровані підсистеми для представлення цифрового матеріалу різними способами, гнучкі схеми метаданих, систему індексування і пошуку, систему архівного управління пакетами, інструмент для створення політик доступу і управління, систему генерації постійних ідентифікаторів та ін. З технічного боку система DSpace складна, але в той же час прозора і зрозуміла.

Система DSpace має низку унікальних, відсутніх в альтернативних системах особливостей.

Перша з них – повнотекстовий пошук, реалізований в останніх версіях програми. Система підтримує вилучення даних з великої кількості форматів. Як правило, програма

працює з файлами *pdf і після проведення процедури індексації дозволяє здійснювати пошук інформації не тільки по метаданих, а й у вмісті файлів.

Друга особливість – відкритість системи, і, як наслідок, – розширюваність. Припустимо, дані, що завантажуються в систему, мають текстове наповнення, але не мають розпізнаного шару (напр., фотографії архіву газет, карти, файли *pdf з зображеннями). Не має великих труднощів в тому, щоб модифікувати систему індексації текстового вмісту так, щоб вона використовувала систему оптичного розпізнавання символів. Таким чином, можна автоматично розпізнати написи на картах, в нотних зошитах, газетний текст та інформацію, за якою згодом можна буде проводити пошук в електронному архіві.

Третя особливість – можливість обміну колекціями між різними електронними архівами. Подібний функціонал робить комунікації в академічному середовищі ще більш швидкими і зручними, стираючи кордони, а використання стандартних протоколів дозволяє будувати великі гетерогенні архіви з систем DSspace і альтернативних рішень.

Четверта особливість – можливість реєстрації користувачів з різними правами для доступу до різних типів даних. Подібний функціонал дуже корисний для забезпечення доступу певного кола осіб до закритої, в силу специфіки дослідження, інформації, до інформації, захищеної авторським правом та ін. Кожному розділу можна призначити групу користувачів, яким дозволяється доступ до нього.

Репозиторій ПДТУ створений для накопичення, систематизації і зберігання в електронному вигляді інтелектуальних продуктів університету, надання відкритого доступу до них засобами Інтернет-технологій, поширення цих матеріалів у середовищі світового науково-освітнього співтовариства. На сьогодні база даних сховища налічує понад 11000 електронних документів.

Для поширення досліджень в світовому науковому співтоваристві і зростання рівня цитованості, інституційний репозиторій зареєстрований в міжнародних відкритих архівах ROAR (Registry of Open Access Repositories – Реєстр репозиторіїв відкритого доступу) і OpenDOAR (The Directory of Open Access Repositories – Каталог репозиторіїв відкритого доступу).

З урахуванням специфіки ВНЗ у репозиторії сформовані наступні повнотекстові електронні колекції:

- електронні версії збірників, що видаються в ПДТУ;
- особисті колекції викладачів університету;
- матеріали конференцій, що проводяться в ПДТУ;
- збірники студентських наукових праць.

На базі репозиторія створені особисті колекції викладачів вузу. Предметом таких колекцій є інформаційні ресурси, що містять дані про життя і результати наукової діяльності вчених-педагогів. Їх переваги очевидні: простота і багатфункціональність пошуку, віддалений доступ, консолідація великого числа публікацій на одній пошуковій платформі. Всього на сайті репозиторія сформовано 319 особистих колекцій викладачів ПДТУ.

Таким чином, бібліотечне співтовариство протягом багатьох років обговорює відкритий доступ (OpenAccess) на сторінках фахової преси та на конференціях. Про відкритий доступ говорять в широкому сенсі, маючи на увазі будь-яку відкриту інформацію в Інтернеті, і у вузькому, маючи на увазі створення безкоштовних для читачів наукових рецензованих журналів («золотий» ВД) та інституційних архівів («зелений» ВД). Досвід НТБ ПДТУ показав, що для більшості вчених відкритий доступ – природний і бажаний спосіб поширення публікацій, тим більше, що він не означає, що викладаються в Інтернет всі результати, що мають перспективи продажу. Але навіть для таких робіт розміщення у відкритому доступі бібліографії з контрольованим доступом до повного тексту може бути корисно. Отже, у відкритому доступі сходяться в одному фокусі інтереси вчених і суспільства.

Література

1. Андрухів А. Упровадження електронного архіву наукових публікацій у науково-технічній бібліотеці на базі програмної платформи Dspace / А. Андрухів, Д. Тарасов // Вісник

Нац. ун-ту «Львівська політехніка». – Львів, 2010. – № 673 : Інформаційні системи та мережі. – С. 214–220.

2. Берлинская Декларация об открытом доступе к научному и гуманитарному знанию / Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://bik.org.kg/uploads/docs/ebilim/berlin_declaration.pdf

3. Будапештская инициатива «Открытый доступ» / Budapest Open Access Initiative. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/>

4. Захарова Г. М. Открытый доступ в действии: репозиторий вуза / Г. М. Захарова, И. С. Солдатенко // Научные и технические библиотеки. – 2010. – № 5. – С. 50–59.

5. Линден И. Л. Открытый доступ: «зеленый путь» и «золотой путь» / И. Л. Линден, Ф. Ч. Линден // Научные и технические библиотеки. – 2009. – № 7. – С. 30–44.

6. Шрайберг Я. Л. Модели открытого доступа: история, виды, особенности, терминология / Я. Л. Шрайберг А. И. Земсков // Научные и технические библиотеки. – 2008. – № 5. – С. 68–79.

7. Ярошенко Т. О. Зелений шлях відкритого доступу. Репозитарії та їх роль у науковій комунікації: перші двадцять років / Т. О. Ярошенко // Бібліотечний вісник. – 2011. – № 5. – С. 3–10.

Hrozdova I.

REPOSITORIES OF THE FUND OF BIBLIOTEK UNIVERSITY HOW TO PROVIDE OPEN ACCESS TO INFORMATION

The main principles and methods of open access, as well as the experience of implementing the electronic archive of scientific publications in NTB PSTU on the basis of the software platform Dspace are considered.

УДК 021.6

Дейниченко О. В.
/Україна/

ЗНАЧЕННЯ КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Краєзнавча діяльність бібліотеки (далі – КДБ) розглядається як «сфера науково-практичної діяльності бібліотеки щодо збирання, опрацювання, зберігання та надання в суспільне користування краєзнавчих і місцевих документів, а також інформації про них» [1, с. 128]. Вона здійснюється згідно з Положенням про краєзнавчу роботу бібліотек [5] та спирається на інші документи, затверджені на державному, регіональному, місцевому рівнях, у т.ч. на внутрішню документацію конкретних бібліотечних установ.

Так, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки зазначено необхідність переорієнтації змісту освіти на цілі сталого розвитку, що передбачає, зокрема, пізнання учнями та студентами історії, проблем і перспектив свого регіону [3]. Опосередковано процесу пізнання і засвоєнню краєзнавчих знань сприяють і бібліотеки, у т.ч. ті, що є структурними підрозділами навчальних закладів.

У затвердженій у січні 2015 р. Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» була зазначена необхідність «формування і просування бренд-меседжів про Україну», зокрема таких, як «Україна – країна, приваблива для туризму» та «Україна – країна із визначними культурними та історичними традиціями», а також «формування сталих ефективних комунікацій з українською діаспорою» [8]. Закономірно, що розвиток краєзнавства, позитивно впливаючи на формування брендів окремих міст і регіонів, сприяє і формуванню перших двох з вказаних аспектів. Увагу представників діаспори привертає розповсюдження інформації про краєзнавчі ресурси, продукти і послуги – в першу чергу, тієї, що наявна в мережі Інтернет.

У вересні 2015 року відбувся Саміт ООН, під час якого на глобальному рівні «було надано загальне бачення нових орієнтирів розвитку до 2030 року та визначено 17 Цілей сталого розвитку» [9], після цього робота з адаптації визначених цілей сталого розвитку на 2016-2030 роки (далі – ЦСР) та відповідних завдань розпочалась і в Україні. У зазначених ЦСР та визначених для них завданнях поняття краєзнавчої діяльності не вживається, але увагу привертають кілька окремих аспектів, оскільки під час вирішення вказаних нижче питань доречно спиратися на досягнення краєзнавства, у т.ч., на результати КДБ:

- усвідомлення цінності культурного різноманіття і вкладу культури в сталий розвиток (Ціль 4. Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх. Завдання 4.7);

- активізація зусиль із захисту та збереження всесвітньої культурної і природної спадщини (Ціль 11. Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів. Завдання 11.4);

- сталий розвиток туризму та позитивні соціальні й економічні наслідки цього (Ціль 8. Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх. Завдання 8.9; Ціль 12. Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва. Завдання 12.8b; Ціль 14. Збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку. Завдання 14.7) [9].

На регіональному та місцевому рівні КДБ також може сприяти досягненню ЦСР. Зокрема, під час формування краєзнавчих ресурсів, продуктів, послуг бібліотек доречно звертати увагу на те, щоб вони були спрямовані на інформаційне забезпечення процесу вирішення завдань, зазначених у програмах розвитку краєзнавства і туризму в Донецькій області на 2016-2018 роки, зокрема таких:

- впровадження «Культурної карти» Донецької області та її популяризація засобами соціальної реклами;

- активізація виготовлення інформаційно-рекламної та сувенірної продукції з символікою Донецької області й окремих міст;

- формування й поновлення туристично-екскурсійної бази даних (історико-культурних, архітектурних, природних об'єктів тощо) і надання інформації щодо туристично привабливих об'єктів та туристичних маршрутів суб'єктам, що здійснюють та / або забезпечують туристичну діяльність;

- створення туристичних маршрутів містами Донецької області, наприклад «Історія рідного краю: від Маріуполя до Покровська» та «Металева Донеччина» промисловими містами області (міста Краматорськ, Мирноград, Покровськ, Маріуполь);

- створення обласного краєзнавчого маршруту видатних письменників «Літературна Донеччина» (як виконавці вказані тільки Костянтинівська, Бахмутська райдержадміністрації, Слов'янська, Дружківська міські ради, проте бібліотеки інших міст, у т.ч. Маріуполя, могли б активно сприяти виконанню цього завдання) [6].

У звіті щодо результатів регіональної консультації з впровадження Цілей сталого розвитку Порядку денного ООН 2030 у м. Маріуполь (2 вересня 2016 р.) у низці програм, що сприятимуть другої за пріоритетністю, за рішенням учасників консультації, цілі, наявні і ті, на які може позитивно вплинути КДБ [7, с. 5]. Це програма розвитку туризму, збереження культурної та історичної спадщини міста та створення мультимедійного музею міста (Ціль №11: Сприяння інтегрованості, безпеці, пристосовуваності до змінюваних умов та сталості міст).

В. Пашкова зазначала, що сприяння ЦСР має стати першочерговим завданням для бібліотек, оскільки надає можливість «показати великий внесок бібліотек фактично в усі визначені міжнародною спільнотою цілі, долучити бібліотеки до національних і регіональних планів розвитку» [4, с. 7]. При цьому безпосередньо на краєзнавчій діяльності авторкою увага не акцентується. Проте краєзнавчий аспект у тій чи іншій мірі знаходить відображення у всіх напрямках діяльності, що на сучасному етапі здійснюють бібліотеки.

Співробітники Державної історичної бібліотеки України детально розглядали функції обласних універсальних наукових бібліотек з краєзнавчої діяльності згідно з діючим положенням 1996 р. та їх реальний стан [2, с. 29-30]. Порівнявши вказані ними напрямки з тими видами КДБ, що виділила Н.М. Кушнарєнко, а також з додатковими аспектами, що були зазначені нею під час аналізу стратегічних напрямків КДБ за умов електронного середовища [1, с. 139-146], відобразимо розмаїття сучасних напрямків КДБ у загальній схемі (рис. 1).

Рис. 1. Напрями краєзнавчої діяльності бібліотек
(за В.П. Кисельовою та Н.М. Кушнарєнко)

Здобутки вітчизняних бібліотек у галузі КДБ, формування регіональної краєзнавчої бібліографії, наявність краєзнавчих веб-ресурсів, створення реєстрів пам'яток історії та культури позитивно впливають на досягнення ЦСР. В свою чергу, це сприяє підвищенню значущості КДБ та іміджу бібліотек в цілому. Проте спеціалісти звертають увагу на недостатню дієвість та актуальність нормативних та стратегічних документів в галузі КДБ. Так, нове Положення про краєзнавчу діяльність державних і комунальних бібліотечних закладів та Програма розвитку краєзнавства на період до 2025 р. наявні на даний момент тільки у форматі проєктів. Це негативно впливає на визначення місця і ролі бібліотек різних типів та рівнів у формуванні краєзнавчих фондів, продуктів, ресурсів.

Література

1. Кушнарєнко Н.М. Бібліотечне краєзнавство : навч. пос. / Н.М. Кушнарєнко. – Київ : Знання, 2007. – 502 с.
2. Краєзнавча робота в бібліотеках України : інформ. бюл. №19 / Державна історична бібліотека України ; укл. В.П. Кисельова, О.В. Михайлова, С.І. Смілянець ; за ред. Т.С. Кудласевича. – Київ, 2008. – 83 с. – Режим доступу: http://www.nibu.kiev.ua/files/el_res/krzmv4_rob_v19.pdf.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки : Схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
4. Пашкова В. Бібліотеки і реалізація порядку денного ООН до 2030 р. / В. Пашкова // Бібліотечна планета. – 2017. – № 1. – С. 6–10.

5. Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України : наказ Міністерства культури і мистецтв України № 314 від 11.06.96 р. – Режим доступу: http://slibr.mdu.in.ua/olderfiles/dlja_storinok/13-0_Kraiezn_diyaln_bibl-1996.doc.

6. Про затвердження Програми розвитку краєзнавства в Донецькій області на 2016-2018 роки та Програми розвитку туризму в Донецькій області на 2016-2018 роки : Розпорядження голови Обласної державної адміністрації від 05.10.2016 № 886 // Донецька обласна державна адміністрація : офіційне Інтернет-представництво. – 2016. – 5 жовтня. – Режим доступу: <http://dn.gov.ua/rozporyadzhennya-golovy-oda-vid-05-10-2016-886-pro-zatverdzhennya-programy-rozvytku-kraieznavstva-v-donetskij-oblasti-na-2016-2018-roky-ta-programy-rozvytku-turyzmu-v-donetskij-oblasti-na-2016-2018-ro/>.

7. Регіональна консультація «Як забезпечити впровадження Цілей сталого розвитку Порядку денного ООН 2030 у м. Маріуполь?», 2 вересня 2016 р. : звіт. – Маріуполь, 2016. – 11 с. – Режим доступу: <http://sdg.org.ua/ua/novyny/243-2016-10-23-18-43-51>.

8. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» : Схвалено Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

9. Цілі Сталого Розвитку 2016–2030 // Представництво ООН в Україні : офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysyacholittia/tsili-staloho-rozvytku>

Deynichenko O.

SIGNIFICANCE OF CROSS-BORDER ACTIVITIES OF THE LIBRARY PROVIDES AIMS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The article deals with the modern features of libraries' work on aspects of local history are considered. Particular attention is paid to the relationship of local history and library activities aimed at promoting the objectives of Sustainable Development Goals.

УДК 027.7(477)(043)

Дьячкова М. А.
/Україна/

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОЛІТИКИ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК ВНЗ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Наукові бібліотеки є важливими інформаційними, комунікативними та соціокультурними центрами без яких неможливе забезпечення сталого розвитку. Бібліотеки вищих навчальних закладів як установи, що несуть інформацію для студентів, відіграють важливу роль у формуванні ставлення молодого покоління до інформаційних потреб людства у контексті сталості. Обмін інформацією здійснюється завдяки комунікаційним процесам. Сучасна комунікаційна політика НБ ВНЗ повинна бути направлена на розбудову мислячої, освіченої нації, яка спроможна ефективно та раціонально розбудовувати свою державу, і саме це обумовлює актуальність обраної теми.

Метою публікації є дослідження особливостей формування комунікативної політики наукових бібліотек вищих навчальних закладів у забезпеченні сталого розвитку людства.

Дослідженням сучасної стратегії розвитку бібліотечної справи займається значна кількість українських науковців. Розгляд інноваційної політики, як головного чиннику інтеграції бібліотечних установ до світового ринку інформаційних ресурсів та послуг, досліджується у працях І. О. Давидової, Т. Ю. Гранчак, Л. Г. Петрової, Т. О. Колесникової. Така дослідниця, як О. В. Воскобойнікова-Гузева є одним із співавторів стратегії розвитку бібліотек на засадах сталості.

Концепція сталого розвитку людства є найперспективнішою ідеологією XXI століття, оскільки саме вона здатна забезпечити збалансований розвиток цивілізації. В основі концепції лежить таке задоволення потреб сучасного суспільства, яке б не ставило під загрозу інтереси майбутніх поколінь. Сталий розвиток є керованим розвитком, в основі якого лежить системний

підхід та широке застосування інформаційних технологій, які дозволяють дуже швидко моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їх результати та вибрати найбільш оптимальний.

Ідея сталого розвитку сьогодні визнається як основна модель майбутньої цивілізації. Під поняттям сталого розвитку бібліотеки розуміється таке її функціонування, коли одночасно забезпечуються релевантне задоволення зростаючих потреб користувачів; раціональне й високоефективне використання інформаційно-бібліотечних ресурсів; створення сприятливих умов праці для персоналу; формування комфортного середовища для комунікацій; збереження, відтворення і поширення культурних та наукових здобутків суспільства [5].

Головним нормативно-правовим документом, що регламентує розвиток бібліотечної справи на засадах сталості є Стратегія розвитку бібліотечної справи до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [4]. Стратегія є базовим документом для подальшого розвитку бібліотечної справи в Україні. Вона є підґрунтям для розробки державної політики та прийнятті рішень у бібліотечній сфері; визначає загальне бачення, пріоритети, завдання та дії, що мають реалізовуватися бібліотечної справі країни.

Одним із стратегічних напрямків розвитку бібліотечної справи в Україні є розвиток ефективних комунікацій. Реалізація цього напрямку полягає у створенні ефективної системи двовекторної (внутрішньої та зовнішньої) комунікації для розвитку партнерства, просування спільних цінностей та досягнення стратегічних результатів.

Бібліотеки вищих навчальних закладів є однією з ланок бібліотечної мережі України. Важливого значення набуває формування їх комунікативної політики на засадах сталого розвитку. НБ ВНЗ мають базуватися на соціокомунікаційній моделі діяльності, що полягає у застосуванні єдиної філософії, політики, стратегії, цілей бібліотечної діяльності направленої на забезпечення постійного підвищення якості інформаційних послуг бібліотек. Ефективне використання сучасних комунікативних каналів відповідної моделі потребує постійного моніторингу зворотного зв'язку між користувачами, партнерами та іншими суб'єктами.

Політика діяльності НБ ВНЗ, зокрема комунікаційна, мусить бути направлена на актуалізацію документно-інформаційних ресурсів, посилення матеріально-технічної бази і технологічної інфраструктури, підвищення рівня інформатизації та розвитку нових компетенцій персоналу [1].

Ефективне застосування соціокомунікаційної моделі функціонування бібліотек має супроводжуватись налагодженою комунікацією між бібліотечною мережею та органами державної влади, місцевого самоврядування, а також територіальними громадами.

Бібліотеки ВНЗ для ефективної діяльності, перш за все, повинні користуватись якісною внутрішньою (університетською) комунікацією. Як приклад проаналізуємо комунікаційну діяльність наукової бібліотеки Маріупольського державного університету. Внутрішній рівень комунікації НБ МДУ полягає у співпраці зі структурними підрозділами університету, його викладачами та студентами. Цей напрям діяльності є пріоритетним, оскільки спрямований на задоволення потреб «своїх» користувачів. Бібліотека обслуговує читачів університету літературою відповідно до їх інформаційних запитів; допомагає у наданні публікаціям та доробкам студентів та викладачів шифрів УДК; оформленні прав на авторський знак; надає консультації, проводить практичні заняття з таких питань, як особливості бібліографічного опису документів у списку літератури, пошук інформації за допомогою традиційного довідково-бібліографічного апарату бібліотеки та інформаційно-пошукових бібліотечних систем. Також протягом року наукова бібліотека проводить теоретичні та практичні заняття для студентів університету за різними тематиками для прищеплення студентам бібліографічних навичок, орієнтації у документальних та електронних інформаційних масивах. Одним з напрямів роботи – є проведення соціологічних досліджень серед студентів університету, а також проведення різноманітного роду виставок.

Так за 2016 рік було надано 13740 довідок, з них 2310 тематичних [5]. Бібліотекою проведено 26 годин теоретичних та практичних занять з формування інформаційної культури серед студентів та педагогічних працівників університету. Так, співробітники бібліотеки

проводять бібліотечно-бібліографічні заняття з підготовки та написання випускних кваліфікаційних робіт для студентів ОС «Магістр». НБ МДУ у 2016 році організувала та провела 158 виставок [5]. Виставки, що проводяться мають певну тематичну спрямованість і часто присвячені певній події з історії України чи світу. Для прикладу у 2017 році були проведені виставки «Конституція України – основа реформування суспільства», присвячена 26-й річниці прийняття відповідного документу, «Крокуємо Донеччиною» – до 85-ї річниці заснування Донецької області та інші [2]. Регулярними є виставки, що розкривають нові надходження до бібліотеки.

У сучасному світі жодна організація не може існувати відособлено, і тому важливу роль відіграє зовнішній вектор комунікації. Зовнішньокомунікаційна діяльність освітніх НБ дає змогу залучити нових користувачів, удосконалити професійну комунікацію та налагодити міжнародну співпрацю. Так НБ МДУ активно співпрацює з позауніверситетськими організаціями. До них можна віднести співпрацю з іншими вузівськими бібліотеками України та м. Маріуполя зокрема, Центральною міською бібліотекою ім. В. Короленка м. Маріуполя і її філіями, іншими бібліотечними установами України. Необхідно також зазначити, що бібліотека активно співпрацює з міжнародними науково-метричними базами даних та електронними бібліотеками. Важливим аспектом зовнішньої комунікації наукової бібліотеки МДУ є проведення науково-дослідної діяльності. З 2012 року співробітниками бібліотеки проводиться щорічний науково-практичний семінар за результатами досліджень, здійснених протягом року. Співробітники бібліотеки активно публікуються у фахових виданнях України та є постійними членами науково-практичної конференції бібліотек м. Маріуполя.

Важливим напрямком позауніверситетської діяльності співробітників наукової бібліотеки МДУ є краєзнавчі розвідки. Так працівники бібліотеки є активними членами Маріупольської спілки краєзнавців, які беруть безпосередню участь в організації та проведенні екскурсій містом та інших заходів. НБ МДУ співпрацює з міжнародними організаціями. В рамках цього, 27 червня 2017 року бібліотеку відвідали представники Посольства США в Україні К. Робблі та Дж. Сілвер [2]. Бібліотека за сприянням Посольства займається популяризацією вивчення англійської мови, шляхом надання у користування англомовної літератури, проведення відповідних виставок.

Для сталого розвитку бібліотек важливе значення має створення якісного комунікаційного середовища для взаємовідносин зі споживачами інформації, які ґрунтуються на довірі користувачів і здатності бібліотеки оперативно та якісно задовольняти інформаційні потреби членів суспільства. При цьому якість соціально-комунікаційної взаємодії залежить не лише від якості інформаційно-бібліотечних продуктів та послуг, але й від ефективності контактів бібліотеки з іншими суб'єктами комунікації, їх інтенсивності, доступності комунікаційних каналів та засобів, рівня компетентності персоналу бібліотек, інтеграції бібліотечної установи до комунікаційної мережі [6].

Отже, формування політики діяльності наукових бібліотек вищих навчальних закладів має бути направлено на реалізацію концепції сталого розвитку людства. Сучасна НБ має позиціонувати як соціокомунікаційна установа, що активно взаємодіє з внутрішніми та зовнішніми споживачами інформації. Саме бібліотеки ВНЗ, як одні із комунікаційних майданчиків людства, повинні нести до молодого покоління ідеї сталості. Активна співпраця бібліотек ВНЗ, інших ланок бібліотечної мережі, органів державної влади повинна бути основою забезпечення сталого розвитку.

Література

1. Воскобойнікова-Гузева О. В. Сучасна бібліотека у швидкозмінюваному світі: моделі розвитку та партнерства / О. В. Воскобойнікова-Гузева // Бібліотека. Наука. 2. Комунікація : матеріали міжнар. наук. конференції, Київ, 6-8 жовтня 2015 р. : в 2 ч. Ч. 1 / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського НАН України, 3. Рада директорів наук. бібліотек та інформац. центрів акад. наук - членів МААН ; [ред. колегія В. І. Попик [та ін.]]. – Київ : [б. в.], 2015. – С. 16-18.

4. Наукова бібліотека Маріупольського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libr-margu.narod.ru/>. – Заголовок з екрану.

6. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>. – Заголовок з екрану.

7. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23. 03.2016 № 219-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>.

8. Статистичні форми річного звіту НБ МДУ за 2016 рік. – Маріуполь, 2017. – 6 арк.

Шемаєва Г. В. Напрямки впровадження системи менеджменту якості в бібліотеки

9. України для забезпечення їх сталого розвитку / Г. В. Шемаєва, Т. П. Ткаченко // Молодий вчений. – 2015р. – № 12. – С. 158-161.

Dyachkova M.

FORMATION OF COMMUNICATIVE POLICY SCIENTIFIC LIBRARY OF THE HEALTH IN SUPPORT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE

Considered specifics of communicative policy formation research libraries of higher education. Determine the leading role of library institutions in achieving sustainable development of the country.

УДК 027(477.62)(043)

Кіор Н. Д.
/Україна/

ДІЯЛЬНІСТЬ МАРІУПОЛЬСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ-ФІЛІАЛУ ІМЕНІ М. О. НЕКРАСОВА В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Успішне функціонування громад неможливе без доступу до джерел інформації, серед яких фундаментальним повсякчас залишається бібліотека. Завдяки розгалуженій структурі Централізованої бібліотечної системи для дорослих міста Маріуполя (надалі – ЦБС), поєднуються 12 бібліотек-філій на чолі з Центральною міською бібліотекою ім. В. Г. Короленка [1]. Кожна філія є унікальною, що зумовлюється їх історією, функціями для громади. Не є виключенням в цьому сенсі філія №9 – бібліотека ім. М.О. Некрасова у селищі Старий Крим.

Зародження філії № 9 ЦБС відбувається у 20-роках ХХ століття. Вже понад 90 років бібліотека ім. М. О. Некрасова акумулює та надає доступ до друкованих джерел інформації, обслуговує мешканців Старого Криму. Процес інтеграції бібліотеки з ЦБС м. Маріуполя відбувається в 1976 р., що посприяло удосконаленню процесів діяльності селищної бібліотеки. Сьогодні філія № 9 ЦБС м. Маріуполя перетворюється у інтерактивний центр дозвілля, навчання та інформування громади селища. Зараз фонд бібліотеки налічує понад 10 тис. одиниць документів (художні видання, підручники, посібники, довідники тощо), періодичних видань та електронних ресурсів. У 2016 р. передплачено 21 періодичне видання. Послугами бібліотеки щорічно користується біля тисячі користувачів, це близько 20% населення Старого Криму, до їхніх послуг понад 16 тисячами примірників книжкових та періодичних видань [2].

Головним завданням бібліотеки є «удосконалення діяльності бібліотеки, як інформаційного, освітнього і культурного закладу задля виконання пріоритетного завдання установи – забезпечення вільного доступу користувачів до інформації, знань, культурних цінностей» [3]. Проте сьогоденним пріоритетом діяльності бібліотеки стають нові форми і методи роботи з використанням інформаційних технологій, що дозволяє бібліотеці виконувати роль центру інформації.

Бібліотека долучається до проведенні свят, концертів та інших культурних заходів шляхом надання методичної допомоги (створення картотеки сценаріїв виховних заходів) та

надання приміщень бібліотеки для їх проведення. У практиці роботи з'явилися нові цікаві заходи, учасниками яких стали не тільки діти, а і їхні батьки. Бесіди «Аптека на столі», «Сторінками ЗОЖ» пропонують цікаві та доступні засоби лікування і оздоровлення. Заняття у клубі «Чарівний клубок», це також робота бібліотеки з сім'єю, оскільки в клубі займаються сім'ями бабусі з онучками, мами з доньками, а також і татусі. Керує клубом бібліотекар Катерина Абальмаз. У 2016 р. у клубі працювали 23 постійних учасника, в той час як у 2015 р. – 14 постійних учасників. Майстер-класи з виготовлення прикрас для дівчат, подарунків до свят «День вчителя», «День матері», «Новий рік», виготовлення оберегів («кукла-мотанка», «травниця»), майстер-клас з розпису великодневих писанок – це найпопулярніша серед користувачів частина роботи клубу. Також у бібліотеці постійно оновлюються виставки робіт клубу. Так організовується дозвілля, покращуються знання, відбувається обмін досвідом.

Педагогічна складова роботи бібліотеки тісно пов'язана з вихованням любові та дбайливого ставлення до книги. Для цього проводяться виставки-сюрпризи, виставки-рекомендації, що приваблюють юного читача до видавничих цікавинок: «Ці книги читали Ваші батьки», «Кіт у мішку», «Читачі Вам радять», «Взяв книжку – візьми іграшку».

Залученню нових користувачів інформаційними послугами бібліотеки Старого Криму сприяє систематичне рекламування установи як інформаційно-дозвіллевого центру, що задовольняє інформаційні, естетичні, когнітивні, культурні потреби жителів. На сайті бібліотеки та у публічних місцях розміщуються оголошення про нові надходження, запрошення на масові заходи, екскурсії, книжкові виставки тощо.

З 2015 р. започатковано новий напрям діяльності направлений на прищеплення любові до Батьківщини та української мови. Так пропонуються читачам книги відомих українських письменників, зокрема, Любка Дереша, Марії Матіос, Василя Шкляра, Люки Дашвар, Сергія Жадана.

В 2016 р. продовжуючи акцію «Приводь друзів - отримай подарунок», до бібліотеки залучились 13 нових користувачів.

В бібліотеці постійно діє виставка-буккросинг «Прочитав-віддай іншому». На виставці представлені книги, які дарують мешканці села.

Спираючись на положення Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI», вдосконалюється рівень технічного оснащення бібліотеки імені Некрасова [4]. Технічна база бібліотеки представлена 3 персональними комп'ютерами з підключенням до мережі Інтернет та 3 копіювальними апаратами. Наявна сучасна оргтехніка дає змогу надавати сучасні послуги: копіювання видань, надання можливості працювати з електронним каталогом та інформаційними ресурсами. Засобами ПК забезпечується музичний супровід інформаційних заходів, демонструються мультимедійні презентації. Працівники бібліотеки надають допомогу людям похилого віку, що сприяє залученню цієї аудиторії до глобальних комунікаційних технологій, підвищує якість життя. Програма занять за допомогою наявних у бібліотеці інформаційних ресурсів (Інтернет, самовчителі по роботі з комп'ютером), складалася зі знайомства користувачів з системним програмним забезпеченням та прикладними додатками для набору тексту, виконання розрахунків, оформлення графічних робіт та організації онлайн-спілкування в глобальній мережі. Зокрема, можливість доступу до інтернет допомагає користувачам реєструватись на сайтах комунальних підприємств та сплачувати за спожиті послуги, тож користувачі більше не мають відстоювати черги у каси та можуть розпоряджатися вивільненим часом для організації власного дозвілля.

Таким чином, бібліотека ім. М. О. Некрасова селища Старий Крим повсякчас залишається загальнодоступним для громади джерелом одержання інформації, місцем самоосвіти, інтелектуального відпочинку, активного спілкування і творчого розвитку людини. Впровадження сучасних інформаційних технологій, з одного боку, та вдосконалення професійної майстерності працівників, з іншого, дозволяють актуалізувати бібліотечну справу відповідно до потреб мешканців селища, що безперечно сприяє впровадженню стандартів сталого розвитку для жителів Старого Криму.

Література

1. Центральна міська бібліотека ім. В.Г. Короленка [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.marlibrary.com.ua/index.php?menu=history>.
2. План-звіт бібліотеки імені М.О. Некрасова за 2016 рік. – Старий Крим, 2016. – 6 с.
3. Бібліотека ім. М.О. Некрасова [Електронний ресурс] : веб-сторінка. – Режим доступу: <http://filial9.ucoz.ru/>
4. Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI» : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.2011 № 956. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/956-2011-p.

Kior N.

ACTIVITY OF MARIUPOLIAN LIBRARY-FILIAL NAMES M. O. NEKRASOVA IN CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SOCIETY

The article presents the work of the Staryy Krym library named after Nicolay Nekrasov, in particular associated with modern methods of servicing users in the context of sustainable development standards implementation.

УДК 02:001.89

Кір'якулова Т. В.
/Україна/

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В БІБЛІОТЕЧНУ СПРАВУ

Інформаційне суспільство та інформаційні процеси, які ведуть до його реалізації, повсякчас привертають увагу до центрів інформації, головними осередками яких були і завжди будуть бібліотеки. Перетворення останніх в сучасні інформаційні центри при збереженні їх основних традиційних функцій – одне з основних завдань сьогодення.

Інформатизація бібліотек на практиці – це нові можливості в обслуговуванні читачів і абонентів, забезпечення доступності фонду, збереження каталогів, вивільнення співробітників від ряду рутинних робіт по підготовці картотек, видань, списків, замовлень, листів, звітної документації тощо, а головне – максимальне використання світової скарбниці знань, забезпечення можливостей виходу в інформаційний простір для задоволення на сучасному рівні потреб користувачів в документній інформації.

В умовах сьогодення можна виділити кілька рівнів нормативно-правових документів, які регулюють створення, впровадження та доступ до електронних інформаційних ресурсів: міжнародні, державні, міжвідомчий, відомчий та управлінський (регламентуючі документи створені конкретно бібліотекою).

На міжнародному рівні це – міжнародно-правові угоди: «Загальна декларація про права людини», «Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурологічні права», «Декларація про права людини та верховенство права в інформаційному суспільстві», «Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства» та ін.; міжнаціональні програми та документи: Програма ЮНЕСКО «Інформація для всіх», модельний Бібліотечний кодекс для держав – учасників СНД, Угода про створення системи міжбібліотечного абонементу держав – учасників СНД та ін.

На державному рівні це – Конституція України (ст. 34, пункт 2 ст. 41 та ст. 54); Закони України «Про авторське право та суміжні права», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про електронний документ та електронний документообіг», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про інформацію», «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства на 2007-2015 рр.» та ін.; Національна програма інформатизації; Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в

Україні»; Державна цільова національно-культурна програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI»; Типові правила користування бібліотеками в Україні, затверджені наказом Міністерства культури і мистецтв України № 275 від 05.05.1999.

Усі вищезначені нормативно-правові документи передбачають: вільний доступ до електронних інформаційних ресурсів, захист авторського права в інформаційно-пошукових системах, створення та розвиток інформаційних бібліотечних ресурсів в інформаційному суспільстві.

Проте в сучасну електронну епоху практична діяльність бібліотек значно випереджає норми права, що зафіксовані в діючих нормативно-правових актах, тому на сьогодні основні проблеми застосування українського законодавства в бібліотеці як одному із суб'єктів правовідносин, пов'язані з інтенсивним формуванням і розвитком електронного середовища. У зв'язку з цим бібліотекам в останні роки доводиться самостійно вирішувати наступні проблеми:

- забезпечення нормативно-правового обґрунтування створення та функціонування різноманітних інформаційних ресурсів;
- регулювання прав власників, врегулювання взаємовідносин власників і користувачів електронними бібліотечно-інформаційними ресурсами;
- вирішення питань авторського права, що стосуються доступу користувачів до повнотекстової інформації;
- забезпечення авторського права при електронному доступі до повнотекстових документів, копіюванні та оцифруванні документів, що зберігаються у фондах тощо.

Таким чином, на сьогодні існує проблема правового оформлення діяльності бібліотеки в інформаційному середовищі, зокрема, при створенні та використанні електронних інформаційних ресурсів бібліотеками України. Це свідчить про те, що чинне законодавство, включаючи міжнародні правові акти, знаходяться у постійному процесі розвитку інформаційних технологій.

Поступове входження бібліотек України в демократичне суспільство і в міжнародний інформаційний простір, розвиток національної бібліотечної справи на нових принципах і засадах вимагає переосмислення орієнтирів, щодо діяльності бібліотек визначення чітких завдань формування та розвитку бібліотечних фондів на сучасному етапі. З утвердженням української державності бібліотечним фондам відводиться важлива роль в національній культурі, в соціально-економічному розвитку суспільства, у задоволенні професійних потреб населення в документах. Все це розширює соціальний статус бібліотечних фондів, підвищує їх роль в усіх сферах соціального життя, має важливе значення для розробки питань з фондознавства. Для оперативного використання фондів потрібно провести автоматизацію бібліотечних процесів, що дозволить виконувати бібліотечну роботу на новому рівні.

Література

1. Справочник библиографа / Е. Н. Буринская, Н. И. Веденятина, Н. И. Гендина и др. - 2-е изд., перераб. и доп.
2. Меркешкина, Л. В. Информационные ресурсы региона: содействие научной и исследовательской деятельности в области экологии. : из опыта работы Брянской ОНУБ им. Ф.И. Тютчева / Л. В. Меркешкина // Научные и технические библиотеки . - 2008. - N 2. - С. 71-76.
3. Воройский, Ф. С. Основные технологические принципы разработки электронных библиотек гуманитарных вузов России / Ф. С. Воройский, К. А. Колосов // Научные и технические библиотеки . - 2008. - N 2. - С. 85-102.
4. Томашева, Е. Н. Информационные ресурсы - сердце библиотеки : формирование, изучение и использование ресурсов в помощь чтению учащимися произведений русской художественной классики / Е. Н. Томашева // Школьная библиотека. - 2008. - N 3. - С. 37-48.
5. Берьозкіна, Н. Інформаційне забезпечення науки у Білорусі / Н. Берьозкіна // Бібліотечна планета. - 2008. - N 1. - С. 10-13.

6. Киричок, Ирина. Навигация в информационном пространстве научной библиотеки университета [Текст] / И. Киричок, Т. Павленко // *Бібліотечний форум України*. - 2008. - N 2. - С. 20-22.

7. Грибков, Д. Н. Модель интеграции информационных ресурсов культурно-образовательной сферы / Д. Н. Грибков // *Научные и технические библиотеки* . - 2008. - N 8. - С. 24-29.

8. Шрайберг, Я. Л. Библиотеки в условиях правовой и технологической эволюции процессов общественного развития : ежегодный доклад Конференции «Крым». Год 2008 / Я. Л. Шрайберг // *Научные и технические библиотеки* . - 2009. - N 1. - С. 7-46.

9. Здановська, В. Міжнародна наукова конференція «Проблеми гармонізації традиційних і новітніх бібліотечно-інформаційних ресурсів». Пленарне засідання конференції / В. Здановська // *Бібліотечний вісник : науково-теоретичний та практичний журнал*. - 2008. - N 6. - С. 3-5.

10. Воскобойникова-Гузєва, О. «Відкритий світ» американських бібліотек. Інформаційні ресурси публічних бібліотек м. Сієтла / О. Воскобойникова-Гузєва // *Бібліотечна планета* . - 2009. - N 1. - С. 28-30.

11. Мамонтова, М. С. Информационные ресурсы: современные формы развития / М. С. Мамонтова // *Библиография*. - 2007. - N 5. - С. 3-7.

12. Степанов, В. К. Назначение библиотек в эпоху цифровых коммуникаций / В. К. Степанов // *Современная библиотека : о библиотеках, чтении и книге*. - 2014. - N 8. - С. 8-13.

Kiriakulova T.

IMPLEMENTATION OF INFORMATION RESOURCES IN THE LIBRARY SPHERE

In the article new ideas are examined about a task and possibilities of libraries, about that, which one role they must carry out in the cultural, educational and informative spheres of our country. therefore for today the libraries of Ukraine inculcate the new paradigm of cultural politics successfully.

УДК 027.7: 004

Ковтуненко Н. О.
/Україна/

ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА ВНЗ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

За нашого часу розвинутим суспільством називають інформаційне суспільство яке забезпечує сталий розвиток, розвинутою країною – інформаційну країну. Тож в основу зростання сучасної економіки покладено обмін інформацією. На засадах інформаційних технологій відбуваються трансформації, які характеризують глибокі соціокультурні зміни. Передбачається активне використання інформаційно-телекомунікаційних технологій в різних сферах економіки, науки, освіти та культури. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій позитивно вплинув на якість традиційних засобів наукових комунікацій, розширив їх можливості, створив умови для базових змін в інформаційно-бібліотечному забезпеченні науки.

Наразі відбувається трансформація бібліотеки ЗВО в інтегрований університетський, інформаційний, науково-освітній, дослідницький центр, адже: «наука та освіта як ніякі інші сфери людської діяльності потребують оперативної, своєчасної та достовірної інформації» [6, с.14].

Сьогодні перспективним напрямком слід визнати діяльність бібліотек, спрямовану на пропаганду бібліотечних ресурсів, продуктів, послуг і залучення інтересу споживачів до бібліотечних фондів. Сучасний стан інформатизації вимагає від бібліотек абсолютно нових підходів як до формування фондів, так і надання інформації користувачеві. Тут можна говорити про такий напрямок діяльності бібліотек, як створення електронних бібліотек. Роботи в цьому

напрямку ведуться майже в усіх бібліотеках ЗВО. Формування традиційного фонду та електронного виду має відбуватися у тісному взаємозв'язку, так як вони повинні доповнювати один одного і забезпечувати бібліотечно-інформаційне обслуговування на якісному рівні [3, с.17].

Проблему комплектування фондів бібліотек електронними ресурсами у своїй роботі розглядає А.А.Соляник «WEB- видання, як об'єкт документопостачання бібліотечних фондів», Р.С.Гіляревський розглядає поняття «електронна книга» і дає йому визначення.

Науковці Резніченко В.А., Захарова О.В., Захарова Е.Г. у своїх публікаціях докладно висвітлюють моделі інформаційних ресурсів і сервісів, які можуть розглядатися як основа для проектування та розробки конкретних електронних бібліотек.

Шемаєва Г. висвітлює стан та перспективи розвитку електронних ресурсів у бібліотеках України та інформаційному забезпеченні науки [5, с.21].

Провідні науковці А. Земсков і Я. Шрайберг звернули увагу на особливості функціонування електронних документів як важливої складової бібліотечно-інформаційних ресурсів, а також спрогнозували зростання ролі електронної книги та електронної бібліотеки у суспільстві.

Шейко В. розглянув перспективи розвитку електронних бібліотек в Україні.

«Комплектування електронної бібліотеки – це відбір документів, зміст і наукова цінність яких відповідає її завданням, особливостям, інформаційним функціям. Цей процес передбачає три напрями:

Вивчення ринку ресурсів;

Вивчення попиту;

Ухвалення рішення щодо включення електронного документа до фонду електронної бібліотеки» [2, с.133].

Електронна бібліотека сприяє підвищенню рівня навчального процесу, інформаційно підтримує навчальний процес та навчальну роботу в університеті. Створення бази даних «Електронна бібліотека» підвищує загальний рівень викладання та престижу навчального закладу, це один з перспективних напрямків роботи, над яким працює наукова бібліотека МДУ. У 2014 році затверджена концепція електронної бібліотеки, яка ставить на меті обґрунтування основних засад та напрямків розвитку електронної бібліотеки університету. База даних створюється з метою доступу до документів, надання яких користувачам обмежене, забезпечується доступ до інформації, яка існує виключно в електронному вигляді, підвищується книгозабезпеченість навчальних дисциплін за рахунок повнотекстових електронних версій підручників.

Головним завданням сучасної університетської бібліотеки, зокрема, є забезпечення доступу до інформаційних ресурсів не тільки в традиційному друкованому, а й в електронному вигляді.

Контент електронних бібліотек становлять: електронні версії видань, що випускаються бібліотеками, документи методичного, нормативно-правового характеру; колекції відсканованих видань з бібліотечного фонду, вільні від зобов'язань по авторському праву.

Щодо формування фонду електронної бібліотеки НБ МДУ. Вона створюється як частина фонду, тому для її функціонування були проведені такі підготовчі роботи:

створена локальна мережа з сучасними комп'ютерами і можливістю виходу в Інтернет кожного комп'ютера мережі;

впровадження АБІС «ІРБІС»;

розроблено сайт бібліотеки з можливістю пошуку в електронному каталозі бібліотеки.

Наступним етапом було визначено інформаційні джерела формування

повнотекстових баз даних. В умовах нашого університету такими джерелами є:

- компакт – диски, які біло придбано бібліотекою, або надані до бібліотеки офіційними організаціями (видавцями);

- електронні версії видань, підготовлених співробітниками бібліотеки;

- праці викладачів МДУ, надані авторами;

• дореволюційні видання краєзнавчого характеру, копії яких було надано до бібліотеки маріупольськими краєзнавцями.

Оскільки кожний комп'ютер бібліотечної мережі НБ МДУ підключен до глобальної мережі Internet, то кожний студент має можливість отримувати з мережі будь – які повнотекстові документи. З метою більш ефективного використання Internet на сайті бібліотеки на спеціальній сторінці розміщено посилання на сайти, які надають можливість безкоштовного скачування повнотекстових електронних видань. Зокрема розміщені посилання на сайти журналів, які надають електронні версії цих видань. Це надає можливість оптимізувати видатки на періодичну літературу в умовах фінансової кризи.

В якості висновків можна сказати, що політика формування бібліотечно-інформаційного фонду сучасної вузівської бібліотеки будується на основі вивчення ринку науково-технічних публікацій, де особлива увага приділяється виявленню безкоштовних джерел інформації, вивченню їх контенту та умов доступу. В умовах цінової політики видавництва важливим є участь у кооперуванні бібліотек і консорціумах. Важливим напрямком роботи являється розвиток власної електронної бібліотеки, створення

довідково-пошукового апарату бібліотечно-інформаційних ресурсів.

Література

1. Беззуб І. Бібліотека вищого навчального закладу у формування інформаційної культури студента / І. Беззуб // Наукові праці Наукової бібліотеки України ім. В.І.Вернадського. – 2012. – Вип.23. – С.94-105.

2. Іванова В.В. Інноваційні підходи до інформаційного забезпечення освітянських послуг / В.В. Іванова // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. - № 4 (2). – С.131 – 136.

3. Павлуша І. Електронні бібліотеки: системний підхід до формування фондів / І.Павлуша // Бібліотечний вісник. – 2000. - № 2. – С. 16-19.

4. Столяров Ю.Н. Библиотечный фонд : учебник / Ю.Н.Столяров. – Санкт-Петербург : Профессия, 2015. – 384с.

5. Шемаєва Г. Електронні ресурси бібліотек України в інформаційному забезпеченні науки: стан та перспективи розвитку / Г.Шемаєва // Бібліотечна планета. – 2006. - № 4. – С.21 – 25. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2006_4_6.

6. Ярошенко Т. Управління колекціями електронних журналів: нова роль бібліотек у створенні інформаційного освітньо-наукового простору України // Бібліотечна планета. – 2005. - № 4. – С. 14-18.

УДК 027.1(477)"16/17"(043)

Луханіна І. А.
/Україна/

РОЛЬ ПРИВАТНИХ КНИГОЗБІРЕНЬ В КУЛЬТУРІ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО

Друга половина XVII – остання чверть XVIII ст. – це епоха українського бароко – період коли формується національна еліта, створюються світські соціальні інститути, серед різних верств населення поширюється писемність, розвивається видавнича й бібліотечна справа.

Загальний потяг до освіти та формування сталих особистих інформаційних потреб викликають широке розповсюдження приватних книгозбірень з книжковим фондом, який в окремих випадках сягав кількох тисяч примірників.

Роль і місце приватних бібліотек у бароковій культурі України напруму, або опосередковано, у минулому та сьогодні привертала увагу вітчизняних і зарубіжних дослідників, у т.ч.: С. Голубєва, Я. Ісаєвича, І. Каганова, І. Корнейчика, І. Лісової, І. Лосієвського, Ф. Луцької, С. Маслова, В. Сєдих, В. Соколова та інших.

Приватні книгозбірні формувалися протягом життя у відповідності до зацікавлень її власника та, крім функції робочого інструментарію, забезпечували також духовний розвиток та

дозвілля. Ось чому вони відіграють непересічну роль у вивченні як окремої особи так і певного історичного періоду. Фонди власних книгозбірень зазвичай були упорядкованими, іноді відбивалися у каталозі, надійно зберігалися, а після смерті власника заповідалися нащадкам або навчальним закладам, монастирям тощо.

Переважає більшість книг купувалась на внутрішньому ринку, який був насичений друкованими та рукописними виданнями. Частина замовлялась з-за кордону, у тому числі й періодичні видання. Звичайно, таке могли дозволити собі лише заможні люди.

Власниками приватних бібліотек в Україні у XVII–XVIII ст. були урядовці, козацька старшина, духовенство, вчені, письменники, деякі заможні міщани.

Склад фондів бібліотек представників духовної знаті мав здебільшого професійну спрямованість та налічував велику кількість богословської та богослужбової літератури. Це були книги агіографічного змісту, видання Біблії, полемічна література. Світська література була представлена книгами з різних галузей знань. Це видання з математики, астрономії, медицини, твори античних та середньовічних авторів: Цицерона, Аристотеля, Гомера, Есхіла, Е. Роттердамського, Ф. Бекона, Н. Мак'явеллі та інших.

До складу книгозбірень входили як друковані так і рукописні видання, написані різними мовами. На думку В. Седих та М. Войнова «на Правобережній Україні у приватних бібліотеках було більше польських книг ніж на Лівобережній. Взагалі ж мовою наукових трактатів була латина або грецька» [2, с. 71].

Великими і різноманітними за жанрами фондів були приватні книгозбірні Ф. Прокоповича, М. Смотрицького, С. Яворського, І. Горленка. Велику бібліотеку (близько 3 тисяч книг) мав видатний церковний і культурно-освітній діяч, Архімандрит Києво-Печерської Лаври, митрополит Київський, ректор Київської колегії Петро Могила. З переліку книг, придбаних у Варшаві і Кракові, а також із власноручних записів П. Могили про належність йому книг, відомо, що у бібліотеці, крім богословської літератури, широко були представлені праці античних авторів: Горація, Овідія, Сенеки, Цицерона, Ювенала та інших, твори гуманістів епохи Ренесансу: Р. Агріколи, Ж. Бодєка, Н. Мак'явеллі, Я. Понтана, Р. Турнера.

На Лівобережній Україні, крім духівництва, власні книгозбірні мали козацька старшина, заможні міщани, вищі державні й військові службовці. Зазвичай кількість книжок в зібраннях козацької старшини, як правило, обмежувалася 5–20 назвами і лише в небагатьох книгозбірнях налічувалось понад 100 книг [3, с. 2]. Тому про такі зібрання залишилися поодинокі фрагментарні відомості. Особливістю розповсюдження книг серед козацтва було те, що часто видання чи рукописи використовувались не одноосібно, а перебували у колективній власності. Покрайні записи свідчать, що книги через їхню високу вартість купували не лише власним коштом, а й у складчину.

Серед книг, які користувалися найбільшою популярністю серед козаків до 40-х років XVII ст., переважали ті, що були релігійного змісту: Євангелія, мінеї, служебники, псалтирі, требники, тріоді. З другої половини XVIII ст. серед козаків та їхніх сімей дедалі більшого поширення стала набувати світська книга (художня, навчальна, природничо-наукова, виробнича, довідкова тощо). Досить поширеними у козацьких книжкових зібраннях були польські та російські календарі та порадики.

Власні книгозбірні мали і гетьмани України – І. Мазепа, К. Розумовський, П. Орлик; представники козацької старшини Я. Маркович, М. Ханенко та інші.

Гетьман України І. Мазепа збирав свою бібліотеку, розташовану в Батурині, понад 30 років (була знищена під час погрому міста військами О. Меншикова у 1708 р.). До нашого часу збереглися тільки книги, подаровані гетьманом церквам, монастирям, приватним особам. Залишки бібліотеки дозволяють реконструювати її зміст. Тут була богослужбова, богословська, світська література, у тому числі художня, довідкова.

Ще одна відома бібліотека належала спадкоємцю І. Мазепи – гетьману П. Орлику. Влітку 1925 р. історик-публіцист, дипломат І. Боршак знайшов у дентевільському архіві каталог бібліотеки П. Орлика, укладений за його наказом у 1738 р. В каталозі книги були класифіковані за сьома розділами. Теологічний розділ містив Псалтир, Еклезіаст, твори святого Августина,

коментарі до Фоми Аквінського, французький переклад Корану (1734 р.) тощо. Грецькі та римські класики представлені творами Арістотеля, Вергілія, Геродота, Горація, Демосфена, Светонія, Сенеки, Ціцерона та інших. Третій розділ – «політичні письменники» – включав «Універсальну історію» Боссуета (1681 р.) та роботи Пуффендорфа (1715 р.). Із четвертого («Історія і філософія») та п'ятого («Світські автори») розділів картки не збереглися. Однак відомо, що П. Орлик мав твори одного з найкращих ораторів XVII ст. єпископа Флешіє – всі його промови над могилами видатних осіб за 1672–1690 рр.

Гетьмана також цікавили історія християнської церкви та її поділу на католицьку і православну, історичні взаємини між світською владою та церквою. Шостий розділ бібліотеки – книги про Україну і Польщу. Тут були спогади П. Шевальє про козаків (1668 р.), записки М. Кромера (1589 р.), хроніка Й. Длугоша (1712 р.), книги Ф. Фінкса (С. Минзіхта) (1666 р.), Х. Гарткноха (1678 р.), історія Польщі Массцета (1733 р.) та ін. В останньому розділі містилися газети і часописи, картки на які в описі не збереглися [1, с. 23].

Кількість приватних бібліотек у бароковий період історії та культури України постійно зростала і вони ставали тематично різноманітнішими. Аналіз складу приватних книжкових зібрань дає можливість встановлювати характер освіченості власників, коло їхні інтересів, рівень наукових знань, особисті уподобання, а також масштаби розповсюдження видань і рукописів.

Література

1. Лісова І. В. Приватна бібліотека в українській культурі (XI–XVIII ст.) / І. В. Лісова // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку : зб. наук. пр. : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – 2011. – Вип. 17, Т. 2. – С. 20–25.

2. Сєдих В. В. Приватні бібліотеки «золотого віку» української культури (друга половина XVII – остання чверть XVIII ст.) / В. В. Сєдих, М. Г. Войнова // Регіональні проблеми розвитку українознавства Східної України : матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 10 вер. 2003 р. – Харків, 2003. – С. 67–78.

3. Соколов В. Книжкові зібрання козацької старшини наприкінці XVII–XVIII століття / В. Соколов // Вісник Книжкової палати. – 2014. – № 1. – С. 1–6.

Lukhanina I.

THE ROLE OF PRIVATE BOOKMARKS IN UKRAINIAN BAROQUE CULTURE

The report examines the preconditions for the emergence and spread of personal libraries in the era of the Ukrainian Baroque, the identity of the owners, the thematic and linguistic composition of the funds.

УДК 027.7(477)(043)

Міліціна Л. В.

/Україна/

БІБЛІОТЕКА ВНЗ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА ХХІ СТОЛІТТЯ: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

В наш час п'ятий і колись останній фактор виробництва інформації відіграє все більш домінуючу роль, ставши важливою рушійною силою розвитку суспільства.

Університет та бібліотека у своїй єдності сприймають цю тенденцію та інтегрують її у процес виховання та навчання студентів. Майбутні менеджери, викладачі, журналісти тощо, а також просто батьки зазнають величезного впливу соціально-комунікативних структур та впливаються до сучасного суспільного життя на оновлених засадах.

Значення бібліотеки при цьому важко переоцінити. Як зазначає Ільганаєва В.О.: «Бібліотека є класичним прикладом розвитку соціально-комунікаційної діяльності, що пройшла

етапи трансформації на основі змін функціонального, технологічного, організаційного та субстанціонального складових елементів комунікаційного процесу. Ці етапи представлені в послідовності розгортання комунікаційної діяльності в суспільстві через: документалізацію (процеси номінації, атрибуції, реєстрації, фіксації інформації, її генерування, зібрання, збереження, розповсюдження); актуалізацію (забезпечення доступу, розроблення засобів і стратегій пошуку, конвертації форм, представлення інформації, трансляції по каналах із використанням засобів поширення, структуризація предметно-об'єктних полів інформації); візуалізацію створення, представлення різного рівня та функціонально-змістовного наповнення зразків реальності» [5, с. 20]. Бібліотека вищого навчального закладу відповідає розвитку суспільних відносин. Соціальні, природничі та технічні науки, як відображення картини сучасного світу, формують характер діяльності університету та бібліотеки, але залишають певну свободу в засобах використання інформації, її обробці та розповсюдженні по комунікаційних каналах, у тому числі і в сфері обслуговування.

Інформатизаційна еволюція бібліотеки університету створила нову парадигму, що на початку XXI століття відображає її роль інтелектуального центру та дзеркала культурного розвитку комунікаційного суспільства сьогодення. Не випускаючи з фокусу організацію внутрішньо-бібліотечної роботи, бібліотека ВНЗ, як частина бібліотечної системи, має звертати більш уваги на оптимізацію ефективної співпраці з користувачами, викладачами і партнерами університету та активніше включатися в інтеграційні процеси освітнього простору.

В умовах сталого розвитку інформаційного суспільства не можна обійти увагою створення електронних бібліотек. Надаючи через таку мережу доступ до світових знань, бібліотекар стає інформаційним консультантом, координатором та адміністратором інформаційних ресурсів. Користування такими ресурсами дає можливість організовувати онлайн-семінари, та конференції, що дозволяє вишам швидко обмінюватись актуальною інформацією та досвідом [2].

Сучасну бібліотеку ВНЗ важко уявити без використання мультимедійних технологій (ММТ). Їх ефективність визначає подальший розвиток бібліотечної галузі. ММТ являють собою результат постійного пошуку нових форм роботи з користувачами.

За допомогою мультимедія інтегруються різні канали комунікації. Графіка, звук та анімація, як елементи сучасної медіатеки відкривають перед бібліотеками вищих навчальних закладів якісно нові можливості. Перетворення університетської бібліотеки на медіатеку дозволяє поглянути на навчання та наукову діяльність під іншим кутом. За допомогою нових мультимедійних продуктів (поцифровані видання, динамічна бібліографічна та краєзнавча інформація, інтерактивні послуги, аудіовізуальні матеріали) трансформується та стає простішим сам процес засвоєння знань. Свої мультимедійні продукти співробітники бібліотек розміщують на власних сайтах та у тематичних розділах сторонніх ресурсів. Таке інтерактивне соціально-комунікаційне середовище стає важливим фактором популяризації бібліотеки як нової моделі, що об'єднує різні види інформації. Л.В. Кислюк вважає, що «ММТ поєднують пізнавальну, наукову, культурологічну, антропологічну, навігаційну та комунікаційну функції, що розширює та розвиває комунікаційну функцію бібліотеки» [3].

Таким чином, мультимедія дозволяє здійснювати навчальну та наукову діяльність більш об'ємними образно-інтуїтивними засобами у порівнянні з традиційним читанням. Обслуговування нового рівня дозволяє посилити аналітичну діяльність користувачів на основі більш глибокого розуміння досліджуваного матеріалу.

Ці нововведення мають на меті формування сучасного іміджу бібліотеки ВНЗ в Україні, популяризацію новітніх бібліотечних послуг та продуктів, інтеграцію вітчизняних бібліотек до світових культурно-інформаційних процесів. Для цього потрібно раціонально організувати користувачам вільний доступ до цифрових матеріалів. Такий доступ надається в мультимедійних читальних залах та центрах, де адаптовані наукові статті, автореферати дисертацій та дисертації, навчальні матеріали, книги чи розділи книг, студентські роботи, матеріали конференцій, аудіо-, фото- та відеоматеріали, наукові звіти можуть бути представлені

самостійно та як частини репозитаріїв (електронних архівів для тривалого зберігання та накопичення результатів наукових досліджень).

Сучасні медіатеки відіграють важливу роль у формуванні інформаційної культури студентів. Також її можна розглядати як інструмент для підвищення фахового рівня викладацького складу і невід'ємну складову у творчому пошуку всіх, хто активно займається науково-дослідницькою діяльністю. Більша увага до цифрового формату спрощує пошук та аналіз інформації, дає змогу користувачам знайомитися з раніше недоступними друкованими працями та новими видами джерел. Таке поняття як «режим доступу» вже стало традиційним в науково-довідникових апаратах та нікого не дивує. Посилання на матеріали, розміщені на Інтернет-ресурсах стає все більш популярним у навчально-методичній діяльності.

В умовах сталого розвитку суспільства сучасні комунікаційні моделі набувають більш відкритої та зручної для користувачів форми, діяльність бібліотек ВНЗ здійснюється на інноваційних засадах задля постійного покращення якості вищої освіти в Україні. Запозичення вітчизняними університетськими бібліотеками передового досвіду комфортної співпраці бібліотекарів та читачів передбачає неминуче вливання України до загальносвітових процесів у навчанні та науці. В цих умовах зростає престиж сучасної вищої школи, а бібліотека позиціонується як всебічно розвинений інформаційний і культурний центр, що накопичує та систематизує знання, веде й активно підтримує дослідницьку діяльність, каталізує контактний та дистанційний обмін досвідом, бере участь у глобальній медіатизації галузі, створює та розповсюджує власні інформаційні продукти. Зазначені пріоритетні напрями залишатимуться актуальними ще довгий час, проте, чим краще буде державне фінансування, тим раніше українська бібліотечна система наблизиться до високих світових стандартів.

Література

1. Грабар Н. Мультимедійні технології та їхній вплив на комунікацію в освіті [Електронний ресурс] : / Н. Грабар // Вісник Книжкової палати. – 2012. – № 6. – С. 20–22. – Режим доступу :

http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vkp_2012_6_7.pdf

2. Кисіль М. В. Стратегія державної політики інформатизації вищої освіти [Електронний ресурс] : Режим доступу :

http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/hak_2012_38_15.pdf

3. Кислюк Л. В. Мультимедійні технології як фактор організаційно-технологічних змін бібліотек вищої школи [Електронний ресурс] : Режим доступу :

http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/1772/1/015_kicluk.pdf

4. Колесникова Т. О. Комунікаційні моделі діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук : спец. 27.00.03 "книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство" [Електронний ресурс] : / Т. О. Колесникова ; Харківській державній академії – Харків, 2012. – 27 с. – Режим доступу :

http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/1849/1/aref_Kolesnikova.pdf

5. Університетська бібліотека: нова сфера інформаційної взаємодії : монографія [Електронний ресурс] : / за ред. В. О. Ільганаєвої, Т. О. Колесникової; Дніпропетр. нац. ун-т заліз. трансп. ім. акад. В. Лазаряна. – Дніпропетровськ, 2016. – 202 с. – Режим доступу :

http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/4720/1/Monogr_PgKoles.pdf

6. Шелестова А. М. Характеристика сучасного інтегрованого інформаційно-комунікаційного простору вищого навчального закладу / А. М. Шелестова // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. / Харк. держ. акад. культури ; відп. ред. В. М. Шейко. – Харків : ХДАК, 2013. – Вип. 39. – С. 235–242. – Режим доступу:
http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/hak_2013_39_31.pdf

**LIBRARY OF HIGH SCHOOL
IN CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF XXI CENTURY SOCIETY:
PRIORITY DIRECTIONS OF DEVELOPMENT**

The paper presents the consideration of development of university libraries in the 21st century, the role of information and mediatization library branch library and a place in today's information-cultural space

УДК 025:659.1(043)

Назар'єва С. В.
/Україна/

**СУТНІСТЬ СТРАТЕГІЙ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК**

Управління бібліотекою як соціально-економічною системою здійснюється з позицій соціально-етичного маркетингу. Маркетингова діяльність бібліотеки заснована на принципі створення продуктів та послуг, що користуються попитом у користувачів. З розвитком технічного прогресу та інформаційних технологій користувачі бібліотеки значно менше користуються фізичними ресурсами. Це вимагає від бібліотек змін у формах та змісті інформаційно-бібліотечної роботи, а також цілей, місії та стратегічних перспектив розвитку.

Ціллю стратегії розвитку сучасної бібліотеки є досягнення у збільшенні показників комерційної та некомерційної діяльності, поліпшенні іміджу та розвитку соціальної сфери. Стимулювання інноваційного розвитку бібліотек призводить до автоматизації технологічних процесів, інформатизації бібліотек та інтелектуалізації бібліотечної професії. Універсальний характер менеджменту невеликих бібліотек призводить до того, що функції маркетологів виконує керівник. Це підвищує рівень вимог до його освіти, кваліфікації та універсальності знань [1, с.46]. З іншого боку, у бібліотеках збільшується кількість співробітників, які мають відповідні професійні знання та технічні навички за рахунок ефективної професійної комунікації та самоосвіти.

Впровадження сучасних маркетингових та інформаційних технологій у діяльність бібліотеки сформувала потребу у використанні системи інструментів маркетингових інтернет-комунікацій. Інтернет-маркетинг є основою сучасної та ефективної системи управління бібліотекою. Розширення доступу до інформаційно-комунікаційних технологій та загального і недорогого доступу до мережі Інтернет – одна з стратегічних цілей розвитку бібліотек. Впроваджуючи інтернет-маркетинг, бібліотека забезпечує перехід до раціональних моделей споживання бібліотечних послуг, підтримує громадян, розширює можливості їх комунікації, надає спілкуванню інтерактивний характер.

Створення інформації, можливості її просунення та використання – одна з умов сталого розвитку суспільства. Бібліотека надає інформацію – ресурс, що постійно змінюється та відновлюється та стає ресурсом інтелектуального розвитку цивілізації. Наукова бібліотека як структурний підрозділ внз завдяки використанню інтернет-технологій забезпечує можливість навчатися цілодобово та протягом усього життя. Бібліотека забезпечує відкритий доступ до знань для всіх категорій користувачів: з урахуванням гендерної рівності, соціально незахищених категорій користувачів, осіб з особливими потребами, представників корінних народів. Це підвищує соціальний статус бібліотек як найбільш демократичного джерела до знань людства.

Генерування інформації як загальнолюдського надбання, поширення знань про вже здійснені людством помилки і засоби знаходження нових нетривіальних і безпечних рішень є соціальною місією сучасних бібліотек [2, с.15]. Бібліотеки приймають активну участь у рекламних кампаніях пов'язаних з захистом екології, допомогою інвалідам, літнім людям чи

безробітним, боротьбі з алкоголізмом та наркоманією, вихованням толерантності та признанням культурного розмаїття. Таким чином, бібліотечна реклама як складова частина маркетингової діяльності виконує перш за все соціальну та виховну функцію.

Реалізація Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», затвердженої Наказом Кабінету Міністрів України, передбачає: 1) створення сучасної матеріально-технічної бази та інформаційно-технологічної інфраструктури бібліотек відповідно до міжнародних стандартів для надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг та універсального доступу до інформації; 2) актуалізацію та забезпечення сталого розвитку бібліотечних ресурсів та створення системи універсального доступу до них; 3) створення системи ефективної внутрішньої та зовнішньої комунікації для розвитку партнерства, просування спільних цінностей та досягнення стратегічних результатів [3].

Таким чином, унікальність ролі бібліотек в суспільному житті країни, ускладнення завдань інформаційно-бібліотечної діяльності зумовлюють необхідність розробки нових підходів до управління бібліотеками. Ідея впровадження маркетингу у бібліотечну практику, що була відома з кінця ХХ ст., а на початку ХХІ ст. розроблялася лише теоретиками, останні роки трансформувалася у стійке розуміння можливостей та переваг комунікаційних маркетингових технологій, що повинні стати основою стратегії розвитку бібліотек. Це дозволить задовольнити реальні потреби користувачів, наблизить бібліотеки до європейських стандартів, дозволить сформувати державний інформаційно-комунікаційний простір як частину світової інформаційної інфраструктури.

Література

1. Гамидова М.С. Маркетинг как фактор устойчивого развития предприятия / М.С. Гамидова // Вопросы структуризации экономики. – 2011. – № 11. – С. 44 - 46.

2. Качанова Е.Ю. Инновационная деятельность библиотек: теория, организация, методика : Автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 05.25.03 / Е.Ю. Качанова ; СПбГУКИ. - Санкт-Петербург : [б. и.], 2003. – 40 с.

3. Україна. Кабінет Міністрів. Розпорядження. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р // Офіційний вісник України : збірник нормативно-правових актів. – 2016. – № 26. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>.

Nazarieva S.

THE ESSENCE OF STRATEGIES SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF MARKETING ACTIVITIES OF THE LIBRARY

The role of communication marketing technologies for realization in modern libraries of the goals of sustainable development of humanity is revealed.

УДК 025.7/.9

Натяма С. В.
/Україна/

ЗБЕРЕЖЕННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ: ІСТОРІЯ ПИТАННЯ

Одним з стратегічних пріоритетів у гуманітарній політиці сучасної України є забезпечення широкого доступу населення до різноманітної інформації та ефективного використання її в процесі формування соціального капіталу [4].

Однією із ключових передумов реалізації цього пріоритету є збереження накопичених бібліотечних фондів. Історія цього питання (збереження фондів), по суті, виникла з винайдення писемності та її носіїв. Як відомо, для письма використовували папірус, пальмове листя,

матеріал з лубу фікуса. У II ст. до н. е. з'явився пергамент. Крім того, для письма використовували дерев'яні дощечки, а з IV ст. н. е. шовк, крім того, у Стародавній Русі для цих цілей застосовувалася береста, на якій писали книги, грамоти тощо. Метал, глина, кора і листя дерев, шкіра і тканина, папір – далеко не повний перелік матеріалів, що використовувалися для письма, і кожен з них під впливом навколишнього середовища і механічної дії піддавався руйнуванню.

Історичні факти свідчать про те, що ті хто збирав та зберігав письмена ще з давніх часів робили спроби захистити документи від несприятливих дій природи і людини. Наприклад, у Стародавньому Єгипті свитки з папірусу розгортали після кожного сезону дощів, перевіряли чи не змив дощ тексти, і сушили. Для захисту від комах, вологи і пилу свитки зберігали в циліндрових ящиках зроблених з дерева або слонової кістки. У Індії і інших країнах Сходу рукописи на крихкому пальмовому листі перекладали пластинами з дерева або слонової кістки, потім завертали в полотно. Для збереження папірусу його обробляли кедровим маслом, а після винаходу паперу його обробляли для захисту від пошкодження комахами камфорою, гвоздиковим і евкالیптовим маслом, мускусом та ін. Місце для зберігання рукописів вибирали так, щоб воно було розташовано на схід тощо [2, С. 15–16].

Вже у Середньовіччі з'являються документи, що регламентують діяльність бібліотек і бібліотекарів. Так, у Статуті грецького Студійного монастиря зазначалось про необхідність мати при монастирі бібліотеку і бібліотекаря, який буде відповідати за її діяльність та збереження книг.

Проблема консервації та збереження фондів стала актуальнішою з винаходом книгодрукування. Із збільшенням кількості книг почали ускладнюватися і завдання їх зберігання. Зокрема, один з авторів вказував на вологість як найбільш небезпечного ворога для книг і радив зберігати їх тільки на середніх поверхах, застерігаючи від впливу вологих західних і південних вітрів [1, С. 521].

Виникнення в XIX ст. промислового виробництва, яке спонукало до вивчення та застосування письменності широкі верстви населення, а також створення високошвидкісних друкарських верстатів, впровадження технологій масового виробництва паперу, все це призвело до того, що бібліотеки з рідкісних явищ поступово перетворюються на обов'язковий елемент культури. Для видання книг великими тиражами необхідний був дешевший папір, але великі обсяги його виробництва призводять до погіршення якості паперу та загострює питання збереження фондів бібліотек.

На початку XX ст. набувають розвитку теорії з вивчення питань щодо збереження книг. Погляди теоретиків бібліотечної справи змінювалися відповідно до соціально-економічного стану в суспільстві в той або інший історичний період. Важливе значення для теоретичного осмислення даних проблем мають наукові праці Л. Б. Хавкіної. В програму занять перших курсів з бібліотечної справи, які вона відкрила в Москві в 1913 р. входили її лекції з «збереження» книжкового майна, включаючи чищення і дезінфекцію книг. Л. Б. Хавкіній належить велика кількість наукових статей з цієї теми, в яких вона підкреслювала особливу роль і значенні запобіжних засобів в забезпеченні збереження фондів. Першопричиною руйнування і зараження книг Л. Б. Хавкіна вважала пил і бруд, тому прибирання і провітрювання приміщень визнавала невід'ємною частиною забезпечення збереження фондів. Автор відзначала, що генеральне прибирання необхідне, щоб видалити пил, який завдає шкоду не тільки книгам, але й людям, які безпосередньо працюють з книгами. «Прибирання представляє радикальний засіб для боротьби з мікроорганізмами, черв'яками і комахами, що винищують книги», – писала Л. Б. Хавкіна. Велике значення вона надавала стану палітурки. Для зберігання видань малого формату нею пропонувалося застосування коробок з відкидними кришками. Для попередження руйнування книг слід «лагодити» їх при виявленні хоч би щонайменшого пошкодження, наприклад, якщо випадає листок або відривається корінець палітурки. У періоди епідемій віспи, тифу, дифтерії і інших інфекційних захворювань вважалося необхідним попереджувальна дезінфекція книг, обов'язкове проведення їх дезінфекції при поверненні від хворих читачів. Важливе значення науковець надавала

попередженню бібліотечних пожеж. Вона, зокрема, наголошувала на тому, що: «у книгосховищі повинна бути проведена вода і влаштована значна кількість пожежних рукавів. Корисно також тримати в запасі вогнегасники...» [5, с. 88–90].

Аналіз робіт Л. Б. Хавкиной дозволяє зробити висновок про те, що автор ототожнювала поняття «збереження» і «гігієна книги», але все-таки головними в забезпеченні збереження фондів вона вважала запобіжні засоби: «... щодо гігієни бібліотечних книг потрібно пам'ятати, що запобіжні засоби набагато легко проводити і вони дають кращі результати, чим заходи боротьби з бідною, яка вже є, і найпершою і найважливішою мірою є дотримання чистоти».

Більше 50 років займався вивченням проблем бібліотекознавства Ю. В. Григор'єв. Великий вплив на розвиток як наукової, так і практичної діяльності бібліотек зіграли його погляди про засоби вирішення багатьох конкретних питань забезпечення збереження бібліотечних фондів. Щодо радянських часів, то у 1918 р. був виданий декрет, відповідно до якого всі бібліотеки і книгосховища були узяті під охорону держави. У 30-і роки прийнято постанова «Про відповідальність за збереження бібліотечного фонду», в якому вирішенню завдань фізичного збереження книжкових фондів надається самостійне, важливе значення. Почалася організація в бібліотеках спеціалізованих підрозділів, покликаних вирішувати питання збереження книжкових багатств, з'явилися теоретичні розробки в цьому напрямі. Ю. Н. Григор'єв підкреслював, що для збереження фондів «необхідне з'ясування, вивчення і усунення всіх тих причин, які викликають передчасне старіння книг», і для вирішення цього завдання спеціальними знаннями повинні володіти не тільки наукові співробітники, але і бібліотекарі [4, с.].

З часів виникнення друкарства виникають і різні професії, так бібліотекарі в основному зберіг ають та систематизують фонди, але є ще ті, хто відновлює, реставрує, зберігає, в повному значенні цього слова, книгу. Спочатку реставратор книг працював поодиночці і ревниво охороняв свої професійні таємниці. Деякі знайдені реставраторами методи виявилися ефективними, і їх використовують до сьогодні, інші завдали документам шкоди, зробили неможливим їх відновлення із-за незнання реставраторами властивостей матеріалів, з якими вони працювали.

Наукові основи консервації документів з'явилися тільки в ХХ ст. На міжнародній конференції, що проходила в Санкт-Галлені в 1898 р., хранитель бібліотеки Ватикану кардинал Ф. Ерле виступив з пропозицією про необхідність перегляду методів реставрації, які повинні, на його думку, спиратися на сучасні досягнення науки. Сам він укріплював пошкоджені рукописи шляхом покриття їх прозорою шовковою марлею, а також ввів використання нового пергаменту і желатину для ремонту пергаментних рукописів.

В цей же час в Англії почали вивчати проблему зношеності та старіння паперу і причини руйнування шкіряних палітурок. Проблеми консервації документів розглядали на конференції архівістів в Дрездені (1899 р.) і Міжнародному конгресі бібліотек в Парижі (1900 р.). Проте серйозні дослідження в цій галузі стали проводитися лише після Першої світової війни. Цікаві розробки були здійснені в США, Великобританії, Італії, Франції, Швеції, Німеччині, Індії. Деякі з відкритих тоді методів консервації і реставрації книг складають основу сучасних знань про консервацію документів, зокрема, тести, що виявляють чистоту целюлози і міцність паперу та ін. На міжнародному рівні цією проблемою почали займатися після створення таких організацій, як ЮНЕСКО, ІФЛА, та ін.

На сьогодні питання збереження, консервації, реставрації бібліотечних фондів є дуже актуальними. Про свідчить і те що більшість країн світу створили свої наукові центри та проводять дослідження в цій галузі: у США – лабораторія Бєроу (Річмонд), Національне бюро стандартів (Вашингтон), Інститут хімії паперу (шт. Вісконсін), Вища бібліотечна школа університету Чикаго, Інститут досліджень паперу (Нью-Йорк); у Великобританії – Наукова лабораторія Британського музею і Королівський коледж; у Франції – Лабораторія кріптогамних рослин Національного музею природознавства і Національного архіву; у Італії – Центральна національна бібліотека, Інститут патології книги і Міжнародна рада музеїв; у КНР – Науковий центр по деревині при Раді науково-технічних досліджень, а також Національний архів в Індії, Рада науково-технічних досліджень в Австралії та ін. [1, с.522–523]. В Україні проблемами

збереження фондів на науковому рівні займаються: Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Національний науково-дослідний реставраційний Центр України, Державна науково-технічна бібліотека України.

Отже, не дивлячись на те, що проблема збереження бібліотечних фондів має велику історію, але це питання залишається актуальним і сьогодні (це стосується і паперових, і електронних носіїв). Зі стрімким розвитком сучасних інформаційних технологій з'явилась можливість перевести всі фонди на електронні носії, але і цей вид зберігання бібліотечних фондів має свої як переваги так і недоліки. Цю проблему ми спробуємо дослідити в своїх наступних розвідках.

Література

1. Библиотечная энциклопедия / Ред. Ю. А. Гриханов и др.; Рос. Гос. б-ка. – М.: Пашков дом, 2007. – 1299 с.
2. Гигиена и реставрация библиотечных фондов: Практ. пособие / ГБЛ. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Книга, 1985. – 160 с.
3. Консервация и реставрация книг: метод. рек. / Сост. Стеблевский В. И., Николаев Н. К. – М.: ВГБИЛ, 1987. – 210 с.
4. Програма збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000–2005 рр. // Бібліотечний вісник. – 1999.– № 6. – С. 5–10.
5. Справочник библиотекаря / Науч. ред. А. Н. Ванеев, В. А. Минкина. – 3-е изд., перераб. и доп. – Спб.: Профессия, 2007. – С. 88–94.

УДК 027.1(477)''08/12''

Охріменко О. В.
/Україна/

КНЯЖІ КНИГОЗБИРНІ В ОСВІТІ І КУЛЬТУРІ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Актуальність проблеми, що розглядається у доповіді, зумовлена інтересом до історії української культури періоду Київської Русі, у якій важливе місце належало приватним, у нашому випадку, княжим бібліотекам.

У науковому обігу присутній вагомий доробок вітчизняних дослідників княжих книгозбірень IX–XIII ст., серед них – праці М. Брайчевського, М. Войнової, Т. Горбаченко, Я. Ісаєвича, М. Котляра, М. Поповича, В. Седих, Н. Солонської, П. Толочка та інших. Їхню увагу, в першу чергу, привернув склад фондів, за яким можна прослідкувати не тільки джерела його комплектування, а й літературні уподобання власників: великих київських, удільних князів і князів на волостях.

Джерельну базу проблеми складає інформація, отримана на сторінках Іпатського літописного зводу.

Традиція приватного збирання книг посідає важливе місце в системі цінностей давньоруського суспільства, починаючи з другої половини X ст., коли серед заможної частини активно поширюється писемність і освіта та формуються перші початки бібліотечної справи [3].

Приватна бібліотека найбільш яскраво представляє духовне обличчя свого власника, є його культурним портретом. Спробуємо використати цю тезу, характеризуючи княжі книгозбірні у контексті розвитку освіти і культури Київської Русі.

Серед видатних представників династії Рюриковичів історикам, культурологам, бібліотекознавцям і книгознавцям відомий з літописних джерел цілий ряд імен знаменитих книжників княжої доби таких, як Ярослав Мудрий, Святослав Ярославич, Володимир Мономах, Володимир Василькович та інші.

Напевно, самим відомим збирачем книг у руському суспільстві раннього Середньовіччя був Ярослав Мудрий, що «до книг мав нахил, читаючи часто вдень і вночі, любив книги і многі списавши, положив у церкві Святої Софії, що її спорудив сам» [5, с. 241].

Бібліотека Ярослава Мудрого є неперевершеним явищем інтелектуальної та духовної думки свого часу. Перша й найбільш значна, ця бібліотека складалася з богослужбових та теологічних рукописів, праць античних авторів, історичних, філософських, природничих книг тощо. Ярослав Мудрий сформував коло книжників, яке зберігало цей фонд (діяв архів, було книгосховище) і поширювало літературу в спосіб переписування – при бібліотеці функціонував скрипторій.

Князем-книжником був і син Ярослава Мудрого – Святослав Ярославич, з бібліотеки якого були укладені «Ізборники» – пам'ятки давньоруського перекладного письменства, які включали у себе тексти релігійно-морального характеру, матеріали з граматики, поезики, риторики, в яких стверджувалася користь знань і читання книжок.

Володимир Мономах, літературно-філософські твори якого «Поучення дітям», «Послання до князя Олега», «Молитва» виявляють книжкову обізнаність автора, також користувався добре укомплектованою власною книгозбірнею.

Не менш відомим є волинський князь Володимир Василькович – «книжник великий і філософ, якого ото не було в усій землі і після нього не буде» [4, с. 442]. Поруч із активною дипломатичною діяльністю, Володимир Василькович значну увагу приділяв духовній культурі. За княжими наказами та його коштом велися спорудження та реконструкція низки православних храмів у Волинській землі.

При дворі Володимира Васильковича діяла й бібліотека. На думку М. С. Грушевського, бібліотека Володимира Васильковича була своєрідним центром культурного життя Волині та прилеглих земель: «Як сам він з замилюванням віддавав свій вільний час копіюванню богослужбових книг, так і двір його, очевидно, був повний таких «філософів» і любителів книжного списання» [1, с. 183]. Бібліотека Володимира Васильковича за своїми фондами не поступалася тогочасним книгозбірням світських та церковних володарів Європи.

Власницями особистих бібліотек були і освічені жінки, які своєю діяльністю сприяли розвитку освіти і культури на Русі. В 1086 році при церкві святого Андрія в Києві князь Всеволод заснував і збудував жіночий Андріївський монастир, в якому його дочка Анна Всеволодівна після постригу стала першою настоятельницею. Згодом вона відкрила при Андріївському монастирі спеціальну школу, де близько 300 дівчат навчалися письму, музиці, співу, рукоділлю.

У другій половині XIII століття власною книгозбірнею володіла тітка Володимира Васильковича – княгиня Саломея Лешківна, яка рано овдовіла і постриглася у черниці. Серед книг в її особистій бібліотеці були «як богослужбні, так і наукам служачі». Книгозбірня Саломеї, яка містилася в одній монастирській келії, складалася з кількох десятків томів [6, с. 37].

Обставини того часу та потреби життя вимагали певних знань – освічені люди були потрібні й для церкви, й для держави, для різних посад адміністративного характеру, для підтримання широких торговельних зв'язків тощо. Створення бібліотек активізувало процеси поширення освіти, спричинило організацію та розвиток шкільної справи.

Піклування про освіту взяли на себе держава і церква. Політика князя Володимира Святославича була спрямована на поширення християнства і грамотності. Великий князь після хрещення Русі 988 року створив у Києві при Десятинній церкві першу школу, в якій вчилися або, як пише літопис, «постигали учение книжное» діти «нарочитой чади» – найближчого оточення князя: діти старших дружинників, князівської адміністрації, бояр [7, с. 310-311].

Дипломатичні й торгівельні зв'язки Русі з Візантією та іншими країнами вимагали від людини високої освіти з обов'язковим знанням грецької та латинської мов. З цією метою у 1037 році при особистій бібліотеці у новозбудованій Софії Київській Ярослав Мудрий створює школу, яка продовжуючи кращі традиції візантійських та Володимирової шкіл, була по суті вже школою нового типу. Рівень знань, що одержували тут діти, був не нижчим за візантійські вищі

школи. Вчилися у цій школі діти найвищої знаті Русі: майбутній митрополит Іларіон, кодифікатори (ті, що зводили в єдине ціле кодекси «Руської правди»), діти самого Ярослава, з десяток шляхетних іноземців.

Освітні установи, спираючись на особисті книгозбірні, засновували представники княжих династій не тільки у Києві, але й у інших містах Русі.

Приблизно у 1030 році у Новгороді Ярославом Володимировичем була відкрита школа для підготовки освіченого духовенства. «Повість минулих літ» повідомляє, що Ярослав зібрав от старост и попів 300 дітей «учити книгам». Книги бралися із особистих бібліотек князів і церковних діячів.

У Суздальському князівстві князь Костянтин Всеволодович зібрав бібліотеку з грецьких і слов'янських книг, замовив переклади з грецької і заповів у 1218 році свій будинок у Володимирі і частину доходів від маєтку школі, в якій повинні були навчати грецької мови.

Крім державних і церковних шкіл на Русі існувало і приватне навчання. Так, Феодосій Печерський одержав освіту в невеличкому місті Курську, де він учився в «єдиного учителя» і досить швидко осягнув усі «граматикия» [7, с. 311]. Таке навчання було можливим лише за умови наявності бібліотеки, яка могла складатися і з різних за змістом книг.

Власні книжкові зібрання були також у багатьох освічених ченців. Збірку книг мав один із учнів Феодосія Печерського Григорій. Частину свого зібрання він подарував школам, іншу продав, згодом почавши збирати нову бібліотеку.

Важливим кроком від приватної княжої книгозбірні до власне бібліотеки став факт доступності її для широкого кола читачів. З літопису довідуємось, що князь Володимир Василькович «з єпископами та ігуменами збираючись, часто з великим смиренням багато бесідував зі святих книг про життя світу сього тлінного» [4, с. 443]. Тобто при дворі князя проводились богословські диспути з використанням книг з бібліотеки князя.

«Упродовж чотирьох сотень років, до відродження Києва як осередка української книжкової культури в добу Києво-Могилянської академії, до розвою книжності в галицьких землях, зокрема Львові XVII століття, саме Волинь стала осередком книжкової культури і видавничої справи, давши Україні відомі осередки книжності – Острог, Почаїв, Рохманів»[6, с. 37].

Література

1. Грушевський М. Історія української літератури : в 6 т., 9 кн. / Грушевський М. – Київ : Либідь, 1993. – Т. 3. – 285 с.
2. Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство / Крип'якевич І. – Львів : Інститут українознавства, 1999. – 220 с.
3. Лісова І. Приватна бібліотека в українській культурі (XI–XVIII ст.) [Електронний ресурс] / І. Лісова // Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку. Збірник наукових праць : наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – 2011. – Вип. 17, т. 2. – Режим доступу : <http://www.medievalist.org.ua/2016/05/xviii.html>
4. Літопис руський / пер. давньорус. Л. Е. Махновця. – Дніпро, 1989. – 591 с.
5. Повість врем'яних літ (За Іпатським списком) : літопис. – Київ : Радянський письменник, 1990. – 558 с.
6. Синюк С. Бібліотека Волинського Князя Володимира Васильковича / С. Синюк // Вісник книжкової палати. – 2009. – № 1. – С. 35–37.
7. Толочко П. П. Київська Русь / П. П. Толочко. – Київ : Абрис, 1996. – 360 с.

Okhrimenko O.

KNOWLEDGE BOOKING IN EDUCATION AND CULTURE OF KYIV RUSSIA

The report analyzes the role and place of the princely bookstanks in the development of education and culture in the Ukrainian lands of the Kievan Rus period.

ЗБЕРЕЖЕННЯ НОТНИХ ВИДАНЬ В ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

Музика є невід'ємною частиною культурного розвитку як людини, так і суспільства в цілому, формуючи світогляд і впливаючи на розвиток індивідуальності. Джерелом вивчення музичних документів є нотні видання. З усієї сукупності документів нотні видання виділяють за характером знакових засобів фіксації та передачі інформації. Щоб забезпечити цілісність й можливість використання багатолітньої музичної спадщини нащадками, створюються спеціалізовані фонди й архіви, які приділяють увагу виключно окремим видам документів, враховуючи всю їх специфіку. Авжеж, з цього слідує що працівники повинні володіти певними навичками роботи з такими документами, знати методикау їх опису, зберігання, видову характеристику, тобто бути компетентними в цій галузі. Отже, актуальність даної роботи обумовлена, по-перше, малодослідженістю теми нотних видань, яка розрахована на вузьке коло спеціалістів, по-друге, розкриття поставленої проблеми потребує належної компетентності у сфері музичного мистецтва, по-третє, музика є одним зі способів комунікації, що об'єднує людей з різних країн світу. Виходячи з вищесказаного, метою даного дослідження є характеристика установ даного профілю та особливостей забезпечення зберігання нотних видань.

Щоб простежити діяльність установ, які займаються зберіганням зазначених документів, а саме нотних видань, розглянемо діяльність Центрального державного архів-музею літератури і мистецтва України (далі ЦДАМЛМ) та відділу музичних фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.

За інформацією, розміщеною на офіційному сайті ЦДАМЛМ України, в архіві зосереджено фонди державних установ, творчих спілок та громадських організацій, в тому числі фонди установ, діяльність яких припадає на ХІХ – початок ХХ століть, зберігаються також колекції книжкової графіки, документів українського некрополя, народних пісень, зібраних Г. Ячницьким, діячів українського музичного, театрального, образотворчого мистецтва, мовознавців, екслібрисів Р. Олексіва. В особових фондах ЦДАМЛМ України представлено багатство української народної музики, досягнення українського музичного мистецтва ХХ століття, матеріали з історії українського образотворчого мистецтва, здобутки українського драматичного і музичного театру, відомості з історії фольклору та етнографії. Творчість митців-шістдесятників представлена рукописами та іншими документами письменників, літературознавців, перекладачів. ЦДАМЛМ України активно комплектується документами митців української діаспори з Австралії, Бразилії, Канади, США, ФРН та інших країн світу [1].

Особливість ЦДАМЛМ України полягає в тому, що установа поєднує функції архіву й музею. На сьогоднішній час в ЦДАМЛМ України зберігається понад 17000 музейних предметів. На літературно-музичних вечорах в ЦДАМЛМ України звучать роялі театрального режисера і актора В.С.Василька, композитора і музичного педагога Л.М.Ревуцького, експонуються ліра режисера і актора М.М.Крушельницького, баян поета А.С.Малишка, гітара поета В.М.Сосюри, фортепіано композитора П.І.Майбороди та ін. [4]. У фондах театрів та театральних організацій, творчих виконавських колективів наявні нотні рукописи до музичного оформлення вистав. Це твори О. Білаша, В. Гомоляки, В. Губи, І. Карабиця, Л. Колодуба, А. Філіпенка. І. Шамо, М. Скорульського. З Німеччини в Україну було повернуто нотні рукописи М. Березовського, А. Лоллі, Й. Ельснера, зібрання російських народних пісень на музику Івана Прача. Всі документи, прийняті до ЦДАМЛМ України на постійне державне зберігання, беруться на облік і проходять експертизу наукової і практичної цінності. Фахівці установи здійснюють науково-технічну обробку нових надходжень, розробляють до них науково-довідковий апарат (описи, покажчики, каталоги та інші архівні довідники). Для зберігання

архівних документів, друкованих видань і музейних (меморіальних) предметів у ЦДАМЛМ України виділені спеціальні сховища, які мають відповідне обладнання та підтримують температурно-вологісний режим. З оригіналами архівних документів користувачі мають можливість ознайомитися в читальному залі архіву [1].

Звернувшись до офіційного сайту Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, встановлено становище музичного відділу – його близько 220-тисячні фонди нотних видань – найбагатше сховище нотних видань в Україні. Основу цього фонду становить колекція Розумовських, бібліотека й архів музичного товариства ім. М. Д. Леонтовича, музичні видання з особистих зібрань видатних діячів музичної культури. Саме тут зосереджено кращі надбання музичної культури України та Росії кінця XVII – першої половини XIX ст., музична класика різних епох і народів, клавіри вітчизняних опер та інструментальної музики, всі види нотної продукції, довідкові видання, звукозаписи [3]. Інформацію про фонд користувачі отримують у читальному залі нотних видань через традиційні алфавітні й систематичні каталоги нот і книг, картотеки вокальних творів за назвою та окремі тематичні бібліографічні бази даних. Книжкові фонди відображені також у генеральному та читацьких каталогах основного приміщення бібліотеки. Інформацію про фонди відділу можна отримати з наукових нотних каталогів та публікацій співробітників відділу. Щоквартально надається інформація про отриману відділом періодику, тематичні виставки демонструються – у фойє філії. Стосовно електронних інформаційних ресурсів розпочато роботу зі створення електронного каталогу відділу й закладено основи електронної колекції. За даними, розміщеними на сайті установи, щорічно обслуговується 500 читачів (2000 відвідувань, 12000 замовлень), надаються довідки і професійні консультації, на базі бібліотеки було проведено два захисти дисертацій [3].

Розглянувши фонди Центрального державного архів-музею літератури і мистецтва України та відділу музичних фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського та діяльність означених установ щодо зберігання нотних видань, можна виявити спільні й відмінні риси. По-перше, Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України має статус центрального державного архіву, що означає великий обсяг документів, які зібрані зі всієї країни і мають загальнодержавне значення, що гарантує офіційність й вірогідність інформації й більш пильну увагу до матеріалів. Крім архівних документів, є можливість ознайомитися з музичними інструментами та відвідати меморіальні кабінети діячів української культури. В Національній бібліотеці України ім. В.І. Вернадського існують окремі спеціальні фонди нотних видань, що слугує більш організованому їх зберіганню та опису. Почато роботу зі створення електронного каталогу відділу та колекцій видань, здійснюється захист дисертацій.

Таким чином, можна сказати, що нотні видання, за своєю кількістю посідають вагоме місце серед інших документів, які знаходяться в архівах і це потребує компетентних фахівців, для забезпечення збереженості архівних документів. Такі видання, як і будь які документи в архіві, потребують належних умов зберігання. Дотримання температурно-вологісного режиму – для документів на паперовій основі. Неприпустиме освітлення прямими сонячними променями, вікна щільно завішують світлонепроникною тканиною, а для штучного освітлення застосовують лампи розжарювання в закритих плафонах з рівною зовнішньою поверхнею або люмінесцентні лампи зі скороченою ділянкою спектра. З метою запобігання накопичення пилу, появи плісняви, комах та гризунів у приміщеннях архіву регулярно прибирають. Охорону архіву забезпечують шляхом технічного укріплення та обладнання будівлі засобами охоронної, протипожежної сигналізації, організації посту охорони. Звертаються до таких фондів зазвичай учні музичних навчальних закладів (шкіл, училищ, консерваторій), фахівці (педагоги, музикознавці, композитори, диригенти, виконавці-професіонали), любителі (в тому числі учасників художньої самодіяльності), бо це стосується їхнього роду діяльності. Тож архіви допомагають формуванню музичного асортименту, збереженню української музичної спадщини, відновленню розмаїтого буття музичної культури України.

Література

1. Архівні установи України: Довідник. Т. 1. Державні архіви / Держкомархів України. УНДІАСД; Редкол.: Г. В. Боряк (голова), І. Б. Матяш, Г. В. Папакін. - 2-е вид., доп. – К., 2005. – 692 с. - (Архівні зібрання України. Спеціальні довідники)
2. Основні правила роботи державних архівів України / Державний комітет архівів України, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. - К., 2004. - 334 с.
3. Фонд музичних та нотних видань Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/node/66>
4. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://csam.archives.gov.ua/ukr/holovna/>

Plohotina D.

CONSERVATION OF DETAILED ISSUES IN PUBLIC INSTITUTIONS OF UKRAINE

The main content of the research is an analysis of the activities of archival institutions in ensuring the preservation of musical publications, as a way of fixing musical information. The basis is taken from three archives: the Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine, the Department of Musical Funds of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadsky.

УДК 021.4:004.7

Сивак Д. С.
/Україна/

РОЗВИТОК БІБЛІОТЕК ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У житті людства бібліотеки завжди виконували і виконують важливу роль. Вони є духовною скарбницею, дзеркалом і пам'яттю народу та держави. Для всебічного розвитку та самовдосконалення громадян бібліотеки забезпечують їм вільний доступ до інформації, знань і залучають їх до цінностей національної і світової культури.

Протягом останніх років вітчизняні дослідники зробили великий крок в осмисленні інформаційних процесів постіндустріального суспільства та розвитку бібліотечних установ. Під керівництвом академіка О. С. Онищенко науковий колектив інформаційних фахівців НБУВ протягом деяких років проводить системні дослідження у сфері аналізу закономірностей входження України в інформаційне суспільство, вивчення проблем освоєння електронних інформаційних ресурсів бібліотечною сферою України.

З урахуванням суспільних потреб в інформації та упровадженням електронних інформаційних технологій інформаційні бази набули урізноманітнення. Процес роботи бібліотечних установ при цьому здійснюється не шляхом витіснення попереднього рівня розвитку новим, а шляхом його удосконалення. Послуги суспільству надаються за допомогою інформаційних технологій і воно отримує нову назву – інформаційне суспільство.

Бібліотеки надають можливість доступу до публічної інформації, яка є не тільки актуальною, а й достовірною. Вони можуть бути ефективним інструментом реалізації завдань інформатизації, а саме надання доступу всім категоріям громадян до інформаційних ресурсів [1].

Завдяки розвитку інформаційних технологій бібліотеки розширюють контингент своїх користувачів, використовуючи дистанційні форми інформаційного обслуговування. Поступово розвивають комплекс своїх функцій, які відповідають актуальним напрямам суспільного розвитку. Розвиток будь-яких функцій у сучасному суспільстві супроводжується новітніми інформаційними технологіями. Завдяки їм кожна бібліотека має свій електронний каталог, який відрізняється від традиційного особистим пошуковим середовищем, можливістю організації

пошуку в електронному середовищі тощо. Читач може в бібліотеці користуватися інтернет ресурсами, переглянути є та чи інша книга в бібліотеці, отримати доступ до інформації на новітніх носіях. Кожна бібліотека може опублікувати статтю, яка буде доступна усім читачам.

Отже, можна зробити висновок що новітні бібліотеки все більше набувають інформаційного розвитку завдяки розширенням інформаційних технологій.

Література

1. Онищенко О.С. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горвий та ін. – К.: НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2011. – 235

Sivak D.

DEVELOPMENT OF LIBRARY BY MEANS OF INFORMATION TECHNOLOGIES

The paper considers the importance of the work of libraries in the information society and their development by means of information technologies.

УДК 025.5:024(477.62-2)

Синенко Т. В.
/Україна/

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ У БІБЛІОТЕКАХ М. МАРІУПОЛЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДЯН

Діяльність бібліотек міста Маріуполя, що обумовлює актуальність зазначеної проблеми в контексті соціальних комунікацій спрямована зараз в першу чергу на залучення нових читачів. Кожна з філій намагається покращити своє обслуговування. Невід'ємним завданням зараз є також інформаційне обслуговування, а саме створення та розвиток електронних ресурсів бібліотеки, власного сайту. Забезпечення доступу користувачів бібліотеки до власних та світових інформаційних ресурсів на основі використання мережі Інтернет та її технологій. Розвиток бібліотечної справи сьогодні можна вважати неможливим без впровадження сучасного програмного забезпечення, інформаційних технологій і інформаційного обслуговування. Бібліотечна діяльність завжди вважалася лише галуззю культури. Але зараз вона формується як виробнича галузь, яка на етапі формування інформаційного суспільства виконує виробничі, культурні, виховні й освітні функції. Бібліотеки міста Маріуполя є одним з базових елементів культурної, освітньої та інформаційної інфраструктури, які забезпечують інформаційні, науково-дослідні, освітні, культурні потреби читачів. У місті налічується 24 публічні бібліотеки. Усі вони підпорядковуються Центральній міській бібліотеці ім. Короленка [2].

Завдяки створенню інформаційного відділу інформаційне обслуговування населення міста здійснюється регулярно. Користувачам надається інформація про законодавчі документи, рішення сесій міської ради і розпорядженнях міського голови, про місцевий бюджет, податки, муніципальну власність, статистичні дані з економіки, розвитку матеріально-технічних ресурсів міста та ре Інформаційне забезпечення населення з питань місцевого самоврядування здійснюється з використанням як традиційних, так і автоматизованих форм обслуговування [3] бібліотеці була створена картотека «Хто є хто?». Вона розкриває структуру міськради і райдержадміністрацій із зазначенням посад, годин прийому громадян. 2006 році в бібліотеці відкрито центр правової інформації. При центрі працює юридична консультація. Студенти юридичних спеціальностей Маріупольського державного університету надають безкоштовні консультації населенню міста. Для більш зручного та швидкого пошуку документів створена і постійно доповнюється власна база даних «Бібліотека і влада» в АБІС ІРБІС. [3].

Центральна міська бібліотека ім. Короленка співпрацює з бібліотекою МДУ. Інформаційне обслуговування читачів університету літературою відповідно до їх

інформаційних запитів. Студентам, аспірантам, викладачам надається інформація з основних характеристик фонду бібліотеки та книгозабезпечення. Пошук інформації здійснюється за допомогою традиційного довідково-бібліографічного апарату бібліотеки та електронного пошуку. Зручним є також пошук за базами даних інформаційно-бібліотечної програми «ІРБІС». Наукова бібліотека МДУ займається проведенням масових заходів, а також організацією виставок[1].

Отже, сьогодні бібліотека вирішує завдання збору, зберігання і надання користувачам інформації, яка є актуальною. Зараз потреба населення в інформації, пов'язаної з поняттям «місто», постійно зростає, в порівнянні з попередніми роками. Збільшується число запитів: соціально-економічний розвиток міста, екологічні проблеми, стан охорони здоров'я, реформа житлово-комунального господарства, які надаються Центральною міською бібліотекою. Важливою є робота наукової бібліотеки МДУ, де користувачі можуть отримати кваліфіковану допомогу при пошуку літератури або просвітницької діяльності. Сучасний розвиток інформаційних технологій обумовлює необхідність впровадження їх в бібліотечну справу, що дозволяє розширити коло послуг, що надаються.

Література

1. Маріупольський державний університет [Електронний ресурс]: Офіційний сайт. – Режим доступу: http://slibr.mdu.in.ua/index/posluhy_biblioteku/0-8.

2. Програма створення інформаційної бібліотечної системи бібліотечних комунальних установ «Бібліотека-XXI [Електронний ресурс]: Офіційний сайт. – Режим доступу: http://marsovet.org.ua/upload/documents/file/_na_sait_-_biblioteka-hhi_vek13407972221341378952.doc.

3. Центральна міська бібліотека ім. В.Г. Короленка [Електронний ресурс]: Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://marlibrary.com.ua/>.

Sinenko T.

ORGANIZATION OF INFORMATION SERVICE IN LIBRARIES OF M. MARIUPOL IN CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF CITIZENS

The article seeks to consider the organization of informational service in the work of the libraries of Mariupol. The analysis reveals what kind of work is done by libraries in order to help all readers willing to solve their information requests.

УДК 021.6

Шаправська О. В.
/Україна/

МОЛОДІЖНІ ЦЕНТРИ БІБЛІОТЕК В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Молодь як суб'єкт і об'єкт завжди цікавила представників влади, представників різних наукових областей. Це багато в чому пояснюється традиційно закріпленим за молоддю інноваційним потенціалом, розумінням її як майбутнього країни. Багато в чому інтерес до молоді пов'язаний ще і з тим, що для забезпечення гідного майбутнього в суспільстві повинні бути створені умови, які дозволять попередити відхиляється молоді, а наявний потенціал спрямувати в соціальнозначуще русло. Останнє особливо актуалізує такий напрямок, як створення вільних просторів для молоді, тобто молодіжних центрів.

В умовах сталого розвитку бібліотеці, як джерела культурно-інформаційного центру громади, стали з'являтися молодіжні центри, так звані безпечні середовища для підлітків і молоді.

Для підтвердження цього твердження пропоную розглянути етапи виникнення та подальшу роботу молодіжного центру при Центральній дитячій бібліотеки. Ідею створення таких центрів висловила директор КУ ЦБС «Для дітей» Василенко Ю. С., виступивши

співавтором в написанні проекту «Створення безпечного, та того, що забезпечує захист, середовища для молоді» разом з Маріупольською Спілкою Молоді, за технічної та фінансової підтримки ЮНІСЕФ.

В ході реалізації проекту, в місті було створено 4 центри, і для того, щоб залучити підлітків до центрів була проведена потужна інформаційна компанія. Фахівці молодіжних центрів (це бібліотекарки) проводили презентацію у школах, ліцеях, технікумах міста, в ході котрої знайомили учнів з роботою та напрямками діяльності (так званими активностями) у центрах. Хлопці та дівчата допомогли зробити ремонт кімнати в бібліотеці та облаштувати свій простір. В умовах проекту для підлітків 14-20 років (зазвичай ми бачимо таку вікову групу), проводились навчальні заняття з фото та відео-майстерності зі спеціалістами, бесіди та заняття з тренером зі здорового способу життя. Працював психолог, проводивши індивідуальні консультації і заняття з арт-терапії.

Для того щоб впроваджувати нестандартні форми навчання для підлітків, фахівці по роботі з молоддю (бібліотекарки) навчались за програмою підвищення соціальної компетентності молоді «Як стати успішним» (всього було 12 навчених фахівців), та за навчальною програмою «Молодіжний працівник» національного масштабу для фахівців, що працюють з молоддю, яка базується на принципах міжсекторального та міжгалузевого партнерства. Вперше фахівців, які працюють з молоддю, виділяють в окрему професійну групу. Молодіжна робота виокремлюється як окремий професійний напрям. Вже навчені фахівці по роботі з молоддю проводили тренінги з підлітками та молоддю за програмою, яка спрямована на мотивацію молодих людей до самопізнання та пізнання інших, розвиток життєвих навичок, розширення мережі соціальних контактів, заохочення до усвідомлення життєвого вибору, відповідального ставлення до власного життя та активної громадської позиції. Тренінги розроблялись таким чином, щоб вони були цікаві, корисні, активні та максимально засвоювались знання, здобуті в нестандартній формі навчання.

Важливим чинником активізації громадської позиції, став цікавий блок тренінгів за програмою «Розробка та реалізація соціальних проектів і програм, як ефективний інструмент формування у молоді активної життєвої позиції.» За підсумками якого молоддю було написано багато цікавих соціальних проектів, та на деякі з них хлопці та дівчата отримали фінансову допомогу від ЮНІСЕФ, та почали їх реалізовувати. Одними з цікавих були такі, як «MusicLand», де юнаки із Маріупольського коледжу мистецтв навчали інших юнаків та дітей вокалу та гри на гітарі. А в проекті «Буккросінг» підлітки провели, через анкетування, опитування серед молоді щодо літературних смаків, та купили ці книжки, щоб молодь мала можливість читати, обирати книги та обмінюватись улюбленими книжками, обговорювати прочитане, висловлювати свої думки та заохочувати один одного до читання. Ще один із цікавих проектів подарує місту мурал на фасаді Центральної дитячої бібліотеки, дві лавочки та велопарковку на 6 міст, для людей, які відвідують бібліотеку. Авторами ескізу мурала також була молодь, з молодіжного центру.

Після завершення проекту, з червня цього року форми роботи в центрі трохи змінилися. Зараз робота більш спрямована на підвищення інтелектуального та освітньо-культурного рівня, розвиток національної самосвідомості, високих естетичних смаків серед підлітків але неформальна освіта, у вигляді тренінгів та бесід, залишається однією з найулюбленіших, цікавих та корисних для молоді.

Фахівці бібліотеки (які працюють в молодіжному центрі) розробляють і проводять чергу спеціальних заходів, івентів та міт-апів, разом з книжковими виставками, для популяризації світової літератури та літератури з мистецтва. В нашому центрі також і активно відпочиває молодь. Центр має велику кількість настільних ігор і підлітки збираються, щоб відпочити від навчання та пограти. Дуже популярна зараз серед молоді інтерактивна гра «Мафія», знайшла своїх прихильників і серед відвідувачів центру. Також бібліотекарки моніторять цікаві заходи, фести, івенти, квести, тренінги, які проводяться у місті, інформують та зацікавлюють молодь, щодо їх відвідувань. Ось так декілька активних підлітків відвідали Перший та Другий Молодіжний форум «Будуємо майбутнє разом» у м. Києві, який організував Всеукраїнський

Громадський Простір «Волонтер». Таким чином наша молодь познайомилась с роботою U-Report – інтерактивним інструментом роботи з тисячами молодих людей. Це – опитування, які проводяться у звичних СМС - повідомленнях, Facebook, Messenger і Twitter. Ці опитування на актуальні для молоді теми: освіта, молодіжна політика, громадська активність, здоров'я та інші. А деякі з підлітків нашого центру відвідали молодіжний захід “Від мрій до дій” у м. Дніпро від U-Report.

Молодіжний центр при Центральній дитячій бібліотеці має декілька рідерів та великий банер з QR-кодами популярної та класичної літератури для підлітків та молоді.

Означені заходи та активності – пряме ствердження того факту, що на сьогоднішній день бібліотека залишається актуальним та важливим середовищем, вільним простором для підлітків та молоді, де можна отримати неформальну освіту, почитати літературу на гаджети чи у звичайному форматі, відвідати цікаві заходи, зробити щось своїми руками на мастер-класі, зустрітися з друзями, пограти на гітарі та заспівати пісні, зробити домашнє завдання, ознайомитися з важливою інформацією до що цікавих заходів у місті, та просто весело, цікаво та корисно провести час.

Узагальнюючи, можна зробити висновки, що сучасна дитяча бібліотека зараз працює за інноваційними принципами молодіжної політики, тобто для молоді, разом з молоддю та заради молоді, заради майбутнього країни.

Література

1. Базовий тренінг. Навчальна програма «Молодіжний працівник» 2017 [Електронний ресурс] : сайт «Молодіжний працівник» / документи. – Текст. Дані. – Режим доступу: <http://youth-worker.org.ua/about/training-levels/basic-training/> (дата звернення: 12.10.2017). – Назва з екрана.

2. Объявляем конкурс малых грантов для молодежи! [Електронний ресурс] : сайт «Мариупольский союз молодежи» / документи. – Текст. Дані. – Режим доступу: <http://www.mariupolunion.com.ua/news/3007.html> дата звернення: 12.10.2017). – Назва з екрана.

3. U-Report провів мотивуючий форум для молоді «Від Мрій до Дій» [Електронний ресурс] : сайт «Юнісеф в Україні» / документи. – Текст. дані. - Режим доступу: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/media_31274.html (дата звернення: 12.10.2017). - Назва з екрана.

УДК 025.5:34(477)

Шевцова М. Л.
/Україна/

НОРМАТИВНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

На сучасному етапі нормативно-правове забезпечення бібліотечно-інформаційної діяльності України перебуває на стадії формування системи правової охорони інтелектуальної власності і має певні результати щодо регламентації авторсько-правових відносин у сфері інформаційного виробництва і поширення інформації [1].

Основним законом, що декларує основи вітчизняного законодавства про інформаційну діяльність є Конституція України [3]. Згідно зі ст.34 кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Норми Конституції України, що закріплюють інформаційні права та свободи, також встановлюють права та обов'язки суб'єктів інформаційних відносин з приводу створення та поширення інформації певного виду, а також встановлюють обмеження щодо обігу інформації в державі та суспільстві.

Правове поле інформатизації в Україні представлено розробленими законодавчими органами нормативно-правовими актами: Закон України «Про інформацію» (від 02.10.1992) [8], «Про Національну програму інформатизації» (від 04.02.1998) [9], «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [10] (від 09.01.2007) та ін.

Базовим законом, що регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації є Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. [8]. За останній час до закону було внесено багато доповнень і змін. Закон закріплює право особи на інформацію в усіх сферах суспільного і державного життя України, а також систему інформації, її джерела, визначає статус учасників інформаційних відносин, регулює доступ до інформації та забезпечує її охорону і визначає правові форми міжнародного співробітництва в галузі інформації. Для забезпечення успішного функціонування і розвитку національних систем інформації в Україні, згідно Закону, здійснюються пошукові фундаментальні та прикладні наукові дослідження в галузі інформаційної діяльності, створюються наукові установи, науково-виробничі підрозділи, об'єднання, асоціації, центри нових інформаційних технологій та інші формування.

Одним із напрямів реалізації державної інформаційної політики є впровадження Національної програми інформатизації, основні загальні засади формування, виконання та коригування якої регламентовані Законом України «Про Національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998р. [9]. Головною метою Національної програми інформатизації, згідно Закону, є створення необхідних умов для забезпечення громадян та суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією шляхом широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави.

Завдання, цілі та напрями розвитку інформаційного суспільства в Україні були визначені в Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09 січня 2007 р. [10]. В ньому зазначається, що одним із головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство.

До законів, що регламентують використання інформаційних ресурсів суспільства в інформаційно-аналітичній діяльності (далі – ІАД) в контексті інтелектуальної власності та авторського права можна віднести Закон України «Про доступ до публічної інформації» (від 13 січня 2011 р.), «Про інформаційні агентства», (від 28 лютого 1995 р.), «Про авторське право та суміжні права» (від 23 грудня 1993 р.). Крім того, в цих законах конкретизуються деякі положення Закону України «Про інформацію».

Порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації визначається Законом України «Про доступ до публічної інформації» [6] від 13 січня 2011 р. Метою цього Закону є забезпечення прозорості та відкритості суб'єктів владних повноважень і створення механізмів реалізації права кожного на доступ до публічної інформації. Закон України «Про інформаційні агентства» [7], прийнятий 28 лютого 1995 р., закріплює правові основи діяльності в Україні інформаційних агентств та їх міжнародного співробітництва. Згідно статті 5 Закону, діяльністю інформаційних агентств є збирання, обробка, творення, зберігання, підготовка інформації до поширення, випуск та розповсюдження інформаційної продукції, основними видами якої є: електронна, друкована, фото-, кіно-, аудіо- та відеопродукція, основне призначення якої – розповсюдження з метою задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб, держави. Закон України «Про авторське право і суміжні права» [4], прийнятий 23 грудня 1993 р., деталізує коло майнових прав та строки охорони авторського права та суміжних прав.

Розуміючи потребу громадян в отриманні належного доступу до джерел інформації, держава організовує та регулює діяльність бібліотек рядом нормативно-правових актів, серед яких базовим законодавчим документом є Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [5] (від 27 січня 1995 р., в редакції від 16 березня 2000 р.), який затверджує статус бібліотек, правові та організаційні засади діяльності, встановлює вимоги до формування та збереження бібліотечних фондів, бібліотечного обслуговування, гарантує право на вільний доступ до

інформації, знань, залучення до цінностей національної та світової культури, науки та освіти, що зберігаються в бібліотеках.

Особливе місце серед правових важелів регулювання та розвитку бібліотечної справи в Україні займає загальнодержавна Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», затверджену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. [11]. Аналізуючи сучасний стан бібліотечної справи, цей документ окреслює пріоритети діяльності бібліотек в умовах якісних змін, визначає стратегічні напрями розвитку бібліотечної справи і створює підґрунтя для розроблення державної політики та прийняття рішень у сфері культури, освіти та науки.

Серед нормативних документів, що регулюють застосування єдиних норм, правил, положень і вимог до різних об'єктів бібліотечної справи, особливе місце займають державні стандарти, головною метою яких є забезпечення взаємозамінності, технічної та інформаційної сумісності послуг бібліотек, уніфікації термінології, одиниць та форм обліку і звітності, єдиних вимірів ресурсів, продукції і послуг бібліотек, бібліотечного обслуговування. Перший національний стандарт ДСТУ 5034:2008 «Інформація та документація. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення» [2] встановлює українські терміни та визначення понять, використовуваних у різних сферах науки, техніки, освіти в процесі збирання, оброблення, шукання, зберігання та розповсюдження науково-технічної інформації. Терміни, установлені цим стандартом, рекомендовано використовувати в роботі інформаційних служб, інформаційних центрів, бібліотек і архівів, що діють в Україні та пов'язані з науково-інформаційною діяльністю. Саме в цьому ДСТУ закріплені терміни, які використовують в інформаційно-аналітичній діяльності: «інформація», «наукова інформація», «інформаційний аналіз», «інформаційна продукція», «інформаційні послуги», «інформаційно-аналітична діяльність», «оглядова інформація», «реферативна інформація», «інформаційно-аналітичні технології», «інформаційні ресурси», «інформаційно-аналітична продукція».

Отже, на сьогодні нормативна база, яка регулює бібліотечно-інформаційну сферу досить численна і складається з сукупності нормативно-правових актів, державних стандартів та організаційно-розпорядчих документів, які визначають державну політику в сфері інформації та інформатизації, правовий статут інформаційних ресурсів, інформаційні права громадян, регламентують інформаційну термінологію, уточнюють зміст діяльності інформаційних установ, зокрема наукових бібліотек ВНЗ, регулюють організаційно-правові засади їх функціонування.

У цілому, можна стверджувати, що сучасне нормативно-методичне забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності наукових бібліотек неповною мірою охоплює складні процеси в системі сучасної бібліотечної справи. Більшість нормативних документів встановлюють стратегічні цілі, а не розробляють заходів для їх виконання. Використання нових видів інформаційних ресурсів, широкий асортимент інформаційно-аналітичної продукції не знаходять відображення у нормативних та законодавчих актах. Кардинальні зміни у науково-практичній діяльності сучасних наукових бібліотек потребують перегляду та доповнень в чинний Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу». Необхідно, відповідно до нових функцій бібліотек, розробити стратегії розвитку нових якостей інформаційно-аналітичних структур наукових бібліотек, закріпити порядок та форми інформаційно-аналітичної діяльності наукових бібліотек ВНЗ на рівні нормативно-правового регулювання. Перспективним є подальше дослідження нормативно-методичного забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності вітчизняних наукових бібліотек в умовах сталого розвитку суспільства.

Література

1. Воскобойнікова-Гузева О. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія / О. Воскобойнікова-Гузева. – Київ: Академперіодика, 2014. – 362с.

2. Інформація і документація. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять : ДСТУ 5034:2008. – Чинний від 2009–01–01. – Київ : Держспоживстандарт, 2009. – 38 с.

3. Конституція України [Електронний ресурс] : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-вр // Верховна Рада України. Законодавство : офіц. сайт. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

4. Про авторське право та суміжні права [Електронний ресурс] : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-12 // Верховна Рада України. Законодавство : офіц. сайт. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>

5. Про бібліотеки і бібліотечну справу [Електронний ресурс] : Закон України від 27 січня 1995 р. № 32/95-ВР // Верховна Рада України. Законодавство : офіц. сайт. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>

6. Про доступ до публічної інформації [Електронний ресурс] : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI // Верховна Рада України. Законодавство : офіц. сайт. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.

7. Про інформаційні агентства [Електронний ресурс] : Закон України від 28 лютого 1995 р. № 74/95-вр // Верховна Рада України. Законодавство : офіц. сайт. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80>.

8. Про інформацію [Електронний ресурс] : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII // Верховна Рада України. Законодавство : офіц. сайт. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/%202657-12>.

9. Про Національну програму інформатизації [Електронний ресурс] : Закон України від 04 лютого 1998 р. № 74/98-вр // Верховна Рада України. Законодавство : офіц. сайт. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>.

10. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки [Електронний ресурс] : Закон України від 09 січня 2007 р. № 537-V // Верховна Рада України. Законодавство : офіц. сайт. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.

11. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів від 23.03.2016 № 219-р. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>

Shevtsova M.

NORMATIVE-METHODICAL SUPPLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL ACTIVITIES OF SCIENTIFIC LIBRARIES IN CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The article presents the normative base of Ukrainian scientific libraries informational and analytical activity considering conditions of sustainable development.

УДК 021.1

Чумакова О. Є.
/Україна/

ІСТОРІЯ І ТРАДИЦІЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

В зв'язку зі змінами, які відбуваються в останні десятиріччя в нашому суспільстві, значно виріс інтерес до історії бібліотечної справи на Україні. На сучасному етапі, коли продовжують розвиватися процеси формування нових суспільних відносин, з'явилася потреба відтворити цілісне уявлення про історичний спадок нашої культури, невід'ємною частиною якої завжди були бібліотеки. Тому історичний досвід діяльності народних бібліотек в контексті розвитку просвіти і культури набуває особливого значення.

Кардинальні соціально-економічні та політичні зміни що відбувалися на українських землях в XIX столітті призвели до сплеску активності як прогресивно налаштованої

інтелігенції, так і самого населення. Створення органів місцевого самоврядування призвело до утворення ще однієї соціальної структури, яка стала активно займатися питаннями освіти і освіти народу. Перехід до капіталізму і активний розвиток промисловості в країні призвів до міграції населення з сільської місцевості в місто, що зумовило виникнення ще одного соціального класу – робітників і необхідність підтримки їх освітнього рівня.

Специфіка України полягає в тому, що вона існувала на території інших держав, тому не мала власних національних установ в галузі науки, освіти, культури, перед усім академії й університету, бібліотеки, музею, архіву, театру, Книжкової палати, а також державних органів, які б дозволили здійснювати управління бібліотечною справою і проводити координацію в галузі створення бібліотечного фонду, його формування та використання.

Ведуча роль в бібліотечному процесі належала публічним бібліотекам. В XIX – на початку XX століття публічні бібліотеки пройшли етап становлення та розвитку, відіграли значну роль в освіті народу, не зважаючи на гальмування офіційним законодавством. Прагнення суспільства до культурного та духовного розвитку сприяло відкриттю бібліотек, кількість яких постійно збільшувалася, поповнювалися фонди, зростало число читачів. Культурно-освітня роль бібліотечних закладів полягала у поширенні знань, у розповсюдженні літератури серед населення та підвищенні національної свідомості, заохоченні до читання різних верств та вікових груп населення. Бібліотеки створювалися за ініціативою та активною діяльністю земств, міської думи, комітетів, навчальних закладів, установ та товариств, громадськості та прогресивних громадських діячів. Таким чином, є всі підстави вважати, що публічні громадські бібліотеки відіграли велику роль у піднесенні культурно-освітнього рівня населення України, розповсюдженні знань.

З розвитком капіталістичних відносин і створенням промислового потенціалу в країні з'явилися безкоштовні народні бібліотеки, які засновувалися приватними особами, громадськими організаціями та органами місцевого самоврядування. Народні бібліотеки, відкриті органами місцевого самоврядування, зокрема, міські народні бібліотеки, створені безумовно, були найбільш стабільними і добре організованими.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. народні пройшли етап становлення та розвитку, відіграли значну роль в освіті народу, незважаючи на низку недоліків. Окрему сторінку історії бібліотечної справи в Україні становить діяльність товариства «Просвіта» зі створення народних бібліотек, які через книгу та інші масові заходи здійснювали пропаганду української мови, літератури, ідеологічну пропаганду за самостійність України.

Діяльність народних книгозбірень жорстко регламентувалася низкою офіційних документів, спрямованих на тотальний контроль за їх роботою, що до революційних подій 1905–1907 рр. унеможливило комплектування україномовною літературою.

Процес становлення та функціонування українських бібліотек проходив у складних умовах політичного та культурного життя України, що гальмувався офіційним законодавством. Однак прагнення суспільства до культурного, духовного розвитку сприяло відкриттю закладів, кількість яких у другій половині XIX століття – початку XX століття постійно збільшувалася. Поповнювалися їхні фонди, зростало число читачів. Треба зазначити, що значна кількість приватних бібліотек сприяла формуванню історико-культурних фондів. Бібліотекам передавалися окремі, подекуди впорядковані та каталогізовані, зібрання, колекції і цілісні приватні бібліотеки.

В цілому бібліотечна справа на українських землях Росії та Австро-Угорщини у другій половині XIX століття продовжувала сильно відставати від зростаючих потреб народу в книзі. Мережа наукових, публічних і народних бібліотек була недостатньою, матеріальне становище більшості з них залишалося незадовільним. Все гостріше відчувалася необхідність корінних перетворень, усунення реакційних законів і правил, які обмежували бібліотечну справу.

ЯКІСНІ ЗМІНИ БІБЛІОТЕК ЗАДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Сталий розвиток суспільства, дотримання прав і свобод людини та реалізація державної політики неможливі без сучасних бібліотек. Відповідно, бібліотечна справа України потребує низки комплексних системних організаційних, структурних і технологічних змін згідно із сучасними загальносвітовими тенденціями.

Питанням ролі бібліотек в сучасному світі займалися такі фахівці, як: Л.З. Амлинский, І.О. Давидова., В.О. Ільганаєва, О.М. Кобелев, Н.М. Кушнарєнко, Ю.А. Чяпите та ін.

Згідно з Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» бібліотека – це інформаційний, культурний, освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки [5].

Процес модернізації українських бібліотек, що розпочався у 90-ті роки минулого сторіччя, і нова соціально-культурна парадигма їхнього розвитку є головними стимулами інноваційних змін у бібліотечній справі. Інноваційні перетворення стосуються всіх напрямів бібліотечної діяльності, зачіпають усі сфери функціонування бібліотек і, в першу чергу, комунікативні зв'язки із зовнішнім середовищем. Паралельно з цим здійснюється активне організаційно-технологічне оновлення бібліотечної системи. Сьогодення впливає на функції бібліотек, трансформує їхню соціальну роль у суспільстві.

Зазнають змін існуючі стереотипи стосунків бібліотек і суспільства, дедалі більше на перетворення бібліотечного середовища впливає процес інформатизації. Залучаючи широке коло користувачів до роботи у новому комунікативному форматі, у тому числі мережевому використанні інформаційних ресурсів, бібліотеки сприяють поступовому формуванню у різних верств населення інформаційної свідомості [1].

Виконуючи свою головну мету, що полягає у збиранні, зберіганні, виробництві, розповсюдженні та використанні загальнодоступної інформації, бібліотеки об'єктивно сприяють її перетворенню в цінний національний ресурс, від якого залежить сталий розвиток суспільства. Сьогодні спектр інформаційних послуг і продуктів, які бібліотеки пропонують населенню, розширюється. Все більше уваги приділяється створенню фактографічних баз даних із соціальних, правових, економічних питань, проблем місцевого самоврядування, підприємницької діяльності, соціокультурного розвитку регіонів, краєзнавства. У практику роботи бібліотек поступово, впроваджуються аналітичні методи перероблення інформації – готуються інформаційні дайджести, аналітичні добірки, які створюються на основі текстових фрагментів документів.

У листопаді 2014 р. при Міністерстві культури України було створено міжвідомчу робочу групу з питань формування стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні. Міжвідомчою робочою групою було розроблено проект Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України». Стратегія є рамковим документом, що формує бачення, визначає пріоритети, завдання та основні дії для досягнення якісних змін у бібліотечній справі України. Вона створює підґрунтя для розробки державної політики та прийняття рішень у сфері культури, освіти та науки, включаючи рішення щодо фінансування бібліотечних закладів, спеціальних програм і проектів. Метою Стратегії є визначення ключових проблем розвитку бібліотечної справи в Україні, пріоритетів діяльності сучасних бібліотек у забезпеченні сталого розвитку України, напрямів, завдань та основних дій, спрямованих на їхню реалізацію [2].

З усіх запропонованих напрямів розвитку бібліотечної справи у цієї стратегії найбільш відповідними вважаємо:

- удосконалення нормативно-правової бази, яка стосується діяльності бібліотек, та врегулювання стандартів бібліотечно-інформаційної галузі відповідно до міжнародних;
- створення системи гарантованого бюджетного фінансування основних бібліотечних послуг і реформування механізмів отримання та використання надходжень з інших джерел фінансування;
- створення нової архітектури інтегрованої бібліотечної системи країни на основі універсального доступу та економічної доцільності;
- інтенсивний розвиток та актуалізація документно-інформаційних ресурсів бібліотек на традиційних та електронних носіях і забезпечення доступу до них;
- збереження українського культурного надбання в частині документних ресурсів [2].

В умовах розвитку сталого людства на публічні бібліотеки покладено ряд вимог. Прослідкуємо матеріали офіційних сайтів декількох центральних міських бібліотек.

За матеріалами офіційного сайту Центральної міської бібліотеки м. Маріуполя ім. В. Г. Короленка, за поточний рік в установі проходили заходи з широкого кола приводів. На базі бібліотеки відбувся тренінг «Школа політичного успіху», організований громадським об'єднанням «Ukrainian Patriots». В рамках проекту «Українська література поза межами часу» співробітники бібліотеки провели поетичне ревію «Завжди один, бо завжди проти течії» [4]. Активною формою популяризації творчих здібностей молодих маріупольських художників та фотографів виступають різні виставки.

Важливе місце в роботі бібліотеки займає співпраця зі школами, ліцеями, вищими навчальними закладами та молодіжними структурами. Все це невелика частина великої кількості щомісячних заходів, проте всі вони спрямовані на сталий розвиток громадян. Також в своїй діяльності ЦБ ім. В. Г. Короленка дотримується розпорядження «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» [5], яке висвітлює основні аспекти формування сприятливих умов для розбудови інформаційного суспільства, соціально-культурного розвитку для задоволення потреб і вільного розвитку особистості.

Таким чином, розвиток проектної та інноваційної діяльності є визначальним чинником у роботі Центральної міської бібліотеки м. Маріуполя ім. В.Г.Короленка, що сприяє розвитку та швидкій інтеграції книгозбірні у світове інформаційне майбутнє.

Також звернемо увагу на основні напрями діяльності Дніпропетровської центральної міської бібліотеки. Метою соціокультурної діяльності є – задоволення і розвиток культурних потреб читачів, створення умов для самореалізації і самоосвіти кожного індивідуума, розкриття його здібностей, самовдосконалення і аматорської творчості в рамках вільного часу. Основними ефективними формами роботи є організації зустрічей із відомими людьми, зокрема письменниками, художниками, модераторами, бізнесменами. Молодь має можливість поспілкуватися із акторами театру, артистами філармонії. Іншими формами роботи є здійснення проектів, а саме – «Поетичний фестиваль-марафон», «Інформаційний центр», «Міні-галерея живопису» та ін.

Наступним комунікативним заходом бібліотеки є виставкова діяльність. Головні виставки цього сезону носять назви «Майбутнє, в якому ми вже живемо», «Рідне місто в об'єктиві: історія та сучасність», «Збережемо для нащадків» та ін. [3].

Для підвищення професійної компетентності працівників бібліотеки та обміну досвідом із колегами на базі Дніпропетровської ЦМБ часто проходять методичні семінари, тренінги, конференції та вебінари. Учасники обговорювали такі питання як: тенденції розвитку галузі культури міста в умовах децентралізації, роль сучасної бібліотеки в період економічної нестабільності, моделі бібліотечних мереж в умовах формування об'єднаних територіальних громад. Бібліотека бере активну участь у вихованні творчого, свідомого, освіченого молодого покоління, сприяє розвитку талантів та здібностей читачів, забезпечує якісне, раціональне та змістовне дозвілля за допомогою різних форм бібліотечної діяльності [3].

Отже, законодавче регулювання діяльності публічних бібліотек забезпечується низкою нормативно-правових актів, наказів, розпоряджень та цільових програм, кожний з яких має вагомий безпосередній вплив на формування та розвиток бібліотек. Саме тому, удосконалення нормативно-правової бази, пошук нових форм та методів роботи з молоддю, реакція на вимоги сьогодення відіграє важливе значення для успішної діяльності бібліотек.

Література

1. Вилегжаніна Т. Україна в інформаційно-бібліотечному просторі / Т. Вилегжаніна // Бібліотечна планета.-2006.-№3.-С.4-6.-Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2006_3_1
2. Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» [Текст] : проект / Міністерством культури України, 2015
3. Офіційний сайт Дніпропетровської центральної міської бібліотеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.library.dp.ua/>
4. Офіційний сайт Центральної міської бібліотеки м. Маріуполя ім. В.Г.Короленка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.marlibrary.com.ua/>
5. Про бібліотеки і бібліотечну справу: закон України зі змінами від 28.01.2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – №10. – ст.103.
6. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: постанова Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – від 15.05.2013. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>

УДК 024 : 004

Яковенко Ю. Є.
/Україна/

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ БІБЛІОТЕЧНИХ ПОСЛУГ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Глобальні цілі сталого розвитку, утверджені ООН на період від 2015 до 2030 року, яких на сьогодні дотримуються всі країни світу, адаптовані й до умов нашої держави. В Україні вони мають стати тим базисом, на якому будуватиметься нова система суспільних відносин [8]. Реалізація Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР) в Україні не можлива без систематичної роботи у цьому напрямку усіх інститутів країни.

Бібліотеки, як важливі соціальні інститути, що покликані забезпечувати інформаційні, науково-дослідні, освітні, культурні та інші потреби своїх користувачів [1], відіграють значну роль у забезпеченні реалізації ЦСР як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Про це свідчить, зокрема, Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України», ухвалена Кабінетом міністрів у 2016 році.

Дана Стратегія визначає напрями діяльності та основні завдання, що постають перед бібліотеками і спрямовані на забезпечення сталого розвитку України. Серед них – міжнародне співробітництво, модернізація матеріально-технічної бази бібліотек, забезпечення вільного доступу до бібліотечних ресурсів, розвиток читання, що «сприятиме підвищенню якості життя окремої особи і громади, а також сталому розвитку суспільства», розвиток ефективних комунікацій та інші. Стратегії розвитку окремих бібліотечних мереж та бібліотек повинні розроблятися відповідно до цієї Стратегії [2].

Маріупольська Централізована бібліотечна система для дорослих (далі – ЦБС) не є виключенням. Серед пріоритетів роботи її філіалів, поміж інших числяться і такі: впровадження нових інформаційних технологій у практику обслуговування користувачів та постійне розширення переліку бібліотечних послуг.

Це не лише перекликається із ЦСР, Стратегією розвитку бібліотек до 2025 року і Стратегією розвитку Маріуполя до 2021 року, акценти у якій зроблено на рівному доступі та сучасних технологіях [5], а й відповідає інтересам самих бібліотек. Адже інновації, впроваджені до бібліотечної практики, формують позитивне враження про ці соціальні інститути у користувачів. Це, у свою чергу, забезпечує формування і підтримку позитивного бібліотечного іміджу та робить бібліотеки конкурентоспроможними.

Забезпечення усіх бібліотек-філіалів комп'ютерною технікою та доступом до мережі Інтернет надало маріупольській ЦБС можливості для систематичної роботи з модернізації своїх послуг. До числа інновацій за 2013-2016 роки увійшли: створення власних електронних баз даних, ресурсів та продуктів, введення до бібліотечної практики сервісів, що дають можливість забезпечити інформаційні потреби віддалених користувачів (віртуальна довідка, електронна доставка документів), створити у бібліотеках комфортний простір для спілкування та дозвілля громадян, а також продовжити роботу з популяризації читання за допомогою сучасних засобів.

Зауважимо, що такі послуги та сервіси, як електронна доставка документів, віртуальна довідка, електронні каталоги та віртуальні читальні зали є вже досить поширеними у практиці бібліотек України. Про їх впровадження і роботу регулярно з'являється достатня кількість публікацій у фахових бібліотечних виданнях, де інформація подається як з точки зору бібліотекарів-практиків, так і у теоретичному аспекті.

Маріупольська ж ЦБС для дорослих втілила у життя декілька інноваційних проектів, що до сьогодні є мало поширеними чи взагалі принципово новими для бібліотечної практики України. Розглянемо їх детальніше.

У листопаді 2013 року Центральною бібліотекою ім. В.Г. Короленка було впроваджено унікальну для Маріуполя послугу – мобільну бібліотеку «Книга на долоні». Дана інновація базується на використанні сучасних мобільних гаджетів (смартфонів, планшетів) та QR-кодуванні. На вікнах першого поверху бібліотеки було розташовано яскраві плакати із зображенням книжкових полиць із 80 книгами за різними галузями знань (від художньої літератури до книг по історії, філософії, краєзнавству). Усі книги мають свій QR-код і доступні для завантаження в електронному вигляді не тільки користувачам бібліотеки, а й будь-кому з перехожих, хто має при собі мобільні пристрої із підключенням до 3G або Wi-Fi та вбудованою камерою, за допомогою якої і зчитуються індивідуальні книжкові коди [4].

Проект викликав широкий інтерес як української бібліотечної спільноти, так і представників маріупольської громади. Нажаль, вести точний облік завантажених із мобільної бібліотеки книг неможливо. Однак можна відзначити наступні переваги проекту:

«Книга на долоні» сприяє популяризації читання у молодіжному середовищі: незвичне оформлення приваблює увагу, а самі QR-коди викликають зацікавленість, мотивують до завантаження і ознайомлення з текстом книг;

розміщення видань, доступних для вільного скачування через QR-коди, можна назвати «тестовою версією» однієї з форм відкриття доступу до бібліотечних фондів, що є актуальною проблемою сучасних українських бібліотек.

Наступним великим інноваційним проектом як для ЦБС, так і для Маріуполя взагалі, став проект створення на базі Центральної бібліотеки ім. В.Г. Короленка центра сімейного дозвілля «Бібліотека-Ігротека». Центр, оснащений сенсорними іграми Xbox+Kinect, X-TREME Dance PAD, топовими настільними іграми, було відкрито у 2015 році.

Бібліотечний проект було підтримано Маріупольською міською радою. Для обладнання залу ігротеки з місцевого бюджету було виділено понад 25,5 тис. грн. Унікальність проекту полягає не лише у новому для міста обладнанні, а й у тому, що послуги ігротеки надаються користувачам бібліотеки безкоштовно, на базі ігротеки проводиться робота із соціально незахищеними верствами населення (центр сімейного відпочинку відвідують вихованці дитячих будинків сімейного типу, Центру опіки, інтернатів). Головними плюсами реалізації проекту «Бібліотека-Ігротека» стали:

- можливість просування читання через організацію інтелектуально-розважального дозвілля;

- тісний зв'язок проекту з культурно-просвітницькою діяльністю бібліотеки (до ігрової складової додаються виставки, вікторини, бесіди, семінари);
- створення сучасного інтерактивного простору для комунікації та соціалізації дітей та молоді міста (варто відзначити, що волонтери, які допомагали бібліотекарям на перших етапах роботи проекту, на сьогодні утворили ядро бібліотечного активу та беруть участь у розробці та реалізації нових проектів – як на бібліотечному, так і на загальноміському рівні);
- залучення нових читачів (приходячи до ігротеки, діти та дорослі нерідко записуються до бібліотеки. Кількість відвідувань бібліотеки у 2015 році, коли було відкрито ігротеку, зросла на 3 471 одиницю у порівнянні з 2014 роком, кількість користувачів у 2015 році збільшилася на 296 чоловік) [3].

Цікавим прикладом міжгалузевої співпраці ЦБС для дорослих міста Маріуполя стала участь у 2016 році у Всеукраїнському проекті Technology Nation Фонду BrainBasket з безоплатного навчання програмуванню [7]. Центральна бібліотека ім. В.Г. Короленка стала платформою, на якій у Маріуполі здійснює свою діяльність цей освітній проект – у читальному залі проводяться заняття для дорослих та дитячих груп. Завдяки проекту комп'ютерний парк бібліотеки збільшився на 16 робочих станцій з доступом до Інтернету, які по закінченні проекту будуть передані бібліотеці [6].

Участь бібліотеки у проекті дозволила:

- підвищити імідж бібліотеки як сучасного інформаційного центра міста;
- налагодити нові для бібліотеки зв'язки із ІТ-галуззю;
- вирішити проблему краудфандингу, збільшення та оновлення бібліотечного комп'ютерного парку, що, у свою чергу, дозволить більш оперативно та якісно надавати інформаційні послуги користувачам бібліотеки.

Підсумовуючи, зазначимо, що ці три найбільші за останні роки проекти маріупольської ЦБС для дорослих ілюструють три значні напрями бібліотечної діяльності. По-перше – активне впровадження до бібліотечної практики та використання для задоволення інформаційних потреб користувачів сучасних ІТ-технологій. По-друге – вирішення проблеми фінансування та вдосконалення матеріально-технічної бази бібліотек. По-третє – реалізація соціальної функції бібліотек через створення сучасних дозвіллево-інформаційних центрів на базі бібліотек та згуртування на їх основі громади міста. Крім того усі ці проекти дозволяють бібліотекарям вести роботу з просування читання.

У сукупності це сприяє забезпеченню реалізації прав громадян на інформацію, установленню соціального діалогу, підвищенню рівня освіти та самоосвіти населення. Що, у свою чергу, відіграє значну роль у забезпеченні сталого розвитку маріупольської громади.

Література

1. Про бібліотеки та бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 № 32/95-ВР / Верховна Рада України // ВВР. – 1995. – № 7. – С. 45 (у новій редакції : ВВР. – 2016. – № 10. – С. 103).
2. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 219-р / Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-p>
3. Віддзеркалення подій і часу : аналітичний звіт про діяльність Маріупольської ЦБС для дорослих за 2015 рік / уклад. О. М. Подтинна. – Маріуполь : [б. в.], 2016. – 56 с. : фот.
4. Майбутнє починається в сучасній бібліотеці : аналітичний звіт про діяльність Маріупольської ЦБС для дорослих за 2013 рік / складач О. М. Подтинна. – Маріуполь, 2014. – 56 с. : фот.
5. Маріуполь: Стратегія-2021 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Маріупольської міської ради. – 2017. – Режим доступу : <http://marsovet.org.ua/upload/documents/file/Strategy-2021-UKR.pdf>.

6. Публічна бібліотека – простір реальний і віртуальний : аналітичний звіт про діяльність Маріупольської ЦБС для дорослих за 2016 рік / складач О. М. Подтинна. – Маріуполь, 2017. – 56 с. : фот.

7. Technology Nation [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Фонду BrainBasket. – 2014. – Режим доступу : <https://brainbasket.org/ru/technology-nation-3/>.

8. Цілі сталого розвитку 2016-2030 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Представництва ООН в Україні. – 2017. – Режим доступу : <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvykuty-siacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.

Yakovenko Y.

THE ROLE OF INNOVATIVE LIBRARY SERVICES PROVIDED FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The activities of libraries as social institutions play an important role in the implementation of the goals of sustainable development at the state and local levels. In this research the importance of innovative library services in ensuring sustainable development is examined on the experience of the Korolenko Central Library.

СЕКЦІЯ З СТАЛІЙ РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ, ТРАДИЦІЇ, СУЧАСНІСТЬ

УДК002.1(477) «193»

Ангелинова І. А.

/Україна/

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТУВАННЯ В УСРР У 1923-1937 рр.

Шлях українського народу до створення самостійної і незалежної держави завжди був важким і тернистим. Не є винятком і радянський період 1923-1937 рр. Драматичні і неоднозначні історичні події, які відбувалися в СРСР, частиною якого була УСРР, суттєво вплинули на розвиток українського діловодства. Без сумніву, в сучасній українській системі діловодства використовується певний досвід, набутий діловодами у 1923-1937 рр. Це і визначає актуальність обраної для доповіді теми, яка постійно знаходиться в центрі наукового інтересу з боку вітчизняних документознавців (В. В. Бездрабко, О. М. Загорецька, С. Г. Кулешов, Н. О. Леміш, Ю. І. Палеха, В. Т. Савицький).

30 грудня 1922 р. на I Всесоюзному з'їзді Рад у Москві було урочисто проголошено утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік, до складу якого увійшла більша частина українських земель утворивши Українську Соціалістичну Радянську Республіку.

Цілісної системи законодавства з питань діловодства в УСРР на той час не існувало, оскільки система, якою користувалась царська Росія до жовтневої революції ґрунтувалась на іншій законодавчій базі і безнадійно застаріла, а одразу ж після 1917 р. роботи в цьому напрямку не проводились. Зважаючи на те, що загальний стан документування на місцях був вкрай незадовільний, на початку 20-х рр. ХХ ст. з метою сприяння ефективному функціонуванню основних інституцій галузі державного управління, українські науковці почали розробку нової цілісної системи діловодства.

Формуванню та розвитку суспільних організацій з питань наукової організації управління та діловодства сприяв започаткований у квітні 1923 р. на XII з'їзді ВКП(б) новий курс у національній політиці, що дістав назву політики коренізації. Хоча це і суперечило великодержавним прагненням ВКП(б), але було вимушеним кроком через упереджене ставлення до радянської влади з боку певної частини українського населення республіки, національна свідомість яких зросла внаслідок революційних подій 1917-1920 рр. Зважаючи на це ВКП(б) і Раднарком змушені були піти на поступки національним рухам.

Дієвим початком українізації стало прийняття РНК УСРР декрету «Про заходи у справі українізації шкільно-виховних та культурно-освітніх установ» від 27 липня 1923 р. Подальшими кроками щодо її правового запровадження стали такі нормативно-правові документи як спільний декрет ВУЦВК і РНК УСРР «Про заходи по забезпеченню рівноправності мов і про сприяння розвитку української мови» (серпень 1923 р.), декрет ВУЦВК і РНК УСРР «Про заходи термінового проведення повної українізації радянського апарату» (квітень 1925 р.), резолюція пленуму ЦК КП(б)У про українізацію партійного та профспілкового апарату (травень 1925 р.).

Згідно з постановою Ради Народних Комісарів УСРР на доповідь Центральної комісії по українізації радянського апарату про заходи щодо її поглиблення (1926 р.) і постановою Центральної Контрольної комісії КП(б)У «Про заходи щодо українізації керівного складу партійних керівників» (30 вересня 1926 р.) по всій країні у широких масштабах на різних курсах організувалося обов'язкове вивчення української мови. Всі урядовці мусили здавати іспити з практичного знання мови під загрозою втрати роботи. Українізувалися різні сфери не лише державного життя, а й громадського. Українська мова була офіційно введена у ділове урядове

листування. У 1927 р. секретар ЦК КП(б)У Л. М. Каганович оголосив, що вся партійна документація перейде на українську мову [2, с. 6].

Як бачимо, на початку 20-х рр. в УСРР склалися сприятливі умови для активізації наукових розробок та поширення практичних знань з діловодства. На цьому тлі цілком логічним було створення спеціалізованого наукового закладу – Державного Інституту Техніки Управління (ДІТУ) у 1926 р.

У цей період публікуються праці з теоретичних засад діловодства: «Посібник з діловодства для райвиконкомів і сільрад» О. М. Брагинського та М. А. Горенштейна, «Практичний підручник діловодства українською мовою» О. М. Бузинного, «Карткова система діловодства для центральних та губернських установ» Г. А. Славущького. у 1929 р. було створено Інститут раціоналізації управління (ІРУ) в Харкові з філіями у Києві, Дніпропетровську, Одесі, Сталіно. Діяльності ІРУ зосереджена на вирішенні питань як механізації обліку, раціоналізації постанови управлінського апарату та підготовки кадрів. Особлива увага приділялась обліку і контролю за масивами документації. Документи стали більш упорядкованими за структурою, змістом і формою [3, с. 32].

З метою раціоналізації діловодства та підвищення кваліфікації працівників у травні 1931 р. у Києві проводилися Всеукраїнські курси з підготовки та перепідготовки секретарів та інструкторів районних виконавчих комітетів, де були обговорені та запропоновані нові вимоги до організації діловодства відповідно до «Інструкції з діловодства районних виконавчих комітетів».

Відповідно до зазначеної програми з 01 січня 1926 р. передбачався перехід усіх державних установ і торгово-промислових підприємств на ведення діловодства винятково українською мовою. Українська мова була офіційно введена в школи й адміністрації, запроваджена у ділове урядове листування.

Зазначена політика мала вражаючі результати і позначилася на всіх ділянках адміністративного, економіко-соціального та культурного життя УСРР. Якщо у 1922 р. українською мовою велося менше 20% урядових справ, то лише через 5 років – 70% усіх справ [1, с. 11]. Проте вже на початку 30-х років, відбулися суттєві зміни у мовній політиці: по-перше, національний рух став підкреслено «більшовицьким», по-друге, все чіткіше простежується акцент на заміну українізації загальносоюзною політикою «пролетарського інтернаціоналізму» [4, с. 128]. У січні 1933 р. секретарем ЦК КП(б)У був обраний П. П. Постишев, який за вказівкою ВКП(б) та радянського уряду взяв курс на фактичне згортання українізації, що вкрай негативно позначилося і на розвитку українського документування [1, с. 11].

Поступово зводились на нівець здобудки українських науковців, з документів безжально викреслювались усі національні ознаки, мова примусово «русифікувалася».

Яскравим прикладом цього є прийнята 5-го вересня 1933 року Постанова народного комісара освіти УСРР «Про український правопис». Ця постанова була результатом роботи комісії (під головуванням А.А. Хвилі) для перевірки роботи на «мовному фронті». Комісія, крім питань української наукової термінології, розглянула правопис і кардинально його переробила, відкинувши «штучне відмежовування української мови від російської мови», спростивши правопис, ліквідувавши його національні правила, які на думку її членів «орієнтували українську мову на польську, чеську буржуазну культуру» [4, с. 108].

А вже у 1934 р. у зв'язку зі спробами застосувати в своїй роботі «буржуазні теорії побудови держапарату» було призупинено діяльність Інституту раціоналізації управління.

30 січня 1937 р. черговий з'їзд Рад УСРР затвердив Конституцію держави, яка отримала нову назву: Українська Радянська Соціалістична Республіка (далі – УРСР).

Вона майже повністю відбивала зміст союзної Конституції, відтворювала її принципи, копіювала основні положення, мала демагогічний характер, була демократична лише за формою і повністю відірваною від реального життя. Законодавчу функцію було покладено на Верховну Раду. Її діяльність перебувала під контролем ЦК КП(б)У, а сама вона не була постійно діючим органом, збиралася на сесії двічі на рік і фактично лише схвалювала підготовлені їй Президією та погоджені з ЦК КП(б)У законопроекти. З прийняттям нової

Конституції в УСРР було остаточно встановлено жорсткий партійно-адміністративний контроль над основними царинами життя республіки: обороною, економікою, наукою, освітою. Не стала винятком і сфера діловодства.

Ініціатива в розвитку документування допускалась лише у межах, визначених радянською адміністрацією. Під них підлаштовувались всі республіканські державотворчі документи, щодо «точного і швидкого виконання розпоряджень центральної влади» [3, с. 31]. Партійні директиви були обов'язкові для виконання будь-яким відомством чи установою, значно збільшилась кількість різного роду звітів в партійні інстанції, що далеко не завжди сприяло підвищенню виконавчої дисципліни. Загалом усі значущі документи, які приймалися на території УСРР у 1923-1937 рр. були розроблені на основі загальносоюзних документів, маючи лише формальні, незначні відмінності і загалом не виходили за рамки діючих на той час в СРСР правил документування, в основі яких була жорстка система Радянського партійно-державного адміністрування.

Проаналізувавши історичний досвід, набутий українськими діловодами у 1923-1937 рр, маємо підстави зазначити, що історичні події, які відбувались на теренах України у цей період визначили подальший напрямок та шляхи розвитку українського діловодства. Якщо в період українізації (1923-1933рр.) у державному документуванні УСРР використовувались елементи національної документної традиції у мові та формулярі документа, то з наростанням СРСР тоталітарної системи влади (1934-1937 рр.) ці особливості було ліквідовано. Документообіг та система документування були підпорядковані радянській системі, ініціатива не допускалась, а розробки українських науковців в області діловодства було призупинено. Але, незважаючи на це, у сучасному українському діловодстві використовується певний досвід тієї епохи, деякі оригінальні розробки українських науковців і діловодів-практиків збереглися у мові документа та формулярі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ангелинова І. А. Національні особливості діловодства в УСРР (1923–1937) І. А. Ангелинова // Україна на шляху державотворення: історія та сучасність (до 25-ї річниці незалежності України): Зб. матеріалів Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених і студентів, Харків, 26 травня 2016. – С.11-12.
2. Ангелинова І. А. Організація діловодства в УСРР (1923-1937 рр.) / І. А. Ангелинова // Дебют: Збірник тез доповідей студентів за результатами участі у Декаді студентської науки. – Маріуполь: МДУ, 2015. – С.5-7.
3. Ангелинова І. А. Особливості державотворчого документування в УСРР (1923-1937 рр.) / І. А. Ангелинова // Проблеми формування інформаційної культури особистості: Зб. матеріалів Міжнарод. наук.-практ. конф., Маріуполь, 05 листопада 2014 р. / за загал. редакцією Г. І. Батичко. – Маріуполь: МДУ, 2014. – С. 30-33.
4. Національні відносини в Україні у ХХ ст.: Зб. документів і матеріалів. / Укладач. – К.: Політвидав України, 1994. – 234 с.

УДК 920.2 (477.64) «1918/1919»

Білоус К. В.
/Україна/

ДОКУМЕНТАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПИТАНЬ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-1921РР.)

Національно-демократичні уряди України (Центральна Рада, Гетьманат Павла Скоропадського, Директорія УНР) на відміну від органів центральної державної влади та

управління у період Національно-демократичної революції 1917–1921 рр., не мали чіткої програми дій щодо формування місцевої влади та організації її діяльності, особливо в царині вирішення адміністративних питань.

Це пояснюється відсутністю належної правової бази та невизначеністю шляхів щодо створення фундаменту місцевої влади.

Фактично, попри політичні декларації, вони сприйняли усю попередню систему органів влади на місцях, що існувала в Російській імперії після реформ 60-х років XIX ст. [4].

Разом з тим, досвід документаційного забезпечення діяльності органів місцевої влади національно-демократичних урядів, особливо у сфері регулювання адміністративних питань, є важливим й актуальним в умовах розбудови місцевого самоврядування у незалежній Україні.

Різні аспекти вище означеної проблеми розглядалися у працях вітчизняних документознавців: І. Петрової, О. Леміжанської, О. Макієнка, Л. Сокура, Ю. Палехи та інших.

До основних видів документів, що регулювали вирішення адміністративних питань на місцях у період 1917-1920 рр. можна віднести накази, протоколи, обіжники, інструкції, оголошення. Видове різноманіття системи документаційного забезпечення діяльності органів місцевої влади та частота їхнього використання з основним призначенням за результатами аналізу електронного каталогу архіву місцевих органів самоврядування Херсонської області України відображена у наступній таблиці:

Вид документа	Призначення документа	Частота використання документів за видами у діяльності органів місцевої влади
Наказ	Регламентація виконання управлінських рішень	15%
Протокол	Фіксація управлінських дій	10%
Обіжник	Інструктивний лист, роз'яснення попередніх вказівок	5%
Оголошення	Інформування населення щодо управлінських рішення	50%
Інструкція	Роз'яснення механізму виконання дій	20%
Телеграма	Інформування. Виражає акт комунікації між органами/чиновниками одного або різних рівнів ієрархії	5%

Механізм документаційного забезпечення реалізації адміністрування на місцевому рівні в період Національно-демократичної революції в Україні проілюстрований у доповіді на конкретному прикладі документів з електронного архіву Херсонської обласної державної адміністрації: «Телеграми губпродкому Херсонської повітової продовольчої управи про виконання безпосередніх розпоряджень Центральної Ради та Генерального Секретаріату» від 11 грудня 1917 р., «Наказу губерніяльного комісара Херсонщини УНР про упорядкування влади в губернії» від 20 грудня 1918 р., «Обіжника Херсонського повітового комісара УНР волосним управам про забезпечення збереження державного майна» 02 січня 1919 р.

Влітку 1917 р. у Херсоні відбулися перші загальні вільні демократичні вибори у місцеві органи влади. У місті постійно відбувались багатолюдні мітинги та маніфестації, створювались різноманітні організації, спілки та комітети, відкривались осередки політичних партій. У цей час створюється Революційна Рада, яка зробила спробу об'єднати усі організації Херсону на єдиній платформі «політичного українства», тобто визнання влади Центральної Ради. У цей час з'являється «Телеграма губпродкома Херсонській повітській продовольчій управі про виконання лише розпоряджень Центральної Ради та Генерального Секретаріату». В телеграмі йдеться про заборону вивозити хліб за межі України, експорт дозволяється лише з дозволу уряду. Разом із тим продовольчій управі дозволяється виділяти хліб військовим та голодуючому населенню.

Телеграма не має спеціальних позначок про категорію або вид документа. Також відсутній підпис відправника. Серед наявних реквізитів: назва документа, адресат (установа), текст, печатка відправника та отримувача (присвоєно номер вхідного документа), дата документа, адресант. Зовні документ розділено на три блоки: перший блок містить назву документа, назва отримувача; другий, найбільший за обсягом, блок містить текст документа; третій блок містить назву посади та прізвище, дату, печатки.

В листопаді в Україні розпочалося збройне повстання проти гетьмана Павла Скоропадського. Його оголосила Директорія. 20 грудня 1918 р. було видано «Наказ губерніяльного комісара Херсонщини УНР про упорядкування влади в губернії». В тексті дається список осіб тимчасово призначених на посади повітових комісарів. Розпорядження лише тих осіб, що зазначено в списку були дійсними для органів місцевої влади. Створені за Гетьманату державні інституції на місцях ліквідовувалися, разом із ними звільнялися й чиновники.

Наказ є нормативним документом з питань основної діяльності органу управління. Його текст структурно розподілений на три розділи: в першому розділі подається список осіб, призначених на керівні посади; в другому – вимога щодо звільнення чиновників, призначених Гетьманом; в третьому – йдеться про розпуск офіцерських добровольчих дружин та створення нових органів охорони порядку. Реквізити документа: позначка про копію, назва документа та номер, текст.

02 січня 1919 р. було видано «Обіжник Херсонського повітового комісара УНР волосним управам про забезпечення збереження державного майна». В обіжнику надавались вказівки для негайного виконання: приватне майно, залишене господарями необхідно описати та створити відповідний реєстр. Підзвітне майно повинно братися на облік та управління земських органів. Так само йшлося і про майно державних підприємств, що залишилось без управління – воно повинно було перейти у власність волосних земств. Текст розподіляється на преамбулу з поясненням причин видання документа та двох розділів наказового характеру. Обіжник складено з наступними реквізитами: позначка на документі «Циркулярно», адресат, адресант, дата документа, номер документа, місце, текст, підписи посадових осіб (повітового комісара та секретаря).

Для дослідження складових документа, як носія управлінських рішень з адміністративних питань. є важливою його класифікація, адже цей метод аналізу дозволяє визначити умови та засоби сприйняття інформації, зафіксованої в документі, визначити його мета-дані, що дає змогу зрозуміти зв'язки між документами, орієнтуватися в їхній структурі. Аналізуючи інформаційну та соціальну значущість документа, Н. М. Кушнарєнко виділяє 3 блоки його ознак, за якими можлива їхня класифікація: за інформаційно-функціональними ознаками; за матеріальною складовою; за обставинами існування документа в зовнішньому середовищі [3]. Використовуючи класифікаційну схему, запропоновану дослідницею, виділимо основні характеристики вище означених документів:

Інформаційна складова документів		Фізична (матеріальна) складова		Обставини побутування у зовнішньому середовищі	
За характером знакових засобів	Текстові	Вид документів за матеріальним	Паперові	Вид документів за регулярністю	Неперіодичні
За мірністю	Двовірні				

запису інформації		носієм інформації		виходу у світ	
За призначенням для сприйняття	Людиночитані				
За каналом сприйняття	Візуальні				
За ступенем розповсюдженості	Опубліковані/ (Телеграма від 11.12.1917 не є опублікованим документом)	Вид документів за матеріальною конструкцією	Листові	Вид документів за часом появи у світі	Оригінали (оцифровані для представлення в електронному архіві)
За способом документування	Печатні				
За рівнем узагальнення інформації	Первинні / (Телеграма від 11.12.1917 є вторинним документом)			Вид документів за місцем створення	Місцеві

Якщо порівнювати склад зовнішніх ознак документів щодо регулювання адміністративних питань місцевих органів влади Херсонщини 1917-1921 рр. з сучасним стандартом оформлювання документів (ДСТУ 4163-2003) [2], можна виділити з 32-х реквізитів, характерних для сучасного діловодства 11, які наявні в документах періоду Національно-демократичної революції. Це свідчить про те, що у той час вже діяли норми уніфікації управлінських документів, що регулювали адміністративні питання як на державному так і на місцевому рівнях.

Література

1. Архів Херсонської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khoda.gov.ua/dokumenty-z-fond%D1%96v-derzhavnogo-arh%D1%96vu-oblast%D1%96-do-->
2. ДСТУ 4163–2003 Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/content/file/Doc_007.pdf
3. Кушнарєнко Н. М. Документознавство / Н. М. Кушнарєнко. – К.: «Знання», 2000. – 460 с.
4. Організація місцевої влади й самоврядування в Україні у період Національно-демократичної революції 1917–1921 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1329030545505/pravo/organizatsiya_mistsevoyi_vladi_samovryaduvannya

Belous K.

DOCUMENTS MECHANISM REGULATION ADMINISTRATIVE AFFAIRS IN THE LOCAL AUTHORITIES OF UKRAINE AT PERIOD NATIONAL-DEMOCRATIC REVOLUTION (1917-1921PP.)

External signs were analyzed, and the documents were analyzed that provided for the regulation of administrative issues in the local authorities in Ukraine during the period of the National democratic revolution of 1917-1921 from the electronic archive of the Kherson regional state administration.

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ ЯК НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ АРХІВНИХ УСТАНОВ

Використання і популяризація архівних документів є важливою складовою всього комплексу архівної роботи. Тому, завдання архівів ґрунтується на тому, щоб документи «працювали», тобто були затребувані, а не лежали мертвим вантажем на полицях. Одним з важливих напрямків в діяльності архівних установ є організація використання архівних документів, популяризація документів, які знаходяться у фондах архівних установ. І в залежності від історичного періоду, завдань, які стоять перед архівними установами, змінюється специфіка використання і популяризації архівних документів. За останні роки відбувалися зміни у відношенні законодавчого регулювання архівної справи, що призвело до зростання інформаційного потенціалу архівів за рахунок відкриття великих масивів раніше недоступних документів, прийому нових документів від ліквідованих і реорганізованих органів влади та організацій, а також від громадян, впровадження в архівну справу сучасних інформаційних технологій [4]. Тому, надзвичайно важливим стає дослідження основних напрямків діяльності державних архівних установ, зокрема, використання та популяризації архівних документів.

Мета роботи полягає у визначенні основних напрямків діяльності архівних установ та охарактеризувати діяльність в напрямку популяризації та розповсюдженні архівної інформації.

В «Основних правилах роботи державних архівів України» звертається увага на те, що державний архів є основною ланкою системи архівних установ України, який здійснює формування Національного архівного фонду (далі НАФ), забезпечує державний облік документів, зберігає більшість загального його обсягу, забезпечує надання архівної інформації користувачам [5]. Основними напрямками діяльності архівних установ є формування НАФ, створення оптимальних умов зберігання, користування архівними документами, а також їх популяризація, організації інформаційних систем, розвитку міжнародного співробітництва архівів.

Робота архівних установ в галузі використання і популяризації документів Національного архівного фонду України в цілому спрямована на забезпечення різних категорій користувачів ретроспективною інформацією і надання вільного доступу до архівних документів. Для цього були розроблені, прийняті та впроваджені основоположні нормативні правові документи в галузі архівної справи. Популяризація архівних документів – це розповсюдження архівною установою архівних документів та інформації, що у них міститься, з метою зробити їх широко відомим та задовольнити інформаційні потреби громадян, суспільства, держави. Архіви застосовують такі види роботи по використанню і популяризації архівних документів: інформаційне забезпечення користувачів (органів державної влади, місцевого самоврядування, державних, недержавних та громадських організацій, об'єднань і громадян) відповідно до їх запитів, а також в ініціативному порядку; надання документів користувачам для досліджень в читальних залах; експонування документів на виставках; використання документів в засобах масової інформації; проведення інформаційних заходів (зустрічей з громадськістю, екскурсій в архіви, презентацій, «днів відкритих дверей», лекцій, доповідей, конференцій, тощо) з використанням документів; публікація документів в різних формах, виставки документів в електронному форматі. Для розгляду діяльності архівних установ у зазначеному напрямку звернемося до сайтів державних архівів, наприклад інформації, яка представлена на веб-сторінці державного архіву Миколаївської області. Цей архів за допомогою новітніх технологій у зручній та простій формі виконує роботу з популяризації архівної інформації. На сайті архіву користувач може знайти необхідну

інформацію та наглядні матеріали, відкрити та оглянути їх в онлайн-режимі. Також, архів змінює стратегії подачі архівних документів, види і методи їх популяризації, щоб звернути до інформації громадськість або певне коло осіб.

Важливою формою використання і популяризації інформації архівних документів у державному архіві Миколаївської області є виставкова діяльність, підготовка і організація виставок документів та фотодокументів, які надають можливість ознайомитися з архівними документами, що мають історичне і соціально-культурне значення. Виставка - це оформлена добірка документів, призначена для їх публічної демонстрації. Особливе місце в роботі архіву займають виставки документів в електронному форматі - мультимедійні, віртуальні інтернет-виставки. Архів підготував більше 200 виставок (з 2014-2017 рр.) на різні тематики: «Документи з історії Миколаївської водолікарні», «До 20-ї річниці Конституції України», «Трагедія Голокосту на Миколаївщині» тощо. Визначаючи тематику майбутніх онлайн виставок, йде орієнтація на ювілейні дати в історії держави і міста. Також, є виставки присвячені новими надходженнями і документам, які будуть цікаві користувачам. Разом з основною інформацією онлайн виставок на сайті архіву розміщені електронні варіанти документів: положень, пояснювальних записок, реєстраційних листів, матеріалів до звітів, фотографій, рапортів, тощо, які допомагають розкрити історичні події певного періоду.

Пріоритетом в роботі по використанню і популяризації є включення в науковий обіг архівних документів. Цій меті служать видання архіву. У цих збірниках зібрані найбільш значні документальні джерела, реєстри документів і інші архівні матеріали, що висвітлюють різні сторони історії міста і країни, що зберігаються в фондах державного архіву Миколаївської області. З 2004 року Державний архів публікує: книги, нариси, збірники, статті, монографії директорів архіву. Видання містять в собі відомості про склад і змісту документів фондів певних періодів, вказується яку роль відіграють архівні матеріали в розвитку нашої держави і цілого народу, видання супроводжуються покажчиками. Також, на сайті виділені тематичні рубрики: «Миколаївщина під час Другої світової війни», «З історії православ'я на Миколаївщині», «З історії населених пунктів Миколаївщини» [3]. Рубрики спрощують пошук виставок, статей, монографій, переліків та інших публікацій по темі, яка цікавить користувача. На сайті містяться розсекречені ановані реєстри державного архіву Миколаївської області, електронні довідники з відомостями про склад і зміст документів фондів, інформацію про фонди, передані до інших архівів або знищені, відомості про документи Національного архівного фонду, що зберігаються в музеях Миколаївської області, колекції мікрофільмів документів, що відображають історію Миколаївщини, описові статті на 348 фондів періоду окупації Миколаївської області 1941-1944 р та інші матеріали.

Міжнародна діяльність Миколаївського архіву заснована на організації виставок, конференцій, презентацій, доповідей тощо. Згодом на сайті поширюється звіти, каталоги виставок, фотозвіти інформаційних заходів, в яких бере участь архів або його працівники і, які проводяться спільно з іншими країнами. Також, державний архів Миколаївської області надає архівну інформацію на письмові запити юридичних осіб та заяви фізичних осіб. Надаються відповіді на соціально-правові запити, які стосуються необхідної для забезпечення (встановлення, відновлення) законних прав фізичних осіб інформації про: громадянський стан; освіту та навчання; трудовий стаж; службу у Збройних Силах СРСР; стан здоров'я, перебування на лікуванні та ін. З 2014 року архів активно проводить засідання «круглого столу», день відкритих лекцій, проходять засідання науково-консультативної ради. Презентації та «Дні відкритих лекцій» проводяться для популяризації роботи архіву, складу та змісту його фондів. У програму заходу включаються оглядові екскурсії, методичні консультації з актуальних питань роботи архіву. При цьому, архів взаємодіє із засобами масової інформації, організовуючи фотовиставки, радіопередачі, телепередачі, лекції, телемарафони, публікуючи публікації, беручи участь в ток-шоу, що дозволяє поширити архівну інформацію і матеріали не тільки в Україні, а й в інших країнах.

Отже, зберігаючи в своїх фондах багату документальну спадщину, державний архів Миколаївської області прагне познайомити з їх матеріалами широкі верстви громадськості.

Активно популяризує архівні документи на офіційному сайті, за допомогою онлайн виставок, публікаційної діяльності, поширенні на сайті електронних варіантів описів фондів різних періодів і реєстрів. Робота архіву в області використання документів дає свої результати: вже зараз можна говорити про формування кола осіб, в тому числі школярів, студентів, науковців, краєзнавців, викладачів навчальних закладів, ветеранів, для яких буде актуальні ті архівні документи, які зберігаються в архіві.

Отже, організація використання та розповсюдження архівних документів є одним з важливих напрямків діяльності архівів. Перед архівними установами стоїть завдання використати у своїй діяльності якомога більше форм популяризації архівних матеріалів, щоб вони стали доступними для більшого кола осіб. Грають важною роль в цьому напрямі сайти архівів, які дозволяють розміщувати виставки, огляди фондів, публікації працівників архіву, інформацію про конференції, доповідях і інше.

Література

1. Алексеева Е.В. Архивоведение: Учебник для нач. проф. образования: Учеб. пособие для сред. проф. образования / Е.В.Алексеева, Л.П.Афанасьева, Е.М.Бурова; Под ред. В.П.Козлова. – 3-е изд., доп. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 272 с.

2. Клименко Т. Пріоритетні напрями діяльності обласних архівних установ України на сучасному етапі їх розвитку / Т. Клименко // Студії з архівної справи та документознавства. - 2015. - Т. 22-23. - С. 21-25. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sasd_2015_22-23_5

3. Матяш І.Б. Архивознавство: Підручник для студентів іст. факультетів вищих навчальних закладів України / За заг. ред. Я. С. Калакури, І. Б. Матяш. - К.: Видавн.. дім "КМ Академія", 2002. - 356 с.

4. Офіційний сайт Державного архіву Миколаївського області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mk.archives.gov.ua/m-vydania-damo/574-golod-46-47-na-myk.html>

5. Про основні правила роботи державних архівів України [Електронний ресурс]: Рішення Держкомархіву України. – 2004. – № 2. – 16 с. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/big/text143/pg1.htm>

Belousova V.

POPULARIZATION OF ARCHIVE DOCUMENTS HOW TO DIRECT THE ACTIVITIES OF ARCHIVE INSTITUTIONS

One of the directions of the activity of archival institutions is considered – organization of the use of archival documents. Particular attention is paid to the types and forms of use of archival documents. The activity of archival institutions in popularizing archival documents is described.

УДК 316.661 (043.2)

Викторова П. В.

/Україна/

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

Со становлением и развитием информационного общества появляется новый компонент культуры человечества – информационная культура. Обучение, экономика, политика, культурная деятельность – все сферы (не исключая и частной, особенно в молодежной среде) общественной жизни сегодня уже буквально «пронизаны» информационно-цифровыми сетями, средствами, устройствами. Соответственно, и объем информации, с которым сталкивается или работает человек, сегодня гораздо больше, чем в доинформационную эпоху.

«Информационную культуру» можно рассмотреть как способ жизнедеятельности человека в информационном обществе, как составляющую процесса формирования культуры человечества. В рамках информационного подхода большая часть определений подразумевает

совокупность знаний, умений и навыков поиска, отбора, анализа информации, то есть всего того, что включается в информационную деятельность.

По мнению украинского политтехнолога Ильи Хоча, можно выделить следующие критерии информационной культуры человека:

- умение адекватно формулировать собственную потребность в информации;
- умение эффективно осуществлять поиск нужной информации во всей совокупности информационных ресурсов;
- умение перерабатывать информацию и создавать качественно новую;
- умение вести индивидуальные информационно-поисковые системы;
- умение адекватно отбирать и оценивать информацию;
- способность к информационному общению и компьютерную грамотность.

Безусловно, все вышеперечисленные критерии должны базироваться на чётком осознании роли информации в обществе, знании законов информационной среды и понимании собственного места в нём, владении новыми информационными технологиями.

В Украине существуют проблемы формирования информационной культуры, несмотря на то, что она имеет уникальный кадровый ресурс для развития информационной сферы. Ежегодно в Украине высшие учебные заведения выпускают 50 000 специалистов отрасли ИТ-технологий (включая математиков). Украина занимает четвёртое место в мире (после США, Индии и России) по количеству сертифицированных программистов.

Следует, прежде всего, обратить внимание на общие проблемы, с которыми сегодня сталкивается наше общество. Среди них наиболее значимой проблемой является снижение информационной культуры в связи с военными событиями на территории нашей страны. Также отсутствие национальной стратегии развития государства, доминирование в производственном секторе страны низкотехнологической, энергоёмкой и ресурсозатратной промышленности, прогрессирующий демографический кризис, низкий уровень жизни граждан, неконкурентоспособность многих отраслей отечественной экономики, даже на внутреннем рынке, значительное отставание от развитых стран мира в развитии информационного общества.

Чрезвычайно актуальным остаётся вопрос компьютеризации школ, особенно сельских (впрочем, не снята с повестки дня эта проблема и для высших учебных заведений). Неотложным является вопрос внедрения компьютерных дистанционных курсов, программных средств для обучения, учета школьников и их успешности в учебе, поиска одаренных детей и т. д.

Безусловно, важным индикатором развития информационной культуры сегодня является использование сети Интернет. Мы имеем здесь практически взрывообразную динамику – буквально за 10–15 лет этот ресурс превратился из доступного отдельным единицам в массовое явление, существенно изменив культурный ландшафт общества. Интернет превращается сегодня в ведущий фактор формирования (или разрушения?!) культуры личности, в весомую составляющую общей культуры, иногда вступая при этом в конфликт с другими, более традиционными культурными сегментами.

Количество пользователей Интернета в Украине в последние годы продолжает расти : на 1 июля 2017 года оно достигло 17,7 млн, что на 5,9 % превышает показатель на начало текущего года и на 20,3 % – показатель на 1 июля 2016 года. Об этом свидетельствуют данные Государственной службы статистики (Госстат).

Конечно, говоря про взрывообразную динамику развития информационной сферы в Украине, мы должны иметь в виду сравнение с динамикой развития других стран. Информационное общество вообще, и Интернет в частности, имеют глобальный характер, и поэтому отставание в их развитии приводит к тому, что информационная сфера страны попадает в зависимость от более развитых стран, и в этом её существенный минус.

В сети Интернет широчайшее количество информации и выбор источников – еще один момент, на который стоит обратить внимание. Часто люди доверяют всему, что пишут в Интернете, о чем говорят по телевизору, забывая о том, что механизмы манипулирования

никогда не перестанут работать во благо власть имущих. Многие попросту ленятся выбирать для себя достоверные источники, которые будут давать им пищу для ума.

Итак, первоочередными задачами развития информационной культуры украинского общества является:

- преодоление цифрового разрыва между городами и сельской местностью,
- внедрение систем открытого доступа к Интернету,
- внедрение эфирного и кабельного цифрового телевидения,
- создание современных предприятий по производству компьютерной техники,
- поддержка экспортно-ориентированного производства в сфере информационных технологий,

• компьютеризация учебных заведений, а также создание возможности компьютеризированного учета преподавателей, образования, квалификации, заработной платы, рабочего времени и учебных предметов, которые они ведут.

Viktorova P.

PROBLEMS OF FORMATION INFORMATION CULTURE OF UKRAINIAN SOCIETY

The main issues of actual importance concerning information culture formation in up-to-date Ukraine within the context of their impact on social relations development are considering in the study.

УДК 930.25:004(043)

Влас А. В.
/Україна/

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ АРХІВНОЇ СПРАВИ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ДОСТУПУ ДО АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ

В сучасному світі інформація є одним із основних засобів досягнення цілей, вона поступово набуває чітких рис реальної влади, яка тісно вплетена в усі сфери життєдіяльності як громадянина зокрема, так і суспільства. Людство, таким чином, неупинно просувається до нової ери свого розвитку – ери інформаційного суспільства, в якому інформація і знання продукуються в єдиному інформаційному просторі, а його основу складає всевітня електронна мережа Інтернет. Формування Інтернет ресурсів історико-культурної спадщини, можливості створення електронних колекцій історичних джерел, архівних публікацій, інтенсифікація використання інформаційних ресурсів є важливим завданням архівної галузі спрямованим на розробку критеріїв формування таких джерел, організацію інтелектуального доступу до них та їх розповсюдження. В наш час співіснують традиційні та електронні технології опрацювання документів, поступово складається нова структура фондів та науково-пошукового апарату. Важливим напрямком в виконанні зазначених завдань, в організації інтелектуального доступу до архівних джерел є інформатизація архівної справи.

Інформатизація архівної справи – це комплексна система організаційних, науково-методичних і технологічних заходів, що забезпечують розроблення на єдиних методологічних та методичних засадах взаємопов'язаних інформаційних технологій в галузі архівної справи, створення мережі локальних і централізованих баз даних, формування національної архівної інформаційної системи [1, с. 235]. Дослідженням проблем інтелектуального доступу до архівної інформації та інформатизації архівної справи в Україні займалися такі дослідники як Г. В. Боряк, Л. А. Дубровіна, І. М. Кисельов, К. Є. Новохатський, І. Б. Матяш та інші.

В умовах розвитку та становлення інформаційного суспільства для архівів одним з головних, основоположних напрямів діяльності є задоволення потреб в соціально значущій ретроспективній документній інформації через надання інформаційних послуг та

інформаційних продуктів (продукції). Тому, на сьогодні, в архівній галузі переважно використовуються технології баз даних (БД) – сукупність взаємопов’язаних даних, організована відповідно до певних правил опису, зберігання та маніпулювання, подана у формі, придатній для автоматичного опрацювання, й призначена задовольняти інформаційні потреби користувачів інформації [2]. Автоматизовані архівні технології (ААТ) дозволяють архівістам вдосконалити, зробити більш ефективними та продуктивними процеси каталогізації, обліку та використання архівних документів. Бази даних, що створюються та використовуються в архівних установах, умовно можна поділити на облікові та інформаційно-пошукові, які розрізняються між собою структурою, методикою створення, застосовуваним програмним забезпеченням. Облікові бази даних служать для обробки статистичних масивів – обліку документів і справ в архіві, обліку використання, контролю за забезпеченням збереження, тощо. Їх головне завдання – визначення кількості документів в одиницях обліку (одиниця зберігання) і забезпечення схоронності документів при видачі їх у тимчасове користування в структурні підрозділи. Бази даних інформаційно-пошукового типу використовуються для створення і ведення архівних довідників, таких як архівні описи, зведені номенклатури справ, каталоги, картотеки, а також для вдосконалення процесів інформаційного пошуку в архіві.

Одним з напрямків діяльності архівних установ є забезпечення доступу до документів в електронному вигляді та створення електронних архівів. Електронний архів – інформаційна система, що приймає, зберігає та надає користувачам та державним архівам доступ до архівних документів в електронному вигляді (профільні документи) тривалого або постійного термінів зберігання. До електронних архівів як правило відносяться окремі електронні документи, які об’єднуються в електронні справи. Виходячи з того, які профільні документи утворюються в сучасному електронному документообігу, сьогодні електронний архів займається розробкою порядку прийняття на зберігання наступних профільних документів: електронний документ, який захищено електронним цифровим підписом, та електронні інформаційні ресурси, до яких відносять бази даних і веб-сайти [3, с. 71]. Електронні архіви можуть дублюватися та зберігатися на різноманітних електронних носіях: жорсткі диски комп’ютерів (серверів); магнітні стрічки; магнітооптичні компакт-диски; оптичні (лазерні) компакт-диски; DVD-диски; флеш-карти, смарт-картки, інші носії. Вибір виду та форми носія залежить від строків зберігання документів та строку зберігання інформації, який може надати електронний носій. Міжнародним стандартом ISO 14721-2003 була прийнята модель сучасного електронного архіву – модель OAIS (Open Archival Information System), яка може слугувати як для малих, так і для значних за обсягом інформації архівів [4]. Загалом, технологія електронних архівів має задовольняти вимоги збереженості (цілісність, автентичність) та постійної визначеності електронних документів (доступ із візуалізацією та можливістю відтворення на папері).

Важливе значення в діяльності архівних установ має наявність веб-сайтів. Веб-сайт розглядається як документально-інформаційна система, що існує у вигляді організованої сукупності електронних документів та їхніх зв’язків [5, с. 21]. На веб-сайтах архівних установ розміщується інформація про діяльність архівів, їх публікації, нормативно-правову базу, новини та звіти про виконану роботу, виставки архівних документів з актуальних питань нашої історії, публікації, довідкова інформація, загальна контактна інформація. Веб-сайт є незамінним методом обміну інформацією, що володіє найбільш високою швидкістю, на відміну від класичних методів. Вони надають можливість архівам не лише запропонувати інформацію користувачам, але і провести дослідження того, що найбільше цікавить відвідувачів, дані якого характеру вони прагнуть отримати, що вельми важливо в умовах мінливості ринку. Аналіз результатів опитувань, статистики відвідуваності, незмінний моніторинг гостей, сприяють поліпшенню роботи не тільки веб-сайту, а й всієї архівної установи, наближують інформаційну область інтернет ресурсу до запитів мотивованої аудиторії. Існування веб-сайту є однією з важливих умов розвитку інноваційної діяльності архівних установ, теорії і практики архівної справи в умовах інформатизації суспільства.

Важливим напрямом розвитку PR-технологій архіву в сучасному соціально-комунікаційному середовищі, розрахованому на взаємодію з оточуючим середовищем є онлайн

виставки. Вони дають можливість дистанційно ознайомитись з цінними архівними документами широкому загалу, при цьому не вимагають великих витрат часу та коштів для створення. Архівні документи стають доступними, як для науковців так і для звичайних користувачів в будь-якій точці світу. Поширеним видом інформаційних ресурсів на сайтах українських архівів є електронні версії довідкового апарату: путівників, анотованих реєстрів фондів, описів, списків фондів тощо. Це важливий позитивний крок для поширення архівної інформації та доступності її для користувачів. Окремо слід зазначити про грид-технології – систему обчислювального Інтернету. Вони надають можливість виконувати великі за обсягом обчислення, в тому числі і в архівних установах, застосування яких значно прискорило б процес інформатизації архівної справи.

Отже, інформатизація архівної справи спрямована на розширення інтелектуального доступу користувачів до архівної інформації, отримання необхідних даних без фізичного контакту з документами завдяки формуванню баз електронних копій документів, забезпечення збереженості архівної інформації, її раціонального та оперативного використання, захист національних інтересів в архівній справі через створення страхового фонду документів НАФ. Реалізація зазначених напрямків в архівних установах відбувається через забезпечення архівів відповідними програмними продуктами, створення інформаційно-пошукових та облікових баз даних, електронних архівів ретроспективних джерел інформації, розроблення інтернет-сайтів установ та розміщення на них інформації, щодо діяльності архівів, електронних версій довідкового апарату, он-лайн виставок, конференцій та ін.

Література

1. Архівознавство: підруч. для студ. іст. ф-тів вищ. навч. закладів України / за заг. ред. Я. С. Калакури та І. Б. Матяш. – К.: Видавн. дім «КМ Академія», 2002. – 356 с.
2. Українська бібліотечна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ube.nplu.org/article/База%20даних>. – Загол. з екрану.
3. Нефедов К. Ю. Архівознавство: навч. посіб. / К. Ю. Нефедов, О. О. Карпенко. – Х.: Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2008. – 82 с.
4. Електронний архів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Electronic/E_A.php. – Загол. з екрану.
5. Климчук Л. В. Аналіз стану інформатизації архівів як основа вдосконалення системи документального забезпечення краєзнавчих досліджень Поділля / Л. В. Климчук // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. - 2011. - № 3. - С. 20-23.

Vlas A.

INFORMATICS OF ARCHIVE BUSINESSES AS A BASIS OF INTELLECTUAL ACCESS ORGANIZATION TO ARCHIVE DOCUMENTS

Considered the process of informatization of archival affairs, as a means of organizing intellectual access to archival documents. The basic directions and forms of introduction of information technologies in archival institutions are determined.

УДК 005.92(477) “1734/1775”

Гунза Ю. С.
/Україна/

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА СЕМАНТИЧНОГО АНАЛІЗУ ДОКУМЕНТІВ ГЕТЬМАНЩИНИ ТА НОВОЇ СІЧІ (1734-1775)

Козацька доба є одним з найважливіших етапів державотворчого процесу в історії України, де у структурі джерельної бази за інформаційними можливостями і за питомою вагою

– є документальні джерела, основними ознаками яких у класифікації за інформаційною складовою виступають:

- зміст документа;
- ступінь узагальнення інформації; тип знаків, використаних для запису інформації;
- призначення для сприйняття інформації людиною;
- канал сприйняття знаків, ступінь поширення інформації;
- спосіб запису інформації тощо.

За часів Гетьманщини та Нової Січі (1734-1775), зростає диференціація документальних джерел і збільшується їхня загальна кількість. У фондах ЦДІАК України зберігається чимало документів епохи вищезначеної епохи. Серед них – гетьманські універсали і накази, рапорти, акти, списки старшин, чолобитні тощо. Прикладом слугують наведені документи, використані автором доповіді з метою аналізу їхньої інформаційної складової:

- «Універсал гетьмана Івана Самойловича про підтвердження прав на монастирські села» (ф. 143, оп. 1, спр. 20, арк. 1);
- «Чолобитна про колишнього київського козацького сотника Саву Туптала» (ф. 888, оп. 1, спр. 1, арк. 4);
- «Списки старшин, які брала участь у виборах» (ф. 51, оп. 3, спр. 10024, арк. 183 зв. – 184);
- «Донесення Генерального військового суду» (ф. 51, оп. 3, спр. 10024, арк. 167-167 зв.);
- «Рапорт про відрядження полкової старшини до м. Глухів» (ф.51, оп. 3, спр.1024, арк.92-92 зв.);
- «Форма церемоніалу виборів гетьмана, використана під час виборів Кирила Розумовського» (ф. 51, оп. 3, спр. 10024, арк. 191, 193);
- «Відписка (відповідь) про прибуття в Полтаву» (ф. 1791, оп. 2, спр. 69, арк. 7).

Обов’язкові реквізити документів Гетьманщини та Нової Січі згідно ДСТУ 4163–2003

№	Критерії								
	Назва документа	Назва організації	Назва виду документа	Дата документа	Місце складання	Адресат	Текст документа	Підпис	Відбиток печатки
1	Універсал	–	+	+	+	+	+	+	–
2	Донесення	+	+	+	+	–	+	+	–
3	Рапорт	+	+	+	–	+	+	–	–
4	Форма церемоніалу	–	+	+	+	–	+	+	–
5	Списки	–	–	+	–	–	+	–	–
6	Чолобитна	+	–	+	–	–	+	+	–

Зазначимо, що майже усі документи Генеральних військових, полкових та сотенних канцелярій Гетьманщини та Нової Січі у 1734-1775 рр. створювалися за відповідними нормами і правилами.

Кожному з зазначених різновидів документів відповідав свій формуляр, який залежав від їхнього призначення й змісту. Формуляр документа, що надсилався підпорядкованим особам або канцеляріям, мав наступну ознаку: вказівка від кого надсилається документ; адресат; причина написання документа; основний зміст (як правило, правового або розпорядчого характеру); вказівка місця й часу створення документа; підписи й печатка.

Документи, отримані ГВК з полкових та сотенних канцелярій, магістратів та ратуш, у більшості випадків містили відповіді на розпорядження й запити. Тому в їхньому формулярі на

першому місці вказувався адресат зі збереженням усіх правил, а після цього досить докладно переказувався зміст отриманого раніше розпорядження. Відповідь давалася строго відповідно до поставлених запитів. Закінчуються такі документи відміткою про місце й час їх відправлення, підписами старшини або урядників, завірених підписом писаря та печаткою. Серед елементів реквізиту на титулі окремих документів у верхньому куті аркуша міститься гриф «по секрету».

У процесі ретельного аналізу документальних джерел періоду Гетьманщини та Нової Січі можна простежити у них низку збігів та відмінностей. Так, при способах документування у більшості військових документів спостерігається надмірна деталізація у викладі основного тексту.

Таким чином, навіть короткий документознавчий аналіз актових джерел Гетьманщини та Нової Січі 1734-1775 рр. свідчить про їхні значні інформативні можливості.

Література

1. Горобець В. Г. Матеріали до документальної виставки «Україна-Росія. Історія XVII-XVIII ст.» / В. Г. Горобець // Архіви України. – 2003. – 1-3. – С. 183-229.
2. Історія українського козацтва: Нариси у 2 т. / Редкол.: В. Смолій та ін. / Історія українського козацтва. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія». – Т.2. – 2007. – 724 с.
3. Синяк І. Л. Джерела з історії діловодства запорозького козацтва доби Нової Січі (1731-1775): Автореф. дис. канд. іст. наук / І. Л. Синяк. – К., 2006. – 21 с.
4. ЦДІАК України. Ф. 51. – Оп.1. – Т. [Електронний ресурс]. -Режим доступу – <http://cdiak.archives.gov.ua/>

Gunza Yu.

INFORMATION COMPOSITION

SEMANTIC ANALYSIS OF GETMANN AND NEW SITES DOCUMENTS (1734-1775)

The report considers the information component of the sources of sources that were created by the General Military, Regimental and Hundreds Office of the Hetmanate and Nova Sich in 1734-1775.

УДК 061.66(043)

Зарецький Є. О.
/Україна/

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАТИВНИХ ПОСЛУГ

Інформаційно-консультативні послуги, або іншим словом – «консалтинг» все більш набуває активного споживання в середовищі бізнесу. Консалтинг активно інтегрується в глобальний ринок інформаційних послуг, нарощує коло споживачів серед юридичних осіб, збільшує спектр послуг. Інформаційно-консультативні послуги або консалтинг – це професійна діяльність, яка полягає у наданні незалежних і об'єктивних порад та технічної допомоги керівництву компаній, фірмам.

Консалтингові послуги полягають у наданні клієнтові обґрунтованої інформації з актуальних для нього проблем щодо найрізноманітніших об'єктів. Ці послуги класифікують на такі групи: загальне управління, адміністрування, фінансове управління, управління персоналом, маркетинг, виробництво, інформаційні технології, спеціалізовані сфери діяльності та ін. [6, с. 79].

Консалтингова фірма – установа, що займається професійним консалтингом, а саме надає консультаційні послуги клієнтам (виробникам, продавцям та споживачам) за допомогою спеціально навчених осіб відповідної кваліфікації, здатних визначити, проаналізувати та розробити модель вирішення будь-якої управлінської проблеми [4, с. 31].

Сучасні консалтингові фірми працюють на замовлення своїх клієнтів або на постійній основі. При цьому вони використовують такі методи консультування:

- експертне консультування, суть якого полягає в діагностуванні консалтинговою фірмою проблемної ситуації, розробленні рішень і рекомендацій для їх впровадження. Роль клієнта полягає у забезпеченні консультанта інформацією та оцінюванні результатів його діяльності;

- активна взаємодія консалтингової фірми з клієнтом на всіх етапах реалізації проекту. Завдання консалтингової фірми полягає у сприянні формулювання клієнтом ідей, пропозицій, самостійному аналізу проблем, пошуку оптимальних рішень. При цьому спеціалісти консалтингової фірми оцінюють вироблення рішення, за необхідності пропонують інші його варіанти;

- навчальне консультування, яке зосереджене на організації тренінгів працівників фірм, що сприяє створенню необхідних інтелектуальних умов для розвитку їх новаторської діяльності.

Вибір методу консультування залежить від можливостей і потреб клієнтів у конкретних послугах (аудит, маркетинг, правова допомога та ін.), а також можливостей суб'єкта консалтингової діяльності [5, с. 78].

Потенційними споживачами інформаційно-консультативних послуг виступають будь-які організації, що стикаються з управлінськими проблемами. До них в першу чергу можна віднести приватні компанії, банки, державні установи, професійні асоціації, інвестиційні фонди та ін.

Бізнес консультування або бізнес-консалтинг – це забезпечення клієнта спеціалізованим досвідом, методологією, технікою поведінки, професійними навичками або іншими ресурсами, що допомагають йому в оптимізації сформованого на підприємстві (організації) фінансово-економічного стану в рамках чинної нормативно-законодавчої бази [1, с. 167].

Продуктом виробничої діяльності консалтингової фірми є консультаційна послуга, яка є товаром і має конкретне матеріальне втілення. Як правило, послуги крупної консультаційної фірми охоплюють досить широкий діапазон галузей та функцій підприємства: загальне керівництво, управління фінансами, управління виробництвом, маркетинг, управління працею та кадровим потенціалом, корпоративну стратегію та таке інше.

Надання консалтингових послуг веде до підвищення ефективності діяльності підприємства, а саме:

- перебудова всієї системи, пов'язану або з розширенням, або із зміною форми власності, якщо це необхідно;

- корінна зміна спектру діяльності підприємства і переорієнтація її на більш перспективні і/або вигідні напрямки бізнес;

- утвердження позицій підприємства на ринку;

- підвищення конкурентоспроможності організації;

- створення необхідного іміджу в очах потенційних партнерів;

- вихід з критичного положення (або навіть з межі краху) – криза-консалтинг.

На ринку України затребувані консультаційні послуги, пов'язані з поліпшенням фінансового стану клієнтів, реструктуризацією, обслуговуванням процесів залучення інвестицій і великих проектів державного значення. У довгостроковій перспективі будуть розвиватися послуги, що забезпечують стратегічну конкурентоспроможність клієнтів консалтингових компаній, що базуються на інноваційних управлінських концепціях і інструментах під всіх сферах і сегментах консалтингового ринку [5, с. 83].

Таким чином, на сьогоднішній день ринок консалтингових послуг набуває свого становлення як повноцінного учасника діяльності кожного підприємства, що ставить перед собою за мету досягнення успішного та ефективного існування у тому чи іншому секторі економіки держави. Це зумовлює необхідність дослідження нормативного, теоретичного та практичного змісту консалтингових послуг, та актуальних питань снування цього ринку на сьогоднішній день. Необхідність наявності бізнес-консультацій вказує на актуальність та необхідність дослідження цього достатньо нового для економіки держави інформаційного продукту.

Література

1. Брежнева В. В. Информационное обслуживание и услуги, предоставляемые библиотеками и службами информации предприятий / В. В. Брежнева, В. А. Минкина. – СПб.: Профессия, 2004. – 304 с.
2. Валигурский Д. И. Предпринимательство: развитие, государственное регулирование, перспективы: учебное пособие / Д. И. Валигурский. – М.: Дашков и К, 2002. – 223 с.
3. Гелловэй Л. Операционный менеджмент. – СПб.: Питер, 2001. – 320 с.
4. Карпінський Б. А. Інформаційний продукт: створення і реалізація. – Л.: Наука, 1994. – 173 с.
5. Коломієць Г. С., Миньковський А. П. Інформаційна продукція: ринок, маркетинг, підготовка кадрів. – К.: Либідь, 1991. – 173 с.
6. Посадский А. П., Хайниш С. В. Консультационные услуги в Украине. – М.: Финстатинформ, 2005. – 171 с.

Zaretsky Ye.

FEATURES OF PROVISION OF ADVISORY AND CONSULTING SERVICES

The development of information technology results in the development of information services. The goal is to provide consumers with various information products. Information services are specific products that are necessary for a wide range of consumers. The essence of consulting services is to provide the client with justified information on actual problems for him.

УДК 002.1(477)«16/17»(043)

Іванова Д. М.
/ Україна/

ДОКУМЕНТУВАННЯ У ЗАПОРОЗЬКІЙ СІЧІ ТА ГЕТЬМАНЩИНІ: ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Інформаційно-аналітична діяльність (далі: ІАД) – це специфічний різновид інтелектуальної, розумової діяльності людини, в процесі якої, завдяки сукупності інформаційних процесів (збір, пошук, переробка інформації тощо), утворюється нова, вторинна аналітична інформація у формі аналітичної довідки, звіту, огляду, прогнозу тощо.

Інформаційно-аналітична робота (далі: ІАР) є основною складовою ІАД, що представляє собою процес, в результаті якого первинна інформація перетворюється у вторинну, нову, аналітичну інформацію, довершену продукцію, передбачену для передачі замовнику.

Під час проведення ІАД виділяють два рівні (або напрями) інформаційно-аналітичної роботи (ІАР):

- інформаційний рівень, що полягає в пошуку, збиранні, зберіганні, поширенні інформації;
- аналітичний рівень, що полягає в узагальненні, класифікації інформації, її аналізі і перетворенні, розробці висновків, пропозицій, рекомендацій і прогнозів.

Для того щоб кількість фактів, оброблених найкращим чином придбали цінність, фахівцю треба розкрити їх смисл, зіставити між собою, показати перспективи розвитку ситуації, явища, процесу і передати у тому вигляді, в якому їх значення буде абсолютно ясним і зрозумілим споживачу.

До основних принципів організації інформаційно-аналітичного процесу відносять [1, с. 27]:

- достовірність, є ключовою ознакою при оцінці будь-якого інформаційного документа, створеного в результаті аналітичної діяльності. Вона забезпечується завдяки правильному поєднанню ряду моментів, що визначають результативність роботи аналітика;
- своєчасність отримання інформації багато в чому визначає її цінність для користувача.

Значення своєчасного подання інформації особам, які приймають рішення, може бути настільки великим, що заради нього варто навіть дещо поступитися достовірністю повідомлень. Звичайно, йдеться не про суттєву зміну змісту повідомлення, а лише про певне зниження ступеня його точності;

ясність полягає в тому, щоб зробити доступними для інших результати роботи фахівця. Адже саме конкретне сприйняття інформації робить її переконливою для споживача, а отже, забезпечує успіх справи.

Крім того, інформаційно-аналітичний документ має бути також лаконічним, логічним і переконливим.

З позицій прийняття рішень розрізняють оперативний, тактичний, стратегічний рівні інформаційно-аналітичної роботи. Основними формами інформаційно-аналітичної роботи є:

- моніторинг, що включає інформаційні зведення та огляди;
- аналіз ефективності прийняття рішень;
- дослідження актуальних проблем (інформаційні розробки, оперативні дослідження, аналітичні дослідження).

Метою доповіді є оприлюднення результатів використання форм ІАР для визначення рівня наукового інтересу вітчизняних дослідників до проблеми документування у Запорозькій Січі та Гетьманщині за період з 2000 по 2017 рр. Об'єктами вивчення виступають публікації у фахових виданнях України (другий аспект за формами ІАР), у яких безпосередньо, або опосередковано, розглядається процес створення документів у Запорозькій Січі та Гетьманщині. Важливість цього періоду в історії діловодства України не викликає сумнів: у цей період закладалась основа майбутнього українського документування.

Документи які були створені у козацькому середовищі в Україні другої пол. XVII–останньої чверті XVIII ст. завжди були і залишаються предметом наукових пошуків у різних галузях вітчизняної науки, що складають інформаційні потоки, які перевищують можливості споживачів щодо їхнього ефективного використання. У зв'язку з цим, впровадження інформаційних систем, ефективних засобів і методів переробки та пошуку даних дають можливість користувачам з інформаційного масиву вибрати потрібну інформацію.

Аналіз публікації у фахових виданнях України дозволив з'ясувати вищеозначену проблему. Він був здійснений за допомогою наступних електронних ресурсів: каталогу національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського і сайтів десяти фахових видань – «Архіви України», «Квалілогія книги», «Форум права», «Актуальні проблеми держави і права», «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Історичний архів», «Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету», «Рукописна та книжкова спадщина України», «Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія», «Бюлетень Міністерства юстиції України» за період з 2000 по 2017 рр.

Визначено, що з великої кількості наукових публікацій з історії, політики, права, економіки, соціальних проблем і культури, тільки у дев'яти статтях автори безпосередньо розглядали питання організації документування у Запорозькій Січі та Гетьманщині:

1. Барабаш Т. М. Письмо і писарі листів Богдана Хмельницького до магістрату Львова 1655 року / Т. М. Барабаш // Архіви України. – 2014. – № 3. – С. 90-103.

Горобець В. Й. Проблеми жанрово-стилістичної атрибуції актових джерел XVIII ст. / В. Й. Горобець // Рукописна та книжкова спадщина України. – 1994. – Вип. 2. – С. 73-77.

2. Журавель М. В. Становлення державної служби Гетьманщини в другій половині XVII–XVIII ст. (на прикладі діяльності канцеляристів Генеральної військової канцелярії) / М. В. Журавель // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – Вип. 49. – С. 232-238.

3. Леміш Н. О. Діаріуші XVIII століття як джерело дослідження діловодних традицій часів Гетьманщини: документознавчі студії / Н. О. Леміш // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2016. – № 3. – С. 60-69.

4. Матвєєва Т. О. Законодавство Гетьманщини у 18 ст. / Т. О. Матвєєва // Форум права. – 2016. – № 2. – С. 114-123.

5. Медвідь Н. С. Урядово-канцелярська мова Гетьманщини / Н. С. Медвідь // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – 2013. – Вип. 9. – С. 279-284.

6. Нікольченко Ю. М. Діловодство зовнішньополітичної діяльності Гетьманщини в 1649–1658 роках / Ю. М. Нікольченко, Ю. М. Кочина // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філософія, культурологія, соціологія. – 2015. – Вип. 10. – С. 111-121.

7. Нікольченко Ю. М. Документне забезпечення зовнішньополітичної діяльності українського козацтва під час Національно-визвольної війни 1648-1658 років / Ю. М. Нікольченко, Ю. М. Кочина // Вісник Маріупольського державного університету. Сер. : Філософія, культурологія, соціологія. – 2014. – Вип. 7. – С. 100-110.

8. Савчук Г. М. Генеральна військова канцелярія як центральний орган діловодства в гетьманській Україні / Г. М. Савчук // Квалілогія книги. – 2013. – № 1. – С. 98-103.

Такий результат свідчить про незначний рівень наукового інтересу до вище означеної проблеми. На нашу думку це можна пояснити тим, що документування у Запорозькій Січі та Гетьманщині розглядається лише як початковий етап майбутнього вітчизняного документування, накопичення досвіду, підготовки, обробки й зберігання документів.

Автором доповіді стверджено, що найчастіше вітчизняні автори у своїх наукових пошуках використали наступні документи: акти, накази, листи, універсали, договори, наприклад:

№	Автор статі	Видання	Документи, що склали джерельну базу
1	Барабаш Т. М.	«Архіви України»	Листи
2	Горобець В. Й.	«Рукописна та книжкова спадщина України»	Актова документація
3	Журавель М. В.	«Актуальні проблеми держави і права»	Договори, універсали, доношення, накази, інструкції, грамоти, листи, ордери
4	Леміш Н. О.	«Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія»	Діаріуш
5	Матвєєва Т. О.	«Форум права»	Регламенти, положення, зводи, накази, інструкції, укази, маніфести, акти, грамоти, статuti
6	Медвідь Н. С.	«Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету»	Укази, розпорядження, акти
7	Нікольченко Ю. М., Кочина Ю. М.	«Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філософія, культурологія, соціологія»	Актова документація (договори, рішення, статті тощо); Дипломатична (листи, інструкції, звіти, донесення тощо); оповідні-дипломатичні джерела (мемуари)
8	Нікольченко Ю. М., Кочина Ю. М.	«Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філософія, культурологія, соціологія»	Прикази, донесення, договори, акти, листи, інструкції

9	Савчук Г. М.	«Квалілогія книги»	Угоди , листи , накази , універсали акти

Використання форм і методів інформаційно-аналітичної роботи для з'ясування проблеми документування у Запорозькій Січі та Гетьманщині дають можливість з'ясувати не тільки коло і тематику наукових пошуків, а й визначити кількісний і якісний показник щодо використання у них оригінальних документів.

Література

1. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність: Навч. посіб. / В. М. Варенко. – К. : Університет «Україна», 2014. – 417 с.
2. Сайт національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>.

Ivanova D.

DOCUMENTATION IN THE ZAPOROZHYE SEICH AND HETMANSHIP: INFORMATIO-ANALYTICAL STUDY OF THE PROBLEM

The report presents the results of the use of forms and methods of information and analytical activity to determine the level of scientific interest of researchers to the problem of documentation in Zaporizhzhya Sich and Hetmanate in the period from 2000 to 2017.

УДК 929.53

Кригіна О. В
/ Україна/

МЕТРИЧНІ КНИГИ ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО: ВИКОРИСТАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБЕРЕЖЕНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ

Встановлення незалежності України, демократизація суспільного і наукового життя, скасування обмежень на доступ до архівів і використання зарубіжних джерел, знайомство з працями істориків української діаспори – усе це дало можливість по-новому осмислити місце та значення архівних установ та інформації документів, які зберігаються в них. Розвиток сучасної історичної науки характеризується вивченням масових джерел, серед яких важливе місце займають метричні книги – документи для реєстрації фактів народження, шлюбу та смерті. Метричні книги, попри своє громадянсько-правове значення, були також важливим статистичним матеріалом, первинним генеалогічним джерелом, найбільш достовірним із загальної маси родових матеріалів. Контроль за правильним та ретельним веденням метричних книг належав до головних завдань державної влади. Інтерес до метричних книг як до церковно-приходського джерела можна пояснити, з одного боку, подальшим вивченням теми з історичної демографії, а з іншого - спробою розкрити всі можливості цього виду документа як історичного джерела. Розвиток історії вивчення метричних книг свідчить про те, що інформаційний потенціал даного джерела розкритий не до кінця. Отже, виявлення та використання інформаційного потенціалу метричних книг та забезпечення збереженості цього історичного джерела набуває сьогодні надзвичайної актуальності.

Метричні книги – церковні документи для реєстрації народження, шлюбу та смерті, ведення яких було у віданні священнослужителів різних конфесій, але постійно контролювалось державними органами. Метричні книги протягом всього свого існування виконували функцію не лише духовного, але й громадянського, а також юридичного документа. Сьогодні наукове вивчення метрик не припиняється, а, навпаки, розвивається за різними напрямками. Інформація метричних книг використовується для соціально-правового захисту громадян (підтвердження фактів народження, смерті, як непрямий доказ при встановленні національності), генеалогічних, історико-статистичних досліджень, при вивченні ментальності етносу (дотримання посту, залежність імен у новонароджених від релігійних свят, динаміка

народжуваності тощо). До цього виду історичних джерел звертається дедалі більше дослідників. Натомість, пересічні громадяни звертаються до метрик із метою пошуків свого коріння, для відтворення генеалогічних дерев тощо.

За звітними даними Державної архівної служби України, у 2014 році архівними установами виконано 28 274 запити за актами цивільного стану, виконано 3 339 генеалогічних замовлень. У 2015 році істотно збільшився звітний показник із виконання запитів за актами цивільного стану. Протягом 2015 року архівні установи виконали 43 154 таких запити, державні архіви також виконали 1 848 генеалогічних запитів. У 2016 році архівними установами виконано 46 379 запитів за актами цивільного стану та 3 146 генеалогічних запитів [5-7]. Загалом, зберігається тенденція до збільшення кількості дослідників, що працюють над генеалогічною тематикою в читальних залах архівних установ. Відтак, постає нагальна потреба у систематизації та належному зберіганні метричних книг, що перебувають у фондах обласних державних архівів нашої країни.

Інформація метричних книг на початковому етапі використовувалася для досліджень демографічного та статистичного напрямів. З середини ХХ ст., з'являються праці, в яких метрики стають предметом ретельного вивчення та розглядаються як історико-генеалогічне джерело. Перші дослідження у цьому напрямку зроблені А. Єлпатьєвським [3]. Як вдало відмітив Я. Дашкевич, інформація метричних книг стає в нагоді при дослідженнях з біографістики, генеалогії, історичної демографії, етнічної та конфесійної історії, тощо [2]. Н. Лобко зазначає, що метричні книги містять найбільш цінну та концентровану інформацію генеалогічного змісту і загальну для всіх верств населення інформацію [4].

Метричні книги слугували значним інформаційним джерелом в усі часи їх існування. Інформація метричних книг використовувалася для перевірки ревізій. На основі метричних записів священниками робилися метричні свідоцтва для бажаючих [1]. Метричні свідоцтва, які були копіями записів у метричних книгах, слугували ґрунтом для отримання спадщини, усиновлення позашлюбних дітей тощо. Інформація метричних книг також використовувалася для складання свідоцтв, які надавалися громадянами при укладанні шлюбних обрядів [9]. Метричні книги використовувалися і при складанні посімейних списків. За даними метричних книг складалися статистичні дані щодо народжених, тих, які уклали шлюб та померлих за окремий рік.

Слід зауважити, що метричні книги православного населення написані пізнім скорописом, тому при їх вивченні виникають деякі труднощі, текст складно читати, особливо в метриках раннього періоду. Не зважаючи на те, що у 1806 р. на законодавчому рівні було запроваджено типографські бланки метричних книг, на практиці ручна форма креслення парафіяльних екземплярів існувала ще досить тривалий час. Крім того, метричні книги дійшли до нас не в повному обсязі. Логічним завершенням розвитку та вдосконалення метричних книг стала їх повільна трансформація в акти громадянського стану, коли відбувся перехід джерела на якісно інший рівень, завдяки чому було виявлено головні вади реєстрації актів стану, конфесійність реєстрованого населення, неможливість централізованого керівництва реєстрацією, недостатній ступінь достовірності інформації.

В умовах незалежної України порядок зберігання та використання метричних книг визначається наказами й постановами Міністерства юстиції України, зокрема, наказ «Про затвердження деяких нормативно-правових актів з питань державної реєстрації актів цивільного стану», в якому затверджено порядок, умови і строки зберігання книг державної реєстрації актів цивільного стану, метричних книг у відділах державної реєстрації актів цивільного стану та їх передачі до державних архівів [8]. В наказі визначено, що книги державної реєстрації актів цивільного стану та метричні книги, складені до утворення органів державної реєстрації актів цивільного стану, є складовою частиною Національного архівного фонду (далі – НАФ) та власністю держави.

Метричні книги систематизуються і розкладаються у сховищах архіву по видах записів у хронологічному порядку по колишніх установах релігійного культу. Книги реєстрації актів громадянського стану в обов'язковому порядку беруться в оправу і нумеруються простим

чорним олівцем у правому верхньому куті. Книга державної реєстрації актів цивільного стану, метрична книга опрацюються у тверду обкладинку, при цьому вилучаються металеві кріплення (скріпки, шпильки). До книги державної реєстрації актів цивільного стану включається 250 актових записів цивільного стану одного виду, складених протягом календарного року. Передача книг державної реєстрації актів цивільного стану, метричних книг на постійне зберігання до державного архіву здійснюється щороку після закінчення сімдесяти п'яти років зберігання їх у відділах державної реєстрації актів цивільного стану [8].

На жаль, ситуація щодо пріоритетного напрямку діяльності архівних установ, а саме, забезпечення збереженості документів Національного архівного фонду, до яких також віднесено й метричні книги, є доволі складною. За останні три роки державними архівами України вжито заходів для нормалізації температурно-вологісного режиму для забезпечення збереженості документів НАФ у архівосховищах, встановлено системи кондиціонування та вентиляції повітря. Приділялась увага посиленню пожежної та охоронної безпеки архівних приміщень. Однак, гострою залишається потреба в оснащенні архівосховищ сучасними системами вентиляції і кондиціонування повітря, новітніми технічними засобами для дезінсекції, дезінфекції документів. Повільними темпами проводиться робота зі страхового копіювання та створення фонду користування документами НАФ, реставраційно-консерваційного оброблення, тощо. В цілому, у зв'язку з дефіцитом фінансування матеріально-технічна база державних архівних установ не відповідає сучасним стандартам і потребам, що створює загрозу пошкодження та втрати частини Національного архівного фонду.

Історико-культурна спадщина України, її історична пам'ять не можуть вважатися повноцінними без максимально повного залучення до наукового обігу величезних масивів документів, що містяться у фондах державних архівів. До ключових напрямів організації доступу до інформації належить переведення в електронну форму довідкового апарату архівів та архівних документів. Пріоритетним напрямком сьогодення є наближення діяльності архівних установ до потреб громадянського суспільства шляхом розширення доступу до архівних документів через запровадження сучасних інформаційних технологій, підготовки збірників документів, монографій, біографічних та довідкових видань, створення системи інформаційних ресурсів, інтегрованої у світовий інформаційний простір [7]. Одним із стратегічних напрямків організації доступу до архівної інформації – є оцифрування описів і надання до них доступу через Інтернет. За звітними даними державних архівів оцифровано лише 6,4% описів [6].

Робота щодо виявлення та використання інформації архівним документів, а саме, метричних книг проводиться архівними установами України й в рамках міжнародної діяльності. Зокрема, у 2014 році було підтверджено домовленості між українськими архівістами та Генеральною дирекцією державних архівів Республіки Польща щодо участі у міжнародному проекті з оцифрування метричних книг, у тому числі й українських земель, та розміщення цієї інформації в мережі Інтернет [5]. У 2015 році Міністерству юстиції було подано пропозиції щодо залучення міжнародної технічної допомоги США за напрямом оцифрування документів державних архівів. Метою цього проекту є створення потужного інформаційно-пошукового електронного ресурсу на базі архівних документів та довідкового апарату до них для надання електронних послуг населенню.

Отже, на законодавчому рівні метричні книги від джерела суто статистичного характеру поступово піднялися до рівня «головних актів усіх станів населення». На законодавчому рівні було розширено та впорядковано інформацію, що її повинні містити метрики, а їх дані використовувалися багатьма державними установами. Після вилучення їх ведення з церковного відання система метрикації фактично продовжувала існувати, але тепер у вигляді актів реєстрації цивільного стану та перебуваючи у системі державних органів влади. Таким чином, видно, що метрики, як джерело із величезним інформативним потенціалом, усе більше привертають увагу дослідників. Вивчення широкого кола проблем, які так чи інакше пов'язані з метриками, розкриває їх багатий правовий та науковий потенціал. Слід наголосити на необхідності дальшого використання інформації метричних книг та ретельному збереженні цих історичних джерел.

Література

1. Григоровский С. О браке и разводе, о детях внебрачных, узаконении и усыновлении и о метрических документах. СПб., 1910. – с. 270
2. Дашкевич Я. Вірменські метричні книги в Україні XVII – XVIII ст. // ГЗ. – Вип. IV. – Львів, 2004. – С. 33.
3. Елпатьевский А. В. О документальных источниках современных историко-биографических и генеалогических исследований // Актовое источниковедение. – М, 1971. – С. 72 – 88.
4. Лобко Н.В. Інформаційний потенціал українських генеалогічних джерел та його використання в історичних дослідженнях: Дис. ... канд..іст.наук: 07. 00. 06. – Київ, 2008.
5. Підсумки діяльності у 2014 році та пріоритети на 2015 рік Державна архівна служба України: - Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Archives/Zvit_2014.pdf
6. Підсумки діяльності у 2015 році та пріоритети на 2016 рік Державна архівна служба України: - Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Archives/Zvit_2015.pdf
7. Підсумки діяльності у 2016 році та пріоритети на 2017 рік Державна архівна служба України: - Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Archives/Zvit_2016.pdf
8. Про затвердження деяких нормативно-правових актів з питань державної реєстрації актів цивільного стану: наказ Міністерства юстиції України від 30.12.2013 № 2804/5
9. Чижевский И.Л. Церковное писмоводство: собр. правил, постановлений и форм к правильному ведению оного: сост. на основании законов и указов Св. Правительствующего Синода / И.Л. Чижевский – 2-е изд. – Харьков: Типо-литогр. Окружного штаба, 1881. – 391 с.

Krygina O.

METRIC BOOKS AS A HISTORICAL SOURCE: USE AND PROTECTION OF INFORMATION SAVING

The article considers the information parish registers as a historical source. Attention is focused on ensuring the preservation of parish registers and the use of information contained therein. It is noted that today the information of parish registers is used by both scholars and ordinary citizens.

УДК 651.1:658.562 (477)

Кудлай В. О.
/Україна/

ПІДХОДИ ДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТА В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СТАНДАРТУ ДСТУ ISO 30300:2015

Визначення змісту електронних документів є недостатньо регламентованим процесом та згадується в стандартах ДСТУ ISO серії 30300 побіжно. Значний обсяг управлінської інформації документується, але поза межами системи керування документаційними процесами (надалі – СКДП) чи традиційного діловодства. Це призводить до втрати потенційно важливої для системи менеджменту інформації, оскільки дані можуть залишитись неідентифікованими як такі, що необхідно долучити до СКДП у електронній формі. Вирішенню означеної проблеми сприятиме застосування процедури ідентифікації документованої інформації для внесення її до СКДП на основі застосування методу аналізу бізнес-процесів з огляду на специфіку середовища інформаційної системи установи.

Питання збереження електронних документів є однією з найактуальніших для фахівців-практиків. На міжнародному рівні це питання опрацьовується з 80-х років XX ст., проте і сьогодні залишається відкритим, зокрема, в межах роботи InterPARES тривають дискусії щодо юридичних аспектів процесу ідентифікації змісту потенційних документів [1]. Сучасними

стандартами ISO пропонується модель документування всіх управлінських та виробничих процесів в системі управління якістю (надалі – СУЯ) установи. Така модель є ідеальною, але на практиці установи далекі від неї.

Доречно відділяти процес ідентифікації інформації для документування від процесу створення електронних документів. Ці види роботи з інформацією можуть поєднатись в єдиній робочій операції. Ідентифікація змісту інформації призводить до визначення виду документа, що відповідає проаналізованій інформації. Запис трансльованих онлайн-засобами документів є роботою, що також пов'язана з аналізом змісту отриманої інформації та подальшим експортом її до СКДП установи. Процеси документування інформації та подальшого реєстрування документа, відбуваються після ідентифікації змісту. Ідентифікація змісту може відбуватися без створення електронного документа, але створення документа не може відбутися без попередньої ідентифікації його змісту.

Проаналізуємо проблему ідентифікації змісту документа в середовищі електронних систем управління. Звернемо увагу на те, що ідентифікація змісту потенційного електронного документа СКДП залежить від таких параметрів: 1) розуміння структури СКДП та програмного середовища; 2) специфіки службових процесів установи; 3) визначення призначення інформації, що документується. Власне аналіз інформації за трьома означеними параметрами процесу ідентифікації змісту потенційних електронних документів дозволяє фахівцю з керування документацією співставити результат з переліком документів зі строками зберігання, що можна визначити як четвертий етап. Отже, метою студіювань є окреслення методу ідентифікації змісту потенційного електронного документа для застосування в практичній роботі менеджера СКДП. Основою для запропонованих узагальнень послугували розробки австралійського Університету ім. Чарльза Стюарта [2].

Під час аналізу першого етапу процесу ідентифікації інформації стикаємось з ситуацією, коли установи замість того, щоб використовувати єдине електронне програмне забезпечення підтримки СКДП, використовують для створення та керування власною управлінською та виробничою інформацією різне програмне забезпечення [3]. За цільовою ознакою організації документування такі системи можна поділити на 2 категорії: 1) корпоративні системи для організації повного циклу процесів в СКДП (EDRMS); 2) програмні продукти, які допомагають виконувати операції з електронними документами.

В момент ідентифікації інформації, проаналізований зміст має внеситись до корпоративної системи. Після експортування інформації до призначеної СКДП, електронний запис стає електронним документом з юридичною силою. Передбачається, що документом можна керувати тільки як автентичним, надійним і придатним для використання записом, що містить пов'язані метадані у СКДП.

Проте електронні документи та потенційно придатна для документування інформація не тільки створюються, зберігаються та управляються в програмних продуктах з підтримки СКДП, але також функціонують у значних обсягах у різних транзакційних системах. Ці системи не завжди пристосовані для тривалого зберігання електронних документів. Вони являють собою системи, які підтримують бізнес-процеси, і якщо бізнес-процес не вимагає документування певної інформації цих записів в зазначених системах ведення записів, ці записи можуть залишитися незареєстрованими в застосованому електронному середовищі.

Некоректна ідентифікація змісту інформації, що підлягає документуванню призводить до подальших помилок в СКДП та в управлінні установою. Питання системного управління документними потоками в СКДП є невирішеним з огляду на те, що, наприклад, на підприємствах системи електронного документообігу часто функціонують відокремлено від загальної корпоративної системи менеджменту [4]. В загальній системі менеджменту установи існує маса потенційних документів, що накопичуються у формі електронних записів (log-файли), проте фахівець з діловодства, що контролює процес наповнення СКДП може не мати навіть прав доступу для перегляду цієї інформації у СУЯ. Таким чином, визначено ще одну проблему щодо реалізації функції ідентифікації змісту управлінської інформації для

подальшого документування в СКДП. Для вирішення цієї проблеми доцільно забезпечувати практичну інтеграцію СКДП, СУЯ та загальних систем менеджменту установ.

Проблема ідентифікації змісту документа пов'язується з проблемою фокусування уваги різних фахівців установи на тому, що створення електронних документів СКДП є процесом формування документно-інформаційних ресурсів установи, а не просто створенням інформації, документів чи даних. Але один фахівець може розглядати інформацію просто як дані, а для іншого – це потенційний документ.

Підвищити обізнаність різних фахівців стосовно того, яка інформація має розглядатись як потенційний документ СКДП, може навчання таких кадрів. Справа в тому, що в сучасних установах та на підприємствах будь-який фахівець має документувати власну діяльність. З огляду на це, фахівцям необхідно оволодіти компетенціями документознавця, професіонала у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Вітчизняні ВНЗ, які готують документознавців, здатні суттєво сприяти вирішенню означеної проблеми, наприклад, організацією курсів підвищення кваліфікації кадрів для ознайомлення з СКДП.

Ситуація, в якій фахівець, що документує управлінську чи виробничу діяльність розуміє тільки зміст інформаційної складової потенційного документа, але не може визначити вид документа за відповідною номенклатурою є також загрозливою для функціонування СКДП. Фахівці установи повинні орієнтуватися в переліку документів [5]. Для цього авторам документів треба знати особливості роботи з інформацією для її адекватної ідентифікації в процесі документування.

Вирішенню проблеми ідентифікації змісту документа сприяють міжнародні та національні стандарти, що регламентують функціонування СКДП. ДСТУ 4423:2005 визначає поняття «службовий документ» як «інформація, яку організація або фізична особа створила, отримала та зберігає як свідчення або інформацію згідно з правовими зобов'язаннями чи в процесі виконання основної діяльності» [6]. ДСТУ ISO 30300:2015 розширює оригінальне трактування цього поняття, а саме, термін «свідчення» тут не обмежується юридичним змістом – «це стосується інформації в будь-якому середовищі, формі або форматі» [7]. В ДСТУ ISO 30300:2015 уточнюється, що документи можуть бути в будь-якому форматі або середовищі, проте стандартом не регламентуються системи електронного документообігу, що є оптимальними для організації роботи СКДП. Власне визначень понять замало для здійснення роботи з електронними документами СКДП на практиці, тому в стандартах варто прописати покрокову інструкцію для здійснення ідентифікації змісту електронних документів, що забезпечить у подальшому коректну роботу системи документообігу.

Пропонується метод ідентифікації змісту документів, що складається з чотирьох етапів. Першим кроком для ідентифікації документів в електронних системах менеджменту установ є збір метаданих про наявні електронні системи менеджменту. Метадані можуть бути зібрані про системи та документи, що в них містяться (ISAD (G), ISAAR (CPF), ISDF). У результаті аналізу визначаємо чи містить електронна система менеджменту службові документи взагалі чи включає лише службові дані. Зібрані метадані дають уявлення про життєвий цикл системи (підтримка, розробка, оновлення, політика зберігання, тривалість роботи тощо). Другий етап полягає у визначенні на основі функціонального аналізу змісту службових процесів, що відбуваються в організації. На цьому етапі важливо врахувати посадові обов'язки всіх співробітників, що гарантуватиме для служби діловодства системне бачення наступного етапу ідентифікації, тобто визначення джерел виникнення службової інформації та особливостей її документування. На третьому етапі відбувається аналіз джерел створення інформації в установі, яка документується та регулярно використовується в управлінській діяльності. Інформація, що свідчить про прийняті рішення та про виробництво продуктів, а також будь-яка інформація, що використовується має документуватись. На четвертому етапі ідентифікації відбувається безпосередня ідентифікація документів та електронної системи управління, в якій документи мають зберігатись. Після ідентифікації змісту потенційних документів вони створюються.

Отже, з'ясовано, що перед створенням електронного документа у СКДП, його потенційний зміст піддається ідентифікації. Процес ідентифікації змісту електронних

документів визначає роль створюваних документно-інформаційних ресурсів у діяльності установи. Хоча для традиційного діловодства проблема ідентифікації змісту документів була вичерпана, проте в контексті впровадження електронних систем керування документацією цей процес набуває нового значення. Процедура ідентифікації документів потребує додатково наукового опрацювання та деталізації.

Література

1. InterPARES Trust responds to EGAD-RiC [E-source] / InterPARES. – Point of access: <https://interparestrust.com/2016/12/11/inter pares-trust-responds-to-egad-ric/>.
2. CSU records management program: digital recordkeeping identification [E-source] / Charles Sturt University. – Point of access: www.csu.edu.au/_data/assets/word_doc/0010/1297351/2015-Digital-Records-Identification-Tool.docx.
3. Alter S. Defining Information Systems as Work Systems: Implications for the IS Field [E-source] / S.Alter // European Journal of IS. Vol. 17. – P. 449. – Point of access: <http://repository.usfca.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1021>.
4. Reed B. Service-oriented architectures and recordkeeping [E-source] / B.Reed // Records Management Journal. – Vol. 18. – 2008. – P. 127. – Point of access: <http://www.mybestdocs.com/reed-b-soa-rk-rmj-v18-no1-2008.htm>.
5. Перелік типових документів, що створюються під час діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів : затверджено Наказом Мін'юст України 12.04.2012 № 578/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/file/text/7/f377025n17.zip>.
6. Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Ч. 1. Основні положення: ДСТУ 4423-1:2005. – Чинний від 01.04.2007. – К., 2007. – 28 с.
7. Інформація та документація. Системи керування документами. Основні положення і словник термінів: ДСТУ ISO 30300:2015. – Чинний від 01.01.2017. – К., 2015. – С. 9.

Kudlay V.

APPROACHES TO IDENTIFYING THE ELECTRONIC DOCUMENT IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTATION OF THE NATIONAL STANDARD DSTU ISO 30300: 2015

The article explores the process approach of electronic records identification based on corporate management system for records in the quality management system. The role of Ukrainian standard ДСТУ ISO 30300:2015 for records identification is outlined.

УДК 005.92

Мелюс А. І.
/ Україна/

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЛОВОДНИХ ПРОЦЕСІВ:НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ СУПРОВІД У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

На сучасному етапі розвитку українського суспільства дуже велику роль відіграє сталий розвиток. Він охоплює майже всі галузі та сфери життєдіяльності людини. Сталий розвиток – це керований розвиток. Основою його керованості є системний підхід та сучасні інформаційні технології, які дозволяють дуже швидко вирішувати поставлені цілі та задачі. Принципи сталого розвитку не оминули і діловодство як одну зі сфер управлінської діяльності.

Кожна установа, організація у процесі своєї діяльності, безумовно, має справу з документами, їх підготовкою, прийняттям, зберіганням, виконанням тощо. Важливим чинником забезпечення результативної та ефективної роботи сучасної установи є правильна

організація ділових процесів. Саме від того, наскільки якісно та оперативно буде опрацьована відповідна інформація, що надходить до установи, буде залежати її ефективне функціонування та успішний розвиток в цілому.

Також, важливим аспектом організації ділових процесів є їх нормативно-правове забезпечення, оскільки діяльність установ повинна відповідати вимогам чинного законодавства. Сфера діловодства має низку нормативних документів, серед яких є Закони України, Державні стандарти, а також ряд допоміжних підзаконних актів, таких як інструкції, правила, положення тощо.

Основним є Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи», що належить до законодавчої бази діловодства та архівної справи, в якому, зокрема, зазначається, що держава виступає гарантом збереження наявного документального фонду та сприяє досягненню світового рівня в розвитку діловодства [1].

Актуальність інформаційного забезпечення, як одного з завдань діловодства, сприяла ухваленню Закону «Про інформацію» [6], який дав визначення низці базових термінів та визначив одним із видів інформації документаційну базу, яка створюється в процесі поточного діловодства.

Більшість питань діловодства врегульовуються саме підзаконними актами, які покликані адаптувати загальні законодавчі норми до потреб, завдань, специфічних особливостей органів влади і апарату управління різних рівнів.

Досить тривалий час провідну роль серед підзаконних нормативних документів займала «Типова інструкція з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади» [2]. Дана інструкція встановлює загальні положення щодо функціонування структурних підрозділів з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади, вимоги до документування управлінської інформації та організації роботи з документами в установах незалежно від способу фіксації та відтворення інформації, яка міститься в документах, включаючи їх підготовку, реєстрацію, облік і контроль за виконанням.

На сьогоднішній день Типова інструкція з діловодства залишається актуальною, але більш детально хотілося б зупинитися на новому нормативно-правовому документі, що має назву «Правила організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях» (далі – Правила) [3]. Даний документ було затверджено Наказом Міністерства юстиції України та введено в дію 18 червня 2015 року. Принциповою різницею між цими двома документами є те, що Інструкція має рекомендаційний характер, а Правила є нормативно-правовим актом, обов'язковим для виконання всіма установами.

Правила регламентують процеси роботи з традиційними управлінськими документами з паперовими носіями інформації. Уперше в нормативно-правовому акті комплексно висвітлено питання як архівної справи, так і кожного з етапів документообігу – від створення документів до передавання їх в архів [4]. Документ складається з 15 розділів що поділяються на глави і пункти, а також 50 додатків. Правила умовно поділяються на дві частини, перша з яких стосується питань організації діловодства, друга – організації зберігання документів в архіві установи.

Кожна організація, установа у своїй діяльності також повинна керуватися певними документами, зокрема власними інструкціями та положеннями, розробленими на основі типових. Так, наприклад у Маріупольському державному університеті функціонує інструкція з діловодства у МДУ [5], затверджена наказом ректора № 193 від 03.06.2016 р., із змінами, внесеними наказом ректора № 350 від 21.09.2017 р. Вона розроблена на основі Типової інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 № 1242, національного стандарту України «Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації (ДСТУ 4163-2003)», Інструкції з діловодства у

Міністерстві освіти і науки України, яка затверджена наказом Міністерства освіти і науки України № 424 від 09.04.2013, та Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 18.06.2015 № 1000/5.

Цікавим та корисним нововведенням Інструкції з діловодства у МДУ є її додатки. Окрім загальноприйнятих зразків оформлення номенклатури справ, довідок, бланків наказу та розпорядження тощо, загальним відділом МДУ було розроблено Порядок підготовки та візування документів, яким визначено хто саме повинен завізувати конкретний документ та кому він має бути адресований.

Таким чином, структурні підрозділи університету зможуть ефективніше використовувати свій робочий час, що збільшить показники ефективності діяльності університету в цілому.

Література

1. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України № 3814-ХІІ від 24.12.1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3814-12>.

2. Про затвердження Типової інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 року № 1242 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v1571323-12>.

3. Про затвердження Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях: Наказ Міністерства юстиції України від 18.06.2015 №1000/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0736-15>.

4. Сельченкова С.В. Нові правила організації діловодства та архівного зберігання документів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_4_2015/02.pdf.

5. Про затвердження Інструкції з діловодства у Маріупольському державному університеті: Наказ ректора МДУ № 193 від 03.06.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mdu.in.ua/Dokumenty/dilovodstvo/instrukcija_z_dilovodstva.pdf.

Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

УДК 002:94(477)«14\15»(043)

Мирошник В. І.
/Україна/

ДОКУМЕНТНА ТРАДИЦІЯ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ XV-XVI СТ.: НАУКОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ

Дедалі більшою популярністю користуються формалізовані підходи до вивчення документних потоків, серед яких провідне місце в останні десятиліття посідають метричні дослідження. Їхня сутність полягає в підрахунку, поєднанні, тлумаченні та порівнянні різних елементів документопотоку. Вони уможливають отримання кількісної інформації про публікаційну активність вчених на рівні країн, регіонів, міст або інститутів, що використовується для порівняльного аналізу наукової продуктивності. Дані, отримані за допомогою метричних досліджень, ефективно застосовуються в різних оціночних процедурах, дають змогу визначати розвиток або регресію того чи іншого наукового напрямку. Можливості їх застосування постійно розширюються. Тому перспективи подальшого нарощування метричних досліджень досить обнадійливі [1, с. 3].

Дослідження науки разом із бібліометрією здійснює наукометрія. В основі цього методу, як і в бібліометрії, лежить кількісний аналіз. Наукометрія досліджує кількісні закономірності, що використовуються для вдосконалення наукової діяльності.

З усіх вивчених і випробуваних наукометричних і бібліометричних методів для вирішення інформаційних завдань найбільш відомі наступні методи: статистичний, підрахунку кількості публікацій (кількісний метод), цитат-індекс (індекс цитування).

Статистичний метод використовує такі вимірники як кількість учених, журналів, публікацій та ін. У його складі виділяються тимчасові динамічні залежності та стаціонарні розподіли. Тимчасова динаміка кількості журналів, наприклад, припускає використання двох індикаторів: кількість журналів і задані проміжки часу. Статистичний метод оцінює одночасно вплив всіх чинників, що діють при даній обробці. За наслідками дослідження, отриманими після обробки аналізованих даних, наводяться висновки про його точність. Тому до переваг статистичного методу слід віднести можливість визначення точності обробки даних [4, с. 187].

Розподіл середнього об'єму статей за авторами, окремими напрямками й вузькими питаннями науки, авторами й організаціями, регіонами й мовами, доцільно проводити в табличному варіанті з-за багатofакторності індикаторів, що враховуються при цьому. Таким чином, у **методі підрахунку публікацій (кількісний метод)** вимірником є кількість наукових продуктів (книги, статті, звіти й ін.), що об'єднуються загальним терміном, – «публікація». Хоча наукометричний індикатор «кількість наукових публікацій» розроблений краще за інші, у конкретних випадках його застосування необхідно встановлювати формалізовану процедуру «зважування» публікацій різних типів й окремих публікацій. Він дозволяє зробити висновки про актуальність і перспективність даного наукового дослідження.

Метод цитат-індексу (індексу цитування) базується на обов'язковості посилань у наукових публікаціях; у його основі – наукометричний індикатор кількості посилань. Цей метод використовується для вимірювання параметрів науки й продукту праці ученого – наукової публікації. Перспективи розвитку цього методу більшою мірою пов'язані сьогодні з розвитком наукометричних баз даних, які, у свою чергу, корелюють із вивченням часової динаміки науки. Статистика цитування дозволяє виявляти закономірності розвитку науки, вірогідні темпи її розвитку й «прориви». На думку сучасних дослідників-практиків, «індекс цитування є одним із найбільш розповсюджених наукометричних показників і застосовується для формальної оцінки в наукових колах і колах державних службовців багатьох країн» [2, с. 5].

Використовуючи статистичний метод і метод підрахунку публікацій (кількісний метод) доповідачем здійснений аналіз авторефератів дисертаційних досліджень вітчизняних науковців з документної традиції в українських землях XV-XVI ст. у період з 2000 по 2017 рр. за наступними параметрами:

- рік захисту дисертаційного дослідження;
- рівень наукового ступеня;
- місцезнаходження спеціалізованої вченої ради, де відбувався захист;
- гендерний аналіз авторів дисертаційних досліджень;

Пошук авторефератів дисертацій відбувся на сайті національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Треба відзначити, що пошук відбувався у електронній базі даних «Автореферати дисертацій» за ключовими словами: Велике князівство Литовське, Литовський статут, Литовсько-руський, XV, XVI. Проте, на ключові слова: Польське королівство, історія діловодства, литовська метрика, грамота тощо, електронна база не надала жодної інформації: «За вашим запитом нічого не знайдено, уточніть запит».

Наводимо результати пошуку авторефератів дисертацій:

1. Капітан Л. «Український історичний журнал» у контексті дослідження історії України XIV–середини XVII ст.: автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.06 / Л. І. Капітан. – Дніпропетровськ: 2000. – 20 с.

2. Черкас Б. Україна в політичних відносинах Великого князівства Литовського з Кримським ханством (1502–1540) : автореф. дис. канд. іст. наук : 07.00.01 / Б. Черкас. – К., 2003. – 22 с.

3. Поліщук В. Офіційні свідки в структурі Луцького замкового уряду до реформ 1564-1566 років (службове підпорядкування і правові послуги) : автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / В. Поліщук. – К., 2003. – 19 с.

4. Ковальова С. Еволюція судової системи і судочинства на українських землях Великого князівства Литовського : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / С. Ковальова. – Одеса, 2004. – 20 с.

5. Бодрухин В. Князівська влада і проблеми державотворення в Україні (XII–XIV ст.) : автореф. дис. д-ра іст. наук: 07.00.01 / В. Бодрухин. – Донецьк, 2005. – 39 с.

6. Вашук Д. Обласні привілеї Волині та Київщини: генеза і функціонування в другій половині XV – першій третині XVI ст. : автореф. дис. кан. іст. наук: 07.00.01 / Д. Вашук. – К, 2005. – 20 с.

7. Блануца А. Обіг земельних володінь волинської шляхти у другій половині XVI ст. (на матеріалах Луцьких актових книг 1566-1599 рр.) : автореф. дис. кан. іст. наук: 07.00.01 / А. Блануца. – К, 2005. – 20 с.

8. Сокальська О. Судоустрій та судочинство в Україні (XVI– початок XVII ст.) : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / О. Сокальська. – Київ, 2006. – 20 с.

9. Крумаленко М. Правове становище населення на українських землях у XIV–XVI ст.ст.: детермінація релігійною політикою держави : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / М. Крумаленко. – Одеса, 2007. – 19 с.

10. Жеребцова Л. Формування митної системи на українських землях Великого князівства Литовського: джерела і методи дослідження : автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.06 / Л. Жеребцова. – Дніпропетровськ : 2008. – 23 с.

11. Майкут Х. Цивільне право на українських землях за Литовськими статутами: історико-правове дослідження : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Х. Майкут. – Львів : Б. в., 2009. – 16 с.

12. Гураль П. Територіальна громада в Україні: історико-правове дослідження : автореф. дис. док. юрид. наук : 12.00.01 / П. Гураль. – Львів, 2009. – 44 с.

13. Вовк О. Систематизація литовсько-руського права другої половини XV –початку XVI століть : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / О. Вовк. – К., 2011. – 20 с.

14. Плешко М. Витоки й еволюція ідеології українського державотворення в середньовіччю і ранньомодерну добу: автореф. дис. канд. філософ. наук : 09.00.12 / М. Плешко. – К., 2011. – 16 с.

Нижче наведені результати окремих напрямків наукового пошуку:

- рік захисту дисертаційного дослідження: найбільша кількість захистів – три припадає на 2005 р.; у 2010, 2012-2017 рр. захисти не відбувалися; у 2003, 2009 та 2011 відбулося по два захисти, в інші роки по одно захисту дисертаційного дослідження;

- за рівнем наукового ступеня – один доктор історичних наук, один доктор юридичних наук, по п'ять кандидатів історичних та юридичних наук, один – кандидат філософських наук;

- вдалося з'ясувати, що за місцем знаходження спеціалізованої вченої ради, де відбувався захист дисертаційних досліджень на першому місті м. Київ (шість захистів), Дніпропетровськ, Одеса та Львів (по два захисти), Донецьк (один захист);

- серед здобувачів, що отримали наукові ступені – 38,4% складають жінки.

Література

1. Асеев Г. Наукометрія, інформетрія, бібліометрія: визначення і розмежування / Г. Асеев // Бібліотечний вісник. – 2016. – № 2. – С. 3–10.

2. Елин А. Л. Заметки к вопросу об эффективности использования различных наукометрических показателей и критериев эффективности научных исследований / А. Л. Елин, Ю. Ю. Шапошников // Научная периодика: проблемы и решения. – 2013. – №3. – С.4–12.

3. Мирошник В. І. Класифікація Литовсько-Польських документів в українських землях XV-XVI ст. / В. І. Мирошник // «Суспільні науки XXI століття: перспективи та пріоритетні напрями досліджень»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.

Дніпропетровськ, 01 серпня 2015 року). – Дніпропетровськ: НО «Відкрите суспільство», 2015. – С. 19–23.

4. Ржевцева Н. Л. Бібліометричні методи для проведення наукових досліджень / Н. Л. Ржевцева // «Бібліотека вищої школи на новому етапі розвитку соціальних комунікацій» : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 24-25 жовтня 2013 року). – Харків, 2013. – С. 186–192.

Myroshnyk V.

**DOCUMENT TRADITION IN UKRAINIAN LANDS OF XV-XVI CENTURY:
NUCOMETRIC ANALYSIS УДК 005.9(477)«14/15»:930.25**

Scientometric methods are used in research of the documentary tradition on the Ukrainian lands of the 15th-16th centuries in the basis of Ukrainian scientists' dissertations.

УДК 930.253(477)

Мирошник В. І.
/Україна/

**МАТЕРІАЛИ ЦЕНТРАЛЬНИХ І ДЕРЖАВНИХ ІСТОРИЧНИХ
АРХІВІВ З ІСТОРИЇ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ XV–XVI СТ.**

Швидкий розвиток суспільства та його входження в інформаційну еру надає широкі можливості вільно передавати та приймати інформацію, а також мати миттєвий доступ до знань. Проте, не дивлячись на це, архівні установи не втрачають свого значення серед користувачів та споживачів документальних джерел та залишаються одними із головних інформаційних центрів.

Період XV–XVI ст. в історії українських земель визначається як один із складних періодів в її історії, що зумовлено територіальним перерозподілом її земель між агресивними державами-сусідами: Великим князівством Литовським (ВКЛ) і Польським королівством, а після Люблінської унії 1569 р. – Річчю Посполитою. Литовсько-польським магнатам і шляхтичам у цей період належало панівне становище в українських землях, які пройшли кілька якісно відмінних етапів свого розвитку: від подолання феодалної роздробленості за відсутності своєї держави, до повного підпорядкування польській державній структурі правління; від консолідації української народності до боротьби за власну державність у період Національно-визвольної війни 1648–1658 рр. [2, с. 19].

Актуальність полягає у потребі виявлення та дослідження значної кількості документів, які були створені з XV до XVI ст. в українських землях та зберігаються у фондах центральних державних архівів України.

Метою даної розвідки є моніторинг документів, що становлять фонд центральних державних архівів України, для висвітлення історії українських земель XV–XVI ст.

Згідно зі ст. 6 Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи» в нашій державі функціонує досить струнка система архівних установ. Провідне місце в ній займають центральні державні архіви, що комплектують, зберігають і забезпечують користування документами тієї частини НАФ, яка становить державну власність та найбільшу історичну цінність [4].

Повноцінний розвиток національної історії та діловодства важко уявити за відсутності опублікованого масиву документів з історії українських земель XV–XVI ст. У цій проблемі допомагають саме державні архіви, зокрема Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК) та Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ), у сховищах яких зосереджені винятково цінні та унікальні документи.

Офіційне заснування ЦДІАК датується 1852 р., але формування його основних фондів завершилося після другої світової війни. Тут зібрано колекції документів, що зберігалися у колишньому Всеукраїнському центральному архіві давніх актів, частини фондів Центрального

архіву революції в Харкові і Київського обласного історичного архіву. За прийнятою в радянські часи періодизацією архівних документів, ЦДІА України в Києві зосередив у своїх колекціях джерела з 1369 до 1917 рр. Вони стосуються перебування українських земель у складі Литовсько-Руської держави, під владою Литви і Польщі, містять цінну інформацію про зародження українського козацтва, його боротьбу за національне визволення і державність. У ЦДІАК зберігається понад 40 колекцій мікрофільмів документів з української історії XVI–початку XX ст., що були виявлені під час підготовки до видання збірників документів, оригінали яких зберігаються в архівах Москви, Санкт-Петербурга, у рукописних колекціях зарубіжних бібліотек [3, с. 65].

Певну специфіку має Центральний державний історичний архів України у Львові, заснований як Центральний державний архів давніх актів у 1939 р. на базі Львівського архіву давніх актів. Найдавніші документи архіву датуються 1233 р. Колекції документів показують становище західноукраїнських земель у складі Речі Посполитої під час Визвольної війни українського народу під проводом Б. Хмельницького 1648–1657 рр., в них представлено 13 оригінальних листів гетьмана, документи польських королів і вельмож [3, с. 66]. Окремий розділ становлять документи з історії західноукраїнських земель періоду перебування їх у складі Австро-Угорської імперії, які стосуються господарського, культурного, релігійного і політичного життя населення краю.

Оскільки особисто не має можливості ознайомитись та попрацювати із архівними документами із-за низки причин, нами було здійснено пошук документів означеного періоду на офіційних сайтах державних архівів для виявлення наявності документів XV–XVI ст., що можуть задовольнити потреби користувачів: архівознавців, істориків, документознавців та інших науковців.

На сайті кожного із архівів існує розділ публікації. Треба відзначити, що на сайті ЦДІАК представлено видання архіву разом із PDF-версією на відміну від ЦДІАЛ, де представлено лише бібліографічний список довідково-інформаційних видань, монографій, брошур, статей, публікацій тощо [5; 6]. Тому нами було здійснено інформаційний моніторинг збірок документів, що є опублікованими та містяться у вільному доступі на сайті ЦДІАК за критеріями: рік видання збірника, наявність у збірнику довідки з діловодства, кількість справ, що опубліковано, регіон та рік створення документів, характер (призначення) документів.

На сайті у вільному доступі містяться видання, які розшифровані та опубліковані вітчизняними науковцями: істориками, мовознавцями, графологами, документознавцями та іншими. У виданнях представлені документи XV–XVI ст. (і не тільки), що були записані писарями того часу. У таблиці 1, переставлені результати інформаційного моніторингу збірок документів XV–XVI ст. за визначеними критеріями.

Таблиця 1

Результати інформаційного моніторингу збірок документів XV–XVI ст.

Автор збірника, назва; рік видання	Наявність у збірнику довідки з діловодства	Кількість справ, що опубліковано	Регіон та рік створення документів	Видовий склад документів
Німчук В., Книга київського підкоморського суду 1584-1644, 1991	Історична, описова та мовознавча довідки	34 справи	Київське воєводство, 1584–1644 рр.	«Продажні листи», «привілеї», «причинні листи», «позов», «декрет», «сознанє», «ув'язчий лист»

Сергійчук Г., Володимирський Гродський суд. Подокументні описи актових книг; 2002	Довідка про описову діяльність архіву	Регести близько 1,5 тис. Документів	Володимирський гродський суд, 1566–1570 рр.	«донесеніє», «запрос», «заявление», «жалоба», «декретъ», «свидетельство», «заставная запись», «довереность», «корон. грамота»
Мойсієнко В., Поліщук В., Луцька замкова книга, 2013	Історична та діловодна довідка	383 записи судових і нотаріальних справ.	Луцьк, 1560–1561 рр.	«Лист», «лист судовий» – вирок, декрет, полюбовна угода, «стане та пильность» – (не)явка до суду, «Оповеданє» – заява без свідчення офіційного свідка, «Жалоба и оповеданє», «Жалоба оповеданє и вижово сознанє» – скарга-заява і свідчення офіційного свідка, «Оповеданє и вижово сознанє» – заява без претензій і свідчення офіційного свідка
Руська (Волинська) метрика. Регести документів Коронної канцелярії для українських земель, 2002	Довідка з діловодства та мовознавства	Понад 3500 документи	Волинське, Київське, Брацлавське, Чернігівське воєводства, 1569–1673 рр.	«потверженьє», «сознаньє», «спущеньє», «данина», «декретъ», «опека», «вольность», «привилеи»

Із інформаційного моніторингу бачимо, що у фондах ЦДІАК зберігається понад п'ять тисячі документів, що були створені у період з XV по XVI ст. та розшифровані дослідниками. Із обраних збірок можемо побачити тенденцію до наявності таких документи як: листи, привілеї, декрет, «сознаньє» та інші. Документи, що містяться у збірках дають можливість дослідити політично-економічну та соціально-культурну сфери життєдіяльності українського населення під владою Великого князівства Литовського та Польського королівства у XV–XVI ст.

Документи, що були розшифровані та опубліковані у збірках, можуть бути використані науковцями для дослідження історії України та написання наукових праць, статей, монографій та дисертаційних досліджень з історії, юриспруденції, мовознавства, діловодства, архівознавства тощо.

Інформаційний моніторинг дав можливість з'ясувати видовий склад документів, що вироблялись канцеляріями для українського населення. На прикладі, збірок, що аналізувались, бачимо, що XV–XVI ст. в історії українських земель як період не втрачає інтерес у вітчизняних науковців.

Література

1. Архівознавство: Підручник для студентів вищих навчальних закладів України / Редкол.: Я. С. Калакура (гол. ред.) та ін. – К., 1998. – 316 с.

2. Мирошник В.І. Класифікація Литовсько-Польських документів в українських землях XV–XVI ст. / В.І. Мирошник // «Суспільні науки XXI століття: перспективи та пріоритетні напрями досліджень»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.

Дніпропетровськ, 01 серпня 2015 року). – Дніпропетровськ: НО «Відкрите суспільство», 2015. – С. 19-23.

3. Нефедов К.Ю. Архівознавство: навч. посіб. / К.Ю. Нефедов, О.О. Карпенко. – Х. : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2008. – 82 с.

4. Про Національний архівний фонд і архівні установи: Закон України від 24 грудня 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3814-12>.

5. Сайт Центрального державного історичного архіву України, м. Київ (ЦДІАК України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cdiak.archives.gov.ua/>

6. Сайт Центрального державного історичного архіву України, м. Львів (ЦДІАЛ України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsdial.archives.gov.ua/>

Myroshnyk V.

**MATERIALS OF CENTRAL AND PUBLIC HISTORICAL
ARCHIVES FROM THE HISTORY OF UKRAINIAN LANDS XV-XVII CENTURY**

The another researches collections of state-owned historical archives where documents concerned with history of the Ukrainian lands of the 15th-16th centuries are stored.

УДК 930.2:316.7(477.62-2)''1864/1917''

Міліціна Л. М.
/ Україна/

**«ЦИРКУЛЯРИ ПО ОДЕСЬКОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ОКРУГУ» ЯК
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПЛАСТ З ІСТОРІЇ КУЛЬТУРИ МАРІУПОЛЯ У ДРУГІЙ
ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОРІЧ: ДОСЛІДЖЕННЯ ВЕКТОРУ ОСВІТИ**

Для забезпечення сталого розвитку людства, його гармонійного функціонування у сучасних умовах багатополярності поглядів, цілей, сподівань індивідуумів сучасного соціуму важливу роль відіграє уважне та об'єктивне ставлення до минувшини кожного населеного пункту, оскільки взаємозв'язок «історія → сьогодення → майбутнє» є однією з заporук досягнення такої важливої мети, а «консолідація», «інтеграція», а згодом і «глобалізація», не починаються ззовні. Реалізація цих понять у стратегічному сенсі потребує, перш за все, розуміння власних витоків, особливостей, врахування різноманітного досвіду, реконструкції за джерелами виразних сторінок попередніх епох, формуючи обізнаність від мікро- до макрорівня. Питання розвитку культури Маріуполя у історичній ретроспективі, таким чином, становить значну цінність для розгляду української, а отже і світової культури. Активізація освітніх процесів у місті у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. як динамічне та виразне явище є тим проблемним полем, що потребує детального та комплексного вивчення. З точки зору перспективності для дослідників питання доцільно назвати вже доволі висвітленим, проте залучення нових рідкісних джерел може розкрити тематику по-новому, додати цінних фактів, допомогти однозначно з'ясувати дискусійні моменти. Вагомим інформаційним пластом з історії культури Маріуполя є «Циркуляри по Одеському навчальному округу», які випускалися на теренах Російської імперії, до якої у той час входило місто, у вказаний період.

Джерельна база роботи – безпосередньо збірники циркулярів. Увага у публікації звертається на колекцію пам'яток Маріупольського краєзнавчого музею, оскільки для істориків міста вона порівняно доступна (повний комплект видання зберігається у Науковій бібліотеці Одеського національного університету) та ширша, аніж можна знайти у мережі Інтернет. Питання дослідження «Циркулярів...» у джерелознавчому контексті практично не розлягалось. Оцінка їхньої інформаційної цінності для окремих аспектів теми розвитку освіти стисло здійснюється дослідниками у оглядах корпусу джерел до публікацій. Здебільшого документи

цитуються, застосовуються для здобуття фактів, витяги включаються до археографічних збірок. Варто відмітити праці І. Гребцової, І. Лимана, В. Константинової, В. Вербицького та ін.

Формування структури управління освітньою сферою, що функціонувала у пореформений період, розпочалося на початку XIX ст. 8 вересня 1802 р. маніфестом імператора Олександра I, як орган управління освітою, засноване Міністерство народного просвітництва. У 1803 р. було прийнято ряд законодавчих актів, серед яких наказ «Про запровадження навчальних округів ...» [1]. Він нормативно закріпив створення нових формувань у структурі керування освітою: усі учбові заклади, що підпорядковувалися міністерству, закон підрозділив у навчально-адміністративному відношенні між новоутвореними одиницями – навчальними округами на чолі з університетами. Підрозділи охоплювали декілька губерній [1, с. 442]. 30 липня 1830 р. було засновано Одеський навчальний округ [2, с. 1]. До нього входили заклади м. Одеси «з підпорядкуванням їх Рішельєвському лицю», 6 листопада 1830 р. включено Бессарабську губернію [2, с. 1], 9 грудня 1832 р. – Херсонську та Таврійську (від Харківського округу). Катеринославська губернія, була інтегрована до Одеського навчального округу за розпорядженням від 30 травня 1833 р. [2, с. 1]. У «пореформену добу» він за чисельністю учнів займав п'яте місце. Управління такою розгалуженою системою регулювалося законодавчо.

Збірки директивних розпоряджень для виконання на місцях на теренах Одеського навчального округу стали випускатися починаючи з 1864 р. за попечителя А. Арцимовича і друкувалися до 1917 р. Перша назва видання – «Циркуляр по управленію Одесским учебным округом», так воно іменувалося до 1886 р. Із 1887 р. – «Циркуляр по Одесскому учебному округу». У 1910 р. було видано «Сборник законоположений и распоряжений по ведомству народного просвещения за 1910 г.», далі знову «Цирюляри...». У 1917 р. випустили «Известия Одесского учебного округа». Видання стабільно виходило кожен рік, щомісячно (іноді відомості за кілька місяців об'єднувалися). Томами циркулярів, що містяться у зібраннях Маріупольського краєзнавчого музею, охоплено хронологічний період із 1867 до 1916 рр. Проте деякі збірки відсутні – за 1869, 1871, 1872, 1880, 1885, 1891, 1893, 1895, 1899, 1910 рр. Загалом у «Цирюлярах...» публікувалися урядові укази, накази Міністерства народного просвітництва, розпорядження попечителя навчального округу та інші офіційні відомості, списки навчальних посібників та книг для різноманітного типу навчальних закладів, педагогічні статті. Їхня неабияка цінність полягає у тому, що відомості акумулюються у одному виданні, вони є офіційними, відповідно, мають високий показник точності, до того ж, вони структуровані за підрозділами, що дозволяє продуктивно та предметно працювати з інформаційними пластами.

Величезну кількість фактів з приводу розвитку освіти у Маріуполі у другій половині XIX – на початку XX ст. включають у себе декілька підрозділів «Цирюлярів...». «Пересування по службі» – одна з найбільш інформативних частин, не зважаючи на, здебільшого, невеликий обсяг (до трьох сторінок). Іноді аналогічні відомості розміщувалися у наказах попечителя Одеського округу, тоді розділ був розширеним та докладнішим, мав структуру з підрозділами: «Призначені», «Затверджені», «Переміщені», «Залишені на посадах, згідно з проханням», «Звільнені», «Доручено», «Допущені». Формулювання варіювалися, та були наявні відповідно до необхідності (така риса є характерною для усього джерела). Незалежно від варіанту викладення динаміки пересування викладачів по посадах, опубліковані відомості надзвичайно цінні. Найбільш доцільне їхнє застосування при висвітленні проблематики формування особового складу навчальних закладів Маріуполя, встановленні хронологічних рамок діяльності осіб на тій чи іншій посаді, складанні їхніх біографій тощо. Залучаючи інформацію з документів, можна простежити роботу на теренах освітнього простору округу найбільш відомого «покоління» викладачів Маріупольської Олександрівської гімназії, зокрема, О. Петрашевського, М. Ключова, С. Маркова, Ф. Грекова, В. Єфремова, М. Кустовського, В. Федорова, В. Рудевича та інших. Також ємність «Цирюлярів...» дозволяє висвітлювати діяльність вчителів маріупольських жіночих гімназій, згодом і реального училища В. Гіацинтова. Для складання підборок біографічних відомостей по персоналіям не малозначний той факт, що у розділах зазначалися не лише датування вступу вчителя на

відповідну посаду, а і попередня вакансія, аналогічно, при переведенні з посади, вказувалося наступне місце роботи.

Для дослідження культури Маріуполя крізь призму особистостей інформативними є і розділи «Зведення в чин», «Призначення пенсій та одночасних допомог», «Видача свідоцтв», «Винесена подяка начальства округу». З «Циркулярів...» за 1897 р., наприклад, можна дізнатися, що ряду викладачів була виявлена подяка керівництва округу – М. Ключєву, С. Маркову, О. Олександровичу, О. Сергєєву, М. Кустовському, О. Пастернакову, В. Новопашеному, С. Гамперу, О. Пантелеєвій, О. Мінаковій, В. Ножніковій, О. Чентуковій, В. Размеровій та Н. Пихненко [3, с. 175]. У документах стабільно простежуються аналогічні відомості, присвоєння маріупольським фахівцям відзнак «за охайне відношення до справи викладання», орденів різного ступеню, чинів, заохочень у вигляді медалей «За старанність». Срібною медаллю, зокрема, у 1897 р. [3, с. 413] була нагороджена багаторічна начальниця Маріупольської Маріїнської жіночої гімназії О. Генглез, золотою медаллю – у 1898 р. Досить відома професійна діяльність такої показної особистості, як Г. Тимошевський, що обіймав посаду директора Маріупольської Олександрівської гімназії з 19 вересня 1891 р., ґрунтується на інформації з «Циркулярів...». За допомогою цього корпусу джерел з'ясовуються терміни його роботи на попередніх посадах, висвітлюється діяльність у Маріуполі. Із датуванням «5 січня 1906 р.» у документі зазначалося: «звільнений згідно з проханням від служби» [7, с. 23]. Інформація щодо інших очільників цього начального закладу, біографії яких значно менш вивчені, також наявна у «Циркулярах...»: у 1907 р. за більш ніж двадцятидворічну роботу у сфері освіти було призначено пенсію В. Шепетову [9, с. 634], а з Кишинівської першої гімназії у Маріуполь переведено С. Квитницього [8, с. 721]. З розділів можна почерпнути не тільки біографічні відомості, інформаційне багатство цих пластів значно ширше. Можливо дослідити різні аспекти розвитку освіти у місті, наприклад, високий статус викладачів окремих навчальних закладів, формування системи управління. Красномовним підтвердженням виступає зафіксований факт призначення М. Ключєва членом училищної ради повіту від міністерства [3, с. 50].

Ще одним вектором цінної інформації, яка міститься у «Циркулярах...» є відомості щодо заснування початкових училищ різних рангів (розділ «Про відкриття та перетворення навчальних закладів»). Варто зазначити, що географічні межі тут значно ширші, аніж місто. Якщо школа підпорядковувалась Міністерству народного просвітництва, то відкриття такого навчального закладу як у Маріуполі, так і у навколишньому селі, обов'язково відображалось у збірці за відповідний рік. Датування заснування у місті училищ: трикласного за положенням 31 травня 1872 р. (1898 р. [4, с. 518]), нижчого механіко-технічного (1901 р. [5, с. 584]), жіночого чотирьохкласного з проф. відділенням (1908/1909 навч. рік [9, с. 400 – 401]) та міністерських шкіл у населених пунктах: с. Луизенталь (1897 р.), с. Ялта (1901 р.), хут. Красновка (1902 р.), с. Стила (1902 р.), ст. «Волноваха» (1905 р.), церковно-приходської школи у поселенні при заводі Нікополь-Маріупольського товариства (1902 р.) – далеко неповний перелік достовірної інформації, що вдалося встановити завдяки циркулярам. Тут же є і відомості щодо перетворень училищ одного виду/положення до іншого, що призводило до зміни кількості класів, курсів до вивчення, підпорядкування тощо. Деякі аспекти навчальних програм шкіл коригувалися зверху, що безперечно відображено у документах. Цікавим фактом є, наприклад, запровадження у 1900 р. вивчення французької мови у Маріупольському трикласному училищі [5, с. 323].

Розвиток середньої освіти також можна простежити за «Циркулярами...». У наказах попечителя округу, чи окремим пунктом відзначалися відкриття у гімназіях паралельних класів, запровадження іменних стипендій, призначення попечителів тощо. Зверталася увага на пожертви та інші види допомоги. Тут «рекордсменом» можна назвати почесного попечителя чоловічої гімназії купця Д. Хараджаєва, його благодійна діяльність стабільно фігурує у документах. Темою окремого дослідження може стати зміна статусів навчальних закладів міста, така інформація обов'язково фіксувалася з посиланням на відповідний законодавчий акт.

Для максимально ефективної роботи зі збірками доцільно орієнтуватися не лише на факти, які стосуються Маріуполя чи повіту безпосередньо, корисні відомості містять

опубліковані устами навчальних закладів за різними положеннями, переліки видів шкіл округу [7, с. 615 – 618] станом на відповідний рік, учбові програми тощо.

Підсумовуючи, варто зазначити що «Циркуляри по Одеському навчальному округу» являють собою багатогранну інформаційну базу з історії культури України, зокрема, міста Маріуполя, у історичному контексті. Розгляд вектору освіти за допомогою вказаних документів значно збільшує можливості дослідників сьогодення. Корпус джерел дозволяє висвітлювати діяльність особистостей – викладачів, суспільних діячів, заснування навчальних закладів різних ланок, різноманітні аспекти їхнього функціонування та інші цінні для істориків культури факти.

Література

1. Именной, данный Сенату. – Об учреждении учебных округов с назначением для каждого особых Губерний. – 24 января 1803 г. // ПСЗРИ. – СПб., 1880. – Т. 27. – № 20.598. – С. 442.
2. Памятная книжка Одесского учебного округа. – Ч. 1, 2. – Одесса, 1914. – 499 с., алф. ук.
3. Циркуляр по Одеському ученому округу за 1897 год. – Одесса, 1897. – 608 с.
4. Циркуляр по Одеському ученому округу за 1898 год. – Одесса, 1898. – 628 с.
5. Циркуляр по Одеському ученому округу за 1900 год. – Одесса, 1900. – 810 с.
6. Циркуляр по Одеському ученому округу за 1905 год. – Одесса, 1905. – 672 с.
7. Циркуляр по Одеському ученому округу за 1906 год. – Одесса, 1906. – 840 с.
8. Циркуляр по Одеському ученому округу за 1907 год. – Одесса, 1907. – 782 с.
9. Циркуляр по Одеському ученому округу за 1908 год. – Одесса, 1908. – 904 с.

Militsina L.

"CIRCULARIES IN THE ODESA EDUCATIONAL DISTRICT" AS A INFORMATIVE PLAST FROM MARIUPOL CULTURE HISTORY IN THE SECOND HALF OF THE XIXth - THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY: RESEARCH OF THE VECTOR OF EDUCATION

The publication discusses the information value of such documents as a collection of circulars by the Odessa school district, for research the question of cultural and educational space of Mariupol in the second half of XIX – beginning of XX century.

УДК 002(477)"1946/1991)

Музика О. М.

/Україна/

КУЛЬТУРА ДОКУМЕНТУВАННЯ В УРСР (1946–1991)

Накопичений у процесі розвитку суспільства досвід роботи з документами збагатив людство відповідною культурою документування. Сам термін «культура документування» ототожнюється з поняттям «документування» у зв'язку розвитку культури людства. Саме документальне забезпечення управління, стан документування в суспільстві, як показник ефективності і якості управлінської діяльності, є певною ланкою, що віддзеркалює належний рівень культури документування у суспільстві.

Культурна функція документа характеризує його як об'єкт закріплення і передачі в часі та просторі традицій культури, що найкраще простежується на великих масивах документів, де знаходить відображення рівень наукового, технічного й культурного розвитку суспільства.

Вперше у радянській історіографії на особливості «діловодної документації» як історичного джерела, що займає відповідне місце у культурному середовищі суспільства звернули увагу М. Коробков, Б. Кочаков, К. Мітяєв, В. Стрельський. У сучасному вітчизняному документознавстві цю проблему досліджували С. Г. Кулешов, Ю. І. Палеха, Є. О. Плешкевич та інші.

Кардинальні зміни в культурі ведення документації пов'язує із собою етап документування в УРСР (1946–1991). За цей період здійснилися покращення в матеріально-

технічному та організаційному забезпеченні документування, встановилася нормативна та науково-методична база, розпочався курс навчання майбутніх документознавців у ВНЗ.

17.01.1948 р. вийшла Постанова Ради Міністрів СРСР «Про впорядкування діловодства в сільських Радах депутатів трудящих»; а 30.09.1961 р. – «Про заходи щодо поліпшення діловодства в установах і організаціях».

К. Г. Мітяєв у 1944 р. запровадив розділ «Загальне документознавство» у своєму курсі «Теорія і практика архівної справи», що викладався у Московському державному історико-архівному інституті (далі: МДІАІ) [2, с. 35]. Як повноцінна навчальна дисципліна «Загальне документознавство» бере початок з 1963 р., закладом викладання був МДІАІ.

Так, на підставі Постанови Ради Міністрів СРСР від 07.02.1956 р. «Про заходи щодо упорядкування і кращого використання архівних матеріалів міністерств і відомств» Радою Міністрів УРСР була видана належна Постанова № 408 від 18.04.1956 р., на базі якої міністерства і відомства зобов'язувалися створити необхідні умови для забезпечення збереженості архівних документів і підготувати доступне і належне користування ними [4, с. 58–59].

З 1963 р. при Київському державному університеті ім. Т. Шевченка почали діяти курси з підвищення кваліфікації працівників документування (згідно з Постановою Ради Міністрів УРСР від 27.09.1963 р. № 1107 «Про заходи щодо поліпшення архівної справи»).

Спроби покращити нормативну та науково-методичну базу чинного справочинства проявили себе у розробці та надалі впровадженні з початку 1965 р. Єдиної державної системи діловодства (далі: ЄДСД) [4, с. 63].

Основні положення ЄДСД являли собою науково-впорядкований комплекс правил, нормативів і рекомендацій стосовно організації документаційних процесів, функціонування структури документаційних служб, економіки та організації праці документаційного апарату тощо. Водночас із розробкою цієї системи було підготовлено і затверджено низку загальносоюзних стандартів, серед яких відповідно до ЄДСД було необхідним дотримання положень ГОСТ 6.38-72 «Система організаційно-розпорядчої документації. Основні положення». Форма документа і розміщення реквізитів мали відповідати ГОСТ 6.39-72 «Система організаційно-розпорядчої документації. Формуляр-зразок» [1, с. 12].

У 1966 р. у системі Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР був створений Всесоюзний науково-дослідний інститут документознавства та архівної справи (далі: ВНДІДАС). ВНДІДАС був покликаний здійснювати науково-дослідну роботу (НДР) у сфері архівної справи і документознавства, розробляти типові системи документаційного забезпечення управління та методичні рекомендації щодо організації документування в СРСР [3, с. 271–272].

Впровадження загальносоюзних класифікаторів в діяльність управління покращило оформлення документації, зробило простішою процедуру пошуку, обліку і збереження документів і документальної інформації, створило підґрунтя для автоматизації документаційного забезпечення управління.

Усього на початок 1984 р. у СРСР було створено і затверджено 16 уніфікованих систем документації (УСД) загальносоюзного значення, 27 державних стандартів та 26 загальносоюзних класифікаторів техніко-економічної інформації, було уніфіковано понад 4,5 тис. форм документів [3, с. 274].

Вперше в УРСР розпочав підготовку фахівців з документознавства Харківський державний інститут культури, в якому на бібліотечному факультеті відкрили відповідну спеціальність.

Як висновок зазначимо, що культуру документування в УРСР (1946–1991) характеризує активна науково-методична діяльність МДІАІ, ВНДІДАС, видання відповідних ГОСТ, впровадження ЄДСД, УСД, загальносоюзних стандартів, а також формування відповідної нормативної бази, складання типових та примірних номенклатур справ, підготовка фахівців-документознавців вищої кваліфікації.

Література

1. Гомонов О. М. Основні положення Єдиної державної системи діловодства / О. М. Гомонов // Архіви України. – 1974. – № 2. – 66 с.
2. Митяев К. Г. Документоведение, его задачи и перспективы развития / К. Г. Митяев // Вопр. Архивоведения: Научн. инф. бюл. – 1964. – № 2. – С. 27–37.
3. Палеха Ю. Історія діловодства (документознавчий аспект): навч. посібник. / Ю. Палеха, Н. Леміш – Київ.: Видавництво Ліра-К, 2011. – 328 с.
4. Палеха Ю. І. Організація сучасного діловодства: навч. посібник. / Ю. І. Палеха – Київ: Кондор, 2007. – 194 с.

Музыка О.

CULTURE OF DOCUMENTATION IN UKRAINE (1946-1991)

The report describes the process of creating documentation systems as a cultural phenomenon in the USSR in the period from 1946 to 1991.

УДК 930.2(477)"08/13":003.071

Нікольченко Ю. М.

/Україна/

БЕРЕСТЯНІ ГРАМОТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ З ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Зважаючи на високу вартість пергаменту більшість населення Київської Русі зазвичай користувався так званим «північним папірусом» – витонченою смужкою березової кори – «берестою». Текст видавлювався дерев'яним, кістяним або металевим стрижнем– писалом (стилосом). Берестяні грамоти були особливо поширені у північних землях Русі. Тут їх часто називали «берестою». Перша берестяна грамота була знайдена 26 червня 1951 р. археологічною експедицією під керівництвом А. В. Арциховського, що досліджувала територію Великого Новгороду.

Станом на 01.09.2017 р. у науковий обіг уведено 1197 берестяних грамот IX–XV ст., зокрема: Великий Новгород (Росія) – 1090 грамот і 1 берестяна грамота-іконка, Стара Руса (Росія) – 46, Торжок (Росія) – 19, Смоленськ (Росія) – 16, Псков (Росія) – 8, Твер (Росія) – 5, Москва (Росія) – 4, Звенигород Галицький (Україна) – 3, Бужськ (Україна) – 2, Мстиславль (Білорусь) – 2, Витебськ (Білорусь) – 1, Вологда (Росія) – 1, Київ (Україна) – 1, Рязань – 1[1].

Зупинимось на характеристичі берестяних грамот як унікальних джерел інформації з історії та культури Київської Русі. У цьому контексті важливими є результати наукових пошуків у галузі берестології – науки, об'єктом вивчення якої виступають «берестяні грамоти» як артефакти IX –першої пол..XIV ст.) [3].

Слід зазначити, що важливим першоджерелом щодо визначення інформаційної складової берестяних грамот є давньоруські літописні зводи.

За результатами дослідження Великого Новгороду з 1951 р. по 2014 р. видано дванадцять томів фундаментальної академічної праці «Новгородские грамоты на бересте», у яких публікація грамот супроводжується детальним описом часу і місця їхньої знахідки, фотографіями, малюнками, описом зовнішнього вигляду, перекладом тексту російською мовою, історичними, лінгвістичними і культурологічними коментарями [4].

Разом з тим, знахідки бронзових і кістяних – писал (стилосів), якими наносили літери на бересту – відомі з багатьох розкопок давньоруських міст на території сучасної України. Цей факт дав підставу багатьом вітчизняним і зарубіжним дослідникам (М. Брайчевський, А. Куза, О. Моця, П. Раппопорт, Б. Рибаків, О. Толочко, П. Толочко та інші) засвідчити існування і в Південній Русі письма на бересті, зокрема листування, але заперечити можливість масового збереження подібних артефактів через відмінний від північного характер ґрунту південноруських міст.

На території сучасної України три пам'ятки берестяної писемності було знайдено у 1988 р. під час археологічних розкопок у передмісті літописного Звенигорода Галицького (село Звенигород Львівської обл.). Ще дві берестяні грамоти знайшли у 2008 р. у процесі археологічного дослідження літописного Бужьська (м. Буськ, Львівська обл.). Вперше у Києві, у 2010 р. археологи виявили берестяну грамоту при дослідженні культурного шару XI–XII ст. на Подолі (вул. Хорива).

Абсолютне датування берестяних грамот являє собою комплексну проблему, коли враховується кілька різних аспектів артефакта, проте основну роль відіграє стратиграфічний метод датування, тобто датування засобами археології того шару, в якому залягала грамота. Воно складається з ряду елементів, де головним чинником була дендрохронологія, тобто визначення дати вирубування дерев, використаних для будівництва дерев'яного покриття вулиць та інших споруд.

Слід враховувати також специфіку самої стратиграфічної складової датування: у переважній більшості випадків справжній час потрапляння берестяної грамоти в землю дійсно знаходиться в рамках цього датування але в окремих випадках можливе переміщення берести в більш глибокий або в менш глибокий шар, які спотворюють справжню хронологічну картину. Ще одна проблема полягає в тому, що грамота могла бути викинута не відразу, а якийсь час зберігатися в будинку. Але роль цього фактора для датування загалом незначна – за самим своїм змістом берестяні грамоти майже ніколи не вимагали зберігання.

Стратиграфічна оцінка слугує найціннішим і незамінним засобом датування берестяних грамот, але важливе значення має також і додатковий контроль цієї оцінки. Головним методом позастратиграфічного датування берестяних грамот є палеографія, за допомогою якої фахівці датують нові знахідки з точністю приблизно до 100 років, а при сприятливих обставинах – до 40–60 рр.

Крім власне палеографії, дієвим засобом датування є графіка: інвентар використаних писарем літер і основні принципи їхнього застосування). Графічний аналіз дає майже такий же ступінь хронологічної точності, як і палеографічний. Хронологічне значення має також характер етикетних формул, що використовуються в берестяних листах.

Нарешті, виключно важливе значення для контролю датувань, отриманих усіма перерахованими методами, має згадка в грамоті людей, які ототожнюються з історичними особами, відомими з літопису.

Важливим чинником є і той факт, що берестяні грамоти, знайдені на одному розкопі (або в сусідніх розкопках), можуть бути пов'язані між собою різними зв'язками – з одного боку, приналежністю до одного й того ж шару, з іншого – згадуванням одних і тих же осіб (не обов'язково історичних). Завдяки цьому надійне датування однієї грамоти часто є фундаментом для уточнення датувань інших грамот, пов'язаних із нею.

Сукупність усіх перерахованих наукових методів датування дозволяє визначити вік переважної більшості берестяних грамот з точністю до 20–50 рр., в особливо сприятливих випадках – ще точніше, в особливо несприятливих – з точністю до століття.

У зв'язку з вищеозначеним, берестяні грамоти є унікальними носіями документально підтвердженої інформації з історії і культури Київської Русі.

Разом з тим, зміст усіх берестяних грамот не відображає політичних, економічних, соціальних і міжнародних процесів у Київській Русі X–першої пол. XIV ст., відомі дослідникам з інших джерел. Вони є автентичними документами, що виникли, переважно, у результаті господарської діяльності і приватного життя «середнього класу» руських міст.

За змістом, як джерела інформації X–першої пол. XIV ст., берестяні грамоти насамперед являють собою ділове і приватне листування (доручення, розпорядження, боргові зобов'язання, чолобитні, духовні та охоронні грамоти, купчі, учнівські вправи тощо). Їх писали люди різних соціальних груп, що свідчить про порівняно високий рівень грамотності на Русі. Вони більш-менш дотримувалися норм літературної мови, але багато неофіційних текстів дуже близькі до живої розмовної мови тих часів.

Серед берестяних грамот є листи, адресовані відомим за давньоруськими літописами людям або згадують їх і зберігають імена багатьох людей іншого кола, ніж герої літописання, які були князями, боярами, полководцями, духовенством, зодчими тощо. Вони оповідають про господарську діяльність рядових русичів, про їхні фінансові проблеми і судові справи, про деталі стародавнього побуту і родинних відносин тощо.

Цікавим є співвідношення між загальною кількістю знайдених берестяних грамот Х–першої половини XIV ст. –839 з пам'ятками, які виконували функцію листів — 287, що складає 34,2%, зокрема:

Великий Новгород – 791 –272 (34,4%);

Стара Руса – 21 – 7 (31,7%);

Торжок – 11 – 4 (36,8%);

Смоленськ – 8 – 2 (26,6);

Псков – 5 – 1 (20%);

Звенигород Галицький – 3 – 1 (33,3%).

Наведені цифри красномовно свідчать, що третина з виявлених берестяних грамот були листами, які, у переважній більшості, містили у лаконічному тексті окрім суті питання ще ім'я автора та ім'я отримувача – адресата; на жаль, у багатьох випадках, відсутня їхня конкретна адреса.

Серед писемних пам'яток Київської Русі берестяні грамоти виділяє особливо глибока їхня вкоріненість у повсякденне життя давньоруського суспільства. За винятком документів церковно-літургійного, навчального, літературного та фольклорного характеру основний масив берестяних грамот складають тексти, що в тій чи іншій формі відображають конкретні життєві ситуації, учасниками яких є автори грамот і пов'язані з ними особи, які перебувають між собою в різного роду сімейних, грошових, майнових, торгових і адміністративних стосунках.

Співвіднесеність тексту грамоти з конкретною побутовою (у широкому сенсі слова) ситуацією об'єднує такі жанри берестяної писемності, як приватні листи [5, с. 183–203].

А. Залізник, резюмуючи спостереження щодо текстової структури листів на бересті з Великого Новгорода, відзначає як головні дві спільні їхні особливості: практичну цілеспрямованість і лаконічність [2, с. 180].

Повідомлення фактів, за рідкісними винятками, не було для авторів берестяних листів самоціллю; воно здійснювалося лише постільки, оскільки було необхідним для виконання відповідних мовних установок: прохання, розпорядження, докору, погрози, самовиправдання тощо.

Література

1. Берестяные грамоты: Количество. Датировка. Литература [Электронный ресурс] Режим доступа: academic.ru

2. Зализник А. А. Текстовая структура древнерусских писем на бересте / А. А. Зализник // Исследования по структуре текста. – М.: Наука, 1987. – 302 с.

3. Лихачев Д. С. Новая наука берестология / Д. С. Лихачев // Новый мир, 1966, № 2. С. 271–274.

4. Новгородские грамоты на бересте (из раскопок 1951, 1952, 1953–1954, 1955, 1956–1957, 1958–1961, 1962–1976, 1977–1983, 1984–1989, 1990–1996, 1997–2000, 2001–2014 годов) [Электронный ресурс] Режим доступа: twirpx.ru

5. Янин В. Л. Новгородские грамоты на бересте (из раскопок 1997–2000 гг.). Том XI / В. Л. Янин, А. А. Зализник, А. А. Гиппиус. – М.: «Русские словари», 2004. – 287 с.

Nikolchenko Yu.

BERESTYANI HRAMOTY AS A SOURCE OF INFORMATION FROM HISTORY AND CULTURE OF KYIV'S RUSSIA

In a lecture the corps of birch-bark deeds, annalistic cities of Kyiv Rus educed during archaeological researches is analysed as information of IX-of first generators XIV of century that, first of all, shows a soba business and private correspondence.

УНІФІКАЦІЯ ДІЛОВОДНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Сучасність української держави зорієнтована на досягнення цілей сталого розвитку, які в Україні становитимуть нову систему взаємоузгоджених управлінських заходів за економічним, соціальним та екологічним (природоохоронним) вимірами, спрямовану на формування суспільних відносин на засадах довіри, солідарності, рівності поколінь, безпечного навколишнього середовища. Основою сталого розвитку є невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток [1]. Актуальність теми обумовлена змінами в нашій державі, які відбуваються на законодавчому рівні стосовно організації процесів документування управлінської інформації, роботи зі службовими документами. Дотримання принципів якості, оперативності, відсутності дублювання операцій в роботі зі службовими документами визначає високий рівень організації діловодних процесів. Наявність такого рівня організації діловодства безпосередньо впливає на ефективність діяльності сучасних українських органів влади, установ, підприємств, організацій.

Досягнення належного рівня створення управлінських документів, зокрема організаційно-розпорядчої документації, та роботи з ними, на нашу думку, можливо за рахунок уніфікації цих діловодних процесів. Це сприятимуть впорядкуванню процесу документування управлінської інформації, скороченню документообігу, підвищенню інформаційної та діловодної культури.

На сучасному етапі національну систему діловодства можна охарактеризувати як сформовану. Проте, враховуючи активне впровадження інформаційних технологій в роботу з документами, прагнення застосування електронного документообігу поряд з традиційними формами організації діловодства, постійне вдосконалення елементів цієї системи є вимогою часу.

Правила створення управлінських документів, зокрема організаційно-розпорядчої документації, та роботи з ними встановлені такими нормативно-правовими актами й національними стандартами: ДСТУ 4163-2003 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів», ДСТУ 4423-1:2005 «Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Ч. 1. Основні положення», ДСТУ 4423-2:2005 «Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Ч. 2. Настанови», «Типовою інструкцією з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади», «Правилами організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях», «Порядком роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання». Але дотримання цих правил на практиці залишається проблемним питанням. Оформлення документів не завжди відповідає встановленим вимогам, а це, в-першу чергу, впливає на комунікаційний процес, робить його повільним, що знижує оперативність та якість прийняття управлінського рішення. До того ж, здійснення уніфікації діловодних процесів в умовах сталого розвитку в Україні повинно орієнтуватись на міжнародні стандарти з питань керування документацією.

Отже, спрямованість на уніфікацію документування управлінської інформації та організації роботи зі службовими документами в Україні є безперечною, але на сьогодні це спостерігається тільки на рівні розробок та прийняття нормативно-правових актів та національних стандартів з діловодства. Посилення потребує процес впровадження та дотримання єдиних правил в створенні управлінських документів, зокрема організаційно-розпорядчої документації, та роботи з ними, який має бути підтриманий як з боку центральних та місцевих органів влади, так і з боку самих установ, підприємств, організацій.

Література

1. Цілі сталого розвитку 2016-2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>. – Назва з екрану.

Petrova I.

UNIFIED BUSINESS PROCESSES PROMOTING SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN UKRAINE

The publication considers the importance of standardization of record-keeping processes in ensuring sustainable development of Ukraine. The emphasis is placed on the need to introduce uniform rules for the creation of documents and work with them for the effectiveness of the activities of modern Ukrainian authorities, institutions, enterprises and organizations.

УДК 930.25 (477) (043)

Станецька Ю. О.
/ Україна/

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ УСТАНОВИ В ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

На сьогоднішньому етапі діяльності людства актуальною є тема досягнення цілей сталого розвитку, що були ухвалені Організацією Об'єднаних Націй. Невід'ємною складовою досягнення 17 цілей, що є вказаними на сайті представництва ООН в Україні, є розвиток інформаційного суспільства.

Інформаційне суспільство – це якісно новий етап розвитку людства, в якому будь-яка людина за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій може отримувати, переробляти, розповсюджувати інформацію, а держава забезпечує високий рівень інформатизації всіх галузей. На думку В.С. Цимбалюка, інформаційне суспільство – це суспільство, в якому більшість працівників займаються створенням, зібранням, відображенням, реєстрацією, накопиченням, збереженням і поширенням інформації, особливо її найвищої форми – знань [1]. Для цього необхідним є збільшення робочих місць у сфері інформаційної діяльності.

Питання інформаційного суспільства розглядали такі вчені, як К. Галушко, Г. Піскорська, В. Бебик, О. Кучмій, Н. Савінова, М. Ожеван, А. Ярошенко, Ю. Петрухно, Л. Литва, К. Мей та інші. Важливим елементом інформаційного суспільства є інформаційні установи. На сьогоднішньому етапі до інформаційних установ сьогодні відносять: бібліотеки, архіви, органи НТІ, інформаційно-аналітичні агентства, вузи тощо. Однією з основних діяльностей інформаційних установ є інформаційна діяльність.

Інформаційна діяльність являє собою сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави. Виконують ці дії такі інформаційні установи, як бібліотеки, архіви, органи НТІ тощо.

У процесі розвитку системи інформаційних комунікацій було сформовано 3 основних види інформаційного обслуговування:

Документальне – базується на документній системі. Центральне місце в ній відводиться бібліотекам, архівам та видавничим установам. Документальне обслуговування є найбільш древнім видом інформаційного обслуговування. Сутність його полягає в тому, що інформаційні потреби споживача задовольняються шляхом надання йому документів, необхідні відомості з яких він вилучає самостійно.

Фактографічне – передбачає задоволення інформаційних потреб споживача безпосередньо, тобто шляхом надання самих релевантних запиту відомостей (фактів, даних цифр тощо). Ці відомості попередньо вилучаються інфопрацівником з первинних документів, обробляються та надаються споживачу у вигляді вторинного документу (фактографічної довідки, списку тощо).

Концептографічне – це найсучасніший та найскладніший вид інформаційного обслуговування, який потребує високої кваліфікації інфопрацівника. Усі відомості, вилучені з документів, детально вивчаються, аналізуються, інтерпретуються, узагальнюються та оцінюються інфопрацівником. У результаті цих процесів формулюється так звана ситуативна інформація, нове вивідне знання, яка містить в собі оцінку розглянутих відомостей, тенденції та перспективи окремих наукових, технічних, економічних напрямів, рекомендації, висновки, прогнози, тобто створюється інформація, яка в явному виді не містилася в проаналізованих джерелах. Таким чином, споживач отримує не тільки відомості про документи та самі документи, але й певна додаткова інформація, привнесена інформаційним працівником в процесі їх інтерпретації [5].

Розглянемо роль інформаційної установи у досягненні цілей сталого на прикладі архівних установ.

Архів – це установа чи структурний підрозділ, що забезпечує облік і зберігання архівних документів, використання відомостей, що в них містяться, та формування Національного архівного фонду і/або здійснює управління, науково-дослідну та інформаційну діяльність у сфері архівної справи і діловодства [4]. Задоволення потреб суспільства в архівній документній інформації – одна з визначальних функцій державних архівів.

Основна місія зазначених установ – розповсюдження ретроспективної, поточної та перспективної інформації в просторі і часі, тобто надання широкого доступу до інформаційних ресурсів не лише певним визначеним групам фахівців- спеціалістів, але й усім громадянам країни.

Основні функції архівних установ представлено на рис.1.

Рис.1. Основні функції архівних установ

Архівні установи також займаються роботою зі зняття обмежень на доступ до секретних архівних документів, що не містять державної таємниці, впроваджують новітні інформаційні технології та використовують їх задля виконання своїх функцій. В останні десятиріччя, у зв'язку з впровадженням новітніх інформаційних технологій, помітно стираються відмінності між послугами, які надають різноманітні інформаційні установи.

Оскільки значна частина з них використовує Інтернет-ресурси, то для них важливою формою стає демонстрація, завдяки чому архівні установи демонструють рідкісні й унікальні документи.

Отже, науково-інформаційна діяльність архіву – це діяльність, спрямована на задоволення потреб у первинній та вторинній архівній інформації.

Інформаційна діяльність державних архівів – це постійне та систематичне збирання, використання, поширення та зберігання первинної та вторинної архівної інформації архівами, що створені і фінансовані державою, з метою задоволення потреб громадян, юридичних осіб і держави в ретроспективній документній інформації [5].

Для представлення архівної інформації в Інтернеті архівними установами почали створюватися і підтримуватися відповідні веб-сайти або сторінки на сайтах чи порталах інших юридичних осіб.

В сучасному інформаційному суспільстві важливими аспектами є відкритість суспільства і вільний доступ до інформації. Відтак, державні архіви України, керуючись принципами демократичної і соціально правової держави та в міру наявних можливостей, намагаються забезпечити всім членам українського суспільства умови рівного, нічим не обмеженого доступу до документальної ретроспективної інформації.

Література

1. Ліпкан В. А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції : навч. посіб. / В. А. Ліпкан, Ю. Є. Максименко, В. М. Желіховський; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К. : КНТ, 2006. – 280 с.

2. Офіційний сайт Представництва ООН в Україні: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholitia/tsili-staloho-rozvytku> – Заголовок з екрана.

3. Петрухно Ю. Є. Інформаційне суспільство: поняття, основні складові, характеристика / Ю. Є. Петрухно // Вісник Одеського національного університету. Сер. : Бібліотекознавство. Бібліографознавство. Книгознавство. – 2014. – Т. 19, Вип. 1. – С. 127-133.

4. Про Національний архівний фонд та архівні установи: закону України [Електронний ресурс] – зі змінами від 21.05.2015. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2888-14>

5. Меньківська Н. С. Інформаційна діяльність державних архівів: сутність та визначення / Н. С. Меньківська // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. - 2009. - № 3. - С. 51-55.

6. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: постанова Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – від 15.05.2013. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>

УДК 351:005.912.2

Тімотіна Д. О.
/Україна/

ЕЛЕКТРОННІ ЗВЕРНЕННЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

На сьогоднішній день вітчизняний уряд приділяє достатньо уваги розвитку інституту звернень громадян, розширює рамки можливостей реалізації даного конституційного права. Так, з 2016 року електронне звернення та його різновид електронна петиція були офіційно визнані Законом України «Про звернення громадян», що сприяло активізації роботи щодо впровадження та вдосконалення форм подання таких документів.

Слід зазначити, що за кордоном також існує практика подання електронних звернень як способу спілкування держави із своїм населенням, як механізму викриття негативних аспектів в діяльності органів влади та реагування на них. Відповідно, порівняння вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо використання електронних звернень є достатньо актуальним питанням для дослідження. По-перше, на сьогодні електронні звернення є найбільш зручним способом взаємовідносин держави та громадянина. Будь-яка особа, обізнана у роботі із комп'ютером та Інтернет-ресурсами, може в вільний час подати електронне звернення задля

вирішення своїх питань. На жаль, в Україні існує проблема неоднорідності підходу до алгоритму подання такого виду звернення, тому ефективність та прозорість роботи із електронними документами залишається під питанням, яке повинно бути вирішено у найближчий час. По-друге, вивчення досвіду, позитивних та негативних практик впровадження електронних звернень в інших країнах сприяє вилученню корисної інформації для покращення ситуації в нашій країні в зазначеному напрямку. Третя причина виходить із вищезазначених двох – електронні звернення, спосіб організації роботи із ними, методи побудови віртуальних платформ, прозорість «запитання та відповіді» мають бути врегульовані законодавчо шляхом встановлення єдиних норм, єдиного підходу для кожної структури. Передумовою для прийняття даних норм є суцільне вивчення, аналіз сучасної зарубіжної та вітчизняної практики.

Загалом проблематика запровадження електронних звернень в роботу органів влади з діловодної та технологічної точки зору не достатньо розповсюджена серед науковців зазначених напрямів, значно більше вона вивчається в правознавчому аспекті. Одночасно, праць, які присвячені дослідженням іноземного законодавства та його реалізації також дуже мало. Так, можна виділити декілька науковців, чії дослідницькі результати мають суттєве значення для даної теми. Це П.Ш. Гейдаров, О.В. Марковець, І.І. Олійник, І.О. Петрова, Н.О. Храмцовська.

Поняттю «право на звернення» в різних країнах надається відмінне змістове навантаження в різних країнах. В Україні це право визначено ст. 40 Конституції України та Законом України «Про звернення громадян», де зазначається, що громадяни мають можливість письмово або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових, вносити власні пропозиції, оскаржувати дії та рішення посадових осіб, а ті, в свою чергу, зобов'язані розглянути звернення та надати відповідь у встановлений строк. Слід наголосити на тому, що в багатьох європейських країнах відсутні законодавчі акти, які спеціально призначені для регулювання відносин у даній сфері. Так, наприклад, в Великобританії та Франції право громадян на звернення до органів влади зафіксовано лише на конституційному рівні, в свою чергу положення Конституції України практично сходяться з правом на звернення, що запроваджено у Німеччині. На відміну від інших європейських країн, в Великобританії звернення не можуть бути подані громадянами безпосередньо до Парламенту, а лише через обраних його представників. Це означає, що заявник повинен спочатку звернутися до члена Парламенту, який направляє їх в відповідні спеціальні комітети і міністерства виконавчої влади для подальшого розгляду. Спеціальні комітети в свою чергу зобов'язані включати звернення до їх порядку денного. В країні існує норма, що міністерство має відповідати лише на «значимі звернення».

В Сполучених Штатах Америки таке право включає: написання листів, подання електронних петицій, свідчень перед трибуналом, позовів, а також мирні протести, пікети тощо. Громадяни можуть подавати звернення не тільки до Конгресу та федеральних судів, це право імплементоване 50-ми штатами, законодавчими, судовими та виконавчими установами. Важливим фактом є те, що право на звернення у США не передбачає відповіді з боку державних установ, а працює лише в напрямку «громадянин-держава», тому що вважається, що держава не може приділити достатньо уваги кожному заявнику. Скарга приймається на вирішення лише в тому випадку, якщо вона є предметом судового розгляду. Відповідно в Штатах звернення у паперовому та електронному вигляді беруться під відповідальність ініціативних приватних некомерційних лобістських груп – вони збирають підписи та гроші для реалізації своїх цілей [3].

З розвитком інформаційних технологій та з метою зниження бюрократизму, дедалі популярнішим є впровадження електронного урядування, де система електронних звернень є його невід'ємною частиною. Родоначальником даної концепції стали США, що на сьогодні досягло глобального рівня – керівництва країн використовують електронний уряд для просування участі громадян у суспільному житті і розширення їх прав і можливостей.

В Німеччині в 2005 році була прийнята електронна система подання звернень – «Відділ онлайн послуг». Найбільш відомим є Комітет за зверненнями Бундестага. Порядок роботи

наступний – звернення публікувалися на веб-сайті уряду, і будь-яка особа, ідентифікувавши себе, могла приєднатися до звернення та обговорити його на онлайн-форумі. Заявники, які в своїх електронних зверненнях порушували важливі суспільні, політичні, економічні питання, запрошувались на відкриті сесії Комітету, щоб представити свою пропозицію або скаргу особисто перед ним. Перед публікацією звернення підлягають перевірці їх допустимості та прийнятності – це скрінінг. В 2009 році даний скрінінг призвів до непорозумінь серед населення, адже багато звернень ігнорувалися та не публікувалися без пояснення причини щодо відмови вирішення суті звернення. Причинами відмови виступають стандартні норми: дублетні звернення, звернення не придатні для публічних обговорень, неадекватні або помилкові звернення, звернення, що стосуються особистого прохання і скарги, загрозливі звернення тощо. Формування електронного звернення передбачає використання онлайн-підпису для ідентифікації особи заявника. Процес прийому звернення починається з вивчення змісту звернення Службою Комітету. У тих випадках, коли Служба вважає, що звернення має мало шансів на успішне вирішення, про це заявників інформують. Для вирішення суті звернення запрошуються думки компетентних міністерств та/або інших органів. По завершенні цього процесу звернень, пленарне засідання Бундестагу Німеччини, приймає рішення щодо звернень, яке публікується у вигляді постанови на веб-сайті. Певною інновацією є впровадження онлайн-дискусійних форумів по кожному зверненню, такі форуми обов'язково модеруються [2].

В Великобританії електронна система подання звернень Прем'єра-міністра була запроваджена в листопаді 2006 року та піддавалась декільком модифікаціям. Користувачі мали можливість подати і опублікувати свої вимоги та збирати підписи на платформі. Однак система була піддана критиці, оскільки не була добре інтегрована з процесом прийняття рішень виконавчої влади, до того ж остаточно рішення залежало від розсуду канцелярії Прем'єр-міністра. В липні 2015 року в Великобританії Палатою Громад була створена та запущена нова система електронних петицій. Створювати та підписувати петиції мають право британські громадяни та резиденти Великобританії – це сайт petition.parliament.uk. Петиція не буде опубліковуватися на сайті та розглядатися в тому випадку, якщо: питання не входить до повноважень уряду або Парламенту; питання знаходиться під відповідальністю іншого органу; питання стосується особистих проблем; інформація конфіденційна, наклепницька; петиція містить формулювання, які є провокаційними чи вводять в оману; петиція є рекламою чи спамом; петиція може заподіяти комусь страждання або фінансові втрати тощо [1].

В Шотландії було впроваджено систему «електронний заявник» («e-petitioner») в 1999 році. По праву її слід вважати першою державою, що реалізувала такий проект. В цій електронній системі звернень беруть участь три групи суб'єктів: особи, які подають звернення; особи, які підтримують окремі звернення (ті, які підписали в підтримку); орган, в який направляються звернення – це уряд, парламент. Важливим впровадженням системи є функція контролю за процесом розгляду звернення та прийняття рішень, а також доступність інформації щодо кількості підписів на підтримку, документів, перегляду протоколу засідання, на якому було розглянуто звернення тощо. Урядом Шотландії впроваджений і дискусійний форум – можливість знайти однодумців та мотивувати користувачів на підпис.

В Сполучених Штатах Америки подання електронних звернень до виконавчої влади здійснюється через систему «Ми – народ» («We the People») – це офіційний сайт Адміністрації Президента США, який був запущений у вересні 2011 року для подачі звернень на адресу політичних експертів адміністрації. Звернення можуть створюватись, розміщуватись і підписуватись особами. Тільки звернення, які досягли певного порогу або кворуму підписів можуть бути розглянуті належними особами Адміністрації, після чого надаються офіційні відповіді. З початку запуску 2011 року і до січня 2013 року для того, щоб президентська Адміністрація надала відповідь, потрібно було зібрати 25 тисяч голосів за 30 днів. З січня 2013 року для отримання відповіді від президента США потрібно зібрати 100 тисяч підписів за 30 днів. Крім того, для того, щоб звернення можна було знайти на сайті президента, потрібно, щоб воно протягом 30 днів зібрало принаймні 150 голосів. Цікаво вирішено проблему пошуку та

відображення звернень на сайті. Так, тут впроваджена каталогізація і детальна фільтрація пошуку звернень для того, щоб люди за професійними, соціальними, ідеологічними, релігійними категоріями могли знайти звернення, що відповідають їх інтересам. Функція підтримки вже розміщених на сайті звернень передбачає двоступеневе голосування: особа залишає запит на голосування на веб-сайті, потім їй на електронну пошту надходить повідомлення із посиланням сторінку голосування, із переходом на яку голос особи буде зарахований. Таким чином адміністратори сайту збільшують безпеку процедури голосувань [4].

Таким чином, запровадження електронних звернень громадян започаткувала Шотландія з 1999 року. На жаль, проаналізувати форму та етапи подання таких звернень складно, адже системи е-петицій побудовані на обов'язковій реєстрації користувачів на веб-сайті, що не пропускає далі без авторизації. Це зроблено з метою запобігання втручання роботів та недобррозичливих користувачів в процес віртуального обговорення та вирішення звернень. Урядами країни приймаються важливі рішення щодо вдосконалення системи, зменшення кількості негативних відгуків з боку населення, налагодження систем пошуку контенту сайту та захисту персональних даних. Сьогодні Україна мусить принципово оновити чинне законодавство щодо звернень громадян, оскільки норми старих законів фактично є радянським спадком – якщо порівняти норми радянського часу із тими, що містяться в українському законодавстві можна побачити, що вони майже повторюються, а іноді дослівно збігаються. Враховуючи існуючі зарубіжні практики Україна може інтегрувати їх кращі елементи у вітчизняні реалії, осучаснювати законодавчі норми та технологічні алгоритми подання, розгляду звернень, забезпечення прозорості системи загалом.

Література

1. Електронні петиції (міжнародний досвід). Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром [Електронний ресурс] / <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29053.pdf/>
2. Инго Кеилитз. Право на обращение в Узбекистане, России, Германии, Великобритании, Соединенных Штатах Америки и Австралии: сравнительный анализ / Инго Кеилитз; Проект «Партнерство в сфере верховенства закона в Узбекистане». – 2015. – 77 с.
3. Суслова І. Система звернень громадян: як це працює у США [Електронний ресурс] / І. Суслова. – <http://nv.ua/ukr/opinion/suslova/sistema-zvernen-gromadjan-jak-tse-pratsjuje-u-ssha-973803.html>.
4. We the people. Petition the White House on the Issues that Matter to You [Electronic resource]. – <https://petitions.whitehouse.gov>

СЕКЦІЯ 4 КРЕАТИВНІ ПРАКТИКИ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ТА МЕДІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 130.2: 79(793.2)

Бабушка Л. Д.
/ Україна/

FESTIVE: МАРКЕТИНГ-МІКС ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРАКТИК

Процес глобалізації за різновекторним методологічним спрямуванням постає проекцією наукових пошуків та рефлексій багатьох авторів, попри його, м'яко кажучи, не завжди позитивний сенс. Сьогоднішнє капіталістичне суспільство, де домінуючим фігурантом усіх життєвих установок постає ринок, відбувається зміщення / стирання меж між святковою й побутовою царинами. Величезного впливу на характер сучасного свята (Festive) завдають зміни, що відбуваються в царині послуг. Фестивація як сучасне постмодерне свято впритул наближається до економічних стратегій споживання, де стимулюючим фактором розвитку святкової культури, стає не лише її духовна складова (традиційне свято), але й прагматична, що виражається в комерційних підходах до проведення свят.

Фестивація виступає специфічним імітативно-креативним способом культуротворення в умовах конструювання навколишнього середовища. Вона спрямована на синтез, подекуди витіснення корінних культурних форм свята й створення еkleктичного міксу елементів з різнотипних культур життєдіяльності людини. Тобто, фестивалія, з одного боку, постає штучною надтрадиційною культурною побудовою, чи точніше, посттрадиційною, а з іншого – самостійним елементом культуротворчого та соціального просторів ХХІ століття.

Фестивалія співвідноситься з ключовими ознаками постмодерністського бачення світу – карнавальністю, фрагментарністю, деканонізацією, іронією, гібридизацією, конструюванням. Такі характерні для культури постмодернізму складові як театральність, фрагментарність, принцип комбінування, стирання пріоритетів, синкретизм, дія на публіку, облік аудиторії – сповна знаходять своє відображення в масових святах сучасної України. Festive передбачає гру як в художній, святковій практиці, так і в соціально-політичній діяльності багатьох соціальних суб'єктів сучасності. У системі постмодернізму «можна брати участь у грі, навіть не розуміючи її, сприймаючи її цілком серйозно» [3, с.637]. Адже, саме у постмодернізмі «амбіції творчості» зменшуються до поняття «гри», на думку К. Деготь. Фестивалія культуротворчості передбачає множини шляхів створення видовищних артефактів, хепенінгів, флешмобів, боді-арту, перформансів тощо. Притаманне їй переплетення та розмивання функцій творця / автора та споживача у ньому. Фестивалія виступає апропріатором, оскільки обумовлена навколишньою реальністю, яка й сама іноді створюється образами і моделями, що скомбіновані мас-медіа, політичними бізнес-проектами, бажаннями, чутками, уявленнями тощо.

Однією з характерних особливостей свята нашого часу, незважаючи на відверте послаблення культурних, ідейних, світоглядних потреб, є посилення його економічної складової. Значна частина сучасного суспільства співвідносить свято з бажаннями відпочити, отримати позитивний настрій, поспілкуватися з приємними людьми, відновити сили, змінити буденну модель, однак достатня частина – з можливістю заробляння капіталу, який увінчує себе успіхом при прискореному характері, системній циклічності й масштабності поширення тих чи інших подій. Звідси, й відповідь на питання щодо зросту численності святкових днів у сучасному календарі.

Враховуючи трансформовану структуру медіа та індустрії розваг в ХХІ столітті, варто згадати й про культуру «селебріті» чи іншими словами, культуру знаменитостей, яка продовжує зберігати свою привабливість і сприяє неабиякому розвитку фестивалії. З одного боку, ставлення до знаменитостей супроводжується іронічним присмаком, особливо, коли мова йде про надмірну увагу, яка їм приділяється. З іншого, ми продовжуємо спостерігати, обговорювати

й брати участь, підтримуючи цим самим індустрію зірок. Варто відразу обмовитися питанням, що саме такого вагомого й значимого для сучасної культури нам транслюють знаменитості?

Відповіді на дане питання варто шукати у працях Девіда Маршала, присвячених культурі селебріті, які на його думку, були й залишаються педагогічним інструментом, першочергово засобом освоєння дискурсу щодо самих себе. Впродовж більшої частини ХХ століття селебріті служили маяками суспільного життя. Вони дозволяли вловити «дух часу» (Zeitgeist) в будь-який окремо взятий момент, «структуру сприйняття», багато в чому зумовлену своїми медіумами-кіно, радіо, популярною музикою й телебаченням. Приклади такої репрезентативної влади селебріті численні й різноманітні. Музичні відеокліпи 1980-х років вплинули на безліч стилів і напрямків, із вражаючою швидкістю поширених над будь-якими національними бар'єрами. Деякі знаменитості зуміли капіталізувати ці зміни й вплив репрезентації. До прикладу, Мадонна майже на два десятиліття стала головним ретранслятором субкультурних жанрів для більш масової аудиторії, за допомогою поп-музики, перформансів та відеокліпів. У свою чергу, цей апропрійований нею субкультурний стиль проникав в поп-культуру й моду [2].

Впродовж усього ХХ століття педагогіка селебріті слугувала виключно певним цілям. Селебріті навчали цілі покоління тому, як стати частиною культури споживання і використовувати її, щоб «продувати» себе. У декількох працях з реклами і культури споживання дослідники показали, яким чином індивід навчається споживанню і в кінцевому рахунку визнає міру особистої вигоди замість того, щоб самостійно виробляти (творити, продукувати). Дослідники реклами та культури споживання зазвичай втрачають той принциповий момент, що трансформацію індивіда в споживача визначає перехід не від виробництва до споживання, а до дедалі масштабнішого розширення й повсюдного виробництва себе (production of the self) [2]. «Продуктування себе» розуміється як постійна мінливість процесу виробництва, що включає в себе безліч доступних конкретному індивіду форм споживання.

Видовища, поширення розваг, які здавна призначалися для святкових періодів, позначених сакральним контекстом, тепер стали доступними, незалежно від святкового календаря, й помітно зменшили атрактивність самого свята в даному аспекті. Споживчий ринок стрімко розвиває індустрію «святкової символіки», а засоби масової інформації популяризують картину свят в масштабі, що не має прецеденту в історії культури. Періодичні видання рясніють оголошеннями різного роду арт-студій, продюсерських центрів, концертних об'єднань, пропонують послуги з організації загальноміських, сільських, корпоративних, молодіжних, дитячих свят з повним PR-супроводом. Відтак, новий стиль ставлення до свята, культурної спадщини, сформований під впливом ринкових відносин, передбачає наступну комбінацію – оплата рахунку і «все до ваших послуг» – провідні-шоумени, ді-джеї, циркові артисти й дресирувальники, пародисти й шоу-балети, ростові ляльки й надувні атракціони, феєрверки й сценічні конструкції, художнє оформлення тощо. Також специфічна література скоординована на привітання, тости, святкові листівки як дотепного, так і серйозного змісту. Маніпуляції відбуваються на рівні товарообігу, адже, свято можна купити, замовити, продати, подарувати, тобто утилітарно-практичне превалує над сакральним-піднесеним началом. Новітні комунікаційні технології дозволяють бути індивіду актором багатопланових сюжетів і грати масштабний спектр ролевих настанов. Відбувається утилізація святкового простору-часу для вирішення економічних проблем. Окрім того, саме святковий час дедалі частіше стає об'єктом споживання економічної структури, незалежно від сутнісного наповнення свята. Оскільки соціальні зміни породили нові стилі життя, серед яких особливо привабливим в останній час стає гламур. Форма проведення масового майданного дійства залишається приблизно однаковою, представляючи собою дещо меридіанне між масовим святом тоталітаризму та шоу-видовищем західної культури. Дедалі масштабнішого поширення набувають фестивалі та гламурність як стильові складові життєдіяльності сучасної особистості.

Література

1. Коллінгвуд Р. Дж. Принципы искусства / Пер.с англ. А.Г. Ракина под ред. Е. И. Стафьевой. – М.: «Языки русской культуры», 1999. – 328 с.

2. Маршалл Д. Продвижение и предъявление себя: селебрити как символ презентационных медиа / Журнальный клуб Интелрос «Логос» № 6, 2016. URL: <http://www.intelros.ru/readroom/logos/o6-2016/32387-prodvizhenie-i-predyavlenie-sebya-selebriiti-kak-simvol-prezentacionnyh-media.html> (дата звернення: 03.11.2017)

3. Эко У. Заметки на полях «Имени розы» / Умберто Эко // Имя розы: роман. Заметки на полях «Имени розы»: эссе / пер. с итал. Е. Костюкович. – Санкт Петербург: Симпозиум, 1998. – С. 596 – 644.

Babushka L.

FESTIVE: MARKETING MIX GLOBALIZATION PRACTICES

Mechanisms of influence of economic, social and political factors on festive culture are analyzed, which allows analysis of the festival in the everyday-reflexive planes of «cultural - political – economic» relations.

УДК 37.091.12:070(477)»1930/1940»

Бистра М. О.
/Україна/

ОБРАЗ РАДЯНСЬКОГО ВЧИТЕЛЯ НА ШПАЛЬТАХ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТ КІНЦЯ 1930-Х – ПОЧАТКУ 1940-Х РР.

Розбудова радянської держави, супроводжувалася докорінними змінами у соціальній сфері, формувалася новий соціальний тип людини – «радянська людина», що мала відповідний набір ціннісних орієнтирів і особистих якостей. Для того, щоб спрямувати розвиток суспільства у потрібному напрямку потрібні були яскраві приклади героїв і антигероїв, образи яких повинні були надихати широкі маси і викликати бажання наслідування, або викликати відразу і осуд. Одним з яких соціальних ідеалів у 1930-х рр. стає новий тип працівника освіти – вчителя-ударника, який повинен бути прикладом для багатьох і у першу чергу для молоді, нового покоління «будівників комунізму». І, звичайно, у «країні суцільної грамотності» не було кращого місця популяризації позитивного образу радянського вчителя як шпальти місцевих періодичних видань. До аналізу було залучено українські радянські газети «Більшовицька правда» (орган Вінницького обкому, МК КП(б)У, облвиконкому та облпрофради) і «Радянська Волинь» (орган Волинського обласного і Луцького міського комітетів КП(б)У та обласної Ради депутатів трудящих) за 1937 – 1940 рр.

За допомогою періодичних видань у громадській думці формується образ ідеального радянського педагога, на який повинно було рівнятися не одне покоління реальних учителів Радянської України. Яким же, на думку партійних і радянських органів повинен був бути ідеальний учитель? Цілком природньо, що вимоги до радянського вчителя були набагато вищими, ніж до пересічного радянського громадянина, оскільки в руках педагогів знаходилося навчання і виховання молодого покоління – майбутнього держави. Завдання радянського вчителя, на думку керівників комуністичної партії, виходило далеко за межі його професійної діяльності. Педагоги повинні були поєднувати викладання з пропагандою ідей партії в масах, брати активну участь в комуністичному будівництві. Про статус учителя В. Ленін писав: «Народний учитель повинен у нас бути поставлений на таку висоту, на якій він ніколи не стояв і не стоїть і не може стояти в буржуазному суспільстві. До цього стану справ ми повинні йти систематичною, неухильною, наполегливою роботою і над його духовним піднесенням, і над його всебічною підготовкою до його дійсно високого звання, головне і головне – над піднесенням його матеріального становища» [3].

Тому у засобах масової інформації формувалася уява про високий професійний рівень учительства, його обізнаність у суспільному житті, а також високий рівень соціальної активності. Навіть у період канікул педагог не міг сидіти склавши руки чи відпочивати. Так, у канікулярний час учителі активно обговорювали підсумки навчання, відвідували учнів на дому,

організували для них читку художньої літератури, виступали з доповідями, проводили зльоти, наради, конференції різного рівня, обговорювали постанови уряду і партії тощо [3, 5, 14, 19, 20]. У 1930-ті рр. у країні розгортається соціалістичне змагання, яке охоплює і педагогічні колективи країни, що подають приклад працівникам інших. У пресі друкуються відкриті листи учителів, які викликають на соцзмагання своїх колег, організують змагання між учнями, а також беруть на себе зобов'язання щодо усунення недоліків у роботі [10, 21].

Широко висвітлювалися на шпальтах газет позитивний досвід роботи педагогів. Зокрема, учителька Анастасія Артемівна Лемещук завдяки індивідуальному підходу до кожного школяра, додатковим заняттям домоглася 90% успішності знань учнів свого класу [22]. Давид Абрамович Меєрович завдяки увазі до учнів досяг того, що його 5-й клас став кращим у школі [21].

Важливою частиною образу ідеального радянського вчителя був його зовнішній вигляд. На шпальтах газет друкувалося чимало портретів кращих педагогів. Здебільшого це були парадні портрети, де працівники освіти поставали у кращому одязі та з посмішкою на вустах, або показово буденні фото (але все одно у кращому вбранні), що зображали вчителів за роботою, відпочинком. Зовнішній вигляд кращих педагогів був доволі стандартизованим: охайна зачіска, для жінок здебільшого коротка, якщо волоси довгі, то вони забрані у гулю; класичний костюм, зазвичай темного кольору у поєднанні з світлою блузою (сорочкою), у чоловіків час від часу присутня навіть краватка, жінки іноді одягнені у блузу зі спідницею або сукню доволі консервативного фасону [7, 9, 11, 13, 26, 27]. Портрети демонструють статус учительської професії, високий рівень достатку і вдовolenня від виконання професійного і громадянського обов'язку. Такі портрети повинні були переконувати широку громадськість у перевагах професії вчителя.

Кращі вчителі поряд з партійними і державними лідерами отримували привілей через періодичні видання звертатися до широких мас населення, що саме по собі було дуже почесним. Так, для спогадів Катерини Миколаївни Крижанівської, яка мала 22 роки педстажу, завідувала школою і стала членом сільради, було виділено майже 2 полоси вінницької обласної газети. Жінка з негативом згадує старе життя при царі і резюмує: «ні за що в світі не проміняла б своєї сільської вчительської роботи ні на яку іншу» [7]. В унісон цьому вислову звучать і слова вчителя географії Р. Трахтенберга: «Яке щастя жити і працювати у щасливу сталінську епоху. Яка гордість бути радянським вчителем і брати участь у найпочеснішій справі виховання молодого покоління в дусі комунізму... Партія і уряд створили нам, радянським вчителям, всі умови для роботи. У жодній країні немає такого піклування за дітей, за школу, як в країні соціалізму» [17].

В умовах дефіцитів товарів першої необхідності і загального низького рівня життя, важливе значення мали цінні подарунки, екскурсії до Києва чи навіть Москви, якими нагороджували кращих працівників. Про це ми теж знаходимо чисельні публікації в газетах [3, 24, 27].

Органи влади демонстрували високу цінність кращих педагогів і всіляку турботу про них. 10 квітня 1936 р було прийнято Постанову ЦВК і РНК СРСР «Про персональні звання для учителів початкових і середніх шкіл»: «вчитель початкової школи», «вчитель середньої школи», а також почесне – «заслужений вчитель школи», що надавалися після атестації пожиттєво і оприлюднювалися у пресі [18, с.197]. Значення для учительства даного урядового рішення обговорювали у засобах масової інформації. Так, у газеті «Більшовицька правда» зазначалося: «Постанова... виражає піклування радянської влади про вчителя, створює всі умови для того, щоб радянський учитель був поставлений на таку висоту, про яку говорив у свій час Ленін» [3]. У пресі широко висвітлювали і постанову про підвищення заробітної плати педагогічному персоналу технікумів, робітфаків, шкіл для дорослих і дитячих будинків [2]. Промовистим свідченням піклування про освіту і вчителя стають публікації державного бюджету СРСР і УРСР з видатками на освітню сферу [16, 25].

Держава намагалася демонструвати громадянам цінність учителів-ударників і в інший спосіб. Особливою суворістю каралися злочини проти таких кращих громадян. Так, 11 грудня

1936 р. у м. Мелекесі РРФСР була «по звірячому вбита при поверненні із Москви з Надзвичайного VIII Всесоюзного З'їзду Марія Володимирівна Проніна, громадська діячка, одна з кращих народних вчительок» [4]. Справа набула всесоюзного резонансу і була розкрита у рекордні строки (знадобилося близько місяця). Солідний за обсягом обвинувачувальний висновок, оприлюднений у пресі, було затверджено особисто Прокурором Союзу РСР А. Вишинським. У вбивстві було звинувачено злочинну групу («виходці з соціально-ворожого середовища»), члени якої, що цікаво, орудували у місті тривалий період часу, але не були затримані доти, доки не вбили активістку [4]. Вирок був вельми суворим (розстріл з конфіскацією майна для виконавців і від 6 до 10 років позбавлення волі – посібникам) і широко висвітлювався у пресі [6].

На шпальтах газет присутні і приклади антигероїв освітнього фронту. Таким став завідувач школи с. Слобідці-Красилівській Вінницької області Горецький, який не дбав про опалення для школи, «пиячить, поводить себе так, як не личить радянському вчителю» [1]. Примітно, що герої на шпальтах газет як правило, особи персоніфіковані, їх з повагою називають по імені і по батькові, а антигероїв у пресі називають тільки по прізвищу, їм дають прізвиська і нерідко висміюють. Так, інспектора сектору освіти дорослих Вінницького обласного відділу освіти Осанюка за зневажливе ставлення до вчителів, некомпетентність, брехню назвали «Хлестаков з Облосвіти» [5]. Критиці підлягали не тільки професійні якості педагогів, але й моральні. Так, «мерзотнику» в органах освіти, який втік від вагітної дівчини, відхрещується від сплати аліментів, було присвячено статтю у «Більшовицькій правді» від 2 лютого 1937 р. [7].

У газетних публікаціях надаються і негативні приклади роботи загалом позитивних вчителів, яким вказують на помилки, серед яких надто м'яке оцінювання знань учнів, недостатній професійний рівень, відсутність систематичної роботи над помилками учнів, а іноді і «лівацькі тенденції у визначенні завдань, які повинні виконувати учні» [16, 23].

Поряд з конструктивною критикою роботи педагогів на шпальтах газет знайшла відображення і критика репресивна. Разом з п'яницею, неробою і аморальною людиною шельмували і антигероїв освітньої галузі іншого гатунку – так званих «ворогів народу», що «нарочито розвалювали шкільну роботу, розсаджували своїх людей для шкідництва», а також «ворожих «теоретиків» педології [12].

Отже, радянський вчитель в періодичній пресі кінця 1930-х – початку 1940-х рр. постає як особа, що має високий соціальний статус, стабільне матеріальне становище, хороші перспективи кар'єрного росту. Такий вчитель є надзвичайно соціально активним, він радо працює і в робочий, і в неробочий час, і виступає прикладом для наслідування не тільки для колег, але й широкого загалу. Формування даного образу відбувалося шляхом протиставлення позитивних героїв-ударників освітнього фронту, яких було досить багато і окремих антигероїв. Проте змальований пресою образ загалом був глорифікованим і мав не багато спільного з реальним пересічним вчителем доби.

Література

1. Більшовицька правда. – 1937 – 2 січня. - №4 (1340).
2. Більшовицька правда. – 1937. – 12 січня. - №10 (1346).
3. Більшовицька правда. – 1937. – 16 січня. - №13(1349).
4. Більшовицька правда. – 1937 – 17 січня. – №14 (1350).
5. Більшовицька правда. – 1937 – 20 січня. – №16 (1352).
6. Більшовицька правда. – 1937 – 21 січня. – №17 (1353).
7. Більшовицька правда. – 1937. – 2 лютого. – №30 (1367).
8. Більшовицька правда. – 1937 – 3 лютого. – №31 (1368).
9. Більшовицька правда. – 1937 – 11 лютого. – №34 (1370).
10. Більшовицька правда. – 1937. – 14 лютого. - №36 (1372).
11. Більшовицька правда. – 1937 – 15 лютого. - №37 (1373).
12. Більшовицька правда. – 1937 – 16 лютого. - №38 (1374).
13. Більшовицька правда. – 1937. – 26 лютого. - №46 (1382).

14. Більшовицька правда. – 1937. – 1 березня - №49 (1385).
15. Більшовицька правда. – 1937. – 3 квітня. - №76 (1412).
16. Більшовицька правда. – 1937. – 4 квітня. - №77 (1413).
17. Більшовицька правда. – 1938 р. – 1 вересня. – №201 (1838).
18. Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України за 1936. – К.: Вид. ВУЦВК «Радянське будівництво і право», 1936. – Т.1. - №1-24. – 236 с.
19. Радянська Волинь. – 1940 – 29 березня. - №50.
20. Радянська Волинь. – 1940 – 30 березня. - №51.
21. Радянська Волинь. – 1940. – 24 квітня. – №72.
22. Радянська Волинь. – 1940. – 14 травня. – №86.
23. Радянська Волинь. – 1940. – 23 травня. - №94.
24. Радянська Волинь. – 1940 . – 17 червня. – №114.
25. Радянська Волинь. – 1940. – 28 травня. - №98.
26. Радянська Волинь. – 1940 – 19 липня. - №143.
27. Радянська Волинь. – 1940. – 3 вересня. – №180.

Bystra M.

EXAMPLE OF THE SOVIET STUDENT ON THE FOLDS OF THE UKRAINIAN GATES OF THE END OF THE 1930s - THE BEGINNING OF 1940s.

The author has attempted to reproduce the image of a Soviet teacher in the late 30's - early 40's of the XX c. on the basis of analysis of materials of periodicals of Ukraine. The conclusions were drawn about the isolation of image of Soviet teacher from the realities of the era.

УДК 726:26

Богатікова О. В.
/Україна/

ЄВРЕЙСЬКЕ САКРАЛЬНЕ ЗОДЧЕСТВО ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕНЬ УКРАЇНСЬКИХ МИСТЕЦТВОЗНАВЦІВ КІНЦЯ ХІХ-НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ (НА ПРИКЛАДІ НАУКОВИХ РОЗВІДОК Г. Г. ПАВЛУЦЬКОГО)

Наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. історична наука вступила у новий етап свого розвитку, який характеризувався, з одного боку, становленням методології історії як спеціальної наукової дисципліни, з іншого – переосмисленням та розширенням поняття історичного джерела. Як зазначає Н. Ковпаненко, під цією дефініцією тепер розуміють не лише писемні і усні джерела, а й пам'ятки матеріальної культури (археологічні, архітектурні), які все активніше залучають до історичних студій [1, с. 34].

Серед визначної плеяди науковців цього періоду, які займалися дослідженням єврейської сакральної архітектури, донесли до нас унікальні зображення й описи синагог, більшості з яких зараз не існує, слід назвати Д. Щербаківського, С. Таранушенка, П. Жолтовського, Г. Павлуцького [3]. Широкий спектр дослідницьких зацікавлень останнього сприяв його активній участі у науковому житті країни. Свою кар'єру дослідник розпочав із вивчення пам'яток античної архітектури, аде згодом зацікавився вітчизняним мистецтвом, але згодом зацікавився вітчизняним мистецтвом, зокрема храмовим зодчеством. Слід наголосити, що у ході досліджень цих пам'яток до кола інтересів науковця потрапляли здебільшого дерев'яні церкви та монастирі, тож, особливої уваги у цьому контексті заслуговує характеристика старовинних дерев'яних синагог Південно Західного регіону колишньої Російської Імперії.

Варто наголосити, що ані Г. Павлуцький, ані інші члени Комісії для опису старожитностей України від початку не ставили собі на меті окреме дослідження єврейської сакральної архітектури. Наприкінці 1905 р. Комісія готувала до видання другий випуск «Старожитностей України», у який мав увійти опис дерев'яних будівель півдня колишньої

імперії (окрім храмів), у тому числі синагог, над дослідженням яких активно працював Г. Павлуцький.

Актуальність вибору цього напрямку дослідження обумовлювалась тим, що до початку ХХ ст. у регіоні зберіглася невелика кількість дерев'яних синагог. Будівлі були настільки старими, що їх або зносили, або реставрували, від чого вони втрачали свою автентичність.

Одну з перших своїх розвідок з даної теми – «Старовинні дерев'яні синагоги Південно-Західного краю» – Г. Павлуцький представив на засіданні Історичного товариства Нестора Літописця 19 жовтня 1905 р. Слід наголосити, що у ході дослідження пам'яток Південно-західного краю до кола інтересів науковця потрапляли здебільшого православні церкви та монастирі, тож, особливої уваги у цьому контексті заслуговує характеристика старовинних дерев'яних синагог регіону. Своє дослідження Г. Павлуцький розгорнув на прикладі синагоги в Погребищах (Бердичеський повіт), в Ярмолинцях і Шаровці (Проскурівський повіт), в Михалполі (Летичівський повіт Подільської губернії), в Могильові на Дніпрі, в Узланах (Мінської губернії), в заблудові (Гродненської губернії).

Г. Павлуцький відзначав, що у Малоросії та Польщі, на відміну від інших країн Європи, єврейське населення мало змогу не приховувати свої молитовні дома, внаслідок чого синагоги були кращими будівлями у єврейських містечках. Матеріалом для більшості з них слугувало дерево, кам'яні споруди зустрічалися дуже рідко [4, с. 39 – 40].

Як відзначають сучасні науковці, саме Г. Павлуцький першим дослідив михалпільську синагогу, дав короткий опис її конструкції і сюжетів розписів, опублікував фотографії зовнішнього вигляду і обмірні креслення, які відкрили цю пам'ятку для наукової громадськості і стали базою для подальших досліджень. Зокрема, на його роботу спиралися Георгій Лукомський, а також польські дослідники Марія і Казимір Пехоткі – автори хрестоматійних монографій про дерев'яні синагоги [2, с. 436 – 237].

Першочергові завдання, які ставив перед собою Г. Павлуцький полягали у, по-перше, доведенні впливу світської архітектури на побудову синагог у краї: «За зразок для синагог бралася найкрасивіша світська будівля; такою будівлею був шляхетський дім, або будинок, з високим готичним дахом...». По-друге, у детальному описі архітектурного ансамблю та внутрішнього убранства будівель. Дерев'яні синагоги, на думку дослідника, вирізнялися дуже оригінальною архітектурою: «Чотирикутник утворюють чотири похмурі стіни, у котрих високо над землею вибиті широкі вікна, і вінчає цю будівлю триповерховий дах... В середині синагога – велика пофарбована зала; замість стелі – купол... Усе приміщення синагоги заставлене лавами. Навпроти входу у протилежній стіні розміщено «урен-койдеш» – дерев'яний кіот або шафку; це – алтар, у якому зберігається тора... Перед олтарем знаходиться естрада, «біма», на якій стоїть стіл для розгортання тори у богослужбні дні. Тут же знаходяться хори».

Друга особливість дерев'яних синагог, на яку дослідник звернув увагу – це дахи будівель. На синагогах найчастіше зустрічається дах зі щитом та барочний дах із заломом. На думку колеги Г. Павлуцького, В. Георгіївського, «подвійний дах із заломом, можливо, веде свій початок не з заходу (французькі мансарди), а від способу покриття дахів соломою».

Наприкінці своєї доповіді Г. Павлуцький «наголосив на важливості пам'яток цього регіону для історії малоросійського мистецтва, оскільки вони є останніми, вже зникаючими і в той же час консервативними пам'ятками дерев'яного зодчества. На останок Г. Павлуцький закликав усіх, хто тільки може, збирати і публікувати малюнки цих пам'яток.

З приводу цієї доповіді розгорілася жвава дискусія, що ще раз свідчить про актуальність обраного напрямку дослідження. Так, колеги Григорія Григоровича – О. Левицький та В. Георгіївський – звернули його увагу на синагоги у Луцьку, Острозі. Любомлі та Чорнобилі [4, с. 40 – 42].

Цього ж року Г. Павлуцький репрезентував результати своїх досліджень на XIII Археологічному з'їзді у Катеринославі. Варто зазначити, що на науковому форумі уперше, в контексті так званої теорії впливів, розглядалися рідкісні зразки старовинного зодчества єврейського народу – дерев'яні синагоги. У виступах наголошувалось на необхідності збору відомостей про архітектуру і живопис цих пам'яток.

На думку Г. Павлуцького, старовинні молитовні будинки єврейського населення відображають в собі риси національної художньої культури, і, зокрема, зберігають стильовий зв'язок із дерев'яною світською архітектурою православних заможних верств населення. Як вважав Г. Павлуцький, названі споруди є унікальними пам'ятками, за допомогою яких історики могли б відтворити зовнішній вигляд вже майже зниклих на той час дерев'яних будівель шляхти, оскільки при будівництві синагог вони найчастіше слугували зразком [1, с. 211].

У наступні роки Г. Павлуцький продовжував досліджувати синагоги та публікувати свої розвідки. Так, на сторінках другого тому «Истории русского искусства» І. Грабаря (1910 р.) науковець знову повертається до аналізу єврейського сакрального будівництва, простежуючи у ньому вплив барокових традицій.

Даючи опис зовнішнього та внутрішнього устрою синагог, Г. Павлуцький зазначає, що при їхньому будівництві євреї зберегли стильовий зв'язок із християнським дерев'яним зодчеством. Дослідник стверджує, що синагоги – це дерев'яні, не існуючі вже у ХХ ст. «шляхетські хорони». Григорій Григорович з цього приводу цілком поділяє думку польських істориків початку ХХ ст. про те, що зразком для синагоги бралась найкрасивіша світська будівля; нею був шляхетський дім з високим дахом у стилі бароко [5, с. 378 – 380].

Варто відзначити, що висновки, зроблені Г. Павлуцьким у доповідях на засіданні ІТНЛ та XIII Археологічному з'їзді, а також на сторінках «Истории русского искусства» багато у чому повторюються. Це могло бути викликано браком матеріалу, а відтак неможливістю проведення порівняльного аналізу будівель різних регіонів, а також відсутністю належного методологічного підґрунтя для досліджень.

Таким чином, Г. Павлуцький у своїх дослідженнях розглядав особливості будівництва синагог на території України з позицій теорії впливів. Завдяки його роботі у цій галузі до наших часів збереглися унікальні описи та замальовки синагог, будівлі яких не збереглися у ХХІ ст.

Література

1. Ковпаненко Н. Архітектурно-мистецька спадщина Наддніпрянської України у вітчизняних історичних дослідженнях (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) / Н. Ковпаненко. – К.: Інститут історії України НАН України, 2013. – 309 с.

2. Котляр Є. До вивчення зниклих єврейських божниць. Дослідження Єлизавети Левитської розписів дерев'яної синагоги у Михалполі 1930 р. [Електронний ресурс] / Є. Котляр // Народознавчі зошити. – 2013. – №3. – С. 435 – 446. – Режим доступу: <http://nz.ethnology.lviv.ua/archive/2013-3/6.pdf>.

3. Котляр Є. Синагоги України другої половини ХVІ – початку ХХ ст. як історико-культурний феномен: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.01 «Теорія і історія культури» [Електронний ресурс] / Є. Котляр. – Харків, 2001. – 21 с. – Режим доступу: <http://referatu.net.ua/newreferats/7569/183705>.

4. Павлуцкий Г. Старинные деревянные синагоги в Малороссии [Електронний ресурс] / Г. Павлуцкий // История русского искусства. Т. 2. История архитектуры: Допетровская эпоха. – М., 1910. – С. 377 – 382. – Режим доступу: <http://bookre.org/reader?file=598108&pg=1>

5. Павлуцкий Г. Старинные деревянные синагоги в Юго-Западном крае [Електронний ресурс] / Г. Павлуцкий // Чтения в Историческом обществе Нестора Летописца. – К., – 1906. – Кн.19, вып. 2. – С. 39 – 41. – Режим доступу: <http://starieknigi.info>

Bogatykova O.

JEWISH SACRAL DISTRIBUTION AS A OBJECT OF STUDIES OF UKRAINIAN ARTIST KNOWLEDGE OF THE END OF THE XIXth - BEGINNING OF THE 20TH CENTURY (BY THE EXAMPLE OF G. G. PAVLUTSKY'S SCIENTIFIC DEFINITIONS)

The work describes the methodology of the study of Jewish sacral architecture by Ukrainian scientists, in particular G. Pavlutsky. The views of the researcher on its origin, features of construction are highlighted.

АКТИВНІСТЬ МИСТЕЦТВА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

Спроба з'ясувати сутність активності мистецтва з необхідністю приводить до аналізу існуючих в історії естетичної думки теоретичних моделей, котрі є певними етапами в усвідомленні і розв'язанні цієї проблеми. Насамперед, потрібно чітко і однозначно поставити питання про те, що ми можемо покласти в основу аналізу історичного генезису загальнотеоретичного розуміння процесу активності мистецтва. Інакше кажучи, потрібно з точки зору теорії і логіки визначатись із чого, власне, потрібно розпочинати аналіз історико-теоретичної основи проблеми. Якщо спробувати йти шляхом з'ясування окремих аспектів, котрі хоч якоюсь мірою стосуються суті даної проблеми, то можна розпочинати аналіз аж із до античних епох. Подібний шлях дослідження видається менш продуктивним, аніж той, згідно з яким ми могли б звернутися до філософсько-естетичних систем, в яких активність мистецтва, коли ще й не ставили в логічно завершеному вигляді як проблему, але вже розглядали як необхідну складову цілісної, системної інтерпретації сутності мистецтва. Водночас й інші філософсько-естетичні концепції, у яких активність мистецтва не була в центрі дослідницького інтересу, не повинні залишатися поза межами наукового інтересу.

Активність мистецтва як загально філософська й загально естетична проблема в теоретично значимій формі конститується в XIX-XX століттях, коли в естетичній науці акцентували увагу насамперед на соціальній спрямованості художньої творчості. У вітчизняній і зарубіжній естетичній літературі в цьому руслі, як правило, розглядалися активні форми буття мистецтва. Водночас, це зовсім не означає того, що в історичному минулому естетичної і філософської науки дана проблема не ставилась, і не розв'язувалась.

В умовах становлення сучасної інформаційної культури України особливо значиме місце займає сфера мистецтва, як особливого духовного чинника, що має активний вплив на всі сфери суспільного життя. Це цілком природний і закономірний процес, що виходить далеко за межі конкретної соціокультурної ситуації і притаманний розвитку переважної більшості соціальних систем на протязі всієї історії людства. Разом з тим дана закономірність виявляє себе в умовах нового контексту сучасної України значною мірою в специфічних формах.

Мистецтво конститується як активний естетичний фактор соціально-історичного розвитку, тому теоретично цілком виправданою є постановка питання про його сутнісні особливості, завдяки яким цей феномен людської культури постійно включається в контекст соціального буття і особливо в контекст формування сучасного інформаційного простору України. Тим самим стає зрозумілим, що вирішення проблеми активності мистецтва неможливо здійснити не розібравшись в його естетичній природі і сутнісних особливостях. Слід відзначити той факт, що до недавнього часу проблема універсалізму активності мистецтва внаслідок певних соціокультурних обставин так гостро, як на сучасному етапі розвитку суспільства, не стояла. Однак із зміною соціокультурного контексту в українському суспільстві, з розвитком сучасних інформаційних технологій все більш вагоміше дає про себе знати - як з боку естетичної теорії, так і з боку художньої практики - необхідність актуалізації і вирішення названої проблеми в нових умовах розвитку сучасної культури, і особливо сучасної інформаційної культури. Водночас, посилення уваги до конкретних аспектів активного буття мистецтва в сучасному культурно-інформаційному просторі нагально вимагає дослідження фундаментальних основ його соціокультурного функціонування, котрі, з одного боку, є виявом його власних внутрішньо сутнісних тенденцій, а, з іншого, в специфічній художній формі трансформують загально соціальні закони духовного виробництва.

Існуючий теоретичний досвід дослідження природи активності мистецтва переконливо свідчить, що як інтер'юрі, так і екстер'юрі особливості його соціокультурного функціонування

органічно впливають, насамперед із універсалізму його духовно і практично-перетворювального потенціалу.

Справді, мистецтво внаслідок вказаних його сутнісних особливостей посідає специфічне місце в структурі соціокультурного буття людини. Продукуючи і розвиваючи свою художню "матерію", що притаманне мистецтву з дня його виникнення, а також стимулюючи культуротворчий, і до певної міри культурно-інформаційний процес в усіх інших нехудожніх способах духовного і матеріального виробництва, воно активно сприяє створенню нової не лише художньої, а й культурно-історичної і культурно-інформаційної реальності. В цьому виявляється універсалізм активності мистецтва, що є характерною, сутнісною його властивістю. Можна сказати, що мистецтво - це така форма духовно-практичного освоєння дійсності, яка активно синтезуючи в емоційно-образній структурі нескінченну багатогранність соціокультурних відношень і внаслідок цього набуваючи властивостей універсалізму, здатна активно перетворювати реалії людського буття в художню реальність, котра виконує роль не лише засобу відображення, але й специфічного чинника людських дій, вчинків, творчості в усіх сферах життя людини і суспільства. Оскільки сутнісні властивості функціональної специфіки мистецтва не досліджені в достатній мірі, місце ж, котре вони посідають в процесі соціального і духовного, культурно-інформаційного виробництва надзвичайно значиме, то цілком зрозуміла необхідність аналізу цієї проблеми в сучасній естетиці, філософії, культурології.

Дослідження проблеми активності мистецтва і його вплив на весь культурно-інформаційний простір значною мірою є актуальним сьогодні ще й тому, що здатне сприяти теоретичному з'ясуванню найважливіших закономірностей розвитку і саморозвитку сутнісних сил людини.

Простір мистецтва відзначається такими специфічними властивостями, "обживаючи" які окремих індивід набуває відповідних здібностей і умінь, без яких він не може обійтись в інших, нехудожніх сферах його життєво-практичного буття, в тому числі і в сфері культурно-інформаційній. Названа здатність притаманна лише мистецтву і не може бути замінена ніякою іншою формою духовної творчості - науковою, моральною, релігійною, філософською тощо. В цьому одна із суттєвих властивостей його активного функціонування в соціумі. Більше того, саме в мистецтві індивід може знайти те, що сприяє творчому відношенню до світу в цілому і до окремих форм його буття. Іншими словами, вивчаючи закономірності активної форми буття мистецтва в соціумі, ми разом з тим наближаємось до з'ясування загальних закономірностей творчості людини в різноманітних формах її діяльності.

Не дивлячись на те, що мистецтво, його природа, сутність вивчається філософами, естетиками, представниками інших наук на протязі багатьох століть, однак сказати, що все вже тут давним-давно є зрозумілим було б надто категоричним твердженням. Коли ж мова заходить про його активність в соціокультурному процесі, то тут хоч і спорадично, але постійно виявляє себе проблемне поле, котре, відтінюючи нові грані і аспекти мистецтва, актуалізує загальноестетичну постановку цієї проблеми.

Потрібно врахувати і ще один досить суттєвий момент. В працях західних естетиків Е.Фішера, Р.Гароді, представників Франкфуртської школи - М. Хоркхаймера, Т. Адорно, Ю.Хабермаса, Г.Маркузе та інших, не зважаючи на певну абсолютизацію деяких моментів художньої діяльності, багато в чому по-новому пояснювалась активно-перетворююча функція мистецтва. В концепціях згаданих західних вчених ми зустрічаємо не лише спроби і прагнення дати оригінальну інтерпретацію універсального активізму мистецтва, а й знаходимо глибокі теоретичні положення, що дозволяють досягнути витоків реалій сучасної художньої практики, котрі хоч і є приналежністю передовсім західної цивілізації, але реалізуються в руслі сучасних загальнолюдських тенденцій соціокультурного розвитку. Напевно, зараз настав час, коли ми можемо більш ґрунтовніше і об'єктивніше проаналізувати справжні досягнення і, одночасно, теоретичні прорахунки вищеназваних теоретиків.

Поряд з суто теоретичною потребою, що актуалізує означену проблему, слід назвати дві життєво-практичні обставини, котрі зумовлюють необхідність дослідження активності

мистецтва в новому культурно-історичному контексті, в реаліях нового культурно-інформаційного поля.

Перш за все потрібно відзначити, що в умовах державотворення України, стрімкого зростання національної самосвідомості неймовірно посилюється активна функція мистецтва в розгортанні суспільного розвитку, з появою і подальшим удосконаленням небачених раніше нових культурно-інформаційних технологій, і особливо в умовах війни, в яких перебуває сучасна Україна. Інтенсифікація національного і державотворчого процесів завжди має свої особливості, але при всіх специфікаціях важливо, щоб даний процес реалізовувався в межах тих загальнолюдських цінностей, котрі є результатом як загальної історії загалом, так і історії українського народу зокрема. Мистецтво всім своїм активно-творчим потенціалом здатне сприяти і розбудові держави, і формуванню національної самосвідомості на началах добра, справедливості, рівноправності і демократії.

Друга обставина зумовлена тим, що державотворення і формування національної самосвідомості українського народу здійснюється в умовах неухильного просування суспільства на шляху подальшого розвитку ринкових відносин. А ринкова економіка не завжди і не в усьому збігається з тенденціями культурного розвитку. Ринкова реальність ґрунтується на ряді принципів, які мають досить своєрідне відношення до ієрархії справжніх культурних цінностей. Найвища цінність, яку визнає ринок, це існування самого ринку. Усе інше може мати право на буття лише як необхідний компонент ринкової системи, в основі якої є товар, який можна вигідно продати. Товар потрібен кожного дня, кожну годину, інакше ринок не може функціонувати. Тому і заповнила книжкові магазини, кінотеатри, концертні зали, засоби масової інформації низькопробна псевдохудожня продукція. Теорія і практика неспростовно переконують в тому, що ринкова стихія внаслідок суто економічних закономірностей здатна витіснити із життя людини справжні цінності мистецтва.

Сфера інформаційної культури, на яку здатне активно впливати мистецтво зазнає впливів з боку мистецтва, з боку справжніх духовних цінностей в позитивному сенсі, тобто на началах добра, краси, істини. Але чи завжди цей позитивний вплив може реалізуватись саме в такому позитивному життєутворюючому напрямку? Не завжди. Виникає питання – чому? Справа в тому, що активному впливу мистецтва на людину може сприяти суспільство, а може і не сприяти. Від чого це залежить? Тут є багато не з'ясованих до кінця чинників, які і необхідно вивчати науковцям, що працюють у сфері культурології, естетики, філософії, соціології та ряду інших гуманітарних наук. Враховуючи цю обставину, і ряд інших, постає нагальною потреба досліджувати і теоретично обґрунтовувати нереалізовані можливості активного впливу мистецтва на всі сфери соціально-економічного, культурно-інформаційного буття людини, що є запорукою подальшого розвитку людського в людині і суспільстві.

УДК 316.752

Воронік Д. С.
/Україна/

ФЕНОМЕН «ГЕРОЯ», ЯК ПРОЕКЦІЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ, В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

В кожен епоху, в різних культурах та цивілізаціях, існував феномен «героя» та «героїчного». В різні історичні періоди він мав свої акценти, відображаючи соціокультурну специфіку епохи та суспільства.

«Герой», в будь-яку епоху, відображає ціннісні орієнтації культури. Адже культура завжди пов'язана з цінностями. Як зазначав П. Сорокін саме цінність є базовим та системоутворюючим елементом культури [7]. Цінності проявляють себе в якості загальноновизнаних норм, які задають зразки та стандарти поведінки. Вибір героїв свідчить і про вибір ціннісної системи. Адже саме через них відбувається трансляція відповідних цінностей,

моделей поведінки та зразків. Тим більше, що герой є образом з яким людина себе ототожнює. Отже вибір суспільством тих чи інших героїв свідчить про вибір цінностей, які ці герої репрезентують.

Треба відмітити, що термін «герой» має різні конотації. В словнику української мови в 11 т. (виданий в 80-х рр. минулого століття) герой трактується, як «видатна своїми здібностями і діяльністю людина, що виявляє відвагу, самовідданість і хоробрість у бою і в труді».

Дослідниця І. Суравнева відзначає, що, в сучасній культурі, під героєм може розумітись: а) людина, яка вчинила подвиг, який виявив особисту мужність, самовідданість, готовності до самопожертви (народний, національний герой); б) той, хто привернув до себе увагу, викликав загальний інтерес, захоплення і є предметом поклоніння, зразком для наслідування (герой вулиці); в) особа, яке втілює в собі характерні риси своєї епохи, середовища, субкультури (герой нашого часу); г) головна дійова особа художнього твору (герой роману, п'єси, фільми, комп'ютерної гри і ін.) [8]. Інша дослідниця – Б. Соколова – зазначає, що під словом «герой» розуміється особистість, яка діє заради загального блага і якій в основному притаманні такі особливості: мужність і безстрашність, які роблять можливим подолання труднощів на шляху служіння людям; самовідданість; інноваційність діяльності, обумовлена здатністю осягати справжню сутність речей і явищ; еволюційність діяльності [6].

Так чи інакше, в усіх визначеннях герой є персонажем чи людиною, що виділяється особливими заслугами чи здібностями та виступає зразком для наслідування та ототожнення.

Феномену «героя» приділяли увагу багато дослідників. К. Г. Юнг [9], Дж. Кемпбелл [3], П. Радін [4] вивчали феномен героя виходячи з аналізу міфів. Т. Карлайл дослідив феномен героїчної особистості. Ніколаєва дослідила сучасний вплив міфів на конструювання образу героя, І. Суравнева [8] визначила героїзм, як соціальний феномен, Б. Соколова дослідила культурологічний феномен героя [6], Р. Алієв простежив розвиток героя коміксів, як відображення неоміфологічної парадигми американської масової культури [5], Л. Еріксона простежив зв'язок між формуванням національної ідентичності та конструюванням героїв [10]. Проте існує потреба висвітлити питання феномену героя, як проєкції цінностей, саме в сучасній культурі.

Герої напряду пов'язані з міфологічною традицією. Адже саме в міфологічну епоху вони й виникають. Як зазначила відома польська дослідниця Оля Гнатюк «мітології мають і соціальний, і індивідуальний вимір, бо, з одного боку, згуртовують спільноту, а з іншого, вкладають у життя індивіда додатковий сенс, підносячи національну гідність до рангу особливої вартості» [1, с. 458-459].

Треба відмітити, що герой може бути, як персонажем, так і реальною особою, яка також стає міфологізованою.

В період античності був сформований особливий релігійний культ героїв. У самосвідомості еллінів герой був чимось середнім між богами і звичайними людьми, оскільки володів певними винятковими якостями, в тому числі часто і надприродними, але так само, як і люди, був смертним. Саме в античній традиції утвердився загальний розвиток героя. Дж. Кемпбелл маркує його трьома стадіями:

- Сепаративна стадія (герой залишає домівку);
- Лімінальна стадія (або ініціація, коли герой вступає в боротьбу з ворогом і знаходить захисника);
- Повернення [3].

Ці стадії життя героя залишились й до сьогодні. В сучасній масовій культурі можна побачити, що герої так само діють за античним зразком. Не дивно, що Д. Лукасом використав ці ідеї при створенні свого головного блокбастеру «Зоряні війни». В легендарному фільмі герой Люк Скайвокер проходить саме ці три стадії.

Треба відмітити, що формування сучасних героїчних образів повністю «приватизувала» сучасна масова культура. Саме комерційна культура, ще на початку минулого століття, коли почалась епоха масової культури, почала виробляти нові зразки для наслідування. Комікси, реклама та кіно в даному випадку стали основними медіумами, які транслювали героїчні образи.

Супермен, Бетмен чи реактуалізований образ ковбоя стали головними героями масової культури. Саме через них відбувалась трансляція цінностей.

Важливим є те, що всі герої напряму пов'язані з соціокультурним та навіть політичним контекстом. Адже коміксні Супермен і Бетмен 30-х рр., Як і інші супергерої, стали образами репрезентації епохи Великої депресії. Ті, що прийшли ззовні, що виникли в глибинах соціуму, вони являють собою фігури месій - героїв-рятівників. Образи борців з'являються в художній літературі як виклик соціальної дійсності. Вони є природний відповідь на ті процеси, які проголошують тоталітаризм і авторитаризм в суспільстві ХХ століття [5, с.55].

Ще однією характерною рисою для масової, комерційної культури, стало те, що в свідомості людини міфологема часто поступається місцем культурним реаліям. Тепер культурними (та й культовими) героями можуть бути талановитий художник, музикант чи актор. Вони створюють навколо себе особливий простір, в якому починають формуватися субкультури шанувальників.

Треба відмітити, що сучасна культура характеризується домінуванням візуального над вербальним, то ж конструюванням героїчних образів взяли на себе масовий кінематограф, телебачення та реклама. Саме через них більшість населення сприймає героїв та цінності пов'язані з ними. При цьому, виходячи з того, що сучасний світ є глобальним образи створені найпотужнішими кінокомпаніями Голівуду та, здебільшого, американськими телеканалами та компаніями (як HBO та Netflix).

Окремою проблемою стає конструювання та відображення «національних героїв». В ХІХ ст. «героїзм» починає поєднуватись, в першу чергу, з модерним націотворенням. Письменники, митці, історики почали активно конструювати національних героїв, які б мали стати об'єднувачими символами для новостворених спільнот – політичних націй. Зрозуміло що основними героями стають вагомі історичні особистості, які завдяки міфологізації та культурній традиції стали вшановуватись, як національні герої. Саме вони ставали моделями для наслідування та трансляторами відповідних цінностей та ідей. Та, що є найбільш вагомим, вони будучи частиною національної міфології, відіграють чималу роль у формуванні ідентичності суб'єктів.

Радикальне конструювання героїв відбулось у тоталітарних системах, на зразок, радянської, нацистської чи маоїстської. Там створення героїчних зразків було повністю контролювалося владними центрами. Вони формували канон та будь-які відхилення від нього засуджувались. При цьому в тоталітарних системах герої формувались за тим самим типом, як це відбувалось з національними героями.

Після Другої світової війни в європейських країнах почався процес дегероїзації національних героїв. Він був пов'язаний з загальним процесом переосмислення історії. Проте в посттоталітарних суспільствах ситуація була протилежною. Після розпаду радянської системи, в державах, що повернули свою незалежність, продовжився процес конструювання національних героїв на державному рівні. Це було пов'язано з потребою виробити новий національний наратив, що мав з'єднати громадян держав та бути протиставленим радянському канону героїв (чи їх інтерпретацією). В Україні й Литві конструюють героїчні образи лідерів націоналістичного підпілля, що боролись проти Радянської влади - С. Бандери та Йонаса Жямайтіса-Вітаутуса, а в Казахстані лідера повстання проти Російської імперії Кейкі-батыра. Проте це не однозначно сприймається у суспільствах, де ще існують прихильники радянського канону та ті, хто виступає за не радянських, проте і не націоналістичних героїв. То ж якщо в нашій державі можлива ситуація, коли президент В. Ющенко дає звання «Героя України» С. Бандері, а наступний президент В. Янукович його відбирає, то уявити, що це відбулось у Франції неможливо.

Проте в західній масовій культурі деякі національні герої стали частиною культурної міфології. То ж, скажімо Король Артур, Наполеон чи Авраам Лінкольн стали героями кіно та популярних книжок. Більш того, їх використовують для створення фентезі. Як це відбулось з образом президента США, що відмінив рабство у фільмі «Президент Лінкольн: мисливець за вампірами».

Таким чином, можна сказати, що в сучасній ситуації образи героїв формуються здебільшого комерційною культурою та за допомогою візуальних медіа. Дані герої репрезентують відповідні цінності та пов'язані з сучасною соціокультурною та політичною ситуацією. Проте нові образи конструюються за зразками античних міфів. В той же час в Європі відбувається процес дегероїзації «національних героїв», що призводить до того, що вони також стають персонажами комерційної культури. В пострадянських країнах процес формування «національних героїв», навпаки, актуалізовано через спробу виробити нову історичну міфологію на противагу комуністичній.

Література

1. Гнатюк О. Прощання з імперією: Українські дискусії про ідентичність / О. Гнатюк. – К.: Критика, 2005. – 528 с.
2. Иванова Е. В. Мифологическое смыслообразование (образ культурного героя) : дис. ... доктора филос. наук : 09.00.13. / Евгения Владимировна Иванова; Уральский государственный университет им. А. М. Горького. – Екатеринбург, 2005. – 269 с.
3. Кэмпбелл Дж. Мономиф. Пушкино: Грааль. 1996.
4. Радин Б. Трикстер. Исследование мифов североамериканских индейцев с комментариями К. Г. Юнга и К. К. Кереньи Москва 1999 Евразия 288
5. Растям А. Комиксный герой, как отражение неомифологической парадигмы американской массовой культуры: 1929-2012 гг.: дис. ... канд. ист. наук : 24.00.01. / Алиев Растям Туктарович; Астраханский государственный университет. – Астрахань, 2015. – 185 с.
6. Сергеев А. Мономиф в «Звездных Войнах» Джорджа Лукаса
<http://www.bogoslov.ru/text/5003527.html>
7. Соколова Богдана Юрьевна культурологическая сущность феномена героизма автореф. Дис. ... на соискание ученой степени канд. культурологии. X. 2011
http://www.icr.su/rus/onckm/publikatsi/statii/Sokolova_autoreferat.php
8. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество [Электронный ресурс] / П. Сорокин – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Sorok2/index.php
9. Суравнева И. Героизм как социальный феномен автореферата, кандидат философских наук тверь 2006 <http://www.dissercat.com/content/geroizm-kak-sotsialnyi-fenomen>
10. Юнг К. Г. Алхимия снов. Четыре архетипа Медков, 2014 г. 312
11. Eriksonas L. National Heroes and National Identities: Scotland, Norway and Lithuania
https://books.google.com.ua/books?id=n8kD2gujGD0C&printsec=frontcover&dq=linas+eriksonas+national+heroes&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwjtzM_EvZDXAhWmJ5oKHe6PBzgQ6AEIJTAA#v=onepage&q=linas%20eriksonas%20national%20heroes&f=false

УДК 792(477-25)

Гапчук Ю. О.
/Україна/

КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АКАДЕМІЧНИЙ ТЕАТР ДРАМИ І КОМЕДІЇ НА ЛІВОМУ БЕРЕЗІ ДНІПРА ЯК ПРООБРАЗ СУЧАСНОЇ АНТРЕПРИЗИ

Київський академічний театр драми і комедії на лівому березі Дніпра, не дивлячись на офіційний статус репертуарного театру, від моменту свого створення став прообразом сучасної антрепризи та надалі подовжив започатковані традиції. Різноманітність у виборі драматургії, залучення до постановок режисерів різних театральних шкіл, вдала рекламна кампанія, зіркові акторські склади та врахування глядацького інтересу є безпосереднім підтвердженням вдалого досвіду впровадження елементів антрепризного театру в практику його діяльності.

Серед театрів Києва, та і в цілому України, чільне місце сьогодні займає Київський державний академічний театр драми і комедії на лівому березі Дніпра, який виник у

парадоксальний з точки зору історії час. «Перший збір трупи відбувся 7 вересня 1978 року, а перша прем'єрою була вистава «Высшая точка – любовь» Родіона Феденьова» [5, с.]. Ще не закінчилася епоха Радянського Союзу, навіть не розпочалася перебудова, а театр вже відкрився.

На початку своєї історії власного приміщення у театру не було. Вистави гралися майже на всіх театральних та просто сценічних майданчиках Києва. Новостворений театр брав до репертуару сучасні п'єси, в яких обговорювалися актуальні проблемні аспекти того часу, засуджувалися бюрократизм, ішла боротьба з пережитками минулого у людській свідомості (наприклад, вистави «Тривога» О. Петрашкевича та «Ми, що нижче підписалися» О. Гельмана).

Проблеми підростаючих поколінь піднімалися у п'єсах Ярослава Стельмаха (скажімо, «Драма в учительській»). Театр завжди був у вирі подій. Нодар Думбадзе, Всеволод Вишневський, Генрих Боровик, Олександр Володін, Едвард Родзинський – це ті автори радянської епохи, п'єси яких йшли майже в усіх театрах Радянського Союзу, і Театр на лівому березі не був виключенням. Заідеалізована «виробнича» тематика не вбачалася головною для митців цього колективу. У порівнянні з тим прерогатива відводилася загальнолюдським темам, проблемам міжособистісних відносин, що в усі часи приваблювало публіку. Режисери обирали літературний матеріал, орієнтуючись саме на інтереси глядача.

За певними ознаками (запрошення режисерів на постановки, сьогodenність тем, зацікавленість публіки, кількість постановок на рік) театр зароджувався як антрепризний. Щодо останнього параметру, можна констатувати, що у 1979 та у 1981 рр. відбулося по 4 прем'єри. Але чи вдалося за довгі роки свого існування йому зберегти цю антрепризну форму? На ті часи складно було «творити мистецтво» без дозволу та нагляду чиновників. Тому влада стала опікуватися новоствореним театром, бо на теренах колишньої радянської України взагалі форма антрепризного театру була відсутня. Щоб контролювати репертуарну політику, вже у травні 1982 р. Київська міська рада запропонувала театру приміщення кінозалу «Космос», яке розташовувалося на лівому березі м. Київ. Саме тут виникла перша «мала сцена» в Києві – «Театр у фойє». Певно, що і в усій Україні то була перша спроба створення так званого «камерного театру». Під даним терміном розуміємо окрему форму репрезентації та драматургії із застосуванням мінімальних засобів сценічного вираження, обмежену кількість акторів і глядачів, а також тем вистав [10].

Слід зазначити, що на лівобережжі до цього часу взагалі не існувало жодного театру за всі повоєнні роки. Надалі, як писала преса: «21 грудня 1990 р. виставою «Я завжди твоя наречена» за О. Іоселіані відбулося офіційне відкриття приміщення Театру на лівому березі» [10].

Майже за сорок років діяльності театр знайшов своє власне обличчя і зайняв власну нішу в театральному різноманітті Києва. Він не став антрепризним в абсолютному значенні цього слова. Офіційно заклад іменується репертуарним та підпорядковується Міністерству культури. Але антрепризні тенденції в ньому продовжували та продовжують існувати та розвиватися завдяки грамотному з точки зору менеджменту, керівництву. Так, запрошуються режисери не лише з інших міст, але й з інших країн, що завжди сприяє збільшенню глядацького інтересу, застосуванню різноманітних форм театального вираження. Окрім режисерів, керівництво співпрацює із зірками, які не є штатними акторами театру. Прикладом того можуть бути вистави режисера Катерини Степанкової періоду з 2007 до 2011 рр., а саме: «Рожевий міст» Р. Д. Уоллера, «Вася має зателефонувати» К. Рубіної, «Брехня довжиною в життя» Д. Рубіна, «Подвійне прізвище» за участю Ади Роговцевої к головній ролі.

Обличчя будь-якого театру, звісно, залежить від репертуарної політики, стану розвитку культурного життя країни, державного та інвестиційного фінансування та багатьох інших факторів. Але, вважаємо, що коли в театрі є справжній господар з художньої точки зору, тобто впродовж довгих років один художній керівник зі своїм власним баченням свого власного місця в мистецтві та «свого» театру в культурному просторі країни, а може і світу, тоді і театр буде несхожим на інші.

Існує багато прикладів таких театрів. Скажімо, Київський театр російської драми та Михайло Резникович, Київський театр «Колесо» та Ірина Клещевська, Чернігівський

молодіжний театр та Геннадій Касьянов, а також Московські театри – «Современник» та Галина Волчек, Таганка та Юрій Любимов, Ленком та Марк Захаров, МХТ Чехова та Олег Табаков. Йдеться про справжніх керманічів-господарів та їх театри.

Саме такому керманічу–господарю, Едуарду Митницькому, належить Театр драми та комедії на лівому березі. Едуард Маркович спочатку заснував цей театр, а вже у 1994 році остаточно його очолив [6]. У 1984 році у його постановці побачила світ вистава В. Шекспіра «Гамлет» [7]. На думку народного артиста України та Росії художнього керівника Київського академічного театру драми та комедії на лівому березі Едуарда Митницького, призначення театру полягає у наступному: «... Життя людства невичерпне, на кожному витку історії воно видозмінюється. І це повинні вивчати не тільки соціологи, а й художники. Тому театр, напевно, все ж повинен розщеплювати людину і пред'являти такі художні комбінації, щоб навіть самого прагматичного і байдужого змусити відчувати. Говорити про те, як створена людина – ось призначення театру» [8].

Безперечно, Едуард Маркович є натхненником театру. Хоча він на цій сцені поставив не так багато вистав, проте всі вони стали подією у театральному житті Києва. Майстер здебільшого звертається до класики. Слід згадати його постановки: «26 кімнат» за першою версією чеховського «Дяді Вані» та «Леший» – за оповіданнями класика, також «Анна Кареніна» за Л. Толстим та «Я вам потрібен, шановні!» за п'єсою О. Островського «На всякого мудреця достатньо простоти». Всім цим спектаклям притаманне безпосереднє фокусування на людині, на її душі та пристрастях. Головне для Митницького «пильно вдивлятися в людей, намагаючись пробудити в душах то найважливіше, що, власне, і відрізняє нас серед інших представників фауни» [3].

Сьогодні театр на лівому березі, завдяки талановитій когорті митців, які там працюють, має змогу звертатися до різного драматургічного матеріалу. Тут йдуть вистави за п'єсами українських, російських, світових класиків, а також сучасна драматургія. В його штаті працюють декілька режисерів, які тепер вже відомі всій театральній спільноті. Так, Андрій Білоус поставив чимало вистав на лівому березі, а в 2012 році очолив Київський академічний молодий театр; Дмитро Богомазов, який, до речі був учнем Е. Митницького, в жовтні 2001 року заснував та очолив київський театр «Вільна сцена», який в 2012 році об'єднався з Театром на лівому березі Дніпра [2]; Олексій Лісовець – також випускник Е. Митницького 1991 року [3] та молода режисерка Тамара Трунова (закінчила курс Е. Митницького у 2009 році) [11].

В театрі величезна та різнобарвна труппа, у складі якої справжні українські зірки: Олеся Жураковська, Володимир Горянський, Ірина Мельник, Неоніла Білецька, Лев Сомов, Ахтем Сеїнтаблаєв, Ксенія Ніколаєва, Анатолій Яценко та інші [4].

Вистави театру руйнують стереотипи традиційної подачі, іноді бувають провокаційними, але завжди інтелектуальні та з певною долею гумору.

В своєму творчому підході до постанов театр майже нічим не відрізняється від антрепризних, де превалюючим є інтерес публіки до вистави, оригінальне подання драматургічного твору, яскраве режисерське рішення, гучна та візуально приваблива реклама, відомі імена, пропаганда театру на конкурсах, фестивалях, в ЗМІ. Не дивно, що за весь час існування престижну українську театральну премію «Київська пектораль» Театр на лівому березі отримував 15 разів в усіх можливих номінаціях, що пояснюється напрацьованим досвідом та постійним перебуванням у творчому пошуку, а також традиціями виховання театральної молоді.

Враховуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що Київський академічний театр драми і комедії на лівому березі Дніпра, не дивлячись на офіційний статус репертуарного театру, від моменту свого створення став прообразом сучасної антрепризи та надалі подовжив започатковані традиції. Різноманітність у виборі драматургії, залучення до постановок режисерів різних театральних шкіл, вдала рекламна кампанія, зіркові акторські склади та врахування глядацького інтересу є безпосереднім підтвердженням вдалого досвіду впровадження елементів антрепризного театру в практику його діяльності.

Література

1. Дитяча театрально-хореографічна студія [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://drama-comedi.kiev.ua/about-teatr/detskaaya-studio.html>
2. Дишкант В. Дмитрій Богомазов: «Мне важно слышать людей, с которыми работаю» / В. Дишкант // День : газета. – 2012. – 27 сентября. – № 173.
3. Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=55672
5. Історія театру [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://drama-comedi.kiev.ua/about-teatr.html>
6. Київський академічний театр драми і комедії на лівому березі Дніпра [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Київський_академічний_театр_драми_і_комедії_на_лівому_березі_Дніпра
7. Мистецтво України: Біографічний довідник. – К., 1997. – 413 с.
8. Митницький Едуард Маркович [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Митницький_Едуард_Маркович
9. Митницький Едуард Маркович [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://drama-comedi.kiev.ua/mitnickiy.html>
10. Патріс Паві : Словник театру / Паві Патріс. – Львів, 2006. – 640 с.
11. Театри Києва [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://primetour.ua/ru/excursions/theatre/Kievskiy-gosudarstvennyiy-akademicheskiiy-teatr-dramyi-i-komedii-na-Levom-beregu.html>
12. Трупа театру [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://drama-comedi.kiev.ua/Актеры-театра/trunova.html>

УДК 78(477)»19/20

Глазкова Т. В.,
Губенко А.Д.
/Україна/

УКРАЇНСЬКА СУЧАСНА МУЗИЧНА КУЛЬТУРА НА ЗЛАМІ ЕПОХ

Напрямки сучасної музичної культури в Україні. Сучасна українська музика охоплює велике розмаїття мистецьких напрямків: від академічного, авангардного, фольклорного, полістилістики до електронного та популярного, пісенного. Композитори старшого покоління, В. Сильвестров, Л. Грабовський, М. Скорик, Л. Дичко, та молодша генерація композиторів, Г. Гаврилець, Л. Сидоренко, А. Загайкевич, І. Щербаков, В. Камінський, О. Козаренко та інші, вивели національну музичну культуру на світовий рівень.

В останні десятиліття в культуру України проникає пост - модернізм з притаманними йому. рисами: зверненням до художніх традицій попередніх епох; одночасною орієнтацією на маси та еліту; зверненням до гротеску як типу виразності, іронії, ілюзії; різноманітністю стилів; ототожненням мистецтва з поза художніми сферами діяльності. Представники пост – модернізму виступають послідовниками авангардизму, намагаються стерти межі між високим мистецтвом і масовою культурою.

Продовжують розвиватися рок-музика, джаз, авторська пісня та інші. Сучасна українська популярна музика продовжує розвивати традиції народного мелосу та зарубіжної естради.

Особливості та значення фестивального руху для музичної культури України. Фестивалі в Україні мають величезне значення в розповсюдженні та популяризації всього нового, стимулюють творчий пошук у всіх галузях музичного мистецтва. На сучасній фестивальній українській сцені представлені майже усі музичні напрями. Вони сприяють, за словами видатного українського композитора Є. Станковича, «розвитку живих творчих контактів», «

творчості у вільному, відкритому для контактів світі», привертають увагу до суттєвих культурних проблем. Нові твори сучасних українських авторів в галузі академічної музики виконуються, головним чином, на таких фестивалях, як: «Київ МузикФест», «Прем'єри сезону», «Форум музики молодих», «Два дні й дві ночі нової музики», «Odessa classic», «Харківські асамблеї», «Контрасти», «Дніпровські зорі», а також у концертах серії «Нова музика в Україні». Свідченням росту інтересу до фольклору стало започаткування в Україні фестивалів фольклорної та етно музики: «Країна мрій», «Трипільське коло», «Шешори». Фестивалі джазової музики проходять у різних містах країни, найвідоміші – «Alfa Jazz Fest», «Koktebel Jazz»; електронна музика- «Strichka Festival», «Ostrov», «Zahidfest», «EM VISIA», «Електроакустика»; рок- музика представлена -«Тарас Бульба», «Zahidfest», «Бандерштадт», «Рок – екзистенція» тощо. Цього року вперше у Маріуполі фестиваль «MRPL City». Популярна музика звучить на фестивалях і конкурсах «Червона рута», «Таврійські ігри», «Чайка». Багато чисельні музичні фестивалі , а також конкурси сприяють безпосередньому спілкуванню, живому пізнанню нового у всіх напрямках музичної творчості.

Історичний контекст у сучасній музичній культурі України. Вся історія України знаходить відображення в музиці. Події, що пов'язані з новітньою історією, Майдан, Революція гідності та АТО здійснили особливий вплив на сучасних митців у всіх галузях музичного мистецтва. За час Майдану було створено багатий культурний фонд, з'явилась так звана «Мистецька сотня», до складу якої увійшли музиканти, поети, та художники. Музика була не тільки фоном, вона стала генератором думок та емоцій, а гімн України перетворився у сакральний спів. Український композитор В. Сильвестров, вражений подіями Майдану створив хоровий цикл «Майдан-2014. О. Яківчук присвятив героям, що виборюють незалежність держави на Сході країни Симфонію № 8, «Нескорені». Кирило Карабиць, відомий диригент присвятив свої концерти у Німеччині та Франції пам'яті героїв «Небесної сотні». Є. Станкович під враженням від подій Майдану написав диптих: «Фреска Майдану» та «Благання спокою». Композитор З. Алмаші створив одну з найтрагічніших п'єс «Рефарефа» присвячену загиблیم в АТО. Музичними символами пам'яті усіх загиблих бійців стали «Мелодія» М. Скорика та українська народна пісня «Пливе кача» у виконанні групи «Піккардійська терція». Також події Революції гідності відображено у пісенної творчості багатьох груп та окремих авторів.

Майбутнє музичної культури України, молоді композитори і виконавці. Незважаючи на складну економічну ситуацію та недостатнє фінансування державою, в Україні продовжує найкращі традиції та новітні пошуки нова генерація молодих митців. Найкращим прикладом підтримки молодих композиторів та виконавців є проект «Молоді композитори України» (при підтримці Є. Станковича та І. Пилатюка). Також щорічні міжнародні майстер - класи нової музики для молодих композиторів (м. Львів). Кращі представники молодшої генерації композиторів знаходяться у постійному русі, продовжують академічні традиції та авангардні, полі-стилістичні експерименти , приєднуються до нових течій світової музики, виводять національну музичну культуру на світовий рівень.

В Україні з'явилося нове покоління молодих успішних виконавців, які беруть участь у численних міжнародних та всеукраїнських конкурсах, успішно презентують Україну на міжнародному, світовому рівні.

Видатна сучасна українська композиторка Г. Гаврилець висловила про сучасну українську музику, її майбутнє: « Українська сучасна музика має своє обличчя, вона ввійшла в європейський простір. Зараз відзначається багатий інформаційний потік. І це дуже добре, адже раніше ми були відірвані від культурного життя багатьох країн. А поінформованість в новітніх течіях музики світу не може не впливати на розвиток молодого покоління, й воно шукає свої шляхи в мистецтві. Поряд з цим в Україні існують яскраві постаті відомих композиторів Є. Станковича, М. Скорика, В. Сильвестрова і багатьох інших. Тобто сучасна українська музика – явище яскраве: в ній сполучаються і традиційні, й новітні напрямки , а час покаже, що залишиться, а що відійде».

Література

1. Ганна Гаврилець - сучасний український композитор/ Г.Степанченко, буклет авторського концерту композитора – 2009.
2. Історія української культури : навч. посіб. / за ред. О. Ю. Павлової. – К., 2012.
3. Новий погляд на минуле й сучасне: українська музична культура (Корній Л. П., Сюта Б. О. Українська музична культура. Погляд крізь віки / Лідія Корній, Богдан Сюта. –К. : Муз. Україна, 2014
4. Українська музика в дорозі: з бесід та спостережень очевидця. До 75 річчя Валентина Сильвестрова та 70 річчя Євгена Станковича/ Т.С. Невінчана -2012
5. Українська музична культура: від джерел до сьогодення (Навч. монографія) / О.В. Сердюк, О.В. Уманець, Т.О. Слюсаренко. – Х.: Основа, 2002.
6. У пошуках нового неба. Музикальне передчуття української революції / А.Окара-2015

УДК 792(477.62-2)

Демідко О. О.
/Україна/

ТЕАТРАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ МАРІУПОЛЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Дослідження витоків, становлення та розвитку театральної культури Маріуполя є важливими для розуміння усіх складнощів розвитку театального процесу в Україні, уможлиблює сучасну інтерпретацію вітчизняної культури в її регіональних вимірах. На нашу думку, в межах сучасної культурології доцільно, передусім, говорити про феномен «театрального середовища», який є структурним елементом «культурного простору». Щодо «маріупольського театального середовища», то це – самобутнє та самодостатнє явище, яке заслуговує як на всебічний аналіз, так і на власне місце в історичній динаміці української культури.

Мета доповіді – дослідити сучасний та перспективи розвитку театального середовища Маріуполя.

Розробка проблеми театального мистецтва як специфічного виду діяльності, розпочата ще з античності Платоном, Арістотелем, привертає увагу вчених і сьогодні. Окремою ланкою можна представити роботи, в яких театральний простір виступає як вид художнього простору, який, у свою чергу, є елементом культурного простору: це дослідження В. Біблера, Ю. Давидова, М. Кагана, Е. Леонтєвої, Д. Наливайка та ін.

Ми поділяємо цілком справедливе твердження, що театральна переробка накопиченого соціального досвіду, перетворення його на предмет естетичної, художньої, творчої рефлексії відбувається в певних просторових межах. Тут можна говорити про театральний простір, який є, безумовно, явищем культури, що долучається до культурного простору, створеного завдяки ігровій (творчій) діяльності індивідів, спрямованій на перетворення природного світу.

Осмилення просторової характеристики культури виявляється нерозривно пов'язаним із поняттям середовища. Вітчизняні дослідники (Л. Крупеніна, К. Давидовський, О. Туріна) розглядають феномен «мистецького середовища» як явище, створене митцями, або організований процес виробництва, відображення, зберігання і споживання художніх образів, культурних цінностей, або як структуру взаємодії представників різних видів мистецтва, критиків, інтелігенції, меценатів, або як сукупність властивих суспільству культурних цінностей, звичаїв і звичок. О. Туріна під «культурно-мистецьким середовищем розуміє «сукупність умов, що створюються під інтенсивним впливом відповідних чинників існування й розвитку, для утворення і споживання матеріальних та духовних продуктів людської життєдіяльності» [3, с. 15].

У низці джерел поняття «середовище» і «культура» виступають необхідними компонентами в загальному концепті «культурне середовище». Так, С. Барішніков говорить про процеси функціонування міської культури як буттєвого середовища соціуму: «Якщо місто є одним із механізмів відтворення культури суспільства і умовою його просторової самоорганізації, то міське культурне середовище – це необхідна умова відтворення міської культури, міського соціуму, а, власне, і самого міста» [1, с. 11].

Театральне середовище А. Точилкіна розуміє як простір культури, що виникає за допомогою відносин і взаємодій сукупності суб'єктів, активність яких визначається театральним мистецтвом як субстратом цього середовища [2, с. 63]. Діяльність суб'єктів театального середовища визначається культурним статусом акторів і містить такі варіанти: професійна, непрофесійна і супутня. Театральне середовище має всі модальності і форми спрямованості діяльних інтересів до мистецтва театру, як прямо виражених, так і опосередкованих. Зміст театального середовища наповнюється не тільки власне театральним мистецтвом як таким і діяльністю активних суб'єктів, а й об'єктивними аспектами цього підпростору. Субстанціальність театального середовища представлена як ідеально-духовними підставами феномена театру, так і предметними втіленнями значень і смислів цього явища.

Діалогова комунікація виявляється можливою при низці умов і характеристик розвитку міського простору, що сприяють появі та оптимальній підтримці театального середовища. Серед них А. Точилкіна називає: інтенсивність театального життя (різноманіття театральних майданчиків), відкритість театального середовища (гастрольно-фестивальна діяльність), доступність (надання художньо-театральних пропозицій для різних аудиторій міста і області), насиченість художньої пропозиції (жанрове різноманіття та оновлюваність репертуарного ресурсу), конвергентність (з'єднання, взаємодії різних культурних потоків), театралізація внутрішньотеатального побутування (надання театральних рис повсякденному існуванню) [2, с. 64].

Отже, ми можемо говорити наступне: якщо розуміння театальної культури переважно співвідноситься з категорією системності (стійкості, впорядкованості елементів), то у випадку театального середовища мова йде, радше, про культурну конфігурацію – динамічну і мінливу композиції рис і специфічних умов.

Методологічним принципом подібного розмежування виступає підхід А. Флієра, який потрактовує системність і конфігуративність у конкретно-інструментальному значенні: «Якщо поняття культурної системи як упорядкована сукупність елементів відображає риси універсальності розглянутого утворення, то культурна конфігурація (стосовно того ж об'єкту) – це неповторний спосіб зв'язку його елементів, їхня унікальна композиція» [4, с. 200].

Сьогодні у театральному середовищі Маріуполя відбуваються значні зміни. У період незалежності все яскравіше проступає зростання театальної культури міста, визначальні риси театральних колективів, які набули вже досвіду роботи, навчилися правдиво, уникаючи «бутафорії почуттів», відтворювати образи людей, для яких і в житті, і в сценічному висвітленні навколишнього середовища, суспільного життя та сучасні пролеми стали найбільш актуальними.

Професійний театр Маріуполя сповідує такі усталені репертуарні принципи, як послідовне освоєння класичної спадщини, пошук сучасних п'єс і вірність знайденим авторам. Завдяки поповненню трупі Донецького академічного обласного драматичного театру (м. Маріуполь) новими акторами та діяльності головного режисера театру А. Левченка, режисерів Анжеліки Добрунової, Сергія Мусієнка, Є. Тихонової на високому рівні були здійснені постановки маріупольського театру українською мовою – «Слава героям» за п'єсою Павла Ар'є (постановник А. Левченко), «Гайдамаки» за мотивами поеми Т. Шевченка (пост. С. Мусієнко), «Сойчине крило (Із записок відлюдника)» І. Франка (пост. Є. Тихонова), «Незгідний та нескорений» (пост. А. Добрунова) та ін. Внутрішня монументальна енергія, зібраність драми, розгалуженість образних лейтмотивів, витонченість кольорової гами, романтична легкість та пластичне вирішення вистав стали справжнім творчим надбанням і

засвідчили спроможність театру здійснювати найскладніші мистецькі задуми, якими можна пишатися.

Справжнім відкриттям для маріупольських глядачів стали вистави Народного театру «Театроманія», який відкрився у 2011 р. на базі ПК «Молодіжний». Остання вистава «Театроманія» – «Створення» (2017 р.) є результатом спільної творчості режисерського дуету Ольги Самойлової та Антона Тельбізова, які вирішили вразити маріупольського глядача сміливою експериментальною постановкою. Такого дійства давно вже не було на маріупольській сцені. У ньому немає чітко вираженого головного героя, класичних мізансцен, діалогів, поступового розвитку сюжету. Як розповів про постановку режисер Антон Тельбізов, звертаючись до глядачів по закінченні вистави, «ми хотіли, щоб наша гра «зачепила» вас не тільки розумово, але і духовно».

З огляду на важливість наближення театру до глядача, участі останнього у створенні нових інноваційних форм, виникнення експериментальних постановок, визначення ролі нових технологій, їхнє використання в сучасному постановочному процесі у січні 2017 р. в Маріуполі було створено арт-центр «Театр всередині тебе». Новий арт-простір сприяє розвитку театрального середовища Маріуполя, підвищенню ролі театральної культури у сталому розвитку регіону. Проведення майстер-класів акторів, творчих зустрічей, круглих столів, перегляд вистав, участь у театральних експериментах дозволяють розкритися творчому потенціалу маріупольців, вийти за межі повсякденності, розширити власний кругозір та наблизитися до інноваційних процесів.

Таким чином, поняття «театральне середовище» має широкі межі, великий спектр поширення, до того ж театрально середовище – це визначення, що вміщує у собі всі поняття особливостей театру. Водночас цей термін нещодавно з'явився у наукових розробках і потребує більш детального осмислення. Сьогодні маріупольські театральні колективи не уникають експериментів, відшукують і знаходять щось нове. Завдяки діяльності як професійного, так і самодіяльних колективів, театрально середовище в Маріуполі посідає своє, тільки йому притаманне місце в розвитку українського театрального мистецтва, котре має давні й багаті традиції в Україні.

Література

1. Барышников С. В. Городская культурная среда: становление и развитие. Социально-философский аспект: дис... канд. филос. наук / С. В. Барышников. – Воронеж. гос. Ун-т, 1999. – 158 с.
2. Точилкина А. С. Театр в жизни современного города: концептуальное осмысление понятий «театральная культура» и «театральная среда» / А. С. Точилкина // Вестник Челябинской государственной академии культуры и искусств. – 2015. – № 3 (43). – С. 60 – 67.
3. Туріна О. А. Культурно-мистецьке середовище як чинник творчої соціалізації особи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. мистецтвознавства: 26.00.01 «Теорія та історія культури» / О. А. Туріна. – К., 2009. – 21 с.
4. Флиер А. Я. Культурология для культурологов / А. Я. Флиер. – Москва: Аккад. проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2002. – 492 с.

Demidko O.

THE THEORETICAL ENVIRONMENT OF MARIUPOL: THE CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

The modern state and features, prospects of development of theatrical environment of Mariupol are investigational. It is found out that a concept «theatrical environment» not so a long ago appeared in scientific developments and requires more detailed comprehension. It is set that due to activity both professional and amateur collectives, the theatrical environment of Mariupol occupies it, only to her inherent place in development of the Ukrainian dramatic art.

РОЛЬ ПІАНІСТА В РОБОТІ ВОКАЛІСТА НАД МУЗИЧНО-ПОЕТИЧНИМ ТЕКСТОМ ЯК СИНТЕТИЧНИМ ЦІЛИМ

Проблеми, що виникають під час роботи над освоєнням музичного твору багато. В основну увагу автор приділяє розкриттю образного змісту твору, поєднанню літературного та музичного текстів, виявленню драматургічного розвитку і ролі піаніста і цьому процесі.

Однією з провідних проблем є робота над подоланням мовних помилок, що передбачає ознайомлення піаніста з основними принципами віршування.

«Звукопис» поетичного тексту набуває особливого значення, бо поєднує музичну термінологію із теорією вірша. Останнє вимагає знання літературних термінів таких як «звукопис», «алітерація», «асонанс» та інших.

Щоб виникло цілісне враження від виконання музично – поетичного твору, вокаліст повинен спершу читати вірші, які він співає щоб звернути увагу на інтонацію де знаходиться значеннєвий центр фрази. Тим самим досягається логічне звуковедення і художнє бачення фрази. На піаніста лягає музично–художня творча складова: «Акомпаніатор повинен почувати слова так само глибоко й тонко, як співак.» [3,с.38].

Увагу молодого виконавця (вокаліста) треба спрямувати до осмислення гармонійності і смислових акцентів віршової мови. Вокаліст повинен донести до слухача зміст поетичного тексту твору. А музично це забезпечує піаніст: «У музиці, особливо вокальній, ресурси виразності нескінченні» – наголошує М. Глінка в бесіді з О. Серовим.[4,с.23] Піаніст, з одного боку, повинен опанувати філологічні термінології, з іншого – розуміти основні принципи виконавської майстерності. Все це вимагає серйозної кропіткої самостійної роботи піаніста із вокалістом, вміння піаніста орієнтуватися у вокальних труднощах, знання як літератури в загалі, так і літературних термінів. На це звертала увагу ще В.А. Васіна – Гроссман у своїй книзі «Музика і поетичне слово. Інтонація, Композиція. Текст»[5,с.5].

Підводячи підсумок вищезначеному приходимо до висновку що піаніст в синтезі з вокалістом повинні чути твір об'ємно – і по вертикалі і по горизонталі. Для цього потрібні: досвід роботи, майстерність, знання стилю як культурної епохи в цілому, так і композитора конкретно, ясне розуміння форми твору. Що виконується. Ретельне прочитання нотного і словесного текстів, бездоганне слідування динамічним відтінкам і темпам, увага до точного виконання ритму логічного акцентування, інтонаційної чистоти – це головні завдання піаніста. Разом із солістом їх виконання дає можливість брати участь у втіленні творчого задуму композитора. А слухачі отримують натхненний, виразний і яскравий образ твору. Виконавська діяльність піаніста часто миттєва, минуша, невловима. Лише комплексний підхід може дозволити скерувати роботу над вокальним твором у правильному руслі і досягти професійної виконавської майстерності.

Література

1. Антонюк В.Г. Вокальна педагогіка(сольний спів): Підручник. – К., 2007. – 174с.
2. Бер М. Работа концертмейстера со словом в камерно – вокальной музыке // Искусство пианиста – концертмейстера. Теория и практика. Сборник материалов конференции Школы концертмейстерского мастерства 2014 года.– М, 2015г.
3. Васіна–Гроссман В.А. Музыка и поэтическое слово. Интонация. Композиция. Текст. – М., 1978.
4. Глінка М. в воспоминаниях современников. – М, 1955.
5. Мур Дж. Певец и аккомпаниатор. – М., 1987.

**ЯКІСНИЙ МЕДІАПРОДУКТ ЯК ГОЛОВНА ПЕРЕДУМОВА ДІЯЛЬНОСТІ
СУСПІЛЬНОГО РАДІОМОВЛЕННЯ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ УР-1, УР-2, УР-3)**

Демократизація суспільно-політичних процесів в Україні початку ХХІ століття, а надто його другого десятиліття (2011–2017 рр.), суттєве посилення динамічності життя як ізсередини, так іззовні, стрімкість і незворотність розвитку високих технологій призводять до необхідності кожному громадянину бути поінформованим про події та явища довкілля. Володіння найточнішою, найвичерпнішою і найправдивішою інформацією не дарма прирівнюється до володіння світом. Надавати спільноті інформацію високої якості покликане суспільне мовлення, зокрема, радіо як один зі складників системи ЗМК.

Цікаво знати, що дискусії щодо створення і функціонування суспільного мовлення точаться заледве не від часу проголошення незалежності України. До речі, перший закон «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України» ухвалено 20 років тому (1997 р.), однак, його реалізація на загальнонаціональному рівні не відбулася. Два десятиліття поспіль тривали, радше, риторичні розмови довкола необхідності запровадити у державі суспільне теле- і радіомовлення. Інтерес до цієї теми з боку спільноти посилювався лише тоді, коли влада в черговий раз проголошувала намір реформувати державні медіа у суспільні. Журналісти подібним чином вряди-годи висвітлювали дискусії довкола цієї проблеми.

Чергову зацікавленість питанням суспільного мовлення фіксуємо на початку 2014 р., коли Верховна Рада України ухвалила новий закон «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України», про що свідчать матеріали вітчизняних друкованих і електронних видань. Безсумнівно, причиною трансформацій стали трагічні події Майдану в січні-лютому 2014 р., анексія Росією Криму (березень 2014 р.), повномасштабна війна на сході країни (2014–2017 рр.), внаслідок чого відбулася зміна влади. У цих процесах, природно, визріла політична воля до ухвалення означеного закону.

Впродовж останнього часу з'явилося чимало методичних рекомендацій, науково-популярних статей і навіть наукових розвідок стосовно нормативних напрацювань Ради Європи (РЕ), Європейського Союзу (ЄС) про діяльність суспільного мовлення в країнах ЄС, про нормативно-правові та структурно-функціональні складники моделі цього мовлення тощо. Однак, на превеликий жаль, так і не визначено концептуальних засад, які б об'єднали всі напрацювання і дозволили перейти до практичних кроків у цій царині. Але, незважаючи на це, з 1-го вересня 2017 року на базі Національного радіо задекларовано практичне впровадження суспільного радіомовлення в Україні.

Емпіричним матеріалом слугувала продукція згаданих радіоканалів, яка звучала у межах програмних сіток упродовж другої половини грудня 2016 року (15.12 – 31.12). Моніторингу піддавалися передачі всіх видів мовлення – інформаційного, аналітичного, молодіжно-розважального, дитячого, художньо-публіцистичного, музичного. Загалом, прослухано та вивчено 127 програм, що становить понад 1000 годин мовлення. Задля досягнення максимальної неупередженості й точності даних прослуховувалися кілька програм одного й того ж найменування каналів.

Суспільне радіомовлення є особливим видом аудіовізуальних медій. Особливість зумовлена необхідністю працювати в інтересах спільноти, зважати на інтереси широкого загалу, висвітлювати весь спектр тем і точок зору. За словами І. Кирич, місія цього мовлення полягає в гармонійному розвитку згуртованого громадянського суспільства за допомогою утвердження національних, міжкультурних та індивідуальних цінностей [1,с.10]. Така висока місія може реалізуватися лише завдяки виробництву якісного аудіопродукту. Інакше кажучи, необхідно дотримуватися високої планки якісної журналістики.

Отже, у питанні підготовки, презентації та розповсюдження програмного продукту головна увага має бути зосереджена на його якісному чиннику. Задля кращого розуміння поняття «якість» звернімося до Словника української мови. Перша позиція розтлумачує це, як внутрішню визначеність предмета, яка становить специфіку, що відрізняє його від усіх інших. У другій позиції йдеться про те, що якість це є ступінь вартості, цінності, придатності чого-небудь для його використання за призначенням. Третя позиція визначає якість як ту чи іншу характерну ознаку, властивість, рису кого-, чого-небудь [2, с.638].

Отже, коли ми говоримо, що аудіопродукт має бути якісним, то маємо на увазі, що він мусить бути, насамперед, внутрішньо окресленим (і саме це дозволить йому відрізнятись від інших продуктів), вартісним, ціннісним, придатним для використання, що має свої характерні ознаки, властивості.

Але чи відповідає означеним характеристикам програмний продукт каналів УР-1, УР-2 та УР-3 Національного радіо? Адже воно позиціонує себе як радіоплатформа суспільного мовника України Національної суспільної телерадіокомпанії. Відповідь на це питання подається у результатах моніторингу програмних сіток каналів, що здійснювався авторкою на замовлення Громадського об'єднання «Детектор медіа» у грудні 2016 року.

По-перше, інформаційне мовлення Національного радіо, представлене у коротких інформаційних випусках (5-10 хв.) та блокових інформаційних програмах (15-30 хв.), не відповідає загальноєвропейським стандартам подачі новин [4]. Серед основних недоліків виділяємо такі:

- порушується технологічний принцип подачі нового – принцип наслідування усної розповіді;
- неправильна побудова тексту (за обсягом речення є довгими, розволікними (нерідко фраза вибудовується так, що складається із 25-30 слів);
- порушується структурованість тексту – відсутнє посилання на джерело, міститься надмірна деталізація тощо;
- порушується принцип збалансованості;
- перенасичення внутрішньою інформацією за повної відсутності інформації про міжнародне життя;
- слабка представленість подій із регіонів України (порушення географічного принципу верстки);
- надмірна кількість повідомлень на політичні, економічні, воєнні теми та незначна кількість на теми культури, мистецтва, освіти, науки, релігії тощо
- часта повторюваність однієї й тієї ж інформації у випусках, що йдуть поспіль;
- ігнорування жанрами інформаційного мовлення (практично відсутні репортаж, інтерв'ю, вуличне опитування);
- мова і стиль новин більше нагадують мову і стиль газетних заміток, значна кількість граматичних, акцентуаційних помилок;
- монотонна голосова палітра ведучих випусків новин та інформаційних програм, невміння інтонувати, занадто швидкий темп, що призводить до відсутності особистісного ведення.

По-друге, тематичне мовлення трьох загальнонаціональних каналів, представлене, здебільшого, передачами журнального типу, також має свої вади. Розглянемо тут результати моніторингу всіх аналітичних програм, за винятком художньо-публіцистичних, оскільки останні належать до особливого виду радіомовлення і зосереджені на окремому каналі УР-3. Основні недоліки наступні:

- перенасичення програмного продукту однотипними програмами, ведучі яких позиціонують ці ефірні відрізки як «ток-шоу», хоча, здебільшого, це розлогі за обсягом розмови ведучих із експертами;
- відсутність використання видовищного чинника (аудіо- та відеокомпонентів);
- слабке використання інтерактивних методів і прийомів роботи;

- ігнорування жанрами аналітичного мовлення (коментар, проблемний репортаж, портретне інтерв'ю тощо);
- відсутність драматургійних і режисерських прийомів подачі аналітичної інформації;
- відсутність передач для деяких соціальних груп населення (жіноцтва, інвалідів, чорнобильців, афганців та ін.);
- замала кількість програм на соціально-економічну тематику;
- перенасичення музичним матеріалом, який часто-густо заважає сприймати інформацію;
- мова і стиль новин більше нагадують мову і стиль газетних заміток, значна кількість граматичних, акцентуаційних помилок.

По-третє, моніторинг програмної сітки каналу УР-3, який позиціонує себе як мистецько-просвітницьке радіо «Культура», дозволяє зробити висновок про те, що мовлення саме цієї структури найбільшою мірою продукує якісний контент. Повне задоволення культурницьких, освітніх потреб спільноти наближає УР-3 з-поміж інших до стандартів суспільного радіомовлення, оскільки канал чи не єдиний в аудіовізуальному просторі України виконує таку призабуту функцію вітчизняного радіомовлення, як просвітницьку. Адже за інформуванням, розважанням та рекламою більшість слухачів, на превеликий жаль, не мають змоги слухати передач, які б підвищували їхній інтелектуальний, освітній та культурний рівні. Однак, програми згаданого каналу теж мають свої недоліки. Звертаю увагу на таке:

- однотипність передач, що вибудовуються за принципом розмови – питання-відповідь;
- монологізація ефіру (діалоги із експертами переходять у довгезелні виступи останніх);
- слабе використання інтерактивного чинника;
- ігнорування жанрами інформаційного, аналітичного та художньо-публіцистичного мовлення (практично відсутні репортаж, інтерв'ю, огляд, вуличне опитування, коментар, проблемний репортаж, зарисовка, есей тощо);
- відсутність призабутих жанрів художньо-публіцистичного мовлення (радіофільм, радіолітопис, радіобесіда, радіоперекличка тощо);
- надмірна кількість однотипних передач у лінійці музичного мовлення (програма вибудовується за схемою – коротке вступне слово ведучого+представлення музичного твору);
- відсутність передач про культуру в кожному конкретному вияві – культура міжособистісного спілкування, культура спілкування у родині, культура збереження людського індивідуума як особистості, культура у ставленні до природних багатств тощо.

На основі моніторингу програмних сіток трьох каналів Національного радіо (УР-1, УР-2 та УР-3) подаємо дієві шляхи піднесення якості змісту, що є надзвичайно актуальним і доцільним в умовах перетворення державного радіо на суспільне.

Необхідно змінити інформаційні програми й випуски у напрямі використання їхніх найсильніших сторін: насамперед, оперативності, мобільності, емоційності.

Доцільним є розширити спектр пропонованої інформації, адже недопустимо, щоб кожен випуск новин починався інформацією із зони бойових дій, або щоб цілий ефірний відрізок був насичений воєнною або ж політичною інформацією.

Посилити гостроту й актуальність тем.

Знизити обсяг офіційних повідомлень.

Підвищити роль і обсяг повідомлень із регіонів України.

Значно ширше використовувати жанрову палітру інформаційного мовлення (пряме ввімкнення із місця події, репортаж, інтерв'ю, огляд).

Посилити голосову, інтонаційну підготовку ведучих (більш ретельний відбір працівників із приємними голосами), прискорення мовленнєвого темпу подачі інформації, робота над тембром (забарвленням) голосу тощо.

Зменшити кількість однотипних аналітичних програм, які позиціонуються як «ток-шоу».

Запровадити передачі для усіх без винятку прошарків населення.

Активніше використовувати інтерактивні методи й прийоми роботи.

Залучити драматургічних і режисерських прийомів у подачі аналітичної інформації.
Уникати монологізації ефіру, ширше залучати слухачів до виробництва продукту.
Звернути особливу увагу на грамотність викладу інформації різних типів і видів.

Література

1. Кирич І.В. Суспільне радіомовлення: моделі функціонування та шляхи реалізації / І.В.Кирич. – Автореф. дис.канд.наук із соц.ком. – Дніпропетровськ, 2014. – 16 с; Kyrych I.V. Suspil'ne radiomovlennya: modeli funktsionuvannya ta shlyahu realizatsii / I.V.Kyrych. – Avtoref.dys.kand.nauk iz sots.kom. – Dnipropetrovs'k, 2014. – 16 p.
2. Словник української мови : в 11 томах. – Том 11, 1980. – Режим доступу: www.sum.in.ua. – Назва з екрану. – Дата доступу: 18.08.2017; Slovnyk ukrajins'koji movy : v 11 tomach. – Том 11, 1980. – Rezhym dostupu: www.sum.in.ua. – Nazva z ekranu. – Data dostupu: 18.08.2017.
3. Лизанчук В. Основи радіожурналістики : підручник / В.Лизанчук. – К. : Знання, 2006. – 628 с.; Lyzanchuk V. Osnovy radiozhurnalistyky : pidruchnyk / V.Lyzanchuk. – К. : Znannia, 2006. – 628 s.
4. Суспільне мовлення. На шляху до суспільного радіо [Електронний ресурс] // Національна радіокомпанія України. – Режим доступу: http://www.nrcu.gov.ua/Public_broadcasting. – Назва з екрану. – Дата доступу: 05.01.2016.; Suspilne movlennia. Na shliakhu do suspilnoho radio [Elektronnyi resurs] // Natsionalna radiokompaniia Ukrainy. – Rezhym dostupu: http://www.nrcu.gov.ua/Public_broadcasting. – Nazva z ekranu. – Data dostupu: 05.01.2016.
5. Каппон, Рене Дж. Настанови журналістам Ассошіейтед Пресс : Професійний poradnyk. – пер. з англ. А.Іщенко / Рене Дж. Каппоне. – К. : Вид.дім «Києво-Могилянська академія», 2005. – 158 с.; Kappon, Rene Dzh. Nastanovy zhurnalistam Assoshieited Press : Profesiinyi poradnyk. – per. z anhl. A.Ishchenka / Rene Dzh. Kappone. – К. : Vyd.dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», 2005. – 158 s.
6. Смирнов В. В. Формы вещания : Функции, типология, структура радиопрограмм : учеб.пособие / В. В. Смирнов. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 203 с.; Smyrnov V. V. Formy veshchaniya : Funktsyy, typolohiya, struktura radyoprogramm : ucheb.posobyie / V. V. Smyrnov. – М. : Aspekt Press, 2002. – 203 s.

УДК 008:004

Півень Н. М.
/Україна/

СТОРОННІЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МЕРЕЖІ В УКРАЇНІ

Поняття «інформаційна культура» наукові джерела розглядають по-різному. З одного боку, це сукупність знань і умінь щодо ефективної інформаційної діяльності; з другого – це сукупність принципів і реальних механізмів, що забезпечують позитивну взаємодію етнічних і національних культур, крім того, безпосередній зв'язок у загальному досвіді людства. Отже, інформаційна культура орієнтована на інформаційне забезпечення людської діяльності, вона відображає досягнуті рівні організації інформаційних процесів, ефективність створення, збирання, зберігання, обробки, подання та застосування тієї чи іншої інформації, що забезпечують цілісне бачення світу, його моделювання тощо.

На сьогодні в Україні, як і в усьому світовому просторі, виділяють ряд компонентів інформаційної культури:

- аудіовізуальна культура,
- логічна,
- семіотична,

- понятійно-термінологічна,
- технологічна,
- комунікаційна,
- культура мережі.

Зупинимось більш детально на культурі української Internet-мережі, зокрема, якщо говорити про комунікативну складову, то перед нами постає цілий шар проблем, пов'язаних із соціальною Internet-мережею. Щоб говорити про рівень інформаційної культури в соцмережі, треба проаналізувати учасників контенту, тобто дати відповіді на питання: ким є наші комуніканти, який їх вік, чим вони займаються тощо.

Спробуємо класифікувати комуніканти за віком, адже саме вік буде впливати на вид їх зайнятості, а отже, і на інформаційну культуру. Для цього поділимо всіх учасників контенту в соцмережі на такі вікові групи:

- діти й підлітки (до 14 років);
- молодь (до 22 років);
- дорослі люди (до початку пенс. віку);
- люди похилого віку (від пенсійного віку).

Розглянемо більш детально першу вікову групу. Ми не зазначили, зі скількох років починається група, бо це залежить від багатьох чинників: наскільки соціально забезпечена родина (є родини, які досі не мають персонального комп'ютера, не підключені до мережі Internet); наскільки батьки займаються вихованням та стежать за дозвіллям дитини (є діти, які повністю належать собі, для них немає «заборон» щодо користування тими чи іншими сайтами); не користуються / майже не користуються мережею через відсутність потреби тощо; користуються тільки для учнівських цілей. Основний контент цієї вікової групи: Internet-ігри, дитяча комунікація з однолітками, пошукові системи. Відповідно, інформаційна культура першої вікової групи через малий досвід, перші кроки в навчанні взагалі та інші чинники, як правило, надто низька.

Друга вікова група – учні-випускники, студенти коледжів, університетів, а також ті, хто не продовжив навчання після закінчення школи і на сьогодні працює / не працює. Їх контент пов'язаний переважно з навчанням (пошукові системи Yandex, Google, словники, перекладачі тощо; соціальні мережі: Vkontakte, Однокласники, незважаючи на заборони; набуває популярності Facebook). Ця вікова категорія, звичайно, має рівень більшої інформаційної культури – і за віком, і за призначенням контенту, хоча вона ж (беручи до уваги ту частину групи, яка входить до «інету» лише заради «законектитися») становить шар низької культури.

Третя вікова група найбільша: це дорослі люди, які вже одержали освіту; розпочали / розпочинають свою трудову кар'єру; досягли / досягають значних успіхів у роботі; підійшли / підходять до пенсійного віку тощо. Отже, це, так звана, трудоспроможна частина населення країни. Їх контент найбільш різноманітний і цілком залежить від рівня розвитку особистості, він включає всі можливості сучасного Інтернету, у тому числі й соцмережі, за якими легко можна простежити той самий рівень інформкультури. Наприклад : з якою метою дорослий український громадянин поглинає у «світову павутину»; чи відшукує він там для себе щось нове, пізнавальне і тих, хто живе й цікавиться подібними питаннями, проблемами; чи використовує її для самоосвіти, відпочинку (фільми, музика, художня література тощо); чи застосовує можливості «інету» для того, щоб поспілкуватися з тими, хто обмежений у просторі, територіально тощо; чи, може, він у мережі лише заради «пустої балаканини» та «щоб убити час»? Якщо провести статистичне опитування за цими й багатьма іншими питаннями щодо зазначеної вікової категорії, то можна було б дати більш точну відповідь про їх рівень інформаційної культури. Ми лише в праві припустити : інформаційна культура основної трудоспроможної частини населення України залежить від загального рівня її освіченості, прагнення до самоосвіти й, нарешті, рівня всебічного розвитку особистості.

Четверта вікова група – люди похилого віку. Це категорія дорослих людей, що вже не працює / працює на пенсії; часто їх життя пов'язане з вихованням онуків, отже, основний контент : пошукові системи, новини у світі, спілкування з рідними та знайомими, що

недоступні територіально, нарешті, відпочинок (фільми, книжки, телепередачі онлайн тощо). Зробимо припущення, що, зважаючи на життєвий досвід, на інтернет-обізнаність, на, як правило, цільове використання мережі, інформаційна культура цієї вікової групи буде якісно відрізнятися від інших.

Отже, очима сторонньої людини ми намагалися простежити зв'язок: комунікант – інформаційна культура Internet-мережі. Провівши аналіз діяльності комунікантів різних вікових груп, ми зробили припущення, що інформаційна культура мережі залежить від трьох основних аспектів: загального рівня освіченості населення, прагнення до самоосвіти та рівня розвитку особистості, зокрема. Таким чином, проблема інформаційної культури мережі в Україні, на нашу думку, цілком пов'язана з розвитком усього суспільства і, у багатьох випадках, має такі ж проблеми, як і суспільство у цілому.

Piven N.

A CURRENT REVIEW ON THE ISSUE OF THE INFORMATION NETWORK CULTURE IN UKRAINE

The term «information culture» is given and types of information culture are considered in the study. The author focuses attention on the culture of the Internet. To make its analysis the classification of communicants as for their age and employment field is proposed.

УДК 930.253:025.178

Плохотіна Д. А.
/Україна/

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО НОТОВИДАВНИЦТВА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

Музика є невід'ємною частиною культурного розвитку як людини, так і суспільства в цілому, формуючи світогляд і впливаючи на розвиток індивідуальності. Джерелом вивчення музичних документів є нотні видання. З усієї сукупності документів нотні видання виділяють за характером знакових засобів фіксації та передачі інформації. Щоб забезпечити цілісність й можливість використання багатолітньої музичної спадщини нащадками, створюються спеціалізовані фонди й архіви, які приділяють увагу виключно окремим видам документів, враховуючи всю їх специфіку. Авжеж, з цього слідує що працівники повинні володіти певними навичками роботи з такими документами, знати методикау їх опису, зберігання, видову характеристику, тобто бути компетентними в цій галузі. Отже, актуальність даної роботи обумовлена, по-перше, малодослідженістю теми нотних видань, яка розрахована на вузьке коло спеціалістів, по-друге, розкриття поставленої проблеми потребує належної компетентності у сфері музичного мистецтва, по-третє, музика є одним зі способів комунікації, що об'єднує людей з різних країн світу. Виходячи з вищесказаного, метою даного дослідження є характеристика установ даного профілю та особливостей забезпечення зберігання нотних видань.

Щоб простежити діяльність установ, які займаються зберіганням зазначених документів, а саме нотних видань, розглянемо діяльність Центрального державного архів-музею літератури і мистецтва України (далі ЦДАМЛМ) та відділу музичних фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.

За інформацією, розміщеною на офіційному сайті ЦДАМЛМ України, в архіві зосереджено фонди державних установ, творчих спілок та громадських організацій, в тому числі фонди установ, діяльність яких припадає на ХІХ – початок ХХ століть, зберігаються також колекції книжкової графіки, документів українського некрополя, народних пісень, зібраних Г. Ячницьким, діячів українського музичного, театрального, образотворчого мистецтва, мовознавців, екслібрисів Р. Олексіва. В особових фондах ЦДАМЛМ України представлено багатство української народної музики, досягнення українського музичного

мистецтва ХХ століття, матеріали з історії українського образотворчого мистецтва, здобутки українського драматичного і музичного театру, відомості з історії фольклору та етнографії. Творчість митців-шістдесятників представлена рукописами та іншими документами письменників, літературознавців, перекладачів. ЦДАМЛМ України активно комплектується документами митців української діаспори з Австралії, Бразилії, Канади, США, ФРН та інших країн світу [1].

Особливість ЦДАМЛМ України полягає в тому, що установа поєднує функції архіву й музею. На сьогоднішній час в ЦДАМЛМ України зберігається понад 17000 музейних предметів. На літературно-музичних вечорах в ЦДАМЛМ України звучать роялі театрального режисера і актора В. Василька, композитора і музичного педагога Л. Ревуцького, експонуються ліра режисера і актора М. Крушельницького, баян поета А. Малишка, гітара поета В. Сосюри, фортепіано композитора П. Майбороди та ін. [4]. У фондах театрів та театральних організацій, творчих виконавських колективів наявні нотні рукописи до музичного оформлення вистав. Це твори О. Білаша, В. Гомоляки, В. Губи, І. Карабиця, Л. Колодуба, А. Філіпенка. І. Шамо, М. Скорульського. З Німеччини в Україну було повернуто нотні рукописи М. Березовського, А. Лоллі, Й. Ельснера, зібрання російських народних пісень на музику Івана Прача. Всі документи, прийняті до ЦДАМЛМ України на постійне державне зберігання, беруться на облік і проходять експертизу наукової і практичної цінності. Фахівці установи здійснюють науково-технічну обробку нових надходжень, розробляють до них науково-довідковий апарат (описи, покажчики, каталоги та інші архівні довідники). Для зберігання архівних документів, друківаних видань і музейних (меморіальних) предметів у ЦДАМЛМ України виділені спеціальні сховища, які мають відповідне обладнання та підтримують температурно-вологісний режим. З оригіналами архівних документів користувачі мають можливість ознайомитися в читальному залі архіву [1].

Звернувшись до офіційного сайту Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, встановлено становище музичного відділу – його близько 220-тисячні фонди нотних видань – найбагатше сховище нотних видань в Україні. Основу цього фонду становить колекція Розумовських, бібліотека й архів музичного товариства ім. М. Д. Леонтовича, музичні видання з особистих зібрань видатних діячів музичної культури. Саме тут зосереджено кращі надбання музичної культури України та Росії кінця ХVІІ – першої половини ХІХ ст., музична класика різних епох і народів, клавіри вітчизняних опер та інструментальної музики, всі види нотної продукції, довідкові видання, звукозаписи [3]. Інформацію про фонд користувачі отримують у читальному залі нотних видань через традиційні алфавітні й систематичні каталоги нот і книг, картотеки вокальних творів за назвою та окремі тематичні бібліографічні бази даних. Книжкові фонди відображені також у генеральному та читацьких каталогах основного приміщення бібліотеки. Інформацію про фонди відділу можна отримати з наукових нотних каталогів та публікацій співробітників відділу. Щоквартально надається інформація про отриману відділом періодику, тематичні виставки демонструються – у фойє філії. Стосовно електронних інформаційних ресурсів розпочато роботу зі створення електронного каталогу відділу й закладено основи електронної колекції. За даними, розміщеними на сайті установи, щорічно обслуговується 500 читачів (2000 відвідувань, 12000 замовлень), надаються довідки і професійні консультації, на базі бібліотеки було проведено два захисти дисертацій [3].

Розглянувши фонди Центрального державного архів-музею літератури і мистецтва України та відділу музичних фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського та діяльність означених установ щодо зберігання нотних видань, можна виявити спільні й відмінні риси. По-перше, Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України має статус центрального державного архіву, що означає великий обсяг документів, які зібрані зі всієї країни і мають загальнодержавне значення, що гарантує офіційність й вірогідність інформації й більш пильну увагу до матеріалів. Крім архівних документів, є можливість ознайомитися з музичними інструментами та відвідати меморіальні кабінети діячів української культури. В Національній бібліотеці України ім. В.І. Вернадського існують окремі спеціальні

фонди нотних видань, що слугує більш організованому їх зберіганню та опису. Почато роботу зі створення електронного каталогу відділу та колекцій видань, здійснюється захист дисертацій.

Таким чином, можна сказати, що нотні видання, за своєю кількістю посідають вагомe місце серед інших документів, які знаходяться в архівах і це потребує компетентних фахівців, для забезпечення збереженості архівних документів. Такі видання, як і будь які документи в архіві, потребують належних умов зберігання. Дотримання температурно-вологісного режиму – для документів на паперовій основі. Неприпустиме освітлення прямими сонячними променями, вікна щільно завішують світлонепроникною тканиною, а для штучного освітлення застосовують лампи розжарювання в закритих плафонах з рівною зовнішньою поверхнею або люмінесцентні лампи зі скороченою ділянкою спектра. З метою запобігання накопичення пилу, появи плісняви, комах та гризунів у приміщеннях архіву регулярно прибирають. Охорону архіву забезпечують шляхом технічного укріплення та обладнання будівлі засобами охоронної, протипожежної сигналізації, організації посту охорони. Звертаються до таких фондів зазвичай учні музичних навчальних закладів (шкіл, училищ, консерваторій), фахівці (педагоги, музикознавці, композитори, диригенти, виконавці-професіонали), любителі (в тому числі учасників художньої самодіяльності), бо це стосується їхнього роду діяльності. Тож архіви допомагають формуванню музичного асортименту, збереженню української музичної спадщини, відновленню розмаїтого буття музичної культури України.

Література

1. Архівні установи України: Довідник. Т. 1. Державні архіви / Держкомархів України. УНДІАСД; Редкол.: Г. В. Боряк (голова), І. Б. Матяш, Г. В. Папакін. - 2-е вид., доп. – К., 2005. – 692 с. - (Архівні зібрання України. Спеціальні довідники)
2. Основні правила роботи державних архівів України / Державний комітет архівів України, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. - К., 2004. - 334 с.
3. Фонд музичних та нотних видань Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/node/66>
4. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://csam.archives.gov.ua/ukr/holovna/>

Plohotina D.

PROBLEMS OF MODERN MUSICAL PUBLICATIONS IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF PROMOTING SUSTAINABLE HUMAN DEVELOPMENT

The main content of the research is an analysis of the activities of archival institutions in ensuring the preservation of musical publications, as a way of fixing musical information. The basis is taken from three archives: the Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine, the Department of Musical Funds of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadsky.

УДК 008+791

Пожарська О. Ю.
/Україна/

ІГРОВИЙ ЗМІСТ ЦИРКОВОГО ВИДОВИЩА

Питання про природу, зміст і значення циркового видовища як особливої форми культури і способу задоволення духовних потреб людей є доволі складною проблемою, що обумовлено широтою самого явища і різноманітням його функцій: від соціально-моральної, дидактичної, до гедоністичної, розважальної і т. д. Складність полягає і в пошуках походження самого терміна «видовище», значення якого трактується досить по-різному: 1) випадок, подія, видиме очима, все, що розглядаємо, на що дивимося, а також театральна вистава, театр [4]; 2) 1)

те, що постає перед поглядом, повертає погляд: явище, подія, пейзаж тощо (видовище пожежі; незвичайне видовище) [8]; 2) театральна або театралізована вистава (масові видовища; видовищні заходи) [8]; 3) те, що відкривається погляду, що повертає погляд: явище, подія, пейзаж; 4) інсценування, вистава, розраховані на численних глядачів [10]; 5) спеціально організована в часі та просторі публічна демонстрація соціально значущої поведінки [6]. Отже, «видовище – завжди те, на чому зосереджена увага людей, що викликає їх активний інтерес, виражений в стійкому спогляданні того, що відбувається» [2].

Значення циркового видовища як багатогранного суспільного явища, що відображає життя людини і суспільства важко переоцінити. Циркові видовища можна назвати цінностями, які сприяють формуванню особистості, духовному розвитку людини і людства, адже саме видовище значною мірою синтезує все цінне, накопичене в світовій культурі. Історія розвитку цивілізації наочно свідчить про те, що видовище завжди було своєрідним дзеркалом своєї епохи. За створюваними святковими формами можна судити про політичне, історичне і духовне життя суспільно-економічної формації, визначити ідеї, інтереси і прагнення різних її соціальних верств. Крім того, спостереження за видовищами, у тому числі й цирковими, дає змогу стверджувати, що переважає в даний момент в культурі: охоронні, консервативні тенденції або ж прагнення до змін; судити про те, як певна соціальна група ставиться до своїх традиційних, основних цінностей, які вона вважає фундаментом культури, найважливішими й обов'язковими для життя.

Циркове видовище фіксує кризові явища в культурі конкретної країни, що виражаються у відході від давніх цінностей або їх відкиданні, коли воно перетворюється лише на сукупність застарілих, архаїчних звичаїв, порожніх умовностей, нікому не потрібних ритуалів. У період кризи акцент у видовищі робиться більше на розважальних, художніх та інших елементах, що заповнюють дозвілля, які починають трактуватися як автономна культурна цінність.

Привабливість циркового видовища, його яскравість і барвистість, зовнішня ефективність роблять його вельми важливим знаряддям у боротьбі за масову свідомість. За допомогою ефективного циркового видовища робиться спроба прищепити стереотипні переконання, сформувані певний тип споживання духовних цінностей. «Демократизація» засобів масової комунікації породжує ілюзію «масової співучасті у видовищі», під якою М. Маклюєн розуміє імітацію контакту, ілюзію ігрового спілкування розосередженої аудиторії [7]. Посилення такої ілюзії і є маніпулювання свідомістю людини, при якому відбувається своєрідна настанова на розважальність і сюжетну цікавість. Невипадково найбільш істотною характеристикою циркового видовища, що відрізняє його від інших форм культури, є, перш за все, його театральність. Театральність передбачає живу актуальну гру, перевдягання (маска, костюм і т.д.), набір засобів вираження (світло, музика, декорації) та обов'язкову сценарно-драматургічну основу дії. Всі ознаки, характерні для театралізованого видовища, яке дає змогу об'єднати маси людей на ґрунті єдиної культурної традиції, долучити до вічних цінностей розрізнених індивідів, і навіть його трактування (видовище, створене за законами театру), властиві також і гри. Гра як сутність культури, як давній і важливий елемент людської культури, включає в себе момент видовища – це «гра і видимість» (Ф. Шиллер), умовний хронотоп (Хейзінга), зв'язок гри і уявлення (Гадамер).

Саме театралізація життя допомагає розшифрувати ігровий зміст культури, зрозумілий лише у співвіднесеності з утопією, міфом, долею, аморальною поведінкою і з типом культури, в якому утопія та міф, доля і поведінка можуть отримувати різний статус. У розумінні театралізації багато що визначає також етап в історії культури. Бувають епохи, коли традиційні форми ігрового самовираження особистості, на зразок театральних напрямів і професійних систем, руйнуються і гра постає в безпосередніх, тобто соціальних формах. Вона починає функціонувати не в якихось окремих сферах (художніх, театральних), а пронизувати соціальні процеси буття.

Італійський дослідник А. Банфі в статті «Природа видовища» виокремлює дві характерні ознаки видовища – дієвість і колективність. Усе різноманіття видовищних явищ він поділяє на три основні типи: 1) видовища «соціальні самі по собі», до яких А. Банфі відносить

святкування, спортивні змагання, вуличні події – всі ті явища, в яких немає рольового поділу на акторів і глядачів; 2) відокремлені видовищні явища, що мають своїх виконавців і глядачів, але з явно вираженою участю глядачів у виставі, – обряди, ритуали, церемонії; 3) видовище як самостійне явище, що має художньо організовану форму – театр в найширшому розумінні [3]. Таким чином, італійський дослідник оцінює видовище в основному з точки зору співвідношення в ньому дійсності і колективності.

Якщо виходити з того, що будь-яке видовище є формою емоційно-естетичного, ідейно-емоційного спілкування, то ефект співучасті, співпереживання і співтворчості глядача стають найважливішими характеристиками видовищного мистецтва. Тому при аналізі видовищних мистецтв слід враховувати, щонайменше, дві обставини: по-перше, очевидну залежність від візуальної здатності глядача; по-друге, чинник публічності, масовість як істотні ознаки видовища. Кожен компонент видовищної дії звернений до глядача, підпорядкований організації його уваги, його вражень (мова, пластика, речове середовище, різні ефекти і т.д.). Відтак, видовищність – це «система експресивно-динамічних ефектів і прийомів залучення глядача в дію із заздалегідь розрахованим результатом» [9]. Таким чином, художньо-організоване циркове видовище існує і як ігрове дійство, тобто система операцій і, одночасно, символічний, ритуальний акт, дія. Функції вербальної, пластичної, художньо-декоративної, музичної сторін видовищної дії існують в єдиному зв'язку і полягають у тому, щоб налаштувати глядача на тональність дії, створити той емоційний фон, в якому організовується сприйняття. «Справді, мова, слово в видовищних мистецтвах – моторна функція в її динамічному аспекті; жест, костюм, і виразники смислового змісту, вказівки, які локалізують увагу. У цьому сенсі питання про природу видовищної форми – питання не технології, а видовищного впливу» [9].

Ігрова дія – це організований певними правилами тип видовищної дії, дії, що драматично розвивається, де гравець або доповнює іншого гравця, або відображає дію протилежної ролі. «Будь-яка гра амбівалентна, властиві їй елементи додатковості і взаємності несуть в собі можливість перетворення ігрової ситуації на видовище. Колективна емоція вихлюпується за «рампу». Виникає можливість залучення глядача, передбачення результату, яка зближує гру з видовищем» [9].

Художньо-організоване видовище існує у формах спектаклю, вистави та як ігрового дійства. На думку І. Канта, гра незалежна від кінцевої мети, вона проявляється як свобода вибору і дії, тоді як в мистецтві неможливо позбутися примусу [5].

Гра – передумова естетичної діяльності. Вона входить у видовище генетично і структурно. Як самостійне явище видовище виникло з ритуального ігрового дійства: виділялася майданчик, де лаштунками слугували кущі, звідки з'являлися і куди йшли «актори»; «режисер», який готував «акторів», добре знав вплив того чи іншого «прийому»; нарешті, розігрувався «спектакль» як система певним чином спрямованих дій; «актори», перевтілюючись, виконували свої «ролі». Це був ритуал зі своїми кодифікованими діями, які виключали імпровізацію. На спектакль ритуал перетворювала наявність глядача і перетворення актора, «маска» як умова залучення глядача [1].

Перетворення виконавця, система залучаючих вказівок, організованих відповідним чином, наявність глядача – все це характеристики циркового видовища як ігрової дії.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що циркове видовище характеризує образність, умовність як спосіб відмежування художнього образу від соціальної дійсності, синтез жанрів і видів мистецтва; це репрезентація, яка передбачає особливий спосіб сприйняття – співпереживання, відчуття естетичної реальності.

Перспективи розвитку культури пов'язані з можливістю видовища, зокрема й циркового, відігравати важливу роль піднесення й утвердження духовності, традицій і цінностей, висловлюючи стан оновлення та відродження культури.

Література

1. Авдеев Д. А. Происхождение театра / Д. А. Авдеев. – Ленинград ; Москва, 1959. – 264 с.

2. Андреева И. М. Театральность в культуре / И. М. Андреева. – Ростов-на-Дону, 2002.- 185 с.
3. Банфи Л. Избранное / Л. Банфи. – Ленинград, 1965. – 291 с.
4. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка. Т.1. – Москва, 1956. – 700 с.
5. Кант И. Сочинения : в 6 т. Т. 5 / И. Кант. – Москва, 1966. – 564 с.
6. Кісін В. Б. Режисура як мистецтво та професія. Життя. Актор. Образ: Із творчої спадщини / В. Б. Кісін. – Київ : КМ Academia, 1999. – 268 с.
7. Маклюэн М. Понимание Медиа: внешние расширения человека / М. Маклюэн ; пер. с англ. В. Г. Николаева. – Москва : Гиперборея; Кучково поле, 2007. – 464 с.
8. Ожегов С. И. Словарь русского языка: 70 000 слов / С. И. Ожегов ; под ред. Н. Ю. Шведовой. – 22-е изд., стер. – Москва : Русский язык, 1990. – 921 с.
9. Ратнер Я. В. Эстетические проблемы зрелищных искусств / Я. В. Ратнер. – Москва : Искусство, 1980. – 135 с.
10. Толковый словарь : в 4 т. / Д. Н. Ушаков и др. – Москва : Сов. энцикл.: ОГИЗ, 1935. – Т. 1 : А – Кюрины / сост. Г. О. Винокур, Б. А. Ларин, С. И. Ожегов, Б. В. Томашевский, Д. Н. Ушаков ; под ред. Д. Н. Ушакова. – 1562 с.

УДК 008(392.6)(396)

Покуль О.Б.
/Україна/

ВІЗУАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ СТЕРЕОТИПІВ ЖІНОЧНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ ІНТЕРНЕТ-КОНТЕНТІ

Актуальність: Соціальна реальність ХХІ століття вимагає від суспільства відмови від стереотипів, що пов'язані зі статевою приналежністю. Ще у 1995 році на Четвертій Всесвітній конференції із становища жінок у Пекіні було визнано на глобальному рівні стратегії втілення гендерної рівності. Стратегія гендерного мейнстрімінгу або гендерної пріоритетизації, затверджена на Пекінській платформі, передбачає усунення нерівності між чоловіками та жінками у політичній, економічній, соціальній сферах тощо. Але українські жінки у переважній більшості випадків не прагнуть до творчої та громадської самореалізації. Сконструйовані радянською ідеологією канони жіночності - працююча матір, "жінка - окраса чоловіка", "слабка стать" приймає для себе переважна більшість українок. Вагома роль у формуванні подібних стереотипів належить інтернет-контенту. Він може бути носієм як традиційних (патріархальних) норм і оцінок, так і згладжувати культурний, духовний дисонанс, породжувати гендерну дискримінацію.

Інтернет є предметом наукової рефлексії від часу свого виникнення. Тому закономірно, що питання ідентифікації та самоідентифікації жінок в мережі, відмова від стереотипів чи їх вкорінення засобами інтернет-контенту є актуальним.

Глобальна мережа є найбільш швидким каналом поширення інформації. Дослідження системи gemiusAudience у 2014 році засвідчило перевагу у кількості жінок над чоловіками серед активної інтернет-аудиторії. Контент веб-сайтів та соціальних мереж, які доступні в Інтернеті, впливають на ідентифікацію жінок – переважно засобами візуальної репрезентації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед українських дослідників проблема стереотипів жіночності вивчалася О. Кісь, Ю. Масловою, О. Косюк, О. Кашабою, Т. Єрмолаєвою та ін.. Щодо вивчення аспектів стереотипізації в мережі Інтернет, тут варто відзначити Д. Афанасьєва, О. Горшко.

Метою статті є виявлення та розгляд стереотипів жіночності в українському інтернет-контенті, шляхом аналізу популярних веб-сайтів для жінок та соціальних мереж.

Досліджуючи вітчизняний інтернет-контент в фокусі відображення у ньому стереотипів жіночності, варто розглядати окремо веб-сайти та соціальні мережі. Їх принципова відмінність з точки зору поширення статево-рольових стереотипів полягає в тому, що соціальні мережі є засобом спілкування та розраховані на представників обох статей, у їх контенті є "жіночі" та "чоловічі" пабліки, тоді як веб-сайти можуть бути розрахованими на представників окремої статі. Так, сайт Tochka.net позиціонує себе виключно як жіночий. У інтернет-порталі його можна за тегами "стиль", "гороскопи", "світське життя", "краса", "мода" та ін. Для користувачок запропоновані рубрики "Шоу-бізнес", "Стиль", "Сім'я", "Подорожі", "Гурман", "Афіша", "Дозвілля" та підрубрики - "Застукали!", "Чутки", "Скандали", "Досьє" та ін. Змістове наповнення цього ресурсу не включає новини політичного, економічного, суспільножиття в Україні і світі. Натомість тут наводяться поради як зробити ідеальне селфі, що буде у моді наступного сезону і скільки заробляють найбільш високооплачувані акторки. У рубриці "ТОП-5 новин тижня, які ти могла пропустити" знову представлені новини шоу-бізнесу. Таким чином, засобами інтернет-контенту поширюється стереотип про "відсторонення" жінки від "серйозних" питань на кшталт політики чи бізнесу та надання переваги питанням зовнішності, побутової сфери, дозвілля. При цьому утверджується псевдотеорія про цінності "слабкої статі" – жіночий світ обмежується домом, салонами краси, розвагами. Поширюється міф про те, що жінки від природи є споживачками благ, а здобувати засоби для існування - завдання чоловіка.

Подібними до сайту Tochka.net є сайти LadyvUkr.xyz, Krasuni.in.Ua, Жінки. Контент цих інтернет-ресурсів розрахований на типових Жінок-Барбі, Гламурних дівчаток, Попелюшок, Домогосподарок, адже вони дають поради користувачкам щодо зовнішності, виховання дітей, пропонують кулінарні рецепти, дієти та ін. Популярність таких сайтів ґрунтується на стереотипному уявленні про те, що привабливість, покора та піклування про родину – головне жіноче призначення. Утім не всі жінки обирають собі подібну модель поведінки. У сучасній українській культурі поширюються нові суспільні ролі – Космо-жінка – мешканка великого міста, що не залежить від родини чи чоловіка (останній образ популяризується в Україні завдяки впливам серіалів на кшталт «Секс і місто», «Відчайдушні домогосподарки», «Пліткарки», популярних Instagram-блогів успішних жінок) та Феміністка. На таку категорію користувачок орієнтовані сайти Коліжанка, TheDevochki, Повага. Контент цих ресурсів містить інформацію про успішні жіночі стартапи, проекти, актуальні вакансії, посилання на краудфандингові платформи, статті про красу, подорожі, здоров'я та лонґриди відомих політичних, культурних діячів, експертів про проблеми сексизму. Такий образ в українському культурному контексті – новий та незвичний і він витворює новий стереотип – «справжньої» жінки, що самопрезентується, аби захопити «чоловічий» простір. Вкорінення у вітчизняній культурі подібних стереотипів свідчить про те, що індивідуалізм прихильниць такого способу життя поступово поступився місцем «новому колективізму», що далекий від ідилії [2, с.16]

Підсумовуючи досліджуване питання, доходимо висновку, що інтернет-контентом поширюються стереотипи, які стосуються сфер діяльності жінок та чоловіків або пов'язані із виконанням професійних або сімейних ролей (3, с. 71-72).

Саме інтернет-революція та цифрові технології сприяли тому, що кожна особистість отримала додаткові можливості для самореалізації та самоідентифікації [6, с.15]. У пошукових системах є відповіді на найбільш вибагливі запити користувачів, але обсяг інформації, що пропонується нам мережею людина фізично не спроможна опрацювати. Більшість меседжів залишаються поза увагою та у просторі медіа виникла можливість застосовувати конвергентні до тексту засоби для привернення уваги.

У сучасній культурології використовується термін "візуальна репрезентація", зміст якого полягає у застосуванні візуальних засобів для представлення ідеї, образу, тексту, які конвергентні із соціокультурними уявленнями, цінностями, практиками та ідеологічними контекстами певного суспільства [3, с. 12]

Візуальні репрезентації соціокультурних ролей жінок виявляються у візуальному відтворенні образів, які сформовані певним соціумом, залежать від особливостей тої чи іншої культури, а також зумовлені віковими, соціально-економічними, етнічними та іншими

чинниками. Подібна візуалізація масштабно використовується у соціальних мережах Instagram, Twitter, Вконтакте, що переповнені "жіночими" пабліками. Контент таких спільнот ґрунтується виключно на стереотипах про те, що є "нормою" для представниць жіночої статі –стрічки формуються фотографіями з б'юті-індустрії, кулінарії, порадами, як знайти чоловіка, яким саме він має бути, висміюванні "сильних, незалежних" жінок, що не реалізувалися і особистому житті, але успішні в бізнесі (Ділова леді, Бізнес-леді). Вони пропагують певні взірці, образи для наслідування. Штучність тиражованих масовою культурою образів часто породжує комплекси у жінок, що не відповідають ідеалам, цим самим інтернет-контент закріплює стереотипи жіночності, конструює нові моделі поведінки жінок.

Групи у соціальних мережах миттєво реагують на побажання стейк-холдерів (клієнтів, користувачок). Звичайно, контент вищевказаних мереж відрізняється у зв'язку з відмінностями у користувацькій аудиторії. Наприклад, якщо у Facebook переважає текстове наповнення і більш «серйозні» сторінки для жінок (Фемінізм.юа, Клуб успішних леді), то Instagram розрахований на швидкий обмін фотографіями. Та навіть у спільнотах соціальних мереж ми спостерігаємо, що блоги на теми політики, бізнесу, спорту ведуть зазвичай чоловіки, а на тему зовнішності, модного одягу, виховання дітей, облаштування побуту – жінки. За статистикою на 2014 рік майже 70% користувачів Instagram – жінки [1], але за тегом «business» з 50 найновіших дописів тільки 8 стосуються жінок, за тегом «crossfit» - 13 із 50. Цим самим контент соціальних мереж закріплює в суспільстві стереотипи щодо фаховості й експертної ролі чоловіків і жінок. Водночас фаховість абсолютно не залежить від статевих ознак (знайти дослідження, де .

Російський ресурс Вконтакте, що віднедавно потрапив під санкції в Україні, охоплював аудиторію в понад 9,8 млн унікальних відвідувачів щодня (тільки з України), відрізнявся надзвичайно низьким рівнем гендерної культури. Назви жіночих пабліків говорять самі за себе: «Ты на понтах, я на каблуках», «Девичник Вконтакте», «Институт благородных девиц», «40 кг», «Зла жінка» та ін.. Подібний контент віддзеркалює таку картину: жінки невпинно намагаються покращувати свій зовнішній вигляд, худнути, смачно готувати, бути добрими матерями та коханками і бути надійними «соратницями» чоловікам. Масовий характер такого змістового наповнення швидко конструює відповідний суспільний курс, яким рухаються жінки.

Сучасний український інтернет-контент, незважаючи на певні досягнення фемінізму, залишається патріархальним, маскуліним. Зберігається прискіпливе ставлення до жінок-спеціалістів у галузі інженерії, технологій, співробітників правоохоронних органів, аналогічно як і до чоловіків-вихователів, блогерів, майстрів індустрії краси тощо. Така тема є популярною у інтернет-середовищі, хоча суспільною думкою може не сприйматися к "норма" (на кшталт популяризації образів "жінка-космонавт", чоловіків б'юті-блогерів, що завойовують Instagram уроками бездоганного макіяжу).

Таким чином, відзначимо, що український інтернет-контент утворює стереотипи жіночності, визначає моделі гендерної ідентичності жінок. Нормативного стандарту набуває ситуація, коли жінка повинна бути красивою, впливовою, розумною та гарною господинею. До речі, самі жінки, перебуваючи під впливом патріархальних цінностей, наголошую на своїх "відмінностях" від чоловіків апелюючи до більшої витривалості жіночого організму (пологи), кмітливості, наївності тощо. Інтернет, як ресурс, що миттєво реагує на найменші зміни в суспільстві та аналізує суспільні настрої, пропонує споживачеві відповідний контент, тим самим порушуючи гендерний баланс.

Література

1. Instagram-статистика: все данные в одном месте [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.likeni.ru/analytics/instagram-statistika-vse-dannye-v-odnom-meste/>
2. Афанасьев Д.М. Нова ідентичні інтернет-спільнот/ Дмитро Миколайович Афанасьєв // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Випуск 29. – 2013. – С. 15-18.
3. Гендерна абетка для українських медіа / Котова-Олійник С., Стельмах Б., Ярош О.: посібник. – Луцьк: Волинська мистецька агенція «Терен», 2013.- 50 с.

4. Єрмолаєва Т.В. Гендерні стереотипи у сучасному українському суспільстві / Т.В. Єрмолаєва, К.В. Шваб// Вісник університету імені Альфреда Нобеля. - №1(13). – 2017. – С. 92-96.

5. Кашаба О. Ю. Гендерні стереотипи: від минувшини до сьогодення / О. Ю. Кашаба // Вісник Національного технічного університету «ХПІ»: збірник наук. праць. – Харків : НТУ «ХПІ». – 2011. – № 30. – С. 36-42.

Pokul O.

VISUAL REPRESENTATION OF WOMEN'S STEREOTYPES IN THE UKRAINIAN INTERNET CONTENT

The main provisions of the report presented the stereotypes of femininity, which are distributed in the domestic context of the Internet. The most popular sites for women and social networks are explored.

УДК 785(477)

Фурдичко А. О.

/Україна/

ФОЛЬК-Ф'ЮЖН В УКРАЇНСЬКІЙ АЛЬТЕРНАТИВНІЙ МУЗИЦІ: ЗЛИТТЯ СВІТОВИХ ТРАДИЦІЙ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНІКИ

У країні, яка довгий час жила під утисками та заборонами, завжди має бути серйозне та глибоке культурне підпілля, цілий пласт андеграунду та альтернативи, яке живиться вільним духом та прагненням до мистецького самостійного вираження. Тому в Україні однією з провідних течій альтернативної фольк – музики є етно-ф'южн. Стиль ф'южн – це ціле нове світовідчуття, нове сприйняття реальності. Це радше систематизований музичний напрям, який може бути розглянутий, як музична традиція або підхід до якісного професійного виконання.

Метою дослідження є аналіз особливостей української фольк-ф'южн музики; окреслити коло виконавців, що працюють у цьому стилі; визначити специфічні ознаки творчості окремих фольк-ф'южн гуртів. Актуальність роботи визначена тим, що всі існуючі донині дослідження з теми лише побіжно торкалися цієї проблематики, оскільки, розглядали її у руслі інших альтернативних стилів.

Історіографічний огляд. До теми звертались багато дослідників, які розглядали напрям у широкому контексті усіх альтернативних стилів і течій. Зокрема, Мінаєв А. В. у своєму дисертаційному дослідженні вивчає фольк-ф'южн у руслі молодіжних субкультур західноєвропейського конгломерату та розглядає українські культурні та музичні реалії в порівнянні з європейським досвідом [2]; про становлення української рок-музики та сучасну музичну україністику пише О. Бойко. В. Окаринський звертається до теми історії західноукраїнської (галицької) рок-музики (1960-ті – початок 1980-х рр.) [3]; І. Хижняк зробив спробу розвінчати міфи та визначити межі реальності широкого культурного напрямку рок-музики [6].

Виклад основного матеріалу. Цей напрям в Україні здобув добрий ґрунт і це дало йому можливість динамічно розвиватися. Джерела цього напрямку варто шукати ще у 60-х роках ХХ ст. Фольк-ф'южн (від лат. «fusio» – злиття, витікання) –напрямок у рок-музиці, що виник на ґрунті джаз-року в 1970-х роках ХХ ст. і є синтезом рок-музики та джазової імпровізації; термін також використовується для позначення змішання різних стилів, наприклад, фольк-музики з її сучасними стилями) [4, 290]. В ідеалі це суміш джаз-року, європейської академічної музики й екзотичного фольклору. Музика цього жанру має в собі поєднання, злиття культур,

ментальностей, різних напрямків і стилів у одному творі. Мета стилю – ввести в процес екзотичний матеріал, залучити ментальність іншої культури, її філософію та погляд на світ.

В Україні зародження напряму почалось ще у 60-х роках ХХ ст. й пов'язане з ім'ям студента одного із київських вузів О. Авагіана, який, потрапивши на концерт автентичного ансамблю «Веснянки», був настільки вражений, що сам став їздити разом з колективом українськими селами в пошуках музичного матеріалу. Саме так народився гурт «Марія-Оранта». Проте тодішня влада швидко придушила поривання творити та відновлювати українське давнє мистецтво. Інший ансамбль «Еней» синхронно з вищезазначеним стартував наприкінці 1960-х років. Це був питомий сплав біг-біту з народним мелосом. Група «Всяк Випадок» (1994) представляє змішаний стиль на межі джаз-року, ейсід-джазу, психоделіки, арт-року, авангарду й фольку. Їхні композиції – сплав напівдворових і напіврокнрольних сюжетів, посилені потужною духовою секцією.

Гурт, що вже давно покоровив українську сцену своєю особливою манерою співу та запальним музичним виконанням, «Мандри» (1997). Музика групи поєднує в собі фольк, французький шансон, міський романс, блюз та регі. Пісні «Комарики-чубрики», «Орися», «Коло млину», «Ой-гой гриці-дриці» є обробленими командою українськими фольклорними текстами. Колектив активно працює над адаптуванням української народної пісенної творчості. Зокрема зустрічаємо цитування та стилізації фольклорної образності. Багато пісень адаптовані до коломийкового вірша, що посилюється використанням народних інструментів (баян, акордеон, стилізація під троїсті музики, сопілка).

Колектив «Воанергес» (1998) (грец. Βοανεργες, «Сини грому») – український «фольк-рок етно-ф'южн» гурт, які прагнуть відтворювати звучання давньоукраїнської музики. Займаються такою рідкісною та невивченою тематикою в музиці, як обрядові пісні часів Київської Русі. Композиції «Манарафа», «Злата врата», «За Русь-Україну» занурюють у музику наших предків та глибинну історію Русі.

Творчість гурту «Н.River» («Небесна ріка») (1998) представляє такий досить нетиповий для сучасної української музики піджанр, як new age («новий вік»). «New age» – квінтесенція всесвітньої гармонії, справжня предтеча єдиної загальнолюдської музики, саме тієї, з якої вона вийшла і в котру, вже формально видозміненою, прагне повернутися, щоб у загальному інформаційно-емоційному потоці й слухач, і виконавець змогли, обмінявшись ейдосами, моделювати естетику нового світу, не заангажовану жодними національними та культурними локаціями [5]. Ця музика налаштовує до катарсису людину, яка вже більше, ніж дві тисячі років, несе на собі знання зради й болю. «Н.River» працює на рівні медитативних текстів та своєрідних сучасних мантрів з використанням елементів етно-джазу.

Своєрідну та неординарну нішу займає «етно-хаос» гурт «ДахаБраха» (2000). Віднести їх до фольк-ф'южн стилю нас наштовхує те, що їхнє мистецтво це справжній сплав, злиття й злутування багатьох стилів та напрямів, це ціла філософія та навіть спосіб життя, який полягає в самому вислові-назві формації: «даха-браха» означає «давати-брати». Тобто, виконавці беруть від мистецтва силу, а дають слухачам те, що вони можуть втратити через технічного прогресу та відмирання цілих пластів українського фольку. Творчість групи можна дифініціювати словом «рельєфність», що у деякій мірі пояснює хаотичність виконання, порядок у багатофункціональності, багатовимірності. Тому композиції колективу побудовані на різнотональності виконання; голоси співаків моделюються то високими, то низькими октавами. Вибір текстів для «ДахиБрахи» є надзвичайно важливим. Більшість композицій належать до рідкісних та малознаних українських народних пісень, які самі ж виконавці збирають у фольклорних експедиціях селами України.

Колектив «Burdon Folk Band» (2002) сфокусовує свою творчість на традиційних українських мелодіях, ритуальних піснях, давніх баладах. Репертуар гуртківці самі збирають у зоні карпатського регіону. На стильовому перетині фольк-ф'южн та фольк-джазу творить гуот «Lemko Bluegrass Band», які грають лемківські, гуцульські та галицькі пісні в стилі американського кантрі, а якщо точніше – в напрямку блюграс. «Ми відтворюємо таку історично достовірну ситуацію, коли на хвилі еміграції музиканти з Лемківщини, Бойківщини потрапляли

в США, Канаду і стикалися з феноменом звукозапису, якого тут не було. Відповідно, вони привозили весь багаж своїх мелодій і, працюючи з місцевими музикантами, теж черпали від них», – зазначив мелодист гурту LBB Всеволод Садовий [1]. Виконують українські народні пісні «Буковино ти зелена, ляно», «Шугай», «Ой, Марічко, чичері», «Ішло дівча лучками», «Ой крочком, коні, крочком», «Ой там на горі, на Високім Замку».

Київський гурт «ТаРута» (2007) – команда етномузикологів і професійних естрадних музикантів. Музиканти колективу раді експериментувати й вносити сучасні музичні віяння в автентичний український фольклор. На початку кар'єри гурт працював у жанрі класичного етно-року, згодом почали розширювати свої музичні горизонти, експериментуючи з джазом, фанком, диско, електронною музикою та панк-роком. Альбоми «EthnoLab», «Бором-Бором» представляють цілу низку експериментів у стилях етно, фольк та ф'южн.

Музична команда «Матерія» (2014) експериментує в стилі фольк-ф'южн, зокрема, працює над давніми українськими автентичними піснями-сповідями, які самі ж збирають в етнографічних експедиціях по селах України. Молодий гурт «OwamO» (2014) відомі своїм синглом на давню пісню «Ой одверни, Боже, хмару!», що належить до жанру звичаєвої обрядовості, яку виконували з метою відвернути від населеного пункту градові хмари. За словами самих виконавців, їхній стиль варто трактувати, як post-folk-rock, що має спільні риси із fusion-folk.

Висновки. Попри те, що в Радянському Союзі українська альтернативна музика зазнавала усіляких гонінь та утисків, про деякі альтернативні течії, як, наприклад, фольк-ф'южн, можемо говорити вже починаючи з 60-х років ХХ ст. Цей напрям активно розвивається й зараз, залучаючи до свого арсеналу нові поєднання стильових сплавів та роблячи своєрідні виходи в народ, локальні, приватні експедиції селами, щоб віднаходити й таким чином рятувати від забуття український народний мелос. Перспективи подальшого дослідження теми абсолютно відкриті, оскільки, досі немає жодних окремих досліджень з цієї проблематики.

Література

1. Крижанівська М. Львівський гурт «Lemko Bluegrass Band» поєднав кантрі з лемківськими піснями. біт [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNewslvivskiy_gurt_lemko_bluegrazz.
2. Мінаєв А. В. Молодіжний рух другої половини 60-х рр. ХХ ст. в країнах Західної Європи та США: ретроспективний аналіз : Автореф. дис... канд. іст. наук / А. В. Мінаєв; Чернівецький національний ун-т ім. Ю.Федьковича. – Чернівці, 2006. – 20 с.
3. Окаринський В. Нарис історії західноукраїнської (галицької) рок-музики (1960-ті – початок 1980-х рр.) // Україна–Європа–Світ: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – Вип. 4. – С. 250–264. – С 250.
4. Риман Г. Музыкальный словарь / Г. Риман. – Москва: Директ Медиа Паблишинг, 2008. – 312 с.
5. Рошін С. музика пробудження. // День. – 2007. – № 89, 6 червня.
6. Хижняк И.А. Парадоксы рок-музыки: мифы и реальность. – К.: Молодь, 1989. – С. 21,

23

Furdichko A.

FOLK-FUZHEN IN UKRAINIAN ALTERNATIVE MUSIC: LOSS OF WORLD TRADE AND UKRAINIAN ETHNIC

The article considers the folk fusion as style of Ukrainian alternative music. The objects of the research are Ukrainian folk fusion bands and their creative activities. Methodology of research are: theoretical modeling method (for constructing analogies between genre and stylistic principles of oral folk creativity and ways of alternative music); historical and comparative method (to identify common and different genre and stylistic features of folk and alternative). Conclusions. At the present stage in Ukraine is large number of alternative folk musical styles. One of the leading of them is folk fusion what represents Ukraine even on the world music scene.

СЕКЦІЯ 5 ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ СУЧАСНОГО СОЦІУМУ

УДК 305:347.1

Гаращенко С. В.
/Україна/

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Питання забезпечення гендерної рівності в усіх сферах життєдіяльності суспільства набуває все більшої актуальності та важливості як на міжнародному рівні так і національному. В той же час, має місце нерозуміння основними державними діячами, політиками та експертами сутності й переваг впровадження гендерної рівності в стратегії політик, процесу реформування різних галузей тощо.

Сталий розвиток, за визначенням дослідника В. Гусєва, означає досягнення стійкого економічного зростання за умов справедливого забезпечення потреб нинішнього і наступних поколінь; збереження та відновлення навколишнього середовища, передбачає активну участь всіх громадян та верств населення у його досягненні, з ліквідацією або обмеженням нежиттєздатних моделей виробництва й споживання. У свою чергу, за умов досягнення стійкого економічного зростання, передбачається справедливий розподіл його результатів для забезпечення нинішніх і майбутніх потреб людини, розвиток людського потенціалу, у т.ч. реалізація прав і можливостей жінок [1]. В той же час, варто зазначити, що Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [2], ст. 1 визначає, що рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства, трактується як гендерна рівність. Отже, варто розглядати гендерну рівність не як побічний ефект досягнутого стійкого економічного зростання, а як один із інструментів становлення сталого розвитку суспільства.

Підтвердження збільшення уваги до питання гендерної рівності міжнародними організаціями є прийняті світовими лідерами на Саміті ООН у вересні 2015 р. документу «Цілі сталого розвитку». З цими новими цілями, що стосуються всіх людей, протягом наступних п'ятнадцяти років країни будуть спрямовувати свої зусилля на подолання всіх форм бідності, на боротьбу з нерівністю та на усунення негативних проявів кліматичних змін [3]. В свою чергу, Уряд України представив Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна» [4], яка визначає базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР). У доповіді представлені результати адаптації 17 глобальних ЦСР з урахуванням специфіки національного розвитку. Майже кожна Ціль містить показники, що стосуються питання гендерної рівності, рівного доступу до ресурсів чи подолання дискримінації за ознакою статі. Так, Ціль 5 сталого розвитку «Забезпечення гендерної рівності, розширення прав та можливостей усіх жінок та дівчаток» містить цілу низку важливих завдань. Уряд України визначив власну пріоритетність завдання в даній Цілі:

5.1 Створити умови для ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок і дівчат.

5.2 Знизити рівень гендерно зумовленого та домашнього насильства, забезпечити ефективне запобігання його проявам та своєчасну допомогу постраждалим.

5.3 Заохочувати спільну відповідальність за ведення господарства та виховання дитини.

5.4 Забезпечити рівні можливості представництва на вищих рівнях прийняття рішень у політичному та суспільному житті.

5.5 Розширити доступ населення до послуг з планування сім'ї та знизити рівень підліткової народжуваності.

5.6 Розширити економічні можливості жінок.

В порівнянні з Цілями сталого розвитку, попередній документ «Декларація тисячоліття» ООН, прийнята у 2000 р. 189-ма країнами на Саміті тисячоліття ООН, визначила Цілі Розвитку Тисячоліття (ЦРТ), тобто всеосяжні рамки цінностей, принципів і ключових чинників розвитку

до 2015 р., містили Ціль 3, що також регламентувала питання забезпечення гендерної рівності. Однак серед завдань Уряд України визначив лише подолання гендерного розриву в представництві жінок в органах влади та радах різного рівня. В Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» зазначається, що забезпечення гендерної рівності є викликом для України. Досягнення гендерного паритету в органах влади та державного управління залишається актуальним завданням, незважаючи на здобутки та зміни на законодавчому й інституційному рівнях. Розрив у середній заробітній платі між чоловіками та жінками (близько 30%) є ще одним проявом гендерної нерівності [4].

Окремою Ціллю (Ціль 10. Скорочення бідності в середині країни та між ними) Урядом України було визначено пріоритетними завданнями:

10.3. Забезпечити доступність послуг соціальної сфери.

10.4. Проводити політику оплати праці на засадах рівності та справедливості.

Одним із можливих методів досягнення поставлених завдань в досягненні такої Цілі є гендерне бюджетування, що визначається як сукупність різних інструментів, механізмів, процесів та інститутів, що об'єднані загальною метою – зробити гендерний підхід одним з обов'язкових принципів у політиці й економіці. Іншими словами, це реалізація комплексного гендерного підходу до складання бюджету [5]. Такий метод включає в себе три основні етапи: гендерний бюджетний аналіз програм та заходів, включення гендерних перспектив на всі стадія бюджетного процесу, а також переструктурування доходів та видатків з метою досягнення гендерної рівності [6]. Особливістю цього інструменту є те, що гендерне бюджетування сприяє чіткому визначенню основних та опосередкованих користувачів послуги, яку надає інституція за рахунок бюджетних коштів та чи надана послуга відповідно до потреб користувачів послуги – жінок та чоловіків. Гендерне бюджетування, в основі якого є гендерний аналіз, визначає чи однаковий доступ мають жінки та чоловіки до послуги, чи рівний доступ для мешканців села та міста, а також чи вирішує програма/заходи гендерні проблеми і чи сприяє становленню гендерної рівності. Заключні зауваження до восьмої періодичної доповіді України CEDAW (Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінацію щодо жінок) містять пункт, який рекомендує інтеграцію гендерного бюджетування на всі рівня процесу прийняття рішень: 23.b. Забезпечити ефективну координацію та розробити стратегію актуалізації гендерної проблематики, яка включає гендерне бюджетування, і яка може застосовуватись у всіх стратегіях і програмах на всіх рівнях для забезпечення різних аспектів життя жінок [7].

Так, в рамках реалізації Проекту «Гендерне бюджетування в Україні» за фінансової підтримки Уряду Королівства Швеції, здійснюється підтримка проведення гендерного бюджетного аналізу програм, що фінансуються з бюджету в різних галузях: соціальна політика та соціальний захист, молодіжна політика, фізична культура і спорт, охорона здоров'я, освіта. Аналіз програм здійснювався як галузевими міністерствами так і в областях та виявив цілий ряд гендерних проблем.

В результаті проведеного гендерного бюджетного аналізу робочою групою Міністерства молоді і спорту програми 3401070 «Здійснення заходів державної політики з питань молоді та державна підтримка молодіжних та дитячих громадських організацій» було розроблено рекомендації та план по впровадженню гендерного бюджетування в сфері молодіжної політики. Було визначено необхідність визначати хто є основними учасниками молодіжних заходів з метою забезпечення рівної участі як хлопців, так і дівчат. В результаті затверджено декілька нормативно-правових актів, а нова програма «Молодь України на 2016-2020 роки» від 30.09.2015 №1018-р містить гендерний підхід.

Література

1. Гусев В. О. Сталий розвиток / В. О. Гусев, О. О. Мужилко // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.] ; Національна академія державного управління при Президентові України. – К. : НАДУ, 2011. – Т. 1: Теорія державного управління / наук.-ред. кол. : В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) [та ін.], 2011. – С. 599–601.

2. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

3. Глобальні Цілі сталого розвитку. – Режим доступу: <http://sdg.org.ua/ua/pro-hlobalni-tsili>

4. Національна доповідь. «Цілі сталого розвитку: Україна». – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=938d9df1-5e8d-48cc-a007-be5bc60123b8&tag=TSiliStalogoRozvitku>

5. Малиняк Б., Іваніна Т., Гаращенко С. Гендерне бюджетування в Україні. – Київ: Фонд ім. Фрідріха Еберта, 2010. – 33 с. – Режим доступу: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/07763.pdf>

6. Гендерно-орієнтоване бюджетування: аналіз програм, які фінансуються з бюджету, з позиції гендерної рівності. Посібник для працівників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. – Київ, 2016. – 36 с. – Режим доступу: <http://grbproject.org/content/dokumenty/inform-listy/>

7. Заключні зауваження до восьмої періодичної доповіді України щодо виконання Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/global-un-publications>

Garaschenko S.

GENDER EQUALITY AS A COMPLEX OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SOCIETY

The subject of this report is the issue of the relevance of gender equality in Ukrainian society and the importance of integrating a gender perspective in shaping policies that ensure sustainable development of society

УДК 331.5(477.62)''195/201''(

Алфьоров А. Д.
/Україна/

РІВЕНЬ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ У СФЕРІ ПОСЛУГ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ З УРАХУВАННЯМ ГЕНДЕРНОГО АСПЕКТУ

Із початку 30-х років ХХ ст. послуги в окремих країнах світу стають основним об'єктом товарно-грошових відносин у результаті четвертого великого суспільного поділу праці – відокремлення сфери послуг від матеріального виробництва, внаслідок чого сфера послуг набуває найдинамічнішого розвитку. Сфера послуг це система галузей народного господарства, продукти, споживча вартість яких виражається в наданні зручностей.

Сфера послуг представляє собою сукупність галузей, підгалузей і видів діяльності, функціональне призначення яких у системі національної економіки виражається у виробництві й реалізації послуг і духовних благ для населення. Протягом останніх десятиліть спостерігається зростання ролі сфери послуг у світовій економіці. У сучасній економіці роль та значення послуг істотно зросли, проте економічною наукою досі не вироблено загальноприйнятого поняття послуги.

На сьогодні в Україні в сфері послуг працює близько 65% економічно-активного населення. Можна стверджувати, що ринок послуг України динамічно розвивається. Сфера послуг є важливим сектором економіки розвинутих індустріальних країн та займає все більш стійкі позиції у світовому господарстві. Для багатьох країн характерними є тенденції збільшення обсягів виробництва послуг, зростання доходів від сервісної діяльності зростання зайнятості в цій сфері, загострення конкуренції, збільшення експорту та імпорту послуг. Зміни, які відбуваються в сервісному секторі у світовому масштабі, настільки суттєві, що сучасну економіку визначають як «сервісну» або «економіку послуг».

У 2015 році рівень економічної активності населення України склав 64,7%. Рівень економічної активності чоловіків був значно вищим, ніж жінок (68,7% та 60,9% відповідно). Аналіз динаміки рівня економічної активності населення свідчить про те, що найвищим він був у чоловіків у 2008 році, а жінок у 2000 році. Найвищим цей показник був у групі населення з повною вищою освітою як для чоловіків, так і жінок, а найнижчим – у групі з базовою

загальною освітою. У чоловіків і жінок працездатного віку рівень економічної активності найвищий у віковій групі 35-49 років.

Гендерні відносини в Україні регулюються Конституцією України, Законами Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», Кодексом законів про працю України у відповідності з якими гендерна рівність – це рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [1-3]. Не зважаючи на наявність правової основи для забезпечення гендерної рівності, все ж згідно з даними міжнародних звітів, які вимірюють стан гендерних відносин, для України характерний нерівний доступ чоловіків і жінок до матеріальних ресурсів, суттєва різниця в оплаті праці, гендерно сегрегований ринок праці [4, с.330].

Дослідження засвідчили, що рівень економічної активності чоловіків на вітчизняному ринку праці перевищує аналогічний показник для жінок на приблизно 8- 10 %. Аналогічне співвідношення спостерігається і за показником рівня зайнятості. Нижче в таблиці наведені основні показники зайнятості жіночого та чоловічого населення.

Таблиця 1
Динаміка показників економічної активності населення у розрізі статті в Україні, % [5]

Роки	Рівень економічної активності		Рівень зайнятості		Рівень безробіття	
	ЧОЛ ОВІКИ	ЖІНК И	ЧО ЛОВІКИ	ЖІНК И	ЧОЛ ОВІКИ	ЖІНК И
2011	68,9	57,1	64,3	53,7	6,7	6
2012	77,2	68,7	70,3	63,8	8,9	7,2
2013	77,6	68,5	71,1	63,8	8,4	6,9
2014	76,4	66,5	67,8	61,1	11,2	8,0
2015	76,7	66,5	68,7	60,9	10,8	8,5

Проблема гендерної нерівності на ринку праці має вікову специфіку. Справді, дослідження дають право стверджувати, що проблема «гендерної асиметрії» особливо актуальна в межах вікової групи 25- 29 років (рис. 1). Очевидно, що віковий горизонт, де рівень зайнятості чоловіків є суттєво вищим, припадає на час, коли жінки народжують дітей і доглядають за ними.

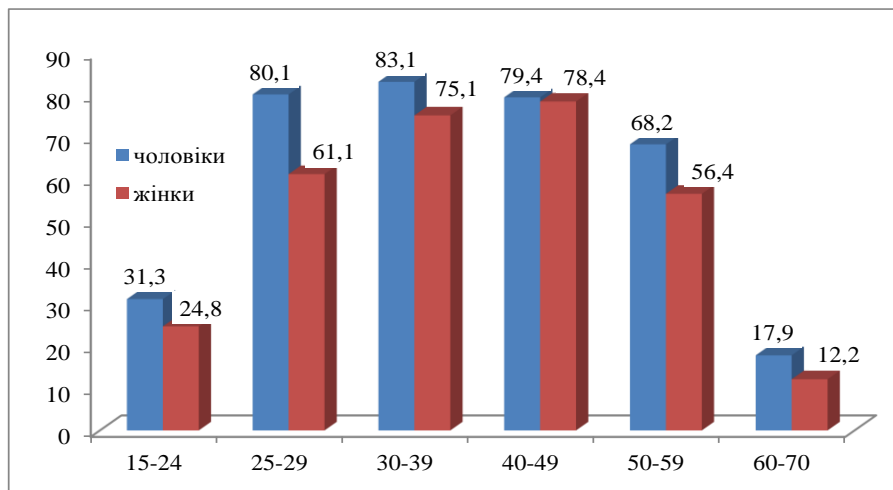

Рис. 1. Рівень зайнятості чоловіків та жінок у розрізі вікових груп (2015р.) [5].

Визначивши рівень зайнятості населення в Україні в цілому, перейдемо до аналізу ринку праці окремого регіону з урахуванням гендерної специфіки.

Донецька область - унікальний регіон: тут однаково сильно розвинений і промисловий, і аграрний сектор. Регіон має розгалужену транспортну інфраструктуру; вміщає на своїй території й великі промислові об'єкти, і великі фермерські господарства, й історичні релігійні пам'ятники, і цілощучо санаторно-курортну зону. У регіоні знаходяться основні в Україні постачальники вугілля, палива, металу, продукції хімічної й машинобудівної галузей.

У Донецькій області жінки становлять 54,6% всього населення.

На 1000 жінок припадає 830 чоловіків. Жінки є економічно активною частиною суспільства і становлять майже половину (у 2015 році - 48,8%) всіх працюючих в економіці області (без частини зони проведення антитерористичної операції).

Серед працівників промисловості жінок менше (34,6%), проте в торгівлі на них припадає 53,6%, в органах державного управління - 72,3%, у сфері фінансової та страхової діяльності - 75,8%, в системі освіти - 83, 5%, охорони здоров'я та надання соціальних послуг - 84,3% всіх зайнятих відповідними видами діяльності.

Незважаючи на те, що жінки і чоловіки отримують рівну оплату за однакову працю, середня заробітна плата жінок нижче, ніж представників сильної статі.

У 2015 році середньомісячна зарплата зайнятих в економіці області жінок склала 3669 грн., що на 2560 грн., або на 41,1%, менше, ніж у чоловіків, - 6229 грн. Для порівняння: в цілому по Україні середньомісячна зарплата жінок менше, ніж чоловіків, на 25,1% (3631 грн. проти 4848 грн.) [5].

Більш низький середній рівень оплати праці жінок пов'язаний, перш за все, із структурними відмінностями зайнятості чоловіків і жінок за видами діяльності.

Питома вага жінок вища в галузях з низькою зарплатою, а в промисловості, будівництві, на транспорті багато професій із більш високим заробітком традиційно є чоловічими адже Донецькій області переважає добувна і важка промисловість, що забезпечують високий рівень зайнятості чоловіків, але менший вибір робочих місць для жінок. Іншим фактором, що обумовлює низький рівень зайнятості жінок в цій області, є також низький рівень економічної активності жінок. Вірогідно, останній чинник справедливий також щодо приморських регіонів (Одеська, Херсонська області), де більш доступна сезонна зайнятість та контрактна робота (в тому числі моряків), і є можливість отримувати значні доходи від здавання житла в оренду під час курортного сезону.

У той же час і в інших видах діяльності середня зарплата жінок, як правило, нижче, оскільки їм не завжди вдається досягти верхніх сходинок кар'єрних сходів.

У результаті, наприклад, в сфері фінансової та страхової діяльності регіону середньомісячна зарплата чоловіків склала в 2015 році 7038 грн, а жінок - 5689 грн, в установах

державного управління - 5350 і 4145 грн, в системі охорони здоров'я і надання соціальної допомоги чоловіки заробили в середньому за місяць 3383 грн, а жінки - 2992 грн, у сфері освіти - відповідно 3159 і 2 872 грн.

Жінки, на жаль, більше схильні до ризику втратити роботу. Якщо в загальній чисельності прийнятих в 2015 році на роботу питома вага жінок склав 46,0%, то серед звільнених за скороченням штатів - 54,4%.

Чисельність зареєстрованих безробітних жінок на кінець 2015 року склала в області 12,9 тис. Осіб, або 60,7% всіх безробітних.

Для України характерний високий рівень гендерної асиметрії на ринку праці, свідченням цього є статистичний аналіз рівня економічної активності, зайнятості, безробіття та оплати праці в розрізі статевої ознаки. Зокрема, рівень економічної активності чоловіків на вітчизняному ринку праці перевищує аналогічний показник для жінок на понад 10 %.

Разом з тим саме соціальна захищеність жінок є важливим фактором стабільності всього суспільства і його успішного розвитку.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua>.

2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 р. // ВВР України. – 2005. – № 2866-IV (Із останніми змінами внесеними згідно із Законом № 1263-VII (1263-18) від 13.05.2014, ВВР, 2014, N 27, ст.915)

3. Кодекс законів про працю України від 10.12.71 ВВР №322-VIII (Із останніми змінами внесеними згідно із Законом № 1971-VIII від 22.03.2017, ВВР, 2017, № 17, ст.211) / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

4. Марценюк Т. О. Гендерні аспекти сфери зайнятості в українському суспільстві / Т. О. Марценюк // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна. – 2010. – Вип. 16. – С. 328-334.

5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.org.ua>.

УДК 305:338.1(477)

Влас А. В.
/Україна/

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

З другої половини 1990-х рр. предметом досліджень українських вчених були проблеми формування та реалізації гендерної політики (Л. Гонюкова, Н. Грицяк, Г. Даудова, І. Лазар, К. Левченко, Т. Мельник, Н. Оніщенко, М. Пірен, М. Попов), досягнення гендерної справедливості та рівності (Г. Бондар, О. Вілкова, І. Ілько, Л. Магдюк, Т. Марценюк, Т. Надвинична, А. Фурман). Разом із тим, дослідження взаємозв'язку гендерної рівності зі сталим розвитком в Україні не мають системного характеру, залишаються ще досить маргінальним сегментом науки, що зумовлено новизною проблематики у пострадянській науці, необхідністю концептуального і практичного самовизначення гендерних досліджень в сучасних умовах. Тому, сьогодні існує нагальна необхідність у комплексному дослідженні показників гендерної нерівності України, гендерних проблем українського суспільства та окреслення шляхів подальшого становлення гендерної рівності країни.

За українським законодавством, гендерна рівність визначається як рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Тож під рівними правами

жінок і чоловіків розуміється відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі; а під рівними можливостями жінок і чоловіків – рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків [5].

На сьогодні, становище чоловіків і жінок в українському суспільстві характеризується нерівністю. Проблеми, насамперед, зачіпають жінок. Це нерівність в оплаті праці, у можливості зробити кар'єру, дискримінація при звільненні та наймі на роботу, неповне використання освітнього та професійного потенціалу українок. Усі ці фактори негативно впливають на матеріальне становище жінок, сприяють фемінізації бідності [1, с. 1]. Так, жінки складають більше половини випускників середніх загальноосвітніх шкіл – 57 %, студентів вищих навчальних закладів – 52 %, а також ледве менше половини тих, хто вчиться в аспірантурі – 46 %. Статистика показує навіть перевагу жінок серед осіб з вищою та середньою спеціальною освітою, але частка жінок із вищою освітою, що займають керівні посади всіх рівнів – менше 20 %. Це говорить про те, що дуже часто, навіть за умови наявності однакової кваліфікації, за умови, що жінка має більше досвіду та ініціатив, на роботу наймають чоловіка. Державні службовці це загалом жінки – 72,7 % (чоловіків – 27,3 %), але першу (найвищу) категорію серед керівників державних служб мають 91,7 % чоловіків і лише 8,3 % жінок. Таким чином, економічна нерівність чоловіків і жінок підтримується системою гендерної нерівності на ринку праці, що спричинило його поділ на дві частини: для жінок (освіта, культура) і для чоловіків (будівництво, армія). Головна різниця між ними полягає у тому, що ринок праці, де більшість становлять жінки, характеризується нижчим статусом і відповідно нижчим рівнем заробітної плати [6, с. 72]. Відповідно до статистичних даних середня заробітна плата жінок останніми роками не перевищує 70 % середньої заробітної плати чоловіків. До того ж з боку роботодавців поширена дискримінація стосовно жінок у процесі найму, що суттєво обмежує їхні можливості працевлаштування, в тому числі на високооплачувані та престижні посади. Роботодавці, як в приватному так і в державному секторах, регулярно підкреслюють бажану стать працівника в оголошеннях про вакансії та використовують інформацію про сімейні обставини, яку вони вимагають під час співбесід аби відмовити жінкам у роботі.

Існують також відмінності в якісних характеристиках зайнятості і соціальному статусі жінок і чоловіків. Жінки володіють лише 22% бізнесу і керують 6% великого бізнесу в Україні. Проблема гендерної нерівності за доходами вважається однією з ключових, оскільки обмежує можливості реалізації всіх життєвих потреб, є прямою загрозою розвитку людського потенціалу, а значить, сталому розвитку суспільства в цілому [3]. Спостерігається різниця у співвідношенні чоловіків і жінок у різних видах політичної діяльності. Жінки практично не беруть участі у виробленні державної політики, залишаючись пасивними спостерігачами й виконавцями, а також реципієнтами соціальної допомоги. У той час як реалізація громадянських прав передбачає повноцінну участь не тільки чоловіків, а й жінок на всіх рівнях функціонуючих у суспільстві соціальних інституцій, включаючи однаковий доступ до усіх позицій соціальної структури суспільства. В Україні жінки належать до групи підвищеного ризику бідності (особливо сільські). Обмежений доступ сільських жінок до банківських кредитних ресурсів та користування ними, до нових технологій, неможливість придбати технічні засоби для ведення господарства перетворює їх на особливу групу ризику, збільшуючи частку бідного сільського населення. Враховуючи, що в багатьох галузях бюджетної сфери України в основному зайняті жінки (70-90 %), саме вони більше зіштовхуються з ризиками бідності. Таким чином можна побачити, що найменша гендерна нерівність спостерігається у сфері освіти, а найбільша у сфері політичних можливостей.

Питання гендерної нерівності стосується не тільки українського суспільства, а й всього світу, тому забезпечення гендерної рівності є ціллю №5 серед Цілей сталого розвитку на 2016-2030 роки. У рамках цієї мети завданнями до 2030 року є: повсюдно ліквідувати всі форми дискримінації щодо всіх жінок і дівчаток; ліквідувати всі форми насильства щодо всіх жінок і дівчаток у публічній і приватній сферах, включаючи торгівлю людьми, сексуальну та інші форми експлуатації; ліквідувати всі шкідливі види практики, такі як дитячі, ранні та примусові шлюби й операції, що калічать, на жіночих статевих органах; визнавати і цінувати неоплачувану працю з догляду й роботу з ведення домашнього господарства, надаючи

комунальні послуги, інфраструктуру та системи соціального захисту і заохочуючи принцип спільної відповідальності у веденні господарства і в сім'ї, з урахуванням національних умов; забезпечити всебічну і реальну участь жінок і рівні для них можливості для лідерства на всіх рівнях прийняття рішень у політичному, економічному та суспільному житті; забезпечити загальний доступ до послуг у галузі охорони сексуального і репродуктивного здоров'я та до реалізації репродуктивних прав відповідно до Програми дій Міжнародної конференції з народонаселення і розвитку, Пекінської платформи дій та підсумкових документів конференцій з розгляду перебігу їх виконання та ін.

Як бачимо, дискримінація є головною проблемою в питанні гендерної рівності. Вона може проявлятися по-різному, тому для вимірювання ступеню проявів упередженості в суспільстві використовують Шкалу Олпорта або, як її ще називають Шкалу упередженості і дискримінації. Показники за шкалою Олпорта включають в себе 5 рівнів та, відповідно, можуть набувати значень від 1 до 5. Перший рівень – це антилокуція (представники більшості вільно жартують про представників меншості), другий – уникнення (люди з більшості активно уникають людей з меншості), третій – дискримінація (людей з меншості піддають дискримінації, не надаючи їм можливостей та послуг, таким чином, втілюючи упередженість в дії), четвертий – фізичний напад (представники більшості псують речі, що належать людям з меншості, палять їх власність і поодиночі або групами нападають на них), рівень 5 – знищення (група більшості прагне фізично знищити групу меншості). В наш час, українському суспільству найбільш притаманним є 3 рівень – дискримінація, в поєднанні з антилокуцією та уникненням. Проте, якщо не буде вжито відповідних заходів, жарти, уникнення та дискримінація можуть перерости в фізичний напад або знищення.

Сьогодні в Україні питанням гендерної політики увага приділяється на законодавчому рівні, так принцип гендерної рівності закріплений у Конституції України. Стаття 3 Конституції закріплює рівність чоловіків та жінок в усіх сферах життя. Окрім даної норми, гендерної рівності торкаються статті 21, 24, 51. Частина третя статті 24 Конституції України безпосередньо присвячена подоланню дискримінації стосовно жінок в Україні та наголошує на тому, що рівність прав жінок та чоловіків забезпечується наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній та культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї тощо. Окрім того, Україна ратифікувала Конвенцію про ліквідацію усіх форм дискримінації по відношенню до жінок, прийняту в 1979 році, Конвенцію № 156 про працюючих з сімейними обов'язками, підсумкові документи Всесвітньої конференції з прав людини (Відень, 1993), Конвенцію про ліквідацію насильства щодо жінок, Конвенцію про громадянські та політичні права, Конвенцію про соціальні, економічні та культурні права (1976 року). На виконання міжнародних зобов'язань парламентом України прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» від 8.09.2005. Проте незважаючи на створення потужної законодавчої бази стосовно забезпечення принципу гендерної рівності обох статей, на практиці розрив між чоловіками і жінками щодо їх можливостей залишається значним. Без досягнення гендерної рівності, що має сенс з економічної, соціальної та політичної точок зору, забезпечення сталого розвитку на сьогодні представляється неможливим.

Для того, щоб реалізувати положення законодавчих актів на практиці, необхідними є наступні дії на шляху до досягнення гендерної рівності в Україні:

- задля зниження безробіття та підвищення соціального статусу жінки потрібно сприяти розвитку жіночого підприємництва, який має бути впроваджено та заохочено з боку держави;
- усунення гендерної нерівності в оплаті праці шляхом заохочення жінок до зайнятості у високооплачуваних секторах, наприклад у високотехнологічних;
- удосконалення використання гендерної статистики, а саме: удосконалення змісту статистики, яка пов'язана з гендерними питаннями, удосконалення статистичної методології для впровадження гендерних питань у систему державної статистики України [4];
- ліквідація гендерної асиметрії в державному управлінні, що сприятиме налагодженню толерантності у спілкуванні чоловіків та жінок, підвищенню довіри між цими демографічними

групами, обумовить взаємну повагу до різних поглядів і позицій та розуміння відмінностей досвіду і потреб кожної статі [2].

Вищезазначене стане підставою для формування системи суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, що лежать в основі сталого розвитку, а збільшення чисельності економічно активного населення за рахунок розширення участі жінок у всіх сферах суспільства, використання потенціалу обох статей, сприятиме економічному зростанню та сталому розвитку громад.

Література

1. Артем'єва О. О. Гендерні дослідження в контексті постнекласичної раціональності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.09 «Філософія науки» / О. О. Артем'єва. – К., 2008. – 18 с.

Гендерна рівність в Україні: проблеми та шляхи удосконалення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream//123456789/3543/1/>. – Загол. з екрану.

2. Гендерна рівність як чинник забезпечення сталого суспільного розвитку в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/doc/5/01.pdf>. – Загол. з екрану.

3. Гендерна статистика України: сучасний стан, проблеми, напрями вдосконалення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dhrp.org.ua/uk/publikatsii/1/124-henderna-statystyka-ukrainy-suchasnyi-stan-problemy-napriamky-vdoskonalennia>. – Загол. з екрану.

4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 52. – ст. 561.

5. Статистики мова скупа / Київська міська державна адміністрація. Київський міський Центр роботи з жінками. Київське міське Управління статистики // Інформаційний бюлетень. – К., 2000. – № 4. – 16 с.

УДК 305:008(043.2)

Драч О. О.
/Україна/

ГЕНДЕРНІ СТУДІЇ ЯК ОСМИСЛЕННЯ КУЛЬТУРНОГО РОЗМАЇТТЯ СОЦІУМУ

Без сумніву гендерні студії мають всі об'єктивні підстави стати вельми важливим стратегічним плацдармом для реалізації проекту «іншої історії», оскільки ретроспективи осягнення жінки в суспільстві виводять учених на більш глобальні теми антропологічної історії.

Протягом останніх десятиліть намітилася тенденція збільшення інтересу до жіночої проблематики у вітчизняній історичній науці. Свідченням цього є не лише численні наукові розвідки у провідних часописах, а й поява антологій жіночих текстів, навчальних посібників, хрестоматій та ґрунтовних монографічних досліджень [1–5]. На пострадянському просторі під рубрикою «жіноча історія» видано чимало наукових досліджень, присвячених ретроспективі жіночого соціального досвіду різних історичних періодів і регіонів Європи [6–9]. Публікації з цієї тематики мають свою постійну рубрику в десятках авторитетних наукових часописів, у тому числі й вітчизняних, не рахуючи спеціальні періодичні видання з жіночих студій. Тому з'ясування завдань і методів жіночої історії як напрямку наукових досліджень видається нам досить важливим.

Дискурс про жінок утілено в різноманітні форми: міфічні, містичні, наукові, нормативні, схоластичні і популярні. Міркування щодо предмету сягають коріннями загальної episteme або концептуальної матриці, визначеної чоловіками, які називали себе «ми», а жінок – «вони». Жіночий соціальний досвід, жіноче бачення світу і систему цінностей сприймали інваріантами загальнолюдських (по суті чоловічих), а тому спеціальному вивченню цих питань не приділяли уваги. Деперсоніфікований чоловічий досвід узагальнено поняттям «загальний» досвід людства

і покладено в основу формування (непоодинокі і сьогодні) теоретичних постулатів традиційної історичної науки.

Тільки теоретичний фемінізм ХХ ст. поставив під сумнів можливість і надалі не помічати жінок та їхні соціальні ролі. Феміністські орієнтовані історики переглянули усталені – «чоловічі» – інтерпретації минулого, розкритикували право «патріархів» традиційної науки позначати, класифікувати, пояснювати емпіричні дані з позицій вибіркової важливості і репрезентативності їх для всесвітньої історії.

Історія жінок як новітній напрямок історичних студій концентрує увагу дослідника на новому об'єкті – жінці та окреслює предметне поле вивчення – жіночий досвід, жіночі соціальні практики, жіноче буття, жіночі сфери і канали впливу. На думку російської дослідниці І.І. Юкіної, предмет студіювання нової наукової дисципліни становлять не лише всі аспекти життєдіяльності жінок, але й інститути соціального контролю, влади, що регулюють нерівномірний розподіл матеріальних і духовних благ, а також форми, методи, механізми гноблення й відтворення нерівності [10].

У зарубіжній історичній науці «історія жінок» як окремих науковий напрямок починалася з визнання концептуального положення, що вся попередня історіографія по суті є історією чоловіків. Термін «жіноча історія» віддзеркалює ідею, що вся світова історіографія не лише репрезентує «чоловічий погляд», позаяк ґрунтується на уявленнях чоловіків і баченні ними історичного процесу, а й писалася, принаймні до кінця ХІХ ст., винятково чоловіками. Тим самим «жіноча історія» дистанціювалася від традиційної історіографії – «чоловічої історії», у якій «жінка», «жіноче» звучить як тема, але не як дослідницька позиція. Історія жінок презентує цей «жіночий погляд», тому вона ідеологічно й методологічно принципово відрізняється від «загальної», «універсальної» історії.

Початкове завдання вчені окреслили – зробити жінок видимими. Задля цього необхідно було зрозуміти місце жінок, «умови», в яких перебували жінки, роль і значущість жінок у суспільстві; дослідити, як жінки діяли; вивчити їхні слова і їхнє мовчання; осмислити усталені жіночі образи: богиня, мадонна, відьма. Історія жінок є історією *longue duree*, історією тривалого часу за Ф. Броделем, оскільки включає фактологічну базу від античності до сьогодення.

Потужний стимул розвитку історії жінок надала нова соціальна історія, що ввібрала досягнення французької школи «Анналів», англійської марксистської школи, а також методи і підходи історичної демографії. По-перше, вона забезпечила жіночу історію методиками кількісного аналізу повсякденного життя та міждисциплінарними запозиченнями із соціології, демографії й етнографії. По-друге, вона концептуалізувала родинні стосунки, плідність і сексуальність як історичні явища [11, 104]. По-третє, нова соціальна історія кинула виклик наративу політичної історії, окресливши предметним полем масштабні суспільні процеси та їхнє втілення у численних вимірах людського досвіду. По-четверте, дослідники зосередили увагу на тих групах, що зазвичай вилучалися з політичної історії, зокрема жінки, діти й родина загалом.

Важливим для жіночих студій стали і досягнення історичної антропології, що переорієнтувалася на вивчення індивідуальних практик, серед них приватних, тілесних, інтимних. Трансформації інтимного і приватного почали досліджувати як чинники, що впливають на зміни соціальних інститутів та визначають специфіку тієї чи іншої культури. Замість «соціальної історії культури» науковці зацікавились «культурною історією соціального», до якої безпосередньо належить історія емоцій, історія переживань тих чи інших соціальних подій, історія інтимного й суб'єктивного сприйняття. До речі, «інтимне» і «приватне» – на відміну від «колективного» й «публічного» – були власне жіночими доменами. Жіноча історія виявилася необхідною для «нової культурної історії», оскільки засвідчила можливість дослідження будь-яких владних конфліктів як історії боротьби репрезентацій.

Спроби концептуалізувати гендер також є частиною становлення жіночої історії, позаяк від самого початку пронизують усі дискусії та дебати. Зокрема, Джоан Келлі окреслила метою жіночої історії ствердження статі «як засадничої категорії для аналізу суспільного ладу, подібно

до інших критеріїв на кшталт класу і раси» [12, 816]. Для Наталі Земон Девіс мета полягала в «осягненні значущості статей, гендерних груп в історичному минулому» [13, 217]. Таким чином, на рубежі 1970–1980-х рр. феміністська теорія оновлюється, розширюється концептуально-методологічна база міждисциплінарних досліджень, створюються комплексні пояснювальні моделі, відбувається відхід від описовості до глибокої аналітичності. Як зауважують Ж. Дюбі і М. Перро у передмові до багатотомного видання «Історія жінок», «історія жінок водночас – історія чоловіків» [14, 9].

Відчутною зміною в науках про минуле, яка сталася завдяки розповсюдженню постмодерністських концепцій і феміністської критики історизму й емпіризму, стала ліквідація ієрархії «важливості» дослідницьких проблем. Послугуючись концепцією «культури багатоманітності» та ідеєю відсутності ієрархії чи «вертикалі цінностей» (якими б перевіреними століттями, культурами й конфесіями вони не були) французького постструктураліста Ж. Ф. Ліотара, дослідники жінок наполягали на існуванні не «вертикалі», а «горизонталі вартостей» (у кожного – своя), отже, «горизонталі» і рівнозначності дослідницьких проблем, у тому числі тих, які раніше вважалися «не дуже науковими» (історія лібідо), не близькими й не зрозумілими в чоловічому дискурсі (дефлорація, вагітність, згвалтування, пологи) або непопулярними в ньому (терпіння в муках, заздрість, безсилля).

Таким чином, гендерна / жіноча історія стала спробою повернути індивідам їхній спосіб розуміння пережитого, який виявився відмінним від загальноприйнятого, потребував співвіднесення проявів індивідуального з нормами і смислами загального (у фемінології, насамперед, неартикульованого, більш прихованого – жіночого) сприйняття.

Література

1. Андросова-Байда Д. Феномен жінки-історика 1920-х: механізми творення нової ідентичності / Д. Андросова-Байда // Історіографічні дослідження в Україні: Зб. наук. пр. – 2008. – Вип. 19. – С.23-41.
2. Буряк Л. Історико-фемінологічні студії в системі Української Академії наук / Л. Буряк // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: міжвід. зб. наук. праць. – К., 2009. – Вип. 10. – С. 24–45
3. Кісь О.Р. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології / О.Р. Кісь // Український історичний журнал. – 2012. – № 2. – С. 159-172.
4. Українки в історії / За заг. ред. В. Борисенко. – К.: Либідь, 2004. – 328 с.
5. Гендерний підхід: історія, культура, суспільство / Під ред. Л. Гентош, О. Кісь. – Л.: ВНТЛ-Класика, 2003. – 250 с.
6. Бок Г. История, история женщин, история полов / Г. Бок // Thesis. – 1994. – Вып. 6. – С. 170-200.
7. Репина Л.П. Женщины и мужчины в истории: Новая картина европейского прошлого. Очерки. Хрестоматия / Л.П. Репина. – М.: РОССПЭН, 2002. – 352 с. – Режим доступа: http://krotov.info/libr_min/17_r/ep/ina_00.htm;
8. История женщин на Западе: в 5 т. Т. I: От древних богинь до христианских святых / Под общ. ред. Ж. Дюби, М. Перро; пер. с англ.; науч. ред. перевода Н. Л. Пушкарёва. – СПб.: Алетейя, 2005. – 600 с.
9. Пушкарёва Н.Л. Гендерная теория и историческое знание / Н.Л. Пушкарёва. – СПб.: Алетейя, 2007. – 497 с.
10. Юкина И.И. «Новая история женщин» России [Электронный ресурс] / И.И. Юкина // Библиография «История женского движения и феминизма в России. 1850-е – 1920-е годы». – Режим доступа: <http://ecsosman.hse.ru/text/18568935/>
11. Скотт Дж. Жіноча історія / Дж. Скотт // Гендерний підхід: історія, культура, суспільство / Під ред. Л. Гентош, О. Кісь. – Л.: ВНТЛ-Класика, 2003. – С. 97-110.
12. Joan Kelly-Gadol. The Social Relations of the Sexes: Methodological Implications of Women's History // Signs, 1975-76. – № 1. – P. 816.

13. The Doubled Vision of Feminist History: A Postscript to the 'Woman and Power' Conference // *Feminist Studies*. – 1979. – № 5. – P. 216-217.

14. Дюби Ж. О том, как писалась История женщин / Ж. Дюби, М. Перро // История женщин на Западе: в 5 т. Т. II: Молчание Средних веков / Под общ. ред. Ж. Дюби, М. Перро; пер. с англ.; науч. ред. перевода Н. Л. Пушкарева. – СПб.: Алетейя, 2009. – С. 9-11.

УДК 37.017(477)

Дьячкова М. А.
/Україна/

ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ ШЛЯХОМ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ З ВРАХУВАННЯМ АСПЕКТУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Загальний інтерес до зв'язку бідності з освітою зумовлений розумінням того, що освіта є неодмінною умовою суспільного піднесення. Необхідним також є розуміння гендерної рівності, оскільки ігнорування цієї проблеми призводить до значних суспільних втрат, завдає збитків добробуту людей, впливає на можливості сталого зростання суспільства. Усунення проблем гендерної нерівності пов'язаної з однаковими можливостями отримання якісної освіти та подальшого зниження рівня бідності населення залежить від розуміння та дослідження цієї проблеми, і відповідного реформування усталених порядків існування суспільства.

Метою дослідження є аналіз взаємозв'язків рівня бідності із якістю освіти та гендерною диференціацією та можливі шляхи забезпечення сталого розвитку з їх урахуванням.

За рівнем життя Україна є однією з найбідніших держав у світі. Нещодавні дослідження ООН показали, що за межею бідності на 2016 рік в нашій країні перебувають близько 60 % населення. За даними агентства Bloomberg Україна в 2017 році посіла 7-ме місце в топ-10 бідних та нещасливих країн. Рівень освіти значно впливає на рівень бідності, проте в Україні існує феномен «бідності серед освічених», що полягає у відсутності гарантії освіти як чинника ресурсозабезпеченості. Вища освіта не гарантує достатньої оплати праці та забезпечення належних умов життя, через що знецінюється саме ставлення до освіти.

Поруч з бідністю серед освічених важливою проблемою є фемінізація бідності. Фемінізація бідності – процес збільшення частки жінок серед людей, що живуть біля або за межею бідності (межа бідності – прожитковий мінімум). До цієї категорії людей найчастіше потрапляють матері-одиначки, жінки-пенсіонери, жінки-інваліди, жінки, що очолюють домогосподарство [2].

Для дослідження проблеми подолання бідності з врахуванням освітнього рівня та гендерної аспекту необхідні статистичні дані, а саме освітня та гендерна статистика. Статистика освіти / освітня статистика – це розділ соціально-економічної статистики, що вивчає сферу освіти, який безпосередньо пов'язаний зі статистикою населення, зайнятості, рівня життя, державних фінансів, цін тощо. Гендерна статистика – це статистика, що віддзеркалює дійсне становище різних статей та робить видимими гендерні проблеми та відносини у всіх сферах життєдіяльності суспільства [2]. Головною статистичною установою України є Державна служба статистики, що здійснює збір та обробку всіх даних щодо становища країни. В той час, як статистика освіти на сайті Укрстату [5] представлена досить повно (наявні матеріали про всі рівні освіти та їх показники), гендерна статистика практично відсутня. У 2010 та 2012 роках були випущені статистичні збірники «Жінки та чоловіки в Україні», проте подальші випуски відсутні, що унеможливує якісне дослідження цього питання. Відповідний розділ на офіційному сайті служби взагалі відсутній. Основними джерелами висвітлення проблеми гендерної рівності в Україні є іноземні структури, такі як дані Всесвітнього економічного форуму (Global Gender Gap Index) [1]. Звіти по індексу гендерної рівності складаються за багатьма показниками, зокрема: рівень заробітної плати чоловіків та жінок, співвідношення

чоловіків та жінок на керівних посадах та в підприємстві, рівень грамотності, середня тривалість життя, представництво чоловіків та жінок у державній політиці тощо.

Відповідно до даних Всесвітнього економічного форуму у 2016 році Україна за забезпеченням гендерної рівності посідає 69 місце серед 144 країн. Українські жінки поступаються чоловікам, як за рівнем зарплатні за однакову роботу і за загальним трудовим доходом, так і за кількістю вищих керівних посад. В українському суспільстві жінкам надають перевагу, на жаль, на посадах нижчої кваліфікації, тобто серед технічних працівників (кількість жінок майже в півтори рази перевищує кількість чоловіків). Більшість підприємств в Україні належить чоловікам, що свідчить про їх більшість у підприємницькій діяльності. У сфері освіти гендерна рівність показує «найкращі» результати, тобто тут жінки не поступаються чоловікам ні за рівнем грамотності, ні за показниками зарахування до системи початкової та середньої освіти, а у вищій навіть лідирують. Проблемним питанням залишається представлення жінок у політиці. Індекс представлення жінок у парламенті та міністерствах (на керівних посадах) дуже незначний.

Фемінізація бідності в Україні пов'язана з дискримінацією жінок на ринку праці. Це певною мірою пов'язано з декретною відпусткою та відпусткою по догляду за дитиною, в результаті чого третина жінок, які повертаються до роботи, втрачають у професійному статусі. Також роботодавці неохоче беруть у штат молодих жінок, що ще не мають дітей, через побоювання їх майбутньої декретної відпустки. Не оминає нестабільність зайнятості і жінок передпенсійного та пенсійного віку. Поширеною є практика зайнятості жінок на умовах гнучкої зайнятості, тобто на короткострокових період. Через масове, зтяжне безробіття становище жіночої частини населення все погіршується – жінок скорочують та звільняють в першу чергу. Фемінізація бідності призводить також до бідності неповнолітніх дітей і подальшій трансляції даного образу життя на наступні покоління. Нерівність таких дітей часто проявляється у якості отримання освіти, а отже і в подальшому працевлаштуванні. Деякі дослідники тут виокремлюють сталість бідності – бідні батьки відтворюють бідних дітей [6].

Гендерна освіта як основна ланка впровадження принципів гендерної рівності сприяє реалізації прав особистості, активізації її участі у економічному, політичному, соціальному та культурному розвитку. Оволодіння основами гендерних знань відповідає цілям модернізації освіти та покращенню рівня якості життя суспільства. Гендерний підхід в освіті полягає у: орієнтації на нейтралізацію й нівелювання міжстатевих відмінностей; вихованні в душі вільного вибору гендерної ідентичності; відсутності орієнтації на «особливе призначення» чоловіка й жінки; заохоченні видів діяльності, що відповідають інтересам особи; виборі видів поведінки в конкретній ситуації; обґрунтуванні недоцільності роздільного за статтю навчання; тенденції до розмивання культурно сформованих гендерних схем; можливості відступів від традиційних патріархальних моделей суспільного устрою.

Освіта в Україні сьогодні – це єдиний і найкращий протектор від бідності та безробіття. На даному етапі виникає об'єктивна необхідність в проведенні гендерних та освітніх перетворень, інтеграції гендерної перспективи в програми освітнього забезпечення. Для зниження рівня бідності з подоланням відповідної гендерної нерівності необхідним є саме реформування освіти. Належний рівень освіти з її якісним викладанням є визначальною умовою для забезпечення сталого розвитку та підвищення рівня життя населення. В освітній сфері необхідним є перегляд та оновлення навчальних програм спрямованих на подолання гендерних стереотипів. Гендерні стереотипи – це стандартизовані уявлення у суспільній свідомості про моделі поведінки і риси характеру, що відповідають поняттям «чоловіче» і «жіноче» та як соціальні норми мають надзвичайну стійкість і відтворюються з покоління в покоління. Подолання цих стереотипів через реалізацію нових освітніх програм дасть майбутнім поколінням зменшити загальну кількість бідних.

Отже, рівень якості життя населення залежить від освіченості та розуміння гендерної рівності особистості. Триєдність цих понять є основною складовою соціальної сфери у забезпеченні сталого розвитку людства. Сьогоднішня ситуація в Україні характеризується загальною бідністю населення та фемінізацією бідності зокрема. Подолання цих проблем

можливе лише за результатом якісного моніторингу та прийнятті компетентних управлінських рішень. В Україні практично відсутня гендерна статистика, що значно ускладнює процес дослідження відповідної проблеми. Якісне управління з врахуванням гендерного аспекту можливе лише після залучення жінок до керівних посад та більшого представлення їх у політичній сфері. Для цього необхідною умовою є запровадження гендерного підходу в реалізацію навчання. Розвіювання гендерних стереотипів шляхом реформування освітніх програм забезпечить більш якісне загальне життя суспільства.

Література

1. The Global Gender Gap Report 2016 Ukraine [Електронний ресурс] / World Economic Forum. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/economies/#economy=UKR>. – Заголовок з екрану.
2. Гендерна абетка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cd-platform.org/library/posibniki-ta-metodiki/1714-genderna-abetka-dlya-ogs>.
3. Глобальні Цілі сталого розвитку 2030 [Електронний ресурс] / Організація Об'єднаних націй в Україні. – Режим доступу: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals/>. – Заголовок з екрану.
4. Деділова Т. В. Сучасні реалії впровадження гендерного підходу в системі вищої освіти України / Т. В. Деділова., І. І. Токар // Наука і освіта. – 2016. - № 1. – С. 107-114.
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Заголовок з екрану.
6. Уварова О. Права жінок і гендерна рівність в Україні [Електронний ресурс] / О. Уварова; Українська Гельсінська спілка з прав людини. – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/prava-zhinok-i-henderna-rivnist-v-ukrajini-o-uvarova/>.- Заголовок з екрану.

УДК 37.017

Ковальчук К. А.
/Україна/

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Гендерна дискримінація, як і раніше, охоплює багато сфер життя в усьому світі, незважаючи на значні зрушення в бік досягнення гендерної рівності, що відбулися за останнє десятиліття. Особливості та ступінь поширення дискримінації помітно різняться в разі переходу від країни до країни, а також від регіону до регіону. Гендерні розриви поширені у сфері доступу до ресурсів і розпорядження ними, у сфері економічних можливостей, у сфері влади та представлення інтересів. З цієї причини досягнення гендерної рівності стає центральним показником розвитку кожної країни.

Сучасне суспільство посилює увагу до проблеми гендерної нерівності у зв'язку з розвитком процесу глобалізації і пов'язаних з ним політичних і соціально-економічних наслідків. ООН зараховує цю проблему до розряду глобальних і рекомендує державам змінювати наявні гендерні моделі, що зберігають систему нерівних цінностей і подвійних стандартів. На сьогодні існує навіть інтегральний показник, який відображає нерівність, що існує у можливостях досягнень між чоловіками і жінками в трьох вимірах :

- репродуктивне здоров'я;
- розширення прав і можливостей;
- ринок праці.

Індекс гендерної нерівності представлений Секретаріатом Всесвітнього економічного форуму в Женеві в 2010 році і використовується ООН у доповідях про людський розвиток.

При розгляді гендерних характеристик вивчається ідентичність чоловіків і жінок та її складові: уявлення, стереотипи, установки, пов'язані зі статевою диференціацією, стратифікацією та ієрархізацією. Особлива увага приділяється вивченню продуктивних

стратегій і тактик поведінки чоловіків і жінок у подоланні традиційних гендерних стереотипів, а також аналізу закономірностей і механізмів зміни уже наявних та розвитку нових гендерних стереотипів.

Традиційні гендерні стереотипи та уявлення спонукають чоловіків і жінок як суб'єктів міжстатевої взаємодії формувати таку модель поведінки, за якої відносини характеризуються несиметричністю, що виявляється в домінуванні й залежності. Основою теорії та методології гендерних досліджень є не просто опис різниці в статусах, ролях та інших аспектах життя жінок і чоловіків, але аналіз влади і домінування, що затверджуються в суспільстві гендерної диференціації. Гендерні відносини є одним із найважливіших показників цивілізованості суспільства, стійкості його внутрішніх зв'язків і рівня економічного й культурного розвитку.

У сучасному світі в суспільній свідомості гендерні стереотипи розглядаються як «справжній» соціальний консенсус, що застосовують при розв'язанні проблем, для яких немає однозначних підтверджень і об'єктивних критеріїв. Гендерні стереотипи трансформуються в цінності та формують нормативні образи «істинної» фемінінності-мужеподібності. Вони визначають статусні характеристики чоловіків і жінок, закріплюючи панівне становище чоловіків і дискримінаційну практику відносно жінок.

Російські вчені В. Є. Каган, І. С. Клецина виділяють три групи гендерних стереотипів.

До першої відносяться стереотипи чоловікоподібності-фемінінності. У стереотипному уявленні чоловікоподібності, або маскулінності (маскулінність – це комплекс тілесних, психічних і поведінкових особливостей (вторинних статевих ознак), що розглядаються як чоловічі) приписуються «активно-творчі» характеристики, інструментальні риси особистості. Фемінінність – навпаки – розглядається як «пасивно-репродуктивне начало», що виявляється в експресивних особистісних характеристиках, таких, як залежність, тривожність, низька самооцінка, емоційність. Чоловікоподібні характеристики протиставляються фемінінним, розглядаються як протилежні, взаємодоповнювальні. Психологами давно помічено, що чоловіки частіше за жінок представляють докільню завідомо неправдиві або нереальні образи «я». Мужеподібні і пов'язані з ними соціальні очікування є похідними не від властивостей індивіда, а від особливостей чоловічої соціальної ролі. Звідси впливає перенесення уваги з індивідуальних рис на соціокультурні стереотипи і норми, стилі соціалізації.

Друга група гендерних стереотипів включає в себе уявлення про розподіл соціальних (сімейних і професійних) ролей між чоловіками і жінками. Для жінки найбільш значущою соціальною роллю є роль домогосподарки, матері. Чоловікам пропонується активне суспільне життя, професійна успішність, відповідальність за забезпечення сім'ї. Найбільш значущими соціальними ролями для чоловіка є саме професійні ролі. Зараз у масовій свідомості нормативні чоловічі та жіночі властивості, як і раніше, виглядають альтернативними і взаємодоповнювальними. Багато соціально-значущих рис особистості вважається гендерно-нейтральними або допускає суттєві соціально-групові та індивідуальні варіації. Ідеальний тип «справжнього чоловіка», який завжди був умовним і часто проектувався в минуле, тепер остаточно втратив свою монолітність, а деякі його компоненти носять характер дисфункціональних.

Третя група гендерних стереотипів визначається специфікою змісту праці. У відповідності з традиційними уявленнями передбачається, що жіноча праця повинна носити виконавчий, обслуговуючий характер, бути частиною експресивної сфери діяльності. Для чоловіків можлива творча і керівна робота, їх праця визначається в інструментальній сфері діяльності. У сфері виробничих стосунків відбувається поступове і прискорене руйнування традиційної системи гендерного розподілу праці, ослаблення поляризації чоловічих і жіночих соціально-виробничих функцій, ролей, занять і сфер діяльності. Провідною, динамічною силою цього процесу є жінки, які швидко освоюють чоловічі професії, дорівнюють до чоловіків за рівнем освіти й т. п. У політичній сфері паралельно цьому змінюються гендерні відносини влади. Чоловіки поступово втрачають монополію на публічну владу. Загальне виборче право, принцип громадянської рівноправності статей, збільшення номінального і реального

представництва жінок у владних структурах – загальні тенденції нашого часу. Це не може не змінювати соціальних уявлень чоловіків і жінок один про одного і про самих себе.

Проблема гендерних відносин, що пов'язана з особливостями статі людини, її психологічними відмінностями і ціннісними орієнтаціями, останнім часом входить до найбільш активно обговорюваних у суспільстві. З одного боку, відбуваються процеси демократизації і гуманізації, що сприяють створенню рівних можливостей для реалізації особистості незалежно від соціального походження, стану, національності, віку і статі. З іншого боку, свідомості обох статей притаманні стереотипні уявлення про роль у житті, положення, статус, різні ціннісні орієнтації. Ці стереотипи накладають свій відбиток при бажанні мобілізувати свої можливості й реалізуватися як особистість.

Kovalchuk K.

PROBLEM OF GENDER STEREOTYPES IN MODERN SOCIETY

The study considers the problem of gender stereotypes in modern society. It is revealed they are divided into three groups and they cover many spheres of life, defining status characteristics of both men and women. It was emphasized that modern society pays much attention to gender inequality problem

УДК 376.145

Лисак Н. О.
Петренко Н. В.
/Україна/

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Вчені досліджують різноманітні аспекти гендерної ідентичності, засвоєння гендерних ролей, гендерної соціалізації, формування гендерних стереотипів, а також диференціації гендерних відмінностей у сім'ї і соціумі. В працях таких вчених як Гузьман О., Жеребкіна І., Здравомислова Е., Оксамитна С., Кон І., Журженко Т., Зуйкова Є., Кесіора Н., Клецина І., Лавриненко Н., Ляшенко Н., Темкіна А. досліджувались механізми конструювання гендерних відносин, основні сфери прояву гендерної нерівності, чинники, що запобігають становленню гендерного паритету.

Однією з основних проблем сучасності є нерівність чоловіків і жінок на ринку праці, попри те, що згідно із Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (ст. 17) обидві статі мають рівні права та можливості у працевлаштуванні, кар'єрному просуванні, підвищенні кваліфікації та перепідготовці. На думку Ю.Ф. Пачковського, «гендерні дослідження наочно продемонстрували статеві відмінності інтересів, устремлінь, професійних виборів і типів кар'єр, кар'єрних досягнень, поведінки на роботі, поєднання професійних ролей з іншими життєвими ролями» [1].

Кар'єра (італ. *carriera* – життєвий шлях) – це поступове просування особистості в будь-якій сфері діяльності, зміна навичок, властивостей, кваліфікаційних можливостей і розмірів винагороди, пов'язаних з діяльністю; просування вперед обраним шляхом; здобуття слави, збагачення (наприклад, отримання великих повноважень, вищого статусу, престижу, влади, вищої оплати праці) за рахунок власних зусиль, максимального використання певних здібностей, професійної майстерності та особистих якостей. Кар'єра починається з формування суб'єктивно усвідомлених власних міркувань працівника про своє трудове майбутнє, очікуваний шлях самовираження та задоволення працею. Інакше кажучи, кар'єра – це індивідуально усвідомлена позиція та поведінка індивіда, пов'язана з трудовим досвідом і діяльністю протягом трудового життя.

Так, за гендерною ознакою виокремлюють жіночу та чоловічу кар'єри. Американський дослідник Д.Сьюпер запропонував одну з перших психологічних класифікацій кар'єр. У ній виділено чоловічі і жіночі типи кар'єр залежно від чергування професійних спроб і періодів стабільної роботи.

Чоловічі типи кар'єр:

1) стабільна кар'єра, коли суб'єкт відразу після навчання займається професійною діяльністю і незмінно слідує обраному шляху;

2) звичайна кар'єра, коли після навчання відбувається серія професійних спроб, які закінчуються стабільною службою;

3) нестабільна – з чергуванням професійних спроб і періодів стабільної роботи; кар'єра із множиною спроб, коли людина часто змінює вид діяльності, не маючи стабільної роботи.

Жіночі типи кар'єр більш різноманітні:

1) кар'єра домогосподарки;

2) звичайна кар'єра, коли жінки, які мають освіту, виходять заміж, припиняють працювати та стають домогосподарками;

3) стабільна робоча кар'єра, коли здобута освіта допомагає знайти роботу, що стає справою життя;

4) дволінійна кар'єра, коли кар'єра домогосподарки співіснує зі стабільною робочою кар'єрою;

5) переривчаста кар'єра – робота до одруження, потім перерва (народження та виховання дітей), повернення на роботу;

6) нестабільна кар'єра – чергування періодів роботи після одруження поряд з поверненням до кар'єри домогосподарки;

7) кар'єра з множинними спробами – послідовність непов'язаних видів праці без стабілізації у якій-небудь професійній галузі [2].

В процесі становлення професійної кар'єри чоловіків та жінок не залишаються поза увагою питання, пов'язані з гендерними особливостями спілкування. Дослідженню питань, пов'язаних з гендерними особливостями спілкування, присвячені праці Ботіної О., Дорошенко С., Кузнецової А., Путрової М., Савицької Л., Сидорської І., Стахш М., Стерніна І., Токарчук О., Шевельової Л. Мовлення чоловіків і жінок у соціолінгвістичному аспекті розглядає О. Клещова; гендерні аспекти мовної поведінки досліджуються Л. Першай.

Як зазначає Шевчук С.В., «гендерні пошуки у лінгвістиці зводяться до таких підходів: маніфестація гендеру в стилі спілкування; виявлення особливостей мовлення чоловіків та жінок – мовні гендерні стереотипи; вираження гендеру на різних мовних рівнях: морфологічному, лексичному та текстуальному; гендер і традиції мовленнєвого етикету».

Треба зазначити, що спілкування жінок і чоловіків в діловій та професійній сферах репрезентується найяскравіше. Кожен з них використовує специфічні способи комунікації. Характер мовленнєвого спілкування, його стратегія, стиль великою мірою залежать від гендерних і комунікативних статусів учасників спілкування. Так, за гендерною ознакою виокремлюють жіночий та чоловічий стилі спілкування.

Чоловічий стиль спілкування зорієнтований на систему домінування. В процесі ділової комунікації чоловіки частіше є лідерами, їхня самооцінка залежить від успіхів у сфері професійної діяльності. Чоловіки тяжіють до самоствердження, їм притаманна зосередженість на завданні, цифрах, фактах, вони націлені на результат.

Жінки репрезентують демократичний стиль спілкування. Переважна більшість жінок у мовній комунікації дотримуються стилю співробітництва. Налагодження ділових контактів для жінок – це: колегіальне прийняття рішень, заохочення активності учасників комунікативного процесу. Мовленню жінок властиві застереження, докладні пояснення, вибачення, незавершеність початих думок. Як засвідчують спостереження вчених за живою мовною практикою, комунікативна поведінка жінок експресивна, надто емоційна, не завжди послідовна. Жінки значно краще, ніж чоловіки, аналізують емоції, настрої людини за мімікою і виразом обличчя.

Статеві відмінності треба враховувати при проведенні індивідуального діалогу. Чоловіки і жінки поведуться в діалозі по різному. Чоловіки більше зосереджуються на змісті розмови, жінки – на процесі спілкування. Жінки здебільшого починають і підтримують розмову, чоловіки – контролюють і спрямовують. Чоловіки, як правило, уважно вислуховують співрозмовника лише 10-15 секунд, а потім починають слухати себе та думати, чим можна доповнити розмову. Якщо чоловіки виявляють зацікавленість, вони підтакують, якщо бажають змінити тему – промовисто мовчать. Жінки частіше вживають умовну форму і слова, що виражають оцінку повідомлюваного (напевно, можливо, сподіваюся, слід гадати, безперечно тощо). Індивідуальне спілкування вимагає від керівника і підлеглого володіння певним мистецтвом, мобілізації сил і вмінь для того, щоб розмова досягла мети, а її результат задовольнив учасників.

Література

1. Соціологія і психологія: Навч. посібник / За ред. Ю.Ф. Пачковського. - К.: Каравела, 2012. – 760 с.
2. Социальная психология личности в вопросах и ответах: Учебное пособие / Под ред. проф. В.А. Лабунской. –М.: Гардарики, 2001.-397 с.

**Lysak N.,
Petrenko N.**

FEATURES OF PROFESSIONAL CAREERING: GENDER ASPECTS

In the theses «Peculiarities of the formation of a professional career: the gender aspect», the problems of the formation of the women's and men's career are analyzed.

УДК 323:316.346.2-055.2

Мелюс А. І.
/Україна/

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Зважаючи на проголошення Україною курсу на євроінтеграцію, гендерне питання, яке є важливою частиною державної політики, набуло особливого значення в політичних процесах держави. Ця галузь політики постає важливим напрямом в демократичному розвитку України.

Гендерна рівність означає рівний доступ, можливості, обов'язки та участь чоловіків та жінок в усіх сферах громадського та приватного життя. Також вона передбачає рівний доступ та розподіл ресурсів між жінками та чоловіками. За останні десятиріччя правовий статус жінок в Європі беззаперечно покращився. Незважаючи на те, що прогрес помітний (рівень освіти, участь у ринку праці та у політиці), гендерна нерівність існує вже багато років, залишаючи чоловікам їх традиційні обов'язки та обмежуючи жінок у можливостях затверджувати свої основні права та функції.

Одним із основних досягнень у сфері гендерної рівності є створення нормативно-правової бази з питань гендерної рівності, зокрема, ухвалення Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.). Ухвалення закону стало результатом активного і тривалого лобювання з боку громадських організацій гендерного спрямування. Про це свідчить той факт, що закон було ухвалено лише з восьмої спроби. Після цього починається розвиток національного законодавства з забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, вносяться зміни до інших законів з метою приведення їх у відповідність до прийнятого закону, ухвалюються інші нормативно-правові акти, спрямовані на розвиток національного механізму забезпечення рівних прав і можливостей тощо.

Відповідно до Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» основними напрямками державної політики у цій сфері є:

- утвердження гендерної рівності;
- недопущення дискримінації за ознакою статі;
- застосування позитивних дій (спеціальні тимчасові заходи, спрямовані на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України);
- забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень;
- забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків;
- підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства;
- виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері;
- захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі.

Цікавим і доцільним в умовах соціальних трансформацій, які відбуваються в нашій країні, видається дослідження гендерних аспектів політичного лідерства. В Україні слабкою стороною гендерної політики є питання присутності жінок в органах державної влади та місцевого самоврядування, особливо на керівних посадах. Саме ці органи є найбільш гендерно чутливими серед усіх рівнів політичної влади. Це робить процес вирішення гендерних проблем органами державної влади досить складним, а часто можливим лише за умови співпраці з жіночими громадськими організаціями.

Законом України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» також визначені основні положення щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування:

1) Призначення на державну службу та службу в органи місцевого самоврядування здійснюється з дотриманням представництва кандидатур кожної статі.

2) Дискримінація за ознакою статі при прийнятті на державну службу та службу в органи місцевого самоврядування і під час її проходження забороняється.

3) Керівники органів державної влади та органів місцевого самоврядування зобов'язані забезпечити рівний доступ громадян до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування відповідно до кваліфікації і професійної підготовки незалежно від статі претендента.

4) Формування кадрового резерву для заміщення посад державних службовців і посад в органах місцевого самоврядування, просування їх по службі здійснюється із забезпеченням рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків.

5) Дозволяється застосування позитивних дій з метою досягнення збалансованого представництва жінок і чоловіків на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування з урахуванням категорій посад службовців.

Але ця проблема розповсюджується не лише на систему управління. Під впливом гендерних стереотипів сформувалася ціла низка професій, які вважаються суто жіночими або ж суто чоловічими без усіляких вагомих підстав. Варто зазначити, що у статті 17 Закону держава зобов'язує роботодавця не лише створювати умови праці, що дозволяли б жінкам і чоловікам здійснювати трудову діяльність на рівній основі; забезпечувати жінкам і чоловікам можливість суміщати трудову діяльність із сімейними обов'язками; здійснювати рівну оплату праці жінок і чоловіків при однаковій кваліфікації та однакових умовах праці; вживати заходів щодо створення безпечних для життя і здоров'я умов праці; вживати заходів щодо унеможливлення випадків сексуальних домагань, але й забороняє роботодавцям в оголошеннях (рекламі) про вакансії пропонувати роботу лише жінкам або лише чоловікам, за винятком специфічної роботи, що може виконуватися виключно особами певної статі, висувати різні вимоги, даючи перевагу одній із статей, вимагати від осіб, які влаштовуються на роботу, відомості про їхнє особисте життя, плани щодо народження дітей.

Щодо освіти, то держава встановлює обов'язок навчальних закладів забезпечувати рівні умови для жінок і чоловіків під час вступу до навчальних закладів, оцінки знань, надання грантів, позик студентам, а також підготовку та видання підручників, навчальних посібників, вільних від стереотипних уявлень про роль жінки і чоловіка. Центральний орган виконавчої влади з питань освіти і науки забезпечує проведення експертизи навчальних програм, підручників та навчальних посібників для навчальних закладів щодо відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

До навчальних програм вищих навчальних закладів, курсів перепідготовки кадрів включаються дисципліни, які вивчають питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, та факультативне вивчення правових засад гендерної рівності на основі гармонізації національного і міжнародного законодавства.

Але попри усі ці заходи існує певний розподіл спеціальностей, на яких переважають студенти одної або іншої статі, що створює умови для подальшого закріплення певного виду діяльності за представниками тої чи іншої статі.

Такі ж самі процеси можна прослідкувати і в інших галузях суспільного життя.

Таким чином, можна зробити висновок, що проблема гендерної нерівності існує, і вирішити її можливо лише за умови послідовної державної гендерної політики в даній сфері.

**СЕКЦІЯ 6 МОДЕЛІ ВІДКРИТОСТІ ТА
ВЗАЄМОВПЛИВІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА: РЕФОРМАЦІЯ,
МОДЕРНІЗАЦІЯ, ГЛОБАЛІЗАЦІЯ**

УДК 94:629.5 (477)

**Анікіна Г. В.,
Ковальчук Т. В.,
Понуровський С.В.**
/Україна/

**КОЗАЦЬКА ЧАЙКА – НЕПЕРЕВЕРШЕНИЙ ЗРАЗОК СУДНОБУДУВАННЯ XVI –
XVII СТОЛІТЬ**

Розвиток мореплавства тісно пов'язаний із розвитком будь-якої країни. З точки зору становлення державницької традиції, мореплавство є універсальним, комунікаційним засобом зв'язку з навколишнім світом, який забезпечував і стимулював інтенсивний розвиток міжнародної (транзитної) торгівлі, сприяв налагодженню контактів з найвіддаленішими країнами, розвивав техніку мореплавства.

Невід'ємною ж структурною ланкою історичної еволюції флоту нашої держави є воєнне мореплавання козаків. Останнім часом, чимало місця не лише в популярних нарисах, але й наукових дослідженнях відводиться дослідженню історії українського військового флоту, в тому числі військового мореплавства запорозьких козаків.

Запорозька Січ у запорожців була основним центром суднобудування і центром козацької землі. Про зовнішній вигляд Січі, особливо раннього періоду, відомо небагато, але й цих даних досить, щоб уявити її собі і переконатися у фортифікаційній та інженерій майстерності запорожців, які вміли не тільки ходити в походи, а й добре боронитися. Перш за все, козаки приділяли велику увагу місцезнаходженню Січі. Найчастіше це був річковий острів, у крайньому випадку півострів на березі Дніпра або річок, що впадали нього. Ворогам було важко знайти Січ у плавнях – очеретяних хащах, густо помережаних численними протоками, а ще важче досягнути до неї. Таке розташування Січі забезпечувало їй добрий зв'язок з «волостю», як тоді називали українські землі, що знаходилися північніше території Війська Запорозького Низового. А саме з «волості», особливо з Києва, Переяслава, Канева, Черкас та інших міст на Січ тікали водним шляхом майбутні козаки. Саме звідси привозили на Січ порох, сукно та інші необхідні речі.

З Січі можна було вийти Дніпром у Чорне море проти Османської імперії та Кримського ханства. За визначенням С. Величка: «Пороги – це великі скелі на Дніпрі. Через деякі з них – нижчі – вода тече, інші стирчать угору, і ріка рине водоспадом, а по ній козаки спускаються на Низ чайками або суднами, щоправда, ризикуючи життям, бо кораблі часто розбиваються, а люди топляться» [1, С. 365–366]. В цьому якраз проявлялася авантюрицька вдача козаків.

Варто зазначити, що із будівництвом у гирлі Дніпра потужних фортець Османської імперії, запорожці часто підіймалися вгору Дніпром, заходили в гирло Самари (на території сучасного Дніпропетровська), пливли «святою річкою», як вони називали Самару, до гирла Вовчої, а потім до верхів'їв останньої. Там тягли волоком по суші човни до верхів'їв Кальміусу, а вже цією річкою спускалися в Азовське море, а при необхідності – через Керченську затоку й у Чорне море.

Цей шлях був безпечнішим, але довшим і вимагав великих зусиль, зокрема при доланні порогів та ще й проти течії. Гетьман Самійло Кішка та його сподвижник, Ян Оришовський, у своєму листі до канцлера Речі Посполитої Яна Замойського від 11/1 серпня 1600 р. згадували про тяжкі випробування козаків під час долання порогів проти течії: «Пройшовши до порогів,

ми тягнули через скелі берегом морські човни, по двісті, по триста чоловік, взявшись за канати, і чи не кожному (козакові) спадав кривавий піт з чола» [3, С.192].

Військова майстерність козаків повною мірою виявлялася у морських походах. На Січі взагалі вважалося, що справжній козак лише той, хто бував в морських походах, випробував себе в морських боях.

Козацький флот складався з легких та надзвичайно маневрених човнів-чайок.

Існує кілька версій походження назви «чайка»:

1. Слово «чайка» походить від турецького слова «саука» – «трищогловий корабель»;
2. Дослідники припускають синонімічність слів «чайка» та «шайка» («згряя», «банда», первісне значення – «екіпаж піратського корабля»);
3. Можливо, назва походить від птаха чайки і підкреслює легкість, швидкість та маневреність човна;
4. «Чайка» походить від татарського «каїк», тобто «круглий човен»;
5. Слово «чайка» походить від староруської назви невеликого судна «шайки», яке широко застосовувалося ушкуйниками. Очевидно, шайка мала округлу форму. Так само називали і круглу посудину для миття в бані. Через розбійницьку вдачу ушкуйників назва судна могла ототожнитися з її командою [4, С. 71].

Чайки рухалися завдяки веслам або вітрилам. Перевагою чайок було й те, що вони могли пришвартуватися до будь-якого берега, на відміну від великих і неповоротких турецьких галер.

Кіль, тобто основу днищ цих суден, козаки робили зі стовбурів верби або липи, належним чином видовбуючи та обтесуючи їх. Далі корпус формувався з грубих дощок. Їх ретельно припасовували одну до одної, а щілини між ними забивали клоччям. Борти цих суден, довжина яких сягала 20, а ширина 4 метрів, просмолювали, а потім обшивали тугими оберемками сухого очерету, іноді ще й липовою корою. Це робилося для того, щоб підвищити плавучість човнів. Ніяких надбудов та захистків від негоди козаки на чайках не мали. Зате ставили по два стерна – на носі та кормі і посередині щоглу. Було також по 10 весел з кожного борту. Щодо екіпажу, то він, залежно від розміру судна, становив від 50 до 70 чоловік. Озброєння – близько 6 легких гармат, рушниці, луки, пістолети, списи. Чайки дуже схожі на човни вікінгів. Це підтверджено в наші часи під час реконструкції козацьких чайок.

Доведено, що технологія виготовлення «чайок» в запорожців і «стругів» в донців не виявляє істотних відмінностей, досвід суднобудування запорожців швидко поширився на Дону. Віце-адмірал Корнелій Крюйс зазначав, що будівництво морських човнів у запорожців було організовано в особливому місці Січі - військовій скарбниці. Чайки запорожців, за його свідченням, нагадували неаполітанські фелюки та іспанські баркелонги. Розміри їх були різними, від 50 до 70 футів завдовжки, шириною від 10 до 12 чи від 18 до 20, і заввишки до 12 футів. По завершенні нашивки дощок човен осмолювали і встановлювали два керма чи закріпні весла, одне на кормі, друге на носі, що дозволяло швидко міняти судну галс майже на місці. Із зовнішнього боку судна, вздовж бортів від корми до носа прикріплювали ликом або гломом щільно зв'язані пучки очерету товщиною 6 – 8 футів, щоб вберегти судно від морських хвиль, надати йому амортизаційності при абордажі з кораблем противника чи при причалюванні до кам'янистого берега і навіть захистити борти від ворожих ядер і куль [5, С.11].

Зародження, становлення та розвиток флоту Запорозької Січі органічно пов'язаний з організацією та функціонуванням всього козацького війська. Боротьба козаків на морі носила превентивний упереджувальний характер. Ця боротьба спрямовувалася на ліквідацію блокади Туреччиною Запорозької Січі в гирлах великих рік Причорномор'я, важливих воєнних і торгових шляхів в басейні Чорного і Азовського морів. Через емпіричність розвитку, а також значну відірваність воєнних дій від основної тилової бази Січі козаки не змогли закріпитись у завойованих фортецях-портах в пониззі Дніпра і перейти до наступальної стратегії задля оволодіння стратегічними морськими і сухопутними шляхами. Але справедливим буде припущення про синонімічність назви «чайка» як малого бойового корабля, на яких мореплавці-козаки досить упевнено могли виходити у відкрите море, долати великі відстані і ставати до бою з ескадрами, що склалися з кораблів значно більших за своїми розмірами.

Література

1. Величко С. Літопис. Т.2. – К.: Дніпро, 1991. – С. 365 – 366.
2. Гуржій О. Особливості воєнно-морського мистецтва українських козаків у першій половині XVII століття // О. Гуржій, В. Корнієнко // Воєнна історія. – 2002. – № 2. – С. 9 – 18.
Кононенко М. Науково-технічний рівень Київської Русі та українського козацтва. Постаті: (розвиток флоту Запорізької Січі. Самійло Кішка) / М. Кононенко // Українознавство. – 2010. – № 1. – С. 191 – 198.
3. Нікуліна Н. Лоцманування у запорожців / Н. Нікуліна // Київська старовина. – 1996. № 2 – 3. – С. 70 – 73.
4. Сокульський А.Л. Флот Запорозької Січі в XVI – XVIII ст.: структурна організація, технологія та військове мистецтво: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / А.Л. Сокульський ; НАН України. Ін-т історії України. – К., 1999. – 17 с.

**Anikin G. AT.,
Kovalchuk T.V.,
Ponurovsky S.V.**

COSSACKS CHAIKA IS EXCELLENT SAMPLE OF SHIPBUILDING OF 16TH-17TH CENTURIES

Study the history of the rise and the development of the Zaporizhghia Cossacks naval fleet in the 16th-17th centuries. The Zaporizhghia Sich territory served as a site for ship building in the same way as it was a tradition with the Don Cossacks who built vessels in the middle part of the Don River basin. The technology of chaika-ship building is described.

УДК 008 (477)

Василянська О. Ф.
/Україна/

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНЄ, МАЙБУТНЄ

Зі всього розмаїття соціальних процесів, відносин і фактів, які існували у минулому й існують нині, ми виділяємо певну особливу сферу, яка іменується культурою. Більшість людей переконана, що саме культура – те головне, основне, що відрізняє людське і соціальне буття від існування дикої природи.

Культура (лат. *colere* – «населяти», «вирощувати», «сприяти», «успадковувати») – сукупність матеріальних і духовних, нематеріальних цінностей, створених людством протягом його історії.

Відомий дослідник української культури І. Огієнко зазначав, що українській культурі з самого початку були властиві відвертість світу, відсутність ксенофобії (боязні чужого) і гуманізм. Говорячи про гуманістичну суть української культури, потрібно відзначити і те, що сама система цінностей даної культури в період її активного розвитку (XVII–XIX ст.) була досить специфічною. Багатий матеріал для такого висновку дає творча спадщина Г. Сковороди, Ф. Прокоповича, П. Куліша. Творчість Г. С. Сковороди фактично починала часи Просвітництва в українській культурі. У цілому ідеї Г. С. Сковороди, що ввібрали в себе широкий спектр античних (Платон, Арістотель, стоїки, Плотін), середньовічних (отці церкви), новоевропейських (Спіноза, Вольф, Декарт, німецькі містики та ін.), розвинулися в контексті ідей західноєвропейського Просвітництва. З іншого боку, специфіка православної культурно-історичної традиції, у межах якої проходили життя й творчість Г. С. Сковороди, зумовлювала оригінальність філософсько-культурологічних ідей «українського Сократа». «Споріднена праця» і самопізнання, свобода, заради якої не шкода розлучитися з благополуччям, обмеження життєвих потреб, надання переваги духовному над матеріальним – ось ті шляхи і рецепти

щастя, яких дотримувались і які пропагували провідні українські мислителі. Сьогодні такі підходи набувають особливого значення для всього людства.

Леся Українка була також уособленням культури, зразком українського мовлення, традицій. У своїй творчості вона неодноразово охоплювала всю красу та величність тогочасного народного світогляду. Її літературні скарби охоче поглинає і зараз увесь світ.

Безперечно, що сучасна Україна успадкувала від попередніх часів певну систему культурних і просвітницьких закладів, творчих об'єднань, спілок, колективів, які мають відповідну інфраструктуру. Поряд з тим входження культурного процесу в Україні в загальносоюзну систему обумовило значні негативні наслідки у фаховій оптимізації осередків культури, надмірну централізацію культурно-освітніх закладів та програм їх культурних заходів, що гранично обмежувало можливість усвідомлення українським народом своєї історії, культури, етнографії, досягнень з усіх галузей знань і сучасної науки.

Формуючи національну еліту, спираючись на наявні інтелектуальні сили українського народу, наповнити українську суспільну свідомість національним змістом, витіснити з неї комплекс меншовартості перед іншими народами, зневіру у власних силах. Цим закладалась основа для поступового повернення громадянам відчуття власної національної гідності, усвідомлення себе творчими особистостями, активними учасниками побудови Української держави та її входження у повноправні члени світового співтовариства. В незалежній державі неминуче настане той час, коли український народ подолає занепад в економіці, в системі освіти і культури, інфляцію, ідейний хаос, деморалізуючі рецидиви, зростання злочинності тощо.

Протягом століть український етнос розвивався у несприятливих умовах. Імперські та тоталітарні режими економічно, соціально, морально-психологічно сприяли поширенню комплексу культурної неповноцінності української нації або безпосередньо руйнували її культурні структури. Проте наша культура засвідчила свою міцність. Творчі сили народу не вичерпалися, і сьогодні ми є свідками обнадійливих процесів. Адже в Україні влаштовують багато свят та фестивалів, у яких оспівуються краса традицій та невичерпна талановитість українського народу. Наприклад, фестиваль «Країна мрій», заснований лідером гурту «ВВ» Олегом Скрипкою, є найбільшим етнічним фестивалем в Україні. Про нього знають не лише в Європі, але й в усьому світі. Цьогорічний фестиваль відбудеться вже в 12-те. Фест «Файне місто» ще досить молодий, однак вже встиг заявити про себе досить гучно. З кожним роком масштаби збільшуються. Крім українських виконавців на фестиваль запрошують гурти з Австралії, Франції, Швеції, Австрії, Польщі, Грузії, Росії, Білорусі.

На майбутнє можна зробити лише прогноз, що нове розуміння культури як явища, вплине на розвиток нових технологій. Люди будуть інакше стимулювати та мотивувати себе для великих досягнень. Буде створено багато культурних цінностей.

Таким чином, фундаментом, методологічно-філософською основою, найважливішим засобом і джерелом формування особистості громадян, є національна культура, яка залишає відбиток не тільки на свідомості української спільноти, а й позитивно впливає на світ взагалі.

Vasylianska O.

UKRAINIAN CULTURE IN THE WORLD CONTENT: HISTORY, MODERN, FUTURE

The study considers the peculiarities of Ukrainian national culture establishment and development, its problems, the specific nature of its formation under the impact of different factors and movements, contribution of figures of culture into national and world heritage.

МАРТІН ЛЮТЕР І РЕФОРМАЦІЯ У ДОСЛІДЖЕННЯХ Ю. О. ГОЛУБКІНА

У 2017 році християнський світ відзначає 500-ліття від початку масштабного духовного відродження, яке назавжди змінило хід історії. Початком Реформації прийнято вважати виступ німецького ченця Мартіна Лютера 31 жовтня 1517 року, який у цей день оприлюднив свої «95 тез», що були спрямовані проти практики продажу індульгенцій та залякування віруючих чистилищем, яке пропагувала тодішня католицька церква. Соціальні явища, породжені Реформацією, є одними з найбільш впливових в історії людства, зокрема, у формуванні Західної цивілізації. Цей широкий релігійно-суспільний рух, що у XVI ст. охопив більшість європейських держав, був спрямований не тільки на реформування тодішньої церкви, а й на перетворення суспільства.

Західна історіографія присвятила Реформації величезну за обсягом літературу. Дослідники Реформації вивчали і вивчають її вплив на суспільство, людину, релігію і церкву. У Німеччині видається спеціальний журнал «Archiv für Reformationsgeschichte». Найбільше увагу західних дослідників приваблюють постаті М. Лютера, Ж. Кальвіна. Для західної історіографії притаманним є те, що багато уваги приділяється теологічним питанням, породженим Реформацією. Сучасна німецька історіографія пов'язує Реформацію з історією власної держави.

Соціологічна теорія М. Вебера про роль протестантської етики у формуванні «духу капіталізму» викликала в науці інтенсивну полеміку. Зв'язок Реформації із загальним соціально-економічним розвитком епохи підкреслюється в роботах таких дослідників, як німецький теолог Е. Трельч, французький історик А. Озе, англійський історик Р. Тоуні.

Згідно з даними «Бібліографії німецької історії в епоху релігійного розколу 1517–1585 рр.» (упорядник К. Шоттенклор), із середини XVI ст. до 1933 р. про М. Лютера було написано 3692 праці, з 1938 до 1960 р. – 1210 праць. У ФРН у період з 1945 по 1967 р. були видані 180 книг, присвячених Реформації та М. Лютеру. У 1981–1983 рр. напередодні ювілею реформатора тільки у Німеччині (ФРН і НДР) про нього було оприлюднено 602 праці. Веймарське критичне повне зібрання творів М. Лютера почали видавати з 1883 р. і не закінчили до теперішнього часу. У 2003 р. воно налічувало 98 томів (1115 книжок) [1, с. 5].

У Російській імперії і Радянському Союзі належна увага вивченню спадщини М. Лютера і проблем Реформації не приділялася. Російською мовою вишли тільки два твори М. Лютера – у 1912 р. («К християнському дворянству немецкой нации») і у 1986 р. («О рабстве воли»).

У рік ювілею Реформації неможливо не згадати про суттєвий внесок у дослідження вітчизняною історичною наукою цього грандіозного процесу, який змінив хід світової історії, постать професора Харківського університету Юрія Олексійовича Голубкіна (1941–2010). Юрій Олексійович більшу частину життя присвятив перекладам зі старонімецької і коментарям творів М. Лютера. Завдяки науковій спадщині Ю. О. Голубкіна науковці мають можливість ознайомитись із творчістю реформатора.

У 1965 р. Ю. О. Голубкін закінчив Харківський університет. Із 1970 р. – викладач, старший викладач кафедри історії середніх віків Харківського університету. У 1974 р. захистив кандидатську дисертацію «Общественно-политические взгляды и позиция Мартина Лютера во время второго периода раннебуржуазной революции в Германии (1521–1524)». У 1975–1977 рр. – старший викладач кафедри історії Середніх Віків та історіографії, з 1977 р. – старший викладач, доцент кафедри історії Стародавнього світу та Середніх Віків Харківського університету. Останні роки життя був на посаді професора. Викладав загальний курс історії Середніх Віків і спецкурси «Історіографія історії Середніх Віків», «Реформація в Німеччині», «Німецький гуманізм», «Медієвістика в Харківському університеті» та ін., паралельно читав курс історії Середніх Віків у Харківському педагогічному інституті ім. Г. С. Сковороди.

Опублікував понад 80 наукових, науково-популярних, і методичних праць, переважна кількість з яких – це переклади і коментарі творів М. Лютера. Під керівництвом Ю. Голубкіна захищені 3 кандидатські дисертації.

Ю. Голубкін проаналізував історичні умови і події у сучасній М. Лютеру Німеччині, що сприяли формуванню його поглядів. Економічний розвиток Німеччини початку XVI ст. під гнітом феодальних відносин торкнувся родини майбутнього реформатора. Його батько – Ганс Лютер, селянин за походженням, змушений був годувати родину, працюючи на копальні з видобутку руди. Завдяки величезним зусиллям йому вдається зібрати кошти на навчання в Ерфуртському університеті лише одного з чотирьох дітей – Мартіна. Не має меж засмучення батька, коли цей син, його гордість і надія, у 21 рік, напередодні закінчення навчання, кидає університет, щоб стати ченцем. Зі сторінок біографічного нарису М. Лютера авторства Ю. О. Голубкіна, завдяки наведеному листуванню Ганса і Мартіна Лютерів, ми дізнаємося про негативне ставлення німецького плебсу до католицького чернецтва [2].

Ю. Голубкін вперше переклав повністю, а не уривки, як це робили попередні дослідники, російською мовою такий програмний твір М. Лютера, як «Открытое увещание христианам от смуты и мятежа» (1522 р.) [1, с. 110]. У ньому реформатор закликав усіх прибічників нової церкви утримуватися від насильства у стосунках зі своїми опонентами. Величезну цінність представляють коментарі Ю. О. Голубкіна і ґрунтовний аналіз конкретних історичних умов і подій, що змусили М. Лютера звернутися до своїх прибічників із пропагандою ненасильства.

Юрій Олексійович також переклав і проаналізував проповідь М. Лютера «О светской власти. В какой мере ей следует повиноваться», у якій розглядаються питання про неприпустимість зрощення світської і духовно влади, оскільки кожна з них виконує різні функції. Слід зазначити, що з цією проповіддю М. Лютер виступав шість разів у Веймарі протягом 1522–1523 рр.

Широко відомі погляди М. Лютера на державну владу як не на привілей, а як на тягар, покладений на правителя Богом. М. Лютер говорив про владу як про ремесло, що вимагає певних умінь. Зокрема, правитель повинен знати реальну ситуацію в країні, керуватися у своїх діях голосом розуму і волею Бога, визначати, в яких випадках слід застосовувати заходи примусу або переконання. Ці ідеї знайшли підтримку у частини панівного класу німецького суспільства. Наводячи фактичний матеріал, Ю. Голубкін змальовує майже детективну історію того, як прихильники М. Лютера серед князівської верхівки тогочасної Німеччини переховували його від папських легатів, які намагалися вчинити над реформатором трибунал.

Своєю діяльністю реформатор сприяв тому, що центри християнського життя перемістились із монастирів на ринкові площі. У цьому переході відобразилися політичні, соціальні, економічні та церковні зміни, що лежать у підґрунті формування сучасної західної культури. На підставі аналізу історичних фактів Ю. О. Голубкін дослідив цей процес, зробив усіх зацікавлених, так би мовити, свідками стрімкого перетворення німецького суспільства під впливом реформаційних процесів другої половини XVI ст.

На жаль у межах одних тез неможливо зробити належний аналіз наукової спадщини Ю. Голубкіна, цінність якої полягає у тому, що він досліджував твори М. Лютера як історик, а не теолог. У коментарях до власних перекладів, Ю. Голубкін ґрунтовно, чітко і водночас дуже цікаво, навіть для пересічного читача, не історика за фахом, описував історичні умови, висвітлював події, які спонукали реформатора виступити з тим чи іншим твором. У сучасній Україні відчувається нагальна потреба знайомства зі спадщиною фундаторів Реформації українською мовою. Будемо сподіватися, що 500-річчя Реформації спонукає українських дослідників – істориків, мовознавців, теологів – до ґрунтовного вивчення і перекладу українською мовою цієї скарбниці духовного надбання.

Література

1. Лютер М. Время молчания прошло: избр. произведения, 1520–1526 гг. / Мартин Лютер ; пер. с нем., ист.-биограф. очерк и коммент. Ю. А. Голубкина. – 2-е изд. – Харьков: Око, 1994. – 349 с.

2. Лютер М. Жить и возвещать дела Господни / Мартин Лютер ; сост., пер. с нем., предисл., послесл., коммент. Ю. А. Голубкина. – Х.: Майдан, 2001. – 491 с.

Golovko O.

MARTIN LYUTER AND REFORM IN RESEARCH YURI GOLUBKIN

In theses analyzed the historiography of the Reformation and the work of Martin Luther, in particular in works of Professor Kharkov National University named by Vasily Karazin Yuri Golubkin.

УДК 291.64

Головко О. М.
/Україна/

ПОГЛЯДИ НА ДЕРЖАВУ І ПРАВО МАРТИНА ЛЮТЕРА

Реформація – антифеодальний і антикатолицький рух, який охопив більшість країн Західної та Центральної Європи. Він був вираженням загальної назрілої потреби пристосування релігії до завдань утвердження нових буржуазних порядків, і водночас створення ідеологічної платформи для подальшого розвитку суспільних відносин. Католицька церква була головною опорою феодального ладу, найбагатшим (якщо брати у сукупності по всій Європі) власником, передусім землі, претендувала на загальну владу не лише над душами, а й життям, побутом, майном усіх християн, які сповідували католицизм.

Події Реформації перейшли з релігійної в соціальну й військово-політичну площину, набули небачених в історії масштабів протистояння. Чимало світських князів, які не бажали підтримувати папський престол, а також мали економічні інтереси в умовах становлення ринку, підтримали Реформацію. У Німеччині спалахнула кривава Селянська війна. Лише у Франції протягом одного XVI ст. відбулося дев'ять війн католиків і протестантів (так званих гугенотських війн). Під гаслами протестантизму зароджувалися й реалізовувалися визвольні рухи в Швейцарії, Шотландії, Швеції.

Політична ситуація ускладнилася тим, що Священна Римська імперія, яка впродовж століть вела боротьбу з Папами за інвеституру і політичну гегемонію в Європі, на початку XVI ст. стала ревним прихильником католицизму і оплотом антиреформаційних процесів. Річ у тім, що корона імперії перейшла до іспанського короля Карла I, імператора Карла V, який об'єднав під своєю рукою найбільшу державу в історії людства. Як тоді говорили, над його імперією ніколи не заходило сонце. Так розпочалися війни імперії з нідерландськими протестантами, що призвело до першої антифеодальної революції в історії. Друга, і одна з найбільш значних у минулому людства – Англійська революція XVII ст.» – також репрезентувала дійові сили і політичні партії, які мали релігійний протестантський характер.

Врешті-решт саме протестанти емігрували переважно з Англії та частково Нідерландів до Північної Америки, де вони засновували колонії, які створили основу першої послідовно демократичної республіканської держави у світі – Сполучених Штатів Америки.

Всі течії протестантизму сходилися в наступному. Його ідеологи заперечували зверхність Папи Римського, чернецтво й існування монастирів, культ святих, ікони, моці, таїнства церкви. Вони стояли на позиціях створення національних церков, перекладу Святого Письма на національні мови, богослужіння ними ж, визнання Святого Письма єдиним джерелом віри і відмова від святенності Святого Переказу. Реформація вимагала демократизувати і здешевити церкву, що відповідало суспільним потребам на шляхах буржуазного розвитку. Вона проголосила Богоугодними: підприємливість, економічну ініціативність, ощадливість, індивідуальність та індивідуалізм у господарському житті.

У Реформації брали участь різні верстви суспільства: феодали – опозиціонери, новонароджена буржуазія, як з «нового дворянства», що поставило своє господарство на рейки товарного виробництва, так і з міських жителів (бюргерів), а також міський плебс (з якого у подальшому в значній мірі рекрутувався робітничий клас) та селянство. Саме тому в реформаційному русі простежується три основні течії: поміркована; радикально-буржуазна та селянсько-плебейська.

Перша з них отримала назву лютеранства. Саме з дій її ідейного лідера і очільника й розпочалася власне Реформація. Мова йде про німецького священика і вченого, яким був професор богослов'я Віттенберзького університету Мартін Лютер (1483–1546). Саме його виступ 31 жовтня 1517 р. з «95 тезами» проти продажу папською курією індульгенцій (у епоху Відродження вони помилково вважалися відпущенням гріхів за гроші незалежно від таїнства сповіді) став тим «спусковим гачком», з якого розпочалася Реформація. Погляди Лютера на державу і право в основному викладені у його праці «Про світську владу. В якій мірі їй належить підкорятися».

Практично усі положення реформування церкви протестантизмом були сформульовані Лютером. Важливими були визнання всесвященства, тобто необхідності виправдання людини вірою безпосередньо перед Богом, без посередницьких дій священика, а, отже, цей останній не мав ніякої особливої благодаті, залишаючись і після вступу в сан такою ж людиною, як всі віряни. У цьому полягав викладений Лютером принцип очищення вірою. Ніхто не має переваг над собою подібними, клір нічим не відрізняється від пастви, всі стани рівноправні.. Звідси – неодмінно витікає положення про рівність усіх людей перед Богом, а отже – рівноправ'я. Не бажаючи того сам, М. Лютер став біля витоків однієї з головних концепцій Нового часу – про права людини.

Як богослов і реформатор церкви, мислитель не створив спеціального вчення про державу і право. Однак, поставши перед необхідністю захисту з боку правителів німецьких держав від дуже серйозної загрози життю (вогнище Яна Гуса згасло всього за сто років до цього), ставши несподівано для самого себе духовним лідером європейського церковного і політичного розколу, Лютер мусив визначити роль світської держави і права у новій, «очищеній» версії його віровчення. Слід зауважити, що політико-правові погляди мислителя часом є суперечливими. Це і глибинне розуміння ним відповідних питань, і реакція на тактичні питання злободенності, і реакція на селянське повстання, яке вилилося у війну і категорично не сприймалося першим вождем Реформації. Порівняно з питаннями віри, держава і право були для Лютера далеко другорядними, недарма він називав юристів, адвокатів «набродом», прирівнював їх до стражників і катів.

Він виступив проти Папи римського як головного носія Божої благодаті в цьому світі, а, отже, він не міг мати жодного впливу на світські справи. Відкидаючи релігійну зверхність римського первосвященика, Лютер тим більше не міг вважати його носієм будь-якої політичної влади. Державу він нерозривно пов'язував із правом і законами.

У праці «Про світську владу» Лютер спробував визначити місце і роль держави і права, спираючись на Святе Письмо – єдине джерело благодаті й істини, з точки зору засновника протестантизму і його послідовників. Державу він розуміє передусім як легальне джерело примусу, «меч» (у світлі давньої теорії двох мечів). Резонно вказувалося, що якби меч суперечив Божим установам, то Бог прибрав би його зі світу. Цілком ясно, якою є Божа воля: світський меч і право, вкладені в руки для покарання злих і захисту благочестивих. Чимало ідей Лютера сформульовані під впливом вчення Августина. Тому він уважав, що люди поділяються на дві частини – праведників (тих, хто істинно увірував у Христа) і всіх інших. Подібно до давньогрецьких мислителів, які на чолі з Платоном вважали, що для справжніх мудреців – філософів – ні держава, ні закони не потрібні, Лютер говорив те саме про істинних християн. Якби всі люди були праведниками, потреби у світській владі, королях чи князях не існувало б. Адже мета права – встановлення справедливості – була би вже досягнута. Там, де чинять за справедливістю, не буде сварок і ворожнечі, а, отже, не потрібні суд, судді, покарання, право або «меч» (державу). Праведник зі своєї волі робить більше, ніж встановлює

будь-який закон. Тобто, абсолютне слідування християнській етиці та моралі робить непотрібним закон, забезпечений примусом. У той же час, несправедливі не роблять і того, що приписане законом, забезпечене примусом, навіть під страхом покарання. Богослов подав своє розуміння природного права: «...Потрібне право, яке б навчало, заставляло і примушувало ... чинити добро» [1, с. 113]. Отже, право має виконувати не лише функцію примусових правил, а й бути вихователем людей у дусі християнських цінностей.

Лютеру належить відомий приклад про дерево: «Першосортне дерево не потребує ні навчання, ні права, для того, щоб приносити хороші плоди. Його природа дає те, що воно без всяких прав і вчень принесе багатий врожай. І мені видається дурною та людиною, яка напише для яблуні книжку, наповнену законами і правами, за якими вона повинна породжувати яблука, а не колючки» [1, с. 116]. Природа людини, не осяяна світлом вчення Христового є злою і агресивною. Держава і право об'єднують їх в ціле (звісно, за Божою волею), щоб подолати і приборкати цю злість і агресивність (Ця ідея прозвучить у Т. Гобса як «війна всіх проти всіх»).

Продовжуючи свою думку, Лютер пояснив, чому і справжні християни, яким держава і права не потрібні, повинні їм коритися. Мета християнина – благо ближнього і любов до нього, а цей ближній може і не бути істинним вірянином, а лише бути на шляху до цього. Як наслідок: «Якщо меч є корисним і необхідним для охорони миру, покарання гріха і захисту від злих, то християнин охоче підкоряється правлінню меча: платить податки, поважає начальство, служить, допомагає, робить усе, що йде на користь світської влади...» [1, с. 119]. Таким чином, лютеранство підтверджує біблійний постулат про те, що будь-яка влада від Бога.

М. Лютер проводив водорозділ між духовною і світською владою також спираючись на текст Святого Письма. Світське правління має закони, які не можуть поширюватися далі зовнішнього на землі – власне стосуються тіла і майна людей. Душа підпорядкована винятково Богові.

При тому, що основою поглядів Лютера на державу і право є їхня співвіднесеність з «істинною» християнською вірою, йому належить одна думка, яка випереджала свій час і була важливою для теорії права. Йдеться про особливості правозастосовної діяльності: «Якими б хорошими і справедливими не були закони, всі вони мають один недолік: їх не можна розповсюдити на всі без винятку випадки. Тому князь повинен тримати закон у руці своїй так само міцно, як меч, і вивіряти їх зі своїм розумом; де і коли треба застосувати закон у всій суворості, де і коли потрібно пом'якшити його, так, щоб розум постійно підносився вище усіляких законів і залишався вищим законом і кращим законодавцем» [1, с. 121].

Ще одна демократична думка Лютера полягає у його розумінні правильних відносин правителя і підданих. Керівник держави, монарх, має бути також добродієм християнином, а, отже, діяти відповідно до міркувань блага держави, а не свого чи своєї родини. Слідом за біблійним царем Соломоном він вказував, що нерозумний правитель робить багато утисків підданам. Монарх мав керуватися наступною максимом, вказаною лідером лютеранства: «Не пристало йому думати: країна і люди мої, я хочу робити те, що мені подобається; але так: я належу країні й людям, я зобов'язаний діяти їм на благо» [1, с.120].

Література

1. Мартин Лютер. Время молчания прошло: Избранные произведения 1520–1526 г. /Пер. с нем., ист. очерк, комментарии Ю. А. Голубкина. – Х. Око, 1992. – 352 с.

Golovko O.

VIEWS ON THE STATE AND THE MARTIN LUTHER'S RIGHT

The theses are devoted to the analysis of the influence of the connections of the religious world view of M. Luther and his views on the state and law, the essence of the political and legal ideas of the thinker.

ЖІНОЧІ ОБРАЗИ У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛЯ СЕМЕН

Михайль Семенко (1892 – 1937) відомий в українській літературі як поет доби Розстріляного відродження; основоположник і теоретик українського футуризму. Митець видавав численні збірки поезії, виступав організатором створення угруповань та журналів, присвячених модернізації літератури, таких як «Фламінго», «Аспанфут», «Нова генерація». Мета футуристів була спрямована на зруйнування кордонів старого мистецтва, вихід за межі «класичної» творчості. Вони лякали аудиторію своєю скандальною та театралізованою поведінкою, через що багатьом незвична, строката течія не припадала до душі. До Семенка ставилися відверто презирливо, вважали загрозою української культури, називали божевільним, хотіли назавжди заборонити писати людині, яка сміливо заявила: «Я палю свій «Кобзар!»». Можна сказати, що геніальний творець у масці П'єро спричинив справжню революцію епатажу в українській літературі ХХ століття. Окрім Михайля Семенка, представниками українського футуризму стали також Гео Шкурупій, М. Скуба, О. Влизько та інші.

Разом із неймовірним поетичним скарбом, Семенко вніс неоціненний вклад у драматургію українського футуризму. Автор створив два твори у вищезгаданому жанрі: «Ліліт» у 1919 році та «Маруся Богуславка» у 1927, у яких увів до української літератури два непересічних до цього часу образи. Тож, актуальність обраної теми зумовлена необхідністю всебічно осмислити образи, зображені в драматичних творах письменника, обґрунтувати мету введення в українську літературу міфічного образу Ліліт, виявити риси новаторства у зображенні традиційного образу у п'єсі «Маруся Богуславка» на основі класичного сюжету загальновідомої думи. Мета статті – розглянути особливості створення жіночих образів у творчості Михайля Семенка.

Все більше дослідників займаються вивченням українського футуризму. Цю тему висвітлюють у своїх працях Анна Біла, Олег Ільницький, Сергій Жадан, Микола Сулима, Галина Черниш, Фелікс Якубовський та інші літературознавці, поети, критики.

Використання футуристичних елементів не лише в поезії, а й у драмі стало незвичним явищем в українській літературі. Саме в цьому й полягає оригінальність Михайля Семенка.

За визначенням Р. Гром'яка:

«драма як жанр – це п'єса соціального, історичного чи побутового характеру з гострим конфліктом, який розвивається в постійній напрузі. Герої – переважно звичайні люди. Автор прагне розкрити їхню психологію, дослідити еволюцію характерів, мотивацію вчинків і дій. На рубежі ХІХ – ХХ століття переважає соціально-психологічна драма. Потім, як відгук на суспільно-політичну ситуацію початку ХХ століття, виникає політична драма. Людські характери досліджуються драматургами». [1, с.209–210] Як відомо, Михайль Семенко – не той представник літератури, який дотримувався би шаблонів, які диктували мистецтву обставини того часу. Тому, можна сказати, що він став піонером у створенні нового терміну й жанру в українській літературі – футуристична драма. Підсумувавши дані про класичну драму й футуризм, це визначення виглядатиме так:

Футуристична драма – це віршована або прозова п'єса епатажного, нетрадиційного, дещо скандального характеру з гострим конфліктом, який розвивається в постійній напрузі й має несподівану, трагічну розв'язку.

Настав час розібратися, з якою метою Михайль Семенко першим ввів в українську літературу образ Ліліт – у іудейській демонології злого духу, зазвичай жіночої статі. Про неї є декілька міфів, історій та суджень. Згідно з одним, Ліліт була першою жінкою Адама: Бог, створивши чоловіка, зробив йому жінку з глини. У подружжя одразу виникла суперечка. Жінка стверджувала, що вони рівні, бо обидва зроблені з одного матеріалу. Не зумівши переконати чоловіка, вона полетіла. У Червоному морі до неї явилися три янголи, послані Богом. Ліліт

відмовилася повертатися й заявила, що створена, щоб завдавати шкоду новонародженим. Янголи взяли з неї клятву в тому, що вона не увійде в дім, у якому побачить їх самих чи їхні імена. Вона прийняла на себе кару: з цього часу кожного дня будуть помирати сто з її дітей. Вважалося, що Ліліт не тільки наводить причину на немовлят, але ще й викрадає їх та підмінєє їх. Також образ цього духа виступає ще й у ролі сукуба: вона заволодівала чоловіками проти їх волі з метою народити від них дітей. Тому Талмуд не рекомендує чоловікам ночувати в домі одним. [5, с.94]

В літературі існують різні інтерпретації образу Ліліт. Він невловимий і загадковий, майже нематеріальний, як гра уяви, у поезіях Вадима Шефнера, Марини Цвєтаєвої, Редьярда Кіплінга, Максиміліана Волошина. У нетрадиційному дусі ризикнув написати про «доньку Ліліт», попередницю Лоліти, Володимир Набоков. Безумовно талановиті і поетично індивідуальні трактування її образу у віршах поетів-луганчан Олени Сидоренко, Олени Руні, Анатолія Грибанова. У ліричній поезії ХХ століття Ліліт втрачає риси, що пов'язують її навіть з умовним місцем і часом та постає як вічне втілення «образу любові» – незвичайною, недосяжною, звабливою «вищою» жінкою.

Тож не дивно, що багатогранний і таємничий образ Ліліт зацікавив епатажного лідера українського футуризму Михайля Семенка. Автор вирішив показати свою точку зору щодо цієї жінки й зобразити її у своїй короткій віршованій драмі. Цей твір складається з шести сцен і є пародією на твори символістів. Можна припустити, що змістом сцен у драмі є боротьба між традиційними й футуристичними поглядами на мистецтво.

Михайль Семенко не засуджував Ліліт за її гріхи в минулому. Можливо, автор навіть вказував читачеві на те, що вона не є ні в чому винною, бо просто прагнула відчутти себе особистістю, яка має право на незалежність. І, як будь-яка жінка, хотіла справжніх, щирих почуттів: «Я хочу щастя і забуття бездумного і сліпучого...» Це бажання диктує кожній людині сама природа, то ж нема за що нарікати на Ліліт. Семенко зображує її поряд з двома чоловіками, один з яких щиро закоханий у неї, а другого кохає вона. Тут використано прийом любовного трикутника. Автор використовує цей метод з метою показати, що для Ліліт, на перший погляд злого та черствого духу, не є відчуженим почуття любовних переживань і співчуття:

Ах, не винна я в вашім змаганні...

Мое серце у межах склепінь.

Мое серце в жалобі роздерте.

Мое серце в смерканні як тінь. [4, с.218]

У віршованій драмі «Ліліт» простежується зречення від звичної для Семенка маски П'єро. Діалогічна структура драми з елементами містерії дещо споріднює її з поемою Миколи Бажана «Розмова сердець». Текст вкладається у традицію *commedia dell'arte* (вид італійського театру, у якому спектаклі створювалися шляхом імпровізації, з участю акторів, одягених у маски), але замість П'єро, Арлекіна й Коломбіни список дійових осіб містить Ліліт і двох чоловіків-антиподів, названих просто: Перший і Другий. Перший – поет, переповнений божественними й утопійними мріями. Його образ вражає читачів і глядачів наївністю та лагідністю. І тут ми все ж простежуємо схожість із улюбленим персонажем Семенка – сумним, безнадійно закоханим П'єро. Якось він проголошує: «Я романтик,/ Мої пісні сумні і наївні». Ліліт – утілення його ідеалів. Другий, натомість, називає себе «хамом», «переможцем і трапом», «вигнанцем Граалю», що не знає «місця для суму», бо «зачарований автомобілем». Перший у Ліліт асоціюється з «натхненням», другий пробуджує в ній «дисонанс». М'яка ніжність Першого повністю заперечуються грубістю, силою та безпardonною відвертістю Другого. Він звертається до Ліліт без жодного сорому. У його самозакоханих фразах простежуються нотки зневаги, навіть жорстокості, іронії та цинізму. У боротьбі за серце жінки Перший пропонує їй «вічні» мрії та красу, а Другий обіцяє тільки «тимчасову» плотську втіху, яка зваблює, але водночас і відштовхує Ліліт. Вона не розуміє, чому чоловіки ніяк не можуть дійти згоди.

Урешті-решт, Перший помирає. Серце Ліліт сповнюється співчуттям та жалем до чоловіка, який так широко й самовіддано кохав її.

Ліліт:

Як прекрасно він умирає –

Від туги смертної, від блідих думок!

Моє серце з дитинством його згадає,

Я назбираю для нього жалібних квіток. [4, с.230]

Висновок, до якого прийшов Другий, схожий на твердження автора щодо перемоги футуризму над іншими течіями.

Другий:

І як це логічно наш романтик сконав!

Ліліт, він був на перешкоді хвилі.

Він заперечував міць і ганебно програв,

І з ним умирають усі похилі. [4, с.230]

Другий скептично прорікає, що Ліліт забуде романтику впродовж «ранку металевих годин». Чи сталося так – нам невідомо. Але зовсім не хочеться вірити в такий розвиток подій, бо щирість переживань Ліліт, чистота її ніжних ілюзій все ж підкупає душі читачів і глядачів, розчулює їх, викликає до неї співчуття. В кінці твору, у окремій, шостій сцені, жінка посправжньому страждає й оспівує прощання зі своїми мертвими «мріями». Саме у сміливому зображенні зазвичай злого, негативного персонажу Ліліт із доброї, чутливої сторони полягає оригінальність і новаторство письменника не тільки в українській літературі.

Лірична драма «Маруся Богуславка» була написана Михайлом Семенком у 1927 році.

Відомий дослідник українського народного епосу Марко Плісецький зауважив під час аналізу «Думи про Марусю Богуславку»: «Не будучи найпопулярнішою в народній традиції, ця дума, завдяки своєму драматизму й гострому психологізму ставала особливо часто об'єктом розробки в різних видах мистецтва XIX ст., чим і зажила великої слави». [2, с.129]. До сюжету думи зверталися такі автори, як Михайло Старицький, Іван Нечуй-Левицький, Борис Грінченко. На початку XX століття Михайль Семенко зумів показати образ жінки з нового погляду. Драма була створена на замовлення як лібрето до опери Михайла Вериківського. Саме тому автор не відходив від фольклорного зображення Марусі Богуславки, про що й сказав Юрій Салдовський: «У цьому творі не простежуються жодні деструктивні елементи, які саме властиві творчості Михайля Семенка. [3, с.32] Прикладом цього можуть слугувати звертання героїні до моря, хвилі, вітру: “Море!Море! – Розваж!/Заплеши серце, хвиле! Вітер на той бік скаже, Що я себе втопила.” [4, с.232] На відміну від фольклорної думи, у драмі Михайля Семенка ширше розкривається образ ліричної героїні, глибше простежуються її душевні переживання: “Серце моє розтято – Дві рани ятриться в нім”. [4, с.232] Автор замінює смислові акценти. У творі помітні баладні елементи: любовний трикутник, боротьба за серце дівчини, гострий і напружений сюжет, трагічна кінцівка.

Отже, Михайль Семенко став новатором не лише в українській поезії, а й у драматургії. Автор майстерно зобразив жіночі образи Ліліт та Марусі Богуславки, із точністю показав нам усі тонкощі особливостей їх характерів.

Література

1. Гром'як Р.Т. Літературний словник – довідник / за ред. Р.Т. Гром'як, Ю.Т. Ковалів, В.І. Тремко – Київ: Академія, 2007. – 752 с. – Из змісту: Драма. – с.209-210
2. Плісецький М. Українські народні думи. Сюжети і образи / Марко Плісецький.– К.: УКСП «Кобза», 1994. – 364 с.
3. Салдовський Ю. Словник футуризму / Юрій Салдовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. – 128 с.
4. Семенко М. Вибрані твори / М. Семенко. – Київ: Смолоскип, 2010. – с.2011
5. Словарь символов / автор – составитель М.В. Адамчик. – Минск: Харвест, 2010. – 224 с. – Из содержания: Лилит. – с. 94

НОМАДОЛОГІЧНИЙ ПРОЕКТ В СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ ДАВІДА ФОНКІНОСА «СПОГАДИ»)

Одним з найпопулярніших і читаних сьогодні письменників нового покоління є Давид Фонкінос, творчість якого – це результат впливу філософії постмодернізму, без знання теорій якого доволі складно зрозуміти підтексти текстів французького письменника.

Не вдаючись до аналізу існуючих теоретичних позицій щодо суті та особливостей постмодернізму, зауважимо, що більшість науковців ставляться до цього феномену дещо негативно. Однак, постмодернізм (при всіх відмінностях його інтерпретації) – це спосіб мислення. Дійсно, він дещо своєрідний, але виправданий часом, адже сьогодні те, що відбувається сьогодні, світ сучасної культури з його інтенцією до метафізики, до лінійного, суб'єкт-об'єктного мислення, як це не дивно, спирається на його проекти. А проектів постмодернізм запропонував декілька: текстологічний, шизоаналітичний, симуляційний, комунікаційний, номадологічний. Зупинімося на номадологічному проекті, прикладом втілення якого є роман «Спогади» («Les Souvenirs») сучасного французького письменника Давида Фонкіноса.

Поняття «номадологічний» походить від англ. Nomad – кочівник. Вихідні ідеї номадологічного проекту були висловлені Ж. Дельозом в роботі «Логіка смислу», а остаточне обґрунтування ця теорія отримала у спільних роботах Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі, зокрема у другому томі праці «Капіталізм та шизофренія» [3, 524]. Смысл номадологічного проекту полягає у наступному. Історія, як така, починаючи від Августина, уявлялась і розумілась як лінійний процес, що послідовно рухається, прогресивно розвивається, має закономірність. Постмодернізм заперечує лінійність історії, і не розглядає її як закономірний розвиток об'єктивної реальності, адже для кожної людини є своя об'єктивна реальність, на тлі якої «будується» реальність суб'єктивна.

Номадологічний підхід будується, так би мовити, за принципом квантового стрибка, коли виникають певні спалахи, завдяки яким з'являються нові можливості (нові спалахи) при чому в різних сторонах і т. д. І ці спалахи лише опосередковано пов'язані один з одним, й викликають різні асоціації. Тому асоціація від, скажімо, третього спалаху ніяк не буда пов'язана з першим. Ж. Дельоз називає такий ефект «різнорідними серіями»: «Будь-яка унікальна серія, чий однорідні терміни розрізняються тільки по типу і ступеню, необхідним чином розгортається у дві різнорідні серії, кожна з яких в свою чергу утворена з термінів одного і того ж типу і ступеня» [2, 54]. Серії – це ланцюжки подій, які чіпляються один за одного, спонукаючи повернутись до них знову, але вже з іншої точки зору. Причому це чіплення має випадково-імовірнісний характер. Щось на кшталт атомів Демокріта, які чіплялися хвостиками. Саме тому «зв'язок серій, означаючих з позначниками, і навпаки, може бути забезпечений вельми просто: за допомогою продовження історії, подібності ситуацій або тотожності персонажів» [2, 57]. У такій ситуації, якщо історія кожної окремої людини має випадково-імовірнісний характер, то й інтерпретації, що надаються тим чи іншим історичним подіям, (які стають офіційними версіями) теж мають випадково-імовірнісний характер. І ніхто не може претендувати на, так би мовити, істинну правдивість / правдиву істинність тільки своєї особистої історії.

З тієї точки зору кожний індивід, кожний автор є «номадом», тобто мандруючим в історії. І «мандрувати» він може у будь-який бік, «чіпляючи» в цих мандрах (асоціаціях з приводу тих чи інших подій, спогляданнях, раптових пригадуваннях, схопленнях побіжної інформації тощо) будь кого і будь що. Як вже зазначалось, роман «Спогади» Д. Фонкіноса – приклад номадологічного тексту, в якому персонажі одні й ті самі події згадують по-своєму, при цьому у оповідача ще паралельно виникають якісь асоціації з подібними пригадуваннями різних людей (філософів, музикантів, художників, режисерів та ін.), котрі з загальною канвою

сюжету роману зовсім ніяк не пов'язані. Водночас, принцип номадності, робить кожну людину, що згадується, не залежно від того, чи мають вони відношення до персонажів оповіді чи ні причетною до всезагальних і особистих подій будь-кого. «Номад» мислить спогадами. Виявляється, що усі (хто більше, хто менше) переживали схожі події, якимось на них реагували, і думки одних людей співпадають з думками інших. При цьому, не має значення: в якому столітті вони жили, є вони сучасниками, знайомі вони чи ні час і простір не має значення, якщо переживання, думки з приводу подій у них схожі і вони не залежать від, так би мовити, «офіційного курсу історії». Ще раз нагадаємо, що кожна людина пам'ятає те, що переживає, і з приводу одних і тих само подій, в залежності від наслідків цих переживань, виникають різні асоціації, що «чіпляються» під час тих чи інших спогадів.

Аналізуючи роман Д. Фонкіноса «Спогади», необхідно підкреслити, що його твір – це перший зразок у французькій літературі межі ХХ-ХХІ століть, де використано прийом «багатошаровості спогадів». З'єднуючи спогади різних людей – витворів письменницької фантазії і реальних особистостей, які відіграли помітну роль в цивілізаційному процесі, Д. Фонкінос начебто із шматочків смальти – створює цілісний культурний простір.

Водночас, прийом «багатошаровості спогадів» може оцінюватися як один з чинників елітарності, адже спогади «реальних особистостей» передбачають читача, рівень інтелектуально-культурної підготовки якого, дозволяє йому миттєво включитися у запропонований письменником контекст. В свою чергу, «включення» є початком культуротворення, підґрунтям якого виступають «ігри розуму»: «письменник читач».

Пам'ять про минуле завжди конструюється. Це конструювання може бути неусвідомлюваним і деструктивним, та усвідомлюваним, особистісно прогресивним. Відомо, що функціональне навантаження автобіографічної пам'яті вкрай велике, від неї багато в чому залежить усвідомлений та неусвідомлений вибір індивідуально прийнятних життєвих рішень. А можливість прийняття якогось рішення, як відомо, є завжди, в будь-яких умовах. Номадні спогади дають зрозуміти, що у виборі того чи іншого способу дій особливу роль відіграють «спогади-моделі» кола життєвих ситуацій, у тому числі з історії сім'ї. Однак, запитання: чому у одних складається так, а у інших інакше – «різномне». Відповідь на нього знаходиться у зоні трансцендентного. Герої Д. Фонкіноса, про спогади котрих ми знаємо від оповідача і не можемо йому не вірити (а згідно з теорією постмодернізму, так само не можемо і не сумніватися в істинності його інтерпретацій), моделюють сучасність (сьогодення) як місце втрати, адже воно не виправдовує їх сподівань. Тим більше не виправдовує сподівань і «перетягування» минулого у сьогодення, адже виявляється, що і минуле, і майбутнє позбавлено логіки та гармонії: усе життя – це хаосмос.

Якщо відштовхуватись від того, що людина – це «номад», котра «мандрує» протягом життя хаосмосом, історія її життя має різномний характер, то згідно з теорією постмодернізму, виникає проблема часової координатії «Буття». Слід зауважити, що проблему співвідношення «Часу» та «Буття» підняв ще М. Гайдеггер, котрий наголошував на тому, що «Буття» виявляє себе у Dasein (тут-бутті). За М. Гайдеггером, якщо немає присутності людини, то й не має «Буття». Звідси виходить, що часові характеристики людини співпадають з часовими характеристиками «Буття». Іншими словами, кожна людина має свій часовий модус, по краях якого знаходяться дві визначені часові точки – момент народження та момент смерті. Градування, метрологічний поділ кожного конкретного життя між цими двома точками не можна рахувати тільки спираючись на кількість заходів та сходів сонця, адже інтенсивність і насиченість подій у житті кожної людини своя, хоча й іноді, в деяких моментах збігається з іншими. Однак, цей збіг не залежатиме від віку, часу, місця проживання. Саме цей збіг – збіг спогадів якраз і показує Д. Фонкінос.

У романі «Спогади» паралельно «згадують» і родичі оповідача, і святий Лазар, і Ф. Ніцше і т. д. Де відбувається збіг спогадів? Теоретики постмодернізму, зокрема Ж. Дельоз та Ф. Гваттарі, відповідають на це запитання: «В Еоні». Еон, за Ж. Дельозом, не має меж. Еон – це минуле-майбутнє, яке в нескінченному розподілі абстрактного моменту неспинно дробиться в обох сенсах-напрямах одночасно і завжди ухиляється від сьогодення. «Еон заселяється подіями

на рівні сингулярностей, що розподіляються по його нескінченній лінії» [2, 282]. Кожна подія, нескінченно розділяючись на минуле-майбутнє, ніби пробігає весь Еон і стає відповідною його довжині в обох напрямках. Кожна сингулярна подія адекватна всьому Еону, и кожна подія «комунікує» з усіма іншими. Усі разом вони формують одну Подію подію Еону, де вони (об'єднані сингулярні події) володіють вічною істиною. Виявляється, що усе життя – це спогади «людиною-номадом» подій хаосмосу. Течія життя залежить від вектору спогадів і від значення, яке їм надається, а також від того, які інші події-спогади з Еону «чіпляються» свідомістю людини.

Література

1. Грицанов А. А. Эон / А. А. Грицанов // Постмодернизм. Энциклопедия. – Мн. : Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001 – С. 990-991
2. Делёз Ж. Логика смысла / Жиль Делёз [пер. с фр. Я. И. Свирского] – М. : Академический Проект, 2011 – 472 с.
3. Можейко М. А. Номадология / М. А. Можейко // Постмодернизм. Энциклопедия. – Мн. : Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001 - С. 524-526
4. Фонкинос Д. Воспоминания : роман / Давид Фонкинос [пер. с франц. М. Аннинской] – Москва : АСТ : CORPUS, 2013 – 384 С.

Zhukova N.

NOMADOLOGICAL PROJECT IN MODERN LITERATURE (AT THE EXAMPLE OF ROMAN DAVID FONKINOS "SPOGADI")

One of the most popular and widely read writers of the new generation of today is David Foenkinos. In August 2011 the writer published 10th novel – «Memories» («Les Souvenirs») - an example of project implementation Nomadology. Nomadological project is related to the notions of the non-linearity of the historical process, in which each person is a «Nomad», that is, traveling in history. All life - it's memories «man-Nomad» of events chaospace. Current of Life depends on the vector of memories and the value that is given to them, as well as on what other events-memories from Aeon «cling» to human consciousness.

УДК 343.9.01(477) «1940/1960»

Касьянова Н. М.
/Україна/

ПЕРЕСЕЛЕННЯ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ ТА ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ (1940- 1960-ТІ РР.)

Міграція населення в Радянському Союзі щільно контролювалася урядом та була важливою складовою соціальної політики. Організований характер міграцій виявлявся декількома напрямками. По-перше, це сільськогосподарські переселення, по-друге – трудові мобілізації, які пізніше змінили організовані набори робітників. Важливість переселенської політики обумовлювалась народногосподарськими завданнями та планами з розбудови народного господарства. Отже, головні потоки переселенців спрямовувались у місця, перспективні для сільськогосподарського та промислового розвитку. В межах Української Радянської Республіки це території на Півдні та Сході, а саме Донецько-Придніпровський та Південний економічний райони. У перші післявоєнні роки паралельно з труднощами відновлення народного господарства суспільство зіткнулось з проблемою збільшення рівня злочинності в країні та зокрема в цих регіонах. В країні активізується криміналітет, зростає кількість убивств, пограбувань, розбоїв тощо. Оперативна обстановка ускладнювалась масовими переміщеннями населення та наявністю значної кількості зброї на руках у людей. Звісно, неможна вважати, що між механічним рухом населення і рівнем злочинності існують або можуть існувати будь-які жорсткі залежності на зразок прямої пропорції. Разом з тим не варто недооцінювати значення міграцій, особливо в місцевостях з високою інтенсивністю

механічного руху населення. Порівняльний аналіз даних статистики міграцій та кримінальної статистики дає підстави констатувати, що найчастіше області з найбільшим коефіцієнтом прибуття були областями з найвищим рівнем злочинності, а області з найменшим коефіцієнтом прибуття – областями з більш низьким рівнем злочинності.

В нашому випадку характеристика кількісних та якісних показників злочинності включає визначення кількості вчинених злочинів на певній території протягом зазначеного часу, а також виокремлення злочинів, пов'язаних з міграцією населення та переселенською політикою, тобто вчинених сільськогосподарськими переселенцями і робітниками по оргнаборам та уповноваженими представниками партійного та радянського апарату з питань переселення. Поряд з тим не варто забувати, що реальні статистичні дані про кількість вчинених злочинів – це непопулярна інформація, яку намагались приховати з метою підвищення рівня довіри суспільства до діяльності правоохоронних органів та зменшити негативні показники.

Отже, розглянемо взаємозв'язок між переміщеннями населення та рівнем злочинності. Відомо, що рівень злочинності чоловіків набагато більше рівня злочинності жінок. Так само існує суттєва різниця в рівні злочинності серед населення різних вікових груп. Дані свідчать, що головна маса мігрантів та переселенців це чоловіки віком від 20 до 45 років [5, с. 31–41]. Тобто саме та група населення, на долю якої припадає більша частина злочинів та хуліганств. Молодий вік та приналежність переселенців у переважній більшості до робочих спеціальностей формували відповідний спосіб життя – у гуртожитках, на найманих квартирах, гуртом, за відсутності налагоджених матеріально-побутових умов. Нерідкими були дебоші, п'янки, бійки тощо. Наприклад, група робочих оргнабору тресту «Сталіншахтобуд», які за відсутності житлової площі були розміщені в одній кімнаті жіночого гуртожитку, вчинили бійку з місцевими хлопцями будуправління, коли ті зібрались коло гуртожитку та влаштували танці з дівчатами. Бійка набула групового характеру. В гуртожитку побили камінням вікна, двері, стіни. За участь у бійці були заарештовані вісім осіб [2, арк. 51].

Відомо, що злочинність в містах вище злочинності в сільській місцевості приблизно на 40 % [1, с. 52]. Для цього існують об'єктивні умови. По-перше, у містах вище щільність населення та нівелюється вплив такого стримуючого фактору як «усі один одного знають». Сором як гальмівний чинник вже не діє. По-друге, розвиток міської інфраструктури, наявність залізничних на інших шляхів сполучення самі по собі вже виступають факторами, що сприяють збільшенню кількості злочинів.

Не таємниця, що з початком Великої Вітчизняної війни, підпорядковуючись природній зміні пріоритетів держави, радянське керівництво починає використовувати працю ув'язнених та достроково звільнених на стратегічних підприємствах, ними ж компенсує катастрофічні втрати Червоної Армії в перші місяці війни. Не слабіла потреба в поповненнях і в подальші воєнні та повоєнні роки. Стан економіки СРСР в перше повоєнне десятиріччя сприяв тому, що головною нішею таборів була термінова реалізація в районах з недостатньо розвинутою інфраструктурою великих інвестиційних проєктів, значення яких в першу чергу визначалось економічними, політичними і воєнно-стратегічними міркуваннями та при здійсненні яких допускалось залучення переважно некваліфікованої робочої сили. Пріоритетним державним завданням було відновлення мінімальної системи життєзабезпечення при одночасному відродженні промисловості та сільського господарства на колишніх окупованих територіях – хоча б тому, що ці території залишались потенційно основною базою сільськогосподарського та промислового виробництва країни. Ці, колись щільно заселені регіони через тотальну розруху та значні людські втрати тепер відчували дефіцит робочої сили. Тому амністія літа 1945 р. дозволила вивільнити ресурси для відновлення народного господарства. Звільнені з місць ув'язнення, штрафники, військовополонені, репатріанти активно спрямовувались на різні відбудовчі роботи. Нерідко їх влаштування супроводжувалось труднощами та відмовами керівників підприємств та колгоспів їх працевлаштувати. Прокурори місць вселення вимушені були ходатайствувати перед виконкомом з тим, що колись засуджені та звільнені з місць ув'язнення мають таке ж право на працю, як і інші громадяни. Нажаль, не кожне

звернення задовольнялось позитивно. За даними міськвиконкомів Сталінської області станом на грудень 1959 р. в області перебувало 5 232 колишніх ув'язнених, однак працевлаштовані на будівництвах та підприємствах області були лише 3 354 особи, з них за оргнабором – 414 осіб [3, арк. 467].

Не менш важливим в питанні взаємодії механічного руху населення та рівня злочинності є аналіз і вивчення економічних причин, що спонукали людей до переміщення та виявлення ступеню реального досягнення тих цілей, що були поставлені мігрантом. Серед причин, що підштовхували людей відкликатись на заклики уряду та переселятись можна виділити дві групи: 1) прагнення змінити на краще свої матеріально-побутові умови та реалізувати професійний потенціал; 2) патріотичні настрої [6, с. 89]. Якщо у другому випадку питання комфорту та особистісного розвитку відсувались на задній план та затьмарювались прагненнями за будь-яку ціну допомогти швидкими темпами відбудувати державу, бути причетними до зведення чогось величного, то у переважній більшості мігранти та переселенці спокушались на обіцяні державні пільги та привілеї [7, с. 84]. По факту ж, опинившись на новому місці часто ставали нікому непотрібними та кинутими напризволяще. Керівники підприємств та колгоспів місць вселення інколи керувались наступними думками: «Навіщо нам переселенці, це зайвий тягар, турботи» [4, арк. 149]. Повільно та непродуктивно вирішувались питання із забезпеченням переселенців та робітників по оргнаборам житлом. Рівень обіцяної заробітної платні на підприємствах не відповідав дійсності, затримувалась видача продовольчих позик тощо. Вочевидь, розчарування могло відігравати роль одного з чинників, що спонукало до скоєння злочину.

Ще одним суттєвим моментом, який збільшував кримінальну статистику в місцях інтенсивного руху населення було зловживання службовим становищем. Розгалужений державний переселенський апарат створював можливості для економічних злочинів, пов'язаних з процесом переселення і оргнаборами та влаштуванням прибулих на нових місцях. Найчастіше фіксували порушення фінансової дисципліни відносно використання отриманих у Сільгоспбанку позик. Розповсюдженими були випадки розбазарювання та привласнення коштів, надання фіктивних документів на оплату домівок, які покупали у приватних осіб вище страхової оцінки, підробка відомостей по виплатах одноразової допомоги робітникам по оргнаборам тощо.

Отже, роль криміногенного чинника могла відігравати не сама міграція та переселенська політика, а прорахунки в їх організації, помилки, негативні фактори, пов'язані з ними. Деякі явища, які супроводжували міграцію та переселення, виступали умовами, що сприяли скоєнню злочинів. Ці умови найчастіше діяли в складній взаємодії з низкою інших факторів, які необхідно розглядати як побічний результат або наслідок інших процесів, пов'язаних з переміщеннями (урбанізація, індустріалізація) або не пов'язаних з ними (вплив родини, оточуючого середовища, відсутність належної виховної роботи, матеріально-побутові умови тощо).

Література

1. Бабаев М.М. Миграция и некоторые вопросы криминологии / М. М. Бабаев // Проблемы миграции населения и трудовых ресурсов: [зб. ст. / гол. ред. Д. И. Валентай]. – М.: Статистика, 1970. – с. 48–53.
2. Держ. архів Донецьк. обл., ф. 326, оп. 8, спр. 1111, арк. 51.
3. Держ. архів Донецьк. обл., ф. Р-2794, оп. 2, спр. 606, арк. 467.
4. Держ. архів Одеськ. обл., ф. 11, оп. 13, спр. 532, арк. 149.
5. Касьянова Н. М. Соціально-демографічні наслідки радянської переселенської політики в УРСР (1940–1960-ті рр.) / Н. М. Касьянова // Історичні і політологічні дослідження: наук. журнал / [під ред. Н. Р. Темірової]. – 2016. – № 1 (59). – С. 31–41.
6. Касьянова Н.М. Стан та причини переселень в Радянській Україні в 1940–60-х рр. / Н. М. Касьянова // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За загал. ред. проф. І.С. Зуляка. – Тернопіль: вид-во ТМПУ ім. В.Гнатюка, 2016. – Вип.2. – С. Ч. 1. – С. 86–91.

7. Касьянова Н. М. Нормативно-правова база сільськогосподарських переселень в УРСР у 1940–1960-ті роки / Н. М. Касьянова // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К., 2017. – Вип. 118 (№3). – С. 81–86.

Kasyanova N.

TRANSITION IN SOVIET UKRAINE AND SOME CRIME PROBLEMS (1940-1960-th RR.)

In the theses, the author considered the relationship between migration and population relocations and the level of crime. The main factors influencing the increase in the number of crimes, such as age, sex, level of urbanization of the area, etc.

УДК 94(477=14) “187/191”(043)

Манякина О. С.

/Україна/

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ГРЕЦЬКОЇ СПІЛЬНОТИ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я (КІН. ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.)

Повсякденне життя кожного народу – це втілення його масового менталітету. Воно складається із сукупності матеріальних і духовних потреб. Це сфера прояву накопиченого народом за століття його розвитку життєвого і культурного досвіду. Повсякденне життя є рідним, звичним і інтуїтивно зрозумілим. До повсякденного життя зазвичай відносять внутрішню та зовнішню специфіку житла, одяг, їжу, характер трудової діяльності, побутові звички та заботи, розваги, обряди, традиції тощо – тобто усе те, що формує яскравий самобутній культурний всесвіт кожного етносу [12, с.109].

У публікації зроблена спроба проаналізувати повсякденне життя грецької спільноти Північного Приазов'я (кін. ХІХ – поч. ХХ ст).

Надзвичайно важливе місце у повсякденному житті греків Приазов'я відігравала релігія. Церкви були для грецьких колоністів головними осередками общинного спілкування, саме сюди люди приходили у дні свят, тут здійснювалися обряди хрещення новонароджених, вінчання, поминальні за померлими.

Парафіяльні священники виконували цілий ряд функцій, які регулювали життя громади. Так, важливим обов'язком парафіяльних священників було ведення метричних книг. Метричні книги надають цікавий матеріал щодо демографічного та соціального розвитку окремої місцевості. Ці джерела надають уявлення про особливості ведення метричних книг грецькими священниками та можливість оцінити ступінь їхньої відповідальності і акуратності у роботі з документацією [12, с.109].

Формуляри метричних книг з Державного архіву Донецької області свідчать про те, що священники не завжди указували дати народження і хрещення немовляти, згадували тільки ім'я дитини, прізвище, ім'я і стану приналежність батька і матері, хрещених батьків і імена священників, які проводили обряд хрещення [2-7]. У метричних книгах фактично відсутні записи про свідків [3 арк. 53-64; 4 арк. 42-52].

Священнослужителі не тільки відправляли треби та заносили інформацію до метричних книг, а й були учасниками подій (батьками, хрещеними батьками, поручителями).

Грецьке населення і на новому місці зберегло багато своїх національно-культурних особливостей. Історичний взаємозв'язок греків з татарами в Криму позначився на своєрідній обрядовості цього народу. Мова, звичаї, обряди, музика, їжа - все це несло на собі сліди далекої і близької кримської історії. Один із основних грецьких свят, який не поступався за значущістю Пасці і Різду, був Панаїр який пов'язаний з вшануванням християнських святих. Так особливо вшанованими, окрім святого Георгія, є святі Федір, Трифон, Харлампій, Стратилат, Костянтин, Пантелеймон, які слов'янам маловідомі, хоча ці свята не пов'язані з християнською церквою, вони мають давньогрецький стрижень і в далекому минулому називалися “еорте”, а у мовленні мариупольських греків – “юрти” або “йорти”. Вони отримали свою назву в Давній Елладі і були

посвячені особливо шановним божествам. Але “йорти” обов’язково святкується з “панаїром” - престольним храмовим святом, яке в наш час поєднує елементи язичества і християнства. До складу свята входять обов’язкові елементи: обітниця, жертвоприношення, колективна трапеза, молебень та спортивні змагання [7].

Самий шанований і до цього часу звичай греків - куреш, під час якого влаштовувалися змагання борців в центрі села чи недалеко за ним. В цьому місці мотузками огороджували коло, в якому змагалися силачі. Той, хто перемагав трьох суперників, отримував головний приз (хурбан) - живу овечку. Інколи були і грошові призи [9].

Загальнохристиянська традиція впливала також на календарні свята греків Приазов’я. Найважливішим православним святом для греків була Пасха - Великдень. Не випадково греки назвали його «Ламбрі», що означає «сяюче, блискуче, світле». До Пасхи готувався ряд ритуальних страв. У Великий Четвер в кожній хаті фарбували яйця, обов’язково в червоний колір. Частина з них розписувалася, їх називали «іканича». Вони забарвлювалися в яскраві кольори, прикрашалися геометричним або рослинним орнаментом. Іноді складовим елементом узору були літери «Х» і «В». Греки випікали з борошна ритуальну випічку до календарно-святкових дат: васілопіта (до дня Святого Василя), хрістопсом (на страсну суботу перед Пасхою), великодній хліб псатир - пшеничний бублик із зображенням хреста посередині, пиріг із запеченими яйцями - артос (у перший день великоднього тижня), булочки у вигляді пташок - пуліц та ін. [8, с. 40].

Шанували греки й св. Іоанна Хрестителя або Івана Купала (24 червня / 7 липня). Свято було описане В. Кондаракі: напередодні цього дня молодь обов’язково купалася в морі, річці або озері, а потім стрибала через вогнище, виконуючи тим самим магічний ритуал очищення вогнем. Після цього в глечик з водою складали різні предмети, накривали його рушником, зверху якого клали ножиці, гребінець і замок. Вранці речі виймали з глечика з особливими приспівками [9, с. 229].

Ці обряди безпосередньо пов’язані з солярним культом, повторювали звичаї, відомі в континентальній і острівній Греції, а також у місцях давньогрецької колонізації на узбережжі Малої Азії.

Також центральними святами греків Приазов’я, як і слов’ян цього регіону, були свята Різдвяного циклу. Напередодні свята Різдва Христового в кожній грецькій родині пекли білий хліб і клали його в передній кут під образи. У цей день після повечір’я і освячення води священик ходив з хрестом і святою водою в будинки, де співали тропар Богоявленню і розрізав навпіл хліб, спечений до свята Різдва Христового. Д. Струков підкреслював, що від вживання цієї води дійсно бували покращення при хворобі [11, с. 5].

Викликає значний інтерес збірник «Греческие молитвы, заклинания и заговоры из Большой Каракубы», у якому розкриваються релігійні вірування і погляди маріупольських греків. Цей рукопис належить Р.С. Харабадот; з її слів останньою власницею рукопису була мешканка с. Велика Каракуба Анна Шелтик, яка і передала їй збірник у 1950х рр. [1, с. 12]. Збірник містить значну кількість неканонічних або апокрифічних молитов.

Досить значна кількість молитов призначені для породіль: щоб полегшити пологи, уберегти новонароджених малюків від смерті і т. д.

Таким чином, релігія пронизувала всі сторони повсякденного життя греків Приазов’я. На формальному рівні парафіяльні священики були реєстраторами життєвого циклу людини, вели метричні записи, проводили церемонії шлюбу, хрещення, поховання. В обрядовості греків православні традиції поєднувалися із язичницькими, що відображало тривалий шлях розвитку етносу і взаємодії його духовної культури із культурними традиціями інших народів.

Література

1. Греческие молитвы, заклинания и заговоры из Большой Каракубы. – Донецк: Издательство Норд-Пресс, 2005. – С. 12. – 21.
2. Державний архів Донецької області (ДАДО), ф. 213, оп.1., спр. 3. – 426 арк.
3. ДАДО, ф. 214, оп.1., спр. 3. – 212 арк.
4. ДАДО, ф. 214, оп.1., спр. 4. – 136 арк.

5. ДАДО, ф. 420, оп.1., спр. 1. – 141 арк.
6. ДАДО, ф. 420, оп.1., спр. 2. – 204 арк.
7. Лиганова Л. Про особливості панайра - престольного свята греків Приазов'я // Східний світ. - 2000. - №1. - С.46-52.; Пономарьова І.С. Етнічна історія греків Приазов'я (кінець ХУІІІ – початок ХХІ ст.). Історико-етнографічне дослідження.-К.: Реферат, 2006. – 300 с.
8. Очерки Мариуполя: взгляд этнографа. История заселения, культура и быт жителей края. Конец ХУІІІ – ХІХ вв. / Под ред. Н.А. Тыркалова, О.М. Чаплинская, Т.К. Богадица, Л.И. Миронюк. – Мариуполь: Изд-во Рената, 2008. – 64 с.
9. Пономарьова І.С. Етнічна історія греків Приазов'я (кінець ХУІІІ – початок ХХІ ст.). Історико-етнографічне дослідження.-К.: Реферат, 2006 – 300 с.
10. Серафимов С.А. Крымские христиане (греки) на северных берегах Азовского моря / С.А. Серафимов. – Катеринослав: Тип. Братства св. Владимира, 1901. – 46 с.
11. Струков Д. О поездке в г. Мариуполь к переселенцам древнего христианского Крыма / Д. Струков. – М.: Типография Л.Ф. Снегирева Остоженка, 1884. – 35 с.;
12. Тухватулліна О.С. (Манякіна) Духовно-релігійний розвиток етнічних громад Північного Приазов'я наприкінці ХУІІІ – початку ХХ ст.: Дис. канд. іст. наук. – Спец. 07.00.01 «Історія України»/ О.С. Тухватулліна. – Донецьк, 2012. – 245 с.; Релігійно-обрядові традиції населення Північного Приазов'я / О.С. Тухватулліна (Манякіна)// Історичні і політологічні дослідження: наук. журнал. – 2008. – № 3-4 (39–40). – С.34 – 41.

Maniakina O.

SUSTAINABLE LIFE OF THE GREECE COMMUNITY OF THE NORTH PRIZE (YEAR OF THE XIX - JUNE XXCT.)

The features of everyday life of the Greek community of the Northern Azov Sea are considered. XIX - beginning Twentieth century It is noted that the churches were the main centers of communal communication for the Greek settlers. It was determined that at the formal level parish priests were the registrars of the human life cycle, conducted metrical records, held marriage ceremonies, baptisms, burials. There is a combination of common Christian traditions and calendar holidays, which were honored by the Greeks of the Azov Sea

УДК 299.16

Мельничук А. І.
/Україна/

РЕЦЕПЦІ ІРЛАНДСЬКОЇ МІФОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

Значення кельтів для європейської цивілізації неможливо применшити. Вони збагатили європейську культуру і в багатьох аспектах визначили передумови для її подальшого розвитку. Сучасний світ масової культури використовує кельтські релігійні пережитки та символи і часто навіть не здогадується про це.

Інтерес до минулого кельтів з'явився в Європі в ХІ столітті, коли мандрівні співаки поширювали у Франції та Німеччині кельтські легенди [6, с. 110]. З відомих європейських класиків, яких надихав культурний спадок кельтів, можна виокремити Гердера, Гете, Шатобріана, Вагнера та багатьох інших.

Сучасна масова культура також характеризується значною увагою до кельтського культурного минулого. Можна сказати, що існує певна тенденція на кельтську міфологічну символіку та образи, зокрема у кінематографі.

Яскравим прикладом є цикл досить популярних коміксів Рене Госіні та Альбера Удерзо про галлів Астерікса та Обелікса, а також зняті за мотивами цих коміксів мультиплікаційні та художні фільми.

У першому фільмі циклу – «Астерікс та Обелікс проти Цезаря» – в основі сюжету Галльська війна. Вся Галлія скорилася Цезарю, окрім одного поселення. Там живуть

непереможні галли, їх секрет – напій сили, який варить друїд Панорамікс. У кінострічці можна побачити багато мотивів, запозичених з кельтської міфології. Друїд за допомогою своїх знань варить чарівне зілля, яке робить непереможними жителів поселення. Тут необхідно зауважити, що в «Записках про Галльську війну» Цезар писав, що друїди допомагають воїнам і що самі воїни в усьому слухаються друїдів [7, с. 267-268]. У міфології кельтів згадується, що жерці використовували свої надприродні сили у боротьбі з ворогами. Так у другій битві при Маг Туїред [2] чародій на ім'я Матген сказав, що переверне гори на військо фоморів, а друїд Фігол напустить на них вогняний дощ. Також саме друїди за допомогою вітру та чарів невидимості заважали синам Міля висадитись на берег Ірландії. Та й сам бог Гоїбніу варив ель, який робив слуг племені богині Дану невразливими [3, с. 24].

Поширювати ірландську культуру в маси допомагає американський кінематограф, який часто стосується тем, так чи інакше пов'язаних з кельтами.

Та і окрім кінематографу американці зробили досить значний внесок в популяризацію кельтської культури. Адже свято Хеллоуїн ніщо інше, як трансформація кельтського свята Самайн.

Багато дослідників намагаються пов'язати Хеллоуїн з давньоримським святом Паренталій (релігійні святкування в Давньому Римі для поминання і приношень дарів померлим родичам). Та насправді праобраз Хеллоуїна – це кельтське свято Самайн. Назва походить від давньоірландського слова Samhain, яке означало «кінець літа» і пізніше перетворилось в ірландську назву місяця листопада. Свято символізувало початок нового року та було важливою соціально-релігійною подією [5, с. 222-223].

В свято Самайн відбувається зустріч двох світів. В кельтській міфологічній традиції, як і в традиціях багатьох народів, свято розглядається як відтворення в сучасності якої-небудь священної події, яка відбувалась в міфологічному минулому. Новий рік, відновлюючи космогонію в сучасності, передбачав відновлення часу з самого початку, реставрацію первинного часу. Тому кельти, для яких Самайн був Новим роком, вважали час проведення свята і особливо ніч напередодні святкового дня сакральним часом, який наділений особливою енергією і відносили саме до цього часу величні події своєї міфології.

В цей час жителі Іншого світу – божественні істоти і духи померлих – приходять в людський світ, вільно пересуваються серед людей і іноді вмішуються в їх справи. Сид (потойбічний світ) в свято Самайн також особливо вразливий і доступний для смертних, які наважились проникнути на його територію. Втім зустріч між світами не завжди є небезпечною для людей [8, с. 33-34].

Безсмертні приходять в світ людей, а люди отримують доступ до сиду. В цей короткий період відбуваються битви, шлюби людей з жителями сида, сплачення всіх можливих боргів. Боги та герої помирають в Самайн (наприклад, легенда про смерть Кухуліна), всі міфологічні битви (такі як битва при Маг Туїред) також відбувались саме у цей сакральний час [4, с. 82].

З християнізацією Європи та власне Ірландії, вже в VIII столітті Самайн поступово починає замінити День всіх святих. Поєднуючи кельтські традиції з католицькими обрядами, формуються основи майбутнього Хеллоуїну.

Існує ще одне свято, менш поширене, ніж Хеллоуїн, проте не менш значне для англомовного світу. Це День бабака. Прототипом цього свята було кельтське свято Імболк. Зробити висновок про суть свята можна на основі самої назви. Слово «імболк» означало очищення. Тобто після завершення зимових холодів люди очищувались від зими. В цей день кельти традиційно намагались віщувати погоду, що і відбувається у День бабака [8, с. 90-91].

Кельтський релігійний вплив поширився і на літературу. Згадати хоча б У. Шекспіра, Д. Макферсона, О. Бредслея, У. Йейтса, Дж. Джойса та багатьох інших письменників, які використовували в своїх працях мотиви кельтської міфології. Хоча така тенденція не відійшла у минуле, а зберігається й досі.

Кельтським релігійним уявленням ми завдячуємо безлічі відомих нам казок. Відома всім з дитинства казка «Русалонька» Ганса Крістіана Андерсена також сягає корінням до кельтської міфології. Першим використав подібний сюжет німецький письменник епохи романтизму

Фрідріх Де Ла Мотт Фуке у повісті «Ундіна». В ній розповідається про трагічне кохання Ундіни до людини – рицаря Хельдебранда. За основу цієї повісті були взяті фольклорні твори європейських країн, а особливо давні кельтські, оскільки в їхній міфології дуже багато схожих історій про діву-дух води, яка мріє про кохання з прекрасним героєм. Сюжет Фуке використувався й іншими авторами, проте найпопулярнішим твором стала саме «Русалонька».

Також одним з літературних творів, який має досить багато кельтських міфологічних елементів, є шалено популярний не тільки в ХХ, але і в ХХІ столітті «Володар Перснів» Джона Рональда Руела Толкіна. В цьому циклі Толкін створює особливий фантастичний світ, використовуючи язичницькі уявлення скандинавів та кельтів. Міфологізм Толкіна відчутний на кожній сторінці «Володаря Перснів». Він виражається в багатьох аспектах, основним з яких є наявність пар позитивних та негативних персонажів, що так характерно для кельтської міфології.

Міфологічні персонажі Толкіна – це ельфи, хобіти, гноми. Вони відповідають кельтським божествам нижчого рівня – сидам. Як відомо, світ сидів в кельтському епосі існує паралельно зі світом людей. Сиди бувають чоловічої та жіночої статі, в залежності від настрою можуть бути для людей як друзями, так і ворогами. Сиди належали до іншого світу, до світу вічності [4, с. 190].

Персонажі з ірландської міфології також активно використовуються у відеоіграх. Згадати, хоча б, популярну серію ігор «Tomb Raider» про дівчину-археолога Лару Крофт. У п'ятій грі серії – «Tomb Raider: Chronicles» один з епізодів відбувається в Ірландії і там героїня зустрічає одного з водяних фейрі – мерроу. Також ірландські русалки стали прототипом для грінділоу – потворних морських демонів з магічного світу книг про Гаррі Поттера.

Також від кельтів пішла назва представників авторської пісні, в більш широкому сенсі – автор-виконавець. І називались такі співаки бардами, так само як називались поети та співаки, одна з каст друїдів [1, с. 232].

Щодо музики, то варто зазначити, що в ХХ столітті почалось відродження ірландської традиції, стали популярними акордеон та концентрина. Набув популярності шан-нос (з ірландської «старий стиль»).

Особливо зросла популярність ірландських танців, які колись були невід'ємною частиною релігійного життя, адже всі свята та релігійні ритуали супроводжувались специфічними танцями.

Все почалось з Євробачення, коли в 1994 в антракті був представлений номер Riverdance – театралізоване танцювальне степ-шоу.

Поява Riverdance – це переломний момент в історії ірландського танцю. Його успіх на Євробаченні, а також розуміння необхідності подальшого акцентування уваги на ірландській культурі, важливим елементом якого є національний танець, привели до рішення про постановку двогодинного шоу під назвою «Riverdance – The Show». Цей ірландський проект здійснив справжню революцію, всю планету охопила лихоманка степу.

Також символи кельтської міфології можна часто зустріти у повсякденному житті. Особливо поширеною є арфа Дагди, «доброго бога», за допомогою якої той викликав зміну сезонів [3, с. 21]. Часто зображення арфи можна зустріти на вивісках популярних нині ірландських пабів. Також вона є лейблом поширеного бренду ірландського пива Guinness.

То ж, як ми бачимо, сучасна масова культура активно використовує мотиви з давньокельтської міфології і це відобразилося в усіх сферах масової культури: кінематографі, літературі, сфері розваг, музиці.

Література

1. Гюйонварх Кристиан. Кельтская цивилизация / Кристиан Гюйонварх, Франсуаза Леру. – СПб., М.: Культурная инициатива, 2001. – 271 с.
2. Ирландские саги. Битва при Маг Туиред. – М.: Радуга, 1985. – 43 с.
3. Кельтская мифология (энциклопедия) [под ред. Васильченко С.] – М.: ЭКСМО, 2002. – 640 с.
4. Леру Ф. Друиды / Франсуаза Леру. – СПб.: Евразия, 2000. – 288 с.

5. Маккалох Д. Религия древних кельтов / Джон Маккалох. – М.: ЗАО «Центрполиграф», 2004. – 334 с.
6. Филип Я. Кельтская цивилизация и ее наследие / Ян Филип. – Прага: 1961. – 395 с.
7. Цезарь Ю. Записки о галльской войне / Гай Юлий Цезарь. – М.: АСТ, Ладомир, 2001. – 630 с.
8. Широкова Н. Мифы кельтских народов античности / Надежда Широкова. – М.: АСТ, Астрель, Транзиткнига, 2005. – 431 с.

Melnichuk A.I.

RECORDS OF IRELAND MYTHOLOGY IN MODERN CULTURE

The article deals with the elements of Celtic mythology. In the center of the study is the identification of the mass culture as a reflection of the specifics of the ancient Celts religion.

УДК 821.161.2-92(043)Вороний

**Нікольченко М. В.,
Нікольченко Т. М.**
/Україна/

ФЕНОМЕН МИКОЛИ ВОРОНОГО ЯК КРИТИКА

Українська література зламу віків розвивалася в жорстких умовах утисків і заборон рідного слова, була письменством територіально й політично роз'єднаної нації. Незважаючи на це, в ній з'являються нові напрями, художні течії, постають незнані досі образи, мотиви, теми, відбувається взаємодія жанрів, родів, стильових тенденцій, що посутньо змінює національне літературне тло: рівнобіжно культивуються реалізм і символізм, натуралізм і неоромантизм, експресіонізм та імпресіонізм. Саме в цей період, як зазначав С. Єфремов, з'являється «...гурт молодих, свіжих сил, що прилучили свої голоси до голосів своїх попередників і спільними заходами давали в письменстві більш-менш усе те, чим живе й духом живиться освічене громадянство». До їхнього числа належали В. Винниченко, Л. Українка, О. Кобилянська, М. Коцюбинський, О. Олесь, С. Черкасенко, О. Плющ, Г. Хоткевич, В. Стефаник, М. Черемшина, М. Хвильовий, М. Вороний та інші.

Відтак маємо всі підстави констатувати, що письменство такого короткого в часовому відношенні періоду було позначене пошуками нових підходів до художнього моделювання дійсності, осмислення сенсу людського буття, поступовим входженням української літератури в європейський мистецький контекст. Орієнтуючись на європейську письменницьку традицію, вітчизняні митці активно втручалися в суспільне життя, розробляли індивідуальні художні прийоми, тяжіли до досягнення неповторного у своїй складності внутрішнього світу, психології та моралі особистості, що трансформувалося в стильове й жанрове розмаїття літературного процесу рубежу ХІХ–ХХ ст.

Характеризуючи цей процес, Павлина Дунай зазначала, «... що й українське письмо кінця ХІХ–початку ХХ ст. не стоїть осторонь магістральних художніх європейських шляхів. Його стан позначений двома основними тенденціями: народницька теорія, яка захищає побутописання й реалізм, і європейська, що оформиться згодом у модернізм. Відповідно, вони сприяли формуванню двох типів ідеології – європейства і народництва» [5, с. 107]. Означений період характеризується пошуками письменниками нових критеріїв у зображенні життя, наголошується на необхідності громадянського пафосу, яким повинні бути пронизані твори художньої літератури, їхнє тяжіння до філософського осмислення дійсності.

Серед письменників порубіжжя Микола Вороний посідає особне місце. Як зазначає дослідник Г. Вервес, «він належав до того покоління української інтелігенції кінця ХІХ–першої третини ХХ ст., яке було підготовлене епохою Франка до створення нових національних і загальнолюдських культурних цінностей і якому в нашій свідомості судилося стати «білою плямою» [1, с. 6].

Микола Вороний – складна, суперечлива і багатогранна постать в історії українського письменства початку ХХ ст. Він був поетом, перекладачем, режисером, актором, театральним критиком та істориком українського театру, журналістом, організатором видавничої справи, мистецтвознавцем – своєрідною і непересічною особистістю в українському культурному просторі. В історію українського літературного процесу М. Вороний увійшов як один із засновників українського модернізму зі своїм маніфестом-відозвою, у якій він закликає письменників створити «русько-український альманах, який би змістом і виглядом бодай почасти міг наблизитись до новіших течій та напрямків в сучасних літературах європейських» [4, с. 472].

Творчість М. Вороного різноаспектно розглядалась і на початку ХХ ст. (журнали «Літературно-науковий вісник», «Книгар», «Червоний шлях»), і наприкінці ХХ-го (талановиті розвідки Г. Вервеса, О. Білецького, Т. Гундорової). На вагомість постаті поета в літературному процесі вказує Г. Вервес у праці «Поет повертається на батьківщину», що він був талановитим поетом і критиком, істориком і діячем українського театру, глибоким знавцем світової драматургії, перекладачем, актором і журналістом, а для сучасників – незаперечним авторитетом, «еталоном» європеїзму, «найвидатнішим майстром поетичної мови, визнаним майстром метричної форми». Соломія Павличко, аналізуючи пошуки М. Вороного в галузі реалізації теми твору, наголошує на «естетизмі» його творчості.

Діяльність М. Вороного як критика пов'язана з обговоренням суттєвих соціальних питань; вона не тільки тісно пов'язана з поточною пресою, літературою, а й ставить на меті безпосередній вплив на читача, на формування його естетичних смаків. Серед публіцистичних творів, вміщених у виданні, здійсненому Т. Гундоровою [3] зустрічаємо наступні: «Данило Тянякевич», «З споминок про М. Костомарова», «З півночі. Твори Павла Граба», «Вісті з Росії», «Пантелеймон Куліш», «Михайло Грушевський. Історія України», «Пам'яті В. Белінського», «Політичний хамелеон», «Михайло Комаров».

У статті «З споминок про М. Костомарова» М. Вороний захищає від несправедливої критики відатного історика з боку тих, хто намагаються применшити значення його діяльності. Із першого ж речення свого твору М. Вороний постає перед нами як досвідчений, емоційний полеміст, який на перше місце висуває достовірність у зображенні тих чи інших подій, особливо тих славетних людей, які по-справжньому вболівають за долю України. У нарисі «З півночі. Твори Павла Граба» Микола Вороний постає не просто критиком, а всебічно обдарованою людиною, громадянська позиція якої є одним із головних складових професійного хисту.

У часописі «Жите і слово», який видавався І. Я. Франком, Микола Вороний у 1896–1897 рр. вів рубрику «Вісті з Росії». Одноименна стаття була вперше надрукована ним у цьому журналі у 1896 р. Як вказує у примітках Т. Гундорова, «дана стаття становить огляд суспільно-політичних процесів, пов'язаних з появою в Росії марксизму, активізацією політичної самосвідомості в середовищі робітників і студентської молоді» [3, с. 676]. У ній М. Вороний постає як глибокий, вдумливий аналітик і гострий, пристрасний публіцист. Речення за обсягом розлогі, наповнені величезною кількістю інформації, що спонукає читача до роздумів. Дуже сучасно звучить характеристика «державних мужів»: «...деякі з них в своїм ненатлім запалі до грошей і грабунку зайшли так далеко, що нарешті й безглузда російська Немезіда мусила наложити на них свою карну руку... Тим не менше згубна діяльність цієї знаменитої плеяди мужів державних не пройшла марно; зруйнована упень фінансово Росія мусила йти по жебри до інших держав, принижатись, просити позичок, а нижчим верствам суспільності, так званому податному соловію, годі було й марити про якусь полегшу» [2, с. 547].

У статті автор подає аналіз не лише політичного й економічного життя тогочасної держави, а й торкається питань культурного життя, розвитку літератури: «...жодна жива думка не зворушила приголомшену громаду, доказом чого служить сама література, що на той час не дала й одного оригінального, визначного таланту, а спромоглась хіба на те, щоб народити нужденну каліку – декадентизм» [2, с. 548]. Із прикрістю М. Вороний зазначає, що між українськими громадами в Росії немає згоди, вони не можуть скласти єдиної програми дій: «І

тут на сцену часто виступають лайки і суперечки часом особистого характеру. В однім великім місті нам, напр., звісні цілих п'ять коли вже не партій, то принаймні громад, і всі вони гризуться між собою «за масляні вишкварки», бо на пункті боротьби за національну і політичну волю вони б ревно погодились» [4, с. 550].

Як справжнього сподвижника просвіти, письменника хвилює і питання розповсюдження книг як серед російського, так і українського населення у Росії, про цензурні утиски, яких зазнають у Росії всі видання з України. Приділяється увага й організації активного студентського руху, позитивно поціновується факт приєднання робітників до студентської демонстрації на Ваганьківському кладовищі у Москві. У цій статті М. Вороний не оминає увагою і події культурного життя українців у Росії – 25-літній ювілей «батька української сцени» Марка Кропивницького в Одесі та 40-річний ювілей українського письменника Данила Мордовця у Петербурзі, закидаючи українській громаді, що для Марка Кропивницького вона могла б зробити більше і «...і зложити якнайбільшу подяку цьому талановитому і невтомному робітникові для національної ідеї на тернистім театральнім шляху».

У невеликій статті «Михайло Грушевський. Історія України» йдеться про велике значення монументального видання з історії України, яке здійснив М. Грушевський. Ця розвідка була надрукована вперше в газеті Рада у 1911 році. Її автор відзначає високохудожню вартість видання, хороші ілюстрації до книги, вдалу композицію, чудовий виклад книги, «... який при всій своїй солідній науковості є разом з тим і популярно-зрозумілий, місцями просто художній».

Підбиваючи підсумки роздумів про М. Вороного-критика, слід зазначити, що в публіцистичній діяльності письменника проявився його творчий талант у побудові статей, у пошуках величезної кількості матеріалів, метою яких була просвітницька місія митця. Так як він сказав про Михайла Грушевського, що наукові твори у історика «майже художні», так і про самого Миколу Вороного можна сказати, що його публіцистичні розвідки можна вважати енциклопедичними за насиченістю в них фактичного матеріалу та високохудожніми за побудовою і блискучою, образною мовою.

Література

1. Вєрвєс Г. Д. Микола Вороний / Г. Д. Вєрвєс. // Вороний М. К. Поезії. Переклади. Критика. Публіцистика. / Упоряд. і приміт. Т. І. Гундорової. – К.: Наук. думка, 1996. – С. 5–30.
2. Вороний М. К. Вісті з Росії / М.К. Вороний. // Вороний М. К. Поезії. Переклади. Критика. Публіцистика. / Упоряд. і приміт. Т. І. Гундорової. – К.: Наук. думка, 1996. – С. 546–565.
3. Вороний М. К. Поезії. Переклади. Критика. Публіцистика. / Упоряд. і приміт. Т. І. Гундорової. – К.: Наук. думка, 1996. – 704 с.
4. Вороний М. К. «Український альманах» / М. К. Вороний. // Вороний М. К. Поезії. Переклади. Критика. Публіцистика. / Упоряд. і приміт. Т. І. Гундорової. – К.: Наук. думка, 1996. – С. 472.
5. Дунай П. Українська література кінця XIX – початку XX ст. / П. Дунай. // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2000. - № 3. – С. 105–114.

**Nikolchenko M.,
Nikolchenko T.**

PHENOMENON OF MYKOLY VIRONOUS AS CRITICISM

The report attempts to determine the place of Mykola Voronoi in Ukrainian journalism as a talented literary and theater critic, compiler of domestic almanacs of the late XIX and early XX centuries.

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МАРІУПОЛЬСЬКОЇ «ПРОСВІТИ» (1942-1943 РР.)

Вивчення культурних аспектів історії Маріуполя періоду німецько-радянської війни становить у наш час значний науковий інтерес. Період німецької окупації міста був часом, коли маріупольська «Просвіта» активно проводила культурні заходи для місцевого населення. Для істориків-краєзнавців, культурологів притаманний інтерес до дослідження цих питань і тим самим дає можливість окреслити важливі моменти того життя.

Метою роботи є аналіз питання про місце редактора «Маріупольської газети» Миколи Стасюка в культурно-просвітницькому розвитку міста.

Офіційний дозвіл на створення «Просвіти» в Маріуполі видано німецькою окупаційною владою у червні 1942 р., хоча складений ініціативною групою статут був представлений на розгляд місцевій комендатурі на два місяці раніше. При «Просвіті» планувалося організувати аматорські гуртки: драматичний, хоровий, бандури, танців, гуртки де буде вивчатись історія України, німецька мова, буде утворена українська книгозбірня [9, с.281].

Запропонована ініціаторами створення «Просвіти» у Маріуполі на посаду голови товариства кандидатура М. Стасюка – відомого громадсько-політичного діяча доби української революції 1917–1920 рр., колишнього члена Генерального Секретаріату доби Центральної Ради – була відхилена німецькими властями. А кандидатуру Андрія Ірія-Авраменка німецька адміністрація затвердила дещо пізніше [9, с.282].

Під прикриттям українських клубів та нововідкритих товариств «Просвіти» оунівці пропагували серед населення національні цінності, виступали з гаслами державної незалежності, читали лекції з української історії, проводили культурні заходи, намагаючись відродити духовну та національну свідомість мешканців колись підрадянської України. Основним акцентом у поширенні українських визвольних ідей на Східній Україні стало проведення масштабної культурно-просвітницької роботи серед населення [8].

Затверджена статутом структура організації складалася з кількох секцій: історико-етнографічної, мовно-літературної, драматичної та жіночої. Кожна секція мала свою мету та завдання. Їх діяльність була спрямована на поширення української національної ідеї серед місцевого населення. Завданням історико-етнографічної секції була «боротьба з більшовицькою фальсифікацією української історії» і поширення «правдивих знань української історії та економіки», збір всього вцілілого після «більшовицького терору етнографічного матеріалу (казок, пісень, художніх виробів)», впровадження в домашній побут речей українського походження, а також підготовка національних українських педагогів-істориків [6, с.206].

Завданням драматичної секції була: по-перше, підготовка молодих професійних драматичних кадрів. Другим завданням було підвищення кваліфікації аматорів для самодіяльної художньої роботи. «Просвіта» у цій галузі спрямувала роботу, щоб не допустити «малоросійщини», щоб вистави носили цілком культурний і художній характер і являли собою кузню національної свідомості і мистецького вишколу. Третім і особливо важливим завданням була допомога сільським «Просвітам» у їх драматичній роботі [1].

Члени «Просвіти» створювали всі умови для вивчення української мови. В Маріуполі розпочали роботу місячні курси для підвищення кваліфікації викладачів української мови та літератури. На них викладалась історія України, українська мова й українська література [3].

З 1942 р. у місті видавалася «Маріупільська газета», редактором якої був член ОУН Микола Стасюк. Те, що редактором «Маріупільської газети» й одним з керівників «Просвіти» був Микола Стасюк, звано пояснює той факт, що газета навіть в жорстоких умовах гітлерівської цензури. Постійно проводила свою лінію, з номера в номер публікувала матеріали

з історії, літератури й культури України, з позицій теорії Грушевського детально висвітлювала заходи, що проводила місцева «Просвіта» [5, с.10].

Письменник М. Стасюк прочитав уривки зі своїх мемуарів «На межі божевілля», які книжкою мали вийти у Маріуполі. З того дня і впродовж двох місяців «Маріупольська газета» друкувала фрагменти з цієї книги. У ній розповідалося про десятирічні поневіряння автора в лабіринтах ГУЛАГу, зокрема, в Карелії та на «Біломорканалі». Значну увагу приділяв Микола Стасюк і міському драматичному театрові імені Т. Шевченка, який очолював Авраменко-Ірій. «Маріупольська газета» постійно інформувала читачів про репертуарні плани театрального колективу, уміщувала рецензії на окремі спектаклі. Кілька ґрунтовних рецензій написав Стасюк. Керована Стасюком «Маріупольська газета» регулярно публікувала тижневі календарні плани роботи «Просвіти», детально висвітлювалися заходи, що вона їх проводила, тут періодично з'являлися патріотичні публікації різних авторів [10].

Гестапо не залишилося осторонь і швидко відреагувало на цю інформацію – в міській українській газеті у № 100 від 21 червня 1942 року із заголовку прибрали тризуб, а назву «Маріупольська газета» замінили німецькою – «Mariupoler Zeitung». Також усунули Миколу Стасюка з посади редактора [4].

Таким чином, відгалуження самостійницького підпілля «Просвіта» відіграла значну роль у вихованні українців та формуванні їх поглядів на місце і значення України в історії. Виникнення «Просвіти» стало значною мірою наслідком активної громадянської позиції, які, прагнули досвід діяльності організації у дореволюційні роки та періоду революції, використати його з метою організації духовного життя населення на окупованій території.

Література

1. Завдання драматичної секції «Просвіти»//Маріупольська газета.– 1942. – № 104. – 12.08
2. Завдання жіночої секції «Просвіти»//Маріупольська газета.– 1942. – № 107. – 06.08
3. Курси для вчителів// Маріупольська газета. – 1942. – № 94.– 22.07
4. Мазур П. «Просвіта» в окупованому Маріуполі (1941–1943 рр.) // Вільна думка. – Лідкомб, Австралія. – Ч. 1 – 2. – 2001. – 24 грудня. – 2002. – 13 січня. – С. 8.
5. Мазур П.І. Микола Стасюк. На межі божевілля. Спогади. Укладач і автор передмови Павло Мазур.–Маріуполь. Видавництво «Азов'є», 2010.– 56с.
6. Мариуполь и его окрестности: взгляд с XXI века [Текст]: / Р.П.Божко, Т.Ю.Були, Н.Н.Гашененко и др.– Изд.2-е с измен. и доп.– Мариуполь: Изд-во «Рената»,2008.– 428с
7. Маріупольська «Просвіта» розпочала свою роботу // Маріупольська газета. – 1942. – № 92. – 18.07
8. Пагіря О. Діяльність ОУН та УПА на Наддніпрянській Україні, 1941–1955 рр. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.territoryterror.org.ua/uk/publications/details/?newsid=445>
9. Титаренко Д. “Просвіта” в період нацистської окупації як чинник громадського життя на сході України (зона військової адміністрації) / Д. Титаренко // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. - 2012. - Вип. 22. - С. 280-285
10. Чабан М. Діячі Січеславської «Просвіти». Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ruthenos.org.ua/HTML/Postati/stasyk.html>

Pandazi A.

CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITY OF MARIUPOL'S "PROSVITA" (1942-1943 AD)

The article covers the activity of "Prosvita" in occupied Mariupol (from June 1942 to June 1943). On the basis of sources was determined, the number of participants, the task of the sections that operated in the society.

ПРОБЛЕМЫ ТИПОЛОГИЗАЦИИ НАЦИЙ В СОВРЕМЕННОЙ ЭТНОПОЛИТИЧЕСКОЙ НАУКЕ

По мнению В. Велимского, одного из ключевых авторов соответствующей концепции, различие между этнической и политической нацией как типами состоит в рассмотрении первой категории как соответствующей «этнолингвистическим сообществам», развивающимся более или менее стихийно и вне жесткой связи с каким-либо политическим пространством, а второй – как прямое отображение взаимосвязи того или иного национального субъекта с соответствующим субъектом политическим, т.е. национальным государством [7]. Такого рода концепция представляет собой прямое продолжение такой теоретической модели более раннего времени, как дихотомия «государственных наций» / «культурных наций» (нем. Staatsnation-Kulturnation) Ф. Мейнеке [8], в рамках которой основной акцент был поставлен на базе соответствующих национальных сообществ. Таким образом, «культурные нации» определялись как основанные на «культурном наследии, появившемся в результате совместной жизни», а нации «политические» трактовались как базирующиеся «преимущественно на объединяющей силе общей политической истории и конституции» [2, S. 2]. В свою очередь, понятие «культурного наследия» очевидным образом связано с концепцией этничности, представленной М. Вебером [4], по мнению которого этнические группы сохраняют субъективное представление про общность происхождения исходя из сходных черт физического типа или обычаев. Тем самым, проводилась однозначная черта между онтологическими основаниями соответствующих национальных типов, причем именно политическая нация постулировалась в качестве обладающей более высоким уровнем политического сознания своих членов. Политические нации, таким образом, рассматриваются как более высокая стадия развития общественного сознания. Тем не менее, по мнению Я. Крейчи и В. Велимского [7], высший этап развития соответствующих национальных сообществ представляют собой так называемые «полномасштабные нации», для которых присуще интегральное единство языка, политического суверенитета (автономии) и этнического сознания, в то время как низшую форму классификации национальных сообществ составляют так называемые «особые этнические группы», идентичность которых основана только на собственном этническом сознании.

Как можно убедиться, данная типологизация опирается на представление об определенной последовательности приобретения теми или иными сообществами соответствующих показателей их национального развития, т.е. вышеупомянутых компонентов политического суверенитета, общего языка и этнического сознания. При таком подходе различие между этнической и политической формой нации представляется скорее последовательным, чем дихотомическим, хотя ключевой проблемой является вопрос о наличии у «простой» политической нации этнического самосознания. Осложняет ситуацию и чрезвычайно сложный вопрос об этнических «корнях» современных политических наций. Так, А. Гат [5] отмечает, что представления о радикальной дихотомии «этнического» и «политического» («гражданского») принципов нациеобразования, почерпнутые позднейшими исследователями от Ф. Мейнеке (например, Х. Коном [6]), являются поверхностными, а то и ошибочными, поскольку как английская (британская), так и французская нации, считающие классическими проявления «гражданского» принципа, возникли и развивались как таковые на основе идентичностей средневековых этнических групп (соответственно, среднеанглийского населения эпохи после норманнского завоевания Англии и северофранцузских носителей диалектов группы *langue d'oïl* [5, p. 260]). Именно благодаря общности языковых форм и представлений о политической власти и границах политического сообщества, сформировавшимся еще в преמודерную эпоху, удалось обеспечить последовательную передачу и территориальное распространение соответствующих национальных идентичностей, причем в

случае с Францией это произошло за счет «подавления» существовавших до конца раннего Нового времени региональных этнических идентичностей и диалектов (языков): окситанского, бретонского и франко-провансальского (арпиганского), каждый из которых был потенциальным конкурентом для доминирующей северофранцузской идентичности [5]. По этой причине, с точки зрения А. Гата, в любом случае основанием для развития той или иной «политической» нации всегда служит принцип господства некой «изначальной» этнической идентичности, на которую последняя в конечном счете и опирается.

Критический подход к дихотомии «этнической» / «политической» нации поддерживает и А. М. Майборода [2]. По мнению исследователя, типологизация наций, предложенная Я. Крейчи и В. Велимским, является неубедительной, поскольку как «полномасштабные», так и «этнические» нации характеризуются как моноэтнические, что само по себе размывает возможную специфику «этнической» нации (по крайней мере, имплицитно содержащуюся в самом этом термине [2, с. 17]). Для позиции А. М. Майбороды характерен акцент на исключительно политической сущности нации как таковой (в силу статуса последней как социо-политического феномена) и одновременно – на имманентной обусловленности бытия нации тем или иным этнокультурным фундаментом последней [2].

Таким образом, можно заключить, что простая дихотомия «политических» и «этнических» наций является недостаточной, в то время как более сложный ее модификации (на подобие представленной Я. Крейчи и В. Велимским) скорее усложняют проблему типологизации наций, чем проясняют ее. Поэтому представляется необходимым обратить внимание на сложное переплетение как чисто политических, так и этно-культурных факторов и феноменов в конституировании сущности современной нации.

В качестве своеобразной попытки типологизации современных наций стоит рассматривать классификацию, предложенную Х. Сетон-Уотсоном [9]. По его мнению, можно полагать, что сформулированное ранее Г. В. Гегелем разграничение национальных сообществ по принципу «историчности» является в своей основе поверхностным, так как последнее игнорирует собственно реальный исторический процесс формирования национального сознания. В связи с этим Х. Сетон-Уотсон предлагает рассматривать национальные сообщества с точки зрения времени их формирования относительно периода возникновения современных доктрин национализма, т.е. используя начало XIX в. в качестве своего рода точки разграничения.

Х. Сетон-Уотсон считает, что при использовании такого рода подхода открывается возможность связать типологизацию наций с исследованиями национализма как современного культурно-политического (метаполитического) явления. Так, по мнению автора, на 1789 г. к числу «старых» наций можно было отнести англичан, французов, голландцев, каталонцев и ряд других этнокультурных сообществ Западной Европы, идентичности которых сформировались в более-менее последовательной форме к исходу раннего Нового времени, в то время как «новыми» нациями оказываются собственно все национальные сообщества, сформировавшиеся как таковые в период после Великой Французской революции – в первую очередь, нации Восточной Европы и Азии [9]. К «переходной» категории Х. Сетон-Уотсон относит германо- и италоязычное население соответствующих регионов Центральной и Южной Европы, у которого, по мнению исследователя, формирование национального сознания началось до 1789 г., однако те формы, которые оно приобрело в XIX в., были обусловлены прежде всего наследием Революции и наполеоновских войн [9].

Тем не менее, классификация, предложенная Х. Сетон-Уотсоном, является по факту зависимой от той самой концепции Г.В.Ф. Гегеля, которую он отвергает, поскольку временной критерий Х. Сетон-Уотсона в целом аналогичен подходу, который в этом плане использовал сам Г.В.Ф. Гегель [3]. Поэтому остается согласиться с мнением Г. Касьянова [1], согласно которому Х. Сетон-Уотсону не удалось полностью эмансипироваться от гегельянского воззрения на национальный вопрос. Однако, как отмечает Г. Касьянов, в заслугу Х. Сетон-Уотсону можно поставить стремление к установлению взаимосвязи между временем возникновения государственности, связанной с соответствующей национальной

идентичностью, уровнем коммуникативного потенциала внутри соответствующих обществ и характером национальных движений, функционирующих на основе последних. Таким образом, исследователю удалось поставить вопрос о проблеме исторического наследия (континуитета) в ходе развития тех или иных национальных идентичностей современной эпохи.

Резюмируя сказанное, можно сделать вывод, что типологизация современных наций представляет собой трудноразрешимую задачу, осложняемую в первую очередь неопределенностью и сомнительностью многих критериев, предлагаемых в качестве методологического основания соответствующих классификационных схем. Тем не менее, кажется очевидным, что для нации как доступного познанию политического явления присуще определенное единство этнокультурного и социо-политического измерения, которое, однако, является весьма неоднозначным и с трудом поддается анализу.

Литература

1. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму: Монографія / Г. Касьянов. – К.: Либідь, 1999.
2. Майборода О. Нації етнічні і політичні: оманливе розрізнення / О. Майборода // Політичний менеджмент. – 2004. – № 5. – С. 15-22.
3. Себайн Джордж Г., Торсон Томас Л. Історія політичної думки / Г. Джордж Себайн, Томас Л. Торсон. – К.: Основи, 1997.
4. Скворцов Н. Теоретическое наследие М. Вебера и проблемы этничности в современной социологии / Н. Скворцов // Вестник СПбГУ. – 1997. – Сер. 6. – Вып. 2. – № 13.
5. Gat A. Nations: The Long History and Deep Roots of Political Ethnicity and Nationalism / A. Gat. – Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
6. Kohn H. The Idea of Nationalism. A Study of Its Origins and Background / H. Kohn. – New York: Macmillan Company, 1944.
7. Krejci J., Velimsky V. Ethnic and Political Nations in Europe / J. Krejci, V. Velimsky. – London: Croom Helm, 1981.
8. Meinecke F. Weltbürgertum und Nationalstaat: Studien zur Genesis des Deutschen Nationalstaates / F. Meinecke // Werke. – Bd. 5. – München: Oldenbourg Verlag, 1969 [1908].
9. Seton-Watson H. Nations and States: An Enquiry into the Origins of Nations and the Politics of Nationalism / H. Seton-Watson. – London: Methuen, 1977.

Riahanov Sh.

PROBLEMS OF TYPOLOGIZATION OF NATIONS IN MODERN ETHNOPOLITICAL SCIENCE

This report deals with the main problems of categorizing national communities in the contemporary ethnic studies, with a specific focus on the problems of mutual and divergent traits of the concepts of «political nation» and «ethnic nation».

УДК 659:316.7

Сердечна Л. В.
/Україна/

РОЗВИТОК САМОРЕГУЛЮВАННЯ В РЕКЛАМІ В КОНТЕКСТІ ЇЇ РОЛІ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

Сучасні дослідники реклами визначають її як «мистецтво» ХХ століття. Не виключено, що саме реклама буде представником від культури сучасної епохи, подібно до того, як пластичні мистецтва уособлюють античність, живопис – епоху Відродження, а музика і поезія – романтизму. Справа в тому, що реклама, як лакмусовий папір, проявляє багато характерних і вельми показові для епохи постмодернізму риси [4, с.149].

При цьому реклама не тільки відображає риси епохи, а й формує їх. Науково доведено, що реклама має інформаційний, соціологічний та психологічний вплив на людей. Авторитетний

вітчизняний дослідник реклами Є. Ромат зазначив, що «дія реклами реалізується, як відомо, шляхом впливу на психологію людини» [5, с.57]. Вплив реклами спричиняє трансформації масової поведінки, культурних і моральних цінностей суспільства.

Стрімке зростання ролі реклами практично у всіх сферах життя українського суспільства в останні два десятиріччя зумовлено економічними, політичними, соціально-культурними чинниками. Сприяв цьому в тому числі і технократичний розвиток та прогрес у сфері комунікацій. Бурхливий розвиток масових комунікацій, в тому числі і реклами, зумовив те, що вона стала частиною сучасної масової культури.

Рекламою сповнений увесь життєвий простір людини, включаючи як фізичне оточення, так й інформаційне. Особливо актуальна ця проблема у великих містах. Сьогодні не тільки городяни, а й політики відзначають, що сама проблематика з кожним днем стає все більш актуальною, адже історичні центри міст вже просто задихаються від кількості зовнішньої реклами [7].

Питома вага реклами у складі ефірного мовлення на національних телеканалах значно перевищує передбачені діючим законодавством 15%, в тому числі через приховану рекламу. Друковані ЗМІ мають вміст реклами в окремих випадках до 100% обсягу видання. Зовнішня реклама перетворила українські міста на демонстраційні території рекламної поліграфії. Активно зростає кількість користувачів Інтернету і відповідно обсяги реклами в мережі, саме Інтернет-реклама розвивається найбільш високими темпами. Сучасний стан інформатизації суспільства суттєво розширює можливості поширення масової інформації і активно використовується для розповсюдження комерційної інформації. В результаті реклама все більш стає засобом впливу на масову свідомість. С.Г. Кара-Мурза відносно реклами чітко відзначає, що «сьогодні головним засобом впливу на свідомість стала мова телебачення з особливим жанром – рекламою, головний сенс якої полягає саме в маніпулюванні свідомістю» [1, с.116]. Український дослідник в галузі комунікативних технологій Г. Почепцов відзначає, що «коли суспільство стає інформаційним, [...] масова свідомість вимагає такої ж до себе уваги, як і свідомість індивідуальна» [3, с.550].

Реклама як масова комунікація сьогодні породжує соціально-політичні та духовні проблеми, рекламна діяльність створює нові виклики, певною мірою поглиблює кризовий стан українського суспільства і зокрема негативно впливає на культуру. Але вітчизняні проблеми не є унікальними. На думку американських дослідниць реклами Маргарет Марк та Керол С. Пірсон з Сейбрукського університету, «вперше за всю історію людства загальні міфи почали здавати свої позиції, і місце загальних священних переказів зайняла реклама» [2, с.322]. Результати спеціальних досліджень американських вчених показали, що дія реклами впливає не тільки на стабільне зростання прибутку [2, с.42]. Зокрема дослідження дії реклами, яка спрямована на дітей і підлітків, показало, що в окремих випадках має місце «соціальний тиск» [2, с.324]. Під впливом реклами людина втрачає можливість раціонального вільного вибору, бо її бажання програмується ззовні. Індустрія масової культури, до якої належить і реклама, стала, за визначенням С. Кара-Мурзи, «антигуманним інструментом влади» [1, с.39].

Необхідність захисту дітей і підлітків від негативного впливу реклами, захисту споживачів і певних соціальних груп від впливу окремих рекламних образів, упередження деформацій моральних засад та негативних трансформацій в культурній сфері, що спричинені масовою комерційною інформацією, стає нагальною потребою для українського суспільства. Це зумовлює необхідність формування адекватної державної політики у сфері управління рекламною галуззю, активізації некомерційного громадського самоуправління, розвитку саморегулювання, а також розширення взаємодії з громадськістю в системі державного управління.

Щодо державного управління і регулювання рекламної сфери, серед першочергових завдань необхідно подальше удосконалення законодавства. Зокрема у тому напрямі, щоб рекламна діяльність як інформаційна узгоджувалась не тільки з законодавством про рекламу, але й з законодавством про інформацію і інформаційну діяльність в Україні. А з урахуванням того, що для трансляції рекламної інформації використовуються засоби масової інформації, то

необхідні і відповідні підходи до її регулювання як масової комунікації з метою підвищення відповідальності розповсюджувачів рекламної інформації.

Але з урахуванням обсягів рекламної інформації, тільки за рахунок державного регулювання неможливо досягти ефективного управління і контролю у рекламній сфері. Досвід країн з розвинутою ринковою економікою показує, що значна частина означених проблем вирішується в рамках саморегулювання реклами.

Аналізуючи впровадження у країнах ЄС рекламного саморегулювання, слід зупинитись на окремих аспектах. Діяльність органів по саморегулюванню (ОСР) ґрунтується на кодексах. Дуже важливо, що кодекси саморегулювання представляють не лише інтереси індустрії. Коли їх складають чи оновлюють, то звертаються по консультації до споживчих організацій, представників сфери охорони здоров'я, закладів культури або інших зацікавлених сторін. У багатьох національних кодексах є спеціальні розділи, присвячені таким напрямкам, як реклама і діти, медикаменти, вимоги до охорони здоров'я, продовольчі товари, алкогольні напої, автотранспорт тощо [6, с.11].

Але найбільш важливим досягненням ОСР в Європі є те, що вони зробили вагомий внесок у формування відповідального ставлення в середині самої рекламної спільноти за виконання кодексів. Інститут саморегулювання органічно розвивався поряд з розвитком рекламної індустрії, він виконує певну частину регулятивних функцій, в деяких країнах досить значну. На думку автора статті, чи не найбільш важливою умовою успіху діяльності ОСР є бажання рекламного бізнесу отримати довіру споживачів і активна робота з підтримки публічної обізнаності про систему саморегулювання та про методи оскарження. Обізнаність, в свою чергу, ґрунтується на інформації про стандарти, а також, ефективні санкції та нагляд за їх втіленням, включаючи оприлюднення рішень і, безумовно, швидкий та ефективний розгляд скарг. Що, в свою чергу, стимулює активність громадськості і підвищує дієвість зовнішнього контролю.

При тому, що по-різному йде процес розвитку саморегулювання в різних країнах, але всі дотримуються основного принципу, закладеного Кодексом Міжнародної торгової палати: «реклама має бути легальною, пристойною, чесною і правдивою, виконаною з глибоким почуттям соціальної відповідальності (курсив авт. – Л.С.) та повагою до принципів добросовісної конкуренції» [6, с.11].

Таким чином, сьогодні вітчизняна рекламна сфера стикається з тими ж проблемами, які вирішуються у країнах з розвинутою економікою шляхом підвищення рівня значимості саморегулювання. Рекламний бізнес розвивається досить стрімко, новітні технології зумовлюють все більше проникнення в усі сфери життя суспільства інформаційно-комунікаційних інновацій, досягнення науково-технічного прогресу дуже швидко використовуються у комерційних цілях і в тому числі для просування рекламної інформації - все це обумовлює необхідність формування в Україні адекватної сучасним умовам державної політики в сфері управління рекламною галуззю. Державна політика в галузі реклами має трансформуватись у напрямі підтримки і сприяння розвитку самоуправління та ефективного саморегулювання, активізації громадських рухів в контексті суспільного розвитку та мінімізації соціальної шкоди від реклами. З іншого боку, реклама має бути законодавчо визначена як інформаційний продукт, а рекламна діяльність як об'єкт інформаційних відносин, що регулюються законодавством про інформацію. Це, в свою чергу, сприятиме більш ефективному законодавчому контролю за розповсюдженням рекламної інформації, захисту прав споживачів реклами та формуванню соціальної відповідальності всередині рекламної спільноти.

Література

1. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием. Век 21-й / С.Г. Кара-Мурза. – М.: Алгоритм, 2013. – 432 с.
2. Марк М. Герой и бунтарь. Создание бренда с помощью архетипа / М. Марк, К. Пирсон; Пер. с англ. под ред. В. Домнина, А. Сухенко.– СПб.: Питер, 2005. – 336 с.
3. Почепцов Г.Г. Имеджелогия / Г. Почепцов. – 6-е изд., стер. – М.: СмартБук, 2009. – 575 с.

4. Притчин А. Н. Миф и реклама / А. Н. Притчин, Б. С. Теремченко // *Общественные науки и современность*. – 2002. – № 3. – С. 149–163.

5. Ромат Є.В. Трансформація моделі державного управління рекламною діяльністю у перехідних умовах: Моногр. – К.: Вид-во НАДУ, 2003. – 380 с.

6. Саморегулювання реклами в Європі / Переклад англійського оригінального видання *Advertising Self-regulation in Europe*, 4th edition. – К.: Індустріальний телевізійний комітет, 2005. – 169 с.

7. Экономические известия. Рекламе не место в исторических центрах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogs.eizvestia.com/full/574-reklame-ne-mesto-v-istoricheskix-centrax/> – (дата звернення: 01.09.2017). – Назва з екрана.

Serdechna L.

DEVELOPMENT OF SELF REGULATION IN ADVERTISING IN THE CONTEXT OF ITS ROLE IN MODERN CULTURE

The article deals with the problems in the field of advertising in Ukraine in the context of its role in modern mass culture. The necessity of strengthening the role of the institute of self-regulation and responsibility of advertising business is substantiated.

УДК 821.161.2-1Єро

Патлянь Ю. В.
/Україна/

«ТІ, ХТО НАДІЮ СКЛАДАЄ НА ГОСПОДА, СИЛУ ВІДНОВЛЯТЬ, КРИЛА ПІДІЙМУТЬ, НЕМОВ ТІ ОРЛИ»: ПРО БІБЛІЙНІ ТА БРИТАНСЬКІ ВПЛИВИ У ЖИТТІ ТА ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ ЄРОШЕНКА до 100-ліття перебування в Індії та 65-річчя смерті

Життя Василя Єрошенка (1890-1952) привертає значну увагу дослідників в Україні, Росії, Великобританії, Японії, Китаї тощо. Василь Якович народився у с. Обухівка Старооскольського пов. Курської губ. у заможній селянській родині. Через кір осліп у чотири роки. Батьки віддали сина на навчання до учбового закладу Московського товариства піклування, виховання та навчання сліпих дітей, де він у 1899 – 1908 рр. набув початкової та музичної освіти. Особливо цікаві твори цього письменника-символіста. Він писав на есперанто та японською мовою на початку ХХ століття. Серед доробку чи не найвідомішим є текст, відомий за радянських часів у російському перекладі з китайського перекладу Лу Сіня як «Сердце орла», а у моєму перекладі з японського оригіналу – «Орлині душі» (січень 1921). Я працювала з цим текстом, спочатку прочитавши його російською, потім – на есперанто, а потім двічі переклавши з японської російською та українською. Переклади вимагали також текстологічного та літературознавчого коментарів. Так виявилось, що і Лу Сінь, і японський видавець творів Єрошенка Такасугі Ітіро зняли останню фразу: «Й ти, читачу, молися про те, щоб набути орлину душу, яка порятує світ та людство», яка, нібито, зводить до банальності весь текст казки. Уже під час перекладу я помічала певні відлуння біблійних текстів, але тоді відкинула цю думку. У коментарі до тексту «Орлиних душ» я зазначила, що він має байкову структуру з фаволою і мораллю, і спирається на англо-американську просвітницьку традицію, представивши як аналог параболу (притчу) Дж. Аггрі про орла, який не міг літати. Але розкриття справжньої природи тексту В.Єрошенка зроблено не було.

2016 року «Орлині душі» Єрошенка у моїх перекладах українською та російською мовами було видано брайлем і збільшеним шрифтом. Робота над виданням вимагала нових коментарів і переднього слова з урахуванням психології творчості незрячого оповідача, і тут стало зрозумілим, що Єрошенко спирався на власний життєвий досвід, зокрема, освіти сліпих, а

відкинуте завершення тексту – це спільна молитва, до якої закликає оратор (пастор). Отже, один з жанрів, покладених в основу цього твору – християнська проповідь, тобто блага вістка про спасіння і способи, якими його може досягти кожен. Зрозумілою стала генеза пісні орлів – гімну-рефрену. У тексті помітні переспіви кількох біблійних віршів. Та й текст Дж. Агтрі теж є проповіддю.

Друге джерело – бестиарії (твори, що оповідають про реальних та міфологічних тварин), яка має початок від Аристотеля і була поширена у Середньовіччі, у Західній Європі; у Київській Русі вона мала свої відгомони, але не широке розповсюдження. Звідси йдуть міфологічні відомості про гострозорого орла як царя птахів, який може невідривно дивитися на сонце і оновлюватися після того, як злине до сонця, а потім пірне до живодайного джерела, та оновить об скелю (Христос) могутні дзьоб та кігті. У бестиаріях, зокрема широко відомому Абердинському (Британія), йдеться про те, як орел з високості пірнає по рибу вниз (символ Христа) і оновлюється у променях сонця, а в моралі – про те, що людина не має зрікатися і засуджувати своїх негідних дітей, підкоряючись твердості серця, не як орли вбивають орлят, які відвертаються від сонячного світла (за Т. Уайтом).

Після цих відкриттів захотілося виявити джерело проповіді, яку Єрошенко переказав японською, точніше, традицію проповідей на Повт. Зак. 32:11-12, Іс. 40:28-32, для того, щоб дізнатися, де саме письменник міг її почути. Засновником Московського товариства піклування про незрячих був обер-пастор Лютерансько-Євангелічної церкви Генріх Дікгоф. Єрошенко навчався тут ще за життя Дікгофа. Школа була міжконфесійною, а закон Божий був обов'язковим предметом у всіх школах Російської імперії; особливої уваги приділяли йому у школах сліпих, бо він мав надавати незрячим опори та втіхи у житті. Однак простий частотний пошук за цитатами російською, старослов'янською, німецькою, англійською та есперанто довів, що такі проповіді майже не поширені у православній та католицькій традиціях, цей вірш рідко відтворюють німецькою лютерани, а от англійською («As an eagle stirreth up her nest, fluttereth over her young, spreadeth abroad her wings, taketh them, beareth them on her wings: So the LORD alone did lead him, and there was no strange god with him», Duet. 32:11, KJV), існує потужна традиція серед церков та груп євангельських християн, баптистів та методистів, як у Британії, так і в США. Проповіді про орлів, композиційно подібні до тексту В.Я. Єрошенка початку ХХ ст., у великій кількості виголошують і зараз.

Нові знахідки спонукали згадати і про стажування В.Я. Єрошенка у 1912 р. у Британії у Норвудському королівському коледжі для сліпих, створеному 1872 р. незрячими британцем, євангелічним християнином Т.Армітажем (1824-1890) та американцем Ф.Й. Кемпблем, вірянином церкви Новий Єрусалим в Бостоні, США та пресвітеріанської церкви в Норвуді (1832-1914), і про його роботу у місіонерській школі для сліпих у м. Моулмейн (Нижня Бірма, Британська Індія), і про перебування у власне Індії – Калькутті, Бомбеї, імовірно, Мадрасі. Відомостей про цей період життя Єрошенка мало. Першоджерелами є листи Єрошенка до Торії Токудзіро в Японію (1916-1918), промова англійською «Що таке сліпота» (листопад 1917), «Записка Читинському кружку социалистов-эсперантистов о тов. Ерошенко» (1921), нарис В.Єрошенка «Слепые Запада и Востока» (1927), а також книги Такасугі Ітіро 1956-1982 рр. Радянські дослідники уникали досліджувати цей період через брак джерел і те, що тоді В. Єрошенко вів бурхливі духовні пошуки і перебував під впливом вчення бахаї, цікавився багатьма релігіями, як буддизм, новими вченнями тенрікьо та конкокьо, а також теософією. Однак за життя Єрошенко майже не виходив за межі християнського світу, бо навіть новітнє вчення бахаїв, поширюване в Японії американськими послідовниками, має традицію широкого цитування Біблії. Лише нещодавно стало можливо знову стверджувати, що всі школи сліпих, що в Європі, що на Сході, виникли і розвивалися як місіонерські, оскільки саме християнство, а головним чином, Реформація, сформували уявлення про абсолютну цінність будь-якої особистості, навіть сліпих, глухих, калік, заради яких було так само принесена жертва Христа, і які мають свій дар від Бога і свою місію у цьому світі.

Вперше вдалося виявити й узагальнити не легенди, а великий масив документів щодо розвитку шкільної освіти сліпих у Великій Британії та Британській Індії кінця ХІХ – поч. ХХ

століття, а також у Японії, де перші школи сліпих створювали британські, американські та німецькі місіонери. Самостійні поїздки В.Я. Єрошенка на Схід у другій декаді ХХ століття стали можливими лише завдяки поширенню в останній чверті ХІХ століття англійського брайля у британських колоніях, а також винайденню Ісікавою Курадзі 1890 року японського брайля. По-перше, японські школи сліпих було влаштовано за європейським зразком, по-друге, Єрошенко міг працювати там, де він міг вживати англійський брайль. Знайдено та узагальнено відомості про заснування 1901 року першої у Бірмі школи сліпих Маун По Джі – осліпим бірманським баптистом з Американської баптистської місії у Бірмі. На той час християнство у Бірмі мало понад 100 років. Після 1906-1908 років школа вже мала субсидії Британського уряду, а спільне управління школою здійснював комітет з представників Рангунської діоцезії Англійської церкви, Американської баптистської місії у Бірмі, влади м. Моулмейн. Тут Єрошенко працював з середини січня 1917 до 8 вересня 1918 рр. (з перервою на від'їзд до Індії з середини листопада до березня). Знайдено оголошення про вакансію на посаду завідувача школою, і стало зрозуміло, що Василь шукав роботи, але від посади врешті-решт відмовився. На заводі стало його захоплення бахаїзмом, недоречно у місіонерській школі, та політична ситуація по революції в Росії. У листопаді 1917 року, перед своїм першим від'їздом до Індії, Єрошенко зустрів у Рангуні сліпого англійського пастора Вільяма Джексона, який прибув до Бірми на місіонерську роботу серед сліпих, і якого знав ще з Лондона. Джексон поклав на це все життя, розбудувавши Бірманську місію для сліпих (афільована з Товариством з пропаганди Євангелія, SPG, Britain).

Вивчення тексту привело до розуміння, що проповідник, чию проповідь Єрошенко переказав пізніше, мав бути баптистом або методистом, імовірно, незрячим, бо споглядання сонця замінює рух до сонця, мати стосунок до виховання сліпих дітей, до кого було звернено настанови тренуватися, розвиватися і прагнути до мрії; це індієць, який мріє про повалення британської влади. Тому ця проповідь не могла бути виголошена ні в Британії, ні в Моулмейні, де засновниками школи були британці. З листів Єрошенка зрозуміло, що він хотів побачити школи сліпих в Індії (великих у 1914 р. було близько 7), а також познайомитися з індусами.

Єрошенка над усе цікавили школи сліпих, засновниками яких були незрячі. Їх в Індії було кілька. Школу у Калькутті (CBS) створив до 1887 року, офіційно з 1894, преп. Лал Біхарі Шах (1853-1928), індійський християнин-баптист, який цілком осліп 1912 року, передавши управління школою старшому синові Арун Кумар Шаху (? – 1961). Лал Біхарі Шах вивчив брайль 1894 року від одного з розробників «орієнтального брайлю» Л. Гартвейта, але винайшов власний код для бенгальської мови («Шах-брайль»). Він відмовився передати свою школу під управління Лондонського місіонерського товариства, мав велику бібліотеку англійських брайлівських книг та до смерті вручну переписував книги брайлем для потреб школи. Його син і наступник А. К. Шах у червні 1914 р. був у Лондоні на міжнародній конференції у справах сліпих, де В. Меррік та В. Філлімор – друзі В.Єрошенка – розповідали про його самостійну подорож до Лондона з допомогою есперанто та про навчання з 1914 р. у Японії у Токійській школі сліпих. На цій же конференції був Накамура Кьотаро, який з 1912 р. два роки навчався в Англії, – перший незрячий японець, що поїхав за кордон, засновник та редактор японської брайлівської газети «Брайль Майніті» (існує і досі). Друга школа, в Індії, створена незрячим, це Меморіальна школа Вікторії у Бомбеї (VMSB, з 1902). Її створив індус-хірург, який закінчив Бомбейський університет і осліп у 38 років, Др. Нілкантрай Даябнай Чатрапаті (1854-1922), розробник системи брайля мовою маратхі («індійський брайль»). В.Я. Єрошенко також відвідав цю школу, де дуже гостро стояло питання кастовості, хоч школа й була міжконфесійною.

Під час перебування у Калькутті з листопада 1917 до березня 1918 року Єрошенко жив певний час у домі Шахів, вивчаючи брайлівську бібліотеку англійською, а 26 грудня відвідав Калькуттську сесію Індійського національного конгресу, який очолювала тоді Анні Безант. Ця партія боролася за самоврядування (home rule) в Індії і послаблення британської влади. Програмна промова, яку виголосила Анні Безант, стосувалася Росії і Жовтневої революції, яка мала величезний вплив на увесь світ. Відомо також, що преп. Л.Б. Шах складав вірші та пісні. Все це, як і його чин християнського пастора, веде до думки, що саме його приклад, доля і

ораторські навички, а також одна з проповідей, почута у Калькуттській школі сліпих, справили на Єрошенка таке враження, що він відтворив її за 2-3 роки у Японії, коли, імовірно, вже відійшов від бахаїстів. Отже, в авторському тексті немає і не може бути «зайвих» або відкинутих частин, а правильне визначення жанрової природи та біблійної основи символічного тексту призвело до низки відкриттів, пов'язаних із становленням та розвитком освіти сліпих у Британській Індії та переосмисленням наріжної ролі навчання у Великій Британії для всього життя Єрошенка-тифлопедагога. Першоджерело – проповідь англійською – нині встановлене за японським текстом завдяки стійкій традиції. Імовірно також, що в Туркменії Єрошенко вибудовував інтернат сліпих (1935-1945) на тих самих засадах, які замолоду знав у британських місіонерських школах.

УДК 392.81

Плюта О. П.
/Україна/

ВНУТРІШНЬОКУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУХНІ

На перший погляд будь-яка національна кухня виглядає історично сформованим утворенням, далеким від конструювання. Проте є ряд проблемних моментів, які змушують засумніватися в природності такого утворення. Розглянемо їх докладніше.

Говорячи про національну кухню, зазвичай мається на увазі система колективних уявлень про харчові звички нації, що включає в себе типові страви і продукти, специфічні для конкретної місцевості. Ці уявлення дуже стійкі і поділяються усіма носіями даної культури, а також транслиуються за її межі. Однак при цьому слід звернути увагу на неоднозначність трактування поняття «нація», історична відносність якого змушує переглянути статус ряду феноменів з атрибутом «національний», до яких відноситься і національна кухня. Неважко помітити подвійність даного утворення: з одного боку, національна кухня є виключно кулінарним феноменом, що розвивається стихійно, відповідно до внутрішніх закономірностей, а з іншого, – традиція, на яку спирається національна кухня, найчастіше є результатом певних політичних, економічних і культурних зовнішніх впливів. Таким чином, уявлення про національну кухню, тобто про типові страви і харчові звички даної нації можуть конструюватися, по-перше, всередині тієї чи іншої національної культури, по-друге, носіями інших культур. Йдеться про внутрішньо- і зовнішньокультурні уявлення про національну кухню. Внутрішньокультурні уявлення дають змогу з'ясувати культурно-історичні чинники виникнення національної кухні.

Передумови до становлення національної кухні склалися в епоху Нового часу – періоду, який охоплює події XVI–XIX ст. Це епоха глибоких змін у соціальній, економічній і політичній сферах життя, розквіту світської науки і культури. Так, політична складова трансформацій, що відбувалися на межі Середньовіччя і Нового часу, виявилася в необхідності легітимації нових державних утворень, які прагнули «трансформувати символи даної країни в елемент повсякденного життя пересічної людини, руйнуючи таким чином кордон між приватно-локальною сферою існування більшості громадян й сферою публічно-державною» [3, с. 159]. В цьому відношенні національна кухня, з одного боку, стає затребуваною як механізм формування національної ідентичності на рівні повсякденності, а з іншого – сприймається як елемент механізму створення національних феноменів (національний епос, національний герой тощо), поряд з явищами «високої» культури – класичною музикою і літературою, витонченим мистецтвом.

Водночас відбувається збільшення мобільності населення в просторі. Розвиток транспортних шляхів і комунікацій зумовив активні переміщення людей. Якщо раніше людина була переважно істотою осілою, то з епохи Великих географічних відкриттів тривалі подорожі і

зміна місця проживання стали майже нормою. В результаті особливої актуальності набули уявлення про своє і чуже. Наслідком зіткнення з іншою культурою стало уявлення про національну самобутність – саме необхідність прояснити відмінності між своїми культурними традиціями і культурою сусідів породила особливу чутливість до відмінностей. Розрив з «материнською» культурою внаслідок міграційних процесів і намагання зберегти колишню ідентичність призводять до спроб компенсації цього розриву через відтворення звичних культурних патернів і дотримання прийнятих на батьківщині норм.

В епоху Нового часу, поряд з національною кухнею, виникає й регіональна кухня, за своїми функціями (біологічна, рекреативна тощо) тотожна національній. Однак відмінність між ними криється, головним чином, в історичній ситуації. Формування національної кухні відбувається в новоутворених національних державах і є наслідком формування національної культури. Ті ж країни, в яких процеси націоналізації виявилися уповільненими, розвинули регіональну самобутність. Тут слід зазначити, що історики кулінарії взагалі дотримуються думки про неприпустимість використання категорії «національна кухня»: «Гастрономічний осередком є регіон, а не нація» [2, с. 253]. В даному випадку під регіоном слід розуміти відносно невелику територію всередині держави, об'єднану спільністю географічних характеристик та історичного розвитку. Справді, певна однаковість в кліматичних умовах і культурних традиціях можлива лише на досить обмеженій території.

Виникнення національної кухні пов'язане також з двома взаємопов'язаними процесами – інтеграцією і диференціацією. Так, процес інтеграції пов'язаний із зростанням визначеності зовнішніх кордонів культури. З одного боку, відбувається внутрішнє об'єднання окремих елементів в єдину «національну культуру», яка дає змогу знайти загальні підстави стійкого колективного існування: «ставши “народом”, громадяни країни перетворювалися на свого роду спільність (хоча й уявну), а значить, членам цієї нової спільності доводилося шукати, – а отже, й знаходити – щось, що б їх об'єднувало: звичаї, видатні особистості, спогади, місця, знаки й образи. Відповідно, історичну спадщину окремих частин, регіонів і провінцій того, що тепер стало «нацією», можна було сплавити в єдину загальнонаціональну традицію» [3, с. 132].

Крім того, відбувається нівелювання внутрішньокультурних відмінностей. В ході формування єдиної національної держави відбувається об'єднання окремих територій. Кухня перестає бути регіональною, вона уніфікується за рахунок взаємодії різних регіонів і культур, що входять до складу національної держави. Відбувається акумуляція різних регіональних та етнічних традицій, які в сукупності складають образ національної кухні. Цьому сприяє і створення розвиненої системи комунікацій, яка забезпечує безперешкодну циркуляцію регіональних страв і спеціалітетів, тобто продуктів, специфічних для даної території, по всій країні. Подібне нівелювання відмінностей регіональної кухні створює відчуття єдності нації. В результаті харчові звички нації характеризуються як щось однорідне і недиференційоване на всьому просторі побутування культури.

Інтеграція проявляється в кількох формах. По-перше, на зміну граничному розшаруванню середньовічної кухні приходять національна кухня, яка постає як позастанове утворення, що інтегрує всіх представників нації в єдину спільноту, яка – з незначними змінами – споживає одну і ту саму їжу. Буржуазія, з одного боку, прагне протиставити себе як селянству, так і аристократії, з іншого – в своїх пошуках унікальності неминуче приходять до необхідності синтезу цих традицій. По-друге, соціокультурні (особливості функціонування традицій харчування, уявлення про символічну цінність їжі) і технологічні (принципи обробки продуктів) чинники призвели до виникнення, поряд з народною, вченої (дана послідовність запропонована Ж. Ф. Ревелем [2]) кухні. Народна кухня – це, головним чином, кухня селянського стану, для якої характерні традиційні продукти і технології їх обробки. На противагу народній, вчена, або професійна, кухня є, перш за все, кухнею вищого стану. Вона передбачає використання продуктів інших регіонів і циркулює в середовищі професіоналів. Традиції ученої кухні орієнтовані на вишукані, свідомо ускладнені способи обробки сировини і нестандартні поєднання інгредієнтів у стравах. Як правило, принципи цього типу кухні вимагають письмової фіксації, а також спеціального навчання. Інтегративні тенденції тут

пов'язані, перш за все, з тим, що національна кухня дуже часто сприймається як споконвічна, народна, селянська, однак ця тотожність не відповідає дійсності. Народна кухня має локальний характер. Це знак певного стану, спочатку зазначений як престижний. Вона ґрунтується, як було відзначено вище, на локальних доступних продуктах і простих способах їх обробки, і транслюється за допомогою усної традиції з покоління в покоління, являючи собою сукупність окремих сімейних традицій (незважаючи на деяку спільність прийомів). Вона відображає, з одного боку, економічне становище селян, а з іншого – вірування і символи, що поділяються всіма носіями даної культури. При цьому, безумовно, вона виступає в якості одного із способів збагачення ученої, або «високої» кухні. Але це лише епізодичні контакти, оскільки в міру розвитку суспільства вона починає засвоювати ознаки і досягнення професійної кухні. Однак в основі своїй її норми зберігають усний характер побутування і специфіку, обумовлену кліматичними, географічними та історичними умовами. Спроби зближення національного і народного обумовлені тим, що народна кухня тісно пов'язана з уявленнями про споконвічність і традиційність, а національна кухня, ототожнюючись з народною, конструює і демонструє історичну перспективу національної єдності.

Поряд з процесами інтеграції формування національної кухні спирається і на процеси диференціації. Як уже зазначалося, в епоху Середньовіччя «кулінарні кордони проходили не між народами, але між соціальними класами» [2, с. 148]. Оскільки приготування їжі строго регулювалося класичними науковими уявленнями, поширеними по всій Європі, національне розмаїття було обмежене. Середньовічна Європа усвідомлювала себе як певну культурну єдність, що склалася на основі спільності релігії і протипоставлена нехристиянському світу. У сфері харчування це виражалося двояко: з одного боку, дотримання постів та інші релігійні заборони слугували ознакою приналежності до християнського світу, а з іншого, – на формування харчових звичок середньовічної людини впливала гуморальна теорія Галена [1] (вчення про чотири типи темпераментів). Слід підкреслити, що обидві системи регуляції харчування мали універсальний характер, детально регламентували принципи приготування і споживання їжі і вважалися обов'язковими для виконання на всьому просторі християнської культури.

Прагнення до диференціації на рівні традицій харчування проявлялося, зокрема, в такий спосіб. Відомо, що багато страв присутні в різних культурах, і вони практично не розрізняються ні за способом приготування, ні за смаком, ні за ситуацією вживання – наприклад, різні види каш, млинців, пельменів. Однак, потрапляючи в ранг страв національної кухні, вони, як правило, набувають зафіксовану в усних переказах (а іноді і в письмових джерелах) легенду, яка доводить їх унікальність і символічний зв'язок між цією стравою і національною історією, особливостями національного характеру і т. д. Вони відмежовуються від ряду подібних рецептур своїм символічним наповненням, що дає можливість охарактеризувати «страви-двійники» інших культур як «несправжні» або «наслідування».

Таким чином, національна кухня є специфічним продуктом культури Нового часу, тісно пов'язаним як з певними соціально-політичними трансформаціями, так і зі змінами в структурах світосприйняття. З одного боку, національна кухня зберігає риси традиційного способу трансляції, що сприяє її легітимзації, а з іншого – відгукується на вимоги нової культурної епохи.

Література

1. Гуморальная теория (humoral theory) [Электр. ресурс]. – Режим доступа : http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_psychology. – Название с экрана.
2. Ревель Ж.-Ф. Кухня и культура. Литературная история гастрономических вкусов от Античности до наших дней / Ж. Ф. Ревель. – Екатеринбург : У-Фактория, 2004. - 336 с.
3. Хобсбаум Э. Нации и национализм после 1780 г. / Э. Хобсбаум ; пер. с англ. А. А. Васильева. – Санкт-Петербург : Адетейл, 1998. - 305 с.

Patlan Yu.

**“BUT THEY THAT WAIT UPON THE LORD SHALL RENEW THEIR STRENGTH;
THEY SHALL MOUNT UP WITH WINGS AS EAGLES”: THE BIBLE AND THE BRITISH
INFLUENCES IN THE LIFE AND WORKS OF VASILY EROSHENKO**

One of the primary sources of the text by V. Eroshenko “Eagle souls” is determined for the first time. To the author’s opinion, this is the Baptist sermon of Lal Bihari Shah, blind pastor and teacher. The sermon is based on the text of Bible (Isaiah; Deuteronomy) and the traditions of the British medieval bestiary. On a documentary basis it is established the place of the origin - India, Calcutta, the house of Rev. L.B. Shah, the founder of the Calcutta School of the Blind.

УДК 378.4-024.85(477)

Ребро Д. Л.
/Україна/

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРЕМІЩЕНИХ ЗВО В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Реакція на політично-соціальні зміни які відбулися протягом зими 2013-2014 року, з боку проросійські спрямованих українських політиків і військово-політичного керівництва Російської федерації призвела до анексії Російською Федерацією Автономної Республіки Крим, та збройного конфлікту в Донецькій і Луганській областях.

Зазначені агресивні події щодо української держави мають ознаки війни сучасної епохи, так званої «гібридної війни» [2]. Внаслідок збройного конфлікту в Донецькій і Луганській областях втрачено адміністративний контроль над деякими районами цих областей. Тому постановою Кабінету Міністрів України від 07.11.2014 № 595 було вирішено до 1 грудня 2014 року забезпечити переміщення бюджетних установ, підприємств та організацій, що належать до сфери їх управління, з населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження в населені пункти, на території яких органи державної влади здійснюють свої повноваження в повному обсязі [5].

Станом на жовтень 2017 року, налічується 18 переміщених закладів вищої освіти (далі – ЗВО) [7], 11 з них працюють в підконтрольних українській владі містах Донецької і Луганської областей. Відстань від місць розташування цих 11 ЗВО до місць бойових зіткнень, які досі тривають, не перевищує 100 кілометрів, у випадку, наприклад, Донецького державного університету управління і 30 кілометрів, що і обумовило актуальність обраної теми дослідження.

Мета полягає у висвітленні аспектів функціонування переміщених ЗВО в умовах близькості до місць бойових зіткнень, триваючої гібридної війни та аналізі внеску переміщених закладів вищої освіти у досягненні глобальних цілей сталого розвитку ООН.

Переміщені ЗВО опинились в скрутному становищі насамперед втративши матеріально-технічну базу, частку провідних фахівців які залишилися на непідконтрольних територіях, що привело до падіння конкурентоспроможності. Наприклад Донбаський державний технічний університет, що переїхав з м.Алчевськ до м.Лисичанськ станом на березень 2016 року мав 920 студентів, які могли навчатися на частині 2 поверху в старих майстернях Лисичанського гірничого технікуму і частині 4 поверху безпосередньо в будівлі цього технікуму.

У гуртожитку університету немає опалення, електрики, частково вікон та відсутні санвузли, а спортивний зал знаходиться у аварійному становищі. До цих проблем можна додати відсутність власних коштів для ремонту приміщень ЗВО, та відсутність премій до окладів кваліфікованих викладачів [6].

Деякі заклади вищої освіти переїхали на базу своїх філій, наприклад як Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, тому становище з навчально-аудиторним фондом є кращим. Налічуються навчальні та лабораторні корпуси, центральний корпус і 2 гуртожитки.

За ліцензійних умов кадрові вимоги щодо забезпечення провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти частка науково-педагогічних працівників з науковими ступенями або вченими званнями (доктори наук або професори), які забезпечують викладання лекційних годин фундаментального циклу дисциплін навчального плану спеціальності має бути не менше ніж 1 доктор наук або професор на 10 осіб ліцензованого обсягу для бакалаврського рівня освіти, або 25 осіб для магістерського рівня [3].

Але вже зазначена знижена конкурентоспроможність переміщених ЗВО, переїзд до нового міста, де менша впізнаваність бренду цих навчальних закладів призвело до зменшення кількості студентів. Що негативно вплинуло на розподіл ставок для науково-педагогічних працівників. Тому значна кількість викладачів працює на неповні ставки або звільняються. Для рішення цієї і інших проблем, було прийнято Закон України «Про підтримку переміщених вищих навчальних закладів» [4].

Закон спрямований на підтримку належного функціонування переміщених закладів вищої освіти та наукових установ, забезпечення прав і законних інтересів таких закладів, їх працівників та осіб, які в них навчаються.

Зазначеним Законом, зокрема, надається визначення тимчасово переміщеного закладу вищої освіти, встановлюється нормативи чисельності осіб, які навчаються, на одну посаду науково-педагогічного та наукового працівника з коефіцієнтом 0,8 від установлених норм.

Також врегульовуються питання щодо продовження дії акредитаційних сертифікатів, встановлення фіксованих обсягів держзамовлення для всіх спеціальностей та всіх освітніх рівнів, зазначених у відповідних ліцензіях на провадження освітньої діяльності, особливостей виконання окремих договірних зобов'язань переміщеними ЗВО та науковими установами на період проведення антитерористичної операції.

З метою більш ефективного забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти і науки, для захисту прав учасників освітнього процесу з урахуванням складної гуманітарної, політичної та соціально-економічної ситуації, яка склалась на окремих територіях Донецької та Луганської областей наказом Міністерства науки і освіти України від 26.01.2016 № 50 було створено Раду ректорів переміщених закладів вищої освіти у статусі тимчасового консультативно-дорадчого органу Міністерства науки і освіти України.

Рада має повноваження на ініціювання обговорення проблем переміщених ЗВО, на вивчення проблем та поширення передового досвіду організації діяльності ЗВО, проведення соціологічних досліджень в колективах, розробку заходів для соціального захисту працівників та здобувачів освіти тощо.

Проте незважаючи на складну ситуацію, в якій опинилися переміщені навчальні заклади, завдяки самому факту своєї діяльності на новому місці вони створюють позитивний ефект для міст в які ці установи переїхали. Цей ефект можна розглянути з економічної точки зору, наукового аспекту, законодавчого, інноваційного тощо.

Розглянемо цей позитивний ефект з позицій втілення Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР) ООН. Глобальні Цілі сталого розвитку були затверджені у 2015 році на саміті ООН з питань сталого розвитку, ЦСР нараховують 17 глобальних цілей. За ініціатииви Уряду України та за сприяння системи ООН в Україні протягом року тривав відкритий та інклюзивний процес адаптації ЦСР, була розроблена національна система ЦСР (86 завдань розвитку та 172 показники для моніторингу їх виконання) [1].

Так переміщені ЗВО приймають участь в подоланні бідності надаючи конкурентну освіту та створюючи нові робочі місця в містах свого перебування. Наявність випускників цих установ в регіоні дає змогу бізнесу розширятися.

Донецький національний медичний університет ім. М. Горького який працює вже в двох містах (Краматорську, Маріуполі) робить свій внесок у ціль по підтриманню хорошого здоров'я, випускаючи кадри для медичних закладів та організовуючи наукову комунікацію для вже працюючих спеціалістів в сфері медицини.

Також ці ЗВО пропагандують принципи сталого розвитку, наприклад 19 квітня 2017 року в м. Маріуполі кафедрою екологічного менеджменту Донецького державного університету управління було проведено II Науково-практичну конференцію «Екологія та сталий розвиток».

І важливо підкреслити що усі 18 переміщених ЗВО реалізують фундаментальну для них ціль по наданню якісної освіти.

Отже попри труднощі адаптації на новому місці, складнощами з матеріально-технічним фондом переміщені установи докладають значні зусилля для якісного продовження своєї діяльності і націлені на розвиток відповідно до ЦСР ООН. Залишившись неподалік від своїх рідних міст та зберігши свою історію ці установи можуть стати авангардом та міцним фундаментом для реінтеграції тимчасово непідконтрольних українській владі територій.

Література

1. Цілі Сталого Розвитку – Представництво ООН в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia>.

Радковець Ю. І. Ознаки технологій гібридної війни в агресивних діях Росії проти України //Наука і оборона. – 2014. – №. 3. – С. 36-42.

2. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти: Постанова КМУ від 30.12.2015 р. № 1187 [Електронний ресурс]. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF>.

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності вищих навчальних закладів, наукових установ, переміщених з тимчасово окупованої території та з населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження: Закон України від 03.11.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1731-19>.

4. Деякі питання фінансування бюджетних установ, здійснення соціальних виплат населенню та надання фінансової підтримки окремим підприємствам і організаціям Донецької та Луганської областей, а також інших платежів з рахунків, відкритих в органах Казначейства: Постанова КМУ від 07.11.2014 р. № 595 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/595-2014-%D0%BF>

5. ВНЗ що переїхали: Донбаський державний технічний університет та Східноукраїнський національний університет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.donbasssos.org/20160314_vnz.

6. Список переміщених ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.radnyk.org/uploads/7/6/6/5/76650087/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%92%D0%9D%D0%97.pdf

Rebro D.

FUNCTIONING OF TRANSFERRED UNIVERSITIES IN THE CONDITIONS OF HYBRID WAR

The study examines aspects of the activities of displaced higher education institutions in the context of the ongoing hybrid war and analyzes the contribution of these institutions to the achievement of the global goals of sustainable development of the United Nations.

УДК 342.951:316.776.32

Тіщенко Т. М.
/Україна/

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ВІДКРИТОСТІ ВЛАДИ ТА ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ

Широке вивчення минулого рідного краю, розв'язання кола питань історії будь – якого регіону, з наукової точки зору, є неможливим без взаємодії, об'єднання зусиль працівників

державних архівів. Саме тому, важлива роль у вивченні історії країни належить державним архівам. Вони систематично здійснюють поповнення своїх фондів новими документами.

Державні архівні установи, які займаються збереженням закритих архівних фондів організацій та установ попередніх історичних епох, є історичними архівами. Найбільш цінними та достовірними джерелами для вивчення історії на місцевому рівні є документи органів державної влади та місцевого самоврядування, установ і підприємств, громадських організацій, які зберігаються у державних архівах.

У формуванні та забезпеченні збереженості Національного архівного фонду провідна роль належить центральним державним архівам, які створюються за рішенням Кабінету Міністрів України. Основна їх мета – зберігання документів національного архівного фонду загальнодержавного значення. Сьогодні в Україні дев'ять центральних державних архівних установ. Відповідно до свого профілю центральні державні архіви виконують функції та завдання держави з управління діловодством і архівною справою.

Обласні архіви – важлива ланка в системі архівних установ України. Подзвітні і підконтрольні відповідному органу виконавчої влади та Державній архівній службі України, вони забезпечують наукові дослідження, являються найголовнішими джерелами використання, синтезу, аналізу та розповсюдження важливої та соціально значущої документної ретроспективної інформації.

Інформаційна діяльність будь – якого архіву – надання співробітникам чинних нормативно-методичних документів, наукових розробок, які необхідні для виконання поточної роботи та підготовки інформаційних матеріалів, написання рефератів, бібліографічних списків про важливі нормативні, методичні та наукові розробки, аналітичної інформації.

Довідковий апарат державних архівних установ, що являє собою сукупність архівних описань у вигляді архівних довідників, пов'язаних між собою (у тому числі електронних) та баз даних, які використовуються для пошуку архівної інформації і документів.

Інформаційна діяльність державних архівних установ України розташована на офіційних веб-сайтах. Завдяки інформаційному забезпеченню та довідковому апарату державних архівів здійснюється важлива суспільна функція щодо доступу к документам Національного архівного фонду.

Допомагає у пошуку необхідної інформації по архіву, фонду або по одиниці зберігання інформаційне забезпечення. Для розкриття складу і змісту архівних документів, пошуку необхідної інформації існує науково – довідковий апарат архівів. Він складається з описів, каталогів (тематичних, іменних, географічних), списків фондів та оглядів та автоматизованих пошукових систем.

Важливим видом інформаційної діяльності архівів є путівник, який у електронній версії представлений на веб-сайті кожного архіву. Завдяки путівнику у кожного відвідувача веб-сайту того чи іншого архіву є можливість ознайомитися з загальним складом та змістом архівних фондів.

Інформація про фонди та науково-довідниковий апарат має особливе значення для діяльності кожної державної архівної установи. Орієнтуватися в ретроспективної соціально значущої документної інформації, загальних можливостях архівів по задоволенню тих чи інших запитів і потреб дозволяють саме ці дані. Вся інформація такого роду присутня на веб-сайтах державних архівів.

Одно з найважливіших значень має розділ «Звернення громадян». В ньому користувачі мають змогу звернутися з запитанням, отримати інформацію, получить консультацію фахівців в режимі on-line. В електронному середовищі цей розділ у діяльності архіву має велике значення завдяки прямому on-line взаємозв'язку і взаємодії із реципієнтами, мобільності та оперативності.

З особливо цінними та цінними документами, унікальними документами НАФ користувачі в режимі on-line мають змогу ознайомитися завдяки виставкам. На виставках представлені цифрові копії паперових документів, фото-, фоно- та відеодокументи та матеріали. Аналіз, використання даних електронних ресурсів державних архівних установ України є

актуальним напрямком у педагогічній діяльності та навчальному процесі. Робота з архівними документами використовується на заняттях в інтерактивному режимі.

Всі державні архівні установи мають спільну мету – збереження культурної спадщини українського народу задля майбутніх поколінь. Інформаційна діяльність архівів допомагає історикам, краєзнавцям, дослідникам, науковцям та студентам в проведенні наукових досліджень.

Завдяки постійному удосконаленню архівістами, за допомогою інформаційного забезпечення можливо задоволення інформаційних потреб громадян.

Інформаційна діяльність державних архівних установ України має важливе значення в їх діяльності. Це надійний фундамент для провідної роботи, реформування архівної системи та впровадження нових методик та технологій в архівну справу.

УДК 821.161.2-1Сем

Холодинська С. М.
/Україна/

ТЕХНІКО-УРБАНІСТИЧНІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛЯ СЕМЕНКА

Національна культурна спадщина та її складова – є одним з найважливіших питань у побудові незалежної України, відродженні її духовної культури та історичної пам'яті. Архівні установи, які зберігають історію у документах, стають суттєвим чинником у цьому процесі. Привернути увагу світової громадськості до питання історії сьогодення України, витоків і розвитку національного відродження, сформуванню національної свідомості – все це мають на меті державні архівні установи України. Широке вивчення минулого рідного краю, розв'язання кола питань історії будь – якого регіону, з наукової точки зору, є неможливим без взаємодії, об'єднання зусиль працівників державних архівів. Саме тому, важлива роль у вивченні історії країни належить державним архівам. Вони систематично здійснюють поповнення своїх фондів новими документами.

Державні архівні установи, які займаються збереженням закритих архівних фондів організацій та установ попередніх історичних епох, є історичними архівами. Найбільш цінними та достовірними джерелами для вивчення історії на місцевому рівні є документи органів державної влади та місцевого самоврядування, установ і підприємств, громадських організацій, які зберігаються у державних архівах.

У формуванні та забезпеченні збережності Національного архівного фонду провідна роль належить центральним державним архівам, які створюються за рішенням Кабінету Міністрів України. Основна їх мета – зберігання документів національного архівного фонду загальнодержавного значення. Сьогодні в Україні дев'ять центральних державних архівних установ. Відповідно до свого профілю центральні державні архіви виконують функції та завдання держави з управління діловодством і архівною справою.

Обласні архіви – важлива ланка в системі архівних установ України. Подзвітні і підконтрольні відповідному органу виконавчої влади та Державній архівній службі України, вони забезпечують наукові дослідження, являються найголовнішими джерелами використання, синтезу, аналізу та розповсюдження важливої та соціально значущої документної ретроспективної інформації.

Інформаційна діяльність будь – якого архіву – надання співробітникам чинних нормативно-методичних документів, наукових розробок, які необхідні для виконання поточної роботи та підготовки інформаційних матеріалів, написання рефератів, бібліографічних списків про важливі нормативні, методичні та наукові розробки, аналітичної інформації.

Довідковий апарат державних архівних установ, що являє собою сукупність архівних описань у вигляді архівних довідників, пов'язаних між собою (у тому числі електронних) та баз даних, які використовуються для пошуку архівної інформації і документів.

Інформаційна діяльність державних архівних установ України розташована на офіційних веб-сайтах. Завдяки інформаційному забезпеченню та довідковому апарату державних архівів здійснюється важлива суспільна функція щодо доступу к документам Національного архівного фонду.

Допомагає у пошуку необхідної інформації по архіву, фонду або по одиниці зберігання інформаційне забезпечення. Для розкриття складу і змісту архівних документів, пошуку необхідної інформації існує науково – довідковий апарат архівів. Він складається з описів, каталогів (тематичних, іменних, географічних), списків фондів та оглядів та автоматизованих пошукових систем.

Важливим видом інформаційної діяльності архівів є путівник, який у електронній версії представлений на веб-сайті кожного архіву. Завдяки путівнику у кожного відвідувача веб-сайту того чи іншого архіву є можливість ознайомитися з загальним складом та змістом архівних фондів.

Інформація про фонди та науково-довідниковий апарат має особливе значення для діяльності кожної державної архівної установи. Орієнтуватися в ретроспективній соціально значущій документній інформації, загальних можливостях архівів по задоволенню тих чи інших запитів і потреб дозволяють саме ці дані. Вся інформація такого роду присутня на веб-сайтах державних архівів.

Одно з найважливіших значень має розділ «Звернення громадян». В ньому користувачі мають змогу звернутися з запитанням, отримати інформацію, получить консультацію фахівців в режимі on-line. В електронному середовищі цей розділ у діяльності архіву має велике значення завдяки прямому on-line взаємозв'язку і взаємодії із реципієнтами, мобільності та оперативності.

З особливо цінними та цінними документами, унікальними документами НАФ користувачі в режимі on-line мають змогу ознайомитися завдяки виставкам. На виставках представлені цифрові копії паперових документів, фото-, фоно- та відеодокументи та матеріали. Аналіз, використання даних електронних ресурсів державних архівних установ України є актуальним напрямком у педагогічній діяльності та навчальному процесі. Робота з архівними документами використовується на заняттях в інтерактивному режимі.

Всі державні архівні установи мають спільну мету – збереження культурної спадщини українського народу задля майбутніх поколінь. Інформаційна діяльність архівів допомагає історикам, краєзнавцям, дослідникам, науковцям та студентам в проведенні наукових досліджень.

Завдяки постійному удосконаленню архівістами, за допомогою інформаційного забезпечення можливо задоволення інформаційних потреб громадян.

Інформаційна діяльність державних архівних установ України має важливе значення в їх діяльності. Це надійний фундамент для провідної роботи, реформування архівної системи та впровадження нових методик та технологій в архівну справу.

Kholodinska S.

TECHNICAL-URBANISTIC MOTIVES IN THE CREATIVITY OF MIHAL SEMENKO

The study analyses the way the Ukrainian futurists, including first and foremost Mihal Semenko, stipulated theoretical grounds of drastically new phenomena in art. It is emphasized that the founder of Ukrainian futurism was keen on technical progress that is clearly expressed in his creative works as bold experiments concerning both the contents and artistic form.

КУЛЬТУРНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ АСПЕКТ

Трансформації суспільних цінностей – динамічний процес, який розгортається в нинішньому суспільстві зі зростаючою силою. Втім, у сучасній цивілізації, що активно глобалізується, утруднено культурну самоідентифікацію особистості та навіть цілих спільнот. Вимальовується потужне тяжіння до створення нового варіанту контркультури, яке має своїм підґрунтям численні спроби подолання християнської аксіології й етики, що не припиняються від епохи Ренесансу й бували доволі потужними (Просвітництво, марксизм, фашизм).

Особливо напружено звучить проблема співвідношення доцентрових та відцентрових тенденцій у світовій культурі (міжнаціональна та національна парадигми). Новітні інформаційно-комунікаційні технології нівелюють традиційні національно-культурні кордони, активно впливають на деформацію і розвиток соціально-політичних і культурних структур. Нових ракурсів набувають класичні суспільні проблеми – скажімо, зараз загальноживаним стає термін «цифрова нерівність», котра створює нерівні умови для конкуренції і поглиблює розрив у розвитку країн. Країни з нижчим рівнем розвитку інформаційних технологій змушені «споживати» т. зв. продукти культури більш розвинених країн.

Скажімо, перед Україною внаслідок досить низького рівня впровадження електронних технологій зараз стоїть цілком серйозна загроза перетворення на «донора» розвинених держав [2, с. 96] з усіма наслідками цього процесу – тобто насамперед нав'язаною (чужою) системою ієрархії цінностей. У цьому аспекті нових відтінків набуває проблема незахищеності українського медіапростору. Дослідники відмічають асиметрію у процесах взаємного інформаційного проникнення України та Росії: якщо українська компонента у російському інформаційному просторі майже відсутня, то російська в українському – в окремих сегментах є навіть домінуючою [2, с. 97]. Глобалізація і пов'язані з нею процеси побудови інформаційного суспільства торкаються, як ми бачимо, проблем, на перший погляд досить далеких – скажімо, питань національної самоідентифікації. Хотілося б заперечити точку зору А. Аристанбекової, яка зазначає, що культурна глобалізація надає ключовий вибір між уніфірмацією та розмаїтістю, яка часто виражається у відродженні місцевих звичаїв та мов [1, с. 61].

На наш погляд, глобалізація якраз такого вибору людині, по суті, і не залишає, дійсно пропонуючи уніфірмацію – не альтернативою, а єдиним шляхом розвитку. Якщо ж суспільство або окрема людина зберігає власні духовні орієнтири, то це відбувається, скоріше, всупереч процесам глобалізації. Гарною ілюстрацією зазначеної тези може виступити українське суспільство.

Якщо проаналізувати контент, що надається ЗМІ на Україні, то ми побачимо, що величезна кількість програм на телебаченні – продукти американської та російської культур, приблизно та ж ситуація і в кінопрокаті, і в музичній сфері, і на книжковому ринку. Ми можемо скільки завгодно говорити про формування патріотизму, побудову державної свідомості тощо, але поки масова культура України не буде продуктом саме українським (і з точки зору мови, і за своїм ідейним пафосом) – усе це залишиться порожніми гаслами. Ситуація ускладнюється ще одним нюансом – поєднання власної традиційної культури з масовою дуже часто призводить до виникнення певної псевдокультури досить низької якості. С. Симоненко, аналізуючи процес світових інтеркультурних взаємодій, слушно пише, що взаємодія української традиційної культури з масовою призводить чи то до маскультуризації української культури, чи то до псевдоукраїнізації масової культури [4]. Цієї думки дотримується й Н. Іванова-Георгієвська, наголошуючи на «несправжності» речей та цінностей масової культури і «несправжності» таких цінностей (якщо вони взагалі є) при поєднанні традиційної української культури з масовою. Наприклад, при посиленні потягу до автентичності виникає мода на традицію, пише дослідниця, але від неї лишається тільки певна зовнішня оболонка:

юнак-студент з козацьким оселедцем зовсім не є символом відродження козацьких ідеалів та цінностей, скоріше це – просто засіб самоідентифікації, зумовлений бажанням відокремитись від позатрадиційної масової культури [3].

У цілому ж проблема національної самоідентифікації та підтримки власної національної аксіології – лише одна (хоча й досить серйозна) проблемна грань процесів глобалізації у світі та в Україні. Поширення філософії постмодернізму з її цинічною байдужістю до традиційної аксіології є свідченням «декадентського» стану сьогодношньої цивілізації, яка щедро надає широкі права не тільки субкультурам або спробам створення контркультурних платформ, але й справжньої антикультури. Прояви знецінення християнських моральних норм у різних сферах масової культури та різних субкультурах, вплив філософії постмодернізму на формування інформаційного суспільства, синергетичні парадигми розвитку процесів глобалізації та рецепція трансгуманізму сучасною Україною – усе це залишає широкий простір для подальших досліджень у даній сфері.

Література

1. Арыстанбекова А. Глобализация. Объективная логика и новые вызовы / А. Арыстанбекова // Международная жизнь. – 2004. – № 4–5. – С. 54–65.
2. Гнатюк С. Л. Проблеми становлення інформаційного суспільства в Україні / С. Л. Гнатюк, С. І. Здіорук // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 1 (2). – С. 95–101.
3. Іванова-Георгієвська Н. А. Сучасна українська культура в світовому контексті пошуків справжності: мода на традицію / Н. А. Іванова-Георгієвська // Універсальні виміри української культури. – Одеса : Друк, 2000. – С. 38–42.
4. Симоненко С. П. Проблеми культурної політики в Україні та світові інтеркультурні взаємодії / С. П. Симоненко // Універсальні виміри української культури. – Одеса : Друк, 2000. – С. 43–55.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- Акульшина А. В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Алфьоров А. Д. студент ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Ангелинова І. А. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Анікіна Г. В. старший викладач, Азовський морський інститут Національного університету «Одеська морська академія», м. Маріуполь
- Астрашенюк М. О. бакалавр з документознавства та інформаційної діяльності м. Маріуполь
- Бабушка Л. Д. доктор філософських наук, професор, Національна музична академія України ім. П. І Чайковського, м. Київ
- Батичко Г. І. кандидат наук з мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Батичко Д. І. фахівець з інформаційного супроводу фінансових операцій в компанії Кока-Кола, м. Варшава (Польща)
- Бистра М. О. докторант, Донецький національний університет ім. Василя Стуса, м. Вінниця
- Білоус К. В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Білоусова В. Д. студентка ОС «Бакалавр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Богатікова О. В. аспірант кафедри культурології та інформаційної діяльності, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Бровко М. М. доктор філософських наук, професор, Національна музична академія України ім. П. І Чайковського, м. Київ
- Василянська О. Ф. студентка ОС «Бакалавр» ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь
- Вечерківська К. А. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Вікторова П. В. студентка ОС «Бакалавр» ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь
- Влас А. В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Воронік Д. С. аспірант кафедри культурології та інформаційної діяльності, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Гагаріна Н. А. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Гапчук Ю. О. аспірант, Київський національний університет ім. Т. Шевченка, м. Київ
- Гаращенко С. В. національний експерт, проект гендерно-орієнтоване бюджетування в Україні, м. Київ
- Глазкова Т. В. викладач, маріупольська міська музична школа № 2, м. Маріуполь;
- Головач В. В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Головко О. М. доктор юридичних наук, професор, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, м. Харків
- Головко О. В. кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних та гуманітарних дисциплін ХДУХТ, м. Харків
- Гребініченко О. Р. студент ОС «Бакалавр», Азовський морський інститут Національного університету «Одеська морська академія», м. Маріуполь
- Гроздова І. В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Губенко А. Д. викладач, маріупольська міська музична школа № 1, м. Маріуполь
- Гунза Ю. С. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Давва В. В. аспірант кафедри культурології та інформаційної діяльності, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Дейниченко О. В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь

- Демідко О. О. аспірант кафедри культурології та інформаційної діяльності, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Драч О. О. доктор історичних наук, професор, Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ
- Дьячкова М. А. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Жигула К. О. студентка ОС «Бакалавр» Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ
- Жукова Н. А. доктор, культурології, доцент, Інститут культурології Національної академії мистецтв України, м. Київ
- Зарецький Є. О. студент ОКР «Спеціаліст», спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Золотарьова О. М. аспірант кафедри культурології та інформаційної діяльності, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Зубер М. координатор проєктів Fundacja Agi Agi в Україні, м. Варшава (Польща)
- Іващенко В. Ю. кандидат технічних наук, доцент, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь
- Калюжна А. Р. студентка ОС «Бакалавр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Каракай І. В. студент ОС «Бакалавр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Касьянова Н. М. докторант Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, м. Київ
- Кияниця Л. Л. кандидат політичних наук, старший викладач, Національний авіаційний університет, м. Київ
- Кіор Н.Д. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Кір'якулова Т. В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Кладовщикова Н. О. студентка ОС «Бакалавр» ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь
- Ковальчук К. В. студентка ОС «Бакалавр», ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь
- Ковальчук Т. В. кандидат історичних наук, доцент, Азовський морський інститут Національного університету «Одеська морська академія», м. Маріуполь
- Ковтуненко Н. О. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Копен Т. тренер із бізнес-комунікацій, м. Флісенген (Нідерланди)
- Коршунова І. П. доцент кафедри суспільних та гуманітарних дисциплін Харківського державного університету харчування, м. Харків
- Кригіна О. В. кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Кудлай В. О. кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Курбатов С. В. доктор філософських наук, професор, завідувач відділом лідерства та інституціонального розвитку Інституту вищої освіти НАПН України, м. Київ
- Лемешева Н. А. старший викладач, Харківський державний університет харчування м. Харків
- Лисак Н. О. кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський державний університет харчування та торгівлі, м. Харків
- Луханіна І. А. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Малаєва Т. М. викладач, концертмейстер, Маріупольський коледж мистецтв м. Маріуполь
- Манякіна О. С. кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Мельничук А. І. студентка ОС «Бакалавр» Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, м. Чернівці
- Мелюс А. І. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Мирошник В. І. студентка ОС «Бакалавр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь

- Міліціна Л. В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Міліціна Л. М. науковий співробітник, Маріупольський краєзнавчий музей, м. Маріуполь
- Музика О. М. студентка ОС «Бакалавр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Нагорняк М. В. кандидат філологічних наук, доцент, Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ
- Назар'єва С. В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Натяма С. В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Нікольченко М. В. кандидат філологічних наук, доцент, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Нікольченко Т. М. кандидат філологічних наук, доцент, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Нікольченко Ю. М. заслужений діяч культури України, доцент, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Оніщенко І. Г. доктор політичних наук, професор, , проректор з наукової роботи, Європейський університет, м. Київ
- Орехова С. Є. кандидат історичних наук, доцент, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Охріменко О. В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Пандазі А. В. студентка ОС «Бакалавр» спеціальності «Історія», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Патлань Ю. В. провідний науковий співробітник, Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара», м. Київ
- Петренко Н. В. кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський державний університет харчування та торгівлі, м. Харків
- Петрова І. О. кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Півень Н. М. кандидат педагогічних наук, доцент, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь
- Плохотіна Д. А. студентка ОС «Бакалавр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Плюта О. П. аспірантка Київського національного університету культури і мистецтв, м. Київ
- Пожарська О. Ю. аспірантка Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ
- Покуль О. Б. аспірантка кафедри культурології та інформаційної діяльності, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Понуровський С. В. студент ОС «Бакалавр», Азовський морський інститут Національного університету «Одеська морська академія», м. Маріуполь
- Ребро Д. Л. студент ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Ріаханов Ш. Н. аспірант, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, м. Київ, м. Астана (Казахстан)
- Рябуха Ю. В. кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Сабадаш Ю. С. доктор культурології, професор кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Сальнікова Н. В. кандидат історичних наук, доцент, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Саріка Ірина викладач фортепіано, м. Уокінгем (Великобританія)
- Сердечна Л. В. докторант Національної академії державного управління при Президентові України, м. Київ
- Сивак Д. С. студентка ОС «Бакалавр» спеціальності «Прикладна математика», ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь
- Сивак О. А. кандидат педагогічних наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь

- Синенко Т. В. студентка ОС «Бакалавр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Станецька Ю. О. студентка ОС «Бакалавр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Тімотіна Д. О. Студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Тіщенко Т. М. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Федорова Ю. Г. кандидат філологічних наук, доцент, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Фурдичко А. О. заслужений артист України, кандидат культурології, доцент, Київський національний університет культури і мистецтв, м Київ
- Холодинська С. М. кандидат філософських наук, доцент ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь
- Чікарькова М. Ю. доктор філософських наук, професор, Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, м. Чернівці
- Чумакова О. Є. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», м. Маріуполь
- Шаправська О. В. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», м. Маріуполь
- Шевцова М. Л. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», м. Маріуполь
- Шейбут В. С. студентка ОС «Бакалавр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність», Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Яковенко Ю. Є. студентка ОС «Магістр» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», м. Маріуполь
- Янковський С. В. кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь

ЗМІСТ

Доповіді пленарного засідання

Kurbatov S. The phenomenon of University in the context of global challenged.....	5
Copen T. The future of Ukraine in the Europe Union.....	5
Zuber M. Zrównoważony rozwój jako podstawa współpracy z osobami niepełnosprawnymi i ich środowiskiem w projektach Fundacji Ari Ari realizowanych w krajach Partnerstwa Wschodniego.....	7
Jankowski S., Fedorova Y. Resource vision of culture in the socio-cultural world of Ukrainian in former Soviet Union.....	9
Батичко Г. І. Від креативних практик до креативної економіки як порядок денний XXI століття.....	11

Секція

Культура сталого розвитку: світоглядні орієнтації, освіта, влада, самоврядування

Batychko D. European practices of supporting quality education in the frame of sustainable development goals achievement.....	14
Алфьоров А. Д. Раціональне управління інтерактивних інформаційних сервісів у забезпеченні цілей сталого розвитку туристичного бізнесу в Україні.....	16
Ангелинова І. А. Подолання інформаційної нерівності: український досвід в глобальному світі.....	18
Астрашонок М. О. Цілі подолання бідності в Україні.....	19
Білоус К. В. Апокалиптический сценарий развития природного разнообразия биологических систем.....	20
Давва В. В. Зміна парадигм в історії української культури в умовах сталого розвитку людства.....	22
Іващенко В. Ю. Формування техніко-екологічної компетенції фахівця-матеріалознавця у суспільстві сталого розвитку.....	25
Золотарьова О. М. Сталий розвиток сучасного міста: на перехресті минулого та майбутнього.....	29
Калюжна А. Р. Інформаційна культура директ-маркетингового проекту.....	32
Каракай І. В. Картографічне забезпечення стратегій сталого розвитку.....	34
Кияниця Л. Л. Структурний реалізм та прийняття зовнішньополітичних рішень: проблема суб'єктності.....	36
Кір'якулова Т. В. Екологія, культура, сталий розвиток.....	38
Кладовщикова Н. А. Кибербезопасность – глобальная проблема современной Украины.....	41
Коротіч Г. В. До питання про світоглядні засади стратегії сталого розвитку.....	43
Лемешева Н. А., Коршунова І. П. Благодійність як світова суспільна цінність.....	45
Оніщенко І. Г. Культурологічна парадигма сучасної глобалістики.....	48
Орехова С. Є. Особливості розвитку поштових інституцій як невід'ємної частини державного адміністративного апарату в Київській Русі.....	49
Петрова І. О. Принципи діяльності органів місцевого самоврядування в умовах сталого розвитку українського суспільства.....	52
Сабадаш Ю. С. Глобальні проблеми сучасності та екологічна культура: «Людські якості» Ауреліо Печчеї.....	53
Сальнікова Н. В. Проблема трудової міграції в контексті взаємовідносин України та країн Європейського Союзу.....	55
Сивак О. О. Інформаційна культура як засіб формування професійних компетентностей студентів.....	57
Тімотіна Д. О. Проблема нерівності в освіті в сучасному світі.....	58
Швец С. А. Традиции как системные переменные, обеспечивающие сохранение социальных систем в переходные периоды.....	60

Секція

Інституційний потенціал сталого розвитку бібліотек в Україні

Акульшина А. В. Особливості використання інформаційних ресурсів в бібліотеках України.....	62
Білоусова В. Д. Наукометричні дослідження інформаційного потоку у фахових виданнях	

зі спеціальності 27.00.02 «Документознавство, архівознавство» (2012 - 2016).....	64
Вечерківська К. А. Біблотечний клуб як засіб формування інформаційно-комунікативних навичок.....	67
Гагаріна Н. А. Роль бібліотечних установ в забезпеченні цілей сталого розвитку.....	69
Головач В. В. Перспективні напрями та форми обслуговування користувачів НБ ВНЗ в умовах сталого розвитку суспільства.....	71
Гроздова І. В. Репозиторій фонду бібліотек ВНЗ як засіб забезпечення відкритого доступу до інформації.....	74
Дейниченко О. В. Значення краєзнавчої діяльності бібліотек у забезпеченні цілей сталого розвитку.....	77
Дьячкова М. А. Формування комунікативної політики наукових бібліотек ВНЗ у забезпеченні сталого розвитку України.....	80
Кіор Н. Д. Діяльність Маріупольської бібліотеки-філіалу ім. М. О. Некрасова в умовах сталого розвитку суспільства.....	83
Кір'якулова Т. В. Впровадження електронних інформаційних ресурсів в бібліотечну справу.....	85
Ковтуненко Н. О. Електронна бібліотека ВНЗ в умовах сталого розвитку.....	87
Луханіна І. А. Роль приватних книгозбірень в культурі українського бароко.....	89
Міліціна Л. В. Бібліотека ВНЗ в умовах сталого розвитку суспільства ХХІ століття: пріоритетні напрями розвитку.....	91
Назар'єва С. В. Сутність стратегій сталого розвитку маркетингової діяльності бібліотек.....	94
Натяма С. В. Збереження бібліотечних фондів: історія питання.....	95
Охріменко О. В. Княжі книгозбірні в освіті і культурі Київської Русі.....	98
Плохотіна Д. А. Збереження нотних видань в державних установах України.....	101
Сивак Д. С. Розвиток бібліотек засобами інформаційних технологій.....	103
Синенко Т. В. Організація інформаційного обслуговування у бібліотеках м. Маріуполя в умовах сталого розвитку громадян.....	104
Шаправська О. В. Молодіжні центри бібліотек в процесі формування громадянського суспільства.....	105
Шевцова М. Л. Нормативно-методичне забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності наукових бібліотек в умовах сталого розвитку.....	107
Чумакова О. Є. Історія і традиції бібліотечної справи в умовах сталого розвитку людства... ..	110
Шейбут В. С. Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України.....	112
Яковенко Ю. Є. Роль інноваційних бібліотечних послуг у забезпеченні сталого розвитку.....	114

Секція

Сталий розвиток культури управління в Україні: історія, традиції, сучасність

Ангелинова І. А. Подолання інформаційної нерівності: український досвід в глобальному світі.....	118
Білоус К. В. Документаційне забезпечення механізму регулювання адміністративних питань в органах місцевої влади в Україні у період Національно-демократичної революції (1917-1921рр.).....	120
Білоусова В. Д. Популяризація архівних документів як напрям діяльності архівних установ.....	124
Вікторова П. В. Проблемы формирования информационной культуры украинского общества.....	126
Влас А. В. Інформатизація архівної справи як засіб організації інтелектуального доступу до архівних документів.....	128
Гунза Ю. С. Інформаційна складова семантичного аналізу документів Гетьманщини та Нової Січі (1734-1775).....	130
Зарецький Є. О. Особливості надання інформаційно-консультативних послуг.....	132
Іванова Д. М. Документування у Запорозькій Січі та Гетьманщині: інформаційно-аналітичне дослідження проблеми.....	134
Кригіна О. В. Метричні книги як історичне джерело: використання та забезпечення збереженості інформації.....	137
Кудлай В. О. Підходи до ідентифікації електронного документа в контексті впровадження	

національного стандарту ДСТУ ISO 30300:2015.....	140
Мелюс А. І. Організація ділових процесів нормативно-правовий супровід у забезпеченні сталого розвитку українського суспільства.....	143
Мирошник В. І. Документна традиція в українських землях XV-XVI ст.: наукометричний аналіз.....	145
Мирошник В. І. Матеріали центральних і державних історичних архівів з історії українських земель XV–XVI ст.....	148
Міліціна Л. М. «Циркуляри по Одеському навчальному округу» як інформаційний пласт з історії культури Маріуполя у другій половині XIX – на початку XX сторіч: дослідження вектору освіти.....	151
Музика О. М. Культура документування в УРСР (1946–1991).....	154
Нікольченко Ю. М. Берестяні грамоти як джерело інформації з історії та культури Київської Русі.....	156
Петрова І. О. Уніфікація ділових процесів у забезпеченні сталого розвитку України.....	159
Станецька Ю. О. Роль інформаційної установи в досягненні цілей сталого розвитку суспільства.....	160
Тимогіна Д. О. Електронні звернення: порівняльний аналіз українського та зарубіжного досвіду.....	162

Секція

Креативні практики та сталий розвиток культурно-мистецького та медійного середовища

Бабушка Л. Д. Festive: маркетинг-мікс глобалізаційних практик.....	166
Бистра М. О. Образ радянського вчителя на шпальтах українських газет кінця 1930-х – початку 1940-х рр.....	168
Богатикова О. В. Єврейське сакральне зодчество як об'єкт досліджень українських мистецтвознавців кінця XIX-на початку XX століть (на прикладі наукових розвідок Г. Г. Павлуцького).....	171
Бровко М. М. Активність мистецтва в контексті сучасної інформаційної культури України.....	174
Воронік Д. С. Феномен героя як проекція ціннісних характеристик в сучасній культурі.....	176
Гапчук Ю. О. Київський державний академічний театр драми і комедії на лівому березі Дніпра як прообраз сучасної антрепризи.....	179
Глазкова Т. В., Губенко А. Д. Українська сучасна музична культура на зламі епох.....	182
Демідко О. О. Театральне середовище Маріуполя: сучасний стан та перспективи розвитку.....	184
Малаєва Т. М. Роль піаніста в роботі вокаліста над музично-поетичним текстом як синтетичним цілим.....	187
Нагорняк М. В. Якісний медіапродукт як головна передумова діяльності суспільного радіомовлення (за матеріалами УР-1, УР-2, УР-3).....	188
Півень Н. М. Сторонній погляд на проблеми інформаційної культури мережі в Україні.....	191
Плохотіна Д. А. Проблеми сучасного нотовидавництва в Україні в контексті забезпечення сталого розвитку людства.....	193
Пожарська О. Ю. Ігровий зміст циркового видовища.....	195
Покуль О. Б. Візуальна репрезентація стереотипів жіночності в українському інтернет-контенті.....	198
Фурдичко А. О. Фольк-ф'южн в українській альтернативній музиці: злиття світових традицій та української етніки.....	201

Секція

Гендерні відмінності сучасного соціуму

Гарашенко С. В. Гендерна рівність як складова сталого розвитку суспільства.....	204
Алфьоров А. Д. Рівень зайнятості населення у сфері послуг в Донецькій області з урахуванням гендерного аспекту.....	206
Влас А. В. Гендерна рівність у забезпеченні цілей сталого розвитку в Україні.....	209
Драч О. О. Гендерні студії як осмислення культурного розмаїття соціуму.....	212
Дьячкова М. А. Подолання бідності шляхом реформування освіти в Україні з врахуванням	

аспекту гендерної рівності.....	215
Ковальчук К. А. Проблема гендерних стереотипів у сучасному суспільстві.....	217
Лисак Н. О., Петренко Н. В. Особливості становлення професійної кар'єри: гендерний аспект.....	219
Мелюс А. І. Гендерна політика в Україні: основні напрями та проблеми.....	221

Секція

Моделі відкритості та взаємовпливів соціокультурного середовища: реформація, модернізація, глобалізація

Анікіна Г. В., Ковальчук Т.В., Понуровський С.В. Козацька чайка – неперевершений зразок суднобудування XV – XVI століть.....	224
Василянська О. Ф. Українська національна культура в світовому та вітчизняному значенні.....	226
Головко О. В. Мартін Лютер і Реформація у дослідженнях Ю. О. Голубкіна.....	228
Головко О. М. Погляди на державу і право Мартіна Лютера.....	230
Жигула К. О. Жіночі образи у творчості Михайля Семенка.....	233
Жукова Н. А. Номадологічний проект в сучасній літературі (на прикладі роману Давіда Фонкіноса «Спогади»).....	236
Касьянова Н. М. Переселення в Радянській Україні та деякі питання злочинності (1940- 1960-ті рр.).....	238
Манякіна О. С. Повсякденне життя грецької спільноти Північного Приазов'я (кін. XIX – поч. XX ст.).....	241
Мельничук А. І. Рецепції ірландської міфології в сучасній культурі.....	243
Нікольченко М. В., Нікольченко Т.М. Феномен Миколи Вороного як критика.....	246
Пандазі А. В. Культурно-просвітницька діяльність Маріупольської «Просвіти» (1942-1943 рр.).....	249
Ріаханов Ш. Н. Проблеми типологізації націй у сучасній етнополітичній науці.....	251
Сердечна Л.В. Розвиток саморегулювання в рекламі в контексті її ролі в сучасній культурі.....	253
Патлань Ю. В. «Ті, хто надію складає на Господа, силу відновлять, крила підіймуть, немов ті орли»: про біблійні та британські впливи у житті та творчості Василя Єрошенка.....	256
Плюта О. П. Внутрішньокультурні чинники виникнення національної кухні.....	259
Ребро Д. Л. Функціонування переміщених ЗВО в умовах гібридної війни.....	262
Тіщенко Т. М. Забезпечення принципів відкритості влади та відкритого доступу до інформації у сучасному українському соціумі.....	264
Холодинська С. М. Техніко-урбаністичні мотиви у творчості Михайля Семенка.....	266
Чікарькова М. Ю. Культурна самоідентифікація України: сучасний аспект.....	268
Відомості про авторів.....	270

Наукове видання

**ІНФОРМАЦІЯ ТА КУЛЬТУРА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА**

**Збірник матеріалів
Міжнародної Інтернет- конференції
15 листопада 2017 року**

м. Маріуполь

Відповідальний редактор – к.н. з мистецтвознавства, доцент Г. І. Батичко

Технічна редакція – к.ф.н., доцент С.В.Янковський

Комп'ютерна верстка – к.і.н., доцент Ю.В.Рябуха, А.О.Смотрицький,

Затверджено на засіданні кафедри культурології та інформаційної діяльності
(протокол №8 від 18.12.2017)

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою історичного
факультету Маріупольського державного університету (протокол № 6 від 18.01.2018)

Підписано до друку 09.02.2018 Зам. 160/17

Папір офсетний

Обсяг 0,6 друк. арк. Формат 60x84/16.

Тираж 100 пр.

Видавець і виготовлювач:

«Видавничий відділ МДУ»

87500, Маріуполь, пр. Будівельників, 129

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК №4930 від 07.07.2015 р.

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів
Редакція не несе відповідальності за авторський стиль статей